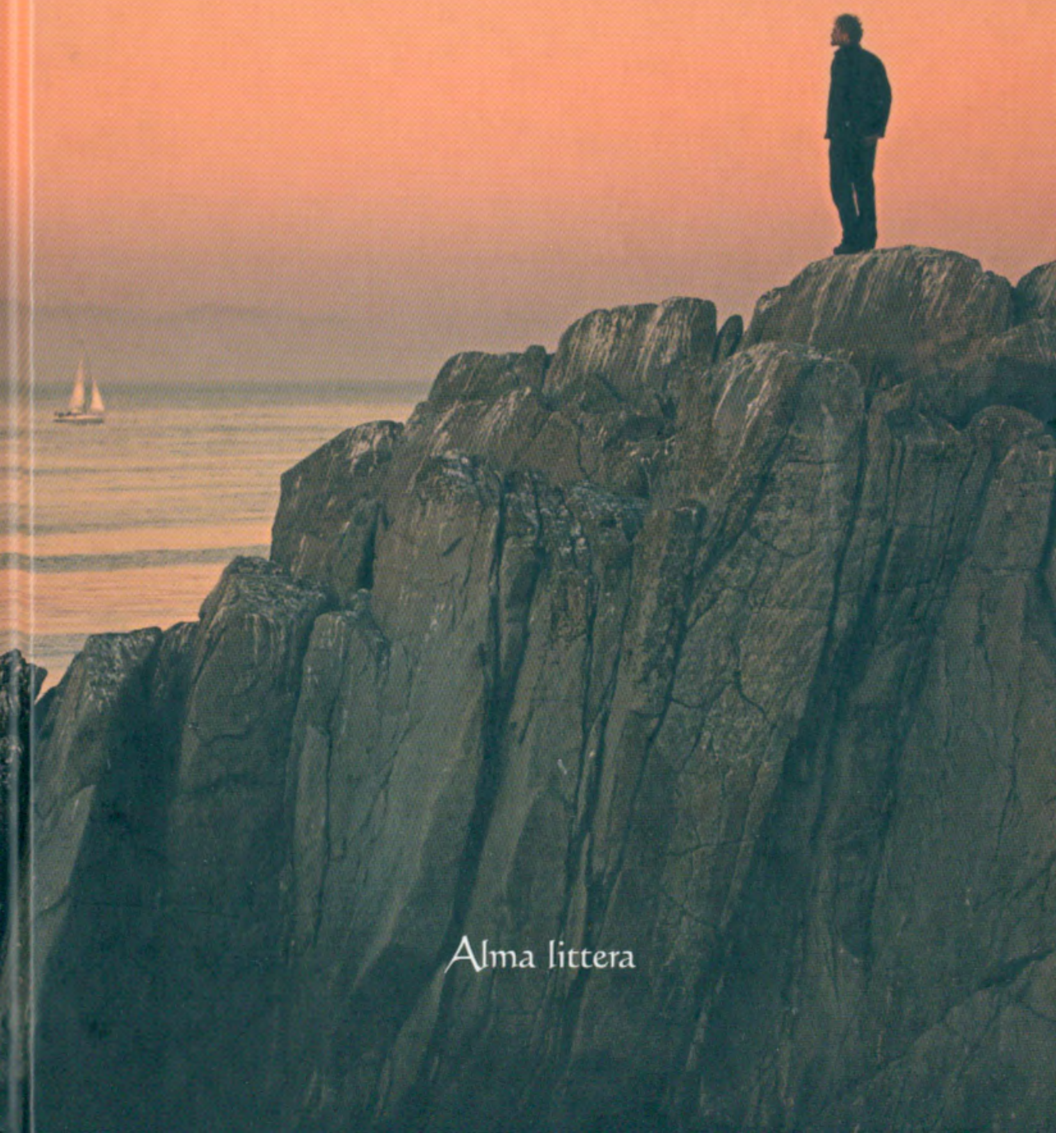
Isabel Allende

Begalinis Planas



Alma littera

ISABEL ALLENDE

BEGALINIS PLANAS

Romanas

Iš ispanų kalbos vertė Valdas V. Petrauskas

Alma littera

VILNIUS 20[illegible]

UDK 821.134.2(83)-31
Al-142

Versta iš: Isabel Allende
EL PLAN INFINITO
Debolsillo

Valdas V. Petrauskas –
Lietuvos rašytojų sąjungos,
Lietuvos literatūros vertėjų sąjungos,
Kanados literatūros vertėjų asociacijos narys.

ISBN 978-609-01-0164-3

Dėkoju savo bičiuliui Viljamui K. Gordonui ir kitiems, patikėjusiems man savo gyvenimo paslaptis. Taip pat mamai, besąlygiška meile ir negailestingu raudonu pieštuku padėjusiai man taisyti šią istoriją.

I. A.

Ačiū tau, gyvenime, kad man nepašykštėjai nei ašarų, nei juoko...

VIOLETA PARRA, CHILE

Aušta, esu vienui vienas kalno viršūnėje. Pro balsvą kaip pienas miglą regiu po kojomis savo draugų lavonus, kai kurie nusirito pašlaitėn lyg raudonos sudriskusios lėlės, kiti – lyg balto marmuro statulos, netikėtos mirties įamžintos. Prie manęs sėlina budrūs šešėliai. Tyla. Laukiu. Jie arteja. Šaudau į tamsias figūras juodomis pižamomis, beveides šmėklas, jaučiu, kaip automatas tranko petį, taip stipriai jį laikau suspaudęs, jog man dega delnai, aplink driekiasi šviečiamųjų kulkų trajektorijos, bet negirdėti nė garso. Puolėjai pasidarė perregimi, kulkos varsto juos kiaurai, bet jie nesustoja, nepermaldaujamai eina į priekį. Supa iš visų pusių... Tyla...

Pabundu nuo riksmo, ištrūkusio man iš gerklės, aš rėkiu, rėkiu...

GREGORIS RIVZAS

PIRMA DALIS

Jie traukė į vakarus, neskubėdami, neturėdami jokio aiškaus tikslo, pasukdami iš kelio pašokus kokiai netikėtai užgaidai ar pasirodžius grėsmingam paukščių pulkui, suvilioti kokio negirdėto vietovės pavadinimo. Rivzai stabtelėdavo, pertraukdami savo klajones ten, kur juos įveikdavo nuovargis arba atsirasdavo pirkėjų, susigundžiusių jų neapčiuopiama preke. Jie prekiavo viltimi. Taip beklajodami po dykumą, jie kirto kalnus ir vieną gražią dieną išvydo auštant rytą Ramiojo vandenyno pakrantėje. Po keturiasdešimties su kaupu metų, atlikdamas ilgą išpažintį, kurioje peržvelgė visą savo gyvenimą ir suskaičiavo savo klaidas ir laimėjimus, Gregoris Rivzas papasakojo man tolimos vaikystės prisiminimą: ketverių metų berniukas, jis pats, saulėlydžiu šlapinasi kalvos viršūnėje, horizontas užlietas raudonų ir geltonų paskutinių vakaro gaisų, užpakaly – kalvynai, o žemėliau – neapžvelgiama lyguma. Šilta čiurkšlė trykšta lyg kūno ir dvasios esencija, kiekvienas lašelis geriasi į žemę nelyginant parašas, ženklindamas teritoriją. Jis mėgaujasi malonumu, vairuoja čiurkšlę, dulkėse piešdamas topazo spalvos skritulį, gėrisi nedrumsčiama vakaro ramybe ir visa širdimi džiaugiasi pasaulio platybe, jausdamasis dalelyte to tyro, stebuklingo kraštovaizdžio, tų bekraščių, dar neištirtų erdvių. Netoliese jo laukia artimieji. Viskas gerai, pirmą kartą jis patiria palaimą: tai nepamirštama akimirka. Vėliau, kiekvienąsyk susidurda-

mas su šios žemės staigmenomis, Gregoris Rivzas apstulbdavo, jausdamasis priklausąs tam nuostabiam pasauliui, kur viskas įmanoma ir kur kiekvienas dalykas – nuo paties tauriausio iki atgrasiausio – turi prasmę, niekas nevyksta atsitiktinai, viskas turi savo tikslą, kaip, degdamas pranašo įkarščiu, griausmingu balsu skelbdavo jo tėvas su smaugliu, apsivyniojusiu apie kojas. Ir kiekvieną kartą, kai jam atsiverdavo akys, prisimindavo aną saulėlydį ant kalvos. Jo vaikystė buvo gilus sumaišties ir tamsos akivaras, išskyrus tuos metus, kai jis keliavo su artimaisiais. Tėvas Čarlzas Rivzas valdė savo negausią gentį vadovaudamasis aiškiomis ir griežtomis taisyklėmis: visi už vieną, vienas už visus, kiekvienas atlieka savo pareigas, pelnydamas bausmę arba atlygį, – veiksmas lygus atoveiksmiui, drausmė pagrįsta nekintama vertybių sistema. Tėvas saugojo juos kaip savo akį. Nuo kelionių priklausė Rivzų gyvenimas, bet jis niekada nesikeitė, nes visa šeima griežtai laikėsi įpročių ir elgesio normų. Tai buvo vienintelis gyvenimo tarpsnis, kada Gregoris jautėsi saugus. Pyktis atsirado vėliau, kai nebeliko tėvo, tikrovė parodė dantis ir viskas nepataisomai pakriko.

Kareivis ankstų rytą pėsčiomis iškeliavo su kuprine ant pečių, o popiet jau gailėjosi, kad nevažiavo autobusu. Išėjo linksmai švilpaudamas, tačiau po kelių valandų įskaudo strėnas, ir į dainą ilgainiui ėmė veltis keiksmai. Vienerius metus atitarnavęs Ramiajame vandenyne, jis pirmąsyk grįžo atostogų į savo kaimą su randu ant pilvo, paženklintas maliarijos priepuolio ir toks pat neturtingas, koks buvo visada. Gindamasis nuo saulės, virš galvos laikė iškėlęs ant šakos išpleiktus marškinius, mušė prakaitas, ir kūnas blizgėjo kaip pasmėlęs veidrodis. Jis buvo pasiryžęs tas dvi laisvės savaites naudotis kiekviena akimirka,

kiauras naktis žaisti biliardą su bičiuliais ir šokti su mergužėlėmis, atsiliepusiomis į jo laiškus, saldžiai miegoti ir atsibusti, pažadintam kavos ir motinos kepamų blynelių kvapo, vienintelio gardaus kvapo jos virtuvėje, nes visi kiti patiekalai atsiduodavo svylančia guma, tačiau kas galėtų prikišti aukštai, lieknai moteriai gelsvomis leopardo akimis, gražiausiai per šimtą mylių aplink, gyvai legendai, kad ji nemoka nei virti, nei kepti? Jau kelias valandas neregėjęs nė gyvos dvasios tuose tyruose, užpakaly išgirdo parpiant variklį ir tolumoje pamatė neaiškų sunkvežimio siluetą, nelyginant miražas virpantį mirguliuojančiame ore. Palaukė, norėdamas pasiprašyti pavežamas, tačiau, kai priartėjo, persigalvojo, išvydęs baugų vaizdą: ryškiomis spalvomis nutepliotą kledarą, ligi pat viršaus prikrautą namų rykų, ant kurių kūpsojo narvas su vištomis, tupėjo virve pririštas šuo, o virš kabinos stirksojo megafonas ir plakatas su užrašu didžiosiomis raidėmis: BEGALINIS PLANAS. Praleido jį, pasitraukęs į šalį, bet sunkvežimis sustojo už kelių metrų, ir rudaplaukė moteris, išsikišusi pro langelį, pamojo ranka – girdi, eikš, pavėžėsime. Nesumodamas, ar jam džiaugtis, atsargiai priėjo prie sunkvežimio ir pastebėjo, kad nebetilps vairuotojo kabinoje, kur sėdėjo trys suaugusieji ir du vaikai, o įsikarti į kėbulą prireiktų akrobato gebėjimų. Atsidarė durelės, ir vairuotojas iššoko iš kabinos.

– Čarlzas Rivzas, – prisistatė mandagiai, bet oriai.

– Benediktas... pone... Kingas Benediktas, – atsakė jaunuolis, šluostydamasis kaktą.

– Kaip matote, važiuojame susispaudę, tačiau ten, kur telpa penki, gali tilpti ir šeštas.

Kiti keliauninkai irgi išlipo, rudaplaukė moteris patraukė į krūmus, lydima kokių šešerių metukų mergytės, kuri ėjo iš anksto maudamasi kelnaites, o jos jaunesnysis broliukas, slėp-

damasis už kitos moters, rodė liežuvį nepažįstamajam. Čarlzas Rivzas nuleido kopėčias nuo sunkvežimio, mikliai užlipo ant viršaus ir atrišo šunį, šis narsiai liuoktelėjo ant žemės ir ėmė bėgioti aplink, uostydamas krūmus.

– Vaikams patinka važiuoti ant viršaus, bet tai pavojinga, jų negalima palikti vienų. Judu su Olga turėsite juos prižiūrėti. *Oliverį* pasodinsime į kabiną, kad jums netrukdytų: jis dar jaunas, bet piktas kaip senas šuo, – tarė Čarlzas Rivzas, siūlydamas kareiviui lipti į kėbulą.

Kingas Benediktas užmetė kuprinę ant ryšulių krūvos ir įlipęs ištiesė rankas, ir Rivzas, iškėlęs virš galvos liesą atlėpausį berniuką žavia šypsena ir akinamai tviskančiais dantimis, padavė jį kareiviui. Moteris ir mergaitė grįžusios irgi įlipo į kėbulą, o vyriškis su kita moterimi įsėdo į kabiną, ir sunkvežimis pajudėjo iš vietos.

– Aš esu vardu Olga, o čia Džudė ir Gregoris, – pasakė moteris neregėtais plaukais ir, nusipurčiusi sijoną, pasiūlė vaišintis obuoliais ir sausainiais. – Nesisėskite ant šitos dėžės. Ten uždarytas smauglys – užsėdęs uždengsite angas, ir jis užtrokš negaudamas oro.

Mažasis Gregoris nustojo rodyti liežuvį, kai tik suvokė, jog keliauninkas grįžta iš karo; nustojęs pašaipiai vaipytis, pagarbiai sužiuro į jį ir ėmė klausinėti apie karinius lėktuvus, kol pagaliau, miego įveiktas, užsnūdo. Tuomet kareivis bandė užmegzti pokalbį su rudaplauke, tačiau ji atsakinėjo tik vienskiemeniais žodžiais, ir jis atlyžo. Ėmė niūniuoti senas daineles, tolydžio skersuodamas į mįslingą skrynią, kol galiausiai visi sumigo, išgriuvę ant ryšulių krūvos, tad galėjo kiek tinkamas apžiūrėti bendrakeleivius. Vaikai buvo šviesiaplaukiai ir tokiomis melsvomis akimis, kad, iš šalies žiūrint, atrodė lyg neregiai. Moteris, priešingai, buvo tamsesnio gymio, lyg būtų kilusi nuo Vi-

duržemio jūros pakrančių. Viršutinės palaidinukės sagos buvo atsagstytos, prakaito lašeliai varvėjo į iškirptę, plonyte srovele nutekėdami tarp krūtų. Ji snaudė atsirėmusi į didelę dėžę ir po galva pasikišusi ranką, pažastyje šiurpsojo juodi plaukai ir tamsavo prakaito dėmė. Jis nukreipė akis į šalį, baimindamasis, kad, pastebėjusi jo žvilgsnį, moteris gali neteisingai suprasti jo susidomėjimą; kol kas, pagalvojo, šie žmonės buvo jam malonūs, be galo malonūs, tačiau baltieji visada būna nenuspėjami. Mintyse sumetė, kad vaikai tikriausiai kabinoje važiuojančių sutuoktinių, nors, sprendžiant iš išvaizdos, Rivzai taipgi galėtų būti ir jų seneliai. Peržvelgęs jų mantą, nutarė, kad šie žmonės ne kraustosi iš vienos vietos į kitą, kaip manė iš pradžių, bet keliauja su visu savo būstu. Pastebėjo, kad jie vežasi statinę su keliais galonais vandens ir dar vieną – degalų, ir susimąstė, kaip jie sugebėjo prasimanyti karo sąlygomis jau senokai normuojamo benzino. Viskas buvo sudėta kruopščiai ir tvarkingai: virtuvės rykai ir įrankiai sukabinti ant vąšų ir kabliukų, lagaminai sukaišioti į atitinkamas lentynas, nė vienas daiktelis nesimėtė be reikalo, kiekvienas ryšulys paženklintas, čia pat stovėjo kelios dėžės knygų. Neilgai trukus įveikė karštis ir kelionės nuovargis, ir jis užsnūdo, atsikolęs į narvą su vištomis. Pabudo gerokai popiet, pajutęs, kad sunkvežimis sustojo. Vaikas, užgriuvęs ant kojų, nebuvo sunkus, tačiau besėdint sustingo visas kūnas ir perdžiūvo burna. Akimirką nesusigaudė, kur esąs, iš kelnių kišenės išsitraukė gertuvę su viskiu, patraukė gerą gurkšnį, kad praskaidrėtų galva. Moteris ir abu vaikai buvo aptekę dulkėmis, per kaklą ir skruostus varvėjo prakaitas. Pasukęs iš kelio, Čarlzas Rivzas sustojo nedidelėje giraitėje, vienintelėje vietoje, kur šioje dykynėje būta paunksnio: apsistosią čia, kad atvėstų variklis, o rytoj nuvešią jį iki namų, paaiškino jis kareiviui, jau truputį nusiraminusiam ir apsipratusiam su šia keistoka šeimyna.

Rivzas su Olga iškėlė iš sunkvežimio kelis ryšulius ir ištempė dvi apskurusias palapines, tuo tarpu kita moteris, prisistačiusi kaip Nora Rivz, drauge su savo dukterimi Džude ant gremėzdiškos žibalinės viryklės ėmė gaminti vakarienę, o berniukas su šunimi, neatstojančiu nė per žingsnį, nubėgo ieškoti šakų laužui užkurti.

– Tėte, ar eisim medžioti zuikių? – maldaujamai paklausė jis, timptelėdamas tėvui už kelnių.

– Šiandien neturime laiko, Gregai, – atsakė Čarlzas Rivzas ir, ištraukęs iš narvo vištą, staigiai nusuko jai galvą.

– Neįmanoma gauti mėsos, – lyg teisindamasi tarė Nora. – Laikome vištų ypatingiems atvejams...

– Ar šiandien kokia ypatinga diena, mama? – paklausė Džudė.

– Taip, dukrele, šiandien turime svečią – poną Kingą Benediktą.

Temstant stovykloje viešpatavo tvarka, puode virė paukštiena, ir kiekvienas buvo užsiėmęs savo reikalais – vieni prie karbidinės lempos, kiti prie degančio laužo: Nora su vaikais ruošė pamokas, Čarlzas Rivzas sklaidė nučiupinėtą *National Geographic* žurnalą, o Olga varstė spalvotų karoliukų vėrinius.

– Jie laimę neša, – paaiškino ji svečiui.

– Ir tampi nematomu, – pridūrė mergaitė.

– Kaip?

– Jeigu nori būti nepastebimas, užsisek šiuos karolius, ir niekas tavęs nematys, – paaiškino Džudė.

– Neklausykite, ką ji paisto: tai vaikų pasakos, – nusijuokė Nora Rivz.

– Tai tiesa, mama!

– Nesiginčyk su motina, – griežtai sudraudė ją Čarlzas Rivzas.

Moterys uždengė stalą – plačią lentą – staltiese, atnešė fajansines lėkštes, stiklines ir švarutėles servetėles. Tokie stalo reikmenys kareiviui pasirodė netinkami lauko sąlygomis – jo namuose valgyta iš alavinių indų, tačiau nesiryžo savo dvylekio kišti. Iš kuprinės ištraukė skardinę konservų ir nedrąsiai pasiūlė šeimininkui: baiminosi, kad gali pagalvoti, jog taip bando atsiskaityti už vakarienę, bet taipgi nenorėjo dykai naudotis pakeleivių svetingumu. Čarlzas Rivzas padėjo ją ant stalo šalia pupelių, ryžių ir pusdubenio su vištiena. Jie susiėmė už rankų, ir tėvas palaimino žemę, globotoją ir maitintoją. Nebuvo nė ženklo jokių alkoholinių gėrimų, ir svečias nedrįso išsitraukti savosios gertuvės su viskiu, manydamas, jog Rivzai, ko gero, laikosi blaivybės religiniais sumetimais. Jį nustebino tai, kad, kalbėdamas trumpą maldelę, tėvas nė karto nepaminėjo Dievo vardo. Jis taipgi pastebėjo, kaip grakščiai ir natūraliai, nė kiek nesimaivydami, jie naudojasi sidabriniais stalo įrankiais. Po vakarienės sukrovė indus ir įrankius į didelį dubenį su vandeniu, palikdami juos plauti rytojaus dienai, išjungė viryklę, o valgių likučius atidavė *Oliveriui*. Buvo jau gili naktis, tamsoje vos vos spingsėjo dulsva lempų šviesa, ir visa šeimyna įsitaisė aplink laužą, sukurtą vidury stovyklos. Ištraukusi knygą, Nora Rivz ėmė balsu skaityti painią istoriją apie egiptiečius, tikriausiai vaikams jau girdėtą, nes Gregoris staiga ją pertraukė:

– Mama, nenoriu, kad Aida mirtų uždaryta kape.

– Betgi tai opera, vaikeli.

– Nenoriu, kad ji mirtų!

– Šįkart ji nemirs, Gregai, – nuramino jį Olga.

– Iš kur žinai?

– Mačiau savo rutulyje.

– Ar tikrai?

– Visiškai.

Nora Rivz sužiuro į knygą šiek tiek sutrikusi, lyg pakeisti pabaigą jai būtų neįmanoma.

– O kas tai per rutulys? – paklausė kareivis.

– Krištolinis rutulys, kuriame Olga mato visa tai, ko kiti nesugeba įžiūrėti, – paaiškino Džudė tokiu tonu, lyg kalbėdama su protiškai atsilikusiu žmogumi.

– Ne viską, bet kai ką, – patikslino Olga.

– Gal galėtumėte pamatyti mano ateitį? – paprašė Benediktas tokiu nerimo pilnu balsu, kad net Čarlzas Rivzas pakėlė akis nuo žurnalo.

– Ką norėtumėte sužinoti?

– Ar sulauksiu karo pabaigos? Ar grįšiu sveikas?

Olga nuėjo prie sunkvežimio ir netrukus grįžo nešina stikliniu rutuliu ir nublukusiu siuvinėtu aksominiu takeliu, kurį patiesė ant stalo. Vyriškį nukrėtė prietaringas šiurpas, ir jam dingtelėjo mintis, ar jis kartais nepakliuvo pas kokius nors prakeiktus sektantus, vienus iš tų, kurie grobia vaikus, paprastai juodaodžius kūdikius, pasak kaimo kūmučių, ir, išplėšę jiems širdis, aukoja šėtoniškąsias mišias. Susidomėję pribėgo Džudė su Gregoriu, tačiau Nora ir Čarlzas Rivzas skaitė kaip skaitę. Olga liepė kareiviui atsisėsti priešais, apėmė rutulį pirštais su lakuotais apsilaupiusiais nagais ir ilgokai į jį spoksojo, paskui suėmė jo rankas ir ėmė atidžiai tyrinėti tamsiomis linijomis išvagotus šviesius vyriškio delnus.

– Jūs gyvensite du kartus, – pagaliau tarė ji.

– Kaip du kartus?

– Nežinau. Tiek tegaliu pasakyti, kad gyvensite du kartus, arba du gyvenimus.

– Vadinasi, nežūsiu kare.

– Jeigu ir žūsite – prisikelsite, – tarė Džudė.

– Tai mirsiu ar ne?

– Ko gero, ne, – tarė Olga.

– Ačiū, ponia, labai ačiū... – Jam nušvito veidas, lyg moteris būtų įteikusi liudijimą, užtikrinantį amžiną gyvenimą šioje žemėje.

– Ką gi, metas miegoti, rytoj anksti keliamės, – įsiterpė Čarlzas Rivzas.

Olga padėjo vaikams apsivilkti pižamas ir, *Oliverio* lydima, drauge su jais nuėjo į mažesnę palapinę. Neilgai trukus Nora Rivz išropojo keturpėsčia iš palapinės paskutinįsyk prieš miegą pažiūrėti į vaikus. Gulėdamas prie laužo, Kingas Benediktas išgirdo juos kalbantis.

– Mama, aš bijau to žmogaus, – sukuždėjo Džudė.

– Kodėl, dukrele?

– Jis juodas kaip batas.

– Džude, jau ne vieną juodaodį esi mačiusi, žinai, kad esama įvairių spalvų žmonių, ir taip turi būti. Mūsų, baltųjų, mažiausia pasaulyje.

– Betgi, mama, baltųjų matau visur kur kas daugiau nei juodaodžių.

– Tik šiame pasaulio kampelyje, Džude. Afrikoje juodaodžių daugiau nei baltųjų. Kinijoje gyvena geltonodžiai. Jeigu mes gyventume į pietus nuo sienos, į mus visi spoksotų kaip į retas būtybes: išvydę mus gatvėje, žmonės apstulbę vėpsotų į mūsų baltą odą.

– Šiaip ar taip, aš bijau to žmogaus.

– Odos spalva neturi reikšmės. Žiūrėk jam į akis. Jis atrodo geras žmogus.

– Jo akys kaip *Oliverio*, – žiovaudamas tarė Gregas.

* * *

Į Antrojo pasaulinio karo pabaigą gyvenimas pasunkėjo. Vyrai vis dar vyko į frontą, lyg ieškodami nuotykių, tačiau moterims visa ta patriotinė propaganda menkai tepadėjo ištverti vienatvę, jų akimis žiūrint, Europa buvo tolimas košmaras, joms nusibodo vienoms dirbti ir rūpintis namais, auginti vaikus, tenkintis prekių kortelių sistema. Nebeslėgė toks vargas, koks buvo pastarąjį dešimtmetį, tačiau gyvenimas nė kiek negerėjo, keliais traukė valstiečiai, ieškodami naujų žemių, – baltosios atmatos, taip vadinami, skiriant juos nuo kitų tokių pat skurdžių, tik dar labiau pažemintų: juodaodžių, indėnų ir meksikiečių juodadarbių. Nors vienintelis Rivzų turtas šioje žemėje buvo sunkvežimis ir jame sukrauta manta, jie užėmė geresnę padėtį, atrodė labiau išprusę, labiau pasitikintys savimi; jų rankos nebuvo pūslėtos, o kūnas, nors ir nugairintas darganų, – anaiptol ne toks kaip žemdirbių, įjuodęs ir sudiržęs kaip puspadis. Jiems bekeliaujant iš vienos valstijos į kitą, policininkai, įgudusia akimi mokėdami skirti vos pastebimus skurdo lygmenis, nežiūrėdavo iš aukšto į šiuos įgimtą žmogaus orumą išsaugojusius keliauninkus. Nereikalaudavo iškrauti sunkvežimio ir atrišti ryšulių, kaip reikalaudavo iš vargšų kaimiečių, dulkių viesulų, sausrų ar technikos pažangos išvarytų iš savo ūkių, nei užgauliodavo, ieškodami dingsties prikibti, kaip kibdavo prie ispanakalbių, juodaodžių ir negausių indėnų, nežuvusių per skerdynes ar nuo alkoholio, tik paklausdavo, kur vyksta. Čarlzas Rivzas, orios išvaizdos vyriškis asketišku veidu ir degančiu žvilgsniu, atsakydavo esąs menininkas ir vežąs parduoti savo paveikslus į artimiausią miestą. Apie kitokias prekes neužsimindavo, kad nekiltų painiavos ir nereikėtų leistis į ilgus aiškinimus. Gimęs Australijoje ir drauge su kontrabandininkais apiplaukęs pusę pasaulio, vieną naktį



Čarlzas Rivzas išlipo San Fransiske. Niekur iš čia nevažiuosiu, tvirtai nusprendė jis, tačiau kelionių aistra neleido ilgai užsibūti vienoje vietoje, ir, kai nebeliko neatskleistų paslapčių, ėmė klajoti po visą kraštą. Iš tėvo – arkliavagio, išsiųsto į Sidnėjų atlikti bausmės, – paveldėjęs meilę arkliams ir laukų platybėms, sakydavo, kad gali gyventi tik po atviru dangumi. Įsijautęs į bekraštes erdves ir Tolimųjų Vakarų nukariavimo legendas, jis tapydavo plačias panoramas, indėnus ir kaubojus. Visa šeimyna šiaip taip manėsi iš kuklios paveikslų prekybos ir Olgos būrimų.

Čarlzas Rivzas, Dieviškojo mokymo daktaras, kaip jis paprastai prisistatydavo, atskleidė gyvenimo prasmę mistinio apsireiškimo metu. Pasak jo, kaip ir Jėzus Nazaretietis, jis buvęs dykumoje, ir tuomet pasirodęs Mokytojas gyvatės pavidalu ir įkirtęs jam į blauzdą, – štai žiūrėkite, randas. Dvi paras merdėjęs, o kai pajutęs, kad mirties šaltis slenka nuo vidurių širdies link, protas ūmai nušvitęs, ir prieš karščiuojančias akis atsivėręs tobulas visatos žemėlapis su visais jos dėsniais ir slėpiniais. Kai atsipeikėjęs, nuodai nebeveikę, o protas, pasiekęs aukščiausiąjį lygmenį, nė neketinęs grįžti į ankstesniąją padėtį. Apsireiškęs visu savo spindesiu, Mokytojas įsakęs skleisti ir platinti Vienatinę *Begalinio Plano* Tiesą, ir jis drausmingai ir šventai atliekąs šią priedermę, nepaisydamas rimtų kliūčių ir sunkumų. Jis tiek kartų pasakojo tą istoriją, kad galiausiai pats ja patikėjo, pamiršęs, jog randas liko, kai jis susižeidė, nuvirtęs nuo dviračio. Pamokslais ir knygomis jis pelnėsi ne kažin kiek pinigų, kurių vos užteko susirinkimų patalpoms nuomotis ir leisti savo pamokslus pigiomis kišeninio formato knygelėmis. Savo dvasinio triūso pamokslininkas nesuteršė nedorai vaikydamasis pelno kaip diduma šarlatanų, kurie tais laikais klajojo po šalį grūmodami žmonėms Dievo rūstybe ir gviešdamiesi jų kuklių išteklių. Taip pat nesistengdavo gėdingai bauginti klausytojų ir kurstyti iste-

rijos, idant jie apsiputoję raičiotųsi žeme, varydami iš savęs Nelabąjį, nes paprasčiausiai nepripažino Šėtono ir dygėjosi tokiais nepadoriais reginiais. Jis imdavo po dolerį iš įeinančių ir po du iš išeinančių, nes prie durų tykodavo Nora ir Olga su šūsnimi jo knygelių, ir niekas nedrįsdavo šmurkštelėti pro šalį bent vienos nenusipirkęs. Trys doleriai buvo nedideli pinigai, turint galvoje naudą, kurią gaudavo klausytojai: jie eidavo namo įtikėję, kad jų bėdos – tai tik dalelė Dievo Apvaizdos, kaip ir jų sielos – dalelės visuotinės energijos, kad jie nepalikti likimo malonei, kad kosmosas – ne tamsi erdvė, kurioje viešpatauja chaosas, ir kad gyvenimui prasmę suteikia Didžioji Vienijanti Dvasia. Ruošdamas pamokslus, Rivzas naudodavosi bet kokia informacija, pasitaikiusia po ranka, savo patirtimi ir intuicija, taipgi žmonos skaitiniais ir tuo, ką pats surasdavo sklaidydamas Bibliją ir *Reader's Digest.*

Didžiosios krizės metais jis užsidirbdavo duonos kąsnį tapydamas freskas pašto skyriams, ir taip pažino beveik visą šalį nuo drėgno ir karšto klimato sričių, kur dar skambėjo vergų aimanos, iki ledinių kalnų ir ištekinių miškų, tačiau visada grįždavo į vakarus. Žmonai buvo pažadėjęs, kad jų klajonės pasibaigs San Fransiske, kur jie atsidursią neapibrėžtoje ateityje vieną skaisčią vasaros dieną, paskutinįsyk iškrausią sunkvežimį ir įsikursią visam laikui. Nors freskų jau seniai nebetapė, vis dėlto retkarčiais dar gaudavo nupiešti kokią parduotuvės iškabą arba alegorinį paveikslą kokiai nors parapijos bažnyčiai, tokiais atvejais apsistodavo ilgesniam laikui ir vaikai turėdavo progą įsigyti draugų. Jie riesdavo nosį prieš naujuosius draugus, tiek visko primeluodami ir prasimanydami, jog patys drebėdavo iš baimės, pasakodami visokias baisybes: kaip nakčia juos puldavo meškos ir kojotai, kaip vydavosi indėnai, taikydamiesi nurėžti skalpą, kaip tėvas šūviais gindavo šalin plėšikus. Lygiai taip pat

nuostabiai greitai, Čarlzui Rivzui darbuojantis teptuku, prieš akis iškildavo tai putli blondinė su alaus buteliu rankoje, tai rūstusis Mozė su Dešimčia Dievo Įsakymų, tačiau tokių didelių užsakymų pasitaikydavo gana retai, pavykdavo nebent parduoti vieną kitą kuklesnį paveikslėlį, tapytą drauge su Olga. Labiausiai jam patikdavo piešti gamtos vaizdus: nelyginant katedros dunksančias raudonas uolas, sausros nusiaubtas dykumų plynes, skriaudžius jūros krantus, tačiau niekas nenorėdavo pirkti to, ką galima pamatyti savo akimis ir kas primena skaudžius likimo smūgius. Kuriems galams kabinti ant sienos tai, ką matai pro langą? Pasklaidęs *National Geographic*, pirkėjas pasirinkdavo savo vaizduotei tinkamiausią kraštovaizdį arba tokį, kuris geriausiai derėtų prie sučiurusių jo svetainės baldų. Pridėjęs dar keturis dolerius, galėdavo prisidurti indėną arba kaubojų, tad galų gale snieguotoje Tibeto viršukalnėje išdygdavo plunksnomis apsikaišęs raudonodis arba perlamutru spindinčiame smėlėtame Polinezijos paplūdimyje dvikovon stoję du kaubojai plačiakraštėmis skrybėlėmis ir aukštakulniais batais. Olga ilgai neužtrukdavo iš žurnalo perpiešdama kraštovaizdį, paskiau Rivzas per kelias minutes iš atminties nutapydavo žmonių figūras, ir pirkėjas atsiskaitęs išeidavo nešinas dažais kvepiančiu paveikslu.

Gregoris Rivzas galėtų prisiekti, jog Olga visada buvo su jais. Vėliau jis ne kartą bandė sužinoti, kodėl ji gyveno jų šeimoje, tačiau tuo metu tėvas buvo jau miręs, ir niekas nenorėjo apie tai kalbėti. Nora ir Olga susipažino laive, drauge su kitais pabėgėliais iš Odesos plaukdama į Šiaurės Ameriką. Vėliau jųdviejų keliai išsiskyrė, ir jos atsitiktinai susitiko po daugelio metų, kai Nora jau buvo ištekėjusi, o Olga pagarsėjusi kaip

žiniuonė. Tarpusavy jiedvi kalbėdavosi rusiškai. Jos buvo visiškos priešingybės: viena – drovi, susitelkusi savo vidaus pasaulyje, kita – džiugi, nevaržoma. Nora, aukšto ūgio, lėtų judesių, trikampio kaip katės veido, į kuodą susuktais ilgais išblukusiais plaukais, niekada nesidažydavo ir nesipuošdavo, bet visada atrodydavo gaivi, lyg ką tik išsimaudžiusi. Tose kelionėse, kai visi skendėdavo dulkių debesyse, amžinai trūkdavo vandens nusiprausti ir būdavo neįmanoma išsilyginti drabužių, ji išlikdavo tokia pat švari kaip ir jos balta krakmolyta staltiesė. Būdama uždaro būdo, ilgainiui ji dar labiau užsisklendė savyje, pamažu nutolo nuo žemiškų reikalų ir pakilo į tokias aukštumas, kurių niekas nebūtų galėjęs pasiekti. Olga, keleriais metais jaunesnė, buvo kresna, tamsiaplaukė, apkūni, smaugto liemens, trumpų, bet dailių kojų, ant pečių vilnijančiais vešliais, chna dažytais plaukais, panašiais į neregėtą įvairių cinoberio atspalvių peruką. Segėjo tokią gausybę karolių vėrinių, jog atrodė nelyginant blizgučiais apkarstytas dievukas, tačiau tokia išvaizda praversdavo spėjant ateitį: stiklinis rutulys ir taro kortos labai derėjo prie jos žiedais apmaustytų pirštų. Ji nesidomėjo niekuo, kas lavina protą, skaitydavo tik nusikaltimų kroniką bulvarinės spaudos puslapiuose ir retkarčiais vieną kitą meilės romanėlį, nė neketino šviestis, įsitikinusi, jog aiškiaregystės dovana įgimta. Vadinasi, sakydavo ji, jeigu turi tą dovaną, nėra ko mokytis jos iš knygų. Ji nieko neišmanė apie magiją, astrologiją, kabalą ar kitus savo amato dalykus, žinojo tik kelių zodiako ženklų pavadinimus, tačiau, imdamasi savo burtingojo rutulio arba žymėtų kortų, rodydavo stebuklus. Ji vadovavosi ne okultiniais mokslais, bet vaizduote, didžia dalimi papildoma nuojauta ir gudrumu. Buvo nuoširdžiai įsitikinusi turinti antgamtinių galių ir pasiruošusi galvą guldyti gindama savo pranašystes, o jeigu kartais apsirikdavo, visada sugebėdavo beregint pasiteisinti,

paprastai kaltindama kitus klaidingai ją supratus. Spėdama būsimo kūdikio lytį, iš anksto pareikalaudavo vieno dolerio. Paguldydavo būsimą motiną ant žemės galva į šiaurę, ant bambos padėdavo monetą, virš pilvo laikydama prie valo pririštą gabaliuką švino. Jeigu ši improvizuota svyruoklė ima suktis pagal laikrodžio rodyklę – vadinasi, reikia laukti berniuko, jeigu priešingai – mergaitės. Tą patį metodą taikydavo karvėms ir kumelėms, tik pasvarą laikydavo virš sturplio. Tardavo savo žodį, užsirašydavo popieriaus skiautėje, kurią saugodavo kaip neginčijamą įrodymą. Kartą, kai atvažiavo į tą patį kaimą, kur lankėsi prieš kelis mėnesius, atbėgo įsiutusių smalsuolių būrio lydima moteris, reikalaudama grąžinti dolerį.

– Sakei, kad man gims berniukas, o štai pažiūrėk, ką pagimdžiau – dar vieną mergaitę! Jau tris turiu!

– Negali būti! Ar tikrai tau sakiau, kad gims berniukas?

– Žinoma! Kaipgi aš neprisiminsiu, ką man sakei, jeigu už tai sumokėjau dolerį!

– Neteisingai mane supratai, – tvirtai pareiškė Olga.

Ji įlipo į sunkvežimį, panaršė savo skrynioje ir netrukus ištraukusi susirinkusiesiems parodė popieriaus skiautę, kurioje buvo vienas vienintelis žodis: mergaitė. Susižavėjimo atodūsis ištrūko visiems iš krūtinių, taipgi motinai, kuri sutrikusi pasikasė pakaušį. Olgai ne tik nereikėjo grąžinti dolerio, bet ir, be kita ko, išaugo jos kaip aiškiaregės reputacija: visą vakarą iki pat išnakčių jai teko aptarnauti ilgų ilgiausią vorą klientų, panūdusių sužinoti savo ateitį. Iš jos siūlomų amuletų ir gėrimų didžiausią paklausą turėjo „magnetinis vanduo“, stebuklingas skystis, supilstytas į kreivokus žalio stiklo buteliukus. Ji aiškindavo, kad tai paprasčiausias vanduo, tačiau turi gydomųjų galių, nes paveiktas psichinių fluidų. Džudė ir Gregoris ne kartą matė, kaip ji pilnaties naktį pripildavo buteliukus vandens, už-

kimšdavo ir priklijuodavo etiketes, tačiau tvirtindavo, kad tuo metu suteikia vandeniui teigiamų galių. Taip tikriausiai ir buvo, nes buteliukus su vandeniu žmonės išgrobstydavo kaip šviežias bandeles ir niekada nereikšdavo jokių pretenzijų. Nelygu, kaip vartojamas, jis gelbėdavo nuo įvairių ligų: geriamas valydavo inkstus, įtrinamas palengvindavo artrito skausmus, o įtrynus į galvą, padėdavo susikaupti, tačiau neturėdavo jokio poveikio širdies reikalams, kitaip tariant, negelbėdavo nei nuo pavydo, nei nuo svetimavimo, nei nuo gėdingos senmergystės, – tiesiai šviesiai pirkėjus perspėdavo žiniuonė. Ji taip pat sąžiningai mokydavo žmones vartoti vaistus, kaip tvarkydavo piniginius reikalus, sakydama, kad gerų vaistų nebūna už dyką; šiaip ar taip, niekada nereikalaudavo pinigų iš gimdyvių, jai patikdavo priimti naujagimius, ateinančius į šį pasaulį: tai būdavo nepamirštama akimirka, kai kruviname motinos tarprietyje pasirodydavo vaiko galvytė. Ji mielai teikdavo pribuvėjos paslaugas atokiuose vienkiemiuose ir vargšų kvartaluose, ypač ten, kur gyvendavo juodaodžiai, kur gimdyti ligoninėje buvo naujiena. Budėdama prie gimdyvės, ji siūdavo vystyklus ir megzdavo kojinytes kūdikiui, ir tik tomis retomis valandėlėmis žiniuonės veidas šviesdavo palaima. Sunkiausiomis akimirkomis ji kalbėdavo kitokiu tonu, stengdamasi įkvėpti gimdyvei daugiau jėgų, ir švelniausiu balsu padainuodavo pirmąją lopšinę ką tik pasaulin atėjusiam kūdikiui. Po kelių dienų, kai motina priprasdavo prie kūdikio, o kūdikis – prie motinos, ji grįždavo pas netoliese apsistojusius Rivzus. Atsisveikindama knygelėje užsirašydavo vaiko vardą; sąrašas buvo ilgas, ir visus juos ji vadindavo savo krikšto vaikais. Gimdami vaikai neša laimę, trumpai atsakydavo, aiškindamasi, kodėl neima užmokesčio už savo paslaugas. Su Nora ji elgėsi kaip su seserimi, o su Džude ir Gregoriu – kaip mylinti teta, laikydama juos savo dukterėčia

ir sūnėnu. Į Čarlzą Rivzą žiūrėjo kaip į dalininką – truputį iš aukšto, pašaipiai. Jiedu stengdavosi laikytis vienas nuo kito atokiai, tarytum net akimis vengdavo susidurti, tačiau darbuodavosi ranka rankon, ir ne vien tapydami paveikslus. Jiedu tvarkė visos šeimynos pinigus ir turtą, žemėlapyje numatydavo maršrutą, kartu eidavo medžioti, valandų valandas dingdami giriose. Jie gerbė vienas kitą, šaipydavosi iš tų pačių dalykų, ji buvo nepriklausoma, linkusi į nuotykius ir tokio pat ryžtingo būdo kaip pamokslininkas, nulieta iš to paties plieno, todėl nekreipė dėmesio nei į to žmogaus charizmą, nei į meninius gebėjimus. Jei kartais jam ir nusileisdavo, tai nebent paveikta jo vyriškos tvirtybės, vėliau būdingos ir jo sūnui Gregoriui.

Nora, Čarlzo Rivzo žmona, buvo viena tų iš prigimties nešnekių būtybių. Jos tėvai, Rusijos žydai, leido ją į mokslus kiek išgalėdami, ji tapo mokytoja ir, nors ištekėjusi metė darbą, tobulinosi, studijavo istoriją, geografiją ir matematiką, kad galėtų mokyti savo vaikus, nes, klajojant kaip čigonams, buvo neįmanoma leisti jų į mokyklą. Kelionėse ji skaitydavo ezoterines knygas ir žurnalus, tačiau per daug nesigilindavo į jų turinį, tik atpasakodavo tai, ką skaičiusi, Dieviškojo mokymo daktarui, kad jis galėtų visa tai panaudoti savo pamoksluose. Ji nė kiek neabejojo, kad jos vyras apdovanotas dvasinėmis galiomis, kurių dėka jis regi tai, kas nematoma, ir atskleidžia tiesą ten, kur visi kiti mato tik šešėlius. Jie susipažino jau nebe jauni, jų santykiai iš pat pradžių buvo paženklinti branda ir pagarba. Nora nebuvo linkusi į praktinį gyvenimą: mintimis skrajodavo padebesiais, domėdamasi veikiau dvasios gebėjimais nei kasdienio gyvenimo rūpesčiais. Ji mėgo muziką, ir pačios gražiausios akimirkos jos pilkoje kasdienybėje buvo tos kelios operos, kurių ji klausėsi

jaunystėje: ji brangino kiekvieną tų spektaklių smulkmeną, užsimerkusi aiškiai prisimindavo nepakartojamus balsus, iš naujo įsijausdama į tragiškas personažų aistras, tarsi vėl regėdama prašmatnias dekoracijas ir spalvingus drabužius. Skaitydavo libretus įsivaizduodama kiekvieną sceną, lyg pati būtų visa tai išgyvenusi, ir pirmosios pasakos vaikams buvo iš operų lobyno – apie nelaimingą meilę ir neišvengiamą mirtį. Visada, kai ją prislėgdavo pilka kasdienybė, ji bėgdavo į tą neįprastą, romantišką pasaulį. Tuo tarpu Čarlzas Rivzas, kuris, manydamasis pragyvenimą, išvagojo visas pasaulio jūras, buvo patyręs kur kas daugiau nuotykių, nei būtų įstengęs visus juos išpasakoti, kelis kartus nelaimingai įsimylėjęs, šen bei ten palikęs atžalų, apie kurias nieko nežinojo. Išvydusi jį sakant pamokslą pakerėtiems parapijiečiams, Nora juo susižavėjo. Buvo jau susitaikiusi su senmergės dalia, kaip ir daugelis jos kartos moterų, kurioms likimas pašykštėjo sužadėtinio ir pačioms pritrūko drąsos jo ieškoti, tačiau ši tokia netikėta ir vėlyva meilė suteikė jai jėgų įveikti įgimtą drovumą. Pirmąsyk pamatė pamokslininką, kai jis, išsinuomojęs salę netoli mokyklos, kur ji dirbo, nešiojo savo skelbimus. Ją sužavėjo jo taurus veidas ir ryžtingas elgesys, ir ji susidomėjusi nuėjo jo paklausyti, tardama sau, kad tai būsiąs vienas tų apgavikų, kurie pasirodo ir dingsta be pėdsako, palikdami vien išblukusius skelbimus ant sienų, tačiau pamokslininkas ją nustebino. Stovėdamas prieš klausytojus ir rodydamas į palubėje ant siūlo pakabintą apelsiną, Rivzas aiškino, kokią padėtį užima žmogus visatoje ir *Begaliniame Plane.* Nebaugino bausmėmis nei žadėjo amžiną palaimą, tik kalbėjo apie praktinius uždavinius: kaip tobulinti bendrabūvio sąlygas, malšinti nerimą ir tausoti planetos išteklius. Visi gali ir turi gyventi santaikoje, tvirtino jis, įrodydamas savo žodžius, atvožė skrynią su smaugliu ir, stebintis susirinkusiesiems, niekada neregėjusiems

tokios ilgos ir storos gyvatės, apsivijo juo liemenį nelyginant gaisrine žarna. Tą vakarą Čarlzas Rivzas išsakė tuos slogius miglotus jausmus, kurių Nora nemokėjo išreikšti žodžiais. Ji pažino Baha'u'llaho* mokymą ir priėmė bahajų tikėjimą. Tie rytietiški teiginiai apie nuoširdų pakantumą, žmonių vienybę ir sandorą, tiesos paieškas ir prietarų atsižadėjimą atsitrenkė kaip į sieną į griežtą judėjišką auklėjimą ir jos aplinkos provincialias pažiūras, tačiau, klausantis Rivzo, viskas atrodė lengva: dabar, supratus, kad šis žmogus gali atsakyti į visus klausimus ir būti jos dvasiniu vedliu, jai nereikėjo kvaršinti sau galvos dėl tokių esminių pasaulėžiūros prieštaravimų. Pamokslininko iškalbos pakerėta, ji neatkreipė dėmesio į turinio miglotumą. Taip susijaudino, kad, kai jis liko vienas, įveikusi įgimtą drovumą, priėjo arčiau ketindama paklausinėti, ar jam žinomas bahajų tikėjimas, priešingu atveju – pasiūlyti jam pasiskaityti Šogio Efendžio** veikalų. Dieviškojo mokymo daktaras žinojo, kad jo pamokslai labai sujaudina kai kurias moteris, ir nevengdavo naudotis progomis, tačiau mokytoja sudomino jį kita prasme: ji pasirodė tyra, tokio nepaprasto skaistumo, kuris reiškė ne tik nekaltybę, bet ir nešališką teisingumą, dvasios skaidrumą, šaltą ir gryną kaip ledas. Vos išvydęs jos strazdanotą, keistą trikampį veidą, užsigeidė ne tik priglausti ją prie krūtinės, bet ir prasismelkti pro tą krištolinį nepažįstamosios skydą ir įpūsti priblėsusią jos dvasios ugnį. Pasiūlė jai keliauti drauge, ir ji tučtuojau sutiko, tardamasi, jog dabar šis vyras ves ją už rankos visą gyvenimą.

* Baha'u'llah (lietuviškai – „Dievo Šlovė", tikrasis vardas Mirza Huseinas-Ali, 1817–1892) – bahajų tikėjimo pranašas ir įkūrėjas. Jo atėjimas esąs Pažadėtojo sugrįžimo, apie kurį buvo kalbama visose pagrindinėse pasaulio religijose, išsipildymas. Tvirtino, kad žmonijos rasė yra viena ir atėjo laikas jai susivienyti į bendrą visuomenę.

** Shoghí Effendí Rabbání (1897–1957) – Baha'u'llaho vaikaitis ir jo darbų tęsėjas.

Tą akimirką, kai ji ryžosi atsiduoti jam dvasiškai, prasidėjo tylus atsižadėjimo vyksmas, paženklinęs jos tolesnį gyvenimą. Ji išvyko su niekuo neatsisveikinusi, susidėjusi į krepšį vienintelį savo turtą – knygas. Jie susituokė tik po kelių mėnesių, kai ji pasijuto nėščia. Jeigu po flegmatiška išvaizda ir liepsnojo ugnis, tai ją matė tik vyras. Gregoriui ilgai nedavė ramybės ta pati mįslė, sudominusi Čarlzą Rivzą išsinuomotoje vargano Vidurio Rytų miestelio salėje, tūkstančius kartų jis bandė pralaužti sieną, skiriančią jį nuo motinos, ir įminti, kokius jausmus ji puoselėja širdies gilumoje, tačiau, niekada nesugebėjęs pasiekti tikslo, nutarė, kad jos širdis tuščia, ten netvylo jokie jausmai, ji nieko nemokėtų mylėti, daugių daugiausia visai žmonijai apskritai jaučia paprasčiausią simpatiją, ir tiek.

Pripratusi visiškai priklausyti nuo vyro, ilgainiui Nora tapo pasyvia būtybe, instinktyviai atliekančia savo priedermes, nors jos dvasia buvo laisva nuo materialinių rūpesčių. Jos vyro asmenybė buvo tokia stipri, kad, užleisdama jam vis daugiau vietos, ji pamažu traukėsi nuo šios žemės reikalų, kol pagaliau tapo šešėliu. Ji nesišalino jų kasdienio gyvenimo, tačiau įkvėpdavo ne per daugiausia jėgų savo artimiesiems, tik mokė vaikus, rūpinosi jų higiena ir sveikata. Į Jungtines Amerikos Valstijas Nora atplaukė laivu drauge su visu tuntu imigrantų ir pirmuosius kelerius metus, kol jos šeima grūmėsi su gyvenimo negandomis, menkai ir prastai maitinosi, ji, prisiminusi tą vargo metą ir patirtas bado kančias, stengdavosi prasimanyti maisto atsargų ir vitaminų tablečių. Apie bahajų tikėjimą ji pasakodavo vaikams tokiu pat tonu, kokiu mokydavo skaityti ar įsiminti žvaigždžių vardus, nė kiek neįsijausdama, susijaudindavo nebent prabilusi apie muziką, tuomet skruostai jai parausdavo ir imdavo virpėti balsas. Vėliau, suvokdama, kad Džudei ir Gregoriui būtina įsilieti į bendruomenę, ji sutiko auklėti vaikus pagal Katalikų

bažnyčios mokymą, kaip buvo įprasta ispanakalbių kvartaluose, kur jiems tekdavo gyventi: jie ir šiaip jautė socialinę atskirtį dėl rasinių ir kultūrinių skirtumų, todėl nebuvo reikalo dar labiau juos kamuoti tokiu menkai žinomu tikėjimu kaip bahajų mokymas. Kita vertus, ji buvo įsitikinusi, kad visos religijos iš esmės vienodos, svarbiausia – moralinės vertybės, nes Dievas žmogaus protui sunkiai suvokiamas, pakanka žinoti, jog dangus ir pragaras – sielos sandoros su Dievu simboliai, priartėjimas prie Kūrėjo teikia gėrį ir palaimą, o nutolimas nuo Jo – blogį ir kančias. Būdama pakanti religijos atžvilgiu, ji reikalaudavo nuosekliai laikytis padorumo ir mandagumo taisyklių, visada, kai jie pasakydavo negražų žodį, liepdavo su muilu išsiplauti burną ir palikdavo juos be pietų, jeigu netinkamai laikydavo šakutę, tačiau paprastai bausdavo vaikus tėvas, ji tik įskųsdavo. Kartą ji užklupo Gregorį krautuvėje vagiant pieštuką ir pranešė vyrui, šis liepė jį grąžinti ir atsiprašyti pardavėjo, o paskiau, abejingai stebint Norai, degtuku išdegino vaikui delną. Visą savaitę Gregoris vaikščiojo su atvira žaizda delne. Jis greitai pamiršo, kodėl buvo nubaustas ir kas jį baudė, tačiau atmintyje išsaugojo pagiežą motinai. Po daugelio metų, pagaliau susitaikęs su motinos įvaizdžiu, širdies gilumoje jai dėkojo už tris pagrindinius jam įskiepytus gėrius: polinkį į muziką, pakantumą ir dorumą.

Nepakenčiamai karšta, žemė išdžiūvusi, nelijo nuo amžių pradžios, ir pasaulis atrodo lyg nubertas smulkiu rausvu talku. Šviesa tokia negailestinga, kad mirga daiktų kontūrai, o horizontą gaubia debesys dulkių. Tai vienas tų bevardžių miestelių, kaip du vandens lašai panašių vienas į kitą: ilga gatvė, kavinė, vienintelė degalinė, policija, tos pačios varganos krautuvėlės ir mediniai namai, mokykla, virš kurios plevėsuoja išblukusi vėliava.

Dulkės ir nieko daugiau išskyrus dulkes. Tėvai nuėjo į krautuvę pirkti maisto atsargų visai savaitei, o mane ir Džudę paliko prižiūrėti Olgai. Gatvėje nė gyvos dvasios, užuolaidos užtrauktos, žmonės laukia, kol atvės, kad galėtų grįžti prie įprastų reikalų. Sesutė su Olga snūduriuoja krautuvės prieangyje ant suolo taip apgvaibusios nuo karščio, kad nebevaiko musių, ir tos kaip niekur nieko ropoja joms per veidą. Nežinia kodėl kvepia degintu cukrum. Dideli mėlyni ir žali driežai tvylo saulėkaitoje, tačiau, kai tik pabandau juos pagauti, šmurkšteli po pamatais. Lakstau basas, įkaitusi žemė degina padus. Žaidžiu su *Oliveriu*, metu sudriskusį skudurinį kamuolį, jis atneša jį, vėl metu ir taip tolstu nuo krautuvės; pasuku už kampo ir atsiduriu siauroje gatvelėje, ten, kur kaimiškų stogų nuosvyros užstoja saulę. Matau du vyrus, vienas skaisčiai raudono veido, stambaus kūno sudėjimo, kitas geltonplaukis, abu darbiniais drabužiais, sušutę, nuo prakaito sudrėkusiais marškiniais ir plaukais. Dručkis laiko viena ranka stipriai suspaudęs juodaodę mergaitę kokių dešimties ar dvylikos metų, kita užspaudęs jai burną. Ji spardosi, paskiau suglemba, pristigusi kvapo, krauju pasruvusiomis akimis. Geltonplaukis, nusisukęs nuo manęs, negrabiai sagstosi kelnes. Abu labai rimti, susikaupę, įsitempę, šnopuoja. Tyla, girdžiu nebent tą šniokštavimą ir savo širdies dūžius. *Oliveris* išnyko, išnyko namai aplink, tebėra tik trijulė, judanti dulkėse tarytum sulėtintu tempu, ir aš, stabo ištiktas. Geltonplaukis dusyk spjauna sau į delną, žengia arčiau prie mergaitės, pražergia jai kojas, dvi bejėgiškai tabaluojančias plonytes lazdeles, dabar jau nebematau jos, augalotų žagintojų suslėgtos. Noriu bėgti, siaubo apimtas, bet drauge trokštu viską matyti, suvokiu, kad čia vyksta kažkas neįprasta, baisaus, neleistina, kad stebiu kraupią paslaptį. Netekęs žado, bandau šauktis tėčio, išsižioju, bet balsas užlūžta, toks pojūtis, lyg ryčiau ugnį, riksmas spaudžia

krūtinę, aš dūstu. Reikia ką nors daryti, viskas mano valioje, teisingas sprendimas išgelbės mus abu, juodaodę mergaitę ir mane, aš alpstu, tačiau jokia mintis neateina man į galvą, nieko negaliu padaryti, lyg būčiau į akmenį pavirtęs. Tuo metu tolumoje išgirstu šaukiant mano vardą: Gregai, Gregai, ir gatvelėje pasirodo Olga. Stoja ilga pauzė, amžinybę užsitęsusi minutė, ir nieko neatsitinka, ramu. Tuomet orą sudrebina ilgas riksmas, duslus siaubingas Olgos riksmas, paskiau *Oliverio* lojimas ir mano sesutės spiegimas, tarytum pelės cypimas, ir pagaliau atgaunu žadą ir taipgi pratrūkstu rėkti iš visos gerklės. Netikėtai užklupti, vyrai paleidžia mergaitę, ir, pajutusi žemę po kojomis, ji nuliuoksi it pabaidytas triušelis. Mes žiūrime vieni į kitus, geltonplaukis laiko delne kažkokį pamėlusį daiktą, kažką tokio, lyg neturinčio nieko bendra su jo kūnu, bandydamas sukišti jį į kelnes, pagaliau jie apsisuka ir eina sau nė kiek nesijaudindami, kvatodami ir nešvankiai mostaguodami rankomis, gal ir tu norėtum paragauti, kvaila padraika, šaukia jie Olgai, eikš, pakrušim. Gatvėje mėtosi mergaitės kelnaitės. Olga griebia Džudę ir mane už rankų, šaukia šunį, ir mes skubame, ne, paknopstomis lekiame atgal prie sunkvežimio. Miestelis pabunda, į mus spokso žmonės.

Dieviškojo mokymo daktaras nutarė nebeskelbti savo teiginių neišprususiems kaimiečiams ir vargdieniams darbininkams, ne visada sugebantiems pagauti jo sudėtingų pamokslų mintį, vis dėlto jam nestigo klausytojų. Ne kažin kiek susirinkdavo tikėjimo skatinamų, diduma ateidavo smalsumo vedami, tame krašte buvo nedaug pramogų, tad *Begalinis Planas* susilaukdavo dėmesio. Kur nors apsistojęs, jis eidavo ieškoti patalpos savo pamokslams. Paprastai gaudavo nemokamai, jei pasitaikydavo

pažįstamų, priešingu atveju turėdavo nuomotis salę arba surengti paskaitą krautuvėje ar daržinėje. Pinigų neturėdavo, tad užstatydavo Noros perlų vėrinį su deimantine sege, vienintelį turtą, paveldėtą iš motinos, sutaręs, kad apsimokėsiąs po pamokslo. Tuo metu žmona krakmolydavo jo marškinių žabo ir apykaklę, lygindavo nuzulintą juodą eilutę, blizgindavo jo batus, valydavo cilindrą ir dėdavo krūvelėn knygas, o Olga su vaikais nešiodavo po namus spausdintus kvietimus ateiti į paskaitą, pakeisiančią jūsų gyvenimą: „Dieviškojo mokymo daktaras Čarlzas Rivzas jums padės pasiekti laimę ir pasiturimą gyvenimą."

Olga maudydavo vaikus, aprengdavo išeiginiais drabužiais, o Nora apsivilkdavo savo mėlyną suknelę su nėrinių apykakle, griežto kirpimo, jau nebemadingą, bet dar padorią. Karo metais pasikeitė moterų išvaizda, dabar jos vilkėdavo siaurus ligi kelių sijonus, švarkelius su peteliais, avėdavo platforminius batelius, šukuodavosi įmantrius kuodus, nešiodavo plunksnomis papuoštas skrybėlaites su šydais. Su savo vienuoliška suknele Nora atrodė nelyginant valyva amžiaus pradžios senutė. Olga irgi nesivaikė madų, tačiau niekas nebūtų galėjęs pavadinti jos šventeiva: savo apdarais ji greičiau priminė papūgą. Šiaip ar taip, tuose miesteliuose niekas nesidomėjo mados naujovėmis, visi triūsė nuo tamsos ligi tamsos, džiaugsmą teikdavo vien keli gurkšniai viskio, vis tebedraudžiamo kai kuriose valstijose, *rodeo*, kinas, retkarčiais šokiai ir radijo laidos apie karą ir beisbolo rungtynes, tad kiekviena naujiena primasindavo žioplių. Čarlzui Rivzui teko varžytis su *Revivals** šalininkais, skelbiančiais naują krikščionybės atgimimą, grįžimą prie dvylikos apaštalų pagrindinių principų ir tikrojo Biblijos žodžio, evangelinin-

* *Revival* – atgimimas (*angl.*).

kais, skersai išilgai važinėjančiais po šalį su savo palapinėmis, orkestrais, fejerverkais, milžiniškais šviečiančiais kryžiais, angelais persirengusių brolių ir seserų chorais, per garsiakalbius trimituojančiais Nazaretiečio vardą, raginančiais nusidėjėlius atgailauti, nes Jėzus ateinąs su bizūnu rankoje, pasirengęs iš šventyklos išvaryti fariziejus, reikalaujančiais kovoti su Šėtono mokymais, tokiais kaip evoliucijos teorija, pragariška Darvino išmone. Šventvagystė! Žmogus ne iš beždžionės kilęs, bet sukurtas pagal Dievo paveikslą ir panašumą! Nusipirk bilietą Jėzaus karalystėn! Aleliuja! Aleliuja! – kaukia garsiakalbiai. Palapinėse grūdasi tikintieji, trokštantys išganymo ir pramogų, visi gieda, daugelis šoka, kai kurie raitosi ištikti ekstazės priepuolio, o į rinkliavos krepšelius beria aukas visi, kurie tikisi nusipirkti bilietą į dangų. Čarlzas Rivzas nesišvaistydavo tokiais pažadais, tačiau jo charizma, jo įtaiga ir liepsningi pamokslai turėdavo tokios galios, jog būdavo neįmanoma jo nepaisyti. Retkarčiais kas nors prieidavo prie pakylos, melsdamas palengvinti skausmą ar sąžinės graužatį, tuomet Rivzas, nėmaž nesidarkydamas ir nevaidindamas šventojo, paprastai, tačiau oriai nuleisdavo rankas virš atgailaujančiojo galvos ir susikaupdavo. Daugelis tardavosi regėję kibirkštis žyrant iš jo delnų, o patyrusieji jo gydymą dievagodavosi pajutę elektros iškrovą į smegenis. Diduma susirinkusiųjų, išklausę tik vieną jo pamokslą, persiimdavo jo mokymu, nusipirkdavo knygų ir tapdavo jo sekėjais.

– Kūrimas vyksta pagal *Begalinį Planą*. Nebūna jokių atsitiktinumų. Mes, žmonės, ant evoliucijos pakopų būdami tarp Mokytojų ir visų kitų kūrinių, esame pagrindinė šio plano dalis – esame tarpininkai. Turime žinoti savo vietą visatoje, – pradėdavo Čarlzas Rivzas, orus priešais palubėje pakabintą apelsiną, kerėdamas klausytojus savo įtaigiu balsu, juodais drabužiais ir smaugliu boa, kuris, susirangęs prie jo kojų, gulėdavo

nelyginant suvyniotas storas jūreivių lynas. Roplys atrodydavo lyg negyvas ir nė nekrustelėdavo, jei niekas tiesiogiai jam negrėsdavo. – Atidžiai klausykitės, idant suprastumėte *Begalinio Plano* principus, o jeigu nesuprasite, nieko baisaus, tik vykdykite mano įsakymus. Visatą sukūrė Aukščiausiasis Protas, mano išmanymu, toks tobulas ir begalinis, jog joks žmogus niekada negebėtų jo pažinti. Aukščiausiasis Protas remiasi Logais, šviesos atstovais, kuriems patikėta išnešioti Aukščiausiojo Proto trupinius į visas galaktikas. Logai bendrauja su Vykdomaisiais Mokytojais, perduodančiais žmonėms žinias apie *Begalinį Planą* ir jo vyksmą. Žmogų sudaro Fizinis Kūnas, Mentalinis Kūnas ir Siela. Svarbiausia yra Siela, kuri nepriklauso žemės atmosferai ir veikia iš tolo: jos nėra mumyse, tačiau ji valdo mūsų gyvenimą.

Tą valandėlę, kai klausytojai, truputį apdujç nuo jo iškalbos, imdavo baimingai arba pašaipiai merkti vieni kitiems, Rivzas vėl sukrėsdavo susirinkusiuosius: rodydamas į apelsiną, imdavo aiškinti, kaip atrodo Siela, pakilusi į eterį, tarytum miglota ektoplazma*, kurią sugeba įžiūrėti tik įgudusio okultinių mokslų specialisto akis. Stengdamasis tai įrodyti, kviesdavo keletą asmenų prieiti arčiau, įdėmiau įsižiūrėti į apelsiną ir nupasakoti, kaip jis atrodo. Paprastai visi sakydavo, jog tai geltonas rutulys, žodžiu, apelsinas, ir tiek, o jis, priešingai, matydavo Sielą. Paskiau jis imdavo pasakoti apie Logus, esančius patalpoje dujų pavidalu, todėl nematomus, ir aiškindavo, kad kaip tik jų dėka tiksliai veikia visatos mechanizmas. Kas šimtmetis kiekviename visatos kampelyje Logai renka Vykdomuosius Mokytojus, per kuriuos bendrauja su žmonėmis ir platina Aukščiausiojo Proto sumanymus. Jis, Čarlzas Rivzas, Dieviškojo mokymo daktaras,

* Substancija, atsirandanti materializuojantis vaiduokliams ir dvasioms.

esąs vienas tų Mokytojų. Jo uždavinys – paprastus mirtinguosius mokyti gyvenimo taisyklių, o kai šis uždavinys būsiąs atliktas, jis atsidursiąs tarp privilegijuotųjų Logų. Jis tvirtindavo, kad svarbus kiekvienas jo veiksmas, kiekviena žmogaus mintis, nes taip išsaugoma visatos pusiausvyra, tad kiekvienas žmogus įpareigotas raidė raidėn vykdyti *Begalinio Plano* įsakymus. Paskiau jis vardydavo pamatinių žinių taisykles, apsaugančias nuo pražūtingų klaidų, galinčių sužlugdyti Aukščiausiojo Proto projektą. Tie, kas ne viską suprasdavo iš pirmo karto, galėdavo išklausyti dar šešias paskaitas – mokytis sveiko gyvenimo principų, įskaitant dietą, fizinius bei proto pratimus, sapnų valdymą ir įvairius Fizinio ir Mentalinio Kūnų energetinių akumuliatorių įkrovimo būdus, taip užsitikrindami laimingą gyvenimą ir Sielos ramybę po mirties.

Čarlzas Rivzas buvo pralenkęs savo laiką. Po dvidešimties metų įvairūs mentalistai* skleidė kai kurias jo mintis skersai išilgai Kalifornijos, paskutinės ribos, kur galų gale atklysdavo nuotykių ieškotojai, viltį praradusieji, kitaminčiai, vengiantieji teisingumo, nežinomi genijai, užkietėję nusidėjėliai ir visiški bepročiai, kur vis dar būta begalės įvairiausių galimybių nusikratyti gyvenimo nesmagumų. Šiaip ar taip, nevalia kaltinti Čarlzo Rivzo už tai, kad jis pirmas griebėsi tų keistų išmonių. Tame krašte esama kažkokių dvasią žadinančių galių. O gal tie, kurie apsigyveno tame krašte, taip skubėjo pralobti arba pamiršti visas negandas, kad pražudė savo sielą ir ligi šiolei jos tebeieško. Nesuskaitoma gausybė apsimetėlių susikrovė turtus, siūlydami stebuklingus vaistus tai skausmingai besielei tuštumai užpildyti. Tuo metu, kai Rivzas sakydavo pamokslus,

* Mentalizmas – magijos dalis, kurioje tariamai naudojamos mago smegenų ypatingos savybės mintims skaityti, pranašauti, ateičiai numatyti ir žmogui valdyti prieš jo valią.

daugelis jau buvo spėję pralobti prekiaudami neapčiuopiamomis gėrybėmis – žodžiais taisydami ligoniams sveikatą ir teikdami sielai paguodą, – tačiau jis buvo ne iš tų: brangino savo orumą ir gerą vardą, todėl pelnė savo sekėjų pagarbą. Olgai, priešingai, dingtelėjo mintis pasipelnyti iš Logų ir Vykdomųjų Mokytojų, galbūt netgi įsigyti pastatą ir įkurti savo Bažnyčią, tačiau nei Čarlzas, nei Nora nepritarė jos gobšumui, jų įsitikinimu, skleisti Tikėjimo tiesą – sunki ir neišvengiama priedermė, kurios nieku gyvu nevalia paversti pasipelnymo šaltiniu.

Nora Rivz galėjo tiksliai nurodyti dieną, kada ji prarado pasitikėjimą žmonių gerumu ir širdies gilumoje suabejojo gyvenimo prasme. Ji buvo iš tų žmonių, kurie gerai įsimena pačias nereikšmingiausias datas, tad nėra ko stebėtis, kad jos atmintyje įsirėžė abi bombos, savo apokaliptiniais padariniais nulėmusios karo su Japonija pabaigą. Vėliau, kai visa šalis švęsdavo pergalės metines, ji vilkėdavo gedulą. Nustojo domėtis netgi pačiais artimiausiais žmonėmis; tiesa, motinos meilė niekada nebuvo esminis jos būdo bruožas, tačiau nuo tos akimirkos ji tarytum visiškai atsiribojo nuo abiejų vaikų. Taipgi pamažu nutolo nuo vyro, bet taip tyliai ir ramiai, kad niekas negalėjo jai nieko prikišti. Užsidarė savo slėpiningame kiaute, iki paskutinės gyvenimo dienos nusišalindama nuo tikrovės, o po keturiasdešimties metų mirė, abejinga kasdieniams rūpesčiams, įsitikinusi esanti Uralo princesė. Tą dieną visa šalis šventė galutinę pergalę prieš siauraakį geltonodį priešą, kaip prieš kelis mėnesius – prieš Vokietiją. Tai buvo ilgos kovos pabaiga, japonai buvo sutriuškinti pačiu galingiausiu istorijoje ginklu, per kelias minutes sunaikinusiu šimtą trisdešimt tūkstančių žmonių ir antra tiek pasmerkusiu ilgai lėtai agonijai. Patyręs, kas atsitiko, visas pasaulis

apmirė iš siaubo, tačiau nugalėtojai uždangstė apdegusių kūnų ir pelenais paverstų miestų vaizdą vėliavų jūra, paradais ir orkestrais, skelbdami, jog kariai pagaliau grįžta namo.

– Ar prisimeni aną juodaodį kareivį, kurį kadaise pavėžėjome? Įdomu, ar jis gyvas? Ar jis irgi grįš namo? – paklausė Gregoris motiną, prieš bėgdamas žiūrėti fejerverkų.

Nora neatsakė. Jie buvo apsistoję viename iš daugelio miestų, ir tuo metu, kai jos artimieji šoko įsimaišę į minią, ji sėdėjo viena sunkvežimio kabinoje. Pastaraisiais mėnesiais jai visiškai pašlijo nervai nuo naujienų, ateinančių iš Europos, o įvykus atominei katastrofai, ji pasijuto kaip nesava. Per radiją nekalbėta apie nieką kita, laikraščiuose ir kino teatruose mirgėjo koncentracijos stovyklų – it Dantės Pragaro – vaizdai. Ji dėjosi į galvą išsamius pasakojimus apie žvėriškas piktadarystes ir patirtas kančias, įsivaizduodama, kad Europoje traukiniai nė nestabtelėdami nepermaldaujamai gabena savo krovinį tiesiai į krematoriumus, o šimtai tūkstančių nekaltų žmonių žūsta liepsnose tik todėl, kad laikosi skirtingų pažiūrų. Aš niekad neturėjau gimdyti vaikų šiame pasaulyje, kuždėjo baisėdamasi. Kai Čarlzas Rivzas džiūgaudamas papasakojo apie bombą, ji pareiškė, kad nedora džiaugtis tokiomis žudynėmis: jai atrodė, jog vyras, kaip ir visi kiti, išsikraustė iš proto.

– Jau niekada nebebus kaip anksčiau, Čarlzai. Žmonija padarė kažką baisesnio nei gimtoji nuodėmė. Tai jau pasaulio pabaiga, – sielvartavo ji, vis dėlto laikydamasi iš mažumės įskiepytų gero elgesio taisyklių.

– Nepaistyk niekų. Mums reikia džiaugtis mokslo pažanga. Juo geriau, kad bombos ne mūsų priešų, o mūsų rankose. Dabar niekas nebedrįs prieš mus kariauti.

– Žmonės dar sykį jas susprogdins ir sunaikins visa, kas gyva, Žemėje!

– Karas pasibaigė, ir mes išvengėme pačių didžiausių nelaimių. Dar daugiau žmonių būtų žuvę, jei nebūtume susprogdinę šitų bombų.

– Betgi žuvo šimtai tūkstančių, Čarlzai.

– Dėl jų nėra ko kvaršinti sau galvos: tai japonai, – nusikvatojo jos vyras.

Pirmą kartą Nora suabejojo jo dvasios tyrumu ir susimąstė, ar jis iš tiesų yra Mokytojas, kaip tvirtina. Artimieji grįžo vėlai naktį. Gregoris miegojo tėvo glėbyje, o Džudė parsinešė žvaigždėmis ir dryželiais ištapytą balioną.

– Pagaliau pasibaigė karas. Dabar turėsime ir sviesto, ir mėsos, ir benzino, – švytėdama sušuko Olga, mosuodama sudriskusia popierine vėliavėle.

Nors tėvas mirė prabėgus beveik ištisiems metams po motinos pasiligojimo, abi tos nelaimės Gregoriui susiliejo į vieną: jo atmintyje jos abi visada buvo neatskiriamai susijusios viena su kita ir ženklino laimingos vaikystės pabaigą. Neilgai trukus po to, kai Nora iš pažiūros atsigavo ir nustojo kalbėti apie koncentracijos stovyklas ir bombas, susirgo Čarlzas Rivzas. Ligos požymiai iš pat pradžių atrodė grėsmingi, bet jis didžiavosi savo jėga ir nenorėjo susitaikyti su mintimi, kad kūnas galėtų jį išduoti. Jis tarėsi tebesąs jaunas, vis dar galėjo per kelias minutes pakeisti sunkvežimio ratą arba valandų valandas tapyti freskas, stovėdamas ant kopėčių ir nejausdamas, kaip mėšlungis traukia pečius. Kai burna prisipildė kraujo, pagalvojo, kad tikriausiai gerklėje bus įstrigusi žuvies ašaka, o kai antrąsyk tai atsitiko, nieko nepagalvojo, tik nusipirko butelį magnezijos ir išgerdavo šaukštelį kiekvieną kartą, kai tik imdavo deginti skrandį. Netrukus neteko apetito, maitinosi tik piene sumir-

kytais skrebučiais, sultiniais ir kūdikių tyrelėmis; sulyso, akys susidrumstė, aiškiai nebematė kelio, ir vairuoti ėmėsi Olga. Ji suprasdavo, kada jam pritrūksta jėgų tverti kelionės sunkumus, tuomet sustodavo poilsio. Valandos lėtai slinkdavo viena po kitos, vaikai zuidavo po apylinkes, nes motina buvo jau supakavusi sąsiuvinius ir jų nebemokė. Norai niekada neatėjo į galvą mintis, kad Čarlzas Rivzas galėtų būti mirtingas, ji niekaip negalėjo suvokti, kodėl senka jo energija, o tai buvo ir jos energija. Daug metų vyras rūpinosi jos ir vaikų gyvenimu, kruopščiai vykdė *Begalinį Planą*, viską darė taip, kaip išmanė, nekeldamas jai jokių abejonių. Savaime suprantama, šalia jo niekas nesijautė laisvas, tačiau niekada neturėjo nei baimės, nei rūpesčių. Nėra ko baimintis, ramindavo ji save, Čarlzas niekada neturėjo vešlių plaukų, o tos gilios raukšlės jau seniai vagoja saulės nudegintą jo veidą, žinoma, jis sulyso, bet atsigaus po kelių dienų, kai tik ims vėl valgyti kaip paprastai, be abejo, jam tiesiog sutriko virškinimas. „Juk šiandien jis geriau atrodo, ar ne?“ – kalbėdavo ji sau viena. Olga irgi stebėjo jį, bet nieko nesakė. Nė nebandė jo gydyti savo stebuklingais gėrimais ir šutekliais, tik dėjo šaltus kompresus ant kaktos karščiui numušti. Ligoniui vis labiau blogstant, šeimyną apėmė nepermaldaujama baimė, pirmą kartą visi pajuto grėsmę, suvokdami, koks skurdas ir beviltiškas gyvenimas jų laukia. Nora sugniužo kaip primuštas šuo, nerasdama jokios išeities; puolė ieškoti paguodos bahajų tikėjime, užkraudama Olgai ant pečių visus rūpesčius, netgi vyro slaugymą. Ji bijojo prisiliesti prie ligonio, to svetimo senio, nebegalėdama atpažinti vyro, kadaise pavergusio ją savo gyvybingumu. Išblėso susižavėjimas ir pasitikėjimas, jos meilės pamatas, o kadangi ji negebėjo rasti kito pagrindo savo meilei, pagarba netrukus virto pasibjaurėjimu. Sugalvojusi gerą dingstį, persikėlė į vaikų

palapinę, o Olga miegojo su Čarlzu, kad, pasak jos, galėtų jį slaugyti naktį. Gregoris ir Džudė nesistebėjo matydami ją pusnuogę tėvo guolyje, o Nora nekreipė į tai dėmesio, dėdamasi, kad viskas po senovei.

Kuriam laikui nustota skelbti *Begalinį Planą*, nes Dieviškojo mokymo daktaras nesiryžo teikti vilties kitiems, pats ją prarasdamas ir širdies gilumoje svarstydamas, ar siela iš tikrųjų transcendentali, ar į dulkes pavirsta nuo menkiausio vidurių skausmo. Nepajėgė nė tapyti. Dabar keliavo jie be jokio tikslo, kęsdami vargus ir nepriteklius, tarytum ieškodami to, kas nepasiekiama. Olga užėmė tėvo vietą, lyg tai būtų savaime suprantama, ir niekam nekilo mintis, ar tai pats teisingiausias sprendimas. Ji rinkdavosi kelią, vairuodavo sunkvežimį, nešiodavo pačius sunkiausius ryšulius, taisydavo variklį, medžiodavo zuikius ir paukščius, valdingai įsakinėdavo Norai ir įkrėsdavo vaikams, kai tie neklausydavo. Ji vengdavo didelių miestų, baimindamasi negailestingos konkurencijos ir budrios policijos akies, tik retkarčiais jie apsistodavo pramoninėse zonose arba netoli uostų, kur visada rasdavo klientų. Palikdavo Rivzus palapinėse, susirinkdavo savo žiniuonės ir būrėjos reikmenis ir traukdavo manytis pinigo. Kelionėse visada vilkėdavo šiurkščiomis darbinėmis kelnėmis ir marškinėliais, ant galvos nešiodavo kepurę, tačiau, eidama burti, iš skrynios išsitraukdavo margą gėlėtą sijoną, palaidinukę su plačia iškirpte, skambius karolius ir geltonus batelius. Pasidažydavo kaip pakliūva: skruostus kaip klounas, lūpas raudonai, vokus mėlynai – neregėtas makiažas, drabužiai ir ryškiai nudažyti plaukai įvarydavo tiek baimės, jog retas kuris išdrįsdavo atsisakyti jos paslaugų, bijodamas, kad ji vienu mostu nepaverstų jų druskos stulpu. Atidarę duris ir išvydę priešais stovint tarytum vaiduoklį su stikliniu rutuliu rankose, žmonės išsižiodavo iš nuosta-

bos, o Olga, naudodamasi ta akimirkos sumaištimi, žengdavo į vidų. Prireikus būdavo labai maloni ir dažniausiai grįždavo nešina gabalu pyrago arba mėsos, dovana, kuria atsilygindavo klientai, dėkingi ne tiek už kortomis išburtą ateitį, kiek už smagią pramogą, praskaidrinusią nuobodžią kasdienybę. Tuo sunkmečiu, kai nė vienas jų nebuvo tikras rytojumi, būrėja nugludino savo talentą: aplinkybių spiriama, išsiugdė ligi tol nežinomas galias, sustiprėjo ir tapo ta nuostabia moterimi, kuri savo gebėjimais nepaprastai paveikė Gregorio vaikystę. Vos įžengusi į svetimus namus ir keletą sekundžių pakvėpavusi jų oru, iškart persiimdavo ta terpe, pajusdavo neregimas esybes, pastebėdavo nelaimės požymius, įspėdavo žmonių svajones, išgirsdavo mirusiųjų kuždesius ir perprasdavo gyvųjų reikmes. Veikiai ji suvokė, kad gyvenimo istorijos kartojasi beveik žodis žodin, žmonės labai panašūs, visi vienodai myli, nekenčia, godisi, sielvartauja, džiaugiasi ir bijo. Juodaodžiai, baltieji, geltonodžiai, kaip paprastai sakydavo Nora, po drabužiais visi vienodi, stiklinis rutulys neskiria odos spalvos, reaguoja tik į skausmą. Visi nori išsiburti laimę, ir ne todėl, kad turi vilčių, o tiesiog trokšta paguodos. Olga taip pat suprato, kad žmonės serga dviejų rūšių ligomis: nuo vienų miršta, nuo kitų, atėjus laikui, savaime pasveiksta. Parduodama sveikatą tiems, kurie pasveiksta negydomi, dosniai dalijo į visas puses buteliukus su įvairiaspalvėmis cukraus piliulėmis, žoleles ir amuletus, įsitikinusi, kad ligonis tikriausiai pasveiks, jeigu visa savo esybe to trokš. Žmonės ja pasitikėjo labiau nei šaltais kaip ledas chirurgais ligoninėse. Ji neteisėtai vertėsi gydyba, nieko nepaisydama darė abortus, traukė dantis, siuvo žaizdas, tačiau turėjo gerą akį ir gerą ranką, tad niekada neįkliuvo į bėdą. Iš pirmo žvilgsnio pastebėjusi mirties požymius, nesiimdavo gydyti ligonio – tiek paklusdama sąžinės balsui, tiek saugodama gerą žiniuonės var-

dą. Jos gydymo menas ne kažin kiek pravertė Čarlzui Rivzui: pernelyg artimai buvo su juo susijusi, o jeigu ir matė lemtingus požymius, stengėsi nekreipti į juos dėmesio, nenorėdama jų pripažinti.

Gal baimės, o gal išdidumo skatinamas, pamokslininkas nenorėjo šauktis gydytojo, nusiteikęs valios pastangomis įveikti kančias, tačiau vieną gražią dieną neteko sąmonės, ir visa valdžia, kurią dar stengėsi išlaikyti, galutinai perėjo į Olgos rankas. Jie buvo rytiniame Los Andželo pakraštyje, kur gyveno beveik vieni ispanakalbiai, ir Olga nutarė vežti jį į ligoninę. Tuo metu mieste iš dalies jau tvyrojo meksikiečių dvasia, nepaisant grynai amerikietiškos manijos gyventi sveikatingai, gražiai ir laimingai. Šimtai tūkstančių imigrantų paženklino tą vietą savo panieka skausmui ir mirčiai, savo skurdu, nuolankumu lemčiai ir įtarumu, savo karštu būdu, taipgi muzika, aštriais valgiais ir ryškiomis spalvomis. Meksikiečiai buvo sukišti į getą, tačiau visur buvo justi jų įtaka, jie buvo svetimi šiame krašte ir iš pažiūros tokiais norėjo ir likti, tačiau slapčia troško, kad jų vaikai įsitrauktų į šalies gyvenimą. Angliškai jie mokėjo prastai, kalbėjo vadinamąja *Spanglish** tarme, kuri ilgainiui taip įsigalėjo, kad buvo pripažinta kaip oficiali meksikiečių mažumos kalba. Prisirišę prie katalikų tikėjimo ir sielos garbinimo, prie suplėkusio patriotizmo ir vyro kulto, jie negebėjo pritapti prie visuomenės ir buvo pasmerkti dirbti pačius juodžiausius darbus, kol pagaliau užaugo trečioji karta. Amerikiečiai juos laikė piktavaliais, nenuspėjamais, pavojingais, ir daugelis piktinosi: kurį velnią veikia policija, velniai griebtų, nejaugi neįmanoma jų sustab-

* Ispanų ir anglų kalbų mišinys.

dyti prie sienos? – tačiau ir toliau samdė juos kaip pigią darbo jėgą, kurią būtina griežtai prižiūrėti. Imigrantai atliko jiems prikergtą marginalų vaidmenį, neprarasdami orumo: palaužti, taip, bet niekada nepalūžę, brolau. Olga dažnai lankydavosi jų kvartale ir visada jausdavosi kaip namie, lyg niekur nieko tarškėdavo ispaniškai, beveik nesuvokdama, jog diduma žodžių jos pačios pramanyta. Iš galvos neišeidavo mintis, kad čia galėtų manytis gyvenimą savo amatu. Jie privažiavo sunkvežimiu prie ligoninės durų, ir tuo metu, kai Nora su Olga kėlė ligonį iš kabinos, vaikai išsigandę žiūrėjo į žioplius, subėgusius paspoksoti į neregėtą važiuoklę, įvairiausiomis spalvomis perdėm išpaišytą ezoteriniais simboliais.

– Kas tai? – paklausė vienas.

– *Begalinis Planas*. Argi nematai? – atsakė Džudė, rodydama į užrašą virš kabinos.

Niekas daugiau nieko neklausė.

Čarlzas Rivzas buvo paguldytas į ligoninę, po kelių dienų jam buvo pašalinta pusė skrandžio, o likusioje pusėje užgydytos atsivėrusios opos. Tuo tarpu Nora ir Olga su vaikais, šunimi, smaugliu ir visa manta įsikūrė Pedro Moraleso namų vidiniame kieme, to paties tauraus meksikiečio, kuris prieš kelerius metus išklausė visą Čarlzo Rivzo mokymo kursą ir laikė ant sienos pasikabinęs diplomą, patvirtinantį jo aukščiausiosios dvasios lygmenį. Moralesas buvo tvirtas kaip mūras, ryškių metiso bruožų ir išdidaus veido, šviečiančio nuoširdumu, kai jis būdavo geros nuotaikos. Kai šypsodavosi, blizgėdavo keli auksiniai dantys, kuriuos įsidėjo gražumo dėlei, išrovęs sveikus. Net pagalvoti negalėčiau, kad mano Mokytojo artimieji kęstų vargus ir nepriteklius, pareiškė jis, moterys negali likti be globos, aplinkui šlaistosi galybė plėšikų. Šiaip ar taip, namuose nebuvo užtektinai vietos tiekai svečių, nes jis turėjo šešis vaikus,

be to, globojo pakvaišusią uošvę ir kelis giminaičius. Jis padėjo moterims kieme ištempti palapines ir įsirengti žibalinę viryklę, tačiau stengėsi nieku gyvu neužgauti jų orumo. Su Nora elgėsi labai pagarbiai, kreipdamasis į ją kaip į didelę ponią, tačiau su Olga laikėsi kaip lygus su lygiu ir vadino ją tiesiog „panele". Jo žmona Inmakuliada Morales iš tolo kratėsi svetimšalių papročių ir ištikimai laikėsi indėnų tradicijų priešingai nei diduma jos tautiečių, kurios šiame svetimame krašte klypinėdavo apsiavusios aukštakulniais bateliais, išsidažiusios, sugarbanotais ir peroksidu nudegintais plaukais. Buvo ji žemo ūgio, laiba ir stipri, romaus, lygaus, raukšlių neišvagoto veido, plaukus pynėsi į kasą, nudrykusią ant nugaros iki pat juosmens, ryšėjo paprastomis prijuostėmis, avėjo sandalais ir tik sekmadieniais, eidama į bažnyčią, vilkdavosi juodą suknelę ir segdavosi auksinius auskarus. Inmakuliada buvo namų ramstis ir Moralesų šeimos siela. Kai vidiniame kieme pagausėjo svečių, nė kiek nesusijaudino, tiesiog įpildavo daugiau vandens virdama pupeles, ir kiekvieną vakarą kviesdavo Rivzus prie stalo, eikš, kūma, atsivesk savo vaikelius, tegu paragauja mano *burritos**, kukliai siūlydavo ji, žiū, kiek daug *chile*** turime, ačiū Dievui, valgykite, kad veltui nepražūtų. Svečiai, truputį varžydamiesi, sėsdavo prie vaišingųjų Moralesų stalo.

Tik per keletą mėnesių Džudė ir Gregoris perprato sėslaus gyvenimo taisykles. Aplink zujo spiečiai darkyta anglų kalba tarškančių tamsaus gymio vaikų, kurie netrukus juos išmokė savo šnekos, pirmiausia tokių žodžių kaip *chingada*, paties skambiausio ir pravarčiausio, nors, Inmakuliadai girdint, nevartotino. Iš Moralesų išmoko nepasiklysti gatvių labirintuo-

* Kukurūziniai papločiai su mėsos įdaru (*isp.*).
** Aitrieji pipirai (*isp.*).

se, derėtis, iš pirmo žvilgsnio pažinti priešiškai nusiteikusius berniūkščius, slėptis ir sprukti. Drauge su jais bėgdavo žaisti į kapines, iš tolo spoksoti į prostitutes ir iš arti – į smurto aukas. Chuanas Chosė, tokio pat amžiaus kaip Gregoris, iškart užuosdavo bėdą, visada žinodavo, kur įvyksta eismo nelaimės, kur pakliūva po ratais žmonės, kur vyrai švaistosi peiliais ir krinta negyvi ant žemės. Kartą jis pasišovė per kelias minutes parodyti tą vietą, kur vienas vyras puolė po traukiniu, kai jo žmona pabėgo su komivojažieriumi, nes nebūtų pakentęs gėdos, visų vadinamas raguotu. Kažkas, pamatęs jį stovintį tarp bėgių ir ramiai rūkantį, sušuko, kad eitų šalin, nes atvažiuoja traukinys, bet jis nė nekrustelėjo. Gandas pasiekė Chuano Chosė ausis dar prieš atsitinkant katastrofai. Moralesų ir Rivzų vaikai pirmieji atsidūrė nelaimės vietoje ir, nugalėję baimę, padėjo rankioti palaikus, kol juos nuvijo policija. Chuanas Chosė pasiėmė pirštą kaip prisiminimą, bet vėliau, kai visur ėmė vaidentis velionis, suprato, kad turėtų juo nusikratyti. Šiaip ar taip, grąžinti jį velionio artimiesiems buvo per vėlu, nes savižudis buvo palaidotas prieš keliolika dienų. Dvasios be vietos įbaugintas berniukas neišmanė, ką jam daryti su pirštu: jo galva, parodytų nepagarbą mirusiajam, išmesdamas jį į šiukšlyną ar atiduodamas smaugliui. Gregoris slapčia pasitarė su Olga, ir ši pasiūlė geriausią išeitį: nemačiomis padėti jį bažnyčioje ant altoriaus, pačioje švenčiausioje vietoje, kur nė viena blaivaus proto siela negalėtų jaustis nuskriausta. Ten pirštą aptiko dvasiškasis tėvas Laragibelis, kurį visi vadino tiesiog Dvasiškuoju tėvu, neišgalėdami ištarti jo vardo, kenčiančios sielos, bet didžiai praktiško proto baskų kilmės dvasininkas, ir nė nesusimąstęs išmetė jį į išvietę. Turėjo užtektinai bėdų su savo gausia parapija, kad imtų sau kvaršinti galvą ir svarstyti, kam galėtų priklausyti pirštas.



Rivzų vaikai pirmą kartą gyvenime nuėjo į mokyklą. Jie buvo vieninteliai mėlynomis akimis ir šviesiais plaukais tarp tamsaus gymio imigrantų, kurie laikėsi svarbiausios išgyvenimo taisyklės – kalbėk ispaniškai ir lėk kaip strėlė. Mokiniams buvo draudžiama kalbėti gimtąja kalba – norėta kuo greičiau išmokyti juos anglų kalbos ir integruoti į visuomenę. Išgirdusi kam nors netyčia išsprūdus ispanišką žodį, mokytoja šleptelėdavo jam keliskart per užpakalį. Jeigu, rašydamas Bibliją, Jėzus pasitenkino anglų kalba, vadinasi, daugiau kalbų nė nereikia, – tokiais žodžiais būdavo pateisinama ši griežta bausmė. Tyčia nepaisydami draudimo, vaikai kalbėdavo ispaniškai, o tie, kurie klausydavo mokytojų, būdavo šaukiami *besa-culo**, pačia bjauriausia mokinių žargono pravarde. Džudė ir Gregoris veikiai patyrė rasinę neapykantą, baimindamiesi pirma pasitaikiusia proga gauti į kailį. Pirmąją mokslo dieną Gregoris taip bijojo, kad neteko žado, prireikus pasisakyti savo vardą.

– Turime du naujus mokinius, – nusišypsojo mokytoja, džiaugdamasi, kad tarp tamsaus gymio vaikų atsirado du baltieji. – Būkite geri, padėkite jiems mokytis, supažindinkite su mokyklos taisyklėmis. Kuo jūs vardu, mielieji?

Gregoris tylėjo, įsikibęs į sesutės sijoną. Galiausiai Džudė išgelbėjo broliuką.

– Aš esu Džudė Rivz, o šis kvailelis – mano broliukas, – pareiškė ji.

Visa klasė drauge su mokytoja prapliupo kvatoti, o Gregoris kelnėse pajuto kažkokią šiltą ir lipnią drėgmę.

* Subinlaižys (*isp.*).

– Gana, sėskitės, – liepė mokytoja.

Po dviejų minučių Džudė užsiėmė nosį ir piktai pažvelgė į broliuką. Gregoris nudūrė akis į žemę ir bandė įsivaizduoti, kad jo čia nėra, kad jis važiuoja sunkvežimiu dulkėtais keliais po atviru dangumi, kad tėvas niekada nesirgo ir kad šios mokyklos nėra ir nebuvo, kad visa tai tik slogus sapnas. Netrukus ir visi vaikai užuodė smarvę, ir kilo triukšmas.

– Na, kas... pagadino orą? – paklausė mokytoja, šypsodama nenuoširdžia, lyg prie lūpų priklijuota šypsena. – Nėra ko gėdytis, išsprūdo, ir tiek, kiekvienam tai gali atsitikti... Na, kas gi?

– Nei aš, nei juo labiau mano broliukas! Garbės žodis! – akiplėšiškai sušuko Džudė.

Jos žodžius palydėjo patyčių ir juoko pliūpsnis. Priėjusi prie Gregorio, mokytoja pakuždomis liepė jam išeiti iš klasės, tačiau jis susigūžė, užsimerkė ir, paraudęs iš gėdos, abiem rankomis įsikibo į suolą. Mokytoja bandė jį išvesti paėmusi už rankos, iš pradžių ramiai, paskiau stipriau timptelėdama kelis kartus, bet jis iš nevilties lipte prilipo prie suolo.

– Atsikrušk! – suriko Džudė mokytojai, pavartodama neseniai išmoktus ispaniškus žodžius. – Šūdas ta jūsų mokykla! – pridūrė angliškai.

Mokytoja apstulbo, o visa klasė apmirė.

– Atsikrušk! Atsikrušk! Atsikrušk! Eime, Gregai.

Ir, susiėmę už rankų, abu išėjo iš klasės: ji – aukštai iškėlusi galvą, jis – nukneibęs nosį.

Džudė nusivedė Gregorį į degalinę, paslėpė tarp degalų statinių ir nemačiomis išplovė jam kelnes, paleidusi iš žarnos vandenį. Paskiau nekalbėdami jie grįžo namo.

– Kaip pasisekė? – paklausė Nora Rivz, nustebusi, kad jie tokie ankstyvi.

– Mokytoja pasakė, kad mums nėra ko eiti į mokyklą. Mes kur kas protingesni už kitus mokinius. Tie snargliai, mama, net kalbėti nemoka žmoniškai. Nemoka angliškai!

– Ką čia paistai? – įsiterpė Olga. – Ir kodėl Gregorio drabužiai šlapi?

Žodžiu, rytojaus dieną, nutvėrusi juos už rankų, Olga temp-te nutempė vaikus į mokyklą, nuvedė į klasę, liepė atsiprašyti mokytojos dėl užgaulių žodžių ir ta pačia dingstimi perspėjo visus mokinius, kad šiukštu neskriaustų Rivzų. Išeidama iš klasės, susidūrė su ištisa siena tamsaus gymio vaikų ir parodė jiems prakeikimo ženklą: sugniaužusi kumščius, nelyginant ragus atkišo priekin mažylį pirštą ir smilių. Keista išvaizda, rusiška tartis ir tas mostas turėjo tokią galią, kad laukinukai buvo sutramdyti – bent jau kuriam laikui.

Po savaitės Gregoriui suėjo septyneri. Niekas nešventė jo gimimo dienos, tiesą pasakius, niekas jos nė neprisiminė, nes visi galvojo tik apie tėvą. Olga, vienintelė kasdien vaikštanti į ligoninę, atnešė žinią, kad Čarlzo Rivzo gyvybei nebegresia pavojus, kad jis perkeltas į bendrą palatą ir jau galima jį lankyti. Nora ir Inmakuliada švariai nuprausė vaikus, nugrandžiusios visus purvus, aprengė gražiausiais drabužėliais, berniukams sutepė plaukus briliantinu, mergaitėms įrišo kaspinus, ir visi vorele patraukė į ligoninę, nešini darželyje priskintų ramunių puokštelėmis ir dubeniu Inmakuliados keptų papločių su vištienos įdaru ir troškintų pupelių su sūriu. Palata buvo didumo sulig sandėliu, pasieniais iš abiejų pusių išrikiuotos lovos, o per vidurį tradicinis takas, ir jie visi nutipeno ant pirštų galų iki tos vietos, kur gulėjo ligonis. Jei kojūgalyje nebūtų kabojęs kartono lakštas su Čarlzo Rivzo vardu, nebūtų jo atpažinę. Buvo toks pasikeitęs, jog atrodė kaip svetimas žmogus, susenęs tūkstančiu metų, pageltęs kaip vaškas, akys įdubusios, atsidavė migdolais.

Vaikai susigrūdę, su gėlėmis rankose, nežinojo, kur jas dėti. Inmakuliada Morales įraudusi skara uždengė dubenį su papločiais, o Norą Rivz nukrėtė šiurpas. Gregorį persmelkė nuojauta, kad jo gyvenime atsitiko kažkas nepataisoma.

– Jau geriau jaučiasi, netrukus galės ir valgyti, – tarė Olga, pataisydama į veną įsmeigtą adatą.

Gregoris pamažu išslinko į koridorių, galvotrūkčiais nusirito laiptais ir puolė į gatvę. Ligoninės tarpuvartėje atsitūpė, susigūžė, susirietė į kamuoliuką, rankomis apkabino kelius ir galvą įspraudė tarp kojų, be perstojo kartodamas: „Šūdas, šūdas, šūdas!“

Meksikiečiai imigrantai paprastai apsistodavo pas draugus arba gimines, kur dažniausiai jau gyvendavo kelios šeimos. Buvo nevalia nesilaikyti svetingumo įstatymo, pirmosiomis dienomis nesuteikti pastogės ir jų nepavalgydinti, bet vėliau kiekvienas turėdavo verstis kaip išmano. Jie plaukė iš kaimų ir miestelių į pietus nuo sienos, ieškodami darbo, nieko kita neturėdami, tik drabužius, kuriais vilkėdavo, ryšulėlį ant peties ir geriausius ketinimus – prasikurti toje Pažadėtoje Žemėje, kur, anot gandų, pinigai auga ant medžių, o sumanesnis žmogus beregint tampa verslininku ir važinėja kadilaku su šviesiaplauke gražuole glėbyje. Aišku, niekas jiems nesakė, kad ne visiems vienodai sekasi, kad, kai vienam nusišypso laimė, penkiasdešimt lieka juodą vargą vargti, o penkiasdešimt grįžta namo nukabinę nosį, tad jie patys nesuvokė, jog ne jiems teks darbo vaisiais mėgautis, jog jiems tik skirta praskinti kelią priešiškoje šalyje gimusiems vaikams ir vaikaičiams. Jie netgi neįtarė, kokie negandai jų laukia tremtyje, kaip juos išnaudos darbdaviai ir persekios valdžia, kiek pastangų teks padėti, kad

galėtų suburti šeimą, atsivežti vaikus ir senelius, kaip skaudu bus atsisveikinti su draugais ir niekada nebelankyti mirusiųjų kapų. Taip pat niekas jiems nesakė, jog veikiai jie pamirš savo tradicijas, užmiršties rūdys sugrauš visus prisiminimus, jie bus pažeminčiausieji tarp pažemintųjų. Tačiau, kad ir būtų žinoję, galbūt vis viena būtų keliavę į šiaurę. Inmakuliada ir Pedras Moralesas vadino save „šlapiais vielakirpiais", panašiai kaip nelegalūs imigrantai buvo vadinami „šlapnugariais", ir, mirdami iš juoko, pasakodavo, kaip nesyk kirsdavo sieną, kartais plaukdami per Rio Grandę, kartais karpydami spygliuotų vielų užtvaras. Atostogų dažniausiai važiuodavo į gimtinę, nelegaliai kirsdami sieną su įvairaus amžiaus vaikais ir netgi močiute, kurią atsivežė iš kaimo, kai, mirus vyrui, jai pasimaišė protas. Po kelerių metų jiems pavyko susitvarkyti popierius, ir jų vaikai jau buvo Jungtinių Amerikos Valstijų piliečiai. Prie stalo visada atsirasdavo vietos naujiesiems imigrantams, ir vaikai augo klausydamiesi pasakojimų, kaip vargetos bėgliai kerta sieną pasislėpę sunkvežimio kėbule su dvigubu dugnu, kaip šokinėja iš riedančių traukinių, šliaužia senais nutekamaisiais vamzdžiais, amžinai bijodami, kad juos sučiups policija, siaubingoji Migra*, ir išsiųs atgal į tėvynę, kaip nusikaltėlius sukaustytus geležiniais pančiais. Ne vienas žuvo nuo pasieniečių kulkos, ne vienas mirė iš bado ir troškulio, ne vienas užtroško „kojotų" sunkvežimių slėptuvėse, tų pačių „kojotų", kurie lobdavo iš Meksikos veždami vargdienius kitapus sienos. Tuo metu, kai Pedras Moralesas pirmąsyk atvyko į Jungtines Valstijas, meksikiečiai vis dar puoselėjo svajonę atsiimti gringų užgrobtą teritoriją. Todėl nelegaliai pereiti sieną jiems atrodė ne nusikaltimas, bet teisėtas žygis. Pedras Moralesas tuomet

* Imigracijos tarnyba.

buvo dvidešimties, ką tik atlikęs karinę prievolę ir, nenorėdamas sekti tėvo ir senelio, skurdžių Sakateko dvaro kumečių, pėdomis, nutarė keliauti į šiaurę. Taip atvyko į Tichuaną, kur tikėjosi gauti darbo kokiame nors ūkyje, nes amerikiečių fermeriai ieškojo pigios darbo jėgos, tačiau neturėjo pinigų, negalėjo laukti, kol bus sutvarkyti visi formalumai, nei papirkti valdininkų ir policininkų, be to, jam nepatiko tas užkampio miestelis, kur, jo akimis žiūrint, vyrams trūksta orumo, o moterims – padorumo. Jam nusibodo minti slenksčius beieškant darbo, o prašyti pagalbos ar išmaldos jis nenorėjo. Pagaliau jis nutarė pereiti sieną, žnyplėmis perkirpo spygliuotą vielą ir leidosi tiesiai ten, kur teka saulė, laikydamasis labiau patyrusio draugo nurodymų. Taip atsidūrė pietų Kalifornijoje. Pirmuosius mėnesius sekėsi prastai, užsidirbti duonos kąsnį buvo ne taip jau lengva, kaip sakyta. Ėjo iš vieno ūkio į kitą, skindamas vaisius, pupeles, rinkdamas medvilnę, miegojo pakelėse, geležinkelio stotyse, senų automobilių sąvartynuose, maitinosi duona ir alumi, kentė vargą drauge su tūkstančiais tokio pat likimo žmonių. Ūkininkai mokėdavo mažiau, nei sutarta, ir pasipriešinus kviesdavo policiją, amžinai medžiojančią nelegalius imigrantus. Pedras negebėjo įsikurti kur nors ilgesniam laikui, migracijos tarnyba lipo ant kulnų, kol pagaliau jis metė šalin plačiakraštę skrybėlę ir meksikietiškus sandalus, įsigijo džinsus ir kepurę su snapeliu ir išmoko angliškai pakeverzoti keletą sakinių. Šiaip ne taip įsitaisęs naujoje šalyje, grįžo į gimtinę atsivežti širdies draugės, su kuria buvo susižadėjęs dar vaikystėje. Inmakuliada laukė jo iškrakmolijusi vestuvinę suknelę.

– Visi gringai kuokteléję: mėsą valgo su persikais, kiaušinienę – su uogiene, vedžioja šunis į kirpyklą, netiki Švenčiausiosios Mergelės Marijos, vyrai virtuvėje plauna indus, moterys gatvėje šveičia automobilius segėdamos liemenėlėmis ir mūvė-

damos vien trumpomis kelnėmis, viskas matyti kaip ant delno, bet jeigu su jais taikstaisi, gali gyventi kaip karalius, – pasakojo Pedras sužadėtinei.

Jie atšventė savo vestuves pagal visus papročius, pirmąją naktį išmiegojo jaunosios tėvų lovoje, tam tyčia paskolintoje, o rytojaus dieną iškeliavo į šiaurę. Pedras turėjo truputį pinigų ir jau išmanė, kaip dera kirsti sieną, tad labiau pasitikėjo savimi, bet vis viena bijojo: troško apsaugoti žmoną nuo bet kokių pavojų. Sklido šiurpūs gandai apie plėšikus, vagystes ir žudynes, apie kyšininkus meksikiečių policininkus ir amerikiečių policininkų žiaurumą, – tokie gandai galėjo įbauginti ir didžiausią drąsuolį. Inmakuliada, priešingai, sekė įkandin vyro atsilikusi per žingsnį, nuo visų nelaimių Gvadalupės Švenčiausiosios Mergelės škaplieriaus saugoma, patylomis kalbėdama poterius ir išplėstomis akimis žiūrėdama į platųjį pasaulį, nelyginant į stebuklingą skrynią, pilną netikėtumų. Niekad kojos nekėlusi iš savo kaimo, ji nė neįtarė, kad keliai gali driektis be galo, tačiau niekas negalėjo jos palaužti, nei pažeminimas, nei nuovargis, nei namų ilgesio žabangai, ir kai pagaliau drauge su vyru atsidūrė varganame pensiono kambarėlyje kitapus sienos, jai atrodė, kad ji įžengė į dangų. Po metų gimė pirmas vaikas, Pedras gavo darbą Los Andželo padangų fabrike, o vakarais mokėsi mechaniko specialybės. Padėdama vyrui, Inmakuliada iš pradžių dirbo siuvykloje, paskiau namų darbininke, kol pagaliau teko gimdyti, likti namie ir auginti vaikus. Moralesai buvo padorūs žmonės, be jokių kliaučių, taupė pinigus ir mokėsi naudotis visomis įmanomomis gėrybėmis tame krašte, kur jie visada buvo ir bus svetimšaliai, tačiau jų vaikai jausis kaip namie. Jie gyveno visada pasirengę priglausti svečius, ir jų namai tapo laikinuoju prieglobsčiu svečioje žemėje. Šiandien aš tau, rytoj tu man, vienąsyk ką nors duodi kitam, kitąsyk pats gauni,

tai prigimtinis gyvenimo dėsnis, sakydavo Inmakuliada. Jie įsitikino, kad svetingumas atsiperka, nuo jų niekada nenusisuko laimė, jiems niekad netrūko darbo, vaikai augo sveiki, gerų draugų vis gausėjo, ilgainiui jie įveikė vargą, kurį teko vargti gyvenimo pradžioje. Po penkerių metų Pedras atidarė savo automobilių taisyklą. Tuo metu, kai Rivzai apsistojo jų namų vidiniame kieme, tai buvo priemiestyje labiausiai gerbiama šeima, Inmakuliada globojo visus kaip motina, o Pedras garsėjo kaip pats teisingiausias bendruomenės žmogus. Aplinkoje, kur niekam neateidavo į galvą mintis kreiptis į policiją ar teismą ir spręsti savo ginčus, jis buvo taikytojas ir teisėjas, kilus nesutarimams ar kivirčams.

Olga sakė teisybę – bent jau iš dalies. Mėnesiui praslinkus po operacijos, Čarlzas Rivzas išėjo iš ligoninės savo kojomis, tačiau viltis vėl leistis keliais išblėso, nes buvo aišku kaip dieną, kad prabėgs labai daug laiko, kol jis atgaus sveikatą. Gydytojas liepė ilsėtis, laikytis dietos, nuolat tikrintis ir kuriam laikui – galbūt net keleriems metams – išmesti iš galvos mintis apie klajoklišką gyvenimą. Santaupos jau seniai baigėsi, be to, jie labai įsiskolino Moralesams. Pedras nenorėjo nė klausyti apie visus tuos reikalus, nes turėjo Mokytojui dvasinę skolą, kurią reikėjo atlyginti. Vis dėlto Čarlzas Rivzas buvo ne iš tų žmonių, kurie priima auką, nors ir geriausio draugo ir mokinio siūlomą, be to, nenorėjo toliau gyventi svetimų namų vidiniame kieme, tad pardavė sunkvežimį, iš pradžių nuėmęs garsiakalbį ir iškabą, nors ir kaip maldavo vaikai, matydami, kad galutinai gęsta viltis pasprukti iš mokyklos priespaudos. Už gautus pinigus, be to, dar truputį pasiskolinę, Rivzai nusipirko apgriuvusią trobelę pačiame meksikiečių kvartalo pakraštyje.

Trobelei suremontuoti Moralesai sukvietė talkon visus savo giminaičius. Gregoriui Rivzui tas savaitgalis įsiminė visam laikui, muzika ir valgiai visada jam siejosi mintyse su draugyste. Šeštadienio rytą pasirodė vilkstinė transporto priemonių, pradedant Inmakuliados brolio, augaloto vyro su užkrečiama šypsena, vairuojamu nedideliu sunkvežimiu, baigiant vora dviratininkų, giminaičių ir draugų, vežinų įrankiais ir statybinėmis medžiagomis. Moterys sustatė didelius stalus po atviru dangumi ir, pasiraitojusios rankoves, šoko gaminti valgius visam tuntui talkininkų. Skraidė nukirstos vištų galvos, augo kalnai kiaulienos ir jautienos, virė kukurūzų burbuolės, pupelės ir bulvės, kepė papločiai, žvangėjo peiliai pjaustant, kapojant, lupant daržoves ir kitokias gėrybes, tviskėjo saulėje dubenys su vaisiais, prietemoje savo eilės laukė prikaistuviai su pomidorais ir svogūnais, aštriais padažais ir *guacamole**. Iš puodų sklido gardūs valgių kvapai, iš butelių pylėsi tekila ir alus, skambėjo gitaros ir dainos apie dosnią žemę kitapus sienos. Berniūkščiai ir šunys zujo tarp stalų, mergaitės, kur kas stropesnės, talkino moterims, indus plovė kvailelis romaus azijietiško veido pusbrolis, suvaikėjusi močiutė, sėdėdama po medžiu, kikilio balsu pritarė dainuojančioms moterims, Olga nešiojo vyrams papločius su mėsos įdaru ir prižiūrėjo mažus vaikus. Vyrai smagiai dirbo visą savaitgalį nuo pat ankstaus ryto iki išnakčių, Čarlzo Rivzo ir Pedro Moraleso vadovaujami pjovė lentas, kalė vinis, alavavo. Tai buvo tikra šventė, skambant dainoms ir liejantis prakaitui, o pirmadienio rytą jau stovėjo namas tvirtomis sienomis, cinkuota skarda dengtu stogu, naujutėlėmis grindimis ir langais, kabančiais ant vyrių. Meksikiečiai išardė šventinius

* Gvakamolė – populiarus meksikietiškas patiekalas iš avokadų, smulkiai supjaustytų svogūnų ir pomidorų.

stalus, susirinko įrankius ir gitaras, susisodino vaikus ir dingo nelaukdami padėkos nei atlygio.

Kai Rivzai įėjo į savo naują būstą, Gregoris suabejojo, ar sienos tokios jau tvirtos – gal namas ims ir sugrius. Keli kambarėliai vaikams pasirodė nelyginant rūmai, nes ligi tol jie niekad neturėjo stogo virš galvos, miegodavo po atviru dangumi arba palapinėje. Nora virtuvėje pastatė žibalinę viryklę, savo kambaryje – seną rašomąją mašinėlę, o svetainėje, garbingoje vietoje, – prisukamą fonografą operoms ir klasikinei muzikai klausytis. Tuomet prasidėjo naujas gyvenimo tarpsnis.

Olga, nieko per daug neaiškindama, nutarė nuo jų atsiskirti. Iš pradžių liko gyventi Moralesų namų vidiniame kieme, prasimesdama ta dingstimi, kad klientams būtų labai toli gautis iki Rivzų namų; neilgai trukus išsinuomojo kambarį virš garažo kitame priemiesčio gale ir pasikabino iškabą, siūlydama aiškiaregės, pribuvėjos ir žiniuonės paslaugas. Gandas apie jos gebėjimus greit apskriejo priemiestį ir pasitvirtino, kai ji taip išmaniai išgydė vieną krautuvininkę, kad jai nustojo želti barzda ir ūsai. Tame krašte, kur netgi vyrams silpnai žėlė barzda, iš krautuvininkės buvo nežmoniškai tyčiojamasi, kol įsikišo Olga, savo pačios išrastu gėrimu išvaduodama ją nuo patyčių, beje, tuo pačiu, kuriuo gydydavo nuo niežų. Kai pagaliau barzdotoji pasirodė puikuodamasi švariais skruostais, pikti liežuviai paleido kalbas, kad apžėlusi ji bent akį traukusi savita išvaizda, o plynu veidu atrodanti kaip plėšikė. Taipgi pasklido gandas, kad žiniuonė sugebanti ne tik gydyti savo užkalbėjimais ir tepalais, bet ir pakenkti savo kerais, tad žmonės ėmė dar labiau ją gerbti. Džudė ir Gregoris dažnai eidavo jos aplankyti, o ir ji retkarčiais sekmadieniais per pietus pasirodydavo pas Rivzus, tačiau ilgainiui lankydavosi vis rečiau, kol pagaliau visiškai liovėsi. Pamažu netgi jos vardą nustota minėti, nes paminėjus rasdavosi savo-

tiška įtampa. Džudė, apdujusi nuo tiekos naujovių, jos nepasigedo, tačiau Gregoris dažnai su ja susitikdavo.

Čarlzas Rivzas vėl ėmė manytis pragyvenimą tapyba. Žiūrėdamas į nuotrauką, galėdavo nutapyti gana panašų vyro portretą, o moterų paveikslus padailindavo: užtušuodavo amžiaus žymes, sušvelnindavo čiabuvėms ar afrikietėms būdingus bruožus, pašviesindavo odą ir plaukus, aprengdavo išeiginiais drabužiais. Kai tik pasijuto atgavęs jėgas, vėl ėmė sakyti pamokslus ir rašyti knygas, kurias spausdino savo lėšomis. Vargais negalais įveikdamas finansinius sunkumus ir kliūtis, atkakliai vykdė savo *Begalinį Planą*. Klausytojai buvo darbininkai ir jų šeimų nariai, daugelis jų nesuprato angliškai, tačiau pamokslininkas išmoko keletą svarbiausių ispaniškų posakių, o kai pritrūkdavo žodžių, lentoje kreida braižydavo savo schemas. Iš pradžių rinkdavosi tik draugai ir Moralesų giminaičiai, kuriems labiau rūpėjo iš arti pamatyti smauglį, nei klausytis filosofinių postringavimų, tačiau netrukus pasklido gandas, kad Dieviškojo mokymo daktaras labai iškalbingas ir moka „piešti tokius piešinius, kad sunku patikėti, žinai, reikia pačiam pamatyti, tik brūkšt pabrūkšt, ir baigta“, tad veikiai Moralesams nereikėdavo nė kviesti žmonių, prigužėdavo pilna salė. Patyręs, kokiomis sunkiomis sąlygomis gyvena kaimynai, Rivzas praleido kelias savaites bibliotekoje, studijuodamas įstatymus, ir netrukus, be dvasinės paguodos, galėjo suteikti naudingų patarimų, kaip plaukioti nežinomomis sistemos jūromis. Iš jo imigrantai sužinojo, kad, nelegaliai gyvendami Jungtinėse Amerikos Valstijose, turi tam tikrų pilietinių teisių, gali gydytis ligoninėse, laidoti artimuosius vietinėse kapinėse, nors paprastai veždavo mirusiuosius į gimtąjį kaimą, ir naudotis gausybe kitokių privilegijų, apie kurias iki tol nieko neišmanė. Tame kvartale *Begalinis Planas* varžėsi su katalikų apeigų spindesiu, Gelbėjimo Armijos būgnais ir būgneliais,

naująja mormonų poligamija, septynių vietinių protestantų bažnyčių ritualais: baptistais, su visais drabužiais šokančiais į upę, adventistais, sekmadieniais valgančiais citrinų tortą, ir sekmininkais, iškeltomis rankomis garbinančiais Šventąją Dvasią. Kadangi nebuvo reikalaujama atsižadėti savojo tikėjimo, nes Čarlzo Rivzo mokymas pripažino visas religijas, dvasiškasis tėvas Laragibelis, Lurdo Dievo Motinos bažnyčios klebonas, ir kitų bažnyčių kunigai negalėjo atvirai prieš jį kovoti, nors nuo pat pradžių visi sutartinai iš savo sakyklų paskelbė pamokslininką esant apsišaukėliu ir begėdišku apgaviku.

Kai tik Rivzai Moralesų namų vidiniame kieme iš sunkvežimio iškrovė savo mantą, Gregoris ir Karmena, jauniausioji Moralesų duktė, iškart tapo geriausiais draugais, iš pirmo žvilgsnio supratę vienas kitą, ir ta draugystė tęsėsi iki paskutinės jų gyvenimo dienos. Mergaitė buvo vieneriais metais jaunesnė, tačiau daug nuovokesnė, vėliau išmokė jį visokiausių gudrybių, kad nepražūtų meksikiečių priemiestyje. Gregoris buvo aukštas, lieknas, šviesiaplaukis, o ji nedidelio ūgio, putlutė, skrudinto cukraus spalvos oda. Vaikinas garsėjo neįprastais gebėjimais: galėjo papasakoti operų turinius, nupiešti *National Geographic* žurnale spausdinamus kraštovaizdžius, deklamuoti Bairono eiles; mokėjo medžioti antis, skrosti žuvis, akimoju apskaičiuoti, kokį atstumą per keturiasdešimt penkias minutes įveikia sunkvežimis, važiuodamas trisdešimties mylių per valandą greičiu. Viso to, deja, jam nelabai reikėjo naujajame gyvenime. Jis mokėjo įkišti smauglį į maišą, tačiau nebūtų sugebėjęs nueiti į krautuvę nupirkti duonos, ir, niekada nebendravęs su savo bendraamžiais ir nekėlęs kojos į klasę, nieko neišmanė apie vaikų žiaurumą ir rasinius skirtumus, nes Nora

jam buvo įkalusi į galvą, kad visi žmonės geri, blogi tik išsigimėliai, ir kad visi lygūs. Gregoris tuo tikėjo, kol atsidūrė mokykloje. Jo odos spalva ir nuoširdumas siutino vaikus, šie užpuldavo jį pirmai progai pasitaikius, dažniausiai tualete, ir prikuldavo taip, kad jis likdavo lyg apdujęs. Ne visada būdavo nekaltas, dažnai pats prisišaukdavo bėdą. Drauge su Chuanu Chosė ir Karmena Morales prasimanydavo visokiausių šunybių, pavyzdžiui, iš šokoladinių saldainių švirkštu ištraukdavo mėtų įdarą, o vietoj jo įšvirkšdavo paties aštriausio padažo iš Inmakuliados virtuvės, ir jais pavaišindavo Martineso gaują, lyg siūlydami surūkyti taikos pypkę: būkime draugai, gerai? Paskiau turėdavo visą savaitę slapstytis.

Kiekvieną dieną, vos suskambėjus varpeliui, Gregoris kaip vėjas dumdavo namo, persekiojamas pasiryžusių jį nudobti berniūkščių gaujos. Jis buvo tokių greitų kojų, kad dažnai stabtelėjęs dar paerzindavo savo priešus. Rivzams gyvenant Moralesų namų vidiniame kieme, jis nieko nebijodavo, nes drauge su juo eidavo Chuanas Chosė, namai buvo netoli ir niekas neįstengdavo jo pasivyti, prireikus bėgti tokį trumpą kelią, tačiau, jiems persikėlus į naują būstą, atstumas dešimtkart padidėjo, o galimybė laiku pasiekti tikslą siaubingai sumažėjo. Jis stengdavosi bėgti vis kitu, trumpesniu keliu, pasislėpti kokiame nors užnarvyje ir kantriai laukti, kol persekiotojams nusibos jo ieškoti. Kartą jis įsmuko į parapijos bažnyčią, nes per tikybos pamoką dvasiškasis tėvas pasakojo, kad viduramžiais bažnyčios suteikdavo prieglobstį nelaimės ištiktiesiems. Tačiau Martineso gauja įbėgo iš paskos, puolė jį vaikytis, klykaudama ir šokinėdama per klauptus, kol pagaliau sučiupo prie pat altoriaus ir, abejingai stebint šventiesiems su auksuotos skardos aureolėmis, primušė ir suspardė. Išgirdęs riksmus, atskubėjo energingas kunigas ir išvadavo Gregorį, nuraudamas vaikams gaurus.

– Dievas manęs negelbėjo! – ne tiek nuskriaustas, kiek įsiutęs suriko Gregoris, rodydamas į kruviną Kristų virš altoriaus.

– Ką čia paistai? Argi aš neatbėgau tavęs gelbėti, nedėkingasis? – sušuko kunigas.

– Per vėlai! Žiū, kaip jie mane prikūlė! – rodydamas mėlynes, neatlyžo berniukas.

– Dievas neturi laiko užsiiminėti niekais. Kelkis ir nusivalyk nosį, – įsakė dvasiškasis tėvas.

– Jūs sakėte, kad čia saugu...

– Žinoma, jeigu tik priešas žino, jog tai šventovė, tačiau tie pramuštgalviai nė nenutuokia, kokią šventvagystę padarė.

– Jūsų sušikta bažnyčia niekam tikusi!

– Žiūrėk, ką sakai, nes į dantis gausi, nedėkingasis! – pagrūmojo kumščiu dvasiškasis tėvas.

– Šventvagystė! Šventvagystė! – tiek teprisiminė pridurti Gregoris, ir toji gudrybė atvėsino kunigui karštą baskų kraują, jis giliai atsiduso, maldydamas pyktį ir stengdamasis kalbėti šventam apdarui tinkamu tonu:

– Klausyk, sūnau, tau privalu išmokti gintis. Nesnausk, ir Dievas tau padės, kaip sako sena išmintis.

Nuo tos dienos šventasis žmogus, jaunystėje pats buvęs padauža savo kaime, nusivesdavo Gregorį į zakristijos kiemą ir mokydavo boksuotis nesilaikant jokių garbės taisyklių. Per pirmąją pamoką įdiegė mokiniui tris pagrindinius principus: svarbiausia – nugalėti, kas smogia pirmas, smogia du kartus, spirk į kiaušus, sūnau, ir teatleidžia mums Dievas. Šiaip ar taip, berniukas nutarė, kad bažnyčioje ne taip saugu kaip po Inmakuliados Morales sijonais, ir kuo labiau augo pasitikėjimas savo kumščiais, tuo labiau silpnėjo tikėjimas Dievo Apvaizda. Nuo to laiko kiekvienąsyk, kai prispirdavo bėda, skuosdavo pas savo draugus, per tvorą įšokdavo į kiemą, įbėg-

davo į virtuvę ir laukdavo, kol Džudė ateis jo gelbėti. Su seserimi galėdavo drąsiai eiti kur tinkamas, nes ji buvo gražiausia mokykloje, visi berniukai buvo ją įsimylėję, ir niekam nebūtų dingtelėjusi kvaila mintis skriausti Gregorį, jai matant. Karmena ir Chuanas Chosė Moralesai bandydavo taikyti naująjį draugą su kvartalo vaikais, bet jiems sunkiai sekėsi, nes Gregoris buvo keistuolis, stebino ne tik savo odos spalva, bet ir išdidumu, užsispyrimu ir slėpiningumu. Vaikščiojo pilna galva pasakojimų apie indėnus, laukinius žvėris, operų herojus ir sklandančias apelsinų formos dvasias, apie Logus ir Vykdomuosius Mokytojus, apie visa tai, ko nenorėjo girdėti nei dvasiškasis tėvas, nei mokytojos. Be to, vos paerzintas jis nesitvardydavo, puldavo užsimerkęs ir sugniaužęs kumščius, mušdavosi aklai ir beveik visada pralaimėdavo, mokykloje buvo vienas tų, kurie gauna daugiausia į kailį. Visi tyčiodavosi iš jo, iš jo šuns, bjauraus sargiuko trumpomis kojomis, ir netgi iš jo motinos drabužių, nes ji rengdavosi senoviškai ir nešiodavo bahajų tikėjimo ir *Begalinio Plano* skrajutes. Tačiau labiausiai šaipydavosi iš jo jausmingumo. Visi berniukai buvo gerai išmokę savo aplinkos vyriškumo pamokas: vyrai turi būti negailestingi, drąsūs, valdingi, vieniši, greiti prie ginklo ir visa kuo pranašesni už moteris. Berniukai dar lopšyje išmokdavo dvi svarbiausias taisykles: vyras niekada niekuo nepasitiki ir niekada neverkia, nors ir kas atsitiktų. Tačiau, mokytojai pasakojant, kaip Kanadoje kailių medžiotojai vėzdais galabija ruonius, arba dvasiškajam tėvui užsiminus apie Kalkutos raupsuotuosius, Gregoris ašarų pilnomis akimis ryždavosi beregint vykti į šiaurę ginti vargšų gyvūnėlių arba į Tolimuosius Rytus misionieriauti. Mušamas, priešingai, nepraliedavo nė ašaros: būdavo toks išdidus, jog verčiau būtų sutikęs mirti nei puolęs prašyti malonės, – kaip tik todėl berniukai nelaikė jo

visišku lepšiu. Šiaip jau buvo linksmo būdo, mokėjo griežti bet kokiu instrumentu, be paliovos šmaikštauti ir krėsti juokus, o per pertraukas neatsigindavo mergaičių, jos jį dievinte dievino.

Mainais į bokso pamokas dvasiškasis tėvas pareikalavo, kad sekmadieniais jis patarnautų per mišias. Užsiminęs apie tai Moralesų namuose, Gregoris turėjo ištverti begalines Chuano Chosė ir jo brolių pašaipas, kol pagaliau Inmakuliada juos užčiaupė pareikšdama, jog už šaipymąsi sūnus bus nubaustas – irgi turės patarnauti mišioms ir, garbė Dievui, tuo didžiuotis. Abu draugai nenoromis tarnaudavo bažnyčioje, smilkydami smilkalus, skambindami varpeliu ir lotyniškai kartodami maldos žodžius, budriai stebimi kunigo, netgi didžiausio susikaupimo valandėlėmis sekančio juos trečiąja akimi, kurią, pasak žmonių, turėjo pakaušyje, idant galėtų matyti tikinčiųjų nuodėmes. Kunigas labai džiaugėsi, kad vienas jų tamsaus gymio, o kitas šviesiaplaukis, tardamas sau, jog Dievui, be abejo, patinka tokia rasinė integracija. Prieš mišias vaikai paruošdavo altorių, o po pamaldų sutvarkydavo zakristiją; išeidami dovanų gaudavo anyžių duonelės, tačiau tikrasis atlygis būdavo apeiginis vynas, senas, saldus ir stiprus kaip cheresas, kurio jie slapčia priešokiais siurbtelėdavo. Vieną rytą jiedu taip įsismagino, kad nejučia ištuštino visą butelį, ir mišioms nebeliko vyno. Gregoriui dingtelėjo išganinga mintis išimti kelis centus iš aukų dėžutės ir nubėgti nupirkti kokakolos. Atplėšę skardinę, palaukė, kol išsivadės, ir tada supylė į taurę. Mišių metu vos nemirė iš juoko, ir netgi grėsmingi kunigo žvilgsniai jų nesutramdė – perdėm kuždėjosi, kikeno, niuksėjo vienas kitam į pašonę ir nederamu laiku skambino varpeliu. Kai dvasiškasis tėvas pakėlė taurę, ruošdamasis pašventinti kokakolą, berniūkščiai net pritūpė ant altoriaus laiptelių, netverdami juoku. Po kelių

minučių kunigas, tardamas liturgijos žodžius, pagarbiai gurkštelėjo iš taurės ir iškart suprato, kad arba velnias bus prikišęs nagus, arba pašventinimo žodžiai taip paveikė vyną, kad pasikeitė jo molekulinė sudėtis, tačiau, būdamas praktiško proto, beregint atmetė tą mintį. Turėdamas ilgo gyvenimo patirtį, su nedrumsčiama ramybe toliau aukojo mišias, nė vienu judesiu neišsiduodamas, kad suprato, kas atsitiko. Neskubėdamas baigė apeigas, oriai išėjo, lydimas dviejų klupinėjančių patarnautojų, ir, vos atsidūręs zakristijoje, nusitraukė storapadį sandalą ir užkūrė jiems neregėtą pirtį.

Gregoriui Rivzui tai buvo pirmieji iš sunkių metų virtinės, baimės ir abejonių laikai, kai daug kas keitėsi, tačiau netrūko draugų, smagių šėlionių, staigmenų ir atradimų.

Kai tik mano artimieji apsiprato su naujomis gyvenimo sąlygomis, o tėtis sustiprėjo, ėmėmės tvarkyti savo namelį. Po Moralesų ir jų draugų talkos jis jau nebeatrodė kaip laužas, bet vis dar trūko kai kurių būtiniausių patogumų. Tėtis įsivedė elektrą, pastatė išvietę, nedideliame žemės sklypelyje mudu išrinkome akmenis ir išrovėme piktžoles, kad mama galėtų auginti daržoves ir gėles, kaip seniai svajojo. Prie pat skardžio, kur baigėsi mūsų privati valda, jis surentė stoginę įrankiams ir kelionės reikmenims laikyti, nes vis dar puoselėjo svajonę kada nors įsigyti sunkvežimį ir vėl leistis kelionėn. Paskiau man liepė iškasti duobę, pareiškęs, jog, pasak vieno graikų filosofo, kiekvienas žmogus prieš mirdamas privalo turėti vaiką, parašyti knygą, pastatyti namą ir pasodinti medį, o tris pirmuosius reikalavimus jis jau įvykdęs. Iškasiau ten, kur jis man nurodė, nors ir nelabai noriai, nes nėmaž netroškau priartinti jo mirties, bet nedrįsau jo neklausyti nei juo labiau palikti įpusėto darbo.

„Kartą, išvykęs į astralinę kelionę, pakliuvau į labai didelę patalpą, tarytum fabriką, – aiškino Čarlzas Rivzas klausytojams. – Ten išvydau begalę labai įdomių mašinų, kai kurios buvo nebaigtos, kai kurios nei šiokios, nei tokios, pagamintos nesilaikant mechanikos taisyklių, todėl ir neveikė. Paklausiau vieną Logą, kam jos priklauso. Tai tavo neužbaigti darbai, paaiškino jis. Prisiminiau, kad jaunystėje troškau būti išradėju. Tos keistos mašinos buvo to meto mano darbo vaisiai ir vis dar laukė, kol nutarsiu, ką su jomis daryti. Mintys įgyja formą: kuo labiau apibrėžta mintis, tuo konkretesnė jos forma. Nevalia palikti neužbaigtų minčių nei projektų, geriau juos sunaikinti, nes veltui eikvojama energija, kurią būtų galima panaudoti kam nors kitam. Reikia mąstyti konstruktyviai, tačiau kruopščiai apgalvoti savo mintis."

Dažnai girdėjęs šį pasakojimą, aš bodėjausi jo manija viską daryti iki galo ir kiekvienam dalykui, kiekvienai minčiai skirti tam tikrą vietą, nes, sprendžiant iš visa ko, ką mačiau aplink, pasaulyje viešpatavo sumaištis.

Tą rytą tėtis išėjo anksti ir grįžo su Pedru Moralesu, sunkvežimiu vežinas didoku gluosniu. Jiedu vargais negalais iškėlė jį iš kėbulo ir pasodino. Kelias dienas stebėjau medį ir tėtį, tikėdamasis, kad gluosnis netrukus nudžius, o tėtis kris negyvas, tačiau nieko panašaus neatsitiko, ir aš padariau išvadą, jog senovės filosofai neverti varioko. Mane dažnai apimdavo baimė, kad liksiu našlaitis. Čarlzas Rivzas man vaidendavosi sapne kaip juodu apdaru vilkintis skeletas barškančiais kaulais su storu smaugliu, apsivyniojusiu jo kojas, o atsibudęs prisimindavau, kad ligoninėje jis buvo sudžiūvęs kaip šiekštas. Mintis apie mirtį man kėlė siaubą. Nuo tos dienos, kai įsikūrėme mieste, man nedavė ramybės pavojaus nuojauta, griuvo nusistovėję gyvenimo pagrindai, netgi žodžiai prarado įprastą

prasmę, ir man teko mokytis naujų sutartinių ženklų, kitokių elgesio normų, keistos kalbos su skardžiomis „r“ ir „ch“. Vietoj begalinių kelių ir bekraščių tolių radosi labirintai triukšmingų gatvelių, nešvarių, dvokiančių, bet podraug ir kerinčių kas žingsnis tykančiais netikėtais nuotykiais. Buvo neįmanoma atsispirti gatvių pagundoms: jose kunkuliavo gyvenimas, vyko grumtynės, mezgėsi meilės istorijos, virė prekyba. Mane žavėjo Lotynų Amerikos tautų muzika ir įprotis pasakoti visokiausias istorijas. Pasakodami apie savo gyvenimą, žmonės tarytum sekdavo pasakas. Ko gero, išmokau ispaniškai tik todėl, kad suprasčiau kiekvieną žodį. Labiausiai man patikdavo tupėti Inmakuliados Morales virtuvėje tarp gardžiai kvepiančių puodų, aplink plušant šeimynykščiams. Man niekada nenusibosdavo tas amžinas cirkas, bet drauge širdies gilumoje knietėdavo grįžti atgal į gamtos tylą, kur augau, ieškodavau medžių, valandų valandas kopdavau į kalvelę, kur kelias akimirkas vėl jausdavau gyvenimo malonumą, mėgaudamasis savo kūnu. Šiaip kūnas man suteikdavo tik rūpesčių: turėdavau jį saugoti nuo amžinų grėsmių, mane slėgdavo mano balta oda, šviesūs plaukai, mėlynos akys ir trapi it paukštelio išvaizda. Pasak Inmakuliados Morales, buvau linksmas, guvus vaikas, pilnas jėgų ir energijos, nepaprastai mylintis gyvenimą, bet aš nieko panašaus neprisimenu. Gyvenant meksikiečių gete, man būdavo nesmagu, kad aš kitoks, kad nepritampu prie bendruomenės, nors troškau būti kaip visi žmonės, ištirpti minioje, tapti nematomu ir ramiai vaikščioti gatvėmis arba žaisti mokyklos kieme, nebijoti tamsaus gymio berniūkščių, išliejančių ant manęs visą tą pyktį, kurį giežia ant jų baltieji, kai tik jie iškiša nosį iš savo priemiesčio.

Tėčiui išėjus iš ligoninės, gyvenimas tarytum vėl plaukė sena vaga, tačiau jo ritmas buvo sutrikęs. Taipgi trūko Olgos,

jos lobių skrynios, žiniuonės priemonių, ryškiaspalvių drabužių, akiplėšiško juoko, pasakojimų, neišsenkamos energijos – namai be jos atrodė kaip stalas be vienos kojos. Tėvai apie tai nekalbėjo, o aš nedrįsau klausinėti. Mama kartais dar labiau pritildavo, o tėtis, visada mokėdavęs valdytis, staiga pasiusdavo, tapdavo žiaurus, nenuspėjamas. Gal paveikė operacija, pasikeitė jo Fizinio Kūno cheminė sudėtis, todėl patamsėjo jo aura, bet netrukus viskas bus gerai, aiškindavo mama *Begalinio Plano* žargonu, tačiau netvirtu balsu. Niekada nesijaučiau gerai, būdamas su ja, ši mandagi, blanki būtybė iš esmės skyrėsi nuo kitų motinų. Bausdavo, drausdavo ar leisdavo ką nors daryti tėtis, paguosdavo ir prajuokindavo Olga, paslaptis galėdavau patikėti Džudei. Mane su mama siejo nebent vadovėliai ir rašiniai, muzika ir pomėgis stebėti žvaigždynus. Ji niekada manęs nepaglostydavo, ilgainiui aš pripratau prie jos šaltumo ir santūraus būdo.

Tą dieną, kai netekau Džudės, mane apėmė visiškos vienatvės baimė, kurią sugebėjau įveikti tik po kelių dešimčių metų, netikėtai meilei išgelbėjus mane nuo to prakeikimo. Džudė buvo nuoširdi ir miela mergaitė, ji mane saugojo, rodė kelią, vedžiojo įsikibusį jai į sijoną. Naktį įsliuogdavau pas ją į lovą, ir ji man sekdavo pasakas arba prasimanydavo įvairiausių sapnų, nuosekliai mokydama, ką turėčiau daryti, kad juos susapnuočiau. Nuo pat mažų dienų įstrigo man į atmintį miegančios sesers siluetas, jos šiltas ir ritmingas kvėpavimas; susirietęs šalia jos, pamiršdavau baimę, šalia jos niekas negalėdavo manęs nuskriausti. Vieną balandžio naktį, kai Džudė ėjo devintus, o aš septintus metus, palaukiau, kol viskas nurims, išlindau iš savo miegamojo maišo ir kaip paprastai bandžiau įsliuogti pas ją, bet ji nuožmiai pasipriešino. Užsidengusi iki pat smakro ir abiem rankomis tvirtai laikydama miegamojo maišo kraštą, suriko man, kad manęs nebemyli, kad niekada nebeleis man miegoti

šalia, kad pamirščiau pasakas, pramanytus sapnus ir visa kita, kad esu jau per didelis tokioms kvailystėms.

– Kas atsitiko, Džude? – paklausiau, išsigandęs ne tiek jos žodžių, kiek tūžmingo balso.

– Nešdinkis ir nedrįsk kada nors manęs paliesti! – suriko ir kūkčiodama nusisuko į sieną.

Atsisėdau šalia ant grindų, nebežinodamas, ką sakyti, labiau sugraudintas jos ašarų nei pykčio. Po valandėlės ant pirštų galiukų nutipenau prie durų ir įleidau *Oliverį*; nuo tos dienos visada miegodavau apsikabinęs šunį. Vėliau kelis mėnesius man dingojosi, kad namuose tvylo kažkokia nuo manęs slepiama paslaptis, paslaptis, siejanti tėtį ir mano seserį, o gal juodu ir mamą, o gal juos visus ir Olgą. Širdimi pajutau, kad geriau nežinoti teisybės, tad nė nebandžiau jos atskleisti. Atmosfera buvo tokia įtempta, kad stengdavausi kuo vėliau grįžti namo, tupėdavau arba pas Olgą, arba pas Moralesus, klajodavau po aplinkinius laukus, sukardavau kelias mylias ir pareidavau tik temstant, pasislėpdavau sandėliuke tarp įrankių ir visokių ryšulių ir verkdavau valandų valandas, pats nesuvokdamas kodėl. Niekas manęs ir neklausinėdavo.

Tėčio paveikslas pamažu keitėsi, ir galiausiai vietoj jo radosi nepažįstamas žmogus, piktas ir neteisingas, jis glostydavo Džudę, o mane mušdavo dėl menkiausio nieko, vydavo šalin, bėk žaisti į lauką, berniukai turi grūdintis gatvėje, niurgzdavo jis. Nė iš tolo nebuvo panašus į aną valyvą, charizmatišką pamokslininką šis apsileidęs senis, kuris – pusnuogis, nesiskutęs – ištisas dienas tysodavo krėsle, klausydamasis radijo. Tuo metu jau netapydavo ir nesirūpindavo *Begaliniu Planu*; padėtis namuose blogėjo akims bežiūrint, ir vėl pasirodė Inmakuliada Morales su savo aštriais patiekalais, tauria šypsena ir žvalgia akimi, iškart pastebinčia kitų žmonių bėdas. Olga man duodavo pinigų,

liepdama juos slapčia įkišti į mamos piniginę. Tas neįprastas pajamų šaltinis neseko daugelį metų, bet mama niekad nė žodžiu apie tai neužsiminė, lyg būtų nepastebėjusi paslaptingo pinigų dauginimosi.

Olga turėjo įgimtą dovaną įmantriai paženklinti savo aplinką. Ji buvo nuotykių ištroškusi paukštė klajūnė, tačiau ten, kur apsistodavo kad ir kelioms valandoms, mokėdavo sukurti seniai gyvenamo lizdo įspūdį. Daiktų ji turėjo nedaug, bet mokėjo taip juos sudėti, kad nedideliame kambarėlyje jie tilpdavo skrynioje, o dideliame būste tarytum padidėdavo, užpildydami visą laisvą plotą. Palapinėje, ištemptoje kur nors pakelėje, lūšnelėje ar kalėjime, kur ji galiausiai atsidūrė, ji jausdavosi lyg karalienė savo rūmuose. Atsiskyrusi nuo Rivzų, ji išsinuomojo pigų būstą, nešvarią lindynę, kaip ir visas kvartalas niūrios nuotaikos persunktą, tačiau veikiai pagyvino jį būdingomis jai spalvomis, ir neilgai trukus jis tapo orientyru tiems, kas klausia adreso: priėję trečią gatvę, pasukite į dešinę, po kairei pamatysite margai dažytą namą, ten ir bus. Priebučio laiptus ir du langus ji papuošė savo stiliumi: praeivių dėmesiui patraukti pakabino dzinguliuojančias ant gijų suvertų kriauklelių ir karoliukų užuolaidas, parūpino įvairiaspalvių lempučių girliandų, kasdien primenančių Kalėdų šventes, o virš tos keistos pagodos – iškabą su savo vardu, užrašytu gulstiniu šriftu. Namo savininkams pagaliau nusibodo reikalauti, kad nuomininkė būtų bent truputį nuosaikesnė, ir jie susitaikė su margumynais. Netrukus per keliolika mylių aplink visi žinojo, kur gyvena Olga. Viduje irgi raibo akys nuo keistenybių: kambarį ji pertvėrė užuolaida, vienoje pusėje priimdavo klientus, kitoje pastatė lovą ir sukabino drabužius ant vinių, sukaltų į sieną. Naudodamasi savo

meniniais gebėjimais ir skardine aliejinių dažų, atlikusių nuo bendro darbo su Čarlzu Rivzu, išpaišė sienas zodiako ženklais ir kirilica rašytais žodžiais, darančiais didelį įspūdį lankytojams. Nusipirko keletą naudotų baldų ir, pagauta savo vaizduotės, pavertė juos rytietiškomis sofomis, lentynose išrikiavo šventųjų ir magų statulėles, indelius su tepalais, žvakes ir amuletus; palubėje kabojo ryšeliai džiovintų žolių, tad buvo nelengva vaikščioti tarp žemų staliukų, nustatytų abejotinos kokybės smilkyklėmis, pirktomis pakistaniečių krautuvėlėse. Salsvas smilkalų dvelksmas amžinai grūmėsi su kitais kvapais: gydomųjų žolių ir tepalų, meilės gėrimų ir magiškųjų vaškinių žvakių. Lempos buvo uždangstytos skaromis su kutais, ant grindų gulėjo zebro kailis, o prie lango viešpatavo palaimingas pilvotasis Buda, nulipdytas iš paauksuoto gipso. Atrodė tikras stebuklas, kad toje lindynėje ji įsimiklina ir virti, ir gyventi, ir manytis savo amatu, kad tokio mažyčio ploto pakanka visiems jos poreikiams ir užgaidams tenkinti. Vos baigusi puošti savo būstą, ji paleido gandą, jog esama moterų, gebančių nukreipti nelaimes į šalį ir tamsoje regėti sielą, o ji esanti viena iš jų. Paskiau ėmė laukti, bet neilgai, nes mieste jau žinota apie barzdotosios krautuvininkės išgijimą, ir netrukus plūstelėjo minios žmonių, ieškančių žiniuonės paslaugų.

Gregoris dažnai lankydavosi pas Olgą. Po pamokų dumdavo, kiek kojos neša, persekiojamas gaujos, kuriai vadovavo Martinesas, vyrėlesnis berniukas, vis dar antrokas, jau kelintus metus sėdintis toje pačioje klasėje, nes nemokėjo skaityti ir suregzti bent keleto žodžių angliškai, tačiau ir jėga, ir protu prilygo kovos buliui. *Oliveris* laukdavo lodamas prie laikraščių kiosko, pasiryžęs drąsiai atremti savo pono priešus, kad jis spėtų atitrūkti nuo persekiotojų, o paskiau liuoksėti įkandin iki pat galo. Klaidindamas Martinesą, Gregoris paprastai užbėgdavo

pas Olgą. Apsilankymai pas žiniuonę būdavo tikra šventė. Kartą jis slapčia palindo po lova, jai nematant, ir iš savo slėptuvės stebėjo vieną iš jos nepaprastų konsultacijų. Baro „Trys draugai“ savininkas, pasipūtęs mergišius kino aktoriaus ūsiukais ir tampria juosta suveržtu pilvu, labai susirūpinęs atėjo pas Olgą, melsdamas patarimo dėl gėdingos ligos. Ji sutiko ligonį vilkėdama astrologo tunika smilkalais kvepiančiame kambaryje, kur švietė tik raudonos lemputės. Vyriškis atsisėdo prie apskrito stalo, prie kurio ji paprastai priimdavo klientus, ir drovėdamasis, prašydamas niekam neišduoti jo paslapties, apylankomis papasakojo, kad jam be paliovos žiauriai perši lytinius organus.

– Ką gi, prašom parodyti, – įsakė Olga ir ėmė kruopščiai apžiūrinėti pro didinamąjį stiklą, pasišviesdama kišeniniu žibintuvėliu, o Gregoris tuo metu po lova kandžiojosi rankas, kad nesprogtų juokais.

– Vartojau vaistus, prirašytus man ligoninėje, bet jie nieko nepadeda. Jau keturi mėnesiai, donja, kai merdėju.

– Vienos ligos ėda kūną, kitos – dvasią, – pareiškė žiniuonė, vėl sėsdama į savo sostą stalo gale. – Ši liga ėda dvasią, todėl ji nepagydoma įprastais vaistais. Ko norėjai, tą gavai.

– Ką?

– Netikusiai naudojies tais savo organais. Kartais savo nuodėmes tenka išpirkti fizinėmis kančiomis, o kartais – sąžinės graužatimi, – paaiškino Olga, girdėjusi visas paskalas apie mergišių, apie jo blogą šlovę ir praeitą savaitę pardavusi jo nepaguodžiamai žmonai miltelių, apsaugančių nuo svetimavimo. – Galėčiau tamstai padėti, bet turiu perspėti, jog kiekviena konsultacija kainuos penkis dolerius ir bus nelabai maloni. Iš akies galiu spręsti, kad prireiks mažų mažiausia penkių konsultacijų.

– Jeigu padės...

– Tamsta turėsi man sumokėti penkiolika dolerių rankpinigių. Bent jau būsiu tikra, kad nepersigalvosi. Įsidėk į galvą, kad, pradėjęs gydytis, privalai baigti visą kursą, kitaip įnagis nudžius ir bus ne ką didesnis už slyvą. Ar supratai, ką pasakiau?

– Kurgi ne, donja, jums geriau žinoti, – nuolankiai sutiko mergišius.

– O dabar prašom nusirengti iš apačios iki pusės, marškinių gali nenusivilkti, – įsakė ji, prieš dingdama už užuolaidos paruošti reikiamų vaistų.

Ji liepė jam atsistoti vidury kambario, pristatė ratu degančių žvakių, baltais milteliais pabarstė jam galvą, kalbėdama kažkokią litaniją nesuprantama kalba, paskiau kažkuo patepė skaudamą vietą, bet Gregoris nepamatė kuo, ko gero, labai veiksmingais vaistais, nes po kelių sekundžių vargeta ėmė strykčioti kaip beždžionė ir klykti iš visos gerklės.

– Neišeik iš rato, – įsakė Olga, ramiai laukdama, kol jam praeis peršėjimas.

– Ak, velniai griebtų, kaip skauda! Baisiau, nei būtum užbėrusi aitriųjų pipirų... – suvaitojo ligonis, vos atgavęs žadą.

– Jei neskaudėtų, negytų, – pareiškė ji, puikiai išmanydama, kaip praverčia bausmė, kai žmogus jaučiasi kaltas, kai graužia sąžinė ir kankina nervų ligos. – O dabar patepsiu vėsinamaisiais...

Ir dideliu teptuku brūkštelėjo metileno mėliu per įnagį, aprišo rausvu kaspinu ir liepė ateiti kitą savaitę, tačiau nieku gyvu nenusirišti kaspino ir kiekvieną rytą teptis tepalu.

– Betgi kaip aš galėsiu... Na, jūs pati suprantate, va šitaip apsirišęs...

– Teks pagyventi kaip šventajam, ir tiek. Taip tamstai atsitiko tik todėl, kad skrajoji kaip drugelis nuo vienos gėlytės prie kitos. Ar žmonos negana? Vargšė moteriškė jau seniai pelnė dangaus karalystę, tamsta nesi jos vertas.

Ir sulig tais žodžiais, patarusi dorai elgtis, išstūmė jį pro duris.

Gregoris sukirto lažybų iš vieno dolerio su Chuanu Chosė ir Karmena Moralesais, kad baro savininkas žydru gimtadienio kaspinu apsirišęs savo daiktą. Jiedu tupėjo ant „Trijų draugų" stogo iki pat vidurdienio pro plyšį stebėdami išvietę, kol pagaliau savo akimis įsitikino, kad jis nemeluoja. Netrukus visas kvartalas sužinojo, kas atsitiko, ir nuo tada baro savininkui prilipo Pimpio Su Kaspinėliu pravardė, lydėjusi jį ligi pat mirties.

Olga niekada neatidarydavo durų, nes paprastai būdavo užsiėmusi su klientu, tad Gregoris atsisėsdavo ant laiptų ir imdavo grožėtis naujausiomis namo puošmenomis, žavėdamasis moters gebėjimais. Kartais ji iškišdavo galvą, vos apsigaubusi chalatu, susivėlusiais plaukais, panašiais į kuokštą raudonų jūržolių, ir duodavo jam sausainių arba pinigėlį: šiandien negaliu tavęs palepinti, Gregai, turiu darbo, ateik rytoj, tardavo, staigiai pakštelėdama į žandą. Berniukas eidavo šalin nusiminęs, tačiau suvokęs, kad ji turi neatidėliotinų priedermių. Klientų pasitaikydavo įvairiausių: beviltiškai trokštančių sėkmės ir laimės, nėščių moterų, pasiryžusių griebtis bet kokių priemonių, kad tik pergudrautų gamtos dėsnius, ligonių, nusivylusių tradicine medicina, pagiežos ir apmaudo apimtų atstumtų įsimylėjėlių, tylos nukamuotų vienišių ir šiaip žmonių, geidžiančių nebent masažo, kokio nors fetišo, rytietiškų gėlių arbatos nuo galvos skausmo arba pasiburti ateitį iš delno linijų. Kiekvienam jų Olga padovanodavo kruopelę burtų ir vilties, niekada nesusimąstydama apie savo veiksmų teisėtumą, nes tame kvartale niekas nesuprato ir nepaisė gringų įstatymų.

Žiniuonė neturėjo vaikų, tad širdies slaptoje įsivaikino Čarlzo Rivzo sūnų ir dukrelę. Neėmė į galvą Džudės purkštavimo, žinodama, kad mergina vėl rasis pašonėje, kai tik prireiks jos

pagalbos, ir be žodžių dėkojo Gregui už ištikimybę, lepindama glamonėmis ir dovanomis. Iš jo sužinodavo Rivzų šeimos naujienas. Ne kartą vaikas klausinėdavo, kodėl nesilanko pas juos, bet gaudavo tik miglotą atsakymą. Kartą, kai žiniuonė negalėjo jo įsileisti, už durų jam lyg pasigirdo tėčio balsas, ir širdis vos nesprogo krūtinėje: jam pasirodė, kad jis stovi prie bedugnės krašto, kad staiga ims ir atsidarys Pandoros baisenybių skrynia. Jis puolė bėgti nė neketindamas patikrinti, ar tiesa tai, kas dilgsėjo galvoje, tačiau įveikė smalsumas, pusiaukelėje grįžo, pasislėpė gatvėje ir ėmė laukti, kol išeis Olgos klientas. Sutemo, bet durys neatsidarė, ir pagaliau teko eiti namo. Grįžęs pamatė, kad Čarlzas Rivzas sėdi pintiniame krėsle ir skaito laikraštį.

Kiek metų iš tikrųjų buvo mano tėvui? Kada jam ėmė grėsti mirtis? Paskutiniais gyvenimo mėnesiais jis buvo nebe jis, neatpažįstamai pasikeitė iš išvaizdos, o ir protas nusilpo. Kažkokios blogio dvasios palaikė gyvastį to seno žmogaus, kuris vis dar buvo vardu pavarde Čarlzas Rivzas, bet jau nebe tėtis. Gal todėl neišsaugojau blogų prisiminimų. Džudė, priešingai, degė neapykanta. Esame apie tai kalbėję, bet nesutarėme dėl kai kurių įvykių ir žmonių, lyg abu būtume skirtingų pasakojimų veikėjai. Visada gyvenome drauge tuose pačiuose namuose, tačiau ji įsiminė visai ką kita nei aš. Sesuo nesupranta, kodėl laikausi įsikibęs išmintingo tėvo įvaizdžio ir laimingų dienų gryname ore po aukštu žvaigždėtu dangumi arba ančių medžioklės nendrynuose paryčiais. Ji dievažijasi, kad niekada to nėra buvę, kad mūsų šeimoje visada viešpatavo smurtas, kad Čarlzas Rivzas buvo niekingas apgavikas, prekiavęs melu, išgama, miręs nuo gėdingų ligų ir nepalikęs mums jokio turto. Prikaišioja man, kad pagražinu praeitį, kad stengiuosi pamiršti

jo ydas; gal ir teisybė, nes neprisimenu, jog, pasak jos, buvo girtuoklis ir nedorėlis. Ar neprisimeni, kaip tave lupdavo odiniu diržu už menkiausią kvailystę? – kartoja man Džudė. Taip, prisimenu, bet nejaučiu pagiežos; anais laikais visi tėvai lupdavo berniukus, tokio būta auklėjimo. Su Džude elgėsi geriau, regis, nebūta papročio mušti mergaičių. Be to, aš buvau nepasėda ir užsispyrėlis; mama niekad negalėdavo manęs palaužti, todėl ne kartą bandė manęs nusikratyti. Prieš pat mirtį, vieną iš tų retų valandėlių, kai mes pasikalbėdavome neįžeisdami vienas kito, ji prisipažino, kad ne dėl to taip elgėsi, jog manęs nemylėjo, visada mane mylėjusi, pasak jos, bet neišgalėjusi išlaikyti dviejų vaikų, tad, savaime suprantama, norėjusi išsaugoti mano seserį, kur kas paklusnesnę, nes manęs negebėjusi sutramdyti. Kartais sapnuoju našlaičių prieglaudą. Džudė, be abejo, buvo nepalyginti geresnė už mane, romi ir miela, visada paklusni ir, be to, žaisminga, kaip ir įprasta gražioms mergaitėms. Tokia buvo iki trylikos ar keturiolikos metų, paskiau pasikeitė.

Iš pradžių padvelkė migdolais. Dvelkė gūsiais, be perstojo, beveik nejučia, taip lengvai, kad nesuvokiau, ar išties jaučiu tą kvapą, ar prisimenu iš lankymosi ligoninėje, kai operavo tėtį. Paskiau prasidėjo triukšmas. Tas triukšmas buvo didžiausia permaina. Anksčiau, kai visas dienas leisdavome kelionėje, didžiąją gyvenimo dalį sudarė tyla, kiekvienas garsas užėmė atitinkamą vietą. Kelionėje girdėdavome tik variklio urzgimą, o kartais skaitančios mamos balsą; kai apsistodavome nakvynės, traškėdavo laužo liepsna, dunksėdavo samtis į prikaistuvį, paskiau būdavo pamokos, trumpi pokalbiai, juokdavosi sesuo, žaisdama su Olga, lodavo *Oliveris*. Nakčia tyla būdavo tokia gūdi, kad užtrenkdavo ausis pelėdos ūktelėjimas arba kojoto kauksmas. Pasak tėčio, kiekvienam dalykui skirta tam tikra vieta, kiekvienam garsui – tam tikra valanda. Jis piktindavosi,

kai kas nors įsikišdavo į pokalbį; jo pamokslų visi turėdavo klausytis užkandę žadą, nes, kam nors netyčia kostelėjus, jis perverdavo tą žmogų lediniu žvilgsniu. Į gyvenimo pabaigą Čarlzo Rivzo galvoje viskas susijaukė. Savo astralinėse klajonėse jam tikriausiai pasitaikė ne vien sandėliai, pilni neužbaigtų mašinų ir beprotiškų išradimų, bet jis buvo matęs ir kambarių, pripildytų kvapų, skonių, beprasmiškų gestų ir žodžių, taipgi kambarių, prigrūstų kvailų ketinimų, o viename nelyginant siaubingas geležinis varpas gaudė nesėkmės aidas. Turiu galvoje ne priemiesčio garsus: gatvės triukšmą, žmonių šūkavimą, degalinę statančių darbininkų įrankių bildesį, bet tą sumaištį, paženklinusią paskutiniuosius jo gyvenimo metus. Anksčiau jis klausydavosi tik žinių apie karą ir klasikinės muzikos, o dabar radijas griaudėdavo dieną ir naktį, pliaupdavo tušti paistalai, futbolo rungtynių reportažai, banalios dainelės. Perrėkdamas tą triukšmą, tėtis reikalaudavo visokiausių niekniekių, tai to, tai ano, tolydžio šaukdavo mus, garsiai skaitydavo savo pamokslus arba Biblijos ištraukas, kosėdavo, krenkšdavo, be perstojo spjaudydavo ir tyčia griausmingai šnypšdavosi nosį, kaldavo vinis į sieną ir žvangindavo įrankius, lyg ką nors taisydamas, bet iš tikrųjų ta karštligiška veikla neturėjo jokio tikslo. Netgi miegodamas neduodavo ramybės. Tasai žmogus, anksčiau toks valyvas ir mandagus, dabar užsnūsdavo prie stalo su kąsniu burnoje, užknarkdavo drebėdamas, šnopuodamas ir kažką murmėdamas dievaižin kokių gašlybių labirinte. Liaukis, Čarlzai, pažadindavo jį mama, kai nustėrusi pastebėdavo jį per miegus čiupinėjant savo lytinius organus; jis karščiuoja, vaikai, pridurdavo mus ramindama. Tėtis klejodavo, be jokios abejonės, karštinė jį užklupdavo iš netyčių bet kuriuo dienos metu, tačiau ir naktį neduodavo atilsio, jis pabusdavo rytą visas pažliugęs prakaitu. Mama kasdien skalbdavo paklodes – jos būdavo ne tik permir-

kusios priešmirtiniu prakaitu, bet ir kruvinos, ir išteptos pūliais, ištryškusiais iš šunvočių. Ant jo kojų vėrėsi pūliniai, kuriuos jis bandydavo gydyti arnikos kompresais ir karštais šutekliais. Jam susirgus, mama nebemiegodavo lovoje, praleisdavo naktį krėsle, apsigaubusi skara.

Galiausiai, kai tėtis jau nebepajėgė keltis, Džudė nustojo vaikščioti į jo kambarį, nebenorėjo jo matyti, nei geruoju, nei bloguoju nebuvo įmanoma priversti jos prieiti prie ligonio. Tuomet aš pradėjau pamažu prie jo artintis, iš pradžių žiūrėdavau į jį nuo slenksčio, o vėliau atsisėsdavau ant lovos krašto. Buvo sulysęs, vieni kaulai, aptraukti žalsva oda, akys įdubusios, tik iš dusulingo kvėpavimo buvo aišku, kad jis tebėra gyvas. Paliesdavau jo ranką, jis atsimerkdavo, bet manęs nepažindavo. Kartais temperatūra nuslūgdavo, ir jis tarytum prisikeldavo iš ilgos agonijos, išgerdavo gurkšnelį arbatos, paprašydavo įjungti radiją, atsikeldavo ir drebančiomis kojomis žengdavo kelis žingsnius. Vieną rytą išslinko pusnuogis į kiemą pažiūrėti į gluosnį ir parodė man gležnas atžalas: prigis ir augs, tarė, ir mane apverks.

Tą dieną, grįždami iš mokyklos, mudu su Džude iš tolo pamatėme gatvelėje prie mūsų namo greitosios pagalbos automobilį. Aš puoliau bėgti, bet sesuo atsisėdo ant šaligatvio, apsikabinusi kuprinę su knygomis. Kieme būriavosi žiopliai. Inmakuliada Morales stovėjo prieangyje, padėdama dviem sanitarams įnešti neštuvus pro pernelyg siaurą tarpdurį. Įlėkiau į vidų ir įsikibau į mamos sijoną, bet ji mane atstūmė, lyg ją būtų ūmai supykinę. Tą akimirką pajutau stiprų migdolų kvapą, ir tarpdury pasirodė sudžiūvęs senis, basas, vienmarškinis, išretėjusiais susivėlusiais plaukais, karščiuojančiomis akimis, tįstančiomis pro lūpų kampus seilėmis. Kaire ranka rėmėsi į sieną, o dešine masturbavosi.

– Liaukis, Čarlzai, gana! – įsakė mama. – Liaukis, dėl Dievo meilės! – maldaujamai pridūrė, rankomis užsidengdama veidą.

Inmakuliada Morales apkabino mamą, o sanitarai išvedė tėtį į priebutį ir paguldė ant neštuvų, užklojo paklode ir pririšo dviem diržais. Tėtis keikėsi paskutiniais žodžiais, kokių ligi tol niekada nebuvau girdėjęs. Palydėjau jį iki automobilio, tačiau mama neleido važiuoti drauge; automobilis nukaukė, keldamas dulkių debesis; Inmakuliada Morales uždarė namų duris, paėmė man už rankos, švilptelėjo *Oliverį*, ir mes nuėjome. Netoliese aptikome Džudę, kuri vis dar sėdėjo toje pačioje vietoje, keistai šypsodama.

– Eime, vaikai, nupirksiu jums cukraus vatos, – tarė Inmakuliada Morales, tramdydama ašaras.

Tuomet mačiau tėtį paskutinįsyk savo gyvenime; po kelių valandų jis mirė ligoninėje nuo nesulaikomo vidinio kraujavimo. Tą naktį miegojome su Džude mūsų draugų meksikiečių namuose, Pedro Moraleso nebuvo namie, jis padėjo mamai tvarkyti laidotuvių reikalus. Prieš vakarienę Inmakuliada pasivėdėjo mudu su seserimi į šalį ir kaip įmanydama paaiškino, kad mums nesą ko sielvartauti: tėčio Fizinis Kūnas nustojo kentėti, o Dvasinis nuskriejo į astralinį lygmenį, kur, be jokios abejonės, susitiko su savo kolegomis Logais ir Vykdomaisiais Mokytojais.

– Kitaip sakant, nuėjo į dangų pas angelus, – švelniai pridūrė širdžiai artimais katalikų tikėjimo žodžiais, labiau įprastais nei *Begalinio Plano* posakiai.

Mudu su Džude likome su Moralesų vaikais, miegančiais arba dviese, arba trise lovose tame pačiame kambaryje. Inmakuliada įleido į miegamąjį *Oliverį*, nes buvo taip įpratintas: jeigu paliktum jį lauke, imtų baisiausiai skalyti ir kaukti. Aš jau knapsėjau nosimi, prieštaringų jausmų priveiktas, bet staiga

tamsoje išgirdau Karmeną kuždant, kad pasislinkčiau, ir pajutau šalia įsliuogiant jos šiltą, liauną kūną. Išsižiok ir užsimerk, tarė ji, ir aš pajutau prie savo lūpų lipnų ir saldų jos pirštą ir ėmiau jį čiulpti kaip saldainį. Tai buvo sutirštintas pienas. Pasikėliau remdamasis alkūne ir taip pat kyštelėjau pirštą į skardinę, paskiau pasiūliau jai, ir taip čiulpėme ir laižėme vienas kitam pirštus, kol išsibaigė pienas. Paskiau saldžiai užmigau lipniu veidu ir rankomis, apsikabinęs su Karmena, su *Oliveriu*, susirangiusiu prie kojų, ir kitais vaikais, šiltai ir ramiai kvėpuojančiais, ir su knarkiančia puskvaiše močiute, ilgėliausia virve pririšta prie liemens gretimame kambaryje miegančiai Inmakuliadai Morales.

Tėčio mirtis išardė mūsų šeimą; labai greitai nebeliko bendro tikslo, ir visi leidosi kas sau. Nora, tapusi našle, pasijuto išduota, barbarų aplinkoje pamesta likimo valiai su dviem vaikais ir be jokių išteklių, tačiau drauge jai atlėgo širdis, nes pastaruoju metu jos likimo draugas pasikeitė iš pagrindų: tai buvo nebe tas žmogus, kurį ji kadaise mylėjo, ir gyventi su juo buvo tikra kančia. Šiaip ar taip, po laidotuvių ji veikiai pasistengė pamiršti paskutinių dienų slogutį ir ėmė puoselėti ankstesnius prisiminimus, vaizduotis, kad juos tebesieja ta pati neregima gija, panaši į tą, kurią naudojo vyras, per *Begalinio Plano* pamokslus kabindamas apelsiną; šio vaizdinio dėka ji vėl pasijusdavo tokia pat saugi, kaip ir kitados, kai vyras tvirta Mokytojo ranka tvarkė šeimos likimą. Nora pasidavė ilgesingai prigimčiai, nugrimzdo į savotišką karo baisybių sukeltą letargą, klastingai silpo valia, kurios menkystė, mirus vyrui, pasireiškė visa didybe. Ji niekada neminėdavo velionio būtuoju laiku, apie jo nebūtį kalbėdavo miglotai, lyg jis būtų išvykęs į ilgą astralinę

kelionę, o vėliau, kai ėmė bendrauti su juo sapnuose, šnekėdavo apie tai, lyg atpasakodama telefoninį pokalbį. Vaikai gėdijosi klausyti tų kliedesių, baimindamiesi, kad ji gali visiškai išprotėti. Galiausiai ji liko vienui viena. Svetima aplinkai, vos grebezojanti ispaniškai, nepanaši į visas moteris. Draugystė su Olga nutrūko, su vaikais vos laikėsi, su Inmakuliada Morales ar kitomis kvartalo moterimis nesimezgė, ji buvo maloni, bet žmonės jos vengė, nes ji atrodė keistuolė, niekas nenorėjo klausytis jos kliedesių apie operas ar *Begalinį Planą*. Ji buvo taip pripratusi prie priklausomybės, jog, netekusi Čarlzo Rivzo, visiškai sutriko. Keliskart bandė manytis pragyvenimą rašymu mašinėle ir siuvimu, tačiau nieko neišėjo. Be to, jos nuomone, būtų galėjusi versti iš hebrajų ar rusų kalbų, bet kvartale niekam nereikėjo jos paslaugų, o mintis ieškoti darbo miesto centre kėlė jai siaubą. Ji per daug nesirūpino vaikais, nepripažindama jų visiškai savais, nes laikėsi teorijos, kad apskritai vaikai priklauso visuomenei, o konkrečiai – niekam. Paprastai ji sėdėdavo prieangyje ir valandų valandas nė nekrustelėdama spoksodavo į gluosnį neveizdžiomis akimis. Per kelerius pastaruosius metus jos romus slaviškų bruožų veidas pamažu neteko savo žavesio, išblanko, dingo strazdanos, visa jos esybė ilgainiui tarytum išbluko. Į senatvę tapo tokia perregima, jog sunku buvo prisiminti, kaip atrodė anksčiau, o kadangi niekas nepasistengė jos nufotografuoti, Gregoris, jai mirus, netgi ėmė abejoti, ar apskritai jo motinos būta. Pedras Moralesas bandė įkalbėti Norą imtis kokio nors darbo, iškirpo iš laikraščių skelbimų, iš pradžių lydėjo ją į pokalbius su darbdaviais, kol pagaliau įsitikino, jog ji nesugeba tvarkyti jokių reikalų. Po trijų mėnesių, kai padėtis pasidarė nebepakenčiama, nuvedė ją į socialinės paramos įstaigą prašyti pašalpos, džiaugdamasis, jog jo mokytojas Čarlzas Rivzas miręs ir nemato tokio pažemi-

nimo. Socialinės paramos čekis daugel metų buvo vienintelės nuolatinės pajamos, kurių vos užteko pagrindinėms reikmėms patenkinti, dar šiek tiek uždirbdavo vaikai, Olga duodavo Gregoriui kelis banknotus, kad slapčia įkištų juos Norai į piniginę, ir kukliai paremdavo Moralesai. Atsirado žmogus, užsimanęs nusipirkti smauglį, ir vargšelis atsidūrė blogos šlovės teatrėlyje, kur ne per reikliausi žiūrovai grožėdavosi šykščiai apsirengusiomis choristėmis, nešvankiu pilvakalbiu ir kitokiais menkaverčiais reginiais. Ten jis išgyveno kelerius metus, maitinamas gyvomis žiurkėmis, voverėmis ir visokiomis atliekomis, kurias žiopliai mėtė į narvą, norėdami pažiūrėti, kaip tingus roplys pražioja nasrus; jis augo ir storėjo, kol pasidarė tikras pabaisa, nors liko toks pat romus kaip anksčiau.

Rivzų vaikai manėsi patys, kiekvienas savaip. Džudė gavo darbo kepykloje, kur dirbo po pamokų kasdien po keturias valandas, vakarais prižiūrėdavo vaikus arba valydavo biurus. Mokėsi labai gerai, išmoko mėgdžioti bet kokį raštą ir už tam tikrą atlygį darydavo kitiems mokiniams užduotis. Versdamasi tuo neteisėtu amatu, niekad neįkliuvo, visada romi ir šypsanti garsėjo pavyzdiniu elgesiu, tramdydama esybės gelmėje slypinčius demonus, kol sulig pirmaisiais brendimo požymiais pasikeitė jos būdas. Kai pribrinko nelyginant nokstančios vyšnios jos krūtų speneliai, išryškėjo liemuo ir sugriežtėjo vaikiški bruožai, ji visiškai pasikeitė. Kvartale, kur beveik visi žmonės buvo tamsaus gymio ir žemo ūgio, jos auksiniai plaukai ir valkirijos stotas taip traukė visų dėmesį, kad visur, kur tik ji pasirodydavo, nelikdavo nepastebėta. Ji visada buvo graži, tačiau, kai paskui ją, vos peržengusią vaikystės slenkstį, ėmė sekioti ir jauni, ir seni, ir vargšai, ir turtuoliai, ši romi mergina virto nuožmiu žvėrimi. Ji jautėsi lyg išniekinta, gašlių žvilgsnių varstoma, dažnai pareidavo namo keikdama juos paskutiniais

žodžiais, trankydavo duris, kartais verkdavo iš nevilties, nes gatvėje vyrai švilpdavo jai, rodydavo nešvankius mostus. Užkabinėjama ji išmoko keiktis kaip piratas, o jeigu kas nors bandydavo ją paliesti, gindavosi ilgu skrybėlės smeigtuku, kurį visada nešiodavosi kaip durklą, ir nė kiek nesivaržydama smeigdavo juo dūsautojui į pačią skaudžiausią vietą. Mokykloje puldavo mušti berniukus, nužvelgusius ją pikta akimi, ir mergaites, žiūrinčias į ją su rasine neapykanta ir pavydu. Gregoris ne kartą pastebėjo tas neįprastas mergaičių grumtynes, visiškai kitokias nei berniukų: paprastai jos pešdavosi labai trumpai, tyliai, raičiodavosi žeme, braižydavosi, raudavo plaukus ir užgauliodavo. Mergaitės stengdavosi pažeminti viena kitą, o berniukai būdavo tarytum pasiruošę nudėti priešininką arba mirti patys. Džudei nereikėdavo padėti gintis, grumdamasi ilgainiui ji tapo tikra mušeika. Tuo metu, kai kitos jos bendraamžės bandė dažytis ir gražintis, mokėsi prancūziškai bučiuotis ir skaičiavo dienas iki to laiko, kai pirmąsyk apsiaus aukštakulnius batelius, ji trumpai kaip kalinė nusikirpo plaukus, ėmė rengtis vyriškais drabužiais ir kepykloje godžiai ryti tešlos ir saldumynų likučius. Jos veidas apėjo spuogais, o kai pradėjo lankyti vidurinę mokyklą, ji tiek priaugo svorio, kad buvo visiškai nebepanaši į porcelianinę lėlę, kokia buvo vaikystėje; norėdama susimenkinti, vadino save jūros liūte.

Vos sulaukęs septynerių, Gregoris įsitraukė į gatvės gyvenimo sūkurį. Jokie jausmai nesiejo jo su motina, išskyrus vieną kitą įprotį ir garbės sampratą, įskiepytą pamokomų pasakų apie klusnius vaikus, kurie nusipelno atlygio, ir neklaužadas, baigiančius gyvenimą raganos krosnyje. Jis gailėjo jos, buvo įsitikinęs, jog, netekusi Džudės ir jo, Nora mirtų iš bado, sėdėdama pintiniame krėsle ir spoksodama į tolį. Vaikų nuomone, motinos vangumas buvo ne yda, o savotiška dvasios negalia, tik-

riausiai jos Mentalinis Kūnas, iškeliavęs ieškoti tėvo, pasiklydo kažkurio kosminio lygmens labirinte arba klajojo vienoje iš tų beribių erdvių, kur pilna keisčiausių mašinų ir dvasių be vietos. Gregorio santykiai su Džude nutrūko, ir pagaliau, kai įsitikino, kad nebepavyks jų užmegzti, seserį jam atstojo Karmena Morales: jie audringai reikšdavo savo jausmus, pešdavosi ir buvo ištikimi draugai. Jis buvo išdykęs ir nenuorama, mokykloje amžinai prisidarydavo bėdos, didžiąją laiko dalį turėdavo atlikti visokiausias bausmes, pavyzdžiui, nusisukęs į sieną, stovėdavo kampe su asilo ausimis ant galvos, arba gaudavo per užpakalį nuo direktorės. Namie gyveno kaip svečias viešbutyje, pareidavo tik miegoti, ir kuo vėliau, verčiau užsibūdavo pas Moralesus arba užsukdavo pas Olgą. Diduma laiko prabėgdavo kvartalo džiunglėse, kurias pažino kaip savo kišenę. Visi jį vadino gringu, ir, nepaisant rasinės neapykantos, daugeliui jis patiko, nes buvo linksmas ir paslaugus. Turėjo kelis draugus: užkandinėje dirbantį kepėją, visada pavaišinantį jį kokiu nors gardesniu kąsneliu, krautuvininkę, pas kurią galėdavo nemokamai skaityti komiksus, kino teatro durininką, kartais pro galines duris įleidžiantį pažiūrėti kokio nors filmo. Net Pimpis Su Kaspinėliu, niekada nė neįtaręs, kad Gregas sugalvojo jam tokią pravardę, „Trijų draugų“ bare dažnai pavaišindavo jį gazuotu vandeniu. Mokydamasis ispanų kalbos, jis gerokai apleido anglų, todėl prastai šnekėjo abiem kalbomis. Vienu tarpu ėmė mikčioti, ir mokyklos direktorė, iškvietusi Norą Rivz, patarė leisti sūnų į seserų vienuolių įsteigtą sutrikusio intelekto vaikų mokyklą, tačiau įsikišo mokytoja *miss* Džunė, pasisiūlydama padėti jam atlikti namų darbus. Mokslas jam menkai rūpėjo, jo tikroji mokykla buvo gatvė, visas jo pasaulis. Kvartalas buvo citadelė vidury miesto, skurdus ir nykus getas, atsiradęs visai netikėtai šalia pramoninės zonos, kur nelegalūs imigrantai įsidarbinda-

vo, nesileisdami į ilgas kalbas. Visame priemiestyje oras buvo užterštas fabrike gaminamų padangų tvaiku; ištisomis dienomis virš namų nelyginant tirštas debesis sūkuriuodavo išmetamosios dujos ir krosnių dūmai. Penktadieniais ir šeštadieniais temstant būdavo pavojinga išeiti į gatvę, kur knibždėdavo girtuoklių ir narkomanų, greitų paleisti peilį į darbą. Vėlai vakare galėdavai girdėti, kaip kivirčijasi sutuoktiniai, klykia moterys, verkia vaikai, grumiasi vyrai, kartais drioksėdavo šūviai ir kaukdavo policijos automobilių sirenos. Dieną gatvėse virte virdavo gyvenimas, tuo tarpu pakampėse kiurksodavo bedarbiai, iš dyko buvimo girtuokliaudavo, užkabinėdavo moteris, lošdavo kauliukais, kliaudamiesi laime, kaip ir pridera žmonėms, kurių protėviai prieš penkis šimtus metų atsidavė likimo valiai. Krautuvėse prekiauta tomis pačiomis pigiomis prekėmis kaip ir bet kuriame Meksikos miestelyje, restoranuose maitinta tipiškais meksikietiškais patiekalais, baruose liejosi tekila ir alus, šokių salėse skambėjo Lotynų Amerikos muzika, o per šventes niekada nestigdavo *mariači* muzikantų su dideliausiomis skrybėlėmis ir tviskančiais drabužiais, dainuojančių apie garbę ir neviltį. Gregoris, artimai pažįstamas su visais, nepraleisdavo nė vienos šventės, būdavo tarytum orkestro „žvaigždutė“, dainuodavo meksikietiškas dainas kartu su visais ir priedainių pabaigoje meistriškai suokdavo nepamainomą „ajajaj“, stebindamas klausytojus, niekada neregėjusius tokių gebėjimų gringo. Beveik su visais sveikindavosi, kreipdamasis vardu, ir savo angeliškos išvaizdos dėka pelnydavo daugelio žmonių pasitikėjimą. Kur kas geriau nei namie jausdavosi gatvių ir gatvelių labirintuose, dykvietėse ir apleistuose pastatuose, kur žaisdavo su Moralesais ir šešetu bendraamžių, vengdamas susidurti su vyresnių berniukų gaujomis. Kaip ir varganam juodaodžių, azijiečių ar baltųjų jaunimui kituose miesto kvartaluose, meksikiečiams jų kvartalas

buvo svarbesnis už namus, tai buvo jų teritorija, kur svetimi neturėjo teisės kelti kojos. Kiekviena gauja turėjo savo ženklų kalbą, savo spalvas, margino sienas savitais piešiniais. Iš tolo visi atrodė vienodi, akiplėšos driskiai, nesugebantys išreikšti nė menkiausios minties; iš arčiau – labai skirtingi, kiekviena gauja, gyvenanti pagal savo taisykles, susižinanti ypatingais ženklais. Gregoriui buvo itin svarbu perprasti tuos kodus, kad galėtų atpažinti gaujas pagal striukes ar kepuraites, pagal rankų ženklus, kuriais perduodavo žinias arba šaukdavo į karą; vos išvydęs, kokia spalva ant sienos parašytas žodis, iškart suprasdavo, kas jį parašė ir ką jis reiškia. Grafičiai ant sienų ženklindavo gaujų ribas, ir tie, kurie tyčia ar netyčia įsibraudavo į svetimą teritoriją, brangiai už tai sumokėdavo. Todėl, kur nors einant, tekdavo sukti ratus. Pradinėje mokykloje viešpatavo Martineso gauja, kuri treniravosi tikėdamasi vėliau prisidėti prie Skerdikų, pačios nuožmiausios kvartalo šutvės. Jos narius galėjai pažinti iš violetinės spalvos ir raidės S, mėgstamiausias jų gėrimas buvo tekila su vynuogių sultimis, irgi violetinės spalvos, o sveikindavosi jie dešine ranka užspausdami sau nosį ir burną. Stoję į amžiną kovą su kitomis gaujomis ir policija, turėjo vienintelį tikslą – įprasminti gyvenimą tų jaunuolių, kurių diduma nebaigė vidurinio mokslo, neturėjo darbo ir gyveno gatvėje arba socialiniuose būstuose. Gaujų nariai buvo policijos akiratyje, ne kartą sėdėję kalėjime už vagystes, prekybą marihuana, girtuokliavimą, užpuolimus ir automobilių grobimą. Kai kurie vaikščiodavo apsiginklavę savadarbiais pistoletais, pagamintais iš vamzdžio galo, medinės rankenos ir sprogdiklio, tačiau paprastai visi darbuodavosi peiliais, grandinėmis, skustuvais ir vėzdais, po kiekvieno susidūrimo gatvėje greitosios pagalbos automobiliai išveždavo du ar tris sunkiai sužeistus jaunuolius. Gaujos kėlė didžiausią pavojų Gregoriui, net ir norėdamas dėl

savo šviesaus gymio jis nebūtų galėjęs prisidėti prie kurios nors, o stoti prieš jas į kovą irgi būtų buvusi gryna beprotybė. Ne drąsuolio šlovės jis siekė, o tiesiog norėjo išgyventi, bet negalėjo pasirodyti esąs bailys, nes tuomet imtų iš jo tyčiotis. Užteko kelių muštynių, kad jis suvoktų, jog vieniši didvyriai nugali tik kino filmuose, jog būtina išmokti mikliai derėtis, neatkreipti į save dėmesio, pažinti priešą, idant galėtum pasinaudoti jo silpnybėmis ir išvengti susirėmimo, nes, kaip sakydavo praktiškasis tėvas Laragibelis, Dievas padeda doriesiems, kai jų daugiau nei nedorėlių.

Moralesų namai Gregoriui tapo tikruoju šeimos židiniu, kur bet kuriuo metu jis buvo laukiamas kaip sūnus. Tiesiog buvo vienas iš vaikų visame būryje, ir netgi Inmakuliada išsiblaškiusi kartais pagalvodavo, kodėl vienas jos vaikas šviesiaplaukis. Moralesų šeimynoje niekas nesiskundė vienatve ar nuobodulių, viskas buvo bendra – ir rūpesčiai, ir vienintelis tualetas; apie nereikšmingus dalykus buvo ginčijamasi iš visos gerklės, tačiau svarbūs pagal tūkstantmetį garbės kodeksą buvo laikomi šeimos paslaptimi. Dėl tėvo viršenybės nebūta jokių abejonių: kaip pasakiau, taip ir bus, užrikdavo Pedras Moralesas, jei kas nors bandydavo kelti balsą, tačiau iš tiesų šeimos galva buvo Inmakuliada. Niekas nesikreipdavo tiesiai į tėvą, ko nors prireikus, verčiau atsiklausdavo motinos. Ji neprieštaraudavo vyrui kitiems girdint, tačiau taip viską sutvarkydavo, jog visada būdavo jos viršus. Kai vyresnysis sūnus pirmąsyk pasirodė išsipustęs kaip dabita, Pedras Moralesas perliejo jį diržu ir išgrūdo pro duris. Vaikinas neketino dirbti dvigubai daugiau nei bet kuris amerikietis ir gauti perpus mažiau, tad didžiąją dienos dalį bastydavosi su savo bičais po lošimų lindynes ir

blogos šlovės barus, kišenėje turėdamas tik tiek pinigų, kiek išlošdavo per lažybas ir slapčia įsprausdavo motina. Nenorėdamas bartis su žmona, Pedras Moralesas dėjosi, kad nieko nepastebi, tačiau, kai sūnus parėjo išsičiustijęs kaip suteneris, su ašara, ištatuiruota ant skruosto, pritalžė jį iš peties. Tą naktį, kai visi jau miegojo, buvo ilgai girdėti, kaip Inmakuliada pakuždomis stengiasi perkalbėti vyrą. Rytojaus dieną Pedras išėjo ieškoti sūnaus, aptiko jį bestovintį gatvės kampe ir kibinantį pro šalį einančias moteris, nutvėrė už pakarpos ir nusivedė į garažą, nuplėšė dabitos pašvitus, liepė apsimauti tepaluotas kelnes ir privertė dirbti kelerius metus nuo ryto iki vakaro, kol jis tapo geriausiu priemiesčio mechaniku ir galiausiai įsigijo automobilių remonto dirbtuvę. Kai Pedras Moralesas šventė savo penkiasdešimtmetį, jo sūnus, jau vedęs, trijų vaikų tėvas ir namo savininkas, jubiliejaus proga tėvui įteikė dovaną – nusigrandė ašarą nuo skruosto, ir randelis liko kaip vienintelis to maištingojo laikotarpio prisiminimas. Inmakuliada stūmė dienas vergaudama savo šeimos vyrams: nuo pat mažens tarnavo tėvui ir broliams, o vėliau – vyrui ir sūnums. Keldavosi auštant, taisydavo sočius pusryčius Pedrui, labai anksti išeinančiam į dirbtuvę, ir niekada nepatiekdavo į stalą vakarykščių *tortilijų*, nenorėdama pažeminti savo orumo. Dieną turėdavo begalę rūpesčių, triskart gamindavo visokiausių valgių, įsitikinusi, kad vyrams reikia daug sotaus ir įvairaus maisto. Niekada jai neateidavo į galvą mintis prašyti pagalbon vaikų, keturių augalotų vaikinų: pati plaudavo grindis, purtydavo čiužinius, rankomis skalbdavo šiurkščius darbinius drabužius, įčiurusius nuo tepalų. Dviem dukterims, priešingai, liepdavo patarnauti vyrams, laikydama, jog tai jų priedermė. Tokia buvo Dievo valia, kad gimtume moterimis, aiman, mums skirta dirbti ir kentėti, nuolankiai kartodavo ji, nė kiek nesiskųsdama.

Jau tada Karmena Morales Gregoriui Rivzui buvo vienintelė sunkaus gyvenimo paguoda, šviesos spindulys gūdžiomis valandėlėmis, tokia ji buvo ir vėliau. Vikri kaip žebenkštis, sumani ir nenuorama, labai praktiško proto, ji sugebėjo išsivaduoti nuo griežtų giminės tradicijų nesusidurdama su tėvu, kuris turėjo labai aiškią nuomonę apie moters padėtį – nekišti nosies iš namų ir laikyti liežuvį už dantų – ir būtų nesvyruodamas sudraudęs maištininkus, taipgi ir abi dukteris. Karmena buvo jo numylėtinė, tačiau jis nė negalvojo, kad jai skirtas kitoks likimas nei visoms merginoms, nuolankiai velkančioms jungą jo gimtajame kaime Sakateko valstijoje, priešingai, jis dirbo be atokvėpio, trokšdamas išmokslinti savo keturis sūnus, į kuriuos dėjo nepamatuotas viltis: tikėjosi, kad jie iškils aukščiau už savo vargetas senelius ir jį patį. Jis stengėsi iš paskutiniųjų išlaikyti sveiką šeimą, apsaugoti vaikus nuo alkoholio ir nusikaltimų, tolydžio mokydamas, bausdamas ir rodydamas gerą pavyzdį, privertė juos baigti vidurinį mokslą ir išmokti amato. Išskyrus Chuaną Chosė, žuvusį Vietname, visiems buvo palanki laimė. Į gyvenimo pabaigą Pedras Moralesas, apsuptas nė žodžio ispaniškai nesuprantančių vaikaičių, džiaugėsi savo atžalomis, didžiuodamasis esąs visos genties pradininkas, nors kartais juokaudavo, kad nė vienas netapo milijonieriumi ir nepagarsėjo. Vienintelė Karmena buvo arčiausiai šlovės viršūnės, tačiau jis niekada viešai to nebūtų pripažinęs: tai būtų jo vyriškumo principų pralaimėjimas. Jis leido abi dukteris į mokyklą, nes toks buvo įstatymas, tiesiog vykdė savo pareigą, tačiau niekada netikėjo, kad jos rimtai imsis mokslų. Jis tik norėjo, kad jos išmoktų tvarkytis namie, padėtų motinai ir saugotų nekaltybę iki vedybų dienos – anot jo, tai vienintelis padorios merginos gyvenimo tikslas.

– Nė neketinu tekėti, aš noriu dirbti cirke su dresuotais žvėrimis ir vartytis ant trapecijos, kad visi matytų mano kelnaites, – kartą slapčia pakuždėjo Karmena Gregoriui.

– Mano dukterys bus pavyzdingos motinos ir žmonos arba eis į vienuolyną, – išdidžiai pareikšdavo Pedras Moralesas kiekvieną sykį, išgirdęs gandą, jog kokia nors mergina pastojo nebaigusi vidurinės mokyklos.

– Tepadeda joms šventasis Antanas sutikti gerą vyrą! – šaukdavo Inmakuliada Morales, kabindama šventojo statulėlę aukštyn kojomis, kad jis išklausytų jos kuklius pageidavimus. Ji aiškiai matė, jog dukterys neturi pašaukimo stoti į vienuolyną, tačiau ginė šalin mintis, kad jas galėtų ištikti tokia pat tragedija kaip ir kitas merginas, paleistuves, kurios dulkinasi netekėjusios, kapinėse išmėtydamos prezervatyvus.

Tačiau visa tai atsitiko vėliau. Kai Karmena ir Gregoris, mokydamiesi pradinėse klasėse, užmezgė nuoširdžią draugystę, niekas apie tai negalvojo ir nekalbėjo, ar nenusižengiama dorai, leidžiant jiems žaisti vieniems be priežiūros. Visi ilgainiui taip priprato juos matyti drauge, jog vėliau, kai jiedu subrendo, Moralesai pasikliaudavo Gregoriu labiau nei savo sūnumis, patikėdami jam lydėti Karmeną. Kai Karmena paprašydavo leisti ją į kokią šventę, tėvai pirmiausia klausdavo, ar Gregoris irgi eina, ir tokiu atveju jausdavosi ramūs. Nuo pat pirmos dienos, kai jis pasirodė jų namuose, priėmė jį iš visos širdies, o vėliau aklai tikėjo jaunuolių jausmų tyrumu, nepaisydami nei sveiko proto, nei savo patirties, nei neišvengiamų kaimynių apkalbų. Po trylikos metų visam laikui išvykęs iš miesto, Gregoris ilgėdavosi vienintelio dalyko: Moraleso namų.



Skrynelėje su batų valymo reikmenimis Gregoris turėjo juodo, rudo, geltono ir tamsiai raudono tepalo, tačiau stigo bespalvio pilkai ir melsvai odai, madingai tuo metu, ir rašalo nubruožtoms vietoms patepti. Ketino sutaupyti pinigų ir nusipirkti daugiau darbo priemonių, tačiau niekada neužtekdavo ryžto, kai ekranuose pasirodydavo naujas filmas. Kinas buvo jo slapta meilė, tamsioje salėje jis būdavo vienas iš gausybės triukšmingų berniūkščių; priemiestyje, kur buvo rodomi meksikietiški filmai, nepraleisdavo nė vieno, o šeštadieniais drauge su Chuanu Chosė ir Karmena eidavo į centrą žiūrėti amerikietiškų daugiaserijinių. Filmas paprastai baigdavosi tuo metu, kai pagrindinis veikėjas surištomis rankomis ir kojomis gulėdavo dinamito prikrautame sandėlyje, o nedorėlis kišdavo degtuką prie padegamosios virvelės. Tą lemtingą akimirką ekranas užgesdavo, ir balsas pakviesdavo ateinantį šeštadienį pažiūrėti tęsinio. Kartais Gregoris jausdavosi toks nelaimingas, jog jam kildavo noras nusižudyti, tačiau atidėdavo tai kitai savaitei: juk neįmanoma palikti šio pasaulio nesužinojus, kaip, velniai rautų, didvyris ištrūks iš spąstų. O jis visada išsigelbėdavo, tiesa, keisčiausia, kad iššokdavo iš liepsnų visiškai sveikas, švarutėliais drabužiais ir su skrybėle ant galvos. Filme Gregoris persikeldavo į kitą pasaulį ir porai valandų virsdavo Zoru arba Vienišu Klajūnu, ir išsipildydavo visos jo svajonės; lyg burtų lazdele mostelėjus, užgydavo žaizdos ir pranykdavo mėlynės, didvyris nutraukdavo pančius ir grandines, įveikdavo priešus savo dorybėmis ir likdavo su mergina, jiedu bučiuodavosi pirmame plane, o fone spindėdavo saulė arba mėnulis, grieždavo styginių orkestras ir, dvelkiant vėjeliui, plaukdavo ilgesinga melodija. Gregoris širdį atgaudavo: kine buvo kitaip nei priemiestyje;

filmuose būdavo pilna malonių staigmenų, blogį visada nugalėdavo gėris, o už nusikaltimus tekdavo atsilyginti mirtimi arba kalėjimu. Kartais nusikaltėlis atgailaudavo ir, atkentėjęs privalomus pažeminimus, pripažindavo savo kaltes, išvykdavo lydimas rūsčios muzikos, paprastai trimitų ir litaurų. Gregoriui dingodavosi, kad gyvenimas gražus, o Amerika – *laisvų žmonių žemė ir drąsių žmonių namai*, kur kiekvienas, įskaitant ir jį patį, gali tapti prezidentu: svarbiausia išsaugoti tyrą sąžinę, mylėti Dievą ir savo motiną, būti iki mirties ištikimam vienintelei išrinktajai, laikytis įstatymų, ginti bejėgius ir niekinti pinigus, nes didvyriai niekada nesitiki atlygio. Visos abejonės išgaruodavo tame nuostabiame nespalvotame pasaulyje. Išeidavo iš kino teatro vėl džiaugdamasis gyvenimu, pilnas geriausių ketinimų, kurie gyvuodavo ne ilgiau kaip dvi minutes, kai tik, atsidūręs gatvėje, jis grįždavo tikrovėn. Olga pasišovė jį apšviesti, kad filmai daromi Holivude, visiškai netoli namų, ir kad viskas juose – grynų gryniausias melas; nepramanyti tiktai šokiai ir dainos muzikinėse komedijose, o visa kita – kino triukai, tačiau Gregoris nieko neėmė į galvą.

Jis dirbo toli nuo namų, biurų, barų, smulkių verslų ir krautuvėlių rajone. Jo veiklos zona aprėpė penkis kvartalus, ir jis vaikščiojo po ją siūlydamas savo kuklias paslaugas, nudūręs akis į žemę, stebėdamas žmonių batus, tokius pat nudrengtus ir išklypusius kaip ir jo kvartale, kur gyveno meksikiečiai. Ten irgi niekas neavėjo naujų batų, išskyrus kai kuriuos gaujų narius ir narkotikų prekijus, avinčius lakiniais pusbačiais, kaubojiškais batais su sidabriniais apkaustais arba dviejų spalvų bateliais, kuriuos būdavo labai sunku blizginti. Kaip atrodo klientas, jis numanydavo iš eisenos ir batų: meksikiečiai avėdavo raudonais su paaukštintais kulnais, juodaodžiai ir mulatai – geltonais su smailiais galais, kinų kojos būdavo mažos, baltųjų batų galai

užsirietę, o kulnai numinti. Blizginti batus nesunku, sunkiausia būdavo rasti klientą, pasiryžusį dėl savo batų sumokėti dešimt centų ir sugaišti penkias minutes. „Su švariais batais visur nueisi!“ – šaukdavo jis iš visų plaučių, tačiau retas kuris kreipdavo dėmesį. Jei pasisekdavo, iki vakaro užsidirbdavo penkiasdešimt centų – tiek kainuodavo cigaretė su marihuana. Vis dėlto, surūkęs kelias cigaretes, sumetė, jog neverta tiek valandų blizginti batus, kad galėtų nusipirkti tokią šlykštynę, nuo kurios suka skrandį ir galva dunda lyg koks būgnas, tačiau, kad neatrodytų mulkis, draugams girdavosi esąs devintame danguje, kaip tvirtindavo kiti. Meksikiečiams, mačiusiems savo šalyje marihuaną augant kaip piktžoles, tai buvo paprasčiausia žolė, tačiau gringams rūkyti ją atrodė labai vyriška. Stengdamiesi mėgdžioti gringus ir padaryti įspūdį merginoms, priemiesčio vaikinai rūkydavo ją, kiek išgalėdami. Gregoris negalėjo rūkyti marihuanos, tačiau, riesdamas nosį, vaikščiodavo su prilipusia prie lūpos cigarete kaip kino filmuose matyti blogos šlovės herojai. Ilgainiui taip įsimiklino, jog galėdavo šnekėti, kramtydamas gumą, ir nepamesti cigaretės. Prireikus prieš draugus pavaizduoti tikrą vyrą, išsitraukdavo namudinę pypkę ir prikimšdavo ją savo išgalvoto mišinio iš gatvėse surankiotų nuorūkų, pjuvenų ir grūsto aspirino, kuris, anot gandų, veikdavo ne ką prasčiau nei narkotikai. Šeštadieniais dirbdavo visą dieną ir užsidirbdavo daugiau nei dolerį, atiduodavo visą uždarbį motinai, sau pasilikdavo tik dešimt centų kinui ir kartais dar penkis įmesdavo į aukų dėžutę misionieriams Kinijoje. Jei paaukotų penkis dolerius, dvasiškasis tėvas įteiktų jam mažametės kinės įdukrinimo liudijimą, tačiau nepalyginti daugiau laimėtų paaukodamas dešimt, nes tuomet turėtų teisę įsivaikinti berniuką. Telaimina tave Dievas, sakydavo kunigas, kai Gregoris atnešdavo penkis centus, o kartą Dievas ne tik palaimino jį, bet ir apdovanojo pi-

nigine su penkiolika dolerių, tam tyčia palikdamas ją kapinėse. Vakarais ten slapčia rinkdavosi porelės ir, sukritusios tarp kapų, mylėdavosi į valias stebimos kvartalo vaikų, kurie nieku gyvu nepraleisdavo tokio reginio, mėgaudamiesi kiekvienu meilės žaidimo judesiu. Ak, baisu! Čia tikriausiai klaidžioja dvasios be vietos, baimindavosi moterys, žioplių prislopintą juoką palaikydamos dvasių dūsavimu, tačiau nėmaž nesipriešindavo, kai vyrai užversdavo joms sijonus ir guldydavo tarp antkapių ir kryžių. Mūsų kapinės pačios geriausios visame mieste, kur kas gražesnės nei milijonierių ir Holivudo aktorių, kuriose tik medžiai ir žalia veja, tarytum golfo laukas, o ne amžinojo atilsio vieta. Kur matyta, kad šalia mirusiojo nebudėtų kokia statula? – kalbėdavo Inmakuliada Morales. Nors, tiesą pasakius, tik turčiai išgalėdavo mokėti už mauzoliejus ir akmeninius angelus, imigrantai vos sukrapštydavo pinigų antkapiui ir paprasčiausiam įrašui. Lapkritį, minėdami Mirusiųjų Dieną, nešini gitaromis, popierinėmis gėlėmis ir saldumynais, meksikiečiai lankydavo savo mirusiuosius, kurių nesugebėjo palaidoti gimtinėje. Nuo pat ankstaus ryto skambėdavo meksikietiškos dainos, brunzgiant gitaroms, ir tostai, o vakare visi būdavo įkaušę, netgi skaistykloje kenčiančios vėlės, kurioms buvo dosniai ant žemės laistoma tekila. Rivzų vaikai eidavo į kapines su Olga, ji pripirkdavo jiems cukrinių kaukolių ir griaučių, kuriuos jie valgydavo prie tėvo kapo. Nora likdavo namie, teisindamasi, kad jai nepatinka pagoniškos šventės, puiki dingstis išgertuvėms ir paleistuvystei, tačiau, Gregorio manymu, ji tiesiog nenorėdavo susitikti su Olga. O gal nenorėjo pripažinti, kad vyras miręs ir palaidotas, gal, jos galva, Čarlzas Rivzas kitame lygmenyje toliau darbuojasi prie *Begalinio Plano*? Piniginė su penkiolika dolerių gulėjo nematoma po krūmais. Gregoris ieškojo žemės vorų; tuo metu jį labiau domino vorų audžiami nuostabūs tinklai vabzdžiams

medžioti ir jų kokonai su šimtais mažutėlių voriukų nei porelių beprasmis vartymasis ir nesuvokiamos dejonės. Taipgi rankiodavo išmėtytas baltas „gumytes", kurios išsipūsdavo kaip ilgos dešrelės. Jis pastebėjo piniginę, pasilenkęs prie voro urvelio, ir staiga ėmė stipriai plakti širdis ir sutvinksėjo smilkiniuose, niekada nebuvo radęs nieko vertinga, ir dabar nesuprato, ar tai Dievo dovana, ar Šėtono gundymas. Apsižvalgęs įsitikino, kad aplink nėra nė gyvos dvasios, griebė piniginę, nuliuoksėjo pasislėpti už mauzoliejaus ir apžiūrėti savo grobio. Atsegė drebančiomis rankomis ir ištraukė tris naujintelaičius penkių dolerių banknotus – kaip gyvas nebuvo matęs tiek pinigų. Prisiminė tėvą Laragibelį, kuris pasakytų, kad Viešpats padėjo juos norėdamas įsitikinti, ar jis pasiims laimikį, ar paaukos Misijoms, kad galėtų iškart įsivaikinti du vaikus. Mokykloje nebūta tokio turtingo mokinio, kuris išgalėtų sumokėti už du kinus – berniuką ir mergaitę, jis išsyk taptų įžymybe, vis dėlto jis tarė sau, kad kur kas praktiškiau nusipirkti dviratį nei įsivaikinti du kinus, kurių vis viena niekada nepamatys. Jau kelis mėnesius jis svajojo apie dviratį, vienas Olgos kaimynas siūlė už dvidešimt dolerių, neregėtą kainą, tačiau jis tikėjosi, jog, išvydęs banknotus, kaimynas nusileis. Dviratis buvo labai prastas, nudrengtas, bet dar tinkamas važiuoti. Jo savininkas buvo degradavęs indėnas, vertęsis nenusakomais amatais. Gregoris bijojo to žmogaus, nes jis kokia nors dingstimi vesdavosi jį į garažą ir bandydavo kišti ranką jam į kelnes, tad paprašė Olgą eiti drauge.

– Nerodyk jam pinigų, nė neišsižiok, aš pati viską sutvarkysiu, – pareiškė ji.

Ji taip puikiai derėjosi, kad gavo dviratį už dvylika dolerių ir amuletą nuo blogos akies.

– Tuos tris atlikusius dolerius atiduok mamai, girdi? – įsakė ji atsisveikindama.

Džiūgaudamas jis nulėkė viduriu gatvės ir nė nepastebėjo priešais atvažiuojančio sunkvežimio su gaiviaisiais gėrimais. Susidūrė kaktomuša. Per stebuklą išliko gyvas, tačiau dviratis išlakstė į šipulius, į visas puses pažerdamas sulankstytus geležgalius ir ratų stipinus. Sunkvežimio vairuotojas keikdamasis iššoko iš kabinos, nutvėrė jį už pakarpos, pastatė ant kojų, papurtė kaip plunksnų šluotelę ir liepė bėgti namo, paguodai įspraudęs į saują dolerį.

– Džiaukis, nenaudėli, kad neperdaviau tavęs policijai už tai, jog važinėji išsižiojęs! – subliovė vyriškis, išsigandęs labiau nei berniūkštis.

– Kaip gyva nesu mačiusi didesnio mulkio! Galėjai pareikalauti mažų mažiausia dviejų dolerių! – išbarė jį Džudė, išgirdusi, kas atsitiko.

– Tai tau bausmė už tai, kad neklausai! Šimtus kartų sakiau, kad nelįstum į kapines, nedorai įgyti pinigai niekada neina į gera, – pareiškė Nora Rivz, viskiu tepdama nubrozdintas alkūnes ir kelius.

– Ačiū Dievui, kad dar likai gyvas, – apkabino jį Inmakuliada Morales.

Pinigai Gregoriui tapo manija. Jis buvo pasiryžęs imtis bet kokio darbo, kad tik užsidirbtų pinigų, net gliaudyti kukurūzus *tortilijoms*, nors kruvinai nusidremždavo pirštus ir vos nevemdavo, per kelias valandas prisikvėpavęs koktaus tvaiko. Paskiau ryžosi vogti, tačiau niekada jam nedingtelėjo mintis vogti pinigus: vogimas, jo akimis žiūrint, buvo veikiau nuotykis, sportas, o ne pasipelnymo šaltinis. Naktį pro tvoros plyšį įlįsdavo į mokyklos kiemą, užsiropšdavo ant ledų kiosko stogo, atplėšdavo cinkuotos skardos lakštą ir įsmukdavo į vidų, paimdavo du ar tris batonėlius, vieną nunešdavo Karmenai. Po tų naktinių žygių jis ir džiūgaudavo, ir kamuodavosi, suvokdamas savo nusi-

žengimą; jam nedavė ramybės motinos įdiegtos griežtos doro gyvenimo taisyklės, graužďavo sąžinė anaiptol ne dėl to, kad jų nesilaiko, o todėl, jog kioskininkė buvo geraširdė senutė, išskirdavo jį iš kitų vaikų ir visada palepindavo saldumynais. Vieną vakarą moteriškė grįžo kažko pasiimti, atidarė duris ir uždegė šviesą, jam nespėjus pasprukti, ir užklupo jį su ledais rankoje. Ji įniko jį vainoti: „Kaip tu gali taip elgtis, juk aš buvau tokia gera tau!“ – o jis stovėjo kaip perkūno trenktas, kol pagaliau pratrūko verkti, melsdamas atleisti ir žadėdamas atsiskaityti už visus pavogtus ledus. Ką? Vadinasi, jau nebe pirmą kartą vagi? Ir jis prisipažino, kad už ledus skolingas jai daugiau nei šešis dolerius. Nuo tos dienos jis ateidavo dalimis atsiskaityti už pavogtus ledus. Nors moteris jam atleido, priėjęs jis jausdavosi kaip nesavas. Dar labiau jam nepasisekė karo trofėjų krautuvėlėje, kur jis vogdavo visiškai nereikalingus reikmenis. Nešdavo į įrankių sandėliuką ir kraudavo į maišą gertuves, sagas, uniformines kepures ir net porą dideliausių batų, kuriuos įgrūdo į mokyklinę kuprinę nė neįtardamas, jog krautuvininkas jį seka. Vieną dieną nučiupo žibintuvėlį ir, pasikišęs po marškiniais, jau ėjo pro duris, bet tuo metu prie krautuvės sustojo policijos automobilis. Pabėgti buvo neįmanoma, jį suėmė, nugabeno į areštinę ir uždarė į kamerą, kur jis matė, kaip negailestingai talžomas tamsaus gymio vaikinas. Siaubo apimtas, jis laukė savo eilės; vis dėlto policininkai elgėsi su juo mandagiai, tik surašė jo duomenis, išbarė ir pareikalavo grąžinti visus vogtus daiktus, slepiamus namie. Paskiau nuvažiavo atgabenti Noros Rivz, nors jis isteriškai maldavo nevažiuoti, nes jai plyšianti širdis. Ji pasirodė žydra suknele su nėrinių apykakle tarytum šmėkla, nužengusi iš senovinio paveikslo, pasirašė knygoje, tylėdama išklausė, kuo kaltinamas sūnus, ir taip pat tylėdama jį išsivedė. Džiaukis, kad esi baltasis, Gregai, jeigu būtum tokio pat gymio kaip mano sū-

nūs, taip lengvai neišsisuktum, tarė jam Inmakuliada Morales, sužinojusi, kas atsitiko. Norą smaugė tokia gėda, kad kelias savaites nepasakė nė žodžio, o prašnekusi liepė jam nusiprausti ir apsivilkti vienintelę eilutę, kuria vilkėjo per tėvo laidotuves, jau per ankštą, nes eisią sutvarkyti labai svarbaus reikalo. Nuvedė jį į seserų vienuolių įsteigtą našlaičių prieglaudą ir paprašė vyriausiąją priimti sūnų, nes nesugebanti auklėti tokio išdykėlio. Gregoris stovėjo užpakaly motinos, įsmeigęs akis į batų galus, ir kuždėjo: „Neverksiu, neverksiu", o ašaros pačios savaime upeliais sruvo per skruostus. Jis davė sau žodį, kad, jeigu bus čia paliktas, įlips į bažnyčios varpinę ir stačia galva šoks žemyn. Laimė, tesėti žodžio neprireikė, nes vienuolės jo nepriėmė: ir šiaip jau būta ganėtinai globos reikalingų našlaičių, o jis turėjo šeimą, gyveno savo namuose, naudojosi socialine parama ir nederėjo našlaičių prieglaudai. Po keturių dienų motina sukrovė jo daiktus į kuprinę ir autobusu nuvežė jį į užmiestį pas ūkininkus, sutikusius jį įsivaikinti. Atsisveikindama liūdnai pabučiavo sūnui į kaktą, pažadėjo, kad rašys, ir nuėjo neatsigręždama. Tą vakarą, netardamas nė žodžio ir nepakeldamas akių, Gregoris atsisėdo prie stalo su savo naująja šeima, galvodamas, jog niekas nebepašers *Oliverio*, jog niekada nebematys Karmenos Morales ir jog įrankių sandėliuke paliko savo peiliuką.

– Mūsų vienturtis sūnus mirė prieš vienuolika metų, – tarė ūkininkas. – Esame darbštūs, dievobaimingi žmonės. Čia neturėsi laiko pramogauti, eisi į mokyklą, bažnyčią ir padėsi man dirbti laukuose. Štai ir viskas. Būsi sočiai pavalgęs, ir, jeigu klausysi, tau čia bus gerai.

– Rytoj tave pavaišinsiu saldžiu kremu, – pažadėjo moteris. – Tikriausiai esi pavargęs ir nori atsigulti. Parodysiu tavo kambarį, tai buvo mūsų sūnaus kambarys, nieko ten nekeitėme nuo tos dienos, kai jis mus paliko.

Pirmą sykį Gregoris turėjo savo kambarį ir lovą; ligi tol jis miegodavo įlindęs į miegamąjį maišą. Kambarys buvo mažytis, apstatytas tik būtiniausiais baldais, vienintelis langas žvelgė į dirbamus laukus. Ant sienų kabojo nuotraukos – kadaise buvusių beisbolo žaidėjų ir senovinių karinių lėktuvų, visiškai kitokių nei tie, kuriuos matė dokumentiniuose kino filmuose. Apžiūrėjo viską, nedrįsdamas nieko liesti; prisiminė tėvą, smauglį, Olgos vėrinius, turinčius galią paversti žmogų nematomu, Inmakuliados virtuvę, Karmeną Morales ir lipnaus ir saldaus sutirštinto pieno skonį, jausdamas, kaip krūtinę skaudžiai kausto ledinis šaltis. Sėdėdamas ant lovos su varganos mantos prikrauta kuprine ant kelių, palaukė, kol namuose visi sumigs, paskiau tyliai išėjo ir atsargiai uždarė duris. Sulojo šunys, bet jis nieko nepaisė. Leidosi miesto kryptimi tuo pačiu keliu, kurį įsidėmėjo važiuodamas autobusu. Ėjo kiaurą naktį ir anksti rytą išvargęs radosi prie namų durų. *Oliveris* pasitiko džiaugsmingai lodamas, ir tarpduryje pasirodė Nora Rivz, paėmė sūnaus kuprinę ir ištiesė ranką, siekdama jį paglostyti, tačiau susitramdė.

– Pasistenk kuo greičiau užaugti, – tiek tepasakė ji.

Tą pačią dieną popiet Gregoriui dingtelėjo mintis palenktyniauti su traukiniu.

Bėgu į kalvą, *Oliveris* liuoksi įkandin, dusdamas nardau tarp medžių, krūmai braižo man blauzdas, virstu ir susižeidžiu kelį, šūdas, rėkiu, šūdas, ir šuo pribėgęs nulaižo kraują nuo kojos; beveik nežiūriu po kojomis, bėgdamas į savo žaliąjį prieglobstį, kur visada slepiuosi. Man nereikia žiūrėti ženklų, išpjaustytų medžių kamienuose, kad atsekčiau kelią, jau tiek kartų ten buvau, kad galėčiau nueiti užrištomis akimis, čia man pažįstamas kiekvienas eukaliptas, kiekvienas gervuogių krūmas, kiekvienas

akmuo. Kilsteliu šaką, ir atsiveria anga, siaura landa po dygliuotu krūmu, ko gero, buvusi lapės ola, nepernelyg ankšta mano pečiams: jei šliaužiu remdamasis alkūnėmis, nuleidęs galvą, atsargiai, apskaičiavęs posūkį, įlendu nesusibraižydamas į dyglius; *Oliveris* laukia prie angos, kol jį pašauksiu, jau išdresuotas. Šiomis dienomis lijo, žemė įmirkusi, šalta, tačiau štai jau kelios valandos mane muša karštis, nuo pat ryto, kai lindėjau šluotų sandėliuke, dega visas kūnas, kol sudegs, kaip kažin ką. Kažkas man griebia už pakarpos, nejučia surinku, tačiau tai tik dygliuota šaka užkibo man už megztinio. Taip mane nutvėrė Martinesas, iš pasalų, tebejaučiu peilio smaigalį prie sprando, tačiau, regis, kraujas nebebėga, jeigu tik pajudėsi, nusmeigsiu, šūdinas gringe, kalės vaike, ir nebegalėjau gintis, nebent verkti ir keiktis, kai jis mane prirėmė. Tik pabandyk skųstis *miss* Džunei, kaipmat perrėšiu veidą tavo sesutei, o tau žinai ką padarysiu, pridūrė taisydamasis kelnes. Ir nuėjo sau juokdamasis. Jeigu kas nors sužinos, man baigta, iki mirties pravardžiuos pedu. Niekas neturi sužinoti! Niekada! O jeigu Martinesas papasakos? Nudėsiu! Rankos, drabužiai, veidas – viskas žemėta, mama pasius iš pykčio, būtų neblogai ką nors prasimanius, pavyzdžiui, kad partrenkė automobilis arba vėl pakliuvau gaujai į nagus, bet tuojau pat susivokiu – nieko nebereiks prasimanyti, nieko meluoti, aš mirsiu, o kai kas nors aptiks mano kūną, mama nekreips dėmesio į nešvarius drabužius, bent jau taip manau, raudos iš sielvarto, nebeprisimins mano šunybių, tik gerus darbus, kad plaunu indus, atiduodu beveik visus pinigus, kuriuos užsidirbu valydamas batus, galų gale susivoks, jog esu geras sūnus, ir ims graužtis, kad nebuvo ji man gera, ketino atiduoti vienuolėms ir ūkininkams, nė karto neiškepė man pusryčiams kiaušinienės, o juk tai labai paprasta, donja Inmakuliada kepa užsimerkusi, nevisprotis, ir tas mokėtų iš-

kepti, gailėsis, bet bus per vėlu, nes būsiu jau miręs. Mokykla pagerbs mano atminimą, kaip pagerbė Saratę, kai jis nuskendo jūroje, sakys, kad buvau geriausias mokinys ir manęs laukė puiki ateitis; mokytojai išrikiuos visus mokinius ir lieps vorele eiti pro mano karstą ir bučiuoti man į kaktą, mažiai ims bliauti, mergaitės, aišku, alpės, moterys negali žiūrėti į kraują, visos lies ašaras, išskyrus Karmeną, ji vienintelė nesidygėdama apkabins mano kūną. Tikiuosi, kad per laidotuves *miss* Džunė nesusimanys skaityti mano laiško, velniai griebtų, kuriems galams jį rašiau, niekada negalėsiu pažvelgti jai į akis, ji tokia gražutė, tikra pasakų karalaitė ar kino aktorė. Jeigu ji žinotų, kokios mintys man ateina į galvą per pamokas, kai ji, stovėdama prie lentos, aiškina aritmetikos veiksmus, o aš, sėdėdamas suole, spoksau į ją kaip paskutinis mulkis ir skrajoju padebesiais – kas galėtų galvoti apie skaičius, ją matydamas! Įsivaizduoju, pavyzdžiui, kad ji man sako: aš tau padėsiu paruošti pamokas, Gregai, nes tavo pažymiai labai prasti, taigi aš lieku po pamokų, visi eina namo, mudu vienui vieni visoje mokykloje, ir, man nespėjus nė prasižioti, ji lyg išprotėjusi gulasi aukštielninka ant grindų, ir aš siusioju jai į tarpukojį. Niekada kaip gyvas nesakysiu dvasiškajam tėvui per išpažintį, kokios mintys man šauna į galvą, aš tikras iškrypėlis, tiesiog kiaulė. Parašyti tokį atsisveikinimo laišką *miss* Džunei! Na ir suskis! Ką gi, bent jau nereikės rausti iš gėdos, kai ją vėl pamatysiu, gulėsiu šaltas ant lentos, kai ji skaitys tą laišką. O Karmena, vargšelė Karmena... Skaudžiausia mirti pagalvojus, kad niekada jos nebematysiu. Jeigu ji žinotų, ką man padarė Martinesas, ateitų čia ir mudu numirtume drauge, bet aš negaliu niekam to pasakyti, ir juo labiau jai.

Kaip gyvas nesu patyręs tokio siaubo, tokios niekšybės, kokią man padarė tas galvijas Martinesas, nesu to patyręs net tada, kai, man einant Pirmosios Komunijos, jis privertė mane

suvalgyti gabaliuką duonos, kad, priimant ją, perkūnas nutrenktų mane į pragarą, bet nieko neatsitiko, nieko nepajutau, nes nusidėjau ne aš, o jis, ir ne aš virsiu Šėtono katile, o jis už tai, kad mane sugundė, o tai kur kas didesnis nusižengimas nei pati nuodėmė, kaip mums aiškino dvasiškasis tėvas Laragibelis, pasakodamas apie Adomą ir Ievą. Tąsyk turėjau parašyti penkis šimtus kartų „nepiktžodžiausiu", nes kunigui pasakiau, kad nusidėjo ne kas kitas, bet Dievas: rojaus sode pasodino obelį žinodamas, jog Adomas būtinai suvalgys obuolį, – argi tai ne gundymas? Net tada, kai Martinesas, nurengęs mane sporto salėje, paslėpė drabužius; jeigu nebūtų atėjusi ir padėjusi ponia valytoja, būčiau turėjęs nakvoti dušinėje, o rytojaus dieną visa mokykla būtų mane išvydusi visiškai nuogą. Net tada, kai mokyklos kieme iš visos gerklės suriko matęs mane dušinėje su Ernestina Pereda žaidžiant daktarą. Nekenčiu jo, nekenčiu visa širdimi, kad jis padvėstų, bet ne nuo ligos, kad jį kas nors nudėtų, bet pirmiausia nupjautų pimpį, ir tada tam šunsnukiui Martinesui būtų atlyginta už viską, ką jis man padarė, nekenčiu jo, nekenčiu.

Pagaliau esu savo urve. Švilpteliu *Oliverį*, girdžiu, kaip jis atšliaužia ir atsigula lekuodamas, iškoręs liežuvį, žiūri į mane gelsvomis akimis ir viską supranta: jis vienintelis žino visas mano paslaptis. *Oliveris* negražus iš pažiūros, Džudė jo nemėgsta, jis mišrūnas, uodega stora ir ilga kaip beisbolo lazda. Be to, jis turi bjaurių įpročių: kramto drabužius, voliojasi kitų šunų išmatose, o paskiau lenda į lovą, veliasi į rietynes ir kartais grįžta visas sukandžiotas, bet jis šiltas ir, kai neišsivoliojęs išmatose, labai skaniai kvepia. Įsikniaubiu jam į sprandą, kailis šiurkštus, bet prie kūno – švelnus kaip vata, man patinka jį uosti, nėra geresnio kvapo kaip šuns. Saulė nusileido, vis labiau temsta, darosi šalta, vienas iš tų retų žiemos vakarų, ir nors kūnas degte dega,

ausys ir rankos šąla, aiškiai jaučiu. Nutariau, kad nepersipjausiu gerklės peiliuku, kaip buvau ketinęs, verčiau mirsiu sušalęs, pamažu šalsiu visą naktį, o rytą būsiu sustingęs, tokia mirtis lėta ir ilga, bet malonesnė nei po traukinio ratais. Ta mintis buvo anksčiau atėjusi į galvą, tačiau kiekvieną kartą, kai šoku prieš atlekiantį traukinį, paskutinę akimirką išsigąstu ir liuoktelėjęs per plauką nepapuolu po ratais. Neprisimenu, kiek sykių esu bandęs žudytis, bet niekaip negaliu ryžtis taip mirti, tikriausiai labai skauda, ir, be to, man bloga daros vien pagalvojus apie savo išdrabstytus vidurius, nenoriu, kad mano palaikus semtų su kastuvu ir kad koks nors mulkis pasiimtų mano pirštus kaip suvenyrą. Nustumiu į šalį *Oliverį*, nes šalia jo šilta, taip niekada nesušalsiu; išlyginu žemes, kad būtų patogiau gulėti, ir išsitiesiu aukštielninkas. Guliu nejudėdamas, o ten skauda – kad jis prasmegtų, tas Martinesas, prakeiktas pedas! – galvoje sukasi visokios mintys, visokiausi žodžiai, vaizdai, tačiau po valandėlės man išsenka ašaros, vėl kvėpuoju kaip paprastai ir tuomet pajuntu, jog minkšta ir gaivi žemė glaudžia mane kaip donja Inmakuliada, grimztu, atsiduodu likimo malonei ir mąstau apie planetą, ji apvali, be perstojo sukdamasi laisvai skrieja juodoje kosmoso bedugnėje, mąstau apie žvaigždes, apie Paukščių Taką ir apie Pasaulio Pabaigą, kai viskas sprogs ir nuolaužos tvykstelės į visas puses kaip fejerverkas Liepos ketvirtąją; jaučiu, kad esu žemės dalelė, esu iš tos pačios medžiagos, kai numirsiu, subyrėsiu, sutrupėsiu kaip keksas, susimaišysiu su žeme, ir iš mano kūno dygs medžiai. Staiga man dingteli mintis, kad esu ne vienas pasaulyje, kad esu niekuo neypatingas, sauja molio, ir tiek, galbūt neturiu savo sielos, nes iš tikrųjų yra tik viena vienintelė didelė siela visoms gyvoms būtybėms, įskaitant ir *Oliverį*, ir nėra nei rojaus, nei pragaro, nei skaistyklos, visa tai dvasiškojo tėvo paistalai, jis senas ir nukvakęs, nėra nei tėčio

Logų, nei Mokytojų, tikra nebent mama su savo bahajų tikėjimu, nors ji įklimpusi į kažkokį šūdą, tinkamą gal tik Persijoje, bet nieku gyvu ne čia. Man patinka mintis, kad esu paprasčiausias grumstas, kosmoso smiltelė. Pasak *miss* Džunės, kometų uodegos sudarytos iš žvaigždžių dulkių, šviesą atspindinčių tūkstančių akmenėlių. Mane apima nuostabi ramybė, pamirštu Martinesą, baimę, skausmą, šluotų sandėliuką, man ramu, kylu ir skrendu atviromis akimis į žvaigždynų erčią, skrendu, skrendu kartu su *Oliveriu.*

Karmena Morales nuo mažumės turėjo nepaprastų gebėjimų, kuriais vėliau garsėjo visą gyvenimą: bet koks daiktas jos rankose pasikeisdavo, prarasdamas savo ankstesnę formą ir paskirtį. Ji mokėjo iš makaronų gaminti vėrinius, iš tualetinio popieriaus – kareivėlius, iš siūlų ričių ir degtukų dėžučių – žaislus. Kartą, žaisdama su trimis obuoliais, ji susivokė, kad be niekur nieko gali jais žongliruoti, greitai išmoko daryti tą patį su penkiais kiaušiniais, o netrukus perėjo prie egzotiškesnių daiktų.

– Valydamas batus išlieji daug prakaito, o uždirbi mažai, Gregai. Išmok kokių triukų, ir mudu galėsime dirbti drauge. Man reikia bendrininko, – tarė ji savo bičiuliui.

Sudužus begalei kiaušinių, paaiškėjo, kad Gregoris visiškai nemiklus. Jis nesugebėjo išmokti nė vieno įdomesnio triuko, išskyrus du: krutino ausis ir valgė gyvas muses, tačiau turėjo gerą klausą ir puikiai griežė lūpine armonikėle. *Oliveris* pasirodė besąs daug gabesnis, išmoko vaikščioti ant užpakalinių kojų, įsikandęs skrybėlę, ir traukti popieriukus iš dėžutės. Iš pradžių juos suėsdavo, bet vėliau išmoko mandagiai atiduoti klientui. Kruopščiai pasiruošę spektakliui, Karmena ir Gregoris dingdavo kuo toliau nuo namų, kad nepamatytų draugai ir

kaimynai, žinodami, jog, Pedrui ar Inmakuliadai Morales išgirdus gandus apie jų darbelius, niekas jų neišgelbėtų nuo geros pylos – kaip ir tada, kai jie susimanė savo kvartale prašyti išmaldos. Karmena pasisiuvo sijoną iš įvairiaspalvių nosinių, vištos plunksnomis papuoštą kepuraitę ir iš Olgos pasiskolino geltonus batus. Gregoris neatsiklausęs paėmė cilindrą ir „varlytę", kurią tėvas pasirišdavo eidamas sakyti pamokslų, o Nora saugojo velionio daiktus kaip relikvijas. Jie paprašė Olgą padėti jiems surašyti korteles su laimės būrimais, pamelavę, jog ruošiasi mokslo metų pabaigtuvėms; ji pervėrė juos skvarbiu žvilgsniu, tačiau nepareikalavo jokių paaiškinimų ir ėmė diktuoti ateities spėjimus, kokius kinai paprastai deda į laimės sausainius. Įsidėjo į kuprinę kiaušinių, žvakių ir penkis virtuvinius peilius, nes negalėjo atvirai išeiti iš namų, tais daiktais nešini, nesužadindami įtarimų. *Oliverį* nuprausė vandeniu iš gaisrinės žarnos ir ant kaklo užrišo kaspiną, kad neatrodytų toks uvėrus. Įsitaisė gatvės kampe toli nuo namų, persirengė cirkininkų drabužiais ir pradėjo savo spektaklį. Netrukus aplink vaikus ir šunį pamažu ėmė burtis žiopliai. Itin traukė visų dėmesį smulkutė, neregėtais apdarais apsitaisiusi Karmena savo nepaprastu gebėjimu žongliruoti degančiomis žvakėmis ir aštriais peiliais, o Gregoris žavėjo grieždamas lūpine armonikėle. Žonglierei ilsintis, vaikinukas nustodavo griežti ir siūlydavo žiūrovams traukti laimę. Už kelis centus šuo ištraukdavo sulankstytą popierėlį ir atnešdavo žiūrovui, tiesa, šiek tiek apseilėtą, bet įskaitomą. Per porą valandų vaikai uždirbo tiek pinigų, kiek darbininkas gauna už visą darbo dieną kuriame nors iš aplinkinių fabrikų. Temstant jie persirengė, pasidaliję susidėjo savo mantą ir grįžo namo, pažadėję vienas kitam netgi kankinami neišduoti ką veikę. Karmena užkasė savo laimikį kieme, sudėjusi į dėžutę, o Gregoris atidavė mo-

tinai, bet ne iš karto, kad ji neimtų klausinėti, iš kur gavęs tiek pinigų, tik dalį pasiliko kinui.

– Jeigu šičia tiek uždirbome, įsivaizduoji, kiek galėtume užsikalti Peršingo aikštėje. Būsime milijonieriai! Ten renkasi žmonės pasiklausyti visokiausių puspročių, o aplink pilna turčių, gyvenančių viešbutyje, – kartą pasiūlė Karmena.

Tokia įžūli mintis niekada nebuvo atėjusi į galvą Gregoriui, aiškiai suvokiančiam ribą, kurios nevalia peržengti jo luomo žmonėms: kitoje pusėje buvo kitas pasaulis, vyrai skubėjo, nes turėjo darbo ir neatidėliotinų projektų, moterys vaikščiojo pirštinėtos, parduotuvės buvo prabangios, o automobiliai tviskantys. Jis ten lankėsi keletą kartų kartu su motina, kai ji ėjo tvarkyti kažkokių popierių, tačiau pats vienas ten landžioti nedrįso. Karmena akimoju išaiškino jam rinkos galimybes: jau treji metai, kai jis valo batus skurdžių skurdžiams už dešimt centų, nė nesuvokdamas, jog už kelių kvartalų galėtų užsidirbti trigubai daugiau ir turėti daugiau klientų. Bet jis išsigandęs iškart atmetė jos mintį.

– Išprotėjai, ar ką?

– Ko tu toks baugštus, Gregori? Galiu lažintis, kad niekada nesi buvęs tame viešbutyje!

– Viešbutyje? Nejaugi tu buvai tame viešbutyje?

– Žinoma, buvau. Tikri rūmai, ant lubų ir durų piešiniai, užuolaidos su kutais, apie lempas nėra ko nė kalbėti, atrodo kaip šviesos laivai. Per kilimus eini kaip paplūdimiu, kojos grimzta, ir visi prašmatniai apsirengę, valgo pyragaičius, užsigerdami arbata.

– Gal ir tu gėrei?

– Na, negėriau, bet mačiau padėklus. Eiti į vidų reikia nesižvalgant, lyg prie staliuko tavęs lauktų mama. Aišku?

– O jeigu sučiups?

– Svarbiausia neprisipažinti. Niekada. Jeigu kas nors tau šūktelėtų, vaidink turčiaus sūnelį, užriesk nosį ir atrėžk nesiskaitydamas su žodžiais. Kada nors tave ten nuvesiu. Šiaip ar taip, ten dirbti būtų geriausia.

– Mūsų niekas neįleis į tramvajų su *Oliveriu*, – vangiai paprieštaravo Gregoris.

– O mes eisime pėsčiomis, – atsakė ji.

Nuo tos dienos jie eidavo į Peršingo aikštę kiekvieną kartą, kai Karmenai Morales pavykdavo išsprūsti iš budrios motinos priežiūros. Jie priviliodavo daugiau žmonių nei pamokslininkai, kurie, pasilypėję ant savo dėžių, karštai ir bergždžiai kalbėjo apie niekam neįdomius dalykus. Savaime suprantama, be žonglierės spektaklis prarasdavo savo žavesį, tad tuo metu, kai Karmena negalėdavo ištrūkti iš namų, Gregoris vėl eidavo valyti batų, nors dabar jau traukdavo į prekybos kvartalo gatves. Vaikai negalėjo gyventi vienas be kito, be to, juos siejo ne tik begalė kasdienių reikalų, bet ir bendra paslaptis.

Sulaukęs šešiolikos, Gregoris lankė vidurinę mokyklą drauge su Chuanu Chosė Moralesu, Karmena mokėsi žemesnėje klasėje, o Martinesas, metęs mokyklą, siautėjo su Skerdikų gauja. Rivzas vengė jo kaip išmanydamas ir tik tada jausdavosi saugus, kai būdavo atstu nuo buvusio priešo. Tuo metu šiek tiek sušvelnėjo jo neramus ir maištingas būdas, tačiau nepaliovė graužti slaptos kančios. Vidurinėje mokykloje daugiausia buvo baltųjų, todėl niekas nebadė jo pirštais, be to, pamokoms pasibaigus, nereikėjo bėgti kaip į galvą daužtam, kad neprisivytų priešai. Privalomas mokslas ne visada buvo prieinamas skurdžiams, juo labiau meksikiečiams, kurie, baigę pradinę mokyklą, turėdavo iškart užsidirbti pragyvenimą. Gregoriui tėvas

buvo įdiegęs siekį mokytis, kurio jis pats negalėjo įgyvendinti, nes nuo trylikos metų Australijos platybėse ganė avis. Motina jį skatino mokytis amato, kad vėliau nereikėtų dirbti juodžiausių darbų: Įsidėk į galvą, sūneli, trečdalį gyvenimo pramiegi, trečdalį praleidi atlikdamas kasdienes priedermes ir dar vieną trečdalį dirbi, todėl maloniausia daryti tai, kas tau patinka, sakydavo ji. Kai pirmą ir paskutinį kartą prašneko, jog ketina mesti mokyklą ir ieškotis darbo, Olga nukėlė kortas, burdama jam ateitį, ir iškrito Teisingumo korta.

– Nė negalvok apie tai. Būsi arba plėšikas, arba policininkas, ir abiem atvejais patartina baigti mokslus, – pareiškė ji.

– Nenoriu būti nei plėšikas, nei policininkas.

– Korta rodo, kad būsi susijęs su teisingumu.

– O ar ji nesako, kad būsiu turtingas?

– Kartais turtingas, kartais vargšas.

– Bet būsiu didelis žmogus, ar ne?

– Nei didelis, nei mažas, Gregori. Tiesiog gyvensi, ir tiek.

Su Karmena Morales jiedu išmoko amerikietiškų šokių ir tokių išmoningų žingsnių, jog žmonės plodavo ratu sustoję aplink, kai jie demonstruodavo savo meną, šokdami džiterbugą ir rokenrolą. Gregas išmesdavo ją aukštyn kojomis virš galvos, o kai ji stačia galva krisdavo ant grindų, jis staigiai permesdavo ją per petį, pertraukdavo grindimis tarp kojų ir vienu trūkiu pastatydavo gyvą ir sveiką: ir ritmas išlaikytas, ir dantys sveiki. Kelis mėnesius taupęs, Gregoris nusipirko juodą odinę striukę ir bandė užsiauginti sruogą, svyrančią ant kaktos, tačiau įsitikinęs, kad jokiais briliantinais nepavyks suteikti jai įspūdingo vaizdo, nutarė trumpai kirptis plaukus ir šukuoti juos į viršų – taip buvo netgi patogiau, nors nukentėjo maištininko įvaizdis, nuo kurio tirpo merginų širdys tiek iš baimės, tiek iš meilės. Karmena taipgi nė kiek nepanėšėjo į filmų paaugliams he-

roję, vaikinų numylėtą doringą šviesiaplaukę kvailiukę, kurią bergždžiai stengėsi mėgdžioti putlios juodaplaukės meksikietės, peroksidu šviesindamosi plaukus. Ji buvo kaip ugnis. Savaitgaliais jiedu apsirengdavo gražiausiais drabužiais: jis kaip paprastai vilkdavosi savo juodą odinę striukę netgi tada, kai būdavo pašėlusiai karšta, o ji – aptemptus džinsus, kuriuos, eidama iš namų, įsikišdavo į rankinę ir apsimaudavo tik tualete, nes tėvas pamatęs būtų iškart juos nuplėšęs, ir eidavo į salonus, kur visi juos pažinojo ir niekas nereikalaudavo pirkti bilietų, nes jie būdavo pats gražiausias to vakaro reginys. Jie šokdavo be perstojo, bet negerdavo jokių gaivinamųjų, nes neturėdavo pinigų. Karmena ilgainiui tapo išvaizdžia narsuole tamsiais vešliais plaukais, plačiais antakiais ir storomis lūpomis; be niekur nieko pratrūkdavo juoku, buvo apvalių formų, pagal savo ūgį ir metus pernelyg didele krūtine, kurios pati nekentė kaip kokio pikto gamtos pokšto, tačiau Gregoris grožėdavosi ja, stebėdamas, kaip kasdien ji tolydžio didėja. Šokdamas jis taip ją paversdavo, kad galėtų gėrėtis, kaip tos gundančios krūtys meta iššūkį nesvarumo ir padorumo dėsniams, tačiau pastebėjęs, kad jomis grožisi ne jis vienas, užvirdavo aklu pykčiu. Draugė žadino jam anaiptol ne tą konkretų geismą, kuris atrodė siaubingas kaip kraujomaišos nuodėmė. Jis laikė ją tokia pat seserimi, kokia yra Džudė, tačiau kartais gerus ketinimus nuslopindavo neslūgstanti hormonų audra. Dvasiškasis tėvas Laragibelis įkalė jam į galvą nemaža apokaliptinių vaizdinių ir minčių, kas jam grėstų, jeigu jis imtų nuodėmingai galvoti apie moterį ir paliestų jos kūną. Pasak jo, paleistuvius nutrenkiąs perkūnas iš giedro dangaus, delnai jiems apželią gaurais, o peniai nupūvą, jie apeiną pūliuojančiomis votimis ir galiausiai mirštą, kęsdami siaubingas kančias, ir lekią tiesiai į pragarą, jeigu laiku neišpažįstą savo nuodėmių. Gregoris nelabai tikėjo,

jog gali trenkti perkūnas iš giedro dangaus arba apželti delnai, tačiau dėl visų kitų bausmių neabejojo, pats savo akimis matė, kaip tėvas puvo gyvas, apėjęs votimis, ir kaip pasimirė smaukydamasis. Jam net į galvą neateidavo mintis ieškoti paguodos su kitų klasių mokinėmis arba kvartalo mergaitėmis, nes jos atrodė jam neprieinamos, nei juo labiau su prostitutėmis, jo akimis žiūrint, tokiomis pat grėsmingomis kaip Martinesas. Jis ilgėjosi meilės, degdamas nesuvokiamu karščiu, baiminosi besidaužančios širdies, baisėjosi miegamajame maiše aptiktu lipniu medumi, neramiais sapnais ir kūno krečiamomis staigmenomis. Jis tįso, augo raumenys, šen bei ten ant kūno kalėsi gaureliai, virė užkaitęs kraujas. Užtekdavo menkiausio dirgiklio staigiam malonumui sužadinti, ir po to jis likdavo apdujęs, kaip nesavas. Viskas įžiebdavo jam geismą: ir moters prisilietimas gatvėje, ir staiga akį patraukusi moters koja, ir kino filmo scena, ir knygoje perskaitytas sakinys, ir netgi virpanti tramvajaus sėdynė. Po pamokų jis eidavo dirbti, tačiau nuovargis nenuslopindavo geismo, nenumaldomo troškimo nugrimzti į akivarą, pasiduoti pagundai, nusidėti, dar sykį pasimėgauti akimirkos palaima ir agonija. Sportuodamas ir šokdamas jis išliedavo dalį energijos, tačiau tam įsišėlusiam instinktui numaldyti reikėjo kokių nors stipresnių priemonių. Vaikystėje jis buvo beprotiškai įsimylėjęs *miss* Džunę, vėliau, paaugęs, aistringai troško neprieinamų merginų, paprastai vyresnių už save, bet nedrįsdavo prie jų prisiartinti ir tik dūsaudavo iš tolo. Per pastaruosius vienerius metus jis ūmai ištįso, priaugo svorio, tačiau šešiolikos vis dar buvo kerėpla paauglys storais keliais ir atlėpusiomis ausimis, gana liūdno vaizdo, nors buvo numanu, kad bus šaunus vyras.

– Jeigu tau pasiseks apgauti likimą ir netapsi nei plėšiku, nei policininku, būsi kino aktorius ir dėl tavęs kraustysis iš

proto visos moterys, – guosdavo jį Olga, matydama, kaip jis kankinasi, savam kailyje nesitverdamas.

Galiausiai ne kas kitas, bet Olga išvadavo jį nuo nepakenčiamų skaistybės kančių. Nuo tos dienos, kai Martinesas jį prirėmė pradinės mokyklos šluotų sandėliuke, jam nedavė ramybės abejonės dėl savo vyriškumo. Nebegrabinėjo nei Ernestinos Peredos, nei kitų mergaičių, dėdamasis, jog vaidina gydytoją, tad jo žinios apie šią paslaptingą gyvenimo pusę buvo miglotos ir prieštaringos. Tos nuotrupos, kurių slapčia išžvejodavo bibliotekoje, tik dar labiau išmušdavo jį iš vėžių, nes jos visiškai nesiderino su potyriais gatvėje, brolių Moralesų ir kitų draugų blevyzgomis, dvasiškojo tėvo pamokymais, dviprasmiškomis kino filmų scenomis ir jo paties vaizduotės polėkiais. Jis užsidarė savo kiaute, atkakliai tramdydamas širdies potroškius ir kūno poreikius, stengdamasis mėgdžioti skaisčius Apskritojo Stalo riterius arba vesternų didvyrius, tačiau kas žingsnis pakišdavo koją karštas temperamentas. Tas bukas, maudžiantis skausmas ir nenusakoma jausmų sumaištis kamavo jį, rodos, visą amžinybę, ir jeigu laiku nebūtų įsikišusi Olga, būtų neištvėręs kančių ir išsikraustęs iš proto. Olga matė jį gimstant, dalyvavo kiekviename svarbiame jo vaikystės įvykyje, jis buvo jai kaip sūnus, ji pastebėdavo kiekvieną smulkmeną, o tai, ko neperprasdavo sveiku protu, įmindavo dėl aiškiaregės talento, juo labiau kad gebėjo pažinti kito žmogaus dvasią, turėjo gerą akį ir nesivaržydavo duodama patarimus ir spėdama ateitį. Šiaip ar taip, nereikėjo itin didelių aiškiaregės gebėjimų Gregorio sumaiščiai įžiūrėti. Olgai tuo metu buvo per keturiasdešimt, jaunystės apkūnumas jau senokai buvo virtęs riebalų rievėmis, o oda suvytusi nuo čigoniško gyvenimo, nors ji dar buvo išsaugojusi tam tikrą žavesį ir savitą stilių, puikavosi vešliais raudonais plaukais, plačiais sijonais ir kvatojo taip pat nuoširdžiai,

kaip ir anksčiau. Gyveno toje pačioje vietoje, tačiau jau nebesinuomojo vieno kambario – nusipirko visą namą ir pavertė jį savotiška šventykla, kur vienas kambarys buvo skirtas vaistams, įmagnetintam vandeniui ir visokiausioms gydomosioms žolelėms, kitas – gydomiesiems masažams ir abortams, o didoka salė – spiritizmo, magijos ir ateities spėjimo seansams. Gregorį paprastai priimdavo kambaryje virš garažo. Tą dieną jis atėjo itin išblyškęs ir išsekęs, ir širdį jai vėl suspaudė gailestis, pastaruoju laiku dažnai ją pagaunantis, vos išvydus jį.

– Ką dabar esi įsimylėjęs? – nusišaipė ji.

– Nešdinsiuos iš šio sumauto miesto, – rankomis susiėmęs galvą, suniurzgė jis, galutinai įveiktas papilvėje įsitvirtinusio priešo.

– Kur ketini traukti?

– Bet kur, velniai griebtų, man nesvarbu. Čia nieko nevyksta, kvėpuoti nėra kuo, tiesiog dūstu, ir tiek.

– Miestas niekuo dėtas, tu pats kaltas. Tu pats save smaugi, todėl ir dūsti.

Aiškiaregė paėmė iš spintelės butelį viskio, įpylė nešykštėdama į taurę ir įsipylė sau, palaukė, kol jis išgers, ir vėl įpylė. Vaikinas nebuvo pratęs prie stiprių gėrimų, buvo karšta, langai uždaryti, kambaryje tvyrojo smilkalų, gydomųjų žolelių ir pačiulių kvapas. Ūmai jis sudrebėjo užuodęs Olgos kūną. Gailesčio pagauta moteris priėjo iš užpakalio ir apkabino, apvytusiomis krūtimis prisiglaudė prie nugaros, pigiais žiedais apmaustytais pirštais aklai atsagstė marškinius, o jis stovėjo lyg sukaustytas iš netikėtumo ir baimės, ir tuomet ji įniko bučiuoti jam sprandą, laižyti ausis, kažką kuždėti rusiškai, glostyti įgudusiomis rankomis, liesti ten, kur niekas nebuvo lietęs, kol pagaliau jis pasidavė kūkčiodamas, nuo skardžio puolė į bedugnę, virpėdamas iš baimės ir iš anksto mėgaudamasis palaima, nesuvokdamas, ką

daro nei kodėl apsisuka, pašėlusiai nuplėšė nuo jos drabužius, puolė kaip rujojantis žvėris, parvertė ant grindų, išsinėrė iš kelnių, prasiskynė kelią po sijonais, paėmė ją vienu matu ir tuojau pat sukniubo riaumodamas ir švirkšdamas viską, kas buvo susikaupę, lyg viduriuose būtų trūkusi arterija. Olga palaukė, kol jis pailsės ant jos krūtinės, kasydama jam nugarą, kaip kasydavo vaikystėje, ir tuomet, kai, jos apskaičiavimu, jam pabudo sąžinė, pašoko ir nuėjo užtraukti užuolaidų. Paskiau neskubėdama nusivilko suplėšytą palaidinukę ir suglamžytą sijoną.

– O dabar pasakysiu tau, ko nemėgsta moterys, – tarė vėl nusišypsodama. – Pirmiausia, nėra ko skubėti, vaikeli...

– Noriu kai ką sužinoti, Olga, duok žodį, kad pasakysi teisybę.

– Ką nori žinoti?

– Judu su tėčiu... Na, jūs...

– Kas tau rūpi, tai neturi nieko bendra su tavimi.

– Turiu žinoti... Juk judu buvote meilužiai, ar ne?

– Ne, Gregori. Jau esu tau sakiusi: ne, mes nebuvome meilužiai. Niekada daugiau to neklausinėk, o jeigu vėl imsi kamantinėti, niekada su tavimi nesusitiksiu. Supratai?

Gregoris taip norėjo tuo tikėti, jog daugiau nebeklausinėjo. Nuo tos popietės Gregoriui nušvito pasaulis, beveik kiekvieną dieną jis eidavo pas Olgą ir kaip uolus mokinys mokėsi to, ko ji galėjo išmokyti, iššniukštinėjo visas jos slapčiausias vieteles, išdrįso pakuždomis išsakyti jai visas įmanomas nešvankybes ir stebėdamasis susivokė nesąs vienišas pasaulyje ir neturįs nė menkiausio noro mirti. Jam atlėgo širdis, jis fiziškai sustiprėjo ir per kelias savaites nustojo atrodyti kaip paauglys, veide radosi patenkinto vyro išraiška. Susiprotėjusi, kad jis įsimylėjo grynai iš dėkingumo, Olga pasiuto ir nusirengusi liepė apžiūrėti ją nuogą, parodė jam kiekvieną rauką, kiekvieną riebalų rievelę,

raukšles ir žilus plaukus, nuovargio požymius, susidėjusius per daugybę metų grumiantis su likimo negandomis, ir iškilmingai pagrasino, kad išgrūs jį pro duris, jeigu jis nesiliaus paistęs niekų. Tiesiai šviesiai nubrėžė jų bendravimo ribas ir pridūrė, kad jis turėtų džiaugtis nusišypsojus tokiai laimei: kaip gyvas nerastų moters, kuri už dyką mylėtųsi ir neapkrėstų lytine liga, lygintų jam marškinius, kaišiotų pinigų į kišenes ir nieko nereikalautų mainais; kad jis dar pienburnis, o kai subręs, ji bus visiška senė, tad tegu jis atsideda mokslams, gal kaip nors išsikapstys iš tos duobės, kurioje išaugo, ir taps žmogumi, juk gyvena visų galimybių šalyje, ir jeigu tuo nepasinaudos, vadinasi, jis – kvailas per visą pilvą.

Jo pažymiai gerėjo, jis įgijo naujų draugų, ėmė bendradarbiauti mokyklos laikraštyje ir netrukus pradėjo rašyti ugningus straipsnius ir rengti moksleivių mitingus, tiek dalykinius, pavyzdžiui, dėl sporto renginių tvarkaraščių, tiek idėjinius, pavyzdžiui, dėl juodaodžių ir meksikiečių diskriminacijos. Paveldėjai tą ydą iš tėvo, dūsaudavo Nora susirūpinusi, nes nenorėjo, kad ir sūnus būtų pamokslininkas. Olgos sutramdytas, ilgainiui pamėgo skaityti knygas ir, naudodamasis kiekviena laisva valandėle, skubėdavo į municipaliteto biblioteką, kur susidraugavo su pagyvenusiu liftininku Sirusu. Vyriškis viena ranka valdydavo liftą, kitoje laikydavo knygą ir skaitydavo taip įsigilinęs, jog liftas veikdavo savo nuožiūra, tarytum išprotėjęs mechanizmas. Pakeldavo akis tik tada, kai ateidavo Gregoris, tuomet kelioms akimirkoms nušvisdavo jo asketiškas it pranašo veidas ir šypsena iškreipdavo kietai sučiauptas lūpas, tačiau jis beregint susitvardydavo ir pasisveikindavo tiesiog suurgzdamas, kad būtų aišku, jog juos sieja nebent tam tikras intelektinis ryšys.

Vaikinas paprastai pasirodydavo popiet, po pamokų, ir pabūdavo pusvalandį, nes turėdavo eiti dirbti. Senukas jau laukdavo jo nuo pat ankstaus ryto ir, artėjant tam laikui, kai turėdavo ateiti Gregoris, susigriebdavo nejučia dirsčiojąs į laikrodį: jis galėjo kaip niekur nieko suvaldyti nereikalingus jausmus, bet jeigu Gregoris nepasirodytų, jaustųsi taip, lyg tądien nebūtų patekėjusi saulė. Jie susidraugavo. Rivzas mielai leisdavo šeštadienius jo draugijoje, kartais užsukdavo pas jį į nuomojamą varganą pensiono kambarėlį, kartais eidavo su juo į kiną, o vakarop atsisveikindavo – skubėdavo pas Karmeną, su kuria traukdavo į šokius. Kartą Sirusas paskyrė jam pasimatymą parke, siūlydamas kartu paiškylauti ir pasikalbėti filosofijos klausimais. Laukė jo su pintine, iš kurios kyšojo butelis ir batonas, nusivedė už parankės į atokią vietelę, kur niekas negalėtų jų girdėti, ir ten pakuždomis pranešė norįs patikėti jam lemtingą paslaptį. Išgavęs žodį, kad Gregoris niekada jo neišduos, iškilmingai prisipažino, kad priklauso komunistų partijai. Vaikinas nelabai suprato, ką jis turi galvoje, nors tuo metu buvo pats raganų – kitaip sakant, kitaminčių – medžioklės įkarštis: įsivaizdavo, jog tai kažkas užkrečiama ir gėdinga kaip venerinės ligos. Apsiklausinėjus viskas dar labiau susimaišė galvoje. Motina miglotai pašnekėjo apie Rusiją ir caro šeimos išžudymą Žiemos Rūmuose*, tačiau viskas atrodė labai tolima ir nesusiejama su dabartine vieta ir laiku. Kai užsiminė apie tai Moralesams, Inmakuliada persižegnojo išsigandusi, o Pedras uždraudė blevyzgoti jo namuose ir patarė nesikišti ten, kur nieko neišmano. Politika – bjaurastis, padoriems, darbštiems žmonėms nedera ten lįsti, pareiškė dvasiškasis tėvas Laragibelis, ilgainiui vis la-

* Rusijos caro Nikolajaus II šeima bolševikų buvo nužudyta Jakaterinburge 1918 m. liepos 16-osios naktį.

biau linkstąs prie apokalipsės. Jis vadino komunistus įsikūnijusiais antikristais ir užkietėjusiais Jungtinių Amerikos Valstijų priešais, tvirtindamas, jog kiekvienas, kas leidžiasi su jais į kalbas, nejučia išduoda krikščioniškąsias vertybes ir tėvynę, juo labiau kad kiekvienas žodis nedelsiant perduodamas į Maskvą velnišku tikslu. Saugokis, nes turėsi bėdos su valdžia ir baigsi gyvenimą elektros kėdėje, ir ne be reikalo, tik per savo kvailumą, raudonieji – bedieviai, bolševikai ir nevidonai, jiems nėra vietos šioje šalyje, tegul sau nešdinasi į Rusiją, jeigu tenykštė tvarka jiems patinka, baigė jis ir taip trenkė kumščiu į stalą, kad pašoko puodelis kavos su brendžiu. Gregoris suprato, kad, patikėdamas paslaptį, Sirusas norėjo jam įrodyti savo draugystę ir atsidėkodamas davė sau žodį nenuvilti draugo, neseniai pasirinkusio savo intelektinį kelią. Sirusas įkvėpė jam meilę kai kuriems autoriams ir kiekvienąsyk, ko nors paklaustas, patardavo Gregoriui pačiam rasti atsakymą, ir taip išmokė naudotis enciklopedijomis, žodynais ir kitais bibliotekos lobiais. Jei vis dėlto nieko nerasdavo, Sirusas pasiūlydavo pasklaidyti senus laikraščius. Jam prieš akis atsivėrė platūs horizontai, pirmąsyk gyvenime jis susivokė, kad gali ištrūkti iš savo kvartalo, kad nėra pasmerktas jame skursti iki paskutinės gyvenimo dienos, pabudo noras pasižvalgyti po bekraštį pasaulį ir pačiam patirti bent dalį tų nuotykių, kuriais žavėjosi kino teatruose. Turėdamas laisvo laiko po pamokų ir prieš darbą, jis praleisdavo valandų valandas su savo mokytoju, važinėdavo liftu aukštyn ir žemyn, kol pagaliau apsvaigdavo galva, ir jis svyruodamas iškėblindavo pakvėpuoti grynu oru.

Kasdien ateidavo pas Moralesus vakarienės ir drauge padėdavo Karmenai ruošti pamokas, nes mokslas jai sunkiai sekėsi, paskiau traukdavo pas Olgą ir grįždavo namo, kai motina ir Džudė jau miegodavo. Kartais savaitgaliais įsileisdavo į pokalbį

apie knygas, tačiau jų santykiai tolydžio vėso, pašnekesiai jau nebūdavo tokie nuoširdūs kaip anais laikais, kai jie sunkvežimiu važinėdavo po visą šalį ir ji pasakodavo operų turinius arba aiškindavo žvaigždėto dangaus paslaptis. Su seserimi irgi beveik neturėjo nieko bendra, ir tik aklas būtų nepastebėjęs, kad ji priešiškai nusiteikusi. Per ilga jų namas sukiužo, sienos sutrešo, stogas varvėjo, tačiau, miestui plečiantis į tą pusę, sklypas pabrango. Pedras Moralesas patarė jiems parduoti sklypą ir įsikurti nedideliame bute, kur būtų mažiau išlaidų, tačiau Nora atsisakė baimindamasi, jog, persikrausčius į kitą vietą, pasiklystų jos vyras.

– Mirusiesiems reikia pastovios vietos, – aiškino ji, – nevalia kraustytis čia vienur, čia kitur. Be to, namuose turi mirti ir gimti žmonės. Kada nors čia gims mano vaikaičiai.

Be Olgos, su kuria mėgavosi nevaržomos meilės palaima, artimiausias asmuo Gregoriui buvo Karmena Morales. Olgai numaldžius jo instinktus, jis galėjo ramiai žiūrėti į savo draugės kūno formas. Jis linkėjo jai kur kas geresnio likimo nei tas, kuris skirtas visoms kvartalo moterims, pasmerktoms skurdui, skriaudžiamoms vyrų, nualintoms begalinių gimdymų. Tikėjosi, kad, jo padedama, ji baigs mokyklą ir išmoks kokio nors amato. Bandė ją pripratinti prie knygų, bet ji bodėjosi biblioteka, nekentė mokyklos ir nė kiek nesidomėjo laikraščiais.

– Jei perskaitau daugiau nei pusę puslapio, man ima skaudėti galvą. Verčiau tu pats paskaityk ir man papasakok... – teisindavosi ji, priremta prie knygų.

– Visa tai todėl, kad jos krūtys didelės. Kuo didesnės krūtys, tuo mažiau proto, toks yra gamtos dėsnis, todėl vargšės moterys tokios yra, – paaiškino Sirusas Gregoriui.

– Nukvakęs senis! – pasipiktino Karmena, išgirdusi jo paistalus, ir nuo tos dienos tyčia ėmė segėti liemenėles su įklotais,

kad krūtys atrodytų dar didesnės, ir netrukus visi kaimynai sušneko žavėdamiesi, jog labai gražiai bręsta Moralesų jaunėlė.

Ne vien savo krūtimis ji traukė visų akis: kadaise buvusi nepastebima darbšti pelytė tapo ugninga mergina, apie kurią rėžė sparną dūsautojai, nedrįsdami peržengti leistinos ribos, nes kitoje pusėje buvo Pedras Moralesas su keturiais sūnumis, vyrai iš stuomens ir iš liemens, ryžtingi ir pavydūs. Iš pažiūros ji nelabai skyrėsi nuo kitų vienmečių merginų, jai patiko pramogos, ji rašėsi į dienoraštį romantiškus posakius ir eilėraščius, žavėjosi kino aktoriais ir blizgindavo akis į pirmą pasitaikiusį vaikiną, kai tik nepastebėdavo artimieji ar Gregoris, sąžiningai atliekantis riterio vaidmenį. Tačiau, kitaip negu jos bendraamžės, buvo lakios vaizduotės, kuri vėliau gelbėjo ją nuo pilkos kasdienybės.

Vieną ketvirtadienį, išėję iš mokyklos, Gregoris ir Karmena gatvėje susidūrė su Martinesu ir trimis jo gaujos nariais. Mokinių srautas, plūstantis iš mokyklos, akimirką stabtelėjo, paskiau nukrypo į šalį – visi stengėsi juos apeiti, vengdami nereikalingų priekabių. Martinesas, praeitą šeštadienį pastebėjęs merginą šokiuose, laukė jos pilnas puikybės, jausdamasis stipresnis už visus. Ji staigiai sustojo, kaip ir kiti mokiniai, kurie, pajutę grėsmę, nežinojo, ką daryti. Martinesas, palyginti aukštas ir augalotas pagal savo amžių, stovėjo akiplėšiškai įsisprendęs, kino herojaus ūsiukais, pomada suteptais plaukais, pašiauštu kuodu, išsitatuiravęs, apsirengęs kaip stileiva, kelnėmis rauktu liemeniu, kaustytais batais, odine striuke ir violetiniais marškiniais.

– Na, lėlyt, duokš bučkį... – tarė ir, pažengęs porą žingsnių į priekį, paėmė Karmenai už smakro.

Ji atstūmė akiplėšą vienu mostu, ir jo akys susiaurėjo kaip du plyšiukai. Gregoris griebė draugei už rankos ir bandė prasiskinti taką per bailių minią, tačiau kiti gaujos nariai užstojo

kelią, ir niekas neketino jam padėti: aplink juos gatvė ištuštėjo, mokiniai pasitraukė per pagarbų atstumą ir sustojo pusračiu, o vidury liko tik jiedu ir užpuolikai.

– Pažįstu tave, sutriau, – nusišaipė Martinesas, stumtelėdamas Gregorį, ir pridūrė savo bičiuliams: – Tai tas pats gringas, apsišikėlis pedas, apie kurį jums pasakojau.

Nepaleisdamas Karmenos, Gregoris vėl pabandė sprukti, tačiau, kai Martinesas grėsmingai žengė į priekį, suprato, kad atėjo ta grėsminga valanda, kurios visada bijojo, nebuvo jokios galimybės išvengti jau seniai tykančio pavojaus. Jis giliai atsiduso, stengdamasis nuslopinti baimę, svarstydamas, kaip galėtų išsisukti akis į akį susidūręs su priešais, nes draugai neateitų jam į pagalbą, o užpuolikų buvo keturi, ir visi, be abejo, apsiginklavę peiliais ir kastetais. Karšta banga jį užliejo neapykanta, uždusino siūbtelėjusi iš pačių esybės gelmių, urmu apniko prisiminimai ir taip apsvaigino, aptemdė protą, kad jis akimirką apžilpo, nugrimzdamas į tamsų akivarą. Tik Karmenos balsas grąžino jį tikrovėn.

– Nekišk nagų, šunsnuki, – sušuko ji, gindamasi nuo Martineso, o jo bendrai nusikvatojo.

Gregoris nustūmė Karmeną į šalį, ir jiedu su Martinesu atsistojo kaktomuša vienas priešais kitą, dusliai šnopuodami, neapykantos pritvinkusiomis akimis, pasiruošę paleisti kumščius į darbą.

– Ko reikia, sušiktas gringe? Gal norėtum, kad vėl tave iškruščiau, o gal nagai niežti su manim pasigalynėti? – lėtai ir švelniai sušvokštė Martinesas, lyg tardamas meilės žodžius.

– Pasikrušk su savo močia! Bepigu keturiese prieš vieną, ir dar beginklį, sutriai jūs! – atrėžė Gregoris.

– Užčiaupk žabtus, susna! Na, gerai, vienas prieš vieną, – įsakė Martinesas savo bičams.

– Man nusispjaut į tokias šūdinas muštynes. Siūlau tikrą, žūtbūtinę dvikovą, – pro sukąstus dantis iškošė Gregoris.

– Kokį čia šūdą paistai?

– Ką girdėjai, pašvinkęs nevala! – garsiai sušuko Gregoris, kad visi aplink girdėtų. – Po trijų dienų už padangų gamyklos, septintą valandą vakaro!

Martinesas apsižvalgė nieko nesuprasdamas, o jo bičai pašaipiai gūžtelėjo pečiais, tuo tarpu žioplių ratas aplink susiaurėjo, nes niekas nenorėjo praleisti nė žodžio.

– Ką siūlai: peilius, vėzdus, grandines ar pistoletus? – nepatikliai paklausė Martinesas.

– Traukinį, – atsakė Gregoris.

– Kuo čia dėtas tavo sušiktas traukinys?

– Pažiūrėsim, katras iš mudviejų su pautais.

Gregoris paėmė Karmeną už rankos ir nuėjo gatve, nusisukęs nuo priešininko su tokia pat panieka, su kokia nusisuka toreadoras nuo nepribaigto buliaus. Nutolo sparčiais žingsniais, kad niekas neišgirstų, kaip dunksi širdis.

Jau keleri metai, kai perbėgu geležinkelio liniją prieš pat ateinantį traukinį; iš pradžių bėgdavau ketindamas nusižudyti, o vėliau trokšdamas dar labiau pajusti gyvenimo džiaugsmą. Traukinys pralėkdavo keturiskart per dieną, kaukdamas lyg įniršęs slibinas, keldamas vėją ir drumsdamas tylą. Jo laukdavau visada toje pačioje vietoje, plynoje dykvietėje, kur kartais kūpsodavo krūvos šiukšlių ir visokio šlamšto, bet kartais, kai nieko nebelikdavo, vaikai spardydavo sviedinį. Iš pradžių tolumoje išgirsdavau švilpimą ir garvežio dundesį, paskiau išnerdavo kraupiai žvanganti geležinė gyvatė. Svarbiausia būdavo tiksliai apskaičiuoti deramą akimirką, palaukti iki paskutinės sekun-

dės, kai traukinys jau čia pat, tada leistis bėgti ir vienu šuoliu atsidurti kitapus geležinkelio linijos. Gyvybę galėjo nulemti menkiausia klaida, sutrikimas, kluptelėjimas, o išgelbėti – kojų miklumas, šaltakraujiškumas. Traukinius lengvai pažindavau iš lokomotyvo dundesio, žinojau, kad pirmasis, rytinis, – lėčiausias, o septintinis – greičiausias. Bijoti nelabai bijojau, bet kadangi jau senokai buvau bėgiojęs, visas tas tris dienas ėjau treniruotis drauge su Karmena ir Chuanu Chosė, kad jie stebėtų ir matuotų laiką. Kai pirmąsyk pamatė mane šokant priešais traukinį, jiems iškrito chronometras iš rankų ir Karmena nesusivaldžiusi suspigo; laimė, kad išgirdau tik traukiniui pradundėjus, kitaip tikriausiai būčiau suklupęs ir dabar nepasakočiau šios istorijos. Radome patogiausią vietą varžytuvėms, ten, kur aiškiausiai matomi bėgiai; nurankiojome akmenis ir ant žemės nubrėžėme bėgimo liniją, sulig kiekviena treniruote priartindami ją prie ateinančio traukinio, kol buvo įmanoma, nes galiausiai teko liuoksėti beveik kliūvant už lokomotyvo. Vakare būdavo pavojingiausia: sutemus apakindavo lokomotyvo žibintai. Ko gero, Martinesas irgi treniravosi ten, kur niekas nemato, kad nenukentėtų jo nežabota puikybė: savo bičams turėjo parodyti, jog nė trupučio nesijaudina dėl dvikovos ir nėmaž nebijo pavojaus, kaip ir dera tikram vyrui. Kaip tik todėl ir laikiau save pranašesniu už jį, nes per visus tuos metus, praleistus priemiesčio džiunglėse, išmokau nuolankiai taikstytis su baime, kartais net keletą dienų iš eilės deginusia man vidurius.

Gandas apie mudviejų dvikovą pasklido po mokyklą jau prieš numatytą sekmadienį, ir pusę septynių dykvietėje rikiavosi automobiliai, motociklai ir dviračiai, o apie pusšimtį mokinių sėdėjo ant žemės netoli nubrėžtų linijų, laukdami reginio pradžios. Gamykla nedirbo, tačiau vis dar šleikščiai dvokė deginta guma. Vyravo šventės nuotaika, kai kas atsinešė užkandžių, iš

gaivos butelių gurkšnojo viskį ir džiną, kai kas atėjo su fotoaparatais. Karmena melsdamasi stovėjo nuošaly nuo visų. Prašė manęs atsisakyti dvikovos, pasak jos, geriau pasirodyti bailiu negu akimoju netekti gyvybės, šiaip ar taip, juk Martinesas nieko man nepadarė, ta dvikova – gryna kvailystė, nuodėmė, Dievas visus mus nubaus, meldė ji mane. Paaiškinau jai, kad tai neturi nieko bendra su įvykiu gatvėje; ne dėl jos mes varžomės, ji tik dingstis, mes norime suvesti senas sąskaitas, kaip ir pridera vyrams. Ji pakabino man ant kaklo keturkampę siuvinėto audinio skiautelę.

– Tai Gvadalupės Dievo Motinos škaplierius, mama jį atsivežė iš Sakateko. Jis stebuklingas...

Pusę aštuonių pasirodė violetine Skerdikų gaujos spalva nuteplioti keturi išklerę automobiliai, kuriais atvažiavo bičai paremti Martineso. Prasispraudė pro mūsiškius, sveikindamiesi įprastu mostu: alkūne prisidengdami veidą, o kitą ranką patyčioms prisikišdami prie gaktos. Dingtelėjo mintis, kad jeigu viskas baigtųsi bloguoju, užvirtų pragariškos muštynės, ir mano draugai, nors jų ir dauguma, jiems, ginkluotiems, užsigrūdinusiems peštynėse, tikrai neatsispirtų. Teko gana įdėmiai įsižiūrėti, kad pažinčiau Martinesą, nes jie visi buvo panašūs kaip du vandens lašai. Visi kaip vienas plaukus susitepę briliantinu, apsikarstę tokiais pat ženkliukais, apsivilkę tokiomis pat striukėmis, ėjo tokia pat įžūlia priekabia eisena. Martinesas net nepersirengė, vilkėjo tais pačiais stileivos drabužiais, avėjo aukštakulniais kaubojiškais batais, o aš, priešingai, buvau patogiai apsirengęs – tuo metu galėjau įpirkti tik dėvėtus drabužius turgavietėje prie bažnyčios – ir avėjau sportiniais bateliais. Apsvarsčiau, kuo esu pranašesnis: buvau greitesnis ir miklesnis, tiesą pasakius, eidamas lenkčių, nebūčiau laimėjęs, bet dabar tai buvo žūtbūtinė dvikova ir viską lėmė veikiau drąsa

nei apsukrumas. Pradinėje mokykloje Martinesas buvo puikus sportininkas, o aš, priešingai, menkas, bet stengiausi apie tai negalvoti.

– Lygiai septintą valandą eis greitasis. Bėgsime drauge per tris žingsnius vienas nuo kito, kad manęs nepastumtum, sutriau, aš – arčiau traukinio, jeigu nori, gausi šią dovanėlę! – sušukau, kad visi girdėtų.

– Apsieisiu be tavo dovanėlių, susmirdęs pede gringe.

– Tuomet pasirink: bėgi arčiau traukinio ar toliau.

– Toliau.

Su pagaliu nubrėžiau ant žemės dvi linijas, tuo tarpu trys jo bičai ir keli mano draugai su Chuanu Chosė Moralesu priešaky nuėjo kitapus geležinkelio, kad galėtų iš ten stebėti varžytuves.

– Taip arti? Bijai, pede? – niekinamai nusišaipė Martinesas.

Jau buvau numatęs, kad jis taip pasakys, koja nubraukiau linijas ir nubrėžiau kitas tolėliau. Chuanas Chosė Moralesas su vienu „skerdiku" atmatavo kelių žingsnių atstumą tarp mūsų, ir tuo metu išgirdome traukinio švilpuką. Visi žiūrovai pasislinko artyn, „skerdikai" visu būriu iš kairės, mano draugai – iš dešinės. Karmena paskutinįsyk padrąsinamai pažvelgė į mane, bet pastebėjau, kad ji kaip nesava. Mudu sustojome prie nubrėžtų linijų, slapčia paliečiau škaplierių ir beregint atsiribojau nuo aplinkos, sutelkiau visas mintis į save ir į šitą atsiritantį geležies kalną, skaičiuodamas sekundes, įsitempęs, įsiklausydamas į tolydžio didėjantį griausmą, vienui vienas prieš traukinį kaip ir daugel kartų anksčiau. Trys, du, vienas, jau! Nesuvokdamas, ką darau, pajutau, kaip iš esybės gelmių ištrūko kraupus staugimas, kojos liuoktelėjo pačios savaime, siaubinga elektros iškrova sukrėtė kūną, raumenys įsirėžė, akla baimė užtraukė akis kruvina uždanga. Traukinio dundesys ir mano riksmas susiliejo, siūbtelėjo į mane, virtau vientisu kraupiu klyksmu. Tvykstelėjo

dideliausi žibintai, kūną nusvilino variklių karštis ir tos milžiniškos strėlės perskrostas oras, į veidą pažiro kibirkštys, metaliniams ratams čiuožiant bėgiais. Akimirka truko tūkstantmetį, laiko tarpas tapo amžinybe, ir aš pakibau virš bedugnės prarajos, sklęsdamas priešais lokomotyvą, akmeniu virtęs skriejantis paukštis, lemtingam šuoliui įsitempusi kiekviena kūno skaidula, protas susitaikęs su neišvengiama mirtimi.

Nežinau, kas atsitiko vėliau. Tik pamenu, kad atsipeikėjau risdamasis kitapus geležinkelio linijos, apsivėmęs, išsekęs, visa krūtine kvėpdamas įkaitusio metalo tvaiką, apkurtintas pasiutiškai šnypščiančios pabaisos, be galo ilgos, vis dundančios pro šalį, ir kai pagaliau ji nutolo, stojo neįprasta tyla, akla spengianti tamsa apsupo mane iš visų pusių. Prabėgo ištisa amžinybė, kol Karmena ir Chuanas Chosė paėmė man už rankų ir pastatė ant kojų.

– Kelkis, Gregori, bėgam iš čia, kol neatvažiavo policija...

Ir tuomet atsipeikėjau, prieblandoje pamačiau, kaip visi dumia greitkelio link, kaip violetiniai „skerdikų“ automobiliai šauna iš vietos, akimoju nebeliko nė gyvos dvasios, išskyrus Karmeną, Chuaną Chosė ir mane, aptaškytą kraujais, ir aplink išdrabstytus Martineso palaikus.

ANTRA DALIS

Gandai apie dvikovą prie geležinkelio sklido iš lūpų į lūpas, ir tokie pagražinti, jog Gregoris Rivzas pagarsėjo tarp draugų kaip didvyris. Tuomet jis pasikeitė iš pagrindų: staiga subrendo per vieną naktį, neteko to savotiško angeliško skaistumo, dėl kurio ne kartą buvo pakliuvęs į bėdą ir gavęs į skudurus, įgavo pasitikėjimo ir pirmąsyk pajuto savo vertę, jau nebenorėjo būti tamsaus gymio kaip kiti kvartalo berniūkščiai, pagaliau suvokęs savo pranašumą. Vidurinėje mokykloje buvo kone keturi tūkstančiai mokinių, susirinkusių iš viso miesto, beveik visi baltieji, viduriniosios klasės tėvų vaikai. Mergaitės plaukus rišo į „arklio uodegą“, nesikeikė, nesilakavo nagų, vaikščiojo į bažnyčią ir kai kurios atrodė tikros matronos, kaip ir jų motinos. Mielai bučiuodavosi su eiliniu vaikinu, sėdėdamos kino teatro paskutinėje eilėje arba ant užpakalinės automobilio sėdynės, tačiau niekada apie tai neužsimindavo. Visos kaip viena svajojo mūvėti žiedą su deimantu ant vidurinio piršto, o berniukai tuo tarpu naudojosi laisve kaip įmanydami, kol meilė iš pirmo žvilgsnio neprikaustė prie šeimos židinio. Naudojosi paskutine proga pasimėgauti žaidimais ir vyrišku sportu, svaigintis alkoholiu ir greičiu, jaunatviškai išdaigauti, kaip ir dera tokio amžiaus vaikinams, pavyzdžiui, iš mokyklos direktoriaus kabineto pavogti Linkolno biustą arba išmatomis išterlioti juodaodį, meksikietį ar homoseksualą. Šaipėsi iš ro-

mantiškų jausmų, tačiau neapsieidavo be jų, rėždami sparną apie nusižiūrėtą merginą. Susirinkę be perstojo plepėdavo apie seksą, tačiau labai retas kuris būdavo pats pabandęs. Gregoris Rivzas drovėdamasis draugams niekada neužsimindavo apie Olgą. Mokykloje jis jautėsi kaip namie, niekas nenniekino jo dėl odos spalvos, nežinojo nei kur jo namai, nei kas jo artimieji, nei kad jo motina gauna socialinę išmoką. Jis buvo vienas vargingiausiųjų, bet visada turėdavo kišenpinigių, nes užsidirbdavo, galėjo pakviesti merginą į kiną, nepristigdavo pavaišinti draugus alumi arba kirsti lažybų, o paskutiniais mokslo metais susitaupė automobiliui, žinia, kledarui, bet su geru varikliu. Tik iš nuzulintų kelnių, nučiurusių marškinių ir laisvalaikio stokos buvo aišku, kad jį spaudžia nepritekliai. Iš pažiūros atrodė vyresnio amžiaus, laibas, judrus ir toks pat stiprus, koks kadaise buvo tėvas, tarėsi esąs išvaizdus ir elgėsi atitinkamai. Vėliau sugebėjo pasinaudoti legenda apie dvikovą su Martinesu ir patirtimi, kurios įgijo augdamas dviejų kultūrų terpėje. Artimųjų intelektinės keistenybės ir draugystė su bibliotekos liftininku pažadino jo protą; ten, kur, atsivertę laikraštį, vyrai peržvelgdavo nebent sporto puslapį, o moterys rydavo paskalas apie Holivudo aktores, jis perskaitė pagal abėcėlę pačius garsiausius mąstytojus – nuo Aristotelio iki Zaratustros. Buvo susidaręs gana iškreiptą pasaulėvaizdį, tačiau nepalyginti platesnį nei kiti mokiniai ir kai kurie mokytojai. Jam akys nušvisdavo patyrus ką nors nauja, dingodavosi, kad jis atskleidė kažką nepaprasta, ir jausdavo pareigą paskelbti apie tai visai žmonijai, tačiau veikiai įsitikino, kad, kalbant su draugais, tokiais atvejais jo žodžiai atsimuša kaip žirniai į sieną. Tad liovėsi jiems žarstęs perlus, tačiau, bendraudamas su merginomis, neatsispirdavo pagundai pasipuikuoti išmintimi. Begalinės diskusijos su Sirusu išmokė jį karštai ginti savo pa-

žiūras, mokytojas atremdavo kiekvieną mėginimą jį perveikti savo iškalba, daugiau argumentų ir mažiau tuščiažodžiavimo, vaikeli, sakydavo jis, tačiau Gregoris netrukus įsitikino, kad jo gražbylystė neblogai veikia kitus žmones. Jis įgudo žmonių būrelyje visada išsiveržti į priekį, visi priprato duoti jam kelią, o kadangi kuklumu jis negalėjo pasigirti, savaime suprantama, įsivaizdavo gebėsiąs padaryti politinę karjerą.

– Neblogai sugalvota. Po kelerių metų visame pasaulyje nugalės socializmas, ir tu galėsi būti šios šalies pirmasis senatorius komunistas, – pašnibždomis kurstė jį Sirusas per slaptus pokalbius bibliotekos rūsyje, kur jau kelerius metus bergždžiai stengėsi mokiniui įskiepyti savo nežabotą meilę Marksui ir Leninui. Visos tos teorijos Gregoriui atrodė neginčytinos teisingumo ir logikos požiūriu, tačiau jis instinktyviai jautė, kad jos neturi nė menkiausios galimybės prigyti, bent jau toje planetos pusėje, kur jų gyvenama. Kita vertus, jį labiau viliojo mintis praturtėti, nei skursti drauge su visais, tačiau niekada nedrįso išpažinti tokių niekingų svajonių.

– Vargu ar norėčiau būti komunistas, – apdairiai gynėsi jis.

– Na, o kuo gi norėtum būti, vaikeli?

– Pavyzdžiui, demokratu...

– Kiek kartų turiu tau aiškinti, jog demokratai niekuo nesiskiria nuo respublikonų? Šiaip ar taip, jeigu ketini atsidurti senate, turi pradėti savo veiklą nedelsdamas. Ankstyvas darbas – trigubas vaisius. Tau reikėtų tapti mokinių asociacijos pirmininku.

– Kuoktelėjai, Sirusai, aš pats neturtingiausias klasėje ir angliškai kalbu kaip čikanas*. Kas už mane balsuos? Aš nei gringas, nei meksikietis, aš niekam neatstovauju.

* Taip vadinami meksikiečių kilmės JAV gyventojai.

– Kaip tik todėl ir galėsi visiems atstovauti.

Ir senis paskolino jam „Valdovą“ ir kitus Nikolo Makiavelio veikalus, kad jis susipažintų su žmogaus prigimtimi. Po trijų savaičių, pasklaidęs knygas, Gregoris Rivzas grįžo kaip per nosį gavęs.

– Man to visiškai nereikia, Sirusai. Ką bendra turi penkiolikto amžiaus italai ir mano mokyklos pramuštgalviai?

– Tik tiek ir gali pasakyti apie Makiavelį? Tu nieko nesupratai, neišmanėli. Nesi vertas būti net vaikų darželio auklėtoju, o juo labiau vidurinės mokyklos moksleivių asociacijos pirmininku.

Vaikinas vėl įgulė į knygas, bet šįkart dar atidžiau, ir pamažu Florencijos politiko minties spindulys perskrodė penkis istorijos šimtmečius, apskriejo pusę Žemės rutulio, įveikė tarpkultūrinius barjerus ir, išsklaidęs jaunatviško proto miglas, atskleidė jam valdymo meną. Pastabas užsirašinėjo į sąsiuvinį, kukliai pavadintą „Aš, Vadovas“, ir tas užrašas pasirodė pranašiškas: taip puikiai pravertė Makiavelio strategija, mokytojo patarimai ir jo paties sugalvotos gudrybės, kad jis buvo išrinktas didžiąja balsų dauguma. Tai buvo pirmieji metai, kai mokykloje nekilo jokių rasinių nesutarimų, nes moksleiviai ir mokytojai dirbo ranka rankon, Rivzo įtikinti, kad visi plaukia viena valtimi ir niekam nedera irtis priešinga kryptimi. Taip jau surengė pirmąją šventę, į kurią visi susirinko vienomis puskojinėmis, papiktindami mokyklos tarybą, kuri pareiškė, jog tai pirmas žingsnis romėnų orgijų link, tačiau nieko bloga neįvyko, šventė praėjo gražiai, tik dalyviai susirinko nusiavę. Naujasis pirmininkas buvo pasiryžęs mokyklos istorijoje palikti nedylantį atminimą ir pasukti keliu Baltųjų Rūmų link, tačiau uždavinys pasirodė kur kas sunkesnis, nei jis apskaičiavo. Turėjo ne tik atlikti savo pareigas, bet ir iki vėlaus vakaro padėti

virtuvėje tepti *tacos**, savaitgaliais taisyti padangas Pedro Moraleso automobilių remonto dirbtuvėje, o vasarą keliaudavo į ūkius skinti vaisių. Buvo taip užsiėmęs, kad neturėjo laiko nei alkoholiui, nei kvaišalams, nei lažyboms, nei automobilių lenktynėms, kuriose keli jo draugai neteko dalies savo naivumo, o kai kurie net sveikatos ar gyvybės.

Tuo metu jį traukte traukė merginos, kartais taip stipriai, kad net savo vardą pamiršdavo, tačiau paprastai neduodavo ramybės užkaitęs kraujas arba gašlios mintys. Olga atjunkė jį gana švelniai, tačiau ryžtingai, prasimesdama dingstimi, kad jau metas kitur susirasti paguodą. Jau esanti per sena tokioms pramogoms, pareiškė ji, tačiau, tiesą pasakius, buvo įsimylėjusi dešimčia metų jaunesnį sunkvežimio vairuotoją, kuris lankydavo ją grįžęs iš kelionės. Ši nepriklausomos prigimties moteris galiausiai ėmė adyti puskojines tam nedėkingam meilužiui, kantriai kęsdama jo priekabes, kol galiausiai vienąsyk, grįždamas namo, jis pasuko iš kelio, nuklydo pas kitą meilužę ir niekada nebepasirodė. Kita vertus, Olgos ir Gregorio pasimatymai neteko ankstesnio žavesio ir paslaptingumo, tapo gana nešvankiomis, todėl slėptinomis močiutės ir vaikaičio pratybomis. Po Olgos ėjo Ernestina Pereda, Gregorio bendramokslė iš pradinės mokyklos, dabar dirbanti restorane. Mylėdamasis su ja, jis įsivaizduodavo tikrą meilę, bet iliuzija išsisklaidydavo po kelių minučių, pažadindama sąžinės priekaištus. Tikriausiai jis buvo vienintelis toks sąžiningas Ernestinos meilužis, tačiau, norėdamas nutildyti tuos priekaištus, jis būtų turėjęs sutramdyti savo romantišką prigimtį ir atsižadėti motinos įdiegtų riteriškumo taisyklių: jis nenorėjo vien pasinaudoti ja kaip diduma kitų, bet

* Meksikietiškas valgis – papločiai su mėsos ir daržovių įdaru.

nemokėjo ir apgaudinėti prisiekdamas meilę. Tuo metu dar niekas nė nesvajojo apie tai, kad pasikeis papročiai ir seksas taps saugia mankšta, nebegrės nei nėštumas, nei sąžinės priekaištai. Ernestina Pereda buvo viena tų būtybių, skirtų jausmų bedugnei matuoti, tačiau ji gimė penkiolika metų anksčiau, kai moterys dar turėjo rinktis arba padorumą, arba malonumą, o ji nenorėjo atsisakyti nei viena, nei kita. Kiek prisimena, visada gyveno žavėdamasi savo kūno galimybėmis; būdama septynerių, ji pavertė mokyklos tualetą savo pirmąja laboratorija, o klasės draugus – triušiais, su kuriais darė bandymus, tyrimus ir priėjo prie nuostabių išvadų. Gregoris nesišalino to mokslinio darbo; žemų instinktų vedami, jiedu užsidarydavo tualete ir geranoriškai imdavo tirti vienas kitą, tas žaidimas būtų tęsęsis nežinia kiek laiko, jeigu jo nebūtų šiurkščiai nutraukęs Martinesas su savo gauja. Per pertrauką jie įlindo į dėžę jų pasekti, pastebėjo žaidžiant daktarą ir taip negailestingai išjuokė prieš visą mokyklą, kad Gregoris savaitę sirgo iš gėdos, o vėliau niekada nebandė grįžti prie tų pramogų, kol Olga jo neišgydė nuo tos negalios. Tuo metu Ernestina Pereda jau buvo pasisėmusi tiek gyvenimo patirties, jog visame priemiestyje nebūta nė vieno vaikino, kuris nebūtų galėjęs pasigirti jos artimai nepažinęs, vieni ne be pagrindo, kiti tiesiog puikuodamiesi. Gregoris stengdavosi negalvoti apie jos dosnią širdį ir nekalbėti apie jausmus, tačiau visada būdavo mandagus, kaip ir pridera vyrui. Meilė, jo akimis žiūrint, buvo tiesiog akimirkos aistra pirmai pasitaikiusiai merginai, su kuria negalėtų išdarinėti draudžiamų piruetų iš Olgos repertuaro nei karštligiškai glamonėtis kaip su Ernestina Pereda. Nebūtų sunku susirasti merginų, tačiau jis niekada nesijausdavo tikrai mylimas, tas jausmas, kuriuo jį apdovanodavo, būdavo tik blankus jo paties nežabotos aistros atspindys. Jam patiko aukštos, lieknos merginos, nors jis per daug

nesipriešindamas pasiduodavo bet kokiai pagundai, netgi tada, kai partnerė būdavo tokia pat putli kaip priemiestyje gyvenančios meksikietės. Tik Karmena nepatekdavo į jo erotinių fantazijų lauką, jis laikė ją savo geriausia drauge, o jos moteriškas žavesys neturėjo nieko bendra su jų nuoširdžia draugyste. Vis dėlto jie buvo skirtingo temperamento, ir ilgainiui tarp jųdviejų atsivėrė intelektinė praraja. Gregoris patikėdavo jai savo paslaptis, eidavo drauge į šokius ir kiną, tačiau buvo beprasmiška kalbėtis apie knygas arba socialiniais bei metafiziniais klausimais, kurie, Siruso įkalti į galvą, nedavė jam ramybės. Kai netyčia pakreipdavo kalbą ta linkme, Karmena net nesistengdavo apsimesti, kad jai įdomu, ji tiesiog perverdavo jį lediniu žvilgsniu ir liepdavo liautis pliaukšti. Su kitomis merginomis būdavo ne ką geriau: iš pradžių jis kerėdavo jas neprilygstamo šokėjo ir neprijaukinamo vaikino šlove, bet veikiai jos pasibodėdavo jo nekantra ir pamesdavo jį, skųsdamosi, kad jis pasipūtėlis, knygų pelė, duoda valią rankoms, šiukštu, tik nevažiuokit vienos su juo pasivažinėti jo kledaru, iš pradžių išūš galvą paistalais apie politiką, o paskiau bandys nusegti liemenėlę. Šiaip ar taip, Rivzui netrūko meilės nuotykių. Chuanas Chosė Moralesas laikėsi tos nuomonės, kad neverta nė mėginti suprasti moteris, jos visos nuodėmingos ir stumia vyrus į pražūtį, kaip dainuojama meksikiečių dainelėse ir kaip skelbia dvasiškasis tėvas Laragibelis, užsidegęs tikėjimo ugnimi. Priemiesčio vyrų akimis žiūrint, būta tik dviejų rūšių moterų: vienos kaip Ernestina Pereda, o kitos, neliečiamos, skirtos motinystei ir šeimos židiniui, tačiau įsimylėti nedera nei vienų, nei kitų, moterys pavergia vyrą, o kartais ir ragus prisega. Gregoris niekada neėmė į galvą tų kalbų ir net trisdešimties sulaukęs puoselėjo širdyje tobulos meilės iliuziją, tolydžio klupdamas, krisdamas ir vėl pakildamas, įveikdamas begalinį kliūčių ruožą, kol pagaliau palaidojo savo viltis

ir išmoko gyventi vienatvėje. Ir tuomet – likimo ironija! – sutiko meilę, kurios nė nesvajojo rasti. Tačiau tai jau kita istorija.

Gregorio Rivzo svajonė siekti senatoriaus posto staigiai užgeso iškart po brandos egzaminų, kai Džudė rytojaus dieną paklausė, ką jis ketina daryti, nes jau metas palikti motinos namus, kur visiems trims per maža vietos.

– Jau seniai turėjai susirasti kitą būstą, mes visi čia netelpame, per maža vietos.

– Gerai jau, gerai, išsikelsiu, kai ką nors nusižiūrėsiu, – atsakė Gregoris, iš dalies nuliūdęs, kad taip šiurkščiai grūdamas pro duris, bet vis dėlto džiaugdamasis, jog pagaliau paliks namus, kur niekada nesijautė mylimas.

– Reikia padėti mamai susidėti dantis, ilgiau laukti nevalia.

– Ar turi kokių santaupų?

– Jų neužteks. Dar trūksta trijų šimtų dolerių. Ir, be to, Kalėdoms žadėjome jai nupirkti televizorių.

Nepatyrusi jokio džiaugsmo brendimo metais, suaugusi Džudė tapo aklos pagiežos auka. Jos veidas vis dar žavėjo stebėtinu grožiu, o plaukai, bet kaip apkarpyti, buvo tokios pat auksinės spalvos kaip ankstyvojoje vaikystėje. Pragaištingos riebalų rievės nė kiek negadino jos figūros, nes ji buvo dar jauna; nors ir aptukusi, buvo išsaugojusi dailias kūno formas, o tais retais atvejais, kai sugebėdavo nuslopinti pagiežą ir pralinksmėdavo, vėl atgaudavo buvusį žavesį. Turėjo jau ne vieną meilės nuotykį su baltaisiais, bendradarbiais arba šiaip vyrais, sutiktais kur nors mieste, bet ne savo kvartale, kur meksikiečiai seniai liovėsi ją medžioję, įsitikinę, kad jiems ji neprieinama. Ji sugebėdavo nubaidyti pačius atkakliausius gerbėjus puikybės priepuoliais arba abejingu tylėjimu.

– Vargšelė niekada neištekės, aišku kaip dieną, kad nekenčia vyrų, – nustatė Olga.

– Kol nesuliesės, nieko neišeis, – pritarė Gregoris.

– Svoris čia niekuo dėtas, Gregori. Ne dėl storumo liks senmergė, o dėl to, kad grynai iš piktumo nenori tekėti.

Šįkart intuicija Olgą apgavo. Nors ir aptukusi, Džudė triskart buvo ištekėjusi ir turėjo begalę gerbėjų, daugelis jų be perstojo siūlė jai savo meilę, į kurią ji negalėjo ar nenorėjo atsiliepti. Sulaukė kelių vaikų iš įvairių vyrų, dar kelis įsivaikino ir mylėjo juos visa širdimi. Tas įgimtas jausmas, kurį Gregoris patyrė vaikystėje ir vėliau ne kartą bandė atgaivinti, susiklosčius sudėtingiems santykiams su seserimi, glūdėjo Džudės širdyje, kol galiausiai prasiveržė, kai ji tapo motina. Savi ir svetimi vaikai padėjo jai įveikti jaunystės metais kilusią jausmų krizę ir oriai saugoti tragišką jos praeities paslaptį. Tuomet, metusi mokyklą, ji dirbo tekstilės fabrike, namuose trūko pinigų, neužteko nė Gregorio ir jos uždarbio. Mokydamasi ištisus metus po pamokų suskirdusiomis rankomis ji valė svetimus namus ir, pagaliau suvokusi, jog toks gyvenimas nieko gera neduos, nutarė įsidarbinti fabrike. Drauge su kitomis menką atlyginimą gaunančiomis ir skriaudžiamomis moterimis ji siuvo tamsioje, nevėdinamoje patalpoje, kur be perstojo šmaižiojo tarakonai. Darbdaviai nebaudžiami nepaisė įstatymų, begėdiškai išnaudojo darbininkes. Ji grįždavo namo nešina audinių rietimais ir iki gilios nakties sėdėdavo prie motinos siuvamosios mašinos. Už papildomas valandas gaudavo tokį pat atlyginimą, tačiau buvo priversta dirbti – stigo pinigų; pareiškus bent menkiausią nepasitenkinimą, darbdaviai parodydavo duris: už vartų laukdavo minios bedarbių.

Gregoris taip pat sunkiai triūsė nuo mažų dienų: vos sulaukęs septynerių, turėjo savo uždarbiu papildyti šeimos biu-

džetą. Jo dėka namuose radosi naujų daiktų: vietoj seno šaldytuvo – šiuolaikinis, vietoj žibalinės viryklės – dujinė, vietoj gramofono – elektrinis grotuvas motinai, kad galėtų klausytis savo mėgstamos muzikos. Jis nebijojo gyventi vienas. Jo bičiulis Sirusas ir Olga stengėsi jį įkalbinti, kad, užuot ieškojęs pragyvenimo šaltinių, pagalvotų, kaip galėtų apmokėti studijas universitete. Vis dėlto jo aplinkos jaunimas negalėjo nė svajoti apie tokią galimybę, jiems virš galvų kabojo neregimos lubos, slegiančios taip, kad jie negalėtų pakelti akių nuo žemės. Baigęs mokyklą, Gregoris vėl atsitrenkė į priemiesčio skurdą. Vienuolika metų stengėsi, kad vietiniai laikytų jį savu, ir, nepaisant odos spalvos, beveik pasiekė tikslą. Nors ir nemokėdamas žodžiais išreikšti savo jausmų, jis suvokė, jog tikriausiai nutarė tapti darbininku, trokšdamas nenutolti nuo tos aplinkos, kurioje užaugo, mintis mokslo dėka iškilti aukščiau už kitus jam atrodė beveik išdavystė. Tais laimingais metais, kai mokėsi vidurinėje mokykloje, vienu tarpu buvo sušvitusi viltis apgauti likimą, tačiau širdies gilumoje jis susitaikė su marginalo padėtimi, ir tada, kai atėjo metas pažvelgti į ateitį, jį vėl prislėgė skaudi tikrovė. Jis išsinuomojo kambarėlį ir persikėlė ten, į kelias kartonines dėžes susikrovęs visą savo labą, drauge su keliomis, iš Siruso pasiskolintomis knygomis ir *Oliveriu*, vieninteliu draugu. Šuo, pusaklis mišrūnas, netekęs kelių dantų, kone perdėm nusišėręs, vos bepavilko senus kaulus, tačiau buvo, kaip buvęs, paslaugus ir ištikimas draugas. Kelias savaites padirbęs kaip *šlapnugaris**, Rivzas suprato, kad amerikinė svajonė skirta ne visiems. Vėlai vakare grįžęs į savo kambarėlį, bejėgiškai griūdavo į lovą ir spoksodavo į lubas, apmąstydamas savo beviltišką padėtį ir

* Taip buvo vadinami juodadarbiai meksikiečiai, perplaukę Rio Grandę, skiriančią Meksiką nuo Jungtinių Amerikos Valstijų.

jausdamasis įkliuvęs į spąstus. Vasarą dirbo kraustymo paslaugų firmoje, kur turėjo nešioti ant kupros visokias sunkenybes, išsivystė raumenys netgi ten, kur nė nesitikėjo, ir pamažu ėmė panėšėti į gladiatorių, tačiau nelaimingas atsitikimas privertė pakreipti gyvenimą kita vaga. Vieną dieną jiedu su bendradarbiu nešė į butą šaldytuvą, diržais užkabinę ant pečių, buvo nežmoniškai karšta, laiptai siauri, sulig kiekviena pakopa visas svoris užguldavo vieną petį. Gregoris staiga pajuto, kaip dešinę koją nudiegė tarytum deginanti elektros iškrova, sukaupęs visą valią nepaleido nešulio, kuris būtų sutraiškęs bendradarbį. Surikęs nesavu balsu, paleido virtinę keiksmažodžių, o kai pagaliau galėjo pastatyti šaldytuvą ir pažiūrėti į koją, išvydo nelyginant storą, gyslotą violetinį medžio kamieną – jam sprogo venos ir koja per kelias minutes pasibaisėtinai pasikeitė. Jis atsidūrė ligoninėje, apžiūrėjęs gydytojas patarė ilsėtis ir perspėjo, kad sutrūkusios venos atrodys kaip moters, sergančios varikoze, kurią išgydyti įmanoma tik chirurgiškai. Darbdavys išmokėjo savaitės atlyginimą, ir Rivzas gydėsi savo kambarėlyje, vienui vienas su ištikimuoju *Oliveriu*, kad ir įjungęs ventiliatorių, bet paplukęs prakaitu, mėgaudamasis Olgos gydomaisiais masažais ir meksikietiškais Inmakuliados Morales patiekalais. Vienintelė pramoga buvo Siruso knygos, klasikinė muzika ir draugų apsilankymai. Karmena ateidavo gana dažnai ir nuodugniai pasakodavo naujausius kino filmus; ji buvo apsigimusi pasakotoja, ir, klausydamasis jos, jis tarytum matydavo filmą ekrane. Prieš stodamas į ginkluotąsias pajėgas, atėjo atsisveikinti Chuanas Chosė Moralesas, irgi sulaukęs aštuoniolikos, ir padovanojo nuogų moterų albumą, kurį Gregoris iškart atidėjo į šalį, kad nereikėtų kęsti dar daugiau kančių – užtektinai jų patyrė per karščius nuobodžiaudamas lovoje. Sirusas lankydavo jį kas mielą dieną ir apokaliptiniu tonu pasakodavo naujausias žinias:

žmonija esanti prie pražūties slenksčio, šaltasis karas kelia grėsmę planetai, prigaminta pernelyg daug atominių bombų ir pernelyg daug išpuikėlių generolų, pasiruošusių jas susprogdinti; kas nors staiga imsiąs ir nuspausiąs lemtingąjį mygtuką, pasaulyje įsiliepsnosiąs pražūtingas gaisras ir viskas nueisią velniop.

– Mes visiškai pamiršome etiką, gyvename menkų vertybių pasaulyje, mėgaujamės malonumais, nesuteikiančiais jokio džiaugsmo, ir beprasmiais darbais.

– Liaukis, Sirusai! Kiek kartų kalei man į galvą, kad nepasiduočiau buržuaziniam pesimizmui? – pašaipiai atsiliepdavo mokinys.

Netikėtai ir nepastebimai pasirodydavo motina. Atnešdavo jam sausainių ir kaulą *Oliveriui*, atsisėsdavo prie durų ant kėdės kraštelio ir oficialiu tonu pradėdavo įprastinį pokalbį apie istoriją, tėvą, muziką. Sulig kiekviena diena atrodydavo vis labiau perregima, nemateriali. Šeštadieniais per radiją jie kartu klausydavosi operos, ir Nora ašarų pritvinusiomis akimis sakydavo, jog tai dainuoja antgamtinės būtybės, žmonės nesugebėtų pasiekti tokios tobulybės. Kaip paprastai pagal visas mandagumo taisykles iš tolo pažiūrėdavo į knygų šūsnį prie lovos ir paklausdavo, ką jis skaito.

– Filosofiją, mama.

– Filosofų nemėgstu, Gregai, jie eina prieš Dievą. Bando racionaliai paaiškinti pasaulio sukūrimą, nors tai tiesiog meilės ir magijos aktas. Pažinti gyvenimą labiau padeda tikėjimas negu filosofija.

– Tau patiktų šios knygos, mama.

– Galimas daiktas. Reikia daug skaityti, Gregai. Tik dėl pažinimo ir išminties įmanoma nugalėti blogį šioje žemėje.

– Šios knygos skelbia tai, ko tu mane mokei, tik kitais žodžiais: kad visi žmonės lygūs Dievo akyse, kad niekas neturi

nuosavybės teisės į žemę, nes ji priklauso visiems, kad vieną gražią dieną įsiviešpataus lygybė ir teisingumas.

– Ar tai religinės knygos?

– Priešingai, šios knygos ne apie dievus, bet apie žmones. Jose kalbama apie ekonomiką, politiką, istoriją...

– Duok Dieve, kad tai būtų ne komunistinės knygos, sūneli.

Atsisveikindama palikdavo jam skrajutę apie bahajų tikėjimą arba apie kokį nors naują dvasinį vadovą, kurių krašte rasdavosi be skaičiaus, ir išeidavo švelniai pamodama ranka, nepriglaudusi sūnaus. Per kambarį pereidavo tokiais lengvais žingsniais, kad Gregoriui kildavo abejonė, ar jos iš tikrųjų čia būta, ar ta dama miglos spalvos plaukais ir senovine suknele kartais nebuvo jo vaizduotės vaisius. Bežiūrint į ją, širdį suspausdavo graudulys, ji atrodydavo jam tarsi angelas, kuriam svetimas blogis, švelni ir efemeriška lyg pasakų fėja. Kai kada jį pagaudavo pyktis, noras papurtyti ją, išplėšti iš amžino sapno, surikti, kad pagaliau atsibustų, atsimerktų ir pažvelgtų jam į akis – pažvelk į mane, mama, čia aš, ar tu mane matai? – tačiau dažniausiai trokšdavo nebent prieiti prie jos, prisiglausti, juoktis drauge ir atskleisti jai savo paslaptis.

Vieną popietę Pedras Moralesas atėjo jo aplankyti, anksčiau uždaręs savo automobilių remonto dirbtuvę. Po Čarlzo Rivzo mirties jis davė sau žodį globoti buvusio mokytojo artimuosius.

– Tai buvo nelaimingas atsitikimas darbe, – paaiškino jis Gregoriui. – Jie turi tau išmokėti kompensaciją.

– Jie pasakė, kad kompensacija man nepriklauso, done Pedrai.

– Juk tavo darbdavys turi draudimą, ar ne?

– Viršininkas pasakė, kad jis ne savininkas, o mes ne etatiniai darbininkai, mes – nepriklausomi, dirbame pagal sutartį.

Jis atsiskaito grynais, išmeta iš darbo, kada nori, ir mes neapdrausti. Juk jūs žinote, kaip tai daroma.

– Tai neteisėta. Tau derėtų pasitarti su advokatu, sūneli.

Tačiau Rivzas neturėjo pinigų advokatui samdytis, ir jam kėlė siaubą mintis, kad gali tekti metų metais bylinėtis. Vos atsistojęs ant kojų, susirado kitą darbą, lengvesnį, nors ir ne ką malonesnį, baldų fabrike, kur ore sūkuriavo smulkutės pjuvenų dulkės, darbininkai duso apsvaigę nuo klijų, lako ir tirpiklių tvaiko. Kelis mėnesius gamino kėdžių kojeles, vienodas kaip du vandens lašai. Po to nelaimingo atsitikimo, kai susižeidė koją, jis pasidarė apdairesnis ir dažnai kibdavo prie prižiūrėtojų, reikalaudamas laikytis darbo sutartyje surašytų sąlygų, kol pagaliau, pagarsėjęs kaip užkietėjęs maištininkas, atsidurdavo už vartų. Taip jis keliavo iš vieno darbo į kitą, visur atleidžiamas po vienos kitos savaitės.

– Ko tu nerviniesi, Gregai? Tu jau nebe moksleivis ir nebe vadovas. Jeigu gauni tiek, kiek tau priklauso, nėra ko reikalauti daugiau. Raminkis, – patardavo jam Olga, nesitikėdama, kad jis paklausys.

– Teisingai elgiesi, vaikeli, būtina remti klasinį solidarumą. Mūsų jėga – vienybėje! – šūkaudavo Sirusas, virpančiu smiliumi rodydamas nematomą raudoną vėliavą. – Darbas taurina žmogų, kiekvienas darbas garbingas ir privalo būti apmokamas vienodai, tačiau ne visi žmonės turi vienodų gebėjimų. Šie darbai ne tau, Gregori, be reikalo švaistai jėgas, nieko gera nelaimėsi, šaukštu jūros neišsemsi.

– Kodėl negalėtum atsidėti menui? Juk tavo tėvas buvo menininkas, ar ne? – šnekino jį Karmena.

– Ir mirė skurde, palikdamas mus socialinės rūpybos malonei. Ne, ačiū, man nusibodo skursti. Tegu sau skursta, kas nori, tik ne aš.

– Niekas dar nepralobo dirbdamas fabrike. Be to, tu neklausai, kas tau sakoma, ir tau viskas greit nusibosta. Geriausia būtų, jei pats sau būtum ponas ir šeimininkas, – neatlyžo draugė, kuri gyveno vadovaudamasi tais pačiais principais.

Karmena buvo jau nebe to amžiaus, kad galėtų, apsitaisiusi margais drabužiais, gatvės kampe išdarinėti cirko triukus, tačiau irgi nenorėjo tarnauti, kad užsidirbtų duonos kąsnį, jai kėlė siaubą mintis kiaurą dieną lindėti kontoroje ar sėdėti prie siuvamosios mašinos. Ji užsidirbdavo pinigų meniniais dirbiniais, kuriuos parduodavo suvenyrų kioskuose ir turgeliuose. Kaip Džudė ir daugelis kitų priemiesčio merginų, ji nebaigė vidurinės mokyklos, buvo neišsilavinusi, bet protinga ir, slapčia su tėvu sutarusi, kaip išmanydama stengėsi išvengti kasdienių darbų kankynės. Pedras Moralesas žiūrėjo pro pirštus į įnoringos dukters užgaidas ir leisdavo jai tai, ką drausdavo kitiems vaikams.

Konservų fabrike darbas buvo labai paprastas, tačiau menkiausias neapdairumas galėjo kainuoti porą pirštų. Gregoris Rivzas dirbo prie skardinių uždarymo mašinos, ir prieš jo akis slinko skardinių virtinės, išrikiuotos ant juostinio transporterio. Viešpatavo kurtinamas triukšmas, žvangėjo skardos lakštai ir svertai, kaukė presai ir dundėjo dantračiai, cypė prastai suteptos metalinės detalės, kaukšėjo plaktukai, džeržgė peiliai, tarškėjo guoliai. Nors ir užsikimšęs ausis vaškiniais kimštukais, Gregoris vos tvėrė, ūžė galva, jautėsi lyg atsidūręs varpinėje, išeidavo pro vartus pavargęs nuo to pragariško griausmo, toks apdujęs, kad negirdėdavo gatvės triukšmo ir kurį laiką tardavosi nugrimzdęs į vandenyno gelmių tylą. Svarbiausia buvo gamyba, ir kiekvienas darbininkas turėdavo dirbti iš paskutiniųjų, kartais net iki

visiško išsekimo, jeigu norėdavo išsilaikyti darbe. Pirmadieniais vyrai ateidavo į darbą apsnūdę, neišmiegoję, dar apsvaigę nuo savaitgalio pramogų. Vakarop pasigirdus švilpukui, skelbiančiam darbo pabaigą, triukšmas staiga nutildavo, ir Gregoris, išmuštas iš vėžių, kelias minutes tarytum plūduriuodavo tuščioje erdvėje. Darbininkai prausdavosi kieme prie lauko prausyklų, persirengdavo ir urmu suguždėdavo į artimiausius barus. Iš pradžių Gregoris dėdavosi prie jų, drauge su jais skendėdavo pigios tekilos ir juodojo alaus tvaike, kvatodavo klausydamasis nešvankių juokų ir traukdavo meksikietiškas dainеles, veikiau nuobodžiaudamas nei linksmindamasis. Galėjo bent trumpai tartis turįs draugų, tačiau, kai išeidavo į gryną orą ir kai šiek tiek išsivadėdavo alkoholio garai, susivokdavo, kad tik bando save apgauti. Neturėjo nieko bendra su bendradarbiais, meksikiečiai juo nepasitikėjo kaip ir visais gringais. Netrukus jis atsižadėjo netikros draugystės ir iš fabriko iškart grįždavo į savo kambarėlį, užsidaręs skaitydavo ir klausydavosi muzikos. Trokšdamas pelnyti darbininkų pasitikėjimą, visada rengdavo protesto akcijas, pirmas stodavo į kovą už jų teises, kai įvykdavo nelaimingas atsitikimas arba kokia nors neteisybė, tačiau diegti Siruso idėjas apie socialinį teisingumą buvo gana sunku, nes suinteresuotoji pusė nė neketino jo remti.

– Sirusai, jie nori išsilaikyti darbe. Bijo. Kiekvienas rūpinasi savimi, niekam nerūpi kiti.

– Baimę galima nugalėti, Gregori. Privalai juos išmokyti asmeninius interesus aukoti bendram labui.

– Savi marškiniai arčiau kūno. Mes gyvename labai savanaudiškoje visuomenėje.

– Privalai su jais kalbėtis, Gregai. Gyvūnijos pasaulyje žmogus vienintelis vadovaujasi etika ir sugeba įveikti instinktus, – pasikaustęs knygine išmintimi, be atvangos aiškindavo liftinin-

kas. – Priešingu atveju dar tebegyventume akmens amžiuje. Pagaliau išmušė lemtingoji istorijos valanda. Svarbiausia – išsigelbėti nuo atominės katastrofos: mes turime visas prielaidas Naujam Žmogui išugdyti.

– Gal ir tavo teisybė, Sirusai, bet, man regis, Naujasis Žmogus gims kur nors kitur, tik nieku gyvu ne čia. Šiame priemiestyje niekas negalvoja apie evoliucijos pakopas, tik stengiasi išgyventi.

Taip ir buvo, niekas nenorėjo išsišokti. Meksikiečiai, dauguma nelegalai, atvyko į šiaurę įveikę gausybę kliūčių ir dabar neturėjo nė menkiausio noro politikuodami prisišaukti nelaimės – baisiųjų migracijos tarnybos pareigūnų. Cecho meistras, rudabarzdis žaliūkas, jau kelis mėnesius nenuleido akių nuo Rivzo. Tik todėl jo neišmetė, kad buvo vienas iš kantrių Džudės gerbėjų, svajojo kada nors ją nurengti ir pasimėgauti jos putliu kūnu, tad tikėjosi palenkti merginos širdį nuolaidžiaudamas broliui. Nepraleisdavo nė vienos progos, galėdamas išgerti su Gregoriu, – tikėjosi, kad kurią nors dieną bus pakviestas pasisvečiuoti į Rivzų namus. Akyse nenoriu jo matyti, suniurzgė Džudė, kai brolis pasiūlė jį pakviesti, nė nenumanydamas, kad rudaplaukis per savo užsispyrimą pasieks tikslą ir taps pirmuoju sesers vyru. Žaliūkas ne kartą užklupo Gregorį platinant netaisyklinga ispanų kalba rašytus atsišaukimus ir klausinėjo, kas čia per velniava.

– Tai Darbo kodekso straipsniai, – akiplėšiškai atrėžė Gregoris.

– Kokį čia šūdą paistai?

– Darbo sąlygos ceche kenksmingos sveikatai, ir, be to, direkcija mums skolinga už viršvalandžius.

– Eime į kontorą, Rivzai.

Uždaręs duris, meistras pasiūlė išgerti ir įpylė džino iš butelio, kurį laikė pirmosios pagalbos vaistinėlėje. Gerą valandėlę

žiūrėjo į Rivzą, svarstydamas, kaip derėtų pradėti kalbą. Jis apskritai buvo nekalbus ir niekada nebūtų ryžęsis tokiam žygiui, jeigu nebūtų siekęs Džudės.

– Galėtum toli nueiti, vaikine. Mano galva, per penketą metų galėtum tapti cecho meistru. Esi išsilavinęs, moki vadovauti.

– Ir, be to, esu baltasis, ar ne? – pridūrė Rivzas.

– Kas be ko. Ir tai tavo naudai.

– Sprendžiant iš tavo žodžių, mano bendradarbiai visi kaip vienas pasmerkti stovėti prie konvejerio...

– Tie utėlėti indėnai niekam tikę, Rivzai. Mušasi, vagia, jais negalima pasitikėti. Be to, kvailiai, nieko neišmano, tinginiai, nesimoko anglų kalbos.

– Pats nesupranti, ką šneki. Jie nagingesni ir sąžiningesni nei tu ir aš. Gyveni nuo pat gimimo šiame priemiestyje ir nemoki nė žodžio ispaniškai, o jie, priešingai, per kelias savaites išmoksta angliškai. Ir jie anaiptol ne tinginiai, dirba daugiau už bet kurį baltąjį, negana to, už pusę atlyginimo.

– Ko taip rūpiniesi tais žmogėnais? Tu neturi nieko bendra su jais. Esi visiškai kitoks. Patikėk, būtum meistras ir, galimas daiktas, kada nors pats įsigytum savo fabriką, esi ne iš kelmo spirtas, turi galvoti apie ateitį. Aš tau padėčiau, bet nemėgstu kivirčų. Tau neverta kelti balso. Be kita ko, indėnai niekuo nesiskundžia, jie visiškai patenkinti.

– Paklausinėk juos, pamatysi, kokie jie patenkinti...

– Jeigu jiems čia nepatinka, tegu keliauja į savo kraštą, niekas čia jų nekvietė.

Jau ne kartą girdėjęs šiuos žodžius, Rivzas pasipiktinęs išėjo iš kontoros. Kieme, kur po darbo prausdavosi darbininkai, pamatęs šiukšlių dėžę, pilnutėlę jo skrajučių, paspyrė ir nuėjo keikdamasis. Norėdamas praskaidrinti nuotaiką nuėjo į kiną, pažiūrėjo du siaubo filmus, paskiau stovėdamas suvalgė mėsai-

nį ir vidurnaktį pėsčiomis grįžo į savo kambarėlį. Per tą laiką įsiūtis išblėso, tačiau prislėgė kraupus bejėgiškumo jausmas. Parėjęs rado prie durų žinutę: Sirusas ligoninėje.

Senis liftininkas dvi dienas merdėjo ligoninėje vienui vienas su Gregoriu Rivzu. Artimųjų neturėjo, o draugams nepranešė, nes mirtį laikė asmeniniu reikalu. Nepakęsdamas jausmingumo, perspėjo Gregorį, kad, ištryškus pirmajai ašarai, verčiau išeitų, nes jis nenusiteikęs praleisti paskutinių akimirkų šioje žemėje guosdamas verksnį. Pakvietęs jį tik todėl, jo žodžiais tariant, kad turįs dar kai ką pasakyti – nenorėjęs iškeliauti sąžinės graužiamas, kad nebaigė savo uždavinio. Tomis dienomis jo širdis greitai geso, valandų valandas jis stengėsi susikaupti, kad galėtų oriai atsisveikinti su gyvenimu ir išsiskirti su kūnu. Kartais dar turėdavo ir jėgų kalbėti, ir blaivaus proto perspėti mokinį apie individualizmo pavojų ir padiktuoti sąrašą būtiniausių knygų, kurias reikia skaityti nurodyta seka. Paskiau davė jam geležinkelio stoties saugojimo kameros raktą ir, tolydžio stabtelėdamas, kad atgautų kvapą, išsakė paskutinius nurodymus:

– Ten rasi aštuonis šimtus dolerių. Niekas nežino, jog turiu pinigų, ligoninė negalės pareikalauti, kad apmokėčiau sąskaitą. Mano laidotuvėmis pasirūpins socialinė rūpyba arba biblioteka: esu tikras, kad neišmes manęs į šiukšlyną. Tie pinigai tau, vaikeli, kad galėtum mokytis universitete. Galima pradėti gyvenimą iš apačių, bet geriau pradėti iš viršaus, o be diplomo tau būtų labai sunku ištrūkti iš šio pragaro. Kuo aukščiau atsidursi, tuo daugiau galėsi nuveikti, kovodamas su tuo prakeiktu kapitalizmu. Supratai?

– Sirusai...

– Nepertrauk manęs, man jau senka jėgos. Kaip tu manai, kuriems galams tiek metų kimšau tau į galvą visas tas knygas? Kad naudotumeis savo žiniomis! Kai žmogus užsidirba duonos

kąsnį darydamas tai, kas jam ne prie širdies, jis jaučiasi kaip vergas, o kai užsiima mėgstamu dalyku, jaučiasi kaip karalius. Pasiimk pinigus ir keliauk kuo toliau nuo šio miesto, girdi? Gerai mokeisi mokykloje, tad lengvai įstosi į bet kurį universitetą. Prisiek, kad tai padarysi.

– Bet...

– Prisiek!

– Prisiekiu, kad pabandysiu...

– Ne, prisiek, kad tai padarysi.

– Gerai, prisiekiu.

Gregoris išėjo į koridorių, kad bičiulis nepamatytų jo ašarų. Vėl pajuto, kaip širdį sugniaužė ankstesnė baimė. Nuo tos dienos, kai pamatė ant geležinkelio bėgių sumaitotą Martineso kūną, buvo įsitikinęs, kad bus įveikęs instinktyvią mirties baimę, ir iš tikrųjų keletą metų apie tai nebegalvojo, tačiau, Siruso palatoje vėl užuodus šleikštų karčiųjų migdolų kvapą, užtvino kraupus vaikystės dienų siaubas. Bandė prisiminti, kodėl jį pykina nuo to kvapo, bet negalėjo. Tą naktį Sirusas mirė tyliai ir oriai, kaip ir gyveno, šalia žmogaus, kurį laikė savo sūnumi. Paskutinę valandą sanitarai nuvežė mirštantįjį į atskirą palatą. Karmenos Morales įspėtas, atėjo dvasiškasis tėvas Laragibelis suteikti paskutinio patepimo, tačiau ligonis gulėjo be sąmonės, ir Gregoris pagalvojo, kad būtų nesąžininga Sirusui, užkietėjusiam laisvamaniui, drumsti ramybę šventintu vandeniu ir lotyniškais posakiais.

– Tai jam nepakenktų, o gal net išeitų į gera, – tarė kunigas.

– Atsiprašau, dvasiškasis tėve, Sirusui tikrai tai nepatiktų.

– Ne tau spręsti, vaikeli, – griežtai pareiškė kunigas.

Be jokių ceremonijų nustūmęs jį į šalį, iš lagaminėlio išsiėmė stulą, ilgą plačią apeiginę juostą, ir šventuosius aliejus ir, naudodamasis tuo, kad ligonis negali priešintis, atliko savo moralinę pareigą.

Sirusas mirė ramiai, ir tik po kelių minučių Gregoris suprato, kas atsitiko. Valandėlę sėdėjo šalia draugo kūno, paskutinįkart kalbėdamasis su juo, dėkodamas jam už viską, prašydamas, kad jo neapleistų ir globotų jį iš netikinčiųjų dangaus, matai, Sirusai, koks aš mulkis, prašau to tavęs, betgi jei žmogus netiki Dievo, juo labiau turėtų netikėti, jog esama angelų sargų. Kitą rytą iš saugojimo kameros paėmė menką velionio turtelį, pridėjo savo santaupas ir surengė iškilmingas laidotuves su vargonais ir gausybe gardenijų, pakvietė visą bibliotekos personalą ir daug kitų žmonių, kurie akyse nebuvo matę Siruso ir laidotuvėse dalyvavo tik todėl, kad jis prašė, be visų kitų, savo motiną, Džudę ir visą Moralesų giminę, taipgi kuoktelėjusią močiutę, kuri, jau artėdama prie šimto, dar gebėjo džiaugtis kitų žmonių laidotuvėmis, laiminga, kad ne ji guli karste. Laidotuvių diena pasitaikė saulėta, karšta, ir Gregoris prakaitavo vilkėdamas tamsia išsinuomota eilute. Kapinių taku žingsniuodamas paskui karstą, tyliai atsisveikino su senuoju mokytoju, pirmuoju savo gyvenimo tarpsniu, šiuo miestu ir draugais. Kitą savaitę pavakare sėdo į traukinį ir išvažiavo į Berklį. Vežėsi devyniasdešimt dolerių ir žiupsnelį gražių prisiminimų.

Iššokau iš traukinio skubėdamas kaip žmogus, atverčiantis švarų lapą: pradedu gyventi iš naujo. Tiek buvau prisiklausęs apie tą bedievių, nusikaltėlių ir svajotojų miestą, kur pamišėliai gyvena drauge su Nobelio premijos laureatais, jog man atrodė, kad oras pritvinkęs energijos, o gaivaus vėjo gūsiai šluoja nuo manęs dvidešimt metų slogios kasdienybės ir nuovargio. Ilgiau tverti negalėjau, Sirusas sakė teisybę, aš dusau. Mėnesėtoje migloje išvydau virtinę gelsvų žiburių, šiek tiek apleistą stotį, tylius lagaminais ir ryšuliais nešinų keleivių šešėlius, išgirdau lojant šunį.

Tvyrojo šalta neapčiuopiama drėgmė ir keistas kvapas, garvežio metalo tvaiko ir kavos išgarų mišinys. Stotis atrodė liūdna kaip ir diduma geležinkelio stočių, tačiau niekas negalėjo sugadinti man pakilios nuotaikos, užsimečiau ant peties brezentinę kuprinę ir nužygiavau liuoksėdamas kaip vaikėzas ir klykdamas iš visos gerklės, jog tai pirmoji mano naujo pasakiško gyvenimo naktis. Niekas nė negrįžtelėjo į mane, lyg toks ūmaus pamišimo protrūkis būtų savaime suprantamas dalykas, ir tai buvo tiesa, tuo įsitikinau kitą dieną, kai tik išėjęs iš jaunimo viešbučio į gatvę pradėjau naują gyvenimą: įstojau į universitetą, susiradau darbą ir išsinuomojau pastogę. Tai buvo kita planeta. Užaugęs savotiškame gete, apsvaigau nuo kosmopolitiškos ir laisvamaniškos Berklio atmosferos. Ant sienos pastebėjau žaliais dažais išvedžiotą šūkį: *viskas pakenčiama, išskyrus nepakantumą*. Metai, nugyventi tame mieste, buvo įspūdingi ir kupini įtampos, net dabar, kai ten lankausi, o lankausi gana dažnai, širdimi jaučiu, kad man jis savas. Kai atvykau septintojo dešimtmečio pradžioje, ten nebūta nė žymės to nenusakomo cirko, kokiu tapo Berklis tuo metu, kai išvykau kitapus vandenyno, tačiau tai jau buvo neregėtų naujovių miestas, drąsių, kraštutinių judėjimų, maištingų proveržių židinys. Man teko savo akimis stebėti, kaip vikšras tampa drugeliu dideliais įvairiaspalviais sparnais, sukėlusiu ant kojų visą kartą. Iš visų keturių pasaulio šalių traukė jaunimas, ištroškęs naujų, dar neįvardytų idėjų, jau juntamų nelyginant duslus užgauto būgno dundesys. Tai buvo jokių dievų nepripažįstančių piligrimų Meka, kitas žemyno pakraštys, kur skubėjo žmonės, bėgdami nuo senų klydimų arba ilgėdamiesi kokios nors utopijos, tai buvo Kalifornijos šerdis, saulėtos bekraštės, atmintį praradusios žemės dvasia, baltųjų, azijiečių, juodaodžių, meksikiečių, vaikų, senių, jaunimo – ir ypač jaunimo – Babelio bokštas: *Nepasitikėk tais, kam per trisdešimt.*

Buvo madinga būti ar bent jau dėtis vargšu, ir tai turėjo tęstis kelis dešimtmečius, o tuo tarpu visa šalis apkvaitusi godžiai siekė turtų ir sėkmės. Berkliečiai man atrodė šiek tiek apskurę, dažnai elgeta gatvės kampe atrodydavo kur kas padoriau nei dosnus praeivis, duodantis jam išmaldą. Žiūrėjau į viską provincialo akimis. Los Andžele, kur gyvenau anksčiau, nebuvo nė vieno hipio, meksikiečiai „machos" būtų jį sudraskę į gabalus, ir, nors buvau vieną kitą matęs paplūdimyje, miesto centre ar per televiziją, čia vaizdas atrodė nepalyginti kitoks. Aplink universitetą visos gatvės knibždėjo bitnikų įpėdinių, stebinančių savo karčiais, barzdomis ir žandenomis, gėlėmis, vėriniais, indų tunikomis, margais džinsais ir vienuolių sandalais. Marihuanos tvaikas miešėsi su benzino dūmais, smilkalų, kavos ir rytietiškos virtuvės prieskonių kvapais. Šiaip ar taip, universitete studentai dar vaikščiojo trumpais plaukais ir įprastais drabužiais, tačiau, man regis, jau būta kai kurių permainų, kurios po kelerių metų turėjo galutinai įveikti atsargų nuosaikumą. Studentai deginosi parkuose nusiavę batus ir nusivilkę marškinius, tarytum pranašaudami artėjančią epochą, kai nuogai nusirengę vyrai ir moterys švęs laisvosios meilės revoliuciją. *Amžinai jauni*, skelbė užrašai ant sienų, o Kampanilės varpai kas valandą primindavo, kaip nenumaldomai bėga laikas.

Man teko iš arti stebėti įvairių rasizmo apraiškų, esu vienas iš tų retų baltųjų, patyrusių jį savo kailiu. Kai vyriausioji Moralesų duktė nusiskundė savo indėniškais skruostikauliais ir tamsiu gymiu, tėvas griebė jai už rankos, atvedė prie veidrodžio ir įsakė atidžiai į save pasižiūrėti ir padėkoti Gvadalupės Švenčiausiajai Mergelei Marijai, kad ji ne juoda kaip kiaulė. Tąsyk man dingtelėjo mintis, kad donui Pedrui Moralesui nemaž nepravertė kabantis ant sienos *Begalinio Plano* diplomas, liudijantis jo dvasios didybę: iš tiesų jis laikėsi tų pačių prietarų

kaip ir visi meksikiečiai, nekenčiantys juodaodžių ir azijiečių. Tais laikais universitetai nepriimdavo meksikiečių, visi studentai buvo baltieji, išskyrus vieną kitą kinų imigrantų atžalą. Auditorijose nebūta nė juodaodžių, tik vienas kitas maišydavosi sportininkų rinktinėse. Retą kurį pasitaikydavo pamatyti biure, parduotuvėje ar restorane, bet užtat jų netrūkdavo kalėjimuose ir ligoninėse. Kas be ko, dar būta segregacijos, bet juodaodžiai nelaikyti svetimšaliais kaip žeminami mano draugai meksikiečiai, – jie bent vaikščiojo savo žeme, o daugelis jų – netgi aukštai iškėlę galvą.

Apėjau visą studentų miestelį, stengdamasis pažinti visus jo užkaborius, apsvarsčiau, kiek pinigų man reikėtų pragyvenimui ir kaip galėčiau susirasti darbą. Buvau siuntinėjamas iš vieno biuro į kitą, sukausi kaip voverė rate pildydamas visokius formuliarus, popierizmas mane prislėgė, niekas nieko nežinojo, į naujus studentus buvo žiūrima kaip į neišvengiamą trukdį, kuriuo būtina kuo greičiau nusikratyti. Nežinia, ar su visais mumis buvo elgiamasi kaip su padugnėmis, kad mes per daug neriestume nosies, ar tik aš vienas jaučiausi kaip pastumdėlis; man kilo įtarimas, kad esu taip skriaudžiamas dėl meksikietiškos tarties. Retkarčiais koks nors geros valios studentas, įveikęs visas kliūtis, nukreipdavo mane reikiama kryptimi, nes šiaip būčiau visą mėnesį mynęs slenksčius kaip paskutinis kvailys. Bendrabučiuose nebuvo laisvų vietų, o neturėjau nė menkiausio noro stoti į kokias nors brolijas, atžangos ir klasinės atskirties irštvas, kur tokiam tipui kaip aš nebuvo ko veikti. Vienas vaikinas, su kuriuo tomis pašėlusio reikalų tvarkymo dienomis teko ne kartą susidurti, pasisakė suradęs nuomojamą kambarį ir pasiūlė drauge gyventi. Tai buvo Timotis Duanas, kaip vėliau sužinojau, merginų laikomas išvaizdžiausiu universiteto vaikinu. Vėliau, po daugelio metų, Karmena, jį pamačiusi,

pareiškė, kad jis panašus į graikų statulą. Nieko graikiška jis neturi, jis airis, mėlynakis ir tamsiaplaukis, kaip ir daugelis kitų. Jis man pasakojo, kad amžiaus pradžioje jo senelis pabėgo iš Dublino, Anglijos teisingumo persekiojamas, atplaukė į Niujorką tuščiomis kišenėmis ir per keletą metų, versdamasis gana abejotinais reikalais, susikrovė turtą. Senatvėje tapo menų mecenatu, ir niekas nebeprisiminė jo tamsios praeities; po mirties savo artimiesiems paliko krūvą pinigų ir gerą vardą. Kaip ir visų turtingų tėvų vaikai, Timotis mokėsi katalikų koledže internate, sportavo ir išsiugdė slegiantį kaltės jausmą, kurį, man regis, paveldėjo iš mažens. Širdies gilumoje troško būti aktoriumi, tačiau jo tėvas buvo įsitikinęs, jog esama tik dviejų padorių profesijų: gydytojo ir advokato, visos kitos – sukčiams ir nevykėliams, ypačiai aktorystė, nes visi aktoriai, jo akimis žiūrint, – homoseksualai ir iškrypėliai. Pusę mokesčių jis pervesdavo į Duano senelio įsteigtą menų fondą, tačiau tai nė kiek nesusilpnino jo priešiškumo menininkams. Gyveno beveik ištisą šimtmetį valdingas ir puikios sveikatos, žmonijai nesuteikdamas galimybės regėti jo sūnų ekrane arba scenoje. Timotis tapo gydytoju, nekenčiančiu savo profesijos, ir, pasak jo, atsidėjo patologijai tik todėl, kad nereikėsią klausytis mirusiųjų skundų ir jų guosti. Atsižadėjęs teatralo svajonių ir vietoj scenos pasirinkęs ledinį prozektoriumą, jis tapo užkietėjusiu viengungiu. Daug moterų jį medžiojo, tačiau visi mėginimai baigdavosi nesėkme, palikdami kartėlio ir apmaudo nuosėdų, kol pagaliau, kai, įtrenkęs į metus, pamiršo juoką, viltis ir neteko dalies savo žavesio, netikėtai susitiko tą, kuri išgelbėjo jį nuo savęs. Tačiau aš užbėgu įvykiams už akių, tai atsitiko daug vėliau. Tuo metu, kai su juo susipažinau, jis apgaudinėjo tėvą, žadėdamas studijuoti teisę arba mediciną, o slapčiomis domėjosi teatru, savo tikrąja meile. Atvykęs į miestą tą pačią savaitę, vis

dar jį tyrinėjo, tačiau, priešingai nei aš, puikiai išmanė baltųjų mokslo pasaulį, turėjo turtingo tėvo paramą ir išsiauklėjimą, atidarantį visas duris. Buvo toks pasitikintis savimi, jog atrodė lyg universiteto savininkas. Čia kalti nebūtina, bet daug galima išmokti, žiūrėk plačiai atsimerkęs ir laikyk liežuvį už dantų, patarė jis man. Aš vis dar blaškiausi kaip apsėstas. Jo kambarys pasirodė besąs seno namo mansarda sklembtomis lubomis ir dviem stoglangiais, pro kuriuos buvo matyti Kampanilės bokštas. Timas mane pamokė dar kai ką pamatyti: pasilipę ant kėdės, galėdavome spoksoti į bendrabučio prausyklą, kur rytais traukdavo virtinės merginų apatiniais drabužiais praustis po dušu. Pastebėjusios, kad mes į jas žiopsome, kai kurios ėmė vaikščioti nuogos. Kambaryje buvo vos vienas kitas baldas, dvi lovos, didelis stalas ir knygų lentyna. Tarp dviejų sijų įtaisėme vamzdžio galą ir sukabinome ant jo drabužius, o visus kitus daiktus sukrovėme į kartonines dėžes ant grindų. Pirmame aukšte gyveno dvi žavios moterys, Džoana ir Sjuzena, ilgainiui tapusios puikiomis draugėmis. Jos turėjo erdvią virtuvę, kur gamindavo valgius pagal savo receptus, ketindamos vėliau išleisti knygą; tie patiekalai taip kvepėdavo, kad net rydavau seilę, iš jų išmokau virti ir kepti. Netrukus jos pagarsėjo anaiptol ne savo virimo menu ar kulinarijos knyga, kuri niekada neišvydo pasaulio, o viešo protesto forma degindamos liemenėles. Šį spontanišką gestą – protestą, kad joms neleidžiama įeiti į vyrams skirtą barą, atsitiktinai japonų turistų nufotografuotą ir parodytą per televiziją, – nusičiupo moterys, ir veikiai jis tapo viso pasaulio feminisčių skiriamuoju ženklu. Namas buvo idealus, per keletą žingsnių nuo universiteto ir labai patogus. Be to, man patiko jo didinga išvaizda; palyginti su kitais būstais, kur man teko gyventi, jis atrodė kaip rūmas. Po daugelio metų jame įsikūrė viena garsiausių miesto hipių bendruomenių, per

dvidešimt žmonių gyveno po vienu stogu džiaugdamiesi laisvąja meile, ir sodas virto neįžengiama marihuanos plantacija, tačiau tuo metu aš jau buvau persikraustęs kitur.

Timas liepė man mesti šalin savo marškinius, pasak jo, apsitaisęs pagal Kalifornijos madą, atrodau kaip atogrąžų paukštis: Berklyje niekas taip nesirengia, nevalia eiti į protesto demonstracijas šitaip išsipusčius. Jis paaiškino, kad jeigu neisime protestuoti, būsime niekas ir nelaimėsime nė vienos merginos palankumo. Jau buvau pastebėjęs šūkių ir plakatų, raginančių protestuoti prieš badą, prieš diktatūras ir revoliucijas įvairiuose planetos kampeliuose, kurių nė žemėlapyje neįmanoma aptikti, kovoti už mažumų ir moterų teises, už miškų ir nykstančių rūšių apsaugą, už taiką ir brolybę. Einant gatve, tekdavo kone kas žingsnis pasirašyti kokį nors manifestą, o perkant kavos – paaukoti dvidešimt penkis centus kokiam nors altruistiniam arba toli gražu ne labdaringam tikslui. Laiko mokslui buvo skiriama kur kas mažiau nei reikalavimams išlyginti svetimų žmonių skriaudas, protesto demonstracijoms prieš vyriausybę, kariuomenę, užsienio politiką, rasinę neapykantą, aplinkosaugos bėdas ir nuo amžių viešpataujančią neteisybę. Besaikis rūpinimasis šios žemės reikalais, nors ir pačiais beprasmiškiausiais, man buvo naujiena. Sirusas metų metais kėlė tuos klausimus, tačiau iki šiol visa tai atrodė atsiję nuo gyvenimo, tiesiog proto mankšta, neturinti nieko bendra su kasdienybe, tema, kuria įmanoma kalbėti tik su juo, nes visiems mirtingiesiems tokie dalykai buvę nebuvę. Dabar stojau į kovą petys į petį su draugais; visi mes jautėmės esą dalis sudėtingo tinklo, kuriame kiekvienas veiksmas sukelia nenuspėjamus padarinius žmonijos ateityje. Pasak mano draugų, su kuriais sėdėdavau kavinėse, niekas nepajėgtų nuslopinti vykstančios revoliucijos, netrukus mūsų idėjos turi įsiviešpatauti visame pasaulyje, mes

prisiimame istorinę atsakomybę ir žengiame drauge su geraisiais, o gerieji, savaime suprantama, – tai ekstremistai. Nepaliksime akmens ant akmens, išpurensime dirvą naujai visuomenei. Žodį „politika“ pirmąsyk išgirdau pakuždomis tariamą lifte ir žinojau, kad būti pavadintam liberalu ar radikalu beveik taip pat užgaulu, kaip ir būti pavadintam komunistu. Gyvenau vieninteliame Jungtinių Amerikos Valstijų mieste, kur viskas buvo atvirkščiai: atžagareiviu ten būti garbingiau nei neutraliu arba abejingu. Po savaitės jau gyvenau mansardoje su savo bičiuliu Duanu, stropiai lankiau paskaitas ir susiradau du darbus, kad galėčiau išsilaikyti. Mokytis nebuvo sunku, universitetas dar nebuvo tapęs tuo siaubinguoju smegenų fabriku, kokiu virto vėliau, atrodė beveik kaip vidurinė mokykla, tik be jokios bausmės ir drausmės. Dvejus metus buvau įpareigotas mokytis karinio parengimo. Man patiko mokymai ir vasaros stovyklos, o apranga taip sužavėjo, kad stengiausi iš paskutiniųjų, kol gavau karininko laipsnį. Tuomet turėjau prisiekti, kad nesu komunistas. Pasirašydamas dokumentą, kaip niekada aiškiai pakaušiu jaučiau ironišką Siruso žvilgsnį, net atsigręžiau norėdamas su juo pasisveikinti.

Konservų fabriko meistras kasnakt sapnuodavo Džudę Rivz, o dieną jam neduodavo ramybės jos paveikslas. Jis nebuvo iš tų, kurie svajoja apie putlias moteris, be to, net ir nebuvo pastebėjęs, kad ji tokia. Jo akimis žiūrint, Džudė buvo tobulybė, jai nieko netrūko, nieko nebuvo per daug, o jeigu kas nors būtų pasakęs, kad ji sveria dvigubai daugiau nei pridera, būtų nuoširdžiai nustebęs. Jis nekreipė dėmesio į trūkumus, tik gėrėjosi jos dorybėmis, grožėjosi iškiliomis krūtimis ir plačiomis strėnomis – jam patiko stambios moterys: pasak jo, bent yra

ką apkabinti. Jį žavėjo jos kūdikiška oda, nuo siuvimo ir namų apyvokos įdiržusios, tačiau dailios rankos, spindulinga šypsena, apakinusi jį vos keletą kartų, švelnūs ir šviesūs it sidabrinės gijos plaukai. Atkaklus merginos priešinimasis tik dar labiau jį akstino. Jis ieškojo progos prie jos prisiartinti, nors ji visada žiūrėdavo į jį iš aukšto. Išsiprausęs, švariais marškiniais, pasipurškęs odekolonu, kad taip nesijaustų į kūną įsigėręs gaižus fabriko tvaikas, kiekvieną pavakarę laukdavo jos grįžtant iš darbo autobusų stotelėje, paduodavo ranką, norėdamas padėti išlipti, ir nė kiek nesutrikdavo, kai ji verčiau sutikdavo suklupti, nei atsiremti į jo ranką. Eidamas šalia, jis kalbėdavo įprastu tonu, lyg jie būtų seni draugai, nėmaž nenusimindamas, kad Džudė užsispyrusi tyli, pasakodavo jai tos dienos įvykius, šnekėdavo apie jai nepažįstamus žmones, apie beisbolo rungtynes. Lydėdavo iki pat namų durų, kviesdavo drauge pavakarieniauti, įsitikinęs, kad ji be žodžių atsisakys, ir atsisveikindavo žadėdamas rytojaus dieną ją vėl pasitikti toje pačioje vietoje. Toji kantri apgula truko du mėnesius.

– Kas jis tau, kad tave kasdien parlydi? – galiausiai paklausė Nora Rivz.

– Niekas, mama.

– Kuo jis vardu?

– Kad neklausiau, man jis buvęs nebuvęs.

Rytojaus dieną Nora laukė prie lango grįžtant dukters ir, Džudei nespėjus užtrenkti durų prieš pat rudaplaukio milžino nosį, išėjusi pakvietė išgerti alaus, nekreipdama dėmesio į piktą dukters žvilgsnį. Atsisėdęs mažytėje svetainėje ant tokiam galiūnui pernelyg trapios kėdės, įsimylėjėlis braškino pirštų sąnarius, o Nora slapčia stebėjo jį, įsitaisiusi pintiniame krėsle. Džudė glūdojo miegamajame, ir pro plonas sienas buvo aiškiai girdėti jos piktas šnarpštimas.

– Norėčiau tamstai padėkoti už tokį mielą dėmesį mano dukteriai, – tarė Nora Rivz.

– Aha, – atsiliepė vyriškis, nesugebėdamas suregzti mandagesnio atsakymo, nes nebuvo pratęs prie tokios rafinuotos kalbos.

– Man jūs atrodote geras žmogus.

– Aha...

– Ar jūs geras žmogus?

– Ką?

– Klausiu, ar jūs geras žmogus?

– Nežinau, ponia.

– Kuo jūs vardu?

– Džimas Morganas.

– Aš vardu Nora, mano vyras – Čarlzas Rivzas, Dieviškojo mokymo mokytojas ir daktaras, tikriausiai esate apie jį girdėjęs, jis labai garsus...

Miegamajame klausydamasi pokalbio, Džudė nebeištvėrė, kaip viesulas įsiveržė į svetainę ir įsisprendusi atsistojo prieš kuklųjį dūsautoją.

– Kurių velnių nuo manęs neatstoji? Kodėl neduodi ramybės?

– Negaliu... Man regis, aš įsimylėjęs, tikrai įsimylėjęs... – bambėjo nelaimingasis gerbėjas raudonesniu nei jo plaukai veidu.

– Ką gi, jeigu kitaip neįmanoma išsivaduoti nuo šio slogučio, eikš į lovą!

Nora Rivz sukliko išsigandusi ir taip staigiai pašoko ant kojų, kad apsivertė krėslas: duktė niekada nebuvo taip negražiai kalbėjusi, jai girdint. Morganas irgi atsistojo, linktelėjo Norai ir, užsivožęs kepurę, žengė pro duris.

– Matau, kad apsirikau. Juk aš nieko kita nenorėjau, tik tave vesti, – šaltai atsakė, stabtelėjęs prie slenksčio.

Rytojaus dieną, lipant iš autobuso, Džudei niekas nepasiūlė rankos. Ji atsiduso lengva širdimi ir nužingsniavo linguodama kaip fregata, žvalgydamasi aplink į šurmuliuojančius žmones, kates šiukšlynuose, tamsaus gymio vaikus, žaidžiančius kaubojus ir plėšikus. Kelias prailgo, ir, kai pagaliau parėjo namo, džiaugsmas išsisklaidė, širdin įsimetė apmaudas. Tą naktį ji negalėjo sudėti bluosto, vartėsi lovoje nelyginant seklumoje atsidūręs banginis. Atsikėlė paryčiais, suvalgė du bananus, užsigerdama karštu šokoladu, tris kiaušinius, pakeptus su lašinukais, ir aštuonis skrebučius su sviestu ir uogiene. Motina pamatė ją prieangyje su geltonais ūsais nuo karšto šokolado ir kiaušinio trynio ir dviem ašarų upeliais, almančiais per skruostus.

– Šiąnakt vėl buvo atėjęs tavo tėvas. Liepė pasakyti, kad prie gluosnio užkastum vištos kepenis.

– Nekalbėk man apie jį, mama.

– Dėl skruzdėlių. Sakė, kad po to jos dings iš namų.

Tą dieną Džudė, užuot ėjusi į darbą, aplankė Olgą. Aiškiaregė nužvelgė ją nuo galvos iki kojų, išvydo lašinių rieves, ištinusias kojas, pūtuojančią krūtinę, klaikią suknelę, paskubomis sukurptą iš prasto audinio, siaubinga neviltimi dvelkiantį žvilgsnį, vaikiškai tyras melsvas akis, ir jai neprireikė nė stiklinio rutulio, kad į galvą ateitų tinkamas patarimas.

– Ko tu labiausiai norėtum, Džude?

– Vaikų, – atsakė ši nė neabejodama.

– Vadinasi, tau reikia vyro. O jeigu taip baisiai jo nori, geriausia, kad tai būtų sutuoktinis.

Mergina nuėjo į kampinę kavinę, surijo tris trapius pyragaičius ir išgėrė dvi stiklines obuolių sidro, paskiau nudrožė į grožio saloną, ir ten apsukri ir daili meksikietė per tris valandas padarė jai ilgalaikę šukuoseną, akinamai rausvu laku nulakavo rankų ir kojų nagus ir vaško depiliatoriumi pašalino nuo kojų

plaukus, o ji tuo metu kantriai ir užsispyrusiai sudorojo kilogramą saldainių. Paskiau autobusu nuvažiavo į centrą, į vienintelę visoje Kalifornijoje storulių parduotuvę nusipirkti suknelės. Rado žydrą sijoną ir gėlėtą palaidinukę, šiek tiek nuslepiančią storumą ir atšviečiančią vaikiškai žavią odą ir tyras akis. Taip išsipusčiusi penktą valandą popiet, susinėrusi rankas ant krūtinės, piktoka veido išraiška atsistojo prie fabriko, kur dirbo jos gerbėjas. Sukaukė sirena, ji išvydo ištisą srautą meksikiečių, o po dvidešimties minučių pasirodė meistras, nesiskutęs, suprakaitavęs, nešvariais marškiniais. Pamatęs ją, išsižiojo.

– Kuo tu vardu, sakei? – paklausė Džudė gana nemaloniu balsu, nenorėdama išsiduoti, kad jai gėda.

– Džimas. Džimas Morganas... Kaip tu gražiai atrodai!

– Ar tebenori mane vesti?

– Aišku, kad noriu!

Dvasiškasis tėvas Laragibelis sutuokė juos Lurdo parapijos bažnyčioje, nors Džudė, kaip ir jos motina, laikėsi bahajų tikėjimo, o Džimas priklausė Apaštalinei bažnyčiai, tačiau jų draugai buvo katalikai, o priemiestyje galiojo tik santuoka, sudaryta pagal Vatikano apeigas. Ta proga atvykęs Gregoris vedė seserį prie altoriaus. Pedras Moralesas surengė vestuvių puotą, o Inmakuliada su dukterimis ir draugėmis gamino meksikietiškus patiekalus ir kepė vestuvinius pyragaičius. Jaunasis parūpino svaigalų ir užsakė orkestrą. Daugiau nei šimtas svečių visą naktį šoko vidury gatvės griežiant pačiai geriausiai mariačių grupei. Nora Rivz pasiuvo dukteriai puikią vestuvinę suknelę su tokia gausybe standaus muslino rauktinukų, jog iš tolo ji atrodė nelyginant piratų burlaivis, o iš arti – kaip sosto įpėdinio lopšys. Džimas Morganas turėjo šiek tiek santaupų, tad jie įsikūrė nedideliame, bet patogiame namelyje, nusipirko naują miegamojo baldų komplektą su plačia ir tvirta lova, kad

išlaikytų juos abu ir nesugriūtų nuo nežaboto šėliojimo, kai jie mylėjosi pirmąją savaitę nelyginant raganosiai. Kitą penktadienį vyras nenakvojo namie. Žmona laukė jo iki sekmadienio, o kai jis pagaliau pasirodė toks girtas, kad negalėjo prisiminti nei kur, nei su kuo buvo, ji griebė butelį su pienu ir trenkė jam į galvą. Silpnesnis vyras būtų kritęs vietoje, tačiau Džimui Morganui tik sužeidė kaktą. Nuo smūgio jis ne tik neapkvaišo, bet, priešingai, nepaprastai susijaudino, rankove nusišluostė nuo akių kraują, puolė Džudę, ir, nors ji spardėsi kaip pasiutusi, tą naktį jie pradėjo sūnų, kuris gimė penkių kilogramų. Džudė Rivz, apkvaitusi iš neapsakomos laimės, davė jam krūtį, pasiryžusi mylėti jį taip, kaip niekas niekada jos nemylėjo. Ji pažino motinystės pašaukimą.

Gregorio išvykimą Karmena Morales palaikė asmeniniu įžeidimu. Širdies gilumoje ji visada jautė, kad priemiestyje jai ne vieta ir kad anksčiau ar vėliau iškeliaus savo keliais, tačiau tikėjosi, jog kada nors jiedu išvyks drauge, galbūt patirs nuotykių, prisidėję prie klajojančio cirko, kaip anksčiau ne kartą planavo. Ji negalėjo įsivaizduoti gyvenimo skyrium. Kiek siekė atmintis, jie kone kasdien susitikdavo, dalydavosi svarbiais ir menkais rūpesčiais. Vaikystėje jis atskleidė jai daugybę paslapčių: kad Kalėdų Senelis – prasimanymas, kad vaikai neatsiranda kopūstuose ir jų neatneša gandrai iš Paryžiaus; jam pirmam ji pasakė naujieną, kai vienuolikos metų kelnaitėse pastebėjo raudoną dėmę. Jis buvo artimesnis jai už motiną arba brolius, jie augo drauge, pasakodavo vienas kitam netgi tokius dalykus, apie kuriuos, anot tėvų, turėtų būti gėda kalbėti. Kaip ir Gregoris, ji įsimylėdavo aistringai ir trumpai, tačiau, priešingai nei jis, laikėsi savo šeimos ir aplinkos patriarchalinių tradicijų.

Jos aistringa prigimtis grūmėsi su veidmainiška morale, įkalinančia moteris namuose, o vyrams suteikiančia teisę bet kada leistis į medžioklę. Ji turėjo saugoti gerą vardą, nes menkiausia dėmė galėjo sukelti tragediją: tėvas ir broliai kaip vanagai sekė kiekvieną jos žingsnį, pasiruošę ginti namų šlovę, o patys tuo metu taikydavosi su kitomis moterimis išdarinėti tai, ko niekada neleistų daryti savo giminaitėms. Karmena iš prigimties buvo nesuvaldoma, tačiau tuo metu vis dar neišsivadavusi iš „ką žmonės pasakys?“ raizgų. Ypač bijojo tėvo, paskiau ūmaus būdo kunigo Laragibelio ir Dievo, o galiausiai apkalbų, galinčių sugriauti ateitį. Kaip ir didumai jos kartos merginų, jai nuo mažens buvo kalama į galvą, jog santuoka ir motinystė – pati gražiausia moters dalia: „Ištekėsi, susilauksi daug vaikučių ir gyvensi laiminga ir patenkinta.“ Tačiau aplink ji nematė nė vieno šeimyninės laimės pavyzdžio, netgi jos tėvai nebuvo laimingi, gyveno drauge, nors toli gražu ne taip romantiškai kaip kino filmuose, nes negalėjo įsivaizduoti kitokio gyvenimo. Niekada nebuvo mačiusi, kad jie kada nors glamonėtųsi, be to, sklido gandai, kad Pedras Moralesas turi sūnų su kita moterimi. Ne, tokio likimo ji sau nelinkėjo. Ji vis dar, kaip ir vaikystėje, svajojo apie kitokį gyvenimą, pilną nuotykių, tačiau bijojo nutraukti santykius su savo aplinka ir pabėgti. Žinojo, kad už akių žmonės ją apkalba: ką ji sau galvoja, toji Moralesų jaunėlė? Neturi nuolatinio darbo, trankosi viena naktimis, per ryškiai dažosi akis, ir, regis, ant kulkšnies nešioja užsimovusi apyrankę! Ir amžinai duodasi su tuo Gregoriu Rivzu, šiaip ar taip, juk jie anaiptol ne giminės, Moralesai turėtų labiau rūpintis dukra, jau metas tekėti, betgi ne taip paprasta rasti vyrą, kai mergina tokio palaido būdo kaip gringė. Vis dėlto Karmenai niekada netrūko jausmingų jaunikių. Pirmą kartą jai pirštasi, kai sukako penkiolika, o sulaukus devyniolikos sparną rėžė penki beviltiškai

įsimylėję dūsautojai; kiekvieną jų ji buvo įsimylėjusi karštai ir trumpai, tačiau po kelių savaičių, kai prasidėdavo įprasta kasdienybė, jai greit viskas nusibosdavo. Rivzui išvažiavus, ji pirmąsyk draugavo su amerikiečiu, Tomu Kleitonu, visi kiti buvo vietiniai meksikiečiai. Kleitonas, ironiškas ir rimtas žurnalistas, sužavėjo ją pasaulio pažintimi ir negirdėtomis pažiūromis apie laisvąją meilę ir lyčių lygybę, temomis, apie kurias ji niekada nebūtų išdrįsusi užsiminti namie, tačiau su Gregoriu gana plačiai viską aptardavo.

– Pilsto iš tuščio į kiaurą, ir tiek. Tiesiog nori su tavim pagulėti, o paskiau dės į kojas, ir baigta, – nutarė bičiulis.

– Tu tikra iškasena, Gregai, dar didesnis tamsuolis nei mano tėtis!

– Ar jis žadėjo tave vesti?

– Vedybos pražudo meilę.

– O kas gi jos nepražudo, Karmena, dėl Dievo!

– Nė neketinu eiti prie altoriaus su balta suknele, Gregai. Aš kitokia.

– Prisipažink, ar jau gulėjai su juo...

– Ne, dar negulėjau. – Ir, valandėlę padūsavusi, paklausė: – O kaip ten būna? Sakyk, kaip ten būna...

– Lyg elektros iškrova, ir tiek. Tiesą pasakius, seksas pernelyg sureikšminamas, labai daug iliuzijų, o galų gale pasijunti visiškai nusivylęs.

– Meluoji. Jeigu taip būtų, nelakstytum liežuvį iškoręs paskui kiekvieną sijoną.

– Štai čia, Karmena, ir tyko spąstai. Visada atrodo, kad su kita bus maloniau.

Gregoris išvyko rugsėjį, o kitų metų sausį Tomas Kleitonas išvažiavo į Vašingtoną, ketindamas prisijungti prie paties charizmatiškiausio to amžiaus prezidento spaudos tarnybos, nes jį

žavėjo jo skambūs pareiškimai. Troško pajusti valdžios aurą ir aktyviai dalyvauti istoriniuose įvykiuose; kaip aiškino Karmenai, Vakaruose ambicingam žurnalistui nėra ko veikti, pernelyg toli nuo tos vietos, kur plaka imperijos širdis. Paliko ją apsiverkusią, nes tuomet buvo įsimylėjusi pirmą kartą: palyginti su tuo, kas dabar virė jos širdyje, ankstesnieji meilės pasireiškimai buvo tik menki niekai. Telefonu ir trumpais laiškais, mirgėte mirgančiais nuo siaubingų gramatinių klaidų, diena dienon ji smulkmeniškai pasakojo Gregoriui apie savo romantišką kančią, prikaišiodama jam ne tik tai, kad paliko ją vieną tokiu metu, bet ir tai, kad melavo apie elektros iškrovą – jei anksčiau būtų žinojusi tiesą, jau seniai būtų išmėginusi.

– Gaila, Gregai, kad esi taip toli. Neturiu kam širdies išlieti.

– Čia žmonės kur kas šiuolaikiškesni, miega vieni su kitais, keičia partnerius, o paskiau viską aptaria.

– Jei mano tėvai sužinotų, užmuštų.

Moralesai sužinojo viską po trijų mėnesių, kai atvažiavo policija jų apklausti. Tomas Kleitonas neatsakinėjo į Karmenos laiškus, kelias savaites nerodė gyvybės ženklų, kol pagaliau labai anksti neįprastu laiku jai pavyko jį pagauti telefonu: iš baimės trūkinėjančiu balsu ji pranešė jam, kad pastojusi. Kleitonas kalbėjo labai mandagiai, bet griežtai: jam tie dalykai nerūpi, jis ketina atsidėti politinei žurnalistikai ir turi galvoti apie savo ateitį, dabar nieku gyvu negali grįžti ir, be to, niekada nėra ištaręs žodžio „santuoka“, jis – atsitiktinių santykių šalininkas ir buvo įsitikinęs, kad ir ji laikosi tų pačių pažiūrų. Argi jie apie tai nesikalbėjo daug kartų? Šiaip ar taip, jis nelinki jai nieko bloga, suvokia savo atsakomybę, rytojaus dieną paštu išsiųs čekį ir įprastu būdu išspręs šį menką nesusipratimą. Karmena išėjo iš pašto ir, kaip lunatikė nukėblinusi į artimiausią kavinę, bejėgiškai susmuko į kėdę. Taip sėdėjo

įsmeigusi akis į puodelį, kol išgirdo, kad jau metas uždaryti kavinę. Vėliau, gulėdama lovoje skausmingai tvinksint smilkiniams, nutarė, jog svarbiausia – saugoti paslaptį, priešingu atveju nepataisomai susigadins gyvenimą. Keletą dienų buvo beskambinanti Gregoriui, bet ir jam bijojo pasisakyti apie savo bėdą. Tai buvo jos tiesos valanda, ir ji troško susidoroti pati viena: stoti prieš pasaulį, apsiginklavus miglotais feminizmo argumentais, – tai viena, o šioje aplinkoje būti vieniša motina – tai visai kas kita. Buvo įsitikinusi, kad artimieji nebenorės su ja kalbėti, atsižadės jos, išgrūs iš namų, net iš priemiesčio, mirs iš gėdos, niekas nepadės prižiūrėti vaikelio, pati turės jį maitinti ir auginti, susirasti darbą, kad užsidirbtų duonos kąsnį, moterys ją atstums, o vyrai žiūrės kaip į prostitutę. Pagalvojo, kad ir vaiką visą gyvenimą slėgs prakeikimas. Ji neturėjo jėgų nei tesėti tokią ilgą kovą, nei priimti kokį nors sprendimą. Dvejonių draskoma, ji be galo ilgai kankinosi, stengdamasi, kad niekas nepastebėtų, kaip ją siaubingai pykina kiekvieną rytą, kaip vakare lenkia miegas, kaip įmanydama vengė artimųjų ir kuo rečiau bendravo su Gregoriu, kol vieną dieną nesugebėjo susisegti sijono ir suvokė, jog reikia nedelsiant ką nors daryti. Dar sykį paskambino Tomui Kleitonui, tačiau gavo atsakymą, kad jis išvykęs ir nežinia kada grįš. Tuomet nuėjo į Lurdo Dievo Motinos bažnyčią, melsdama, kad tik nepasirodytų baskas klebonas, atsiklaupė priešais altorių, kaip klaupėsi daugybę kartų per savo gyvenimą, ir pirmą sykį kreipėsi į Švenčiausiąją Mergelę, trokšdama pasikalbėti kaip moteris su moterimi. Jau ne vienerius metus jos širdyje brendo abejonė religija, sekmadienio mišios jai tapo tiesiog visuomenės primesta apeiga, tačiau šią valandėlę, baimės apnikta, ji troško tikėjimo paguodos. Perlais vainikuota Madonos statula šilkiniu apdaru nežadėjo jokios pagalbos, gipsinis veidas žvel-

gė į erdvę spalvoto stiklo akimis. Karmena paaiškino, kodėl ji sąmoningai ketina nusidėti, paprašė jos užtarimo ir palaiminimo ir nuėjo tiesiai pas Olgą į namus.

– Ko taip ilgai laukei? – tarė žiniuonė, apčiupinėjusi ją įgudusiomis rankomis. – Pirmosiomis savaitėmis tai būtų vieni niekai, bet dabar...

– Ir dabar galima. Būk gera, padaryk.

– Labai pavojinga.

– Man vis viena. Padėk...

Ir raudodama puolė žiniuonei į glėbį.

Karmena užaugo Olgos akyse, Moralesai buvo jai kaip giminės, šiame priemiestyje ji gyveno gana ilgai, tad puikiai žinojo, kas laukia merginos, kai tik ims ryškėti jos pilvas. Susitarė, kad ji ateis kitą dieną, vėlai vakare, paruošė savo instrumentus ir gydomąsias žoleles ir nušveitė Budos statulėlę, nes ir jai, ir Karmenai reikėjo didelės sėkmės. Karmena pasisakė tėvams, kad su drauge kelioms dienoms išvažiuoja į paplūdimį, ir persikraustė pas Olgą. Jos jaunatviško džiaugsmo nebeliko nė žymės, ji taip bijojo skausmo, jog visos kitos baimės išdulkėjo jai iš galvos, jai neberūpėjo nei jokie pavojai, nei galimos pasekmės; ji nieko kita netroško, tik kietai užmigti ir atsibusti laisva nuo to slogučio. Tačiau nepadėjo nei Olgos gydomosios arbatos, nei pusė butelio viskio, kurį išgėrė neatsikvėpdama, – ji kuo aiškiausiai jautė, kas vyksta, ir maloningas miegas neišvadavo jos nuo kančių: gulėjo už rankų ir kojų pririšta prie virtuvinio stalo, skuduru užkimšta burna, kad gatvėje niekas neišgirstų jos klyksmo, kol pagaliau neištvėrusi ženklais parodė, jog bet ką iškęstų, kad tik taip neskaudėtų. Žiniuonė atsakė, kad jau per vėlu gailėtis, reikia užbaigti tą žiaurų darbą.

Vėliau, kai viskas buvo baigta, Karmena susirietė į kamuoliuką nelyginant kūdikis, raudodama su pūsle ledo ant pilvo, kol galiausiai palaužė nuovargis: paveikė raminamieji ir alkoholis, ir ji užmigo. Po trisdešimties valandų, kai ji dar blaškėsi per miegus, tarytum apnikta ano pasaulio demonų, o ant paklodžių be perstojo srovele sunkėsi kraujas, Olga suvokė, jog nuo jos pirmąsyk nusigręžė laimė. Bandė numušti temperatūrą ir sustabdyti kraujavimą visomis įmanomomis priemonėmis, tačiau buvo aišku, jog merginos gyvybė pamažu gęsta. Olga pasijuto įkliuvusi į spąstus: žūtų, jeigu mergina mirtų jos namuose, antra vertus, negalėjo išmesti jos į gatvę ar pranešti artimiesiems. Kai, prilaikydama jai galvą, girdė vandeniu, staiga išgirdo, kaip ji pusbalsiu šaukiasi Gregorio, ir iškart suprato, kad tik jį vieną gali prašyti pagalbos. Telefono skambutis prikėlė jį iš miego. Atlėk nedelsdamas, tarė ji, ir iš balso tono Gregoris suprato, kad reikalas skubus, nieko neklausinėjo, rytą sėdo į lėktuvą ir po kelių valandų taksi automobiliu vežė apsikabinęs savo draugę į artimiausią ligoninę, graudendamas ją, kodėl tomis siaubingomis savaitėmis nepatikėjo jam savo paslapties, kodėl neatvėrei man širdies, aš būčiau su tavimi, sakiau tau, Karmena, Tomas Kleitonas – paskutinis niekšas, ne visi vyrai tokie, ne visi pabėga pergulėję, pasak tavo tėvo, yra ir doresnių už Kleitoną, kodėl neleidai anksčiau tau padėti, gal ir kūdikis gyventų, neliktum viena, juk mudu draugai, brolis ir sesuo, jeigu jau mudu vienas kitam nepadėtume, tegu jį skradžiai, tokį gyvenimą, Karmena, tik nemirk, dėl Dievo meilės, tik nemirk.

Darbuojantis chirurgams, Gregorį tardė policija, kuriai buvo pranešta, kokios būklės ligonė atsidūrė ligoninėje.

– Susitarkime, – pasiūlė kantrybės netekęs pareigūnas po trijų valandų bevaisio tardymo, – pasakyk, kas padarė abortą,

ir galėsi eiti sau, net nebūsi įrašytas į kartoteką. Nieko daugiau neklausinėsiu, galėsi būti visiškai laisvas.

– Aš nežinau, kas tai padarė, jau šimtąsyk jums sakiau. Aš čia net negyvenu, atskridau rytiniu reisu, štai mano bilietas. Draugė paskambino man, ir aš nuvežiau ją į ligoninę, nieko daugiau nežinau.

– Ar tu kūdikio tėvas?

– Ne. Jau aštuoni mėnesiai, kai nebuvau susitikęs su Karmena Morales.

– Kur ją suradai?

– Ji laukė manęs oro uoste.

– Negalimas daiktas! Ji negali vaikščioti! Sakyk, kur ją radai, ir aš tave paleisiu. Priešingu atveju būsi suimtas už nusikaltimo dangstymą ir bendrininkavimą.

– Tai dar reikėtų įrodyti.

Ir vėl pasipylė tie patys klausimai, atsakymai, grasinimai ir išsisukinėjimai. Galiausiai policija jį paleido ir nuvyko į Moralesų namus apklausti artimųjų. Taip Pedras ir Inmakuliada sužinojo, kas atsitiko, ir, nors ir įtarė Olgą, nieko nepasakė, nes numanė, kad ji norėjo padėti jų dukteriai, o antra vertus, įduoti ką nors policijai meksikiečių priemiestyje pats didžiausias nusikaltimas.

– Dievas ją nubaudė, tad man jos bausti nevalia, – tarė Pedras Moralesas dusliu balsu, sužinojęs, kokios būklės jo duktė.

Gregoris Rivzas nepaliko draugės, kol nepraėjo pavojus. Tris naktis miegojo kėdėje prie lovos, tolydžio pabusdamas ir pasiklausydamas, ar ligonė kvėpuoja. Ketvirtos dienos rytą, kai Karmena pabudo, temperatūra buvo nuslūgusi.

– Noriu valgyti, – pareiškė ji.

– Ačiū Dievui! – nusišypsojo jis ir ištraukė skardinę sutirštinto pieno. Kaip kitados, dar vaikai būdami, susiėmę už rankų, pamažu išlaižė lipnų saldimą.

Tuo tarpu Olga, susikrovusi daiktus į lagaminą, išvyko kuo toliau nuo Los Andželo, į Puerto Riką, priemiestyje visiems pranešusi, kad išskrenda į Las Vegaso kazino, nes mirusio indėno vėlė jai pakuždėjusi į ausį, kaip galima išlošti krūvą pinigų. Pedras Moralesas pasirišo ant rankovės juodą raištį, kaimynams pranešė, kad mirė artimas giminaitis, o namie pareiškė, kad dukters niekada nė būti nebuvę, ir uždraudė netgi ištarti jos vardą. Inmakuliada pažadėjo Švenčiausiajai Mergelei visą gyvenimą kasdien kalbėti rožinį, kad tik atleistų Karmenai mirtiną nuodėmę, paėmė pinigus, kuriuos laikė paslėpusi po grindlente, ir slapčia nuo vyro nuėjo jos aplankyti. Duktė šiurkščiu žaliu ligoninės chalatu sėdėjo kėdėje, pro langą spoksodama į priešais stovinčio namo plytų sieną, atrodė tokia nelaiminga, kad motina, užgniaužusi ašaras ir priekaištus, ją apkabino. Karmena įsikniaubė motinai į krūtinę, kvepiančią tokiu pažįstamu nuo mažens švarių drabužių ir virtuvės kvapu, ir nutilo, jos sūpuojama.

– Štai čia mano santaupos, dukrele. Būtų geriausia, kad kuriam laikui išvažiuotum, kol tėvas tavęs pasiilgs ir jam atsileis širdis. Rašyk man, bet ne į namus, o Norai Rivz. Tai pati patikimiausia moteris, kokią aš pažįstu. Saugokis, ir tepadeda tau Dievas...

– Dievas mane pamiršo, mama.

– Nedrįsk taip net juokauti, – sudraudė Inmakuliada. – Nors ir kas atsitiktų, Dievas tave myli, dukrele, ir aš tave myliu. Mudu visada tave sergėsime, supratai?

– Taip, mama.

Gregoris Rivzas pirmąsyk pamatė Samantą Ernst teniso aikštelėje, kur ji žaidė tuo metu, kai jis netoliese parke karpė krūmus. Studijuodamas universitete, jis dirbo moterų valgykloje priešais

namą, kur ir gyveno. Dvi virėjos gamino valgį, o Gregoris su penkių studentų grupe aptarnaudavo stalus ir plaudavo indus. Tai kėlė visiems pavydą, nes jis bet kada galėdavo eiti į universiteto patalpas ir artimai bendrauti su studentėmis. Atliekamu laiku jis dirbo sodininku: pjaudavo veją ir raudavo piktžoles, anksčiau nieko neišmanė apie augalus, bet turėjo gerą mokytoją, rumuną, pavarde Balčeskus, iš pažiūros tikrą laukinį, tačiau labai jautrios širdies vyriškį, kuris skutosi galvą ir fetro skiaute blizginosi plikę, šnekėjo beprotiška kalbų maišalyne ir dėl gėlių kraustėsi iš proto. Savo šalyje jis dirbo muitininku, tačiau, progai pasitaikius, pabėgo – mat gerai žinojo, kur galima saugiai pereiti sieną, – ilgai klajojęs, pėsčiomis atkako iš Kanados į Jungtines Amerikos Valstijas be pinigų, be dokumentų, mokėdamas tik du angliškus žodžius: pinigai ir laisvė. Įsitikinęs, kad Amerikoje to visiškai užtenka, nepasivargino praplėsti savo žodyno, tenkindamasis mimika. Iš jo Gregoris išmoko kovoti su vikšrais, baltasparniais, šliužais, skruzdėlėmis ir kitais kenkėjais, tręšti, skiepyti ir persodinti augalus. Tos valandos po atviru dangumi buvo ne tiek darbas, kiek malonus laisvalaikis, juo labiau kad tekdavo įspėti viršininko nurodymus, pasitelkus visą nuojautą. Vieną dieną, bekarpant gyvatvorę, į akį jam krito viena tenisininkė: susidomėjęs ne tiek jos išvaizda, nes šiaip niekada nebūtų atkreipęs į ją dėmesio, kiek sportininkės laikysena, valandėlę nenuleido nuo jos žvilgsnio. Ji buvo raumeninga, miklių kojų, pailgo, taurių bruožų veido, trumpais plaukais, dailiai įdegusi kaip ir visi žmonės, daug laiko praleidžiantys gryname ore. Gregorį pakerėjo jos apsukrumas, sveikata trykštantis kūnas, ir jis, atsistojęs prie vartų, ėmė laukti, kol merginos baigs žaisti. Kai ji, spindinti nuo prakaito, ėjo pro šalį su rakete ant peties, jis nesumetė, kaip galėtų ją užkalbinti, jokie tinkami žodžiai nedingtelėjo į galvą, ir jis liko bestovįs kaip liežuvį prari-

jęs. Truputį atsilikęs, jis nusekė iš paskos ir pamatė, kaip ji sėda į prašmatnų sportinį automobilį. Tą vakarą, nutaisęs abejingą toną, papasakojo apie tai Timočiui Duanui.

– Turbūt nebūsi toks kvailas, kad įsimylėtum, Gregai?

– Aišku, kad ne. Ji man patinka, ir tiek.

– Ar ji gyvena bendrabutyje?

– Nemanau, niekada čia nesu jos matęs.

– Nekas. Bent kartą tau būtų pravertęs raktas.

– Į studentę nepanaši, važinėja raudonu sportiniu automobiliu.

– Ko gero, kokio nors turčiaus žmona...

– Nemanau, kad ji ištekėjusi.

– Vadinasi, kekšė.

– Kur tu matei, kad kekšės žaistų tenisą, Timai? Jos dirba naktimis, o dieną miega. Neišmanau, kaip derėtų kalbėti su tokia... Ji visiškai nepanaši į mano aplinkos merginas.

– Na ir nekalbėk. Žaisk su ja tenisą.

– Kad rankose nesu laikęs raketės.

– Negali būti! Ką gi darei visą savo gyvenimą?

– Dirbau.

– Tai ką gi tu moki, Gregai, velniai rautų?

– Šokti.

– Tuomet pakviesk ją į šokius.

– Nedrįstu.

– Gal nori, kad aš su ja pasikalbėčiau?

– Nė nemėgink prie jos artintis! – sušuko Gregoris, visai nenusiteikęs varžytis su savo bičiuliu, o juo labiau dėl merginos.

Rytojaus dieną, apsimesdamas, kad karpo gyvatvorę, Gregoris gerą valandą jos tykojo, o jai einant pro šalį, buvo bebandąs ją stabdyti, bet vėl viršų paėmė drovumas. Scena kartojosi, kol pagaliau Balčeskus pastebėjo, kad krūmai veikiai bus apkar-

pyti iki pat šaknų, ir ryžosi įsikišti, kol viso parko neištiko toks pat likimas. Rumunas įbėgo į teniso aikštelę, pertraukė žaidimą ištisa virtine Transilvanijos kalbos žodžių ir, kadangi išsigandusi mergina nepaisė jo gestų, kuriais jis stengėsi nukreipti jos dėmesį į gerbėją, it perkūno trenktą kitapus tvorelės, griebė jai už rankos ir nusitempė, kažką marmėdamas apie pinigus ir laisvę, dar labiau išmušdamas merginą iš vėžių. Taip Gregoris Rivzas akis į akį susitiko su Samanta Ernst – ištrūkusi iš Balčeskaus gniaužtų, ji puolė prie jo ieškoti išsigelbėjimo, ir galiausiai viskas baigėsi tuo, kad, įspūdingojo sodininko palaiminti, jie nuėjo gerti kavos. Atsisėdo prie išklerusio staliuko lankomiausioje miesto kavinėje, lūžtančioje nuo žmonių griuvenoje, kur kelios studentų kartos parašė tūkstančius eilėraščių ir aptarė visas įmanomas temas, o tokios porelės kaip jiedu pradėjo atsargų pažinties procesą. Gregoris bandė sužavėti Samantą literatūrinių temų repertuaru, tačiau, pastebėjęs jos nuobodžiaujančią išraišką, veikiai atsisakė šios taktikos ir pabandė ieškoti bendrų sąlyčio taškų. Mergina taipgi nesusidomėjo nei pilietinėmis teisėmis, nei Kubos revoliucija, regis, neturėjo jokių pažiūrų, tačiau Gregoris, jos abejingumą palaikęs dvasingumu, dar įnirtingiau puolė savo auką.

Atsidūrusi toliau nuo teniso aikštelės, Samanta Ernst nebeatrodė tokia kerinti, bet, šiaip ar taip, buvo patrauklesnė už vidurinės mokyklos mokines ar meksikiečių priemiesčio merginas. Ji ketino atsidėti archeologijai, susižavėjusi mintimi, kad egzotiškuose kraštuose teks ieškoti tūkstantmečių civilizacijų pėdsakų, dirbti po atviru dangumi ir mūvėti puskelnėmis, tačiau, sužinojusi, kokių dalykų reikės mokytis, atsisakė savo ketinimo: neturėtų kantrybės kruopščiai rūšiuoti apgraužtus kaulus ir niekam tikusių ąsočių šukes. Tuomet prasidėjo dvejonių periodas, paveikęs kai kurias jos gyvenimo puses. Ji augo

žaviuose Holivudo prodiuserio namuose, kur buvo du baseinai, tėvas buvo vedęs keturis kartus ir gyveno apsuptas ką tik iš kokonų išsiritusių nimfų, žadėdamas joms žaibišką sėkmę mainais į menkutes asmenines paslaugas. Motina, aristokratė iš Virdžinijos, išdidi kaip karalienė ir gražių manierų kaip mokytoja, stojiškai kentė vyro išdaigas, slopindama neviltį ištisu arsenalu narkotikų ir kreditinėmis kortelėmis, kol, vieną gražią dieną pažiūrėjusi į veidrodį, nebepažino vienatvės nagų išakėto savo veido. Tarnai rado ją plūduriuojančią rausvų putų debesy marmurinėje vonioje, kur ji persipjovė venas. Samantai tuomet buvo šešiolika, jai pavyko nepastebimai gyventi tėvo namuose tarp gausybės atvestinių brolių ir seserų, buvusių žmonų, eilinių sužadėtinių, tarnų, draugų ir veislinių šunų. Ji kaip įprastai plaukiojo baseinuose ir žaidė tenisą, nepasiduodama beprasmiškam ilgesiui ir nesmerkdama motinos. Beje, dėl jos mirties ir neliūdėjo, niekada artimai su ja nebendravo, galimas daiktas, būtų veikiai ją pamiršusi, jeigu nebūtų kamavę košmarai – rausvų putų pilna vonia. Įstojo į Berklio universitetą, kaip ir daugelis kitų, priviliota laisvamaniškos jo šlovės: jai iki gyvo kaulo buvo nusibodusios motinos primestos miesčioniškos gražios manieros ir tėvo orgijos su efebais ir nimfomis. Jos automobilis krito į akis tarp kitų studentų kledarų, o jos namas, beje, apmokamas tėvo, buvo bohemos prieglobstis su nuostabiu vaizdu į įlanką, prigludęs tarp medžių ir milžiniškų paparčių. Gregorį Rivzą stulbino Samantos išmanymas: niekas iš jo pažįstamų nebūtų mokėjęs naudotis stalo įrankiais, valgydamas šešių patiekalų pietus, ir iš pirmo žvilgsnio atskirti tikrą kašmyrinį švarką nuo netikro arba persišką kilimą nuo paprasto, aišku, išskyrus Timotį Duaną, bet šis šaipėsi iš visko, o ypač iš kašmyrinių švarkų ir persiškų kilimų. Kai Gregoris pirmą kartą ją pakvietė į šokius, ji pasirodė pasipuošusi geltona dekoltuota suknele ir perlų

vėriniu. Jausdamasis juokingas Duano skolinta eilute, jis susivokė, kad turėjo nusivesti ją į kitą vietą, kur kas prabangesnę, nei leidžia kišenė. Samanta šoko prastai, atidžiai sekė muziką ir skaičiavo žingsnius, du, vienas, du, vienas, nepaslanki kaip šluota draugo glėbyje, gėrė vaisių sultis, mažai kalbėjo ir laikėsi šaltai ir atsainiai, ir toks elgesys Gregoriui atrodė nepaprastai paslaptingas. Užsispyręs įsikibo į tą meilę, tikindamas save, kad, kuriant šeimą, nebūtina nei aistra, nei bendri pomėgiai. Kaip tik toks ir buvo jo tikslas, nors širdies gilumoje dar nedrįso sau prisipažinti, o juo labiau žodžiais jo išreikšti. Visą gyvenimą jis troško turėti namų židinį, tokį kaip Moralesų, ir taip puoselėjo tą savo svajonę, jog nutarė ją įkūnyti su pirma pasitaikiusia moterimi, netgi nepasitikrinęs, ar ji irgi turinti tokių minčių.

Rivzas apsigynė literatūros diplomą su pagyrimu – jo gerasis draugas Sirusas turėtų jį pasveikinti iš ano pasaulio – ir San Fransiske įstojo į Teisės fakultetą. Mintis tapti advokatu dingtelėjo jam į galvą kaip priešprieša Timočiui Duanui, pareiškusiam, jog advokatas menkai skiriasi nuo pirato, bet vėliau ir jis susigundė šia mintimi. Vos apsisprendęs jis paskambino Olgai ir pranešė, kad ji apsiriko pranašaudama jam ateitį: jis nebūsiąs nei plėšikas, nei policininkas, jam nereikėsią rinktis vieną katrą iš tų dviejų specialybių. Žiniuonė, neseniai grįžusi iš Puerto Riko, kur praturtėjo naujomis aiškiaregystės ir medicinos žiniomis, jam atsakė, kad, priešingai, pataikiusi kaip pirštu į akį: jis dirbsiąs vadovaudamasis įstatymais, ir, be kita ko, advokatai – tai licencijuoti vagys. Viena iš priežasčių, paskatinusių Rivzą studijuoti toliau, buvo galimybė atitolinti karinę tarnybą. Karas Vietname, anksčiau atrodęs menkas ir tolimas, įsiliepsnojo kaip reikiant, ir nieko nebeviliojo įspūdinga atsargos kari-

ninko uniforma ir karinės pratybos savaitgaliais. Treji ar ketveri teisės mokslų metai išgelbėtų jį nuo kelionės į frontą.

– Niekaip nesuvokiu, kaip sugeba taip įnirtingai priešintis tie nykštukai rytiečiai, – pašaipiai kalbėjo Timotis Duanas. – Kaip jie galėtų nežinoti, kad mes esame pati stipriausia istorijoje karinė galybė? Be abejo, mes nugalėsime. Pagal oficialius apskaičiavimus jų nuostoliai tokie dideli, kad gyvų priešų nebėra, o iš kitos pusės šaudo šmėklos.

Tai, iš ko Duanas šaipėsi, kitiems atrodė gryna teisybė, jie buvo įsitikinę, jog užtektų dar vieno postūmio, kad tie vaidalai būtų galutinai nugalėti ir nušluoti nuo žemės paviršiaus. Taip tvirtino generolai per televiziją, tuo tarpu kameros rodė virtines maišų su amerikiečių kareivių kūnais, nutūpimo takuose laukiančiais orlaivių. Himnas, vėliavos ir paradai tėvynės miestuose. Griausmas, dulkės ir sąmyšis Azijos pietryčiuose. Nutylimas sąrašas žuvusiųjų, jokio sąrašo fiziškai ir dvasiškai sužalotųjų. Protesto demonstracijose jaunieji pacifistai degino vėliavas ir šaukimus į kariuomenę. Išdavikai, raudonieji bailiai, nešdinkitės, jeigu jums nepatinka Amerika, mums jūsų nereikia, šaukė jų priešininkai. Policija malšino demonstracijas lazdomis, o kartais ir šūviais. Ramybė ir meilė, broli, tuo tarpu dainavo hipiai, siūlydami gėlių nutaikiusiems į juos šautuvus, ir, susikibę rankomis, šoko rateliu, akis panėrę į marihuanos rojų, kaip paprastai palaimingai šypsodami, ir tokio iššūkio niekas negalėjo jiems dovanoti. Gregoris dvejojo. Jį viliojo nuotykiai mūšių laukuose, bet jis instinktyviai netikėjo tuo karingu džiugesiu. Bepročiai, visi bepročiai, dūsavo Timotis Duanas, apsirūpinęs pluoštu abejotinų sveikatos liudijimų, kad nuo mažens serga gausybe ligų, ir atleistas nuo karinės prievolės. Ilgokai pabendravus, Gregorio aistra Samantai virto meile, jos nepasitikėjimas išsisklaidė, ir jų santykiai nusistovėjo – tapo

amžinų įsimylėjėlių kasdienybe. Jiedu eidavo į kiną, koncertus ir teatrus, važiuodavo į gamtą paiškylauti, drauge mokydavosi atsisėdę medžių paunksnėje, kartais po paskaitų susitikdavo San Fransiske ir susikibę už rankų kaip turistai vaikščiodavo po kinų kvartalą. Rivzo planai buvo tokie miesčioniški, kad jis nedrįso jų aptarti su Samanta: svajojo turėti namą su rožynu, jis dirbtų advokatu, o ji keptų pyragus ir augintų vaikus, miela ir gražu. Patys gražiausi jo prisiminimai siejosi su tais laikais, kai tėvas buvo sveikas ir jie visa šeima gyveno ir klajojo sunkvežimiu. Jis įsivaizdavo, kad tik tada jausis ramus ir saugus, kai sukurs kažką panašaus į aną mažytę gentį; svajojo, kad kada nors sėdės ilgo stalo gale su savo vaikais ir draugais, kaip matė sėdint Moralesus. Dažnai juos prisimindavo, nes, nepaisant skurdo ir ankšto būsto, jo akimis žiūrint, jie buvo sektinas pavyzdys. Tais laikais, kai kūrėsi hipių bendruomenės ir viešpatavo greito maisto kultas, jo slaptos patriarchalinės svajonės atrodė įtartinos, tad verčiau derėjo balsu apie jas nekalbėti. Tikrovė keitėsi siaubingai greitai, kas dieną šeimai likdavo vis mažiau laiko bendrauti prie stalo, pasaulis sūkuriavo, viskas ėjo kreiva vėže, gyvenimas virto palaida bala, net kino teatras, kadaise buvęs vienintelis saugus prieglobstis, beveik nebeteikė paguodos. Kaubojai, indėnai, skaistūs įsimylėjėliai ir šaunūs kariai švarutėlėmis uniformomis šmėkščiodavo tik televizorių ekranuose, demonstruojant senus filmus, dezodorantų ir alaus reklamos pertraukiamus kas dešimt minučių, tačiau kino teatrų šventovėse, kur anksčiau jis skubėdavo ieškoti trumpalaikės ramybės, dabar buvo kur kas didesnė tikimybė gauti per sprandą. Džonas Veinas, ryžtingas, narsus ir vienišas didvyris, kurį bergždžiai mėginta mėgdžioti, pasitraukė į nuošalę, plūstelėjus avangardinio kino filmų srautui. Įsitaisęs krėsle žiūrovų salėje, Gregoris norom nenorom žiūrėdavo į

japonų karius, milžiniškame ekrane darančius sau charakirį, besimylinčias švedes lesbietes ir planetą užgrobiančius sadistus ateivius. Melodramomis, ir tomis negalėdavo mėgautis, nes dabar jos baigdavosi ne bučiniais ir smuikų muzika, bet depresija arba savižudybe.

Per atostogas jie išsiskyrė kelioms savaitėms, Samanta važiavo aplankyti tėvo, o jis dalyvavo privalomose karinėse pratybose ir politinėje veikloje, drauge su kitais studentais aiškindamas žmonėms pilietines teises. Sunku buvo suderinti dvi tokias skirtingas tikroves: nuožmias karines pratybas, kuriose ir baltieji, ir juodaodžiai turėdavo vienodai klausyti seržanto įsakymų, ir pavojingas užduotis pietinėse valstijose, kur tekdavo išties slapčiomis dirbti juodaodžių bendruomenėse, kad nesuuostų įmitę baltieji žaliūkai, pasiruošę užgniaužti kiekvieną rasinės lygybės idėją. Tuo metu kėlė ir siaubą, ir susižavėjimą Juodosios Panteros savo beretėmis, grėsminga iškalba ir karingais paradais. Juodaodžiai, didžiuodamiesi savo juodumu, akiplėšos juodaodžiai juodais akiniais ir juodais drabužiais, vaikščiodavo šaligatviais visu plotu, susikibę už parankių su savo moterimis, įžūliomis juodaodėmis pūpsančiomis krūtimis, nesitraukdami iš kelio baltiesiems, jau nebenudurdami akių į žemę, nebekalbėdami prislopintu balsu. Senų laikų nuolankieji ir pažemintieji dabar patys draskė akis baltiesiems. Į vasaros pabaigą įsimylėjėliai vėl susitiko, ne per daugiausia išsiilgę vienas kito, bet nuoširdžiai džiaugdamiesi kaip geri draugai. Stengėsi kuo rečiau leistis į ginčus, nekalbėti prieštaringomis temomis, tačiau nenuobodžiavo, patylėti irgi būdavo gera. Gregoris niekada neklausdavo Samantos nuomonės nei pasakodavo apie savo veiklą, nes ji, atrodė, nesiklausydavo, pavargdavo, kai jis stengdavosi pasidalyti su ja mintimis. Niekas jos per daug nedomino, išskyrus sportą ir kai kurias naujienėles, atklydusias iš Rytų, kaip antai sukrūs

dervišų šokiai ir transcendentinės meditacijos. Šiuo atžvilgiu būta iš ko rinktis: mieste buvo siūloma begalė pagreitintų kursų tiems, kas pageidauja patogiai per savaitgalį įsidėti į galvą nelengvą didžiųjų Indijos mistikų išmintį. Tad nenuostabu, kad Gregoris, išaugęs tarp Logų ir Mokytojų, matęs, kaip motina nutolsta nuo tikrovės ir nuklysta į dvasinius tyrlaukius, išmanęs Olgos raganavimus, šaipėsi iš visų tų „mokslų". Samanta padejuodavo dėl jo menko jautrumo, tačiau nei įsižeisdavo, nei bandydavo jį perauklėti: tai būtų buvęs per sunkus uždavinys. Ji nemėgo švaistyti savo jėgų, gal todėl, kad buvo tingi kaip katė, tačiau tais laikais buvo lengva supainioti jos vangų būdą su tokia madinga budistine ramybe. Jai trūko įkarščio netgi mylėtis, tačiau Gregoris jos šaltumą užsispyręs laikė drovumu ir savo lakia vaizduote gražino jų prėską draugystę, prasimanydamas įvairiausių dorybių ten, kur jų nė būti nebuvo. Išmoko darbuotis teniso rakete, kad galėtų su mylimąja žaisti jos mėgstamiausią žaidimą, nors pats jo ir nemėgo, nes niekada nesugebėdavo laimėti, o kadangi jie rungdavosi tik dviese, buvo neįmanoma išlyginti nesėkmes žaidžiant su kitais komandos nariais. Ji, priešingai, nė neketino domėtis jo pomėgiais. Tą vienintelį kartą, kai jie nuėjo į operą, ji užmigo per antrą veiksmą, o kai eidavo į šokius, kiekvienąsyk grįždavo prastos nuotaikos, nes ji nemokėjo nei atsipalaiduoti, nei atsiduoti muzikai. Panašiai atsitikdavo jiems besimylint. Jie judėdavo skirtingu ritmu, bet paskiau abu patirdavo nepasitenkinimą, tačiau nė vienam jų nekilo mintis, jog tai rimtas perspėjimas ateičiai: abu manė, jog visa tai tik dėl to, kad jie pernelyg saugosi pastoti. Samanta buvo nusistačiusi prieš bet kokias kontraceptines priemones, vienos jai atrodė neestetiškos arba nemalonios, kitos, jos nuomone, galėjo sutrikdyti trapią hormonų pusiausvyrą. Tiesiog maniakiškai rūpinosi savo kūnu, valandų valandas mankštin-

davosi, gerdavo po du litrus vandens per dieną ir degindavosi visiškai nuoga. Tuo metu Gregoris mokėsi gaminti valgį su savo draugėmis Džoana ir Sjuzena, skaitė Kamasutrą ir visus erotikos vadovėlius, kokie tik pakliūdavo į rankas; ji graužbeing žalias daržoves ir laikėsi saikingo sekso kaip kūno higienos ir dvasinės drausmės priemonės.

Rivzo žavėjimasis universitetu slūgo lygiai taip greitai, kaip nyko meksikietiška tartis. Gavęs diplomą, kaip ir dauguma studentų, tarė sau, kad daugiau žinių sukaupė gatvėje negu auditorijose. Universitetas turėjo paruošti studentus produktyviam ir nuolankiam gyvenimui, tačiau ši programa nesiderino su augančiu jaunimo maištingumu. Dėstytojai nekreipė dėmesio į kylantį žemės drebėjimą; apkvaitę nuo smulkių tarpusavio rietenų ir popierizmo, netgi nesuvokė padėties grėsmingumo. Nors diduma dėstytojų buvo tiksliųjų ir humanitarinių mokslų šviesuliai, per tuos ketverius metus Gregoris neturėjo nė vieno, kurį vėliau būtų galėjęs prisiminti, nė vienas jų neprilygo Sirusui, skatinusiam permąstyti savo pažiūras ir plėtoti intelektą. Jis negaišo laiko tuščioms paieškoms, duomenų kalimui ir dulkėti pasmerktoms disertacijoms. Jo romantiškas svajones apie studento gyvenimą sutraiškė beprasmiška rutina. Jis nenorėjo išvykti iš šio neįprasto miesto, nors praktiniu požiūriu būtų pravarčiau gyventi San Fransiske. Jis suaugo su Berklio Liaudies Demokratine Respublika, jam patiko klaidžioti gatvėmis, kur knibždėjo svamių* medvilninėmis tunikomis, moterų, panašių į viduramžių šmėklas, išminčių be vietos šioje žemėje, revoliucionierių be revoliucijos, klajojančių muzikantų, pamokslininkų, pamišėlių, niekniekių pardavėjų, amatininkų, policininkų ir nusikaltėlių. Kuo toliau nuo buržujų tėvų

* Svamis – jogos meistras, atsižadėjęs visuomeninio gyvenimo.

trokštančio pabėgti jaunimo tarpe vyravo indiškasis stilius. Gatvėse ir aikštėse prekiauta viskuo: narkotikais, marškinėliais, plokštelėmis, naudotomis knygomis, pigiais blizgučiais. Gatvėmis zujo grafičiais išmarginti autobusai, dviračiai, rausvi ir gelsvai žalsvi senoviniai kadilakai, išklerę taksi automobiliai, pigūs – normaliems žmonėms, nemokami – ypatingiems, kaip antai valkatoms ir demonstrantams, kokios nors protesto akcijos dalyviams.

Norėdamas užsidirbti daugiau pinigų, po paskaitų Gregoris ėmė prižiūrėti vaikus – paimdavo juos iš mokyklos ir globodavo kelias valandas iki vakaro, kol tėvai pareidavo namo iš darbo. Iš pradžių turėjo tik penkis vaikus, bet veikiai jų skaičius išaugo, ir jis atsisakė darbo moterų valgykloje ir parke, kur darbavosi su Balčeskum, nusipirko autobusiuką ir pasisamdė du padėjėjus. Pinigų užsidirbdavo daugiau negu bet kuris iš jo kolegų, ir, iš šalies žiūrint, darbas atrodė malonus, nors, tiesą pasakius, gerokai nuvargindavo. Iš tolo vaikai buvo panašūs kaip vandens lašai, išsmukdavo, kai bandydavo juos tramdyti, lipte prilipdavo, kai norėdavo nuo jų išsivaduoti, tačiau veikiai juos pamėgo ir savaitgaliais jų pasiilgdavo. Vienas mažylis meistriškai sugebėdavo pasislėpti: taip stengdavosi išsprūsti iš akių, kad jo vienintelio Rivzas niekada nepamiršo vėlesniais metais. Vieną vakarą dingo kaip į vandenį. Prieš išvažiuodamas su vaikais, Gregoris visada suskaičiuodavo juos, tačiau tą dieną vėlavo ir nespėjo. Važiuodamas įprastu keliu, sustojo prie mažylio namo ir, siaubo apimtas, pastebėjo, kad jo nėra autobuse. Apsisukęs nulėkė atgal į parką, o ten atsidūrė jau temstant. Leidosi bėgioti takais, iš visos gerklės šaukdamas mažylį, tuo tarpu kiti vaikai ėmė verkšlenti pavargę, ir galiausiai jis puolė prie telefono kviestis pagalbos. Po penkiolikos minučių atskubėjo būrys policininkų su žibintuvėliais ir šunimis, keliolika savanorių, dėl visa ko

atvažiavo greitosios pagalbos automobilis, du reporteriai, fotografas, palei policijos ištemptas virves išsirikiavo pusšimtis kaimynų ir žioplių.

– Praneškite tėvams, – nutarė policininkų vyresnysis.

– Dieve mano! Ką gi aš jiems pasakysiu?

– Eime, aš jus palydėsiu. Tokie dalykai atsitinka, esu visko matęs. Paskiau surandami lavonai, nenorėčiau apie tai kalbėti, pasitaiko išžagintų, nukankintų vaikų... Niekad netrūksta iškrypėlių. Jeigu būtų mano valia, visus juos pasodinčiau į elektros kėdę...

Rivzui kojas pakirto iš baimės, ėmė pykinti. Kai priėjo namą, durys atsidarė, ir prie slenksčio išdygo dingęs mažis žemės riešutų sviestu išterliotomis lūpomis. Pasakė, kad jam nusibodę ir jis panūdęs grįžti namo ir žiūrėti televizorių. Jo motina dar nebuvo grįžusi ir nė neįtarė, kad jos vaikas laikomas dingusiu. Nuo tos dienos bėgliuką Gregoris prisirišdavo virve prie juosmens, kaip darydavo Inmakuliada Morales su savo pakvėšusia motina, tad daugiau tokių bėdų nebepasitaikė, o ir kiti vaikai nebedrįso duoti valios kojoms. Puikiai sugalvota, pagyrė Karmena, kai, paskambinęs jai, papasakojo, kas atsitiko. Didelio čia daikto, jeigu paskiau jie turės mokėti psichiatrui, kad nusikratytų priklausomybės nuo mamos sijono!

Džoana ir Sjuzena persikraustė į seną namą, gana apleistą, bet dar tvirtais pamatais, įsteigė ten vegetariškų ir makrobiotiškų patiekalų restoraną, ilgainiui pagarsėjusį visame mieste. Į jų buvusį namą įsikėlė hipių kolonija, kuri ėmė sparčiai daugintis ir plėstis. Iš pradžių apsigyveno dvi poros su vaikais, tačiau netrukus gentis pašėlo augti, durys buvo atviros visiems, trokštantiems atsidurti prie bendro katilo toje narkotikų, pigių amatininkų dirbinių, jogos, rytietiškos muzikos ir laisvosios meilės oazėje. Neištvėręs tos sumaišties, triukšmo ir nešvaros,

Timotis Duanas išsinuomojo būstą San Fransiske, kur studijavo mediciną. Pasiūlė kraustytis drauge ir Rivzui, tačiau šis nesiryžo atsisveikinti su mansarda, nors irgi studijavo mieste ir buvo galutinai pasibodėjęs hipiais. Jis irzo savo kambaryje aptikęs svetimus žmones, nevirškino monotoniškos būgnelių, lumzdelių ir fleitų muzikos, siuto dingus asmeniniams daiktams. Taika ir meilė, broli, romiai šypsodamiesi pasitikdavo jį vadinamieji Gėlių vaikai, kai jis, riaumodamas kaip žvėris, atbildėdavo laiptais reikalauti pavogtų marškinių. Beveik visada grįždavo į paskutinį tame name privatų kambarį paspraudęs uodegą ir tuščiomis rankomis, jausdamasis kaip supuvęs kapitalistas. Berklis tapo narkotikų ir maišto židiniu, kiekvieną dieną, ieškodamos rojaus, atplūsdavo naujos klajoklių bangos, važiuodavo griausmingais motociklais, išklerusiais automobiliais ir autobusais, pritaikytais laikinam gyvenimui, įsikurdavo parkuose, kuo ramiausiai mylėdavosi gatvėse, misdami oru, muzika ir „žole". Marihuanos tvaikas stelbė visus kitus kvapus. Vyko išsyk dvi revoliucijos, viena hipių, pasinešusių pakeisti pasaulio dėsnius maldomis sanskrito kalba, gėlėmis ir bučiniais, ir antra – kitaminčių, užsimojusių pakeisti šalies įstatymus protestais, klyksmais ir akmenimis. Antroji labiau tiko Gregorio būdui, tačiau jis neturėjo laiko tokiai veiklai ir visiškai prarado norą dalyvauti riaušėse, kai suprato, kad toks anų gyvenimo būdas ar veikiau laisvalaikis. Tuomet nustojo graužti sąžinė, kad studijuoja, užuot erzinęs policiją; tarė sau, jog kur kas naudingiau per vasaros atostogas tyliai darbuotis pietinėse valstijose tarp juodaodžių. Jei kurią dieną nebūdavo demonstracijų dėl pilietinių teisių, rėkauta prieš karą Vietname, retai pasitaikydavo, kad nekiltų kokių nors viešosios tvarkos pažeidimų. Policija naudojo karinę taktiką ir kovinius būrius, kad palaikytų bent kokią tvarkos regimybę. Baisėdamiesi atviru paleistuvavimu,

maištais, nepagarba privačiai nuosavybei ir gindami protėvių vertybes, piliečiai ėmė kurti savigynos grupes. Sugriaudėjo balsų choras, reikalaudamas apsaugoti šventąjį *American Way of Life**. Jie griauna krikščioniškosios Vakarų civilizacijos pamatus! Šalis galiausiai taps komunistine ir psichodeline Sodoma, štai ko siekia tie nevidonai! Juodaodžiai ir hipiai pavers niekais mūsų sistemą! Timotis Duanas tyčiodamasis mėgdžiojo tėvą ir kitus klubo džentelmenus. Jie ne vieninteliai sugrūdo visus kitaminčius į vieną katilą, tokį pat vaizdą piešė ir žiniasklaida, nors iš pirmo žvilgsnio buvo aiškus milžiniškas skirtumas. Vis dėlto, hipių judėjimui išsigimstant, pilietinės teisės stiprėjo. Gėlių revoliucija pasirodė besanti iliuzija, o revoliucija prieš rasizmą tvirtai ir nenumaldomai žengė į priekį. Apdujęę nuo haliucinogeninių grybų, žolės, sekso ir roko, hipiai nelabai suvokė, kokios silpnos jų jėgos ir kokie stiprūs jų priešai, tikėjo, kad žmonija įžengė į aukštesnę vystymosi pakopą ir niekada nebegrįš atgal. Nevalia neatsižvelgti į žmonių kvailumą, tvirtindavo Duanas. Keli puspročiai bučiuojasi ir išsitatuiruoja ant krūtinės balandžius, ir tiek, bet patikėk manimi, jie dings be pėdsako, istorija viską nušluos. Per ilgus vakarinius pokalbius jis visada skeptiškai vertindavo įvykius, įsitikinęs, kad vidutinybės galutinai nustelbs didžius idealus, todėl nesą ko džiūgauti dėl Vandenio ar kokios nors kitos eros. Jo nuomone, Gregoris vasarą tik veltui gaišta laiką surašinėdamas juodaodžius į balsuotojų sąrašus, nes jie ir nesiteiks balsuoti arba balsuos už respublikonus, tačiau kiekvieną kartą, kai prasidėdavo pinigų rinkimo pilietinėms teisėms ginti akcija, motinos vardu išrašydavo čekį – skaičių su trim nuliais. Feminizmą jis gynė kaip nuostabų išradimą, nes, pasak jo, nusivedus damą į restoraną,

* Amerikinį gyvenimo būdą (*angl.*).

nebereikėtų jos vaišinti, o pasiguldyti į lovą būtų galima už dyką. Šiaip ar taip, tais privalumais nesinaudodavo. Gregoris ir piktinosi, ir mėgavosi jo ciniškumu.

Laisvė ir pinigai, pinigai ir laisvė, skelbė paslaptingasis Balčeskus, kuris, tuo metu jau gerokai praplėtęs savo anglų kalbos žodyną, ant savo skustos galvos užsiauginęs kinišką kasą, apsirengęs kaip rusų valstietis, būreliui šalininkų parke dėstydavo savo filosofines pažiūras. Duano nuomone, mokytojas sodininkas susilaukė tokio pasisekimo arba todėl, kad niekas nesupranta, ką jis šneka, arba todėl, kad pašėlusiai sugeba vonios kambaryje auginti marihuaną, o gėlių vazonuose – stebuklinguosius grybus. Savo garaže rumunas buvo įsirengęs LSD fabrikėlį ir taip puikiai vertėsi, kad labai greitai praturtėjo. Gregoris jau senokai nebedirbo drauge su juo, tačiau palaikė gerus santykius, pagrįstus meile rožėms ir gardiems patiekalams. Balčeskus turėjo Dievo dovaną gaminti įvairiausius valgius su česnakais, vadindamas juos neištariamais vardais ir sakydamas, jog tai tipiški jo šalies patiekalai. Taip pat išmokė auginti rožes statinėse su ratukais, kad būtų lengviau jas vežioti kraustantis į kitą būstą ar emigruojant.

– Aš neketinu emigruoti! – kvatodavo Gregoris.

– Negali žinoti. Pristinga pinigų, pristinga laisvės, ką darai? Emigruoji, – dūsaudamas atsiliepdavo rumunas ilgesio draskoma širdimi.

Po ilgų valandų, skirtų mankštai ir sportui, Samanta Ernst laisvalaikiu studijavo literatūrą. Ji niekada nedirbo ir nė neketino ko nors imtis. Jos tėvas bankrutavo investavęs milijonus į filmą apie Bizantijos imperiją, kuris žlugo ir sužlugdė jo paties viešpatiją. Kaip ir visos pamotės ir netikri giminaičiai, ligi tol sėmę pinigus iš plačios kino prodiuserio kišenės, ji turėjo pati rūpintis savo pragyvenimu, bet nenukentėjo nuo finansi-

nės krizės, nes šalia buvo Gregoris Rivzas. Jie ketino susituokti, kai tik baigs mokslus ir susiras nuolatinį darbą, tačiau magnato bankrotas paspartino įvykius, ir jiems teko atlikti šį formalumą keleriais metais anksčiau. Ceremonijoje dalyvavo tiek mažai žmonių, kad jungtuvės atrodė slaptos. Vieninteliai liudininkai buvo Timotis Duanas ir Samantos teniso treneris; po vestuvių jie pranešė naujieną artimiesiems ir draugams. Nora ir Džudė Rivz, kurias Gregoris aplankydavo kartą per metus per Padėkos šventę, jautėsi labai nutolusios ir nenustebo, kad jis nepakvietė jų į ceremoniją, tačiau Moralesai labai įsižeidė ir kurį laiką nenorėjo nė kalbėti su „sūnumi gringu", kaip jį vadino, bet, gimus Margaretai, jiems atlėgo širdis ir jie jam atleido. Gregoris persikėlė į Samantos namą su visu labu, įskaitant rožių statines, pasiryžęs įgyvendinti savo svajonę apie laimingą šeimą. Vedybinis gyvenimas nebuvo toks idealus, kaip jis vaizdavosi, tiesą pasakius, santuoka neišsprendė nė vienos draugystės meto problemos, tik prisidėjo naujų, tačiau jis nepalūžo, ramindamas save, kad reikalai pasitaisys, kai jis taps advokatu, dirbs nuolatinį darbą ir nebeturės tiek rūpesčių. Iš vaikų priežiūros verslo turėjo užtektinai pajamų, kad galėtų be vargo gyventi su žmona, nors negalėjo pats naudotis ta šeimynine laime. Kiekviena jo diena dabar labiau priminė bėgimą su kliūtimis. Keldavosi auštant, ruošdavosi paskaitoms, vakare dirbdavo, dvi valandas praleisdavo automobilyje, važiuodamas į universitetą ir grįždamas namo. Popiet vežiodavo vaikus į muziejus, parkus ir spektaklius, viena akimi juos stebėdamas, o kita studijuodamas. Kartą per savaitę važiuodavo į savitarnos skalbyklą ir turgavietę, dažnai prisidurdavo vieną kitą dolerį Džoanai ir Sjuzenai vakare padėdamas restorane. Į dienos pabaigą nusikamavęs grįždavo namo, ant grotelių išsikepdavo kokį mėsgalį ir pavalgydavo vienas, skaitydamas mokslo knygas. Samantą pykindavo vien išvydus mėsą

ir užuodus kepsnio kvapą, tad prieš vakarienę ji stengdavosi išsprūsti iš namų. Beje, jų dienotvarkės visiškai nesiderino: ji miegodavo iki vidurdienio ir ko nors imdavosi tik vėlai popiet; vakare visada būdavo kuo nors užsiėmusi: mokydavosi jogos, kambodžiečių šokių, afrikiečių būgnų meno. Tuo metu, kai vyras zuidavo atlikdamas begalę darbų, ji visada atrodydavo kaip nesava, lyg paprasčiausias gyvenimas jos lengvabūdiškai prigimčiai būtų titaniškas triūsas. Ištekėjus nė kiek nepadidėjo jos susidomėjimas meilės žaidimais ir lovoje gulėdavo tokia pat abejinga kaip ir anksčiau, tik sunkinančiomis aplinkybėmis: dabar jie turėjo daugiau galimybių būti drauge ir mažiau dingsčių vengti lytinių santykių. Gregoris bandė pritaikyti skaitytų vadovėlių patarimus, nors pats sau atrodė juokingas išdarinėdamas erotinius triukus, kurių Samanta nė kiek nevertino. Matydamas tokius menkus savo pastangų rezultatus, jis padarė išvadą, kad moterys ne per daugiausia linkusios į tą meną, išskyrus vienintelę gražią išimtį – Ernestiną Peredą. Jis nekreipė dėmesio į daugybę straipsnių, teigiančių priešingus dalykus, ir tuo metu, kai Vakarų pasaulis atvirai kalbėjo apie audringą moterų libido, buvo pasiruošęs aistrą maldyti kantrybe, nors ir neatsisakė minties pamažėle įvilioti Samantą į nuodėminguosius gašlumo sodus, kuriuos, kataliko sąžinės nukankintas, Timotis Duanas vadino paprasčiausiu lytinio instinkto patenkinimu.

Pasijutusi nėščia, Samanta visiškai palūžo. Jai pasirodė, kad jos įdegęs kūnas be lašelio riebalų tapo pasišlykštėtina talpykla, kurioje vystosi rajus, vargu ar ką nors bendra su ja turintis buožgalvis. Pirmosiomis savaitėmis stengėsi išsekinti save darydama pačią sudėtingiausią mankštą ir pasąmonės gilumoje vildamasi nusikratyti tos vergijos, tačiau netrukus, nuovargio įveikta, įjunko tysoti lovoje, spoksodama į lubas ir beviltiškai tūždama ant Gregorio, kuris, regis, džiaugėsi mintimi apie būsimą

atžalą ir guodė ją jausmingais patarimais, jos žodžiais tariant, kuo mažiausiai tinkamais tokiomis aplinkybėmis. Tu kaltas, tu vienas kaltas, priekaištavo jam, aš nenoriu vaikų, bent jau šiuo metu, tu be paliovos šneki apie šeimą, dievai žino, iš kur tokios kvailos mintys tau šauna į galvą, o kai be perstojo paistai tokias nesąmones, tai ir prisišneki ant savo galvos, kad tu prasmegtum. Ji niekaip nesuvokė, kaip galėjo atsitikti tokia nelaimė, tarėsi esanti nevaisinga, nes per šitiek metų, nė kiek nesisaugant, nieko neįvyko. Jei nenorėsiu, niekad to nebus, kartodavo ji kaip užsispyrusi išlepinta mergaitė, nepakenčianti jokios prievartos. Ją pykino ne tiek dėl nėštumo, kiek iš pasišlykštėjimo savimi ir nenoro turėti vaikų. Vyras nupirko jai kulinarijos knygą apie natūralų maistą ir paprašė Džoaną ir Sjuzeną padėti jam pagaminti žmonai sveikų valgių – bergždžias darbas, nes Samanta tik vargais negalais prisiversdavo suvalgyti saliero lapkotį ar skiltelę obuolio. Po trijų mėnesių, kai papilnėjo liemuo ir krūtinė, įsiutusi ji pasidavė likimo valiai. Apetito stoka virto rajumu, ir, nepaisydama jokių vegetarų taisyklių, per vakarienę ji atsidėjusi šveisdavo riebius Grego keptus kiaulienos muštinius ir dešras, o rytojaus dieną kramsnodavo šaltus. Kartą, su draugais vakarieniaujant ispanų restorane, ji atrado tos dienos patiekalą, madridietiškus žarnokus, gabaliukais supjaustyto skrandžio ir žarnų jukinį, panašų į pomidorų padaže sumirkytą mazgotę. Samanta taip dažnai bet kuriuo metu ateidavo į restoraną užsisakyti šio patiekalo, kad virėjas susižavėjęs dovanai duodavo jai plastikinį indą, pilnutėlį to nesveiko valgio. Ji pastorėjo, odą išbėrė spuogeliais, ir galiausiai ji visiškai puolė į neviltį: sąžinės graužiama, apsirgo nuo pašvinkusios skerdienos, bet negalėjo atsispirti pagundai, rijo be perstojo, lyg atlikdama kokią bausmę. Miegojo be saiko, o visą kitą laiką spoksojo į televizorių, drauge su savo katėmis tysodama lovoje. Rivzas, alergiškas

katėms, persikraustė į kitą kambarį, neprarasdamas nei geros nuotaikos, nei kantrybės, viskas praeis, tai nėščiosios užgaidos, šypsojosi jis. Samanta nemėgo namų apyvokos, bet anksčiau vis dėlto aptvarkydavo kambarius, o nėštumo mėnesiais tvarkos regimybė virto chaosu. Gregoris buvo bebandąs kai ką tvarkyti, bet veltui darbas – visas namas buvo prisigėręs kačių ir madridietiškų žarnokų tvaiko.

Tais metais buvo madinga gimdyti vandenyje, savotiškai derinant kvėpavimo pratimus, balzamus, rytietišką meditaciją. Gerokai prieš tai gimdyvei reikėjo mokytis, kad galėtų pagimdyti kūdikį vonioje, pilnoje iš čiaupo prileisto paprasto vandens, palaikoma kūdikio tėvo, apsupta draugų ir stebėtojų, idant naujagimis laimingai ateitų į pasaulį tiesiai iš motinos įsčių ir nepatirtų traumos, palikdamas tyloje skendinčią šiltą, skystą terpę ir staiga atsidurdamas gimdymo skyriuje, negailestingai plieskiant lempoms ir dzingsint chirurginiams instrumentams. Mintis buvo nebloga, tačiau sunkiai įgyvendinama. Samanta griežtai atsisakė net užsiminti apie gimdymą, laikydamasi savo teorijos, kad niekada neatsitiks to, ko žmogus nenori, tačiau septintąjį mėnesį nebeliko kitos išeities, kaip pažvelgti tikrovei į akis: po dviejų mėnesių turėjo gimti kūdikis, ir jai neišvengiamai reikėjo atlikti pagrindinį vaidmenį. Jai atrodė kur kas maloniau gimdyti šilto vandens vonioje, jaukios šviesos užlietoje aplinkoje, dviejų pribuvėjų draugijoje, negu ligoninėje ant stalo, atsidavus į rankas vyriškiui su prijuoste ir kauke, kad niekas jo nepažintų, tačiau nesutiko, jog gimdymas taptų pobūviu, nors pribuvėjos ir tvirtino, kad jai niekuo nereikėsią rūpintis, jos pačios pasirūpinsiančios ir gėrimais, ir marihuana, ir muzika, ir nuotraukomis. Mes tuokėmės privačiai, tad kodėl aš turėčiau gimdyti viešumoje? Ir aš, be jokios abejonės, nenorėčiau, kad mane kas nors fotografuotų išskėstomis kojomis,

nutarė Samanta, priimdama galutinį sprendimą. Pagaliau ji atsikėlė iš lovos ir drauge su vyru ėmė lankyti kursus, kur sutiko tokios pat būklės moterų ir suprato, kad motinystė – tai nieku gyvu ne nelaimė. Nustebusi įsitikino, kad kitos moterys atrodo patenkintos ir net didžiuojasi savo pilvu. Tai turėjo terapinį poveikį; ji atgavo bent iš dalies pagarbą savo kūnui ir nutarė rūpintis savimi; beje, madridietiškų žarnokų neatsisakė, tačiau savo dietą papildė daržovėmis ir vaisiais, ėmė daugiau vaikščioti ir trintis kūną migdolų aliejumi, šalavijų ir mėtų losjonais, prisipirko vaikiškų drabužėlių ir po dviejų savaičių vėl atrodė tokia, kokia buvo anksčiau. Prasidėjus didiesiems pasiruošimams, svetainėje teko pastatyti milžinišką medinį puskubilį, iš pradžių ketinta jį pasiskolinti, bet galiausiai įsitikinta, jog naudingiau nusipirkti. Gimus kūdikiui, būsią galima panaudoti kitoms reikmėms, paaiškinta jai, juo labiau kad dabar vis labiau plintanti mada maudytis visu būriu su draugais, nuogiems mirkti karštame vandenyje. Puskubilio neprireikė, nes penkios savaitės iki numatytos datos Samanta pagimdė dukrelę, kurią pavadino Margareta, tuo pačiu vardu, kokiu buvo jos, amžinatilsį, močiutė, mirusi rausvų putų debesy. Grįžęs popiet namo, Gregoris rado žmoną, sėdinčią amniono vandenyse: buvo tokia sutrikusi, kad pamiršo net šauktis pagalbos ir net neprisiminė, kad reikia kvėpuoti kaip ruoniui, kaip to mokėsi gimdymo kursuose. Įsodino ją į autobusiuką, kuriuo važinėjo darbo reikalais, ir nulėkė į ligoninę, kur chirurgai, gelbėdami naujagimį, turėjo atlikti cezario pjūvį. Taigi Margareta atėjo į pasaulį ne mediniame puskubilyje, smilkalų debesy raminamųjų giesmių liūliuojama, kaip buvo numatyta, o gyvenimą pradėjo inkubatoriuje nelyginant liūdna vieniša žuvytė akvariume. Po dviejų dienų, kai motina pradėjo vaikščioti ligoninės koridoriumi, tėvas prisiminė dvasingąsias pribuvėjas, artimuosius ir draugus ir

pranešė jiems naujieną. Labai sielvartavo, kad šalia nėra Karmenos, vienintelio žmogaus, kurio paramos būtų norėjęs tomis sunkiomis valandomis.

Samantai Ernst negandos vėjas, papūtęs pačią gimimo valandą, kai jos aristokratiškoji motina perdavė ją slaugytojai į rankas ir nustojo rūpintis savo atžala, virto viesulu ir išsviedė ją už tikrovės ribų tą pačią akimirką, kai jai gimė dukrelė. Vėliau ji nuoširdžiai prisipažino savo psichoanalitikui, kad mažytė būtybė, sunkiai kvėpuojanti stiklinėje dėžėje, žadinusi jai vien pasidygėjimą. Širdies gilumoje ji džiaugėsi, kad neturi pieno jai maitinti, ir galbūt slapčia troško, kad dukrelė apskritai dingtų, idant nereikėtų jos glausti prie krūtinės. Tai, ko ji išmoko kursuose, jai nė kiek nepravertė, ji niekada nenorėjo pripažinti kūdikio savu, jai atrodė, kad Margareta ne jos duktė, o tiesiog viena iš tūkstančių vaikų, tą dieną ir tą pačią valandą gimusių planetoje. Ji taipgi kratėsi minties, jog su tuo vikšreliu yra susieta nenutrūkstamais pareigos ir atsakomybės ryšiais. Pažvelgusi į veidrodį ir išvydusi ilgą randą skersai pilvo, anksčiau tokio lygaus ir įdegusio, o dabar strijų išmarginto, pratrūko nepaguodžiamai raudoti prarasto grožio. Vyras bandydavo priėjęs raminti, bet ji kiekvienąsyk vydavo jį šalin, apimta beprotiško pykčio. Gal nieko baisaus, apsipras, viskas taip neseniai įvyko, ji negali atgauti pusiausvyros, galvojo sau vienas Gregoris, tačiau po trijų savaičių, kai kūdikis buvo išrašytas iš ligoninės, o motina nesiliovė žiūrėtis į veidrodį ir aimanuoti, jis kreipėsi pagalbos į seserį. Šiuo atveju gal geriausia galėtų padėti motina, tačiau Samanta nemėgo anytos, niekada nepripažino nė menkiausių jos dorybių, laikė ją nukvakusia sene, kuri vėžlį, ir tą išvestų iš kantrybės. Dar buvo dingtelėjusi mintis pasikviesti Olgą, nuoširdžiai

padedančią gimdyvėms ir naujagimiams, tačiau sumetė, kad, nekęsdama jo motinos, Samanta juo labiau nepakęs Olgos.

– Tu man labai reikalinga, Džude, Samanta prislėgta, serga, o aš nieko neišmanau apie vaikų priežiūrą, atvažiuok, būk gera, – meldė Gregoris telefonu.

– Gerai, penktadienį atsiprašysiu iš darbo ir savaitgalį praleisiu pas jus, niekuo daugiau negaliu padėti, – atsakė ji.

Nusivylusi girtuokliu Džimu Morganu, rudaplaukiu milžinu, su kuriuo susilaukė dviejų vaikų, Džudė išsiskyrė ir gyveno tame pačiame namelyje su motina. Nora augino vaikučius, vieną dar turėjo nešioti ant rankų, o Džudė išlaikė šeimą. Džimas Morganas mylėjo žmoną ir būtų ją mylėjęs lig mirties, nors ji virto tikra ragana, klykdama vaikydavo jį po namus, laukdavo prie fabriko vartų ir ten aprėkdavo darbininkams girdint, bėgiodavo po barus jo ieškodama, o suradusi pakeldavo skandalą. Kai galiausiai išgrūdo jį pro duris ir padavė skyryboms, vyriškis suvokė, jog gyvenimas baigtas, ir įniko taip gerti, kad atsipeikėjo tik atsidūręs už grotų. Nesuvokė, kaip atsitiko nelaimė, net neprisiminė, ką nužudęs. Kai kurie liudytojai tvirtino, jog tai buvęs nelaimingas atsitikimas, Morganas nė neketinęs jo žudyti, tiesiog niuktelėjęs tam žmogui į pašonę, ir nelaimingasis iškeliavęs į kitą pasaulį, tačiau mirties aplinkybės kaltinamajam buvo nepalankios. Nužudytasis, gaidžio svorio džiūsnelė, visiškai blaivas stovėjęs gatvės kampe su varpeliu rankoje, mandagiai prašydamas aukoti Gelbėjimo Armijai, ir tuomet kilęs ginčas. Sėdėdamas kalėjime, Morganas negalėjo padėti išlaikyti vaikų, tačiau Džudė tuo netgi džiaugėsi, girdi, kuo rečiau bendrausią su nusikaltėliu, tuo būsią jiems geriau. Šiaip ar taip, negebėjo išgyventi viena su vaikais ir grįžo pas motiną. Nuvažiavęs į oro uostą pasitikti sesers, Gregoris išsigando išvydęs ją tokią storą. Negalėjo nuslėpti savo jausmų, ir ji tai pastebėjo.

– Nieko man nesakyk, jau žinau, ką pagalvojai.

– Laikykis dietos, Džude!

– Lengva pasakyti, jau ne kartą bandžiau. Viso labo būsiu numetusi apie du tūkstančius svarų.

Ji vargais negalais įsiropštė į Gregorio autobusiuką, ir jie nuvažiavo į ligoninę atsiimti Margaretos. Gavo ryšulėlį, įvyniotą į skarą, tokį lengvutį, kad atskleidę patikrino, kas yra viduje. Po keliais audinio sluoksniais pamatė romiai miegančią mažutę būtybę. Prisikišusi prie dukterėčios, Džudė ėmė ją bučiuoti ir laižyti kaip kalė šunytį, visiškai pasikeitusi iš meilės, tokios jos Gregoris nebuvo matęs jau dešimtį metų, bet niekada to nepamiršęs. Visą kelią ji glaustė Margaretą ir šnekino, o brolis žiūrėjo į seserį akies krašteliu, stebėdamasis, kad Džudė netikėtai taip pasikeitė, lašinių rievės tarytum dingo, atskleisdamos spinduliuojantį dvasinį grožį. Įėję į vidų, išvydo, jog lopšyje miega katės, o Samanta stovi ant galvos savo kambaryje, bandydama fakyrų akrobatiniais triukais sutramdyti vidinį nerimą. Gregoris išvalė kačių plaukais aplipusį lopšį ir paguldė kūdikį, o Džudė, pavargusi po kelionės ir ilgų darbo valandų stačiomis, vienu niuksu prižadino brolienę iš nirvanos ir grąžino tikrovėn, privertusi pajusti žemę po kojomis.

– Eikš, aš tau paaiškinsiu, kaip reikia sterilizuoti pieno buteliukus ir žindukus ir keisti vystyklus, – įsakė jai.

– Verčiau paaiškink Gregui, aš tokių dalykų daryti nesugebu, – traukdamasi į šalį, suvebleno Samanta.

– Geriau tegu nesiartina prie mergytės, kad nepradėtų krėsti tokių kiaulysčių kaip mano tėvas, – piktai suniurzgė Džudė.

– Ką čia paistai? – paklausė Gregoris su naujagime ant rankų.

– Puikiai supranti, ką turiu galvoje. Manai, kad aš protiškai atsilikusi, nesuprantu, kodėl visada sukinėjies tarp vaikų?

– Toks mano darbas!

– Aišku, toks tavo darbas. Iš visų įmanomų darbų išsirinkai šitą. Tikriausiai ne be reikalo. Guldau galvą, kad ir mergaites prižiūri, ar ne? Visi vyrai iškrypėliai!

Paguldęs Margaretą ant lovos, Gregoris griebė seseriai už rankos ir, nusivedęs ją į virtuvę, uždarė duris.

– O dabar paaiškink man, ką čia, velniai rautų, paistai!

– Labai jau moki dėtis kvailiuku, Gregori. Negaliu patikėti, kad tu nežinotum...

– Ne!

Ir tuomet Džudė išliejo nuodus, kuriuos tyliai nešiojosi širdyje daugiau nei dvidešimt metų nuo tos nakties, kai neleido jam miegoti šalia; išdavė kruopščiai slepiamą paslaptį, kuri, jos manymu, buvo vieša paslaptis, visiems gerai žinoma. Tai buvo jos košmarų ir pykčio priežastis, neišpažįstama gėda, kurią dabar ryžosi atskleisti tik trokšdama apsaugoti dukterėčią, nekaltą kūdikį, jos žodžiais tariant, kad giminėje nepasikartotų ta pati kraujomaišos nuodėmė, nes tokie dalykai paveldimi, tai genetinis kryžius, vienintelis Čarlzo Rivzo palikimas, to išgamos, nelemtą valandą mus pašaukusio į šį pasaulį, tai prilipęs prie tavęs jo gašlumo purvas, jei nori, papasakosiu smulkiau, nes negaliu nieko pamiršti, visa tai įsirėžė į mano atmintį, jei nori, papasakosiu tau, kaip bet kokia dingstimi vesdavosi mane į rūsį, liepdavo prasegti jam antuką, brukdavo man į saują sakydamas, jog tai mano lėlytė, mano saldainis, kad daryčiau tai ir tai, stipriau, kol pagaliau...

– Gana! – suriko Gregoris, delnais užsispausdamas ausis.

Kiekvieną pirmadienio rytą Gregoris Rivzas skambindavo Karmenai Morales; tai buvo įprotis, kurį jie išsaugojo iki paskutinės dienos. Po aborto, vos nekainavusio jai gyvybės, Karmena

atsisveikino su motina ir dingo, nepalikdama pėdsakų. Moralesų namuose niekas nedrįsdavo ištarti jos vardo, tačiau niekas ir nepamiršo jos, juo labiau tėvas: sapnuodavo ją dieną naktį, bet puikybė neleido parodyti, kad tiesiog miršta iš sielvarto, ilgėdamasis dukters. Ji nebendravo su artimaisiais, bet po dviejų mėnesių Gregoris iš Meksikos gavo atviruką su telefono numeriu ir mažyte gėle, aiškių aiškiausiu Karmenos asmens ženklu. Jis vienintelis gaudavo iš jos žinių, o Inmakuliada Morales iš jo sužinodavo, kaip laikosi jos duktė. Pirmadieniais per trumpus pokalbius jiedu aptardavo visas naujienas ir artimiausius planus. Balsai atsklisdavo iškreipti traškesių ir ilgesio, būdingo tarpmiestiniams pokalbiams; jie tik vargiai atpažindavo vienas kitą iš tų kapotų sakinių, pamažu dilo iš atminties vienas kito veido bruožai: jie buvo nelyginant neregiai, tamsoje atkišę rankas į priekį. Karmena nuomojosi prastą kambarėlį Meksikos sostinės pakraštyje ir dirbo juvelyrinių dirbinių dirbtuvėje. Sugaišdavo ištisas valandas važinėdama per visą bekraštį miestą iš vieno galo į kitą, nelikdavo nė trupučio laisvo laiko. Neturėjo nei draugų, nei gerbėjų. Nusivylus Tomu Kleitonu, užgeso naivus polinkis įsimylėti iš pirmo žvilgsnio, kita vertus, toje aplinkoje buvo labai sunku rasti draugą, kuris suprastų ir pamėgtų tokio nepriklausomo būdo merginą. Jos tėvo ir brolių „mačizmas“ buvo tik blankus atspindys to „mačizmo“, su kuriuo jai teko susidurti Meksikoje, tad atsargumo dėlei ji susitaikė su vienatve, laikydama ją mažesniu blogiu. Po nepavykusio Olgos aborto ir operacijos ligoninėje ji neteko galimybės turėti vaikų, tai teikė jai daugiau laisvės, bet drauge ir liūdesio. Ji gyveno ten, kur buvo garsiai neskelbiama riba, skirianti sostinę nuo šiurpaus skurdžių priemiesčio. Per visą aukštą ėjo siauras koridorius su dviem virtinėmis kambarėlių iš abiejų pusių, keliomis praustuvėmis, skalbykla viduryje ir dušinėmis pačiame gale, bet tokio-

mis nešvariomis, kad ji stengdavosi nekelti ten kojos. Smurtas toje aplinkoje buvo kur kas didesnis nei gete, kur ji užaugo, žmonės grūmėsi dėl savo mažytės gyvenamosios erdvės, būta daug pykčio ir maža vilčių; tai buvo turistų nelankoma košmarų šalis, siaubingas labirintas, išsišakojęs aplink actekų įkurtą puikų miestą, lūšnynas tamsiomis, negrįstomis, šiukšlėmis užverstomis gatvėmis, nutįsusiomis iki vos regimo horizonto. Ji vaikščiodavo tarp žeminamų indėnų ir skurdžių metisų, plikų vaikų ir alkanų šunų, moterų, sulinkusių nuo vaikų nešiojimo ir darbo, bedarbių vyrų, susitaikiusių su nelemta dalia, pasiruošusių kiekvieną akimirką su peiliu rankoje apginti savo garbę ir orumą, kuriam amžinai grėsė pavojus. Ji nebegalėjo tikėtis artimųjų apginties ir labai veikiai suprato, kad vieniša moteris tokiame mieste – tai nelyginant sulaukėjusių šunų užguitas triušis. Vakarais nekišdavo nosies į gatvę, naktimis užšaudavo duris ir langą, o po priegalviu pasikišdavo virtuvinį peilį. Kai eidavo į skalbyklą, visos moterys įtariai spoksodavo į ją, nes ji buvo kitokia. Vadino ją „gringe", nors šimtus kartų joms aiškino, kad yra kilusi iš Sakateko. Su vyrais apskritai nekalbėdavo. Kartais, nusipirkusi saldainių, atsisėsdavo prie namo ir laukdavo atbėgančių vaikų. Tai būdavo pačios džiugiausios gyvenimo akimirkos. Dirbtuvėje dirbo nekalbūs indėnai auksinėmis rankomis, retai ją užšnekindavo, bet išmokė ją savo amato paslapčių. Ji nejausdavo, kaip bėga laikas, uoliai minkydama vašką, liedama metalą, raižydama, gludindama brangakmenius, įtverdama juos į žiedus, kruopščiai apdorodama menkiausią niekutį. Vakarais savo kambarėlyje darydavo auskarus, žiedus ir apyrankes, iš pradžių mokydamasi – iš žalvario ir stiklo šukių, o vėliau, šiek tiek sutaupiusi pinigų, iš sidabro ir pusbrangių akmenų. Laisvalaikiu siūlydavo vaikščiodama nuo vienų durų prie kitų ir saugodamasi, kad šeimininkai nesužinotų apie jos varganą konkurenciją.

* * *

Gimus dukrelei, Samantą Ernst apėmė tyli, bet žiauri depresija: jos neištikdavo pykčio priepuoliai, itin pastebimai nepasikeitė elgesys, tačiau ji nebebuvo tokia, kokia buvo anksčiau. Tiesa, keldavosi vidurdienį, spoksodavo į televizorių ir tysodavo saulėkaitoje nelyginant driežas, nei priešindamasi tikrovei, nei derindamasi prie jos. Valgydavo nedaug, beveik be paliovos būdavo apsnūdusi, atgydavo tik sporto aikštelėje, tuo tarpu Margareta gulėdavo paunksnėje pastatytame vežimėlyje, tokia apleista, kad aštuonių mėnesių dar negebėjo atsistoti ir beveik nesišypsodavo. Motina prisiliesdavo prie jos tik prireikus pakeisti vystyklus arba į burnytę įsprausti žinduką. Vakare Gregoris ją maudydavo, kartais truputį paliūliuodavo, visada stengdamasis, kad juos matytų Samanta. Jis labai mylėjo dukrelę, o kai paimdavo ant rankų, širdį suspausdavo saldus graudulys, skaudus noras ją apsaugoti, tačiau negebėjo jos lepinti, kaip būtų norėjęs. Sesers išpažintis lyg kinų siena atitvėrė jį nuo dukrelės. Taipgi ėmė nelabai smagiai jaustis su prižiūrimais vaikais ir kartais susigriebdavo besistengiąs aptikti savyje kokį nors – kad ir menkutį – galimai iš tėvo paveldėto iškrypimo požymį. Margareta, palyginti su kitais jos amžiaus vaikais, atrodė nesveika, be jokios abejonės, būta kažkokios kliauties, bet jis nenorėjo apie tai kalbėtis su žmona, bijodamas, kad ji išsigąs ir dar labiau nusišalins nuo mažylės. Jis tikrino jos klausą, įtardamas, kad ji gali būti kurčia ir todėl taip ramiai guli, tačiau, jam pliaukštelėjus delnais prie lopšio, ji krūptelėdavo. Manė, kad Samanta nieko nepastebi, tačiau vieną dieną ji paklausė, kaip reikia sužinoti, ar vaikas sveikas, ir tuomet jie pirmąsyk prašneko apie savo abejones. Ligoninėje atlikus visus tyrimus, buvo nustatyta, kad ji visiškai sveika, tik jai trūksta dirgiklių:

esanti kaip narve uždarytas žvėrelis nedirginamomis juslėmis. Tėvai užsirašė į ankstyvojo ugdymo kursus, išmoko glamonėti dukrelę, vaikiškai kalbėti su ja, pamažu pažindinti su aplinkiniu pasauliu ir mokyti primityvių gebėjimų, kurie įgimti kiekvienam orangutanui, o jiems paaiškėjo tik iš vadovėlių. Rezultatai pasirodė po kelių savaičių, kai mergaitė pradėjo šliaužioti grindimis, o po metų ištarė pirmuosius žodžius, tačiau tai buvo ne „tėtė" ir „mama", o „katė" ir „tenisas".

Gregoris ruošėsi paskutiniams egzaminams, valandas, dienas, mėnesius įgulęs į knygas, dėkodamas dangui už gerą atmintį, kuri vienintelė puikiai veikė, nors viskas aplink nenumaldomai krypo kreiva vėže, vis greičiau įsivyraujant suirutei ir pakrikimui. Karas Vietname, užuot ėjęs į pabaigą, kaip buvo apskaičiuota, katastrofiškai plėtėsi. Džiaugdamasis, jog pagaliau gauna advokato diplomą, Gregoris drauge paniškai bijojo neišvengiamo šaukimo į frontą, nes buvo sudaręs sutartį su Ginkluotosiomis Pajėgomis ir nebegalėjo atidėlioti tarnybos. Didžiausią rūpestį jam kėlė šeima: santuoka su Samanta iro ir, be abejonės, turėjo pasibaigti skyrybomis, tačiau jis nenorėjo netekti Margaretos, kuri augo pilna keistenybių. Ji buvo tokia tyli ir slapukė, jog Samanta kartais ją pamiršdavo, ir Gregoris, vėlai vakare grįžęs iš darbo, įsitikindavo, kad ji nevalgiusi nuo pat pusryčių. Ji nežaidė su kitais vaikais, valandų valandas tupėdavo prie televizoriaus žiūrėdama serialus, niekada nenorėdavo valgyti, prausdavosi kaip apsėsta ir, prisitraukusi prie praustuvės taburetę, ilgai muilindavosi rankas tolydžio kartodama: nešvarios, nešvarios. Šlapindavosi į lovą ir nepaguodžiamai verkdavo, pabudusi ant šlapių paklodžių. Buvo gražutė ir, nepaisant marinimosi ir kitokių išpuolių prieš savo kūną, turėjo ir išlikti tokio pat tauraus grožio kaip močiutė iš Virdžinijos ir egzotiško slaviško veido kaip Nora Rivz, kokia ji atrodė nufotogra-

fuota pabėgėlių laive, kuriuo atplaukė iš Odesos. Tuo metu, kai Margareta augo baldų šešėlyje ir slapstėsi tamsiose pakampėse, jos tėvai, pernelyg užsiėmę savo reikalais, suklaidinti klusnios mergaitės įvaizdžio, nesugebėjo įžiūrėti jos širdyje pamažu įsigalinčių demonų.

Tai buvo didžių permainų ir nuolatinių staigmenų laikai. Sparčiai plito tokios naujovės kaip laisvoji meilė, tiek šimtmečių varžoma ir dangstoma, ir tai, kas prasidėjo kaip dar viena iš gausybės hipių išmonių, tapo mėgstamiausiu buržuazijos žaidimu. Gregoris apstulbęs žiūrėjo į žmones, kurie, dar neseniai gynę puritoniškiausias idėjas, paleistuvavo namuose ruošdami nedideles orgijas. Jo studijų metais būdavo beveik neįmanoma rasti tokią merginą, kuri sutiktų pasimylėti negavusi pažado vesti, prieš atsirandant kontraceptinėms priemonėms, niekam į galvą neateidavo be sąžinės priekaištų ir baimės mėgautis malonumais. Jam atrodė, kad pirmuosius dešimt jaunystės metų praleido ieškodamas moterų, visą savo ryžtą ir vaizduotę paaukojo sekinančiai medžioklei, ir visai be reikalo. Labai greit viskas apsivertė aukštyn kojomis, ir per keletą metų skaistybė iš dorybės virto yda, kurios būtina nusikratyti, kol nesužinojo kaimynai. Pokyčiai buvo tokie staigūs, kad Gregoris, užsiėmęs savo rūpesčiais, nespėjo prisitaikyti, ir revoliucija pavėlavo. Nors jo santuoka su Samanta buvo nevykusi, jam niekad nedingtelėjo mintis pasinaudoti drąsesnių studenčių arba prižiūrimų vaikų motinų užuominomis.

Vieną pavasario šeštadienį draugai pakvietė Rivzus pietų. Jau buvo neįprasta sėstis prie stalo, valgių reikėjo eiti į virtuvę, ir svečiai patys kraudavosi į popierines lėkštes, kaip išmanydami įsitaisydavo su pilna taure, padažu aptekusia lėkštute, duonos rieke, servetėle, o kartais dar ir su cigarete. Visi daug gerdavo ir rūkydavo marihuaną. Jausdamasis pavargęs po sun-

kios darbo dienos, Gregoris svarstė sau vienas, ar nebūtų geriau ilsėtis namie, užuot ant kelių pjausčius vištieną tokia įgudusia ranka, kad nė gabalėlis nenukristų ant kelnių. Po deserto svečiai sujudo, nusirengę ėmė lipti į milžinišką puskubilį su karštu vandeniu mėnesienos užlietame sode. Gimdymo vandenyje mada praėjo be rimtesnių pasekmių, tačiau didumai šeimų atmintyje išliko milžiniškas puskubilis. Rivzai vis dar laikė savąjį svetainėje, Margareta ten žaisdavo ir sumesdavo viską, kas mėtydavosi aplink ant grindų. Drąsesnių polėkių žmonės, japonų bendrų maudyklių įkvėpti, panaudojo juos pramogoms, kol galiausiai nacionalinė pramonė pradėjo tam tikslui gaminti specialius puskubilius. Ką tik pavalgęs Gregoris nebuvo nusiteikęs eiti į kiemą atsigaivinti, tačiau pagalvojo, kad nedera likti apsirengusiam, kai visi svečiai nuogutėliai: dar pamanys, jog jis nori ką nors nuslėpti. Jis nusirengė slapčia žvilgčiodamas į Samantą ir stebėdamasis, kad žmona nusivelka drabužius nė kiek nesivaržydama. Jis nieko nesigėdijo, didžiavosi savo kūnu, dažnai plikas vaikščiodavo po namus, tačiau truputį sutriko prireikus viešai apsinuoginti, o kiti svečiai, priešingai, atrodė patenkinti lyg kokie Amazonės pakrančių čiabuviai. Moterys stengėsi tupėti vandenyje, tačiau vyrai bet kokia dingstimi bandydavo pasipuikuoti savo grožiu, išpuikėliai demonstravo savo nuogą kūną pildamiesi gėrimų, degdamiesi cigaretes, keisdami plokšteles, kai kurie netgi atsitūpdavo prie maudyklės krašto per kelis centimetrus nuo svetimos žmonos veido. Gregoris susivokė, kad jo draugai nebe pirmą kartą susitinka tokiomis aplinkybėmis, ir pasijuto lyg išduotas, tarytum visi susitarę slėpė nuo jo tą paslaptį. Jam kilo įtarimas, kad Samanta jau ne kartą dalyvavo tokiuose pobūviuose ir nelaikė reikalinga apie tai jam papasakoti. Jis stengėsi nežiūrėti į moteris, tačiau akys pačios savaime nukrypo į žavias namų šeimininkės motinos,

šešiasdešimtmetės moters, krūtis, kai jos netikėtai išniro į vandens paviršių, nors niekada nekreipdavo į jas dėmesio. Per savo audringą gyvenimą Rivzas buvo prisižiūrėjęs tiek moterų kūnų, kad vargu ar galėjo visus prisiminti, tačiau šios močiutės krūtų niekada negalėjo pamiršti. Tuo tarpu Samanta, atlošusi galvą ir prisimerkusi, tokia atsipalaidavusi ir laiminga, kokios vyras niekada nebuvo jos matęs, niūniavo su taure baltojo vyno vienoje rankoje, kitą laikydama po vandeniu, jo manymu, pernelyg arti Timočio Duano kojų. Jiems grįžtant namo, jis bandė pakalbėti šia tema, tačiau ji užmigo automobilyje. Rytojaus rytą, besėdint saulėtoje virtuvėje prie garuojančio kavos puodelio, vakarykštis plikių pobūvis atrodė kaip tolimas sapnas, ir nei jis, nei ji apie tai neužsiminė. Nuo to vakaro Samanta bet kokia proga stengdavosi išmėginti vis naujesnes grupinių pramogų formas, o vedybinėje lovoje, priešingai, būdavo šalta kaip visada. Kuriems galams save varžyti? Nėra ko žiopsoti, būtina kuo plačiau pažinti gyvenimą, kiekvienas susitikimas praturtina žmogų, tad galima labiau palepinti antrąją pusę, meilės užteks visiems, malonumas – tai neišsenkamas šaltinis, iš kurio galima gerti iki soties, tvirtino atvirosios santuokos skelbėjai. Gregoris įtarė, kad tokiais samprotavimais dangstomi kokie nors spąstai, tačiau nedrįso reikšti abejonių, bijodamas urvinio žmogaus pravardės. Toje aplinkoje jis jautėsi kaip svetimšalis, keitimosi partneriais nelaikė kokiu nors pranašumu ir, matydamas, kaip visi draugai džiaugiasi tomis idėjomis, tarėsi, kad tikriausiai todėl esąs tokių atsilikusių pažiūrų, jog užaugo priemiestyje ir dabar negeba pritapti prie naujo gyvenimo vėjų. Nenorėjo prisipažinti, kad jam labai nemalonu matyti, kaip kiti vyrai graibo Samantą, prasimesdami įvairiomis dingstimis: tai atlieka valomąjį masažą, tai aktyvina akupunktūrinius taškus, tai kūnų bendravimu skatina dvasinį tobulėjimą. Ji klaidino Gregorį savo elgesiu: jis

manė, kad ji slepia kai kuriuos savo asmenybės bruožus, gyvena slaptą gyvenimą ir niekada nerodo savo tikrojo veido, visada užsideda kokią nors kaukę. Jam atrodė, kad negražu glamonėti svetimą moterį žmonai matant, tačiau nenorėjo atsilikti nuo gyvenimo. Kiekvieną savaitę garsūs seksologai atskleisdavo vis naujas erogenines zonas, tad derėjo kuo greičiau jas ištirti, kad nepagarsėtum esąs neišmanėlis; laukdami savo eilės, ant naktinio stalelio kaupėsi vadovėliai. Kartą jis išdrįso paneigti savojo Aš pažinimo ir sąmonės pažadinimo metodą, taikomą kolektyvinės masturbacijos metu, ir Samanta apšaukė jį laukiniu, ribotos dvasios pirmykščiu žmogumi.

– Nežinau, ką bendra turi mano dvasia su labai paprastu dalyku, kad man nepatinka, kai kiti vyrai kaišioja nagus tau į tarpkojį?

– Pastaba, tipiška neišsivysčiusių, žemos kultūros šalių atstovams, – atsiliepė ji, abejingai siurbčiodama salierų sultis.

– Kaipgi? – paklausė jis sutrikęs.

– Esi kaip ir tie meksikiečiai, tarp kurių augai. Reikėjo ir gyventi tame priemiestyje.

Gregoris įsivaizdavo, kaip Pedras ir Inmakuliada Moralesai nuogi nuogutėliai tupi šilto vandens vonioje drauge su kaimynais ir grabalioja vieni kitus, stengdamiesi pažinti savąjį Aš ir pažadinti Sąmonę. Vien apie tai pagalvojus, jį apėmė klaikus pyktis, ir jis nusikvatojo. Pirmadienį papasakojo visa tai Karmenai ir už tūkstančių kilometrų išgirdo netramdomą draugės juoką: tie naujų laikų vėjai dar nebuvo pasiekę Los Andželo geto ir juo labiau Meksikos, kur ji gyveno.

– Bepročiai, visi jūs ten bepročiai, – pareiškė Karmena. – Už jokius pinigus nesirodyčiau nuoga svetimiems vyrams. Nežinočiau, kur akis dėti, Gregai. Kita vertus, vyrai bando mane graibyti ir apsirengusią, įsivaizduok, kas būtų, jei pamatytų nuogą!

– Esi tikra laukinukė, Karmena! Šičia niekas į tave nė nepažvelgtų.

– Na ir nereikia!

Visur jaučiausi nejaukiai; priemiestis, kur užaugau, buvo praeityje, o kitur man nepavyko suleisti šaknų. Artimųjų beveik nebuvo likę, žmona ir duktė buvo tokios pat svetimos kaip kadaise mama ir Džudė. Draugų irgi daug neturėjau. Karmena gyveno kitame pasaulio krašte, su Timočiu beveik nesusitikdavau, nes jis bodėjosi Samanta ir, regis, mūsų vengė; netgi Balčeskus, visada toks panašus į karikatūrą, kad nebūtų galėjęs nė pasikeisti, netikėtai persimainė ir tapo savotišku šventuoju. Gyveno apsuptas mokinių, garbinančių net orą, kuriuo jis kvėpavo, ir, tolydžio regėdamas savo šlovinamą atvaizdą jų akyse, ilgainiui tuo įtikėjo. Praradęs humoro jausmą, keistuolis rumunas nustojo domėtis egzotiškais patiekalais ir rožių auginimu, tad niekas mudviejų nebesiejo. Džoana ir Sjuzena kaip ir anksčiau žavėjo savo grožiu ir gardžiais žolelių ir prieskonių kvapais, tačiau sunku būdavo su jomis susisiekti, jos gyveno atsidėjusios feminisčių kovai ir vegetariškų valgių kulinarijos chemijai, mokėjo taip patiekti sojų varškę, kad skanumu prilygtų inkstų paštetui. Teisės fakultete neradau naujų draugų, studentai nuožmiai varžėsi vieni su kitais, be atilsio mokėsi, kūrė planus ir siekė savo tikslų. Dingo noras dalyvauti mitinguose, nustojau domėtis politika ir intelektualiniais žaidimais. Būtų sunku paaiškinti Sirusui, kad šiame mieste visi buvo kairieji todėl, jog tiesiog nenorėjo būti dešiniaisiais. Vakare grįždamas namo būdavau taip nežmoniškai pavargęs, kad imdavo pagunda pasukti iš kelio ir dingti už horizonto, kaip darydavo tėvas, kai aklai, ant nuomonės klaidžiodavome po šalį. Mane dirgino netvarka na-

muose, ir ne todėl, kad fanatiškai mėgstu tvarką, anaiptol. Man regis, buvau išsekęs nuo studijų ir darbo, tikriausiai nesielgiau, kaip dera geram vyrui, todėl ir Samanta per daug nesistengė. Kartais mudu daugiau primename priešininkus nei sąjungininkus. Tokiomis aplinkybėmis žmogus, tarytum apakintas ryškios šviesos, nebemato išėjimo iš akligatvio, kur atsidūrė, jam atrodo, kad nebeištrūks iš tos mėsmalės, kad nebėra išeities. Kai turėsi diplomą, viskas atrodys kitaip, iš tolo ramindavo mane Karmena, tačiau aš suvokiau, jog ne tik dėl to mano savijauta tokia bloga. Žiūrėjau televizijos serialą apie apsukrų advokatą, kuris rizikuodavo savo reputacija, o kartais ir gyvybe, gelbėdamas nuo kalėjimo nekaltą žmogų arba trokšdamas nubausti kaltininką. Nepraleidau nė vienos dalies, tikėdamasis, kad personažas man pažadins domėjimąsi įstatymais ir padės įveikti begalinį pasibodėjimą savo profesija. Dar nepradėjęs dirbti, jau buvau ja nusivylęs. Ateitis atrodė visiškai ne nuotykis, kokį vaizdavausi jaunystėje, paskutiniai mokslo metai taip įgriso, kad jau ketinau mesti studijas ir imtis ko nors kita. Nuobodulys – tai aklas pyktis, tvirtino man Timotis Duanas. Pasak jo, aš tūžau ant pasaulio ir ant savęs, ir ne be pagrindo, mano gyvenimas nebuvo rožėmis klotas. Jis man patarė pašalinti iš kelio visus kliuvinius, pirmiausia nutraukti santuoką su Samanta, kurią laikė didžiausia klaida. Nenorėjau to pripažinti, vis dėlto atėjo valanda, kai bent jau šiuo požiūriu turėjau su juo sutikti. Tai atsitiko per vieną iš daugelio pobūvių, į kuriuos dažnai eidavome tuo metu, viename iš daugelio namų išklerusiais baldais, indėnų pončais uždangstyta dėmėta sofa, su Ho Ši Mino ir Če Gevaros portretais, kabančiais ant sienų šalia siuvinėtų indiškų mantrų. Buvo tie patys svečiai, vyrai be kojinių, moterys be liemenėlių, valgiai atvėsę, sūriai vis labiau supeliję, bėgo laikas, visi be saiko gėrė ir rūkė cigaretes ir marihuaną, tokią prastą, kad gaišo uodai.

Tos pačios begalinės šnekos apie paskutinius pirmojo riksmo seminarus, per kuriuos visi klykė, stengdamiesi išsivaduoti nuo agresyvumo, arba apie grįžimo į įsčias pratybas, per kurias dalyviai, susirietę embriono poza, čiulpė pirštą. Nieko neišmaniau apie tuos gydymo metodus ir niekada jų nebandžiau, mane siutino tie pokalbiai, varė iš kantrybės paistalai apie daugkartinius transcendentinius pokyčius mano pažįstamųjų gyvenime. Atsisėdau terasoje vienui vienas ir ėmiau gerti. Prisipažįstu, jog kas dieną gėriau vis daugiau. Stipriųjų gėrimų greit atsisakiau, nes sukeldavo alergiją, prasidėdavo gleivinės uždegimas, siaubingai spausdavo krūtinę, imdavau dusti. Netrukus pastebėjau, kad ir išgėrus vyno reiškiasi tie patys požymiai, tačiau ne taip veikiai pasidarydavo bloga – galėdavau išgerti daugiau. Prieš kelias valandas apsiklykėme su Samanta, ir man dingojosi, kad mūsų santuoka ritasi į bedugnę. Automobiliu įvažiavęs į garažą, pamačiau, kad priešais ateina kaimynas, vedinas už rankos Margareta, dukrelei neseniai buvo sukakę dveji metukai. Man regis, čia jūsų dukrelė, aptikau ją klaidžiojant už kelių kilometrų, tikriausiai ėjo nuo pat ankstaus ryto, kitaip nebūtų taip toli nuklydusi, priekaištingai tarė vyriškis, neslėpdamas pasipiktinimo. Apkabinau dukrelę išsigandęs. Tvinksėjo smilkiniuose, beveik nepajėgiau žodžio ištarti, kai, įbėgęs į vidų, paklausiau žmonos, kur ji buvo tuo metu, kai Margareta išėjo iš namų, ir kaip tiek valandų ji nepasigedo vaiko. Ne ką mažiau įsiutusi nei aš, įsisprendusi atrėžė, kad kaimynas esąs šunsnukis, kad nekenčiąs jos todėl, jog katės sudraskiusios jo kanarėlę, kad jai nesą ko teisintis, juk ji neklausianti, kur aš buvau pradingęs kiaurą dieną, Margareta esanti gana savarankiška pagal savo amžių, ji nenusiteikusi saugoti jos kaip kalėjimo prižiūrėtojas nei laikyti prisirišusi virve, kaip aš darąs su globojamais vaikais, ir ji tol klykė, kol neištvėręs išlėkiau iš kambario, trenkęs

durimis. Paskiau ilgai prausiausi po šaltu dušu, stengdamasis išmesti iš galvos mintis, kas būtų galėję atsitikti Margaretai beeinant tuos kelis prakeiktus kilometrus, tačiau tai menkai padėjo, net per pobūvį tebesiutau ant Samantos. Nuėjęs į terasą su vyno taure rankoje, išsipleikiau krėsle piktas, truputį apsvaigęs ir suirzęs nuo monotoniškos Katmandu muzikos, sklindančios iš svetainės. Sumečiau, kiek laiko sugaišau tame nuobodžiame pobūvyje: po savaitės turėjo prasidėti baigiamieji egzaminai, reikėjo ruoštis, kiekviena minutė buvo brangi. Tuo metu pasirodė Timotis Duanas ir, pamatęs mane, atsisėdo šalia į kitą krėslą. Retai pasitaikydavo proga pabūti vieniems. Pastebėjau, kad pastaraisiais metais jis gerokai sulyso, labiau išryškėjo veido bruožai, jau nebekvailiojo ir nebeatrodė toks skaistus ir žavus kaip anksčiau, kai susipažinome. Išsitraukęs iš kišenės stiklinį vamzdelį, užsibėrė ant rankos kokaino ir įtraukė pro nosį, paskiau pasiūlė man, bet aš negaliu jo vartoti, iškart mane iškerta, tą vienintelį kartą, kai bandžiau, man pasirodė, kad lediniai ašmenys sminga į tarpuakį, tris dienas skaudėjo galvą, o žadėtojo rojaus nė būti nebuvo. Timas pasiūlė man grįžti į vidų – būsiąs naujas žaidimas, bet man nė kiek nemagėjo vėl žiūrėti į visus nuogais užpakaliais.

– Bus kitoks žaidimas, – neatlyžo jis. – Keisimės žmonomis.

– Juk tu nevedęs, kiek žinau.

– Atsivedžiau draugę.

– Kad tavo draugė iš pažiūros tikra kekšė.

– Tokia ir yra, – nusikvatojo, tempdamas mane į svetainę.

Vyrai sėdėjo valgomajame aplink stalą, kai paklausiau, kur moterys, atsakė, kad laukia automobiliuose. Visi atrodė sudirgę, plekšnojo vienas kitam per pečius, visa gerkle kvatojo laidydami nešvankius sąmojus. Vienas jų išdėstė taisykles: nevalia traukti, gailėtis nei bandyti atsikeisti. Užgesino šviesą, visi sumetė

ant padėklo automobilių raktelius, o kai kažkas juos sumaišė, paėmė pirmą pasitaikiusį. Nors buvau apsvaigęs ir ganėtinai sutrikęs, tad nepuoliau prie padėklo kaip kiti, šviesai užsidegus aiškiai pamačiau, kad mano raktelį laiko pilvotas pedantas dantistas, pagarsėjęs tuo, kad traukia dantis nenuskausmindamas, tik įbeda kiniškas adatas į padus. Paėmiau paskutinį raktelį, trokšdamas griebti dantistui už atlapų ir suknežinti snukį keliais smūgiais, kurių Lurdo Dievo Motinos bažnyčios šventoriuje mokė dvasiškasis tėvas Laragibelis, bet susitvardžiau bijodamas apsijuokti. Juokaudami ir kvatodami vyrai nužingsniavo prie automobilių, o aš nuėjau į virtuvę ir, norėdamas šiek tiek atsikvošėti, pakišau galvą po šalto vandens čiurkšle. Susipyliau kavos likučius iš termoso ir, atsisėdęs ant taburetės, mintimis grįžau į tuos laikus, kai gyvenimas buvo paprastesnis ir visi laikėsi tam tikrų taisyklių. Neilgai trukus pasirodė burtais man atitekusi moteris, miela strazdanota blondinė, trijų vaikų motina, pradinės mokyklos matematikos mokytoja, viena iš tų, su kuria kuo mažiausiai būčiau troškęs svetimauti. Jau ilgokai tavęs laukiu, tarė nedrąsiai šypsodama. Bandžiau jai paaiškinti, kad prastai jaučiuosi, bet ji, pagalvojusi, jog nenoriu jos, nes ji man nepatinka, susigūžė tarpdury nelyginant nusižengimo vietoje užklupta mergaitė. Kuo nuoširdžiau jai nusišypsojau, ji priėjusi paėmė man už rankos, padėjo atsistoti ir nusivedė prie automobilio taip mandagiai ir podraug ryžtingai, kad aš nustojau spyriotis. Nuvažiavo tiesiai į savo namus. Vaikus radome sumigusius prie televizoriaus ir, paėmę ant rankų, nunešėme į lovas. Mano draugė apvilko jiems pižamas, pabučiavo į kaktą, apkamšė ir valandėlę pabuvo drauge, kol jie vėl sumigo. Mudu nuėjome į miegamąjį, kur ant spintelės puikavosi jos vyro su išleistuvių toga nuotrauka. Pasakiusi, kad nori apsivilkti patogesnį drabužį, ji nėrė į vonios kambarį, o aš tuo tarpu paklojau

lovą, jausdamasis kaip paskutinis mulkis, nes man nėjo iš galvos Samanta ir dantų gydytojas. Kodėl, velniai rautų, nemoku lengvabūdiškai kaip kiti žaisti šitų žaidimų, tariau sau, kodėl mane ima toks siutas? Blondinė grįžo nusivaliusi makiažą ir susišukavusi plaukus, vilkėdama braškių ledų spalvos dygsniuotu chalatu, labiau tinkamu motinai, kuri, atsikėlusi ankstų rytą, puola šeimai ruošti pusryčių, tik nieku gyvu ne tokiomis aplinkybėmis. Ji nė nesistengė manęs gundyti, lyg mudu būtume senių seniausiai vedę ir po sunkios darbo dienos kaip paprastai ėję gulti. Atsisėdusi ant kelių, ėmė sagstyti man marškinius. Riestanosė, draugiškai šypsanti, gardžiai kvepianti muilu ir dantų pasta, tačiau nežadino man jokių geismų. Atsiprašiau, teisindamasis, kad padauginau išgerti ir kad mane kankina alergija.

– Tiesą pasakius, nesuprantu, ko čia atvažiavau. Man nepatinka tie žaidimai, o ir Samantai, man regis, juo labiau, – galiausiai prisipažinau.

– Ką čia paistai? – pašaipiai nusikvatojo ji. – Tavo žmona jau seniai miega su keliais tavo draugais, o ir draugėmis, kaip girdėjau, tai ko gi tu nenori truputį atsipalaiduoti?

Tai buvo sunkus laikotarpis mano gyvenime, pilnas kliūčių ir nuopuolių, tačiau dabar, kai, būdamas penkiasdešimties metų, žvelgiu į praeitį, prisimindamas visus savo vargus ir negandus, man regis, tas laikotarpis buvo pats sunkiausias, įvyko esminis dvasinis lūžis, ir aš jau nebegalėjau būti toks, koks buvau anksčiau. Ko gero, žmogus anksčiau ar vėliau praregi ir netenka naivumo. Gal tai į gera, nes nevalia it kokiam kvailiui eiti per gyvenimą atvira širdimi ir beginkliam. Užaugau gatvių grumtynėse. Turėjau užsigrūdinti, bet to neįvyko. Dabar, kai ne kartą esu patyręs skausmą ir žiūriu į savo gyvenimą kaip į klaidomis išmargintą žemėlapį, kai galiu, nė

kiek savęs nesigailėdamas, blaivia akimi peržvelgti savo potyrius, man skaudu tik dėl prarasto naivumo. Man gaila jaunystės idealizmo, to meto, kai blogį nuo gėrio dar skyrė ryški riba, kai tikėjau, kad įmanoma gyventi vadovaujantis tvirtais principais. Žinoma, tai nei praktiška, nei realu, tačiau tuomet gyvenau tyra širdimi, nesitaikstydamas su blogiu, ir šiandien dar susijaudinu, kai susiduriu su tokiais žmonėmis. Nežinia, kada pradėjau keistis ir tapau toks kietaširdis, koks esu dabar. Paprasčiausia būtų viskuo kaltinti karą, tačiau iš tikrųjų krytis prasidėjo anksčiau. Be to, reikėtų pripažinti, kad advokatui naudinga gera dozė cinizmo, nepažįstu nė vieno, kuris nė kiek jo neturėtų, bet ir tai dar ne viskas. Karmena prašo per daug nesigraužti, nes šiame pasaulyje reikia būti dar didesniam cinikui, ir, be to, visa ta graužatis – tiesiog kvailystė: nors ir ką šnekėčiau, tebesu tas pats karingas ir nuožmus, bet romios širdies žvėrelis, kurį ji prisijaukinusi kaip brolį, tačiau aš gerai save pažįstu ir žinau, koks esu iš tikrųjų.

Mane ne kartą yra apgavę kolegos, moterys, draugai ir klientai, tačiau Samantos niekšybė buvo itin skaudi, nes to nesitikėjau. Nuo tos dienos niekuo nepasitikiu ir nenustembu, jeigu kas nors mane apgauna. Tą naktį negrįžau namo. Nuvilkau braškių ledų spalvos chalatą matematikos mokytojai, ir mudu griuvome į vedybinę lovą. Tikriausiai nemini manęs geru žodžiu, galimas daiktas, tikėjosi patyrusio ir lakios vaizduotės meilužio, o susidūrė su švilpiu, pasinešusiu kuo greičiau nešti muilą. Paskiau apsirengiau ir nudrožiau pas Džoaną ir Sjuzeną, atsidūriau pas jas apie trečią valandą nakties nusikamavęs ir dar nespėjęs išsipagirioti. Keletą minučių spaudžiau skambučio mygtuką, kol pagaliau jos atlėkė basos, su naktiniais marškiniais. Įsileido į vidų nieko neklausinėdamos, lyg būtų pripratusios prie naktinių svečių. Viena užplikino ramunėlių arbatos, kita svetainėje

paklojo man sofą. Tikriausiai ko nors įpylė į karštimą, nes atsibudau po dvylikos valandų, į akis tvieskė saulė, o prie kojų gulėjo susirangęs mano draugių šuo. Man regis, bemiegant ir pasibaigė mano jaunystė.

Kai atsikėliau, ir mintimis, ir širdimi jau buvau apsisprendęs, ką darysiu toliau ateinančiais gyvenimo metais, nors tada to ir nesuvokiau. Dabar, žvelgdamas į praeitį iš tam tikro atstumo, suprantu, kad tuo metu jau buvau tas išpuikęs, godus ir lengvabūdiškas žmogus, kurio visada nekenčiau ir tik vargais negalais nusikračiau. Penkias dienas gyvenau pas drauges, nenorėdamas turėti nieko bendra su Samanta. Jos rūpinosi manimi ir šimtus kartų kantriai klausėsi mano skundų, nuoskaudų ir aimanų. Penktadienį visiškai ramus nuėjau laikyti baigiamųjų egzaminų, nes nebeturėjau jokių iliuzijų, advokato profesija manęs nedomino, tiesą pasakius, buvau visiškai abejingas dėl savo ateities. Po dviejų mėnesių tarytum iš kito pasaulio atėjo žinia, kad iš pirmo karto gavau diplomą, o tokie dalykai retai atsitinka. Po egzaminų nuėjau tiesiai į kariuomenės šaukimo punktą. Mokymų stovykloje turėjau praleisti šešiolika savaičių, bet išbuvau tik dvylika, nes pritrūko laiko: karas buvo pačiame įkarštyje. Tam tikru požiūriu tie trys mėnesiai buvo baisesni nei pats karas, tačiau iš stovyklos išvykau turėdamas devyniasdešimt kilogramų raumenų, būdamas atsparus kaip kupranugaris ir sužvėrėjęs, pasiruošęs sudraskyti į skutus savo šešėlį, jeigu tik būtų įsakyta. Dviem dienom likus iki išvykimo į frontą, kompiuteris mane atrinko į Monterėjo kalbų institutą. Ko gero, išlavinau klausą augdamas meksikiečių priemiestyje, klausydamasis motinos rusų kalbos ir itališkų operų. Beveik du mėnesius praleidau pajūryje, kur ant uolų saulėje kaitindavosi ruoniai, grožėdamasis karalienės Viktorijos stiliaus namais ir žaviais it atvirukai saulėlydžiais ir kiaurą dieną mokydamasis

vietnamiečių kalbos su kas valandą besikeičiančiais mokytojais, grasinančiais, kad, jei greit neišmoksiu, būsiu teisiamas už tėvynės išdavystę. Baigiantis mokymams, vietnamietiškai tarškėjau kur kas geriau nei diduma bendramokslių. Vykau į Vietnamą, širdyje puoselėdamas svajonę mirti ir pagaliau išsivaduoti nuo gyvenimo vargų ir kančių. Tačiau mirti kur kas sunkiau nei gyventi.

TREČIA DALIS

Žmonės. Karas – tai žmonės. Kai prisimenu jį, pirmiausia pagalvoju apie žmones: mus pačius, draugus, brolius, seseris, visus to paties skausmingo brolybės jausmo suvienytus. Apie savo žygio draugus ir visus kitus, vyrus ir moteris neįskaitoma veido išraiška, apie tuos smulkaus sudėjimo žmones, kurių turėčiau neapkęsti, bet negaliu, nes pastarosiomis savaitėmis išmokau juos pažinti. Čia viskas arba juoda, arba balta, nėra pustonių nei dviprasmybių, veidmainystės nei apgaulės. Gyvenimas arba mirtis, žudyk arba būsi nužudytas. Mes geriečiai, jie blogiečiai, ir jeigu kas nors pabandytų sugriauti šią nepaneigiamą tiesą – mums galas. Tam tikru požiūriu šis kvailas teiginys išblaivina, tai viena iš daugelio karo tiesų. Į šią prarają griūvame visi: skurdo vejami juodaodžiai, amerikine svajone tebetikintys vargetos fermeriai, nuo amžių įsiūčiu degantys meksikiečiai, didvyrių vardo panūdusieji, psichopatai ir tokie kaip aš, kurie tariasi, kad gali pabėgti nuo nesėkmių ar sąžinės priekaištų, tačiau mūšyje visi mes vienodi, praeitis neturi reikšmės, kulka – tai didžiausioji demokratijos patirtis. Kas dieną turime įrodyti, kad esame vyrai, kariai, grumtis, kęsti skausmus ir nepatogumus, niekada nedejuoti, žudyti, sukąsti dantis ir nieko negalvoti, nesvarstyti, vykdyti įsakymus, ne veltui mokymo stovyklose buvome tramdomi kaip žvėrys, treniruojami, spardomi, keikiami ir žeminami. Mes ne asmenybės, šiame tragiškame smurto

teatre esame besmegeniai parankiniai, priversti tarnauti sušiktai tėvynei. Kiekvienas neriasi iš kailio, kad tik liktų gyvas, man gera, kai žudau, nes bent jau tuo atveju lieku gyvas. Susitaikęs su beprotybe, nebandau nieko svarstyti, tiesiog griebiu ginklą ir šaudau. Nevalia galvoti, kad neapsiriktum ir nesudvejotum; jei imsi galvoti – žūsi, toks nepaneigiamas karo dėsnis. Priešas beveidis, jis – ne žmogus, o žvėris, pabaisa, Šėtonas, jei galėčiau širdies gilumoje tuo tikėti, būtų daug paprasčiau, tačiau Sirusas mane išmokė apsvarstyti kiekvieną dalyką, išmokė viską įvardyti, suvokti, ką reiškia žudyti, galabyti. Atvykau čionai išsivaduoti nuo abejingumo ir stačia galva pulti į kvaitulingus nuotykius, atvykau ciniškai nusiteikęs, pasiruošęs gyventi pavojingai ir taip įprasminti savo gyvenimą. Atvykau Hemingvėjaus suvedžiotas, trokšdamas subręsti, tapti tikru vyru, įrodyti, kad esu vyras, atvykau didžiuodamasis raumenimis ir mokymuose užgrūdintu kūnu, pasiryžęs išbandyti dvasios tvirtybę, nes mane jau ėmė neviltis, jog pernelyg pasiduodu jausmams. Pernelyg vėlai prasidėjo įšventinimo į vyrus apeigos. Sulaukęs dvidešimt aštuonerių, niekas pats nepuola į pražūtį. Pirmieji keturi mėnesiai buvo lyg pražūtingas žaidimas, amžinos lažybos su savimi, su ironija žvelgiau į save iš tam tikro atstumo; praeities persekiojamas, ieškojau didžiausių pavojų, skausmo, stengiausi pervargti, visiškai atbukti, o kai prieidavau ribą, nebeįstengdavau ištverti tokio gyvenimo. Gelbėdavo narkotikai. Tačiau vieną gražią dieną, pabudęs rytą, staiga suvokiau, kad gyvenu, esu gyvas, gyvas visomis savo galiomis, gyvas kaip niekad, suvokiau, kokia brangi man toji vidinė ugnis, vadinama gyvybe. Supratau, kad esu siaubingai mirtingas, trapus kaip kiaušinio lukštas, niekniekis, kuris akimoju virsta dulkėmis, nepalikdamas jokio pėdsako. Kai atvyksta papildymai, einu žiūrėti naujokų, įdėmiai juos stebiu: išsiugdęs šeštąją juslę, įžvelgiu

požymius, žinau, kas žus, o kas gal ir išliks gyvas. Narsiausieji ir beatodairiškai drąsūs žus pirmieji, nes tariasi esą nenugalimi, juos pražudo puikybė. Baimingiausieji irgi žus, nes juos paralyžiuoja baimė arba jie netenka nuovokos ir ima šaudyti kur pakliūva, gali kliudyti net draugą, geriau laikytis atstu nuo jų, jie užtraukia nelaimę, tokių nepageidauju savo būryje. Patys patikimiausi yra tie, kurie ramiai laikosi, be reikalo nelenda į ugnį, nesistengia paimti viršaus nei atkreipti į save dėmesio, beprotiškai nori gyventi. Man patinka meksikiečiai, iš pažiūros jie nekalbūs ir uždari, bet esybės gilumoje – kaip dinamitas, jie nebijo mirties. Jie ne tik narsūs, jie geri draugai.

Saujomis ryju amfetamino tabletes, visas iš karto, smūgis į skrandį, kartus skonis burnoje, kalbu taip greitai, jog pats nesuprantu, ką sakau, po kelių minučių atima žadą, kramtau gumą, kad nesusikandžiočiau liežuvio, paskiau prisigeriu alkoholio ir migdomųjų, kad galėčiau bent kiek numigti. Sapnuoju kraujo upes, liepsnojančio benzino jūras, atviras žaizdas, moterų lūpas ir lytinius organus, lavonų rietuves, nukapotas galvas, napalmu aplaistytus gyvus degančius vaikus, visas tas šlykščias kareivių kolekcionuojamas nuotraukas, viskas raudona, tik raudona. Išmokau miegoti priešokiais, po penkias ar dešimt minučių, kai tik galiu, griūvu kur nors įsisupęs į plastikinį apsiaustą, tačiau visada budrus. Man ištobulėjo klausa, net girdžiu vabalą ropojant žeme, ir išlavėjo uoslė: už keliolikos metrų užuodžiu partizanus – jie maitinasi konservuota žuvimi, o kai prakaituoja iš baimės, aplink sklinda jų tvaikas. O kuo mes atsiduodame? Ko gero, losjonu po skutimosi, kurį geriame vietoj viskio, jis keturiasdešimties laipsnių stiprumo. Kai pasiseka numigti kelias valandas nesapnuojant košmarų, atsikeliu kaip naujai gimęs, bet retai pasitaiko tokia laimė. Kai nestoviu sargyboje ar neinu į žvalgybą, praleidžiu naktį drebėdamas lietaus permerktoje

palapinėje, smirdinčioje šlapimu, batais, drėgme, pūvančiomis maisto atliekomis, prakaitu, klausydamasis, kaip aplink šmirinėja žiurkės ir vaikščioja uodų apgulti budintys kariai. Kartais atsibundu verkdamas kaip paskutinis mulkis; Chuanas Chosė pasijuoktų iš manęs, kiek kartų vesdavosi mane mokykloje kur nors į užkaborį, kad vaikai nepamatytų manęs žliumbiant, liaukis, skystablauzdi gringe, vyrai neverkia, įsiutęs purtydavo mane ir, kadangi grasinimai ne tik manęs nenuramindavo, bet ir dar labiau įskaudindavo, imdavo melsti, kad liaučiausi, dėl Dievo meilės, kol niekas mūsų neužklupo ir nesuspardė pravardžiuodami bobomis. Rytą atsipeikėju išgėręs aspirino su kava, žinoma, šalta, surūkau pirmąją žolę ir, prieš išeidamas iš palapinės, prisiryju amfetamino tablečių. Labiausiai trūksta karšto maisto, dušo, šalto alaus, iki gyvo kaulo įkyrėjo daviniai, mėtomi iš lėktuvų mėlynais ir geltonais parašiutais, pupelės su kiauliena ir vaisių salotos. Atrodo, lyg vėl būčiau grįžęs į vaikystę, toks keistas pojūtis, jokios atsakomybės, jokių klausimų, tik paklusnumas, nors, tiesą pasakius, klausyti gana nelengva, man lengviau įsakinėti, užuot aklai vykdžius įsakymus, niekada nebūsiu geras karys. Nesunku nepastebimai prasmukti, dingti kaip šešėliui. Jeigu tik kas nors neiškrečia kokios šiurpios kvailystės, dienos slenka viena po kitos, tavo vienintelis tikslas – išlikti gyvam; viską tvarko siaubinga karo mašina, vyresnybė priima sprendimus ir, kaip manoma, gerai žino, ką daro, man nėra ko rūpintis, galiu išnykti stojęs rikiuotėn, niekuo nesiskiriu nuo kitų, esu beasmenis numeris, numeris be praeities ir be ateities. Toks įspūdis, lyg būtum išprotėjęs, plūduriuoji amžinybės ir iškreiptos erdvės pakrašty, niekas negali pareikalauti ataskaitos, svarbu atlikti savo užduotį, o paskiau gali sau daryti ką tinkamas. Nėra nieko baisesnio kaip jaustis viršesniam už visus, tuomet būsi vienas kaip pirštas, tą dieną paplūdimyje perspėjo

mane Chuanas Chosė pro dūmų debesėlį, rūkydamas opijaus prisodrintą marihuaną. Vienintelis išganymas – ištikima kareivių brolybė. Man siaubingai skauda širdį dėl visų ir savo, ir svetimų kančių, rieda ašaros, ima pašėlęs noras griebti kulkosvaidį ir žudyti, neištvėręs pratrūkstu rėkti, iš gerklės veržiasi klyksmas, sukrečiantis visą pasaulį. Išprotėjai, brolau, kare nėra pasigailėjimo. Gavęs dvi dienas atostogų, paplūdimyje susitikau su Chuanu Chosė, tiesiog stebuklas, kad tarp pusės milijono karių atsidūrėme toje pačioje vietoje ir tuo pačiu laiku. Apsikabinome, negalėdami patikėti tokia nežmoniška laime: pasaka, ir tiek, kad mums pasisekė čia pasimatyti, brolau, kvatojome laimingi, plodami vienas kitam per pečius, akimirką pamiršę, kur ir kodėl čia esame. Bandėme grįžti atgal į praeitį, tai buvo neįmanoma, nesimatėme daugiau nei dešimt metų nuo tos dienos, kai jis įstojo į kariuomenę ir vaikščiojo puikuodamasis uniforma, o aš dirbau fizinį darbą, per valandą užkaldamas pusantro dolerio. Kiekvienam savo, jis pasirinko kario dalią, o aš dirbau kaip *šlapnugaris* ištisus metus, kol Sirusas paskatino dingti iš priemiesčio. Neketinu prakaito lieti sušiktoje tėvo automobilių remonto dirbtuvėje, brolau, tuomet pareiškė man Chuanas Chosė, mano senis – tikras vergų varovas, man labiausiai tinka karinė tarnyba, pasikrušiu, įmynęs į tą mėšlą, iki trisdešimt aštuonerių ar keturiasdešimties metų, paskiau išeisiu į atsargą, gausiu gerą pensiją, ir visas pasaulis bus mano, brolau. Ką kita galėčiau daryti su savo indėno snukiu? Ir, be to, moterys iš proto kraustosi dėl uniformų. Mudu kvatojome paplūdimyje kaip išprotėję. Prisimeni, kaip iš Pimpio Su Kaspinėliu vogėme cigaretes, o iš dvasiškojo tėvo Laragibelio vyną? Ir kaip svaidydavomės arkliašūdžiais? Ir kaip nuskutome *Oliverį*, ištepėme gyvsidabrio tepalu ir, nuvedę į mokyklą, pasakėme, kad jis serga buboniniu maru? Kas per šūdas tas buboninis maras, brolau?

Mudu šnekėjomės kaip ir vaikystėje – šiurkščiai juokaudami, slėpdami jausmus, pagražindami kalbą keiksmažodžiais ir gerais ketinimais. Jis papasakojo, kad įsimylėjo vietnamietę, ir, kai ištraukė iš piniginės jos nuotrauką, įkištą į plastikinį dėklą, jo balsas pasikeitė, o veidas pasidarė rimtas. Tai buvo viena tų akimirkos nuotraukų, gana prasta, apšviesta, moters veidas atrodė it blyškus mėnulis, plaukų šešėlio apjuostas. Mane itin sudomino akys, tačiau veidas atrodė lygiai toks pat kaip ir kitų azijiečių moterų, kurių buvau tiek ir tiek matęs pastaraisiais mėnesiais.

– Ji vardu Tuja, – tarė jis.

– Tai laumės vardas.

– Jis reiškia vandenį.

Jau buvau girdėjęs gandų apie savo bičiulį, kareiviai šneka, pakuždomis sklinda paskalos. Jis patvirtino gandus: sunkus uždavinys, būriui vadovavo parako neuostęs karininkas, kariai susivokė esą apsupti, atidengė ugnį, penki krito, ir karininkas įsakė trauktis, o sužeistuosius palikti. Koks galvijas, brolau, kaip galima palikti draugus, įsivaizduok, jeigu ten būtum tu, aš tavęs nieku gyvu neatiduočiau priešui į rankas, tai ir bandžiau jam paaiškinti, bet tas pašlemėkas pakėlė isteriją, brolau, išsitraukė revolverį, ėmė mums grasinti, klykti mosuodamas rankomis kaip išprotėjęs. Nelaukiau, kol jis apsiramins, nebuvo laiko, šoviau įrėmęs tūtą į krūtinę. Krito vietoje, nesuvokęs, kas atsitiko. Mes pasitraukėme nešdamiesi sužeistuosius, brolau, kaip ir priklauso. Visus išgelbėjome, išskyrus vieną, jau beviltišką, išvirtusiais viduriais. Vargšelis žiūrėjo į mane išsigandęs, prilaikydamas vidurius, nepalik manęs gyvo, Laimingoji Žvaigžde, nepalik, maldavo jis... Teko paleisti jam kulką į smilkinį, atleisk man, Viešpatie. Supistas gyvenimas, brolau.

Lavonai paprastai užsiuvami į maišus, prie jų pririšama lentelė su vardu ir pavarde, tačiau ne visada laikomasi tų for-

malumų, trūksta laiko arba trūksta maišų, kareiviai ima žuvusiuosius už rankų ir kojų ir įsūpavę meta į malūnsparnius, arba musėmis aplipusius suriša, įvynioję į apsiaustus, lyg kokius paketus; per kelias valandas lavonai ištinsta, išpampsta, kirmėlių apnikti, ima virti puvimo sultinyje. Malūnsparniai – tai vėjo paukščiai, leidžiasi kaip viesulas, keldami dulkes, šiukšles ir purvą per trisdešimt metrų aplink. Kai lavonai paguli keliolika valandų saulėkaitoje arba per lietų, tie oro sūkuriai teškia tau į veidą mėsgalius, išplėštus iš yrančių kūnų, jei atsidursi per arti. Kalnuose atsisakiau nešioti lavonus. Padėjau sužeistiesiems, bet po to visas suakmenėjau, ir niekas nedrįso man įsakinėti, atrodė, kad atsidūriau anapus gyvybės ir mirties ribos, nei gyvas, nei miręs. Nervų krizė, psichikos lūžis, nebeprisimenu, kaip tai vadinasi. Malūnsparniai plaunami su gaisrine žarna, tačiau tvaikas nenusiplauna. Niekur nedingsta nė priešmirtinis kriokimas, mirusieji niekada nepalieka mūsų. Aš neverkiu, tiesiog tai ta prakeikta alergija arba dūmai, sužinok, kad gudrus, kodėl ašaroji, amžinai vaikštai paraudusiomis akimis, gyveni ir kvėpuoji visokiu mėšlu. Kiekvienąsyk džiaugiuosi, kad ne man teko keliauti plastikiniame maiše arba – neduok Dieve! – atsidurti tarp tų, kurių krūtinė kaip pūvantis vaisius, o vietoj rankų ir kojų – raudonos bigės, kurie tebėra gyvi ir, galimas daiktas, gyvens metų metus, kasdien kamuojami šiurpių prisiminimų. Ačiū Dievui, dar esu gyvas, ačiū Dievui, klykiau angliškai ten, kalnuose, o paskiau pridūriau ispaniškai: angele sarge, gerasis globėjau, saugok mane dieną ir naktį, bet niekas manęs nesiklausė, o ir aš pats nieko negirdėjau per mūšio griausmą ir sužeistųjų klyksmą, Švenčiausioji Mergele Marija, išgelbėk mane gyvą iš šito pragaro, rėkiau glausdamas prie krūtinės škaplierių, užjuodusią skiautelę su Gvadalupės Švenčiausiosios Mergelės atvaizdu, apsunkusią nuo sukrešėjusio Chuano Chosė kraujo.

Jį man atidavė kapelionas prieš kelias savaites, žuvus mano broliui. Užspaudęs jam akis, pasakė jis man, jau buvęs pilkas kaip šmėkla, nusikabinęs škaplierių nuo kaklo ir paprašęs perduoti man, kad saugotų mane nuo nelaimės, gal vis dėlto man pasiseksią gyvam grįžti namo. Kokie buvo jo paskutiniai žodžiai? – tik tiek įstengiau paklausti kapelioną. Prilaikyk mane, dvasiškasis tėve, krintu žemyn, prilaikyk, nes apačioje bedugnė, tokie buvo tavo paskutiniai žodžiai, brolau, o manęs nebuvo šalia, negirdėjau jų, negalėjau tavęs prilaikyti, stipriai sugriebęs išplėšti tavęs iš mirties nagų. Šūdas, šūdas, šūdas! Kas tau iš to škaplieriaus, brolau? Žmogus čia praranda tikėjimą, bet užtat tampa prietaringu ir aplink ima matyti pranašingus ženklus: antradienis – nelaiminga diena, jau savaitė, kai nieko nevyksta, tai tyla prieš audrą; paprastai lėktuvai krinta po tris, o šiandien nukrito du... Sulauksi senatvės, Gregai, spėsi pridaryti begalę klaidų, gailėtis ir kentėti kaip pasmerktasis, nebus lengva gyventi, bet gyvensi ilgai, dievaži, taip sako tavo delno linijos ir taro kortos, prisiekė Olga, tačiau, galimas daiktas, ji išsigalvojo, juk ji nieko neišmano, ji dar baisesnė apgavikė nei mano tėvas, baisesnė nei visi aiškiaregiai ir amuletų pardavėjai toje prakeiktoje šalyje. Tą patį sakė ir Chuanui Chosė Moralesui, ir jis patikėjo, o koks bailys buvai, brolau! Taip tikėjai savo laime, kad nė kiek nesisaugojai, tavo pasitikėjimas savimi buvo toks užkrečiamas, jog du tavo būrio kariai nė per pėdą nuo tavęs nesilikdavo, įsitikinę, kad šalia tavęs būsią saugūs. Dabar nė vienas iš jūsų negalėtų nueiti pas Olgą ir pareikalauti grąžinti pinigus dėl to, kad prastai būrė.

Džiunglės pilnos šurmulio, gyvių spiegimo, žvėrių riaumojimo, pasalių žingsnių, šnaresių, murkimo, o miškas, priešingai, tylus, stovi gūdžioje tyloje. Ko gero, iš viršaus viskas atrodo ugnies išgryninta, tačiau apačioje – pragaras. Ilgainiui žmogus

pripranta: didžiausias išsigimimas, didžiausia karo nedorybė yra tai, kad viskas atrodo normalu. Iš pradžių žmogus apkvaišta, paskiau jį apima euforija, tačiau sąžinė rami. Dabar, atsidūręs kaime, susimąstau. Mūšyje nevalia galvoti, žmogus tampa mirties ir naikinimo įrankiu. Čia niekam nereikia išsilavinusių, kritiško proto, sąžiningų žmonių, geriausiai tinka patinai su padidintu testosterono kiekiu, beraščiai juodaodžiai, galvažudžiai iš Lotynų Amerikos, iš kalėjimų suvežti nusikaltėliai, o tokie tipai kaip aš – tai tik nereikalingas balastas. Po kiekvieno žygio visas drebu, negaliu nuvaldyti rankų, žandikauliai kaip surakinti, veidą tampo nerviniai traukuliai, atrodau kaip šypsantis pamišėlis, daugelis taip atrodo, vėliau, anot kalbų, viskas praeina. Per tuos mėnesius pripratau gyventi permirkęs ligi siūlo galo, vaikščioti kruvinai nutrintomis kojomis, mėšlungiškai gniauždamas ginklą, jaustis nuolat gyvų šešėlių supamas, laukti kiekvieną akimirką iš bet kur driokstelint malonės šūvio, skaičiuoti žingsnius iki artimiausio krūmo, minutes iki upės kranto, valandas iki budėjimo pabaigos, dienas iki karinės tarnybos galo ir grįžimo namo. Skaičiuoju gyvenimo sekundes vildamasis, kad, jeigu laimė lems, artimiausia kulkosvaidžio papliūpa nukaus mano draugą, o ne mane. Ir sakau sau, kurį velnią aš čia darau, nenorėdamas nė širdies gilumoje prisipažinti, kad mane nežinia kodėl sužavėjo smurtas, tas karo svaigulys. Tą rytą kalnuose, vos praaušus, susivokėme, kad esame devyniese, žuvusiųjų ir sužeistųjų nebuvo ko skaičiuoti. Kovojome visą naktį. Sulig pirmaisiais aušros spinduliais atskrido bombonešiai, subombardavo šlaitus ir išvaikė partizanus, o paskiau nutūpė malūnsparniai. Variklių gausmas skambėjo kaip muzika, kaip mamos širdies dunksėjimas, kai dar buvau įsčiose, tiksėjimas, gyvenimas. Pasimelskime, pasiūlė kapelionas metodistas, ir, visiems giedant „Aleliuja“, aš užplėšiau „Ak, Siuzana“;

atlik išpažintį, sūnau, pasiūlė man kapelionas katalikas, ir aš patariau jam išklausyti savo kekšės motinos išpažinties ir tuojau pat pasigailėjau, išsigandęs, kad, kaip sakė dvasiškasis tėvas Laragibelis, manęs nenutrenktų perkūnas už mirtiną nuodėmę. Nebijok, Dievas tave saugo. Sekmadienį per pamokslą kunigas skaitė Jobo istoriją. Palaužtas nelaimių, kuriomis Viešpats norėjo jį išbandyti, Jobas sako: „Tai, ko labai bijojau, užgriuvo mane, ir tai, dėl ko nuogąstavau, ištiko mane. Aš nebuvau saugus ir neturėjau poilsio, aš nenurimdavau, tačiau bėda atėjo."* Negalvok apie ką nors bloga, brolau, nes taip ir atsitiks, nesišauk mintyse nelaimės, patarė man Chuanas Chosė Moralesas, kaip paprastai juokdamasis. *Laimingąja Žvaigžde* visi vadino Chuaną Chosė, *Laimingoji Žvaigždė* Moralesas.

Ir pilnos dūmų, savaime suprantama. Galvoje migla. Tabako, žolės, hašišo ir kitokių šūdinų dūmų, rūkas šaltais paryčiais kalnuose ir karšti garai vidurdienį slėniuose, variklių išgaros ir dulkės, dvokiantys napalmo, fosforo, nesuskaitomų bombų debesys, gaisrai be galo ir be krašto, paverčiantys šią šalį juodais randais išmarginta dykuma. Dūmų dūmai, kokių tik nori spalvų. Iš viršaus turbūt atrodo kaip debesys, o kartais taip ir yra, bet čia, apačioje, tai dalis siaubo. Nevalia nė sekundės stabtelėti, niekam nevalia, kol einame, tol tariamės išvengią mirties, bėgame nelyginant apnuodytos žiurkės. Priešas, atvirkščiai, visiškai ramus, nė kiek nesijaudina, susikaupęs laukia, per kartų kartas išmoko kęsti skausmą, neįmanoma įskaityti kokių nors jausmų jų akmeniniuose veiduose. Tie niekšai nieko nejaučia, jie kaip bandomosios varlės laboratorijoje, aiškino man vienas jūrų pėstininkas, įgudęs tardytojas. Mes skubame, apdują nuo pašėlusio geismo gyventi, ir netikėtai akis į akį susiduriame su mirtimi.

* Jobo knyga, 3, 25–26.

Jie tyliai ropoja savo tuneliais, prisiderina prie lapijos, beregint dingsta iš akių, mato netgi naktimis. Niekada negalime jaustis saugūs. Paskaičiuok, sakė man Chuanas Chosė Moralesas, kiek vyrų atsidūrė šiame pragare ir kiek žuvo. Procentais skaičiuojant, vieni niekai, brolau, nesijaudink, išnešime muilą. Ko gero, sakė teisybę, diduma mūsų išsaugos gyvybę ir galės skaičiuoti, bet šičia prisimename tik žuvusiuosius ir kraupias gyvųjų kančias. Taip, dauguma ištrūksta iš pažiūros sveiki, tačiau niekas nebebūna toks, koks buvo anksčiau, visi mes amžinai paženklinti, betgi kam tai rūpi, juk mes – šiukšlės, šiame kare dalyvauja tik juodaodžiai ir neturtingi baltieji, vaikinai, suvaryti iš kaimų, miestelių, pačių skurdžiausių priemiesčių, ponaičių nepamatysi mūsų gretose, tėvai įsimiklina išsaugoti juos namie arba dėdės pulkininkai nusiunčia ten, kur negresia joks pavojus. Pasak mano motinos, didžiausia nelaimė – tai rasizmas, o pasak Siruso – klasinė nelygybė, man regis, jie abu teisūs, netgi siunčiami į frontą mes nelygūs. Meksikiečiai ir šunys neįleidžiami, ne per seniausiai buvo tokie skelbimai restoranuose; tik baltiesiems, skelbė užrašai ant viešųjų tualetų durų; čia, priešingai, spalvotiesiems pirmenybė, didžiausia pirmenybė, tačiau rasinė neapykanta dangstoma tariama draugyste: baltieji su baltaisiais, juodaodžiai su juodaodžiais, meksikiečiai su meksikiečiais, azijiečiai su azijiečiais, kiekvienas su savo muzika, savo apeigomis, savo prietarais. Stovyklose vieni nuo kitų atitverti neperžengiama siena, aš niekada nedrįsčiau nekviečiamas kelti kojos pas juodaodžius; viskas lygiai taip pat kaip gete, kuriame užaugau, niekas nepasikeitė. Kiekvienas turi savo istoriją, bet aš nenoriu klausytis, nenoriu nė turėti draugų, negaliu sau leisti tokios prabangos – pamėgti ką nors, o paskiau matyti, kaip jis žūsta, kaip Chuanas Chosė ar tas vargšelis iš Kanzaso kalnuose, noriu tiktai atlikti savo užduotį, baigti tarnybą ir gyvas grįžti

namo. Meldžiu sunkios žaizdos, kad mane išsiųstų namo, bet ne tokios, kad tapčiau neįgaliu. Kad bent jau man nenutrauktų kiaušų, kaip sakydavo kiekvienąsyk vienas malūnsparnio lakūnas, linksmas mulatas iš Alabamos, kuris grįžo į gimtinę invalido vežimėliu, medaliais apkarstyta krūtine. To man niekad neatsitiks, sakydavau aš, turėdamas galvoje medalius, kol pagaliau buvau apdovanotas už tai, kad išėjau iš proto, dabar esu karo didvyris, turiu sušiktą sidabrinę žvaigždę, nors nė neketinau nieko daryti daugiau, nei priklauso. Visada sakiau, kad geriau gyventi kaip bailiui nei mirti kaip kvailiui, tačiau likimas iš manęs pasityčiojo, ir štai dabar esu sušiktas didvyris. Pirmoji pamoka, gauta mūsų priemiestyje: prasmę turi ne didvyriškumas, bet sugebėjimas išgyventi. Ak, Chuanai Chosė, kaipgi tu pamiršai tai, ko pats mane mokei, kai dar buvome pienburniai? Ir ką dabar pasakysiu tavo tėvams, broliams ir seserims, kaip, velniai rautų, turėsiu žiūrėti į akis tavo motinai ir Karmenai, kaip pasakysiu tiesą, turėsiu meluoti, brolau, ir visada meluosiu, nes niekada neišdrįsiu pasakyti, kad pusę jo kūno ištaškė sviedinys ir kad tie medaliai už drąsą, įteikti motinai, kad ji pasikabintų juos svetainėje ant sienos, – tai tiesiog spalvotos skardinės žvaigždės, kurios mirties valandą neturi jokios vertės.

Savo akimis mačiau smurtą, tai pašėlęs žvėris, beprasmiška su juo derėtis, verčiau stengtis jį apgauti. Pavydžiu lakūnams: gražiai dingsti aukštybėse, krinti žemyn kaip akmuo arba ištykšti į milijonus gabaliukų, nespėji nė pasimelsti, kaip Martinesas, kai jį partrenkė traukinys, šunsnukis, dabar netgi nejaučiu jam neapykantos. Čia, apačioje, mes, pėstininkai, galime žūti tūkstančiu būdų, įkristi į vilkduobę ir pasismeigti ant nusmailintų mietų, netekti galvos nuo mačetės kirčio, išlėkti į orą sprogus granatai ar minai, sukniubti suvarpytam automato kulkų, virsti gyvu deglu, o ką jau kalbėti apie mirtį nelaisvėje, kur

laukia patys išradingiausi kankinimai. Išsikasti apkasą ir lindėti, kol viskas pasibaigs, įropoti į kokį nors urvą, kaip darydavau su *Oliveriu* vaikystėje. Kodėl man nepasisekė pakliūti kur nors į štabą? Daug vaikinų praleidžia karą po ventiliatoriumi; jei būčiau buvęs gudresnis, nebūčiau čia atsidūręs, pavyzdžiui, būčiau atitarnavęs vos baigęs vidurinę mokyklą, užuot liejęs prakaitą kaip paskutinis juodadarbis, tuomet dar nebūta kalbų apie karą. Dabar tupiu čia kaip mulkis, mano amžiaus vyrai nebeįmina į tą šūdą, jaučiuosi lyg senelis šalia šitų snarglių žalsvos spalvos uniformomis. Nenoriu, kad mano kaulai dūlėtų po kryžiumi karių kapinėse tarp tūkstančių tokių pat nelaimėlių, norėčiau mirti Karmenos glėbyje, sulaukęs gilios senatvės. Po velnių, jau senokai nebegalvojau apie Karmeną. Kodėl prisiminiau Karmeną, o ne Samantą? Kodėl man ūmai nušvito protas? Paskutiniame laiške ji rašė apie dar vieną gerbėją, lyg kiną, lyg japoną, vardo neminėjo. O su kuo dabar mylisi? Ji turi Dievo dovaną pasirinkti tokį, kuris mažiausiai jai tinka, tikriausiai vėl kokį ilgaplaukį driskių svajotoją, Europoje tokių irgi pilni pakampiai. Paskutinėje nuotraukoje, kurią man atsiuntė, stovi Barselonoje priešais katedrą, apsirengusi kaip flamenko šokėja ar panašiai, aš toli gražu ne puritonas, bet, prisiminęs Pedrą Moralesą, parašiau, kad jau nebe metas vaikiškai kvailioti, mesk į šalį tuos skudurus ir segėk liemenėlę, o apskritai kas man rūpi, žinokis, gyvenk, kaip išmanai. Karmena... kaip norėčiau išgirsti tavo balsą, Karmena.

Regis, būsiu jau galutinai pakrikęs, nebeskiriu, kas gera, o kas bloga ir kas nepadoru. Taip pripratau prie niekšybių, kad jau nebeįsivaizduoju kitokio gyvenimo. Bandau prisiminti, kaip laisvalaikiu linksminasi draugai, kaip šeima sėda prie pietų stalo, kaip dera kalbėti su mergina per pirmąjį pasimatymą, bet viskas išdilo iš atminties ir, man regis, nebėra kelio atgalios.

Praeitis – miglotų prošvaisčių sūkurys, šokiai su Karmena, mama pintiniame krėsle klausosi operos, dvikova su Martinesu, po kurios mokykloje tapau šūdinu didvyriu, velniai rautų, kiek kvailysčių pridaroma tokiame amžiuje, nė viena mergina negalėjo man atsispirti, o kai nusipirkau biuiką, pačios mane meldė, buvau plikas kaip tilvikas, bet įsigijau tą kledarą, prie vairo jausdavausi kaip karalius, o ant užpakalinės sėdynės nežinia kiek kartų klaikiai nusidėjau. Neapsiribodavome grabinėjimu, savaime suprantama, vaikinas puola, mergina ginasi – beje, nelabai atkakliai, bet negali išsiduoti, kad jai malonu būti suvedžiotai, nors ir mirtų iš geismo, toks apšilimas, daugiau panašus į kačių rujojimą, kai pagaliau abiem jau pritrūksta jėgų, viskas baigiasi ant žolės, tik žiūrėk, kad nepastotų, jeigu jau guli su mergina, turi ją vesti, juk esi tikras vyras, ar ne? Tik Ernestina Pereda jodėsi su visais, palaimintoji Ernestina Pereda, tepadeda tau Dievas, šventoji Ernestina, tau patikdavo šėlti, bet paskiau verkdavai, tekdavo prisiekti, kad laikysiu paslaptį, viešą paslaptį, visi tai žinojome ir mėgavomės tavo aistra ir dosnumu, jeigu tavęs nebūtų buvę, man kraujas būtų apsinuodijęs nuo nepasotintų geismų. Šičia moterys – kaip vaikai, mažučiukės, kauliukai ir oda, nei krūtų, nei gaurelių, amžinai liūdnos, sužadina veikiau užuojautą, nei norą pasimylėti, tik plaukai vešlūs, ilgi kaip karčiai, juodi su melsvu atspalviu. Paėmiau vieną merginą kambaryje, kur buvo pilna žmonių, šeimyna valgė viename kampe, kūdikis verkė, paguldytas į dėžę nuo šaudmenų, mudu gulėjome lovoje už skystos užuolaidos, ji man kalbėjo angliškai visokias nešvankybes, atmintinai jas iškalusi, tikriausiai yra toks šlykštybių vadovėlis, vyriausioji vadovybė pasirūpina kiekvienu menkniekiu, jeigu išleistos išviečių naudojimosi taisyklės, kodėl gi neparašius prostitučių ugdymo vadovėlio, šiaip ar taip, juk jos aptarnauja šaunuolius, šalies pasididžiavimą, ar

ne? Užsičiaupk, beprote, maldavau, bet ji nesuprato, o gal nenorėjo tyliai gulėti, jos artimieji kalbėjosi kitapus užuolaidos, verkė kūdikis. Ir staiga prisiminiau vaizdą, kurį mačiau pietų valstijose būdamas penkerių metų, prisiminiau, kaip du vyrai žagino juodaodę mergaitę, du milžinai tratino mergiūkštę, tokią sudžiūvusią, tokią mažytę kaip šioji, su kuria gulėjau, ir man pasirodė, kad aš – vienas jųdviejų, išsigimėlis milžinas, ir man ūmai nuslūgo geismas, visiškai suglebau, nežinia, kodėl prisiminiau tai, kas atsitiko prieš dvidešimt metų kitame pasaulio krašte. Leo Galupis, žavus nenaudėlis, mane nusivedė pažiūrėti Močiutės, vietos įžymybės, nenuspėjamo amžiaus senolės, kuri, perdėm susiraukšlėjusi, ropojo tarp stalų siūlydama savo paslaugas; aukštos klasės specialistė, gyrė ją visi, kai patvarko tave savo šimpanzės žiaubtais, ilgai nepamirši: duodi jai dešimt dolerių ir nieko neimi į galvą, ji viskuo pasirūpina, paskiau nuvalo, užtraukia užtrauktuką ir ropoja prie kito kliento, stengiasi po stalais aptarnauti visus, tuo tarpu lankytojai geria, lošia kortomis ir blevyzgoja. Aš atsisakiau, paėmė viršų iš dalies pasišlykštėjimas, iš dalies užuojauta. Močiutė beveik visiškai žila, tačiau ji ne šiaip kokia pasigailėtina senučiukė, jos raumenys kaip Čarlzo Atlaso, o dantys aštrūs kaip pjūklas, bet kada gali padaryti tai, ko visi nejučia bijo, ima ir nukanda visą daiktą, toks pavojus – tai dalis žaidimo, kiekvienas lankytojas baiminasi, kad, atėjus jo eilei, senolei staiga kažkas šaus į galvą, ir... čekšt! – ir baigta.

Čia, šiame kaime, vėl pasijutau žmogus. Visi mane kviečia į svečius, kasdien vis kiti, gamina man valgyti, visa šeimyna susėda aplink ir žiūri, kaip valgau, visi šypsosi, didžiuojasi, kad išgali mane pamaitinti, nors patys pusbadžiauja. Išmokau vaišintis tuo, kuo esu vaišinamas, ir atsidėkoti per daug nepersistengdamas, kad jų neįžeisčiau. Sunkiausia bendrauti nuoširdžiai, jau

to nebemoku. Nuo to laiko, kai lankydavausi Moralesų namuose, nieko nesu gavęs dovanai, visi tikėdavosi ko nors mainais; čia gavau meilės ir nusižeminimo pamoką: neįmanoma eiti per gyvenimą niekam neatsidėkojant. Kartais kuris nors vyras ima man už rankos, lyg būčiau moteris, bet ilgainiui išmokau nesipriešinti. Iš pradžių būdavo gėda, juk vyrai neliečia vienas kito, vyrai neverkia, vyrai nesijaudina, vyrai, vyrai... Kada paskutinį kartą kas nors lietė mane, simpatijos, draugystės vedamas? Nevalia atsipalaiduoti, atsiverti, pasitikėti, jeigu nesisaugosi – žūsi. Svarbiausia – negalvoti, nesileisti į apmąstymus, jeigu imsi vaizduotis mirtį, taip ir atsitiks, tai lyg nuojauta, bet aš nepajėgiu nusikratyti minčių, galva ūžia nuo mirties vaizdinių, žodžių apie mirtį. Verčiau galvoti apie gyvenimą...

Vasario pabaigoje mūsų kuopa įsitvirtino ant kalno, gavusi įsakymą ginti poziciją iki paskutinio kraujo lašo. Vėliau, vykstant tyrimui, nepaaiškėjo, kodėl vyrai turėjo grumtis iš paskutiniųjų: biurokratai pasistengė bylą numarinti, ir ją nugulė laiko dulkės. Visi čia žūsime, drebėdamas pareiškė vaikinas iš Kanzaso Gregoriui Rivzui. Tai nebuvo jo kovos krikštas, jis kariavo jau kelis mėnesius, tačiau nuojauta jam pasakė, kad artėja galas, ir jis ūmai suvokė, jog dar nespėjo paragauti gyvenimo, prieš savaitę jam suėjo dvidešimt metų. Nežūsi, nepaistyk niekų, papurtė jį Rivzas. Kareiviai kasė apkasus, statė barikadą, kraudami akmenis ir maišus su žeme, tačiau ne tiek dėjo viltis į gynybą, kiek troško nusikratyti baimės ir kuo nors užsiimti. Šiaip ar taip, laukti prailgo, jie tūnojo įsitempę, pilni nerimo, gniauždami ginklus, naktį šaldami, o dieną alpdami nuo karščio. Puolimas prasidėjo naktį, ir nuo pat pirmos akimirkos supratome, kad priešų dešimt kartų daugiau ir kad vargu ar pasiseks išnešti kai-

lį. Po kelių valandų daugiau nei šimtas mūsiškių krito, apsupty liko tik saujelė žūtbūtinai kovojančių vyrų. Tvykstelėjus gelsvai sprogimo liepsnai, Gregoris Rivzas pamatė, kaip vaikinukas iš Kanzaso išlėkė kitapus barikados; pats nesuvokdamas, ką daro, peršoko per maišus ir, nepaisydamas pragariškos kryžminės ugnies, akinančių žybsnių ir troškių dūmų, nušliaužė prie sužeistojo. Paėmė jį ant rankų, šaukdamas vardu, nesijaudink, aš čia, nieko baisaus, ir pajuto, kaip vaikinas įsikibo į palaidinę, išgirdo agonijos spazmų slopinamą balsą, užuodė baimės, kraujo ir gyvų žaizdų tvaiką, ir, vėl tvykstelėjus sprogimui, akyse ir išblyškusiame veide išvydo mirties šešėlį, pastebėjo, kad jam nutrauktos kojos, kad apačioje žliūgso tamsus kraujo klanas. Nieko baisaus, tuoj perkelsiu tave į kitą pusę, netrukus atskris malūnsparniai, ir mudu veikiai gersime alų ir švęsime pergalę, nenusimink. Nepalik manęs, dėl Dievo meilės, nepalik, ir Rivzas pajuto, kaip juodu ūmai gaubia tamsa, panūdo gelbėti vaikiną iš nevilties, tačiau jo gyvybė kaip smėlis nusroveno tarp pirštų, išbyrėjo, išsisklaidė kaip dūmas, galva sunkiai nusviro jam ant krūtinės, pirštai atsigniaužė ir paskutinis karšto kraujo pliūpsnis užliejo kaklą, jis suvokė, jog kažkas viduje sutrūko į tūkstančius gabalėlių nelyginant sudužęs veidrodis. Atsargiai paguldė vaikiną ant žemės ir staiga metė šalin ginklą. Tuomet siaubingas gausmas nuaidėjo krūtinėje it milžiniškas varpas ir iš esybės gelmių išsiveržė kraupus klyksmas, sudrebindamas naktį ir užgoždamas sprogimų griausmą, sustingo laikas ir sustojo pasaulis. Jis klykė be paliovos, kol krūtinėje pristigo oro. Netrukus varpo gausmas nuščiuvo, bet laikas nepajudėjo iš vietos, ir nuo tos akimirkos iki pat paryčių viskas susiliejo į vieną nekintamą vaizdą, išblukusią raudonų ir juodų spalvų nuotrauką, kurioje įsiamžino tos nakties įvykiai. Toje kruvinoje freskoje nėra Rivzo. Jis ieško savęs tarp lavonų ir sužeistųjų, tarp maišų su

smėliu ir tranšėjose, bet neranda. Dingo iš savo atminties. Vėliau vienas išgelbėtųjų pasakojo matęs, kaip jis metęs ginklą ir staugęs stovėdamas visu ūgiu iškeltomis rankomis, lyg melsdamas lemtingos šūvių papliūpos, o paskiau, kai iš plaučių išrėkęs visą orą, atsigręžęs į jį, ramiai kraujuojantį už kelių žingsnių, užsivertęs ant pečių ir, nepaisydamas aplink zvimbiančių kulkų, nudrožęs tiesiai į kalną, o ten keturios rankos nutvėrusios sužeistąjį ir įtempusios į apkasą. Gregoris Rivzas grįžęs atnešti kitą sužeistąjį, paskiau dar vieną ir taip visą naktį nešiojęs, nepaisydamas tankios ugnies, tarsi įsitikinęs, kad nieko jam negali atsitikti, kad jis nesužeidžiamas. Niekad gyvenime jis nesijautė ir nebesijaus toks tikras savo absoliučia galia.

Auštant atvyko pagalba. Malūnsparniai pirmiausia išgabeno sužeistuosius, paskiau devynis likusius gyvus, o galiausiai atvežė plastikinius maišus ir sukrovė žuvusiuosius. Aštuoni išgelbėtieji, išsekę nuo įtampos iš patirto siaubo, kiaurai prakaitu permirkusiais drabužiais, taip drebėjo, kad nepajėgė prie burnos prisikišti butelio viskio, tačiau, po kelių valandų atsidūrę paplūdimyje, kur turėjo tris dienas ilsėtis, peikėdamiesi nuo išgyvento košmaro, atgavo žadą ir išsamiai papasakojo, kas atsitiko. Purvini, beprotiškai susijaudinę, visi urmu kaip užkietėjusių plėšikų gauja žvėriškai puolė prie šalto alaus ir karštų mėsainių, neregėtų kelis mėnesius, ir, kai kažkas bandė mokyti juos padoraus elgesio, sukėlė tokias muštynes, kad jos ko nepasibaigė skerdynėmis. Pamačiusi jų veidus ir išgirdusi, kas atsitiko, karinė policija juos nuginklavo ir paleido, įsitikinusi, kad sūrus vanduo ir paplūdimio smėlis sugrąžins juos į gyvųjų pasaulį. Devintasis, Gregoris Rivzas, paskutinis įlipo į malūnsparnį, iš pradžių padėjęs visiems kitiems. Sėdėjo nebylus, sustingęs, įsmeigęs akis į tolį, giliomis nuovargio raukšlėmis išvagotu veidu, be menkiausio įdrėskimo, tik visas permirkęs

draugų krauju. Ir galutinai pašlijusiais nervais. Nebuvo prasmės palikti jį pajūryje. Suleido jam vaistų, ir jis atsipeikėjo po dviejų parų lauko ligoninėje, pririštas prie lovos, kad nesusižeistų, blaškydamasis nuo kamuojančių košmarų. Tik tada sužinojo, kad išgelbėjo gyvybę vienuolikai kovos draugų ir kad už nepaprastą drąsą jam suteiktas aukščiausias apdovanojimas. Pagal prietaringą karinį kodeksą mūšyje gyvybę išsaugoję kariai ir vienąsyk išvengę mirties lieka jos paženklinti, drauge jie neturi nė menkiausios tikimybės antrąsyk išsigelbėti, tačiau skyrium gali apgauti likimą. Todėl visi devyni pagal nebylų susitarimą buvo išsiųsti į skirtingas kuopas, kad kurį laiką negalėtų vieni su kitais susisiekti. Kita vertus, niekas ir nebenorėjo susitikti, išsigelbėjimo džiaugsmą vėliau aptemdė baimė, kad jie nesugebės paaiškinti, kodėl iš daugiau nei šimto vyrų jiems vieniems nusišypsojo laimė. Du sužeistieji atsigavo po kelių savaičių, ir Gregoris Rivzas susidūrė su jais ne vieną kartą. Jie nepersitarė nė vienu žodžiu, apsimetė, kad jo nepažįsta, nes skola buvo pernelyg didelė, niekad nebūtų galėję atsiteisti, ir todėl jiems buvo gėda.

Tik tada, kai Rivzas ištarnavo Vietname kelis mėnesius, vyresnybė pagaliau prisiminė, kad jis moka vietnamietiškai, ir žvalgybos skyrius nusiuntė jį į kalnų miestelį kaip ryšininką su sąjungininkais partizanais. Oficialiai jis buvo paskirtas į mokyklą dėstyti anglų kalbos, tačiau visi vietiniai gyventojai nė kiek neabejojo, kokią užduotį jis vykdo iš tikrųjų, tad jis ir nebandė apsimetinėti. Pačią pirmąją dieną jis atėjo į mokyklą su automatu vienoje rankoje ir knygomis kitoje, nesižvalgydamas nužygiavo per klasę, padėjo ant stalo portfelį su knygomis ir tik tada atsisuko į mokinius. Dvidešimt įvairaus amžiaus vyrų pasisveikino žemai nusilenkdami. Nusilenkė ne jam asmeniškai, bet mokytojui, reikšdami tai tautai įgimtą

pagarbą mokslui. Iš susijaudinimo jam į veidą plūstelėjo kraujas: pirmąsyk per karą pajuto didelę atsakomybę. Iš lėto nusiėmęs nuo peties automatą ir priėjęs prie sienos, pakabino jį ant vagio, paskiau grįžo prie lentos ir savo ruožtu nusilenkė mokiniams, širdies gilumoje džiaugdamasis, kad ne veltui dvylika metų praleido vidurinėje mokykloje ir septynerius universitete. Anglų kalbos pamokos, iš pradžių buvusios tik priedanga informacijos rinkimui, nuo pat pirmos dienos tapo jam svarbiausia pareiga, vieninteliu būdu atsidėkoti vietiniams gyventojams už tai, ką buvo jiems skolingas.

Jis apsistojo nedideliame, bet vėsiame ir patogiame namelyje, kuriame kadaise gyveno Prancūzijos vyriausybės pareigūnas, viename iš nedaugelio per keletą mylių aplink, kur vidinio kiemo gale buvo išvietė. Ilgainiui taip priprato prie palėpėje zujančių kačių ir pelių, jog kartais nakčia, kai jos nurimdavo, pašokdavo iš miego. Turėdavo užtektinai laiko ruoštis pamokoms, tiesą pasakius, nebuvo ko veikti, karinė užduotis pasirodė besanti tuščias burbulas, sąjungininkai partizanai buvo nepagaunami kaip šešėliai. Kartais pavykdavo užmegzti siurrealistinį ryšį, tad ir jo pranešimai labiau panėšėjo į mįsles. Kasdien per radiją jis susisiekdavo su batalionu, tačiau labai retai galėdavo pasakyti ką nors nauja. Miestelis buvo karo veiksmų zonoje, tačiau kartais atrodydavo, kad karas – tai pasaka apie kitus laikus ir kitus kraštus. Jis vaikščiodavo pro šiaudais dengtas trobeles, klampodavo per purvynę ir kiaulių mėšlą, vardu sveikindavosi su visais, vyrams padėdavo ruošti dirvą ryžių pasėliams – arti žemę buivolų traukiamais arklais, vaikų apspistoms moterims – dideliais ąsočiais nešti vandenį, vaikams – daryti aitvarus ir skudurinius kamuolius. Vakarais klausydavosi motinų niūniuojamų lopšinių, vyrų kalbų, panašių į kuždesius ir atodūsius. Tie garsai atitikdavo gyvenimo ritmą, buvo miestelio muzika. Be

to, pirmąsyk po begalinės pertraukos ėmė klausytis savo muzikos, paleisdavo koncerto įrašą ir vaizduodavosi, kad karas – tai tik blogas sapnas. Jam susidarė įspūdis, kad jis gimęs tarp šių pakančių ir romių žmonių, vis dėlto pasiryžusių griebtis ginklo ir padėti galvą dėl tėvynės. Labai greitai jis jau laisvai šnekėjo jų kalba, nors žmonės ir draugiškai šaipydavosi iš jo šiurkščios tarties, tačiau niekada nedrįsdavo šaipytis per pamokas. Tie, kurie su juo artimai bendraudavo ir kviesdavosi į svečius, mokykloje sveikindavosi, pagarbiai nusilenkdami. Vakarais jis žaisdavo su vyrais kortomis ir pagal vietinį paprotį leisdavosi į sąmojų varžytuves, tačiau visada pralaimėdavo, nes, kol spėdavo įminti posakio prasmę, kiti jau šnekėdavo apie ką nors kita. Bendrauti tekdavo labai apdairiai, būta tam tikros neapčiuopiamos ribos tarp įprastų pokštų ir griežto protokolo, nustatyto pagal pagarbos ir mandagumo reikalavimus. Iš pažiūros visi elgėsi kaip lygūs su lygiais, tačiau kruopščiai laikėsi sudėtingos ir subtilios hierarchijos sistemos, kiekvienas ryžtingai saugojo savo orumą. Vietiniai žmonės buvo draugiški ir svetingi, tad durys Rivzui visada būdavo atviros, taip pat ir pas jį eidavo svečiai bet kuriuo paros metu, iš anksto nedavę žinios, ir maloniai šnekučiuodavo valandų valandas. Labiausiai buvo vertinamas pasakotojo talentas. Didžiausią pagarbą buvo pelnęs senolis, gebėdavęs nukelti klausytojus į dangų ir pragarą, sugraudinti drąsuolių širdis jausmingomis istorijomis, painiais pasakojimais apie negandų apniktas mergeles ir nemalonėn patekusius jaunikaičius. Jam baigus pasakoti, visi ilgokai tylėdavo, o paskiau pats senolis nusikvatodavo, šaipydamasis iš klausytojų, it vaikai žodžių magijos pakerėtų. Rivzas dingojosi esąs tarp draugų, gausios šeimynos narys. Veikiai nustojo jaustis kaip baltasis milžinas, išmetė iš galvos, kad jie skirtingo ūgio, priklauso skirtingoms rasėms ir kultūroms, šneka skirtingomis kalbomis ir siekia skirtingų

tikslų, ir ėmė mėgautis gyvenimu, sekdamas vietinių pavyzdžiu. Vieną naktį, žiūrėdamas į juodą dangaus skliautą, net nusijuokė staiga suvokęs, kad čia, nuošaliame Azijos miestelyje, per savo trisdešimt gyvenimo metų pirmą kartą pasijuto esąs lygiateisis bendruomenės narys.

Rivzas parašė laišką Timočiui Duanui ir pridėjo ilgą sąrašą pamokoms būtinos medžiagos, prašydamas ją atsiųsti, nes jo vadovėlių tekstai vaikiški ir pasenę, taip pat susisiekė su viena San Fransisko vidurine mokykla ir pasiūlė savo mokiniams susirašinėti su amerikiečiais moksleiviais. Per pamokas mokiniai savo vargana anglų kalba keliuose puslapiuose papasakojo apie savo gyvenimą ir po kelių savaičių gavo visą krepšį atsakymų iš Jungtinių Amerikos Valstijų. Ta proga vakare jie surengė šventę. Be kita ko, Timotis Duanas atsiuntė guminę kaukę, kad mokiniai susipažintų su kasmetinėmis Helovino tradicijomis, – žaliais gaurais padabintą gorilos snukį ryklio dantimis ir keturiomis ausimis, it želė kretančiomis sulig kiekvienu judesiu. Nė neįsivaizduodamas, kokį siaubą sukels savo pokštu, Rivzas apsigaubė paklode, užsimovė kaukę ir leidosi strakalioti gatve, rankose laikydamas liepsnojančius deglus. Kilo baisus sąmyšis nelyginant per antskrydį: moterys ir vaikai klykdami nukūrė į džiungles, o vyrai, įveikę baimę, apsiginklavo vėzdais ir urmu puolė pabaisą. Gorilai teko gelbėti kailį: įsipainiojęs į paklodę, Rivzas paskubomis nusiplėšė kaukę. Pačiu laiku spėjo parodyti savo veidą, bet vis viena neišvengė kelių akmenų. Kaukė tapo itin vertingu grobiu, žmonės stojosi į eilę, norėdami apžiūrėti ją iš arčiau ir paliesti drebančiu pirštu. Rivzas ketino įteikti ją kaip apdovanojimą geriausiam klasės mokiniui, tačiau, kai, panūdę laimėti pirmą vietą, visi gavo geriausius pažymius, padovanojo tą lobį bendruomenei. King Kongo kaukė pagaliau atsidūrė savivaldybėje šalia kruvinos vėliavos, pirmosios pagal-

bos vaistinėlės, radijo siųstuvo ir kitų laimikių. Atsidėkodami mokytojui mokiniai padovanojo iš medžio išpjaustytą mažytį drakoną, sėkmės ir laimingo gyvenimo simbolį, kuris, palyginti su gumine pabaisa, atrodė tikras kerubas.

Iliuzinė tų mėnesių ramybė miestelyje Rivzui pasibaigė daug anksčiau, nei jis to tikėjosi. Staiga jis susirgo liga, iš pirmųjų požymių panašia į dizenteriją, pagalvojo, kad kaltas nešvarus vanduo ir neįprastas maistas, ir per radiją užsiprašė vaistų. Gavo dėžę buteliukų ir spausdintą instrukciją. Jis pradėjo gerti tik virintą vandenį, stengtis kuo mandagiau atsisakyti kvietimų į svečius ir nuosekliai vartoti vaistus. Po kelių dienų pasijuto geriau, tačiau netrukus liga vėl pasireiškė, ir dar nuožmiau. Pagalvojęs, jog bus atkritęs, nė kiek nepersigando, nutarė šaltakraujiškai įveikti virusą, nėra ko verkšlenti kaip kokiai senei, vyrai neverkia, brolau, tačiau būklė blogėjo akims beregint, laužė kaulus, buvo be galo sunku keltis iš lovos, skaityti ruošiantis pamokoms arba tikrinant mokinių rašinius. Sustingdavo su kreida rankoje, nepajėgdamas nė krustelėti, bejėgiškai žiūrėdamas į juodą lentą, nesuvokdamas, ką galėtų reikšti jo paties pakeverzoti kraigalai nei kodėl taip dega kūnas. *Is this pencil red? No, this pencil is blue.** Niekaip negalėdavo suprasti, koks tai pieštukas ir kam turėtų rūpėti, ar tai raudonas pieštukas, ar mėlynas. Per du mėnesius sulyso aštuoniolika kilogramų, ir, kai kas nors pasakydavo, jog jis sudžiūvo ir pagelto kaip arbūzas, jis atsakydavo silpnai šyptelėdamas, kad geras šnipas turi derintis prie aplinkos. Tuo metu miestelyje niekam nebuvo paslaptis, kad jis siunčia šifruotą informaciją, be to, ir jis pats mėgdavo apie tai pajuokauti. Žmonės žiūrėjo į jį kaip į neišvengiamą karo padarinį, nieko ypatinga nematydami: kitos

* Ar šis pieštukas raudonas? Ne, šis pieštukas mėlynas. (*Angl.*)

išeities nebuvo, jeigu ne Rivzas, būtų kitas. Iš visų svetimšalių, kurių čia būta begalė, tiek draugų, tiek priešų, jį vienintelį pamėgo, laikydami kone savu. Kartais atbėgęs berniūkštis pakuždėdavo jam į ausį, kad gali būti nerami naktis, pravartu nedegti šviesos, užrakinti duris ir nieku gyvu nekelti kojos į lauką. Iš pažiūros, rodos, niekas nepasikeitė, pro langą Rivzas stebėdavo blyškų pusmėnulį, klausydavosi naktinių paukščių klykavimo ir nekreipdavo dėmesio į kitus garsus, sklindančius iš miestelio. Apie tai nieko nepranešdavo vyresnybei, kuri nesuprastų, kad, trokšdami išgyventi, vietiniai žmonės turėdavo nuolankiai taikstytis su stipriaisiais – tiek su vienais, tiek su kitais. Jeigu bent vienu žodžiu prasitartų apie tuos keistus naktinius įvykius, baudžiamasis būrys susidorotų su jo draugais ir miestelis pavirstų krūva nuodėgulių, tačiau ši tragedija nė kiek nepaveiktų partizanų planų. Pasigedusi atitinkamos informacijos, batalione vadovybė įtarė kažką negera ir nutarė atsivežti jį į štabą ir apklausti. Džipu bevežamas į bazę, jis nualpo, ir atvykus dviem vyrams teko jį iškelti iš pasodinti pavėsyje ant kėdės. Jis neatsikvėpdamas išgėrė pasiūlytą butelį vandens ir tuojau pat išvėmė. Iš kraujo tyrimo paaiškėjo, kad jis neserga kokia nors įprasta liga, ir gydytojas, baimindamasis infekcijos, lėktuvu išsiuntė jį tiesiai į Havajus, į ligoninę.

Gydantis ligoninėje, įvyko lemtingas lūžis Gregorio Rivzo gyvenime. Jam pasitaikė proga pagalvoti apie ateitį, prabanga, apie kurią anksčiau nė svajoti nesvajojo. Retai būdavo taip ilgai laisvas nuo tarnybos, tad pasijuto nelyginant muilo burbule, pakibusiame beorėje erdvėje, valandos atrodė lyg amžinybė. Mūšiuose per keliolika mėnesių paaštrėjo juslės, ir dabar, gulėdamas palyginti ramioje palatoje, krūptelėdavo, kai ant metali-

nio padėklo nukrisdavo termometras ar trinktelėdavo durys. Jį erzino valgių kvapas, pykino nuo vaistų, o nuo žaizdų tvaiko jis imdavo siaubingai vemti. Vos prisilietus paklodėms, kūną tarsi ugnis nudegindavo, o valgant atrodydavo, jog burna pilna smėlio. Keliolika dienų jis buvo prijungtas prie lašinės, o paskiau kantri slaugytoja šaukštu maitino jį kūdikių tyrelėmis, kol jis pamažu atgavo apetitą. Pirmosiomis dienomis visas mintis jis buvo sutelkęs į savo kūną, penkiomis juslėmis kryptingai nusiteikęs sveikti, jautriai atsiliepdamas į kiekvieną sveikatos pagerėjimą ir pablogėjimą, tačiau vėliau, truputį atsigavęs, ėmė žvalgytis aplink. Išvalius organizmą nuo narkotikų, kuriuos vartojo nuo pat karinės tarnybos pradžios, iš galvos išgaravo ūkas, ir jis išvydo save, negailestingos šviesos nutviekstą. Gulėjo aukštielninkas, įsmeigęs akis į ventiliatorių palubėje, ir mąstė, kad jam teko gimti skurde ir ligi šiol jo gyvenime buvo tik darbas ir nepritekliai. Jam pavyko ištrūkti iš priemiesčio, kur užaugo, ir tapti advokatu, pasiekti kur kas daugiau nei vaikystės draugams, tačiau nuo skurdo antspaudo nepasisekė išsivaduoti. Santuoka nesušvelnino šio pojūčio; žmonos bevalystė ir užgaidos, kadaise jį žavėjusios, dabar tik erzino. Pasak Timočio Duano, pasaulyje kaip avilyje esama bičių motinėlių, gyvenančių malonumais, ir darbininkių, kurių priedermė – viskuo aprūpinti motinėlę. Tokie žmonės kaip Samanta ir Timotis gimė viskuo aprūpinti, nepatyrė jokio vargo, visada kas nors apmoka jų sąskaitas, kai jiems striuka. Tegu jie prasmenga, niurzgė jis, lygindamas jų gyvenimą su savuoju. Garbės žodis, priremsiu savo laimę prie sienos, kartojo jis, stengdamasis nuginti šalin mintį, kad jo „laimė“ gali nuvesti jį į kapus. Ne, to niekada neatsitiks, man dar liko mažiau nei du mėnesiai, manęs jau nebesiųs į frontą, ramino jis save. Jis užjautė kitus ligonius, tokius pat nevykėlius kaip jis, tačiau jį dirgino jų aimanos, jų kančios ir bėdos, šlepsėjimas

linoleumu, jiems slankiojant po palatą. Klausydavosi jų trumpų pokalbių ir skundų, mąstydamas, kad niekam jie nerūpi, kad jie – tik numeriai sąrašuose, tuščia vieta, rytoj galėtų dingti visi kaip vienas, ir nebeliktų nė menkiausio pėdsako, kad jų būta šiame pasaulyje.

O aš? Ar mane kas nors prisimintų? Niekas, neapverks nei žmona, nei duktė, nei mama, nes nieko neturiu. O Karmena? Ar tebeliūdi brolio, juk taip mylėjo Chuaną Chosė, su juo vieninteliu susirašinėjo, kai visi jos išsižadėjo. Atsargiau, nevalia pernelyg pasiduoti jausmams! Tiesą pasakius, man nusispjaut į tai, ar kas nors mane prisimins, man rūpi tik pinigai ir galia. Tėvas turėjo galią tame pasaulėlyje, kuriame gyveno, galėjo užhipnotizuoti visą salę ir įteigti žmonėms, kad jis – Aukščiausiosios Išminties atstovas; mes tikėjome, kad jam žinomi visatos planai ir dėsniai, bet vis dėlto jis mirė pririštas prie lovos, visas aptekęs pūliniais, vemdamas krauju. Išprotėjęs. Žinau, ką man šnabždi, Sirusai, kad tik dorovė turi vertę. Tu buvai geras pavyzdys, tačiau metų metus smirdai lifte, kur trūko oro ir šviesos, skaitei slapčiomis, ir, ko gero, ligi šiolei tavo dvasia tebenaršo po visokias knygšes. Kas iš to, kad buvai doras žmogus? Man padarei daug ką gera, pripažįstu, tačiau pats nieko neturėjai, gyvenai skurde, vienišas. Pedras Moralesas irgi doras žmogus. Mažas būdamas tikėjau, kad jis – galiūnas, bijodavau jo griausmingo patriarcho balso, tarytum iš akmens iškirsto indėniško veido, tviskančių auksinių dantų. Vargšas Pedras Moralesas – dar viena sušiktos visuomenės auka, jis nieko negalėtų nuskriausti; atrodo, Karmena palūžo, suseno prieš išvažiuodama, o dabar dar brolio mirtis prisidėjo. Aš pasistengsiu įsigyti tikrąją pinigų galią ir pagarbą, tai, ko visada man stigo meksikiečių priemiestyje, niekas nedrįs žiūrėti į mane iš aukšto nei kelti balso. Tikriausiai, Sirusai, vartaisi grabe, girdėdamas

tokius ciniškus mano samprotavimus, tačiau pasistenk suvokti, kad pasaulį valdo galingieji, o man nusibodo trintis tarp bejėgių skurdžių. Gana! Pirmiausia reikia pasveikti, trūksta jėgų pakelti rankas ir susišukuoti, man sunku kvėpuoti, galva degte dega, ir visa tai neturi nieko bendra su ta prakeikta liga, jau anksčiau taip būdavo, mane kankina alergija. Gana narkotikų, nėra ko žudytis, daugių daugiausia šiek tiek marihuanos, kad lengviau būtų ištverti visą dieną, tačiau šiukštu nei tablečių, nei šlykščių injekcijų, metas grįžti į sveikųjų pasaulį. Nenoriu būti beviltiškas veteranas, prikaustytas prie invalidų vežimėlio, apdujęs nuo alkoholio ir kvaišalų, jų ir šiaip jau devynios galybės. Būsiu turtuolis, velniai griebtų.

Mintys spiesdavosi galvoje, jis užsimerkdavo, ir tuomet verpetu imdavo suktis vaizdai, o kai atsimerkdavo, ant pilkų lubų ryškėdavo prisiminimai. Kamavo nemiga, naktį atsibusdavo tamsoje dusdamas, neįstengdamas įkvėpti oro.

Pagaliau jam buvo nustatyta infekcija, paskirti antibiotikai, ir po trijų savaičių jis jau stovėjo ant kojų. Priaugo svorio, bet nebeatgavo ankstesnės stiprybės ir galiausiai suprato, kad raumenys neturi nieko bendra su vyriškumu. Alergijos požymiai susilpnėjo, nustojo skaudėti galvą, kvėpuojant nebegargė plaučiai, akys nebebuvo pasruvusios krauju, tačiau vis dar jautėsi silpnas ir nuo menkiausios įtampos aptemdavo akys. Netikėdamas savo ausimis, vieną dieną išgirdo, kad yra išrašomas iš ligoninės, ir gavo įsakymą grįžti į frontą. Nė neįsivaizdavo, kad galėtų vėl imti ginklą į rankas, tikėjosi, jog kelias likusias savaites atitarnaus užnugaryje arba tame pačiame miestelyje. Priešingai, atsidūrė Saigone ir gavo dvi dienas atostogų, o drauge – griežtą įsakymą pasinaudoti tomis keturiasdešimt aštuoniomis valandomis, kad galutinai atsistotų ant kojų. Naudodamasis tomis valandomis, jis puolė ieškoti Tujos, Chuano Chosė Moraleso sužadėtinės.

Padedamas bičiulio Leo Galupio, kuriam pasaulis neturėjo jokių paslapčių, galų gale susisiekė su ja telefonu ir susitarė susitikti kukliame restoranėlyje. Gregoris laukė jos pilnas nerimo, neišmanydamas, kaip galėtų pranešti žinią ir sušvelninti smūgį. Tuja pasakė būsianti su mėlyna suknele ir baltu vėriniu, kad jam būtų lengviau ją atpažinti. Pastebėjęs ją įeinant į restoraną, Rivzas keletą sekundžių palaukė, norėdamas iš tolo geriau į ją įsižiūrėti ir sutramdyti pašėlusiai plakančią širdį. Moteris buvo anaiptol ne gražuolė, blyškios odos, lyg nesveika, plokščia nosimi ir trumpomis kojomis; žavėjo nebent toli viena nuo kitos įsodintomis įkypomis akimis, tobulais juodais migdolais. Padavė jam mažytę ranką, iškart dingusią jo saujoje, ir, nežiūrėdama jam į akis, pakuždomis pasisveikino. Jie atsisėdo prie plastiku dengto staliuko, ir ji kantriai laukė, susidėjusi rankas ant kelių ir nuleidusi akis, o jis tuo tarpu idiotiškai spoksojo į valgiaraštį, pats nesuvokdamas, kodėl pasiūlė jai susitikti ir užsitraukė bėdą ant galvos, ir trokšdamas kuo greičiau dingti. Padavėjas atnešė du alaus ir lėkštę su nenuspėjamu užkandžiu, be jokios abejonės, pražūtingu vidurių infekcija neseniai sirgusiam žmogui. Kai tyla pasidarė nebepakenčiama, Gregoris pačiupinėjo po marškiniais Gvadalupės Švenčiausiosios Mergelės škaplierių. Pagaliau Tuja pakėlė akis ir pažvelgė į jį be jokios išraiškos.

– Aš viską žinau, – tarė savo kapota anglų kalba.

– Ką žinai? – paklausė jis ir beregint pasigailėjo nesuvaldęs liežuvio.

– Apie Chuaną Chosė. Žinau.

– Nuoširdžiai užjaučiu. Protas neneša, ką turėčiau pasakyti, esu niekam tikęs tokiomis aplinkybėmis... Žinau, kad jūs labai mylėjote vienas kitą. Man irgi jis buvo labai brangus, – suveblено Gregoris, tačiau ašaros užveržė gerklę, jis nutilo ir, suvokdamas, jog vyrams nevalia verkti, trenkė kumščiu per stalą.

– Kuo galėčiau tamstai padėti? – paklausė ji.

– Tai aš turėčiau to klausti. Kaip tik dėl to ir paskambinau. Atsiprašau, turbūt atrodau kaip trenktas... Ar Chuanas Chosė ką nors pasakojo apie mane?

– Pasakojo apie artimuosius, savo šalį. Ar tamsta jo brolis?

– Tarkime, kad taip. Apie tave, Tuja, jis man irgi yra kalbėjęs, sakė, kad pirmąsyk gyvenime įsimylėjo, kad esi labai švelni ir kad, karui pasibaigus, tave ves ir išsiveš į Ameriką.

– Taip.

– Gal ko nors reikia? Chuanui Chosė labai patiktų, jeigu aš...

– Ne, ačiū, nieko nereikia.

– Gal pinigų?

– Ne.

Jie dar pasėdėjo, netardami nė žodžio, ir galiausiai, pareiškusi, kad jai metas grįžti į darbą, ji atsistojo. Nors Gregoris sėdėjo, jos galva atsidūrė šiek tiek aukščiau jo peties. Ji uždėjo savo vaikišką ranką jam ant peties ir nusišypsojo vylinga laumės šypsena.

– Prašom nesirūpinti, Chuanas Chosė man davė viską, ko reikia, – tarė.

Baimė. Siaubas. Dūstu iš baimės, to niekada nejaučiau anksčiau, tai kažkas nauja. Anksčiau buvau užprogramuotas tai beprotybei, žinojau, ką daryti, kūnas manęs klausė, buvau visada pasiruošęs, įsitempęs, tikras karys. Dabar esu vargeta, ligonis, impotentas, pelų maišas. Diduma žūsta paskutinėmis tarnybos dienomis, nes atsipalaiduoja arba išsigąsta. Bijau staigios mirties, kai žmogus nespėja atsisveikinti su šviesa, o dar labiau bijau lėtos, ilgos agonijos. Bijau kraujo, iš žaizdos trykštančio kraujo, bijau skausmo, luošumo, pamišimo, sifilio ir kitokių

užkrečiamų ligų, bijau pakliūti į nelaisvę ir mirti nukankintas beždžionių narve, bijau pražūti džiunglėse, bijau miego ir sapnų, bijau įprasti žudyti, smurtauti, vartoti kvaišalus, bijau purvo, kekšių, aklo paklusnumo, riksmų. Bijau, kad vėliau – jeigu tik bus tas „vėliau“ – nebegalėsiu vaikščioti kaip normalus žmogus ir imsiu žaginti senes parkuose arba nukreipsiu ginklą į vaikus mokyklos kieme. Bijau visko, kas manęs laukia. Drąsus yra tas, kas ramiai laikosi pavojaus akivaizdoje, buvai man pabraukęs tuos žodžius knygoje, Sirusai, sakydavai, kad nebūčiau bailys, kad taurus žmogus niekada nepasiduoda baimei, priešingai, nugali ją, bet čia visai kas kita, čia pavojai ne tariami, tai ne vaizduotės šmėklos ar pabaisos, tai pasaulio pabaigos ugnis, Sirusai.

Ir įsiūtis. Turėčiau degti neapykanta, tačiau, nepaisant mokymų, propagandos ir to, ką matau ir ką man pasakoja kiti, negaliu neapkęsti kaip pridera; ko gero, kalta mama, prikimšusi man į galvą bahajų tikėjimo teiginių, o gal kalti vietnamiečiai iš ano miestelio, išmokę mane įžiūrėti panašumus ir nepastebėti skirtumų. Jokios neapykantos, bet daug pykčio, siuntu ant visų, ant priešų, tų šunsnukių, kurie ropoja kaip kurmiai po žeme, daugindamiesi tokiu pat greičiu, kokiu mes juos naikiname, iš pažiūros panašūs į ano miestelio vyrus ir moteris, kvietusius mane į svečius. Siuntu ant visų tų korumpuotų niekšų, lobstančių iš šio karo, ant visų politikų ir generolų su jų žemėlapiais ir kompiuteriais, jų karšta kava, jų pražūtingomis klaidomis ir begaline puikybe; siuntu ant biurokratų ir žuvusiųjų sąrašų, voromis išrikiuotų skaičių, begalinių virtinių plastikinių maišų; siuntu ant tų, kurie sėdi namie, sudeginę savo šaukimus, ir ant tų, kurie mosuoja vėliavomis ir ploja, kai mes pasirodome televizoriaus ekrane, bet neišmano, kodėl mes leidžiamės žudomi. Ir patrankų mėsa, ir didvyriais laisvės gynėjais vadina mus tie

šunsnukiai, niekas nesugeba ištarti, kaip vadinasi tos vietovės, kur mes žūstame, tačiau visi postringauja, visi reiškia savo nuomonę. Nuomonių, štai ko mažiausiai čia pasigendame, prakeiktų pažiūrų! Siuntu ant to iš dangaus žliaugiančio vandens, kiaurai merkiančio lietaus, nuo kurio viskas pūva, siuntu ant šios planetos klimato, nes vienur šąlame, kitur degame, siuntu ant šios šalies, kur nebeliko akmens ant akmens, ir amžinai grėsmingų džiunglių. Mes skiname pergales, kas be ko, skiname, amžinai kartoja man Leo Galupis, juodosios rinkos karalius, kuris, kaip ir priklauso, atitarnavęs dvejus metus, grįžo ir nebeketina niekur važiuoti, nes jam patinka šis šūdinas užkampis, jis čia kraunasi milijonus, mums parduodamas kontrabandinį dramblio kaulą, o vietiniams – mūsų puskojines ir dezodorantus. Vieną po kitos skiname pergales, pasak Galupio, tik nežinia, kodėl mus slegia pralaimėjimo nuotaika. Gėris visada nugali, kaip kine, juk mes esame geriečiai, ar ne? Mūsų žinioje dangus ir jūra, mes galime šią šalį paleisti pelenais ir žemėlapyje palikti tik kraterį, milžinišką krematoriumą, kur neaugs žolė milijoną metų, svarbiausia – paspausti gerai žinomą mygtuką dabar kur kas lengviau nei tuomet, kai degė Hirosima, ar dar prisimeni, mama, o gal jau pamiršai? Jau seniai tu nemini to pavadinimo, mama, apie ką dabar šneki su mano tėvo šmėkla? Anos bombos jau pasenusios, turime kitokių, tobuliau žudančių, ar ne? Tačiau karo neįmanoma laimėti nei ore, nei jūroje, laimėti galima tik sausumoje, kovojant dėl kiekvienos pėdos, vyras prieš vyrą. Nežmoniškai žiauru. Kodėl nenumetame branduolinės bombos, tuomet pagaliau grįžtume namo, postringauja jūrų pėstininkai, išmaukę antrą skardinę alaus. Nenorėčiau ten būti, kai prie to bus prieita. Nevalia prisiminti žuvusių draugų, sudraskytų į gabalus, sudegintų namų, pabėgėlių minių, liepsnojančių benzinu aplaistytų vienuolių, taipgi Chuano Chosė Moraleso ar vargšo

vaikino iš Kanzaso nei juo labiau dukters, kai matau vaikus, randų išmargintus, aklus, sudegintus. Turiu galvoti tik apie tai, kaip pasprukti iš čia gyvam, nėra ko graudintis, svarbiausia – pasprukti gyvam, ir baigta. Niekam negaliu žiūrėti į akis, visi mes mirties paženklinti, mane gąsdina tuščios aštuoniolikmečių akys, juodos jų prarajos.

Jie supa mus iš visų pusių, žino mūsų slapčiausius ketinimus, klausosi mūsų šnabždesių, mus šnipinėja, seka, stebi, laukia. Jie neturi kitos išeities: nugalėti arba mirti, jiems netgi nekyla klausimas, ką jie čia veikia, jie gimę čia, tūkstančius metų gyvena šioje žemėje ir mažų mažiausia šimtą metų dėl jos kovoja. Berniukas, parduodantis mums vaisius, moteris nupjautomis ausimis, vedžiojanti mus po viešnamius, senis, deginantis šiukšles, – visi jie priešai. O galbūt ne. Tris mėnesius pagyvenęs miestelyje, vėl tapau žmogumi, ne kariu, tik žmogumi, o štai dabar vėl esu užpjudytas žvėris. O jeigu tai košmaras? Košmaras... Atsibusiu vidury dykumos, laikydamas tėvui už rankos, ir žiūrėsiu, kaip leidžiasi sutemos. Dangus čia nuostabus, tai vienintelis dalykas, kurio nesugebėjo sunaikinti karas. Diena aušta labai ilgai, saulė teka iš lėto, oranžinė, paskiau purpurinė, o galiausiai geltona, saulė – tai milžiniškas gryno aukso diskas.

Niekada nesitikėjau, kad būsiu išsiųstas atgal į šį pragarą, man liko tik mėnuo tarnybos, netgi mažiau – dvidešimt penkios dienos. Nenoriu žūti dabar, tai būtų beprasmiška mirtis, ne dėl to išlikau gyvas grumtynėse su priemiesčio gaujomis, lenktynėse su lekiančiu traukiniu, skerdynėse ant kalno ir po trylikos mėnesių fronte, kad be niekur nieko baigčiau gyvenimą plastikiniame maiše, nudaigotas kaip mulkis paskutinę akimirką. To negali būti. Gal Olga sakė tiesą, gal esu kitoks nei visi ir todėl gyvas ir sveikas išsigelbėjau iš kalnų: esu nenugalimas ir nemirtingas. Visi tuo tiki, priešingu atveju mes neka-

riautume be galo ir be krašto, Chuanas Chosė irgi tarėsi esąs nemirtingas. Laimė, karma, lemtis... Nežaisk su šiais žodžiais, per dažnai juos tari, gyvenime nieko panašaus nėra, mano tėvo ir Olgos prasimanymai tamsuoliams mulkinti. Žmogus – savo laimės kalvis, aš gyvensiu taip, kaip panorėsiu... kad tik gyvas iš čia ištrūkčiau ir grįžčiau namo. Argi tai ne laimės dalykas? Ar grįšiu namo, ar ne, nepriklauso nuo mano valios: nors ir ką darыčiau ar nedaryčiau, negalėčiau laiduoti, kad per tas dvidešimt penkias dienas išsaugosiu ir rankas, ir kojas, ir gyvybę.

Inmakuliada Morales susivokė, kad vyrui bloga, dar gerokai prieš pirmąjį infarktą: kiaurai jį matė ir pastebėjo pirmąsias permainas, kurių netgi jis pats nejuto. Pedras niekada nesiskundė sveikata, vienintelis jo vaistas buvo eukaliptų aliejus, kuriuo trindavosi įskaudusius pečius po itin sunkios darbo dienos, o vietinę nejautrą gydytojas jam atliko tik vietoj sveikų dantų įstatydamas auksinius. Niekas gerai nežinojo, kiek jam metų, nes jo gimimo liudijimą Tichuanoje perdarė klastotojas, kai reikėjo tvarkyti imigracijos dokumentus, ir jis pasirinko bet kokią gimimo datą. Žmonos apskaičiavimu, tuo metu, kai Karmena paliko namus, jam buvo daugmaž penkiasdešimt penkeri. Po to Pedras Moralesas neatpažįstamai pasikeitė, pasidarė nekalbus, amžinai vienoda veido išraiška, sunkiai sugyvenamas. Vaikai niekada neginčijo jo autoriteto, niekad nė nebandė jo neklausyti ar reikalauti pasiaiškinimo. Vėliau, kai vyresnieji sukūrė savo šeimas ir gimė vaikaičiai, jo būdas šiek tiek sušvelnėjo, ėmė šypsotis kaip senais gerais laikais, matydamas, kaip mažyliai kažką vapalioja, rėpliodami prie jo kojų nelyginant tarakonai. Inmakuliada niekada neištaikė progos pasikalbėti su juo apie Karmeną. Kartą pabandė, bet jis vos neskėlė jai ant-

ausio: žiūrėk, moterie, kad pati bėdos neprisiprašytum! – užsimojo nustebęs. Priešingai nei diduma priemiesčio vyrų, laikė niekinga mušti žmoną, o dukros – tai jau visai kas kita, pasak jo, būtina jas auklėti. Nors ir buvo senoviškai griežtas, Inmakuliada nujautė, kaip jam trūksta Karmenos, ir sugalvojo, kaip būtų galima jam duoti žinią apie dukterį. Ji ėmė susirašinėti su Gregoriu Rivzu, paprašiusi laiškuose kalbėti tik apie Karmeną. Siųsdavo jam atvirukus su gėlėmis ir paukšteliais, rašydama apie savo šeimą, o „sūnus gringas" atsakyme aptardavo paskutinį pašnekesį telefonu su Karmena, taip ji sužinodavo viską apie dukters gyvenimą, apie jos vargus Meksikoje, kelionę į Europą, meilę ir darbą. Palikdavo tuos atvirukus gerai matomoje vietoje, kad tėvas galėtų perskaityti ir nenukentėtų jo užgauta savimeilė. Tais metais papročiai keitėsi iš pagrindų, ir tokie poelgiai kaip Karmenos nuopuolis tapo kasdienybe, tad nelabai derėjo toliau ją smerkti ir vadinti Šėtono sėkla. Nesantuokinių nėštumų tema buvo itin mėgstama, apie tai buvo statomi kino filmai, serialai, rašomi romanai, garsios aktorės gimdė vaikus, kurių tėvai likdavo nežinomi, feministės reikalavo įteisinti abortus, hipiai krušosi parkuose žiopliams spoksant, tad netgi rūstusis dvasiškasis tėvas Laragibelis negalėjo suprasti nepalaužiamo Pedro Moraleso užsispyrimo.

Tą skaudų trečiadienį pas Moralesus į namus atėjo du jauni karininkai, du išsigandę vaikinai, stengdamiesi nejaukią nuotaiką pridengti kvailu karišku muštru ir šimtąsyk kartojamais oficialiais žodžiais. Jie pranešė žinią apie Chuano Chosė žūtį. Būsiančios atliktos religinės apeigos ir, jeigu tėvai sutinką, velionis būsiąs palaidotas karių kapinėse, pasakė jie ir įteikė tėvams apdovanojimus, kuriuos sūnus gavo už žygdarbius, įvykdytus einant pareigas. Vakare Pedrą Moralesą ištiko trečias smūgis. Pajuto, kaip staiga glemba kūnas, lyg būtų nulietas iš vaško, ir

perbalęs susmuko prie žmonos kojų, o ji neturėjo tiek jėgų, kad įstengtų jį pakelti ir paguldyti ant lovos, ir bijojo palikti vieną ir bėgti šauktis pagalbos. Išvydusi, kad jis nebekvėpuoja, ant veido šliūkštelėjo šalto vandens, tačiau tai neturėjo jokio poveikio, tuomet ji prisiminė per televiziją mačiusi laidą apie pirmąją pagalbą tokiu atveju ir ėmė daryti dirbtinį kvėpavimą iš burnos į burną, kumščiais daužydama jam krūtinę. Po minutės vyras atsipeikėjo, šlapias kaip gaigalas, ir, vos tik nustojus svaigti galvai, išgėrė dvi stiklines tekilos ir suvalgė pusę obuolių pyrago. Važiuoti ligoninėn griežtai atsisakė, įsitikinęs, jog kalti nervai, savijauta pagerėsianti, kai išmiegosiąs, pareiškė, taip ir atsitiko. Rytojaus dieną atsikėlė anksti, kaip paprastai, atidarė dirbtuvę ir, mechanikams paskirstęs darbus, nuvažiavo pirkti tamsios eilutės sūnaus laidotuvėms. Po vakarykščio priepuolio nieko nejautė, tik labai skaudėjo šonus, žmonos kumščiais stipriai masažuotus. Matydama, kad pas gydytoją nepavyks jo nuvesti, Inmakuliada nutarė pasitarti su Olga, su kuria susitaikė po tragiško įvykio su Karmena, supratusi, jog žiniuonė vienintelė norėjo jai padėti. Žinojo, kad ji buvo patyrusi ir nieku gyvu nebūtų rizikavusi taip vėlai daryti aborto, jeigu tai būtų buvusi kita moteris, o ne Karmena, kurią mylėjo kaip dukterėčią. Viskas išėjo į bloga, tačiau, Inmakuliados galva, tokia buvo Dievo valia, Olga buvo niekuo dėta. Olga jau žinojo apie Chuano Chosė mirtį ir, kaip ir visi priemiesčio žmonės, ruošėsi eiti į dvasiškojo tėvo Laragibelio aukojamas mišias. Moterys apsikabino, paskiau atsisėdo, išgėrė kavos ir aptarė Pedro Moraleso negalią.

– Jis labai pasikeitė. Sulyso. Litrais geria limonadą, ko gero, pilvas jau bus prakiuręs nuo tokios gausybės citrinos rūgšties. Nepajėgia netgi su manimi ginčytis, o ką jau kalbėti apie darbą dirbtuvėje.

– Kas dar?

– Verkia per miegus.

– Donas Pedras tikras vyras, todėl negali verkti dieną. Jo širdis pritvinkusi ašarų dėl sūnaus mirties, taigi nieko nepaprasta, kad jis verkia per miegus.

– Tai prasidėjo jau anksčiau, dar gerokai prieš žūstant Chuanui Chosė, tepriima Dievas jį į dangaus karalystę.

– Viena iš dviejų: arba jam kraujas genda, arba jį graužia sielvartas.

– Man rodos, jis labai serga. Taip atsitiko ir mano mamai. Ar prisimeni?

Olga gerai prisiminė, kokia suirutė kilo, kai per televiziją parodė senolę, jai sukakus šimtui penkeriems metams. Suvaikėjusi senutė, paprastai linksmo būdo, vieną rytą atsikėlė paplūdusi ašaromis, buvo neįmanoma jos paguosti: ji mirsianti, verkė ji susigraudinusi, kad turės iškeliauti viena, be mylimų artimųjų. Ji vis dar tarėsi gyvenanti gimtajame kaime Sakateko valstijoje, niekad nesusivokė, kad trisdešimt metų praleido Jungtinėse Amerikos Valstijose, kad jos vaikaičiai gimė svetur, o už priemiesčio ribų žmonės kalba angliškai. Išsilygino geriausią suknelę, norėdama būti padoriai palaidota, ir paprašė nuvežti į kapines aplankyti protėvių kapo. Jaunieji Moralesai paskubomis užsakė antkapį su senutės tėvų vardais ir pastatė jį taip, kad ji pamatytų jį savo akimis. Kiek daug žmonių mirė! – suaimanavo ji, išvydusi bekraštes kapines, ir netarė daugiau nė žodžio. Kelias savaites ji verkė, iš anksto apraudodama savo mirtį, kol pagaliau tyliai užgeso kaip žvakė.

– Duosiu jam Magdalietės sirupo, labai padeda tokiais atvejais. Jeigu donas Pedras nepasitaisys, turėsi nuvesti pas gydytoją, – patarė Olga. – Atleisk, kad kišuosi ne į savo reikalus, mieloji, bet ir kūnui, ir dvasiai labai sveika pasimylėti. Patarčiau jį pamaloninti.

Inmakuliada nuraudo. Šia tema ji niekad nepageidaudavo su kuo nors kalbėtis.

– Tavimi dėta, be kita ko, paskambinčiau Karmenai, kad grįžtų namo. Jau tiek laiko praėjo, tėvas jos bus labai pasiilgęs. Laikas susitaikyti.

– Mano vyras niekada jai neatleis, donja Olga.

– Donas Pedras ką tik neteko sūnaus. Ar tu nemanai, kad jam būtų didelė paguoda susigrąžinti dukterį, kurią laiko mirusia? Juk Karmena buvo jo numylėtinė.

Inmakuliada išsinešė Magdalietės sirupą, nenorėdama įžeisti Olgos. Ji nelabai kliovėsi žiniuonės vaistais, tačiau aklai tikėjo jos nuojauta ir patarimais. Parėjusi namo, išmetė buteliuką į šiukšlių dėžę ir ėmė raustis skardinėje dėžutėje, kurioje laikė Gregorio Rivzo laiškus, kol pagaliau rado paskutinį dukters adresą.

Karmena Morales gyveno ketverius metus Meksiko mieste. Pirmuosius dvejus jautėsi tokia vieniša ir kentė tokį skurdą, kad pamėgo skaityti, nors anksčiau tokios mintys nebūtų atėjusios į galvą. Iš pradžių Gregoris Rivzas siųsdavo jai angliškų romanų, bet paskiau ji užsirašė į viešąją biblioteką ir ėmė skaityti ispaniškai. Ten susipažino su dvidešimčia metų vyresniu antropologu, kuris paskatino ją domėtis kitų tautų kultūromis ir pažinti savo indėniškąsias šaknis. Jis tiek pat žavėjosi jos suknelės iškirpte, kiek ji savo naujojo draugo žiniomis. Iš pradžių Karmena pasibaisėjo smurtinga ir kruvina žemyno praeitimi. Nežadino jokios pagarbos sukrešėjusiu krauju aptekę šventikai, plėšiantys širdis dievams aukojamiems žmonėms, tačiau antropologas jai išaiškino tų apeigų prasmę, išmokė skaityti hieroglifus, vedžiojo po muziejus ir rodė meno albumus, plunksnų

apsiaustus, gobelenus, bareljefus ir skulptūras, kol pagaliau ji susidomėjo ta žiauria estetika. Labiausiai ją sužavėjo audinių raštai ir spalvos, tapybos darbai, keramika ir ornamentai, ji praleisdavo ištisas valandas persipiešdama juos į sąsiuvinį, kad vėliau galėtų panaudoti savo dirbiniams. Bevaikščiodami drauge ir besigrožėdami mumijomis ir grėsmingomis actekų statulomis, antropologas ir jo mokinė tapo meilužiais. Jis pasiūlė jai gyventi drauge, džiaugtis meile ir bendrais ištekliais, ji išsikraustė iš dvokiančios kamaraitės, kurią ligi tol nuomojosi, ir persikėlė į mylimojo būstą pačiame miesto centre. Oras buvo taip pasibaisėtinai užterštas, jog kartais krisdavo nugaišę paukščiai, tačiau bent jau buvo vonia, karštas vanduo ir saulėtas kambarys, kur ji įsirengė juvelyrinę dirbtuvėlę. Tarėsi radusi laimę, įsivaizduodama, kad gali ištobulėti artimai bendraudama. Ji taip troško žinių, kad gyveno be paliovos žavėdamasi ir stebėdamasi mylimuoju, kiekvienas jo pabertas išminties grūdas krito į išpurentą dirvą. Mainais į neprilygstamas antropologo pamokas buvo pasiryžusi jam patarnauti, skalbti, tvarkyti kambarius, gaminti valgyti ir net karpyti nagus ir kirpti vešlius plaukus, taipgi atiduoti visus pinigus, kuriuos uždirbdavo, turistams parduodama savo sidabrinius papuošalus. Mylimasis ne tik žinojo viską apie mitinius indėnus ir senovinių ąsočių kapus, bet išmanė taip pat kiną, knygas, restoranus; nutardavo, kaip ji turi rengtis, kalbėti, mylėtis ir net mąstyti. Karmena nuolankiai taikstėsi su primesta nuomone kur kas ilgiau, nei būtų buvę galima tikėtis iš tokio temperamento moters. Beveik dvejus metus ji pagarbiai vykdė jo nurodymus, kentė ne tik tai, kad turėjo kitų moterų ir nešykštėdavo nešvankių smulkmenų pasakodamas apie savo santykius, „nes tarp mūsų negali būti jokių paslapčių“, bet ir antausius, kuriais apdovanodavo ją retkarčiais padauginęs išgerti. Po kiekvieno smurto proveržio

eruditas sugyventinis pareidavo su puokšte gėlių ir verkdamas melsdavo atleisti – jį apsėdęs Šėtonas – ir prisiekdavo niekada nekelti prieš ją rankos. Karmena atleisdavo, tačiau nieko nepamiršdavo ir drauge gerte gerdavo visą informaciją nelyginant kempinė. Jai buvo gėda, kad ji leidžiasi mušama, jautėsi žeminama, o kartais jai atrodydavo, kad ji to nusipelnė, gal tai nieko ypatinga, juk tėvas irgi ne sykį jai davė pylos? Galiausiai vieną pirmadienį, kaip paprastai slapta susisiekusi telefonu su Gregoriu Rivzu, ji ryžosi viską jam papasakoti, jis apšaukė ją, išvadino kvaile, išgąsdino savo pramanytais statistiniais duomenimis, kol pagaliau įtikino, kad antropologas niekada nepasitaisysiąs, priešingai, vis labiau ją skriausiąs ir nežinia prie kokių kraštutinumų prieisiąs. Po dešimties dienų Karmena gavo banko perlaidą bilietui nusipirkti ir laišką, kuriame jis siūlėsi jai padėti ir meldė grįžti į Jungtines Amerikos Valstijas. Gregorio dovana atėjo rytojaus dieną po peštynių, per kurias antropologas vienu mostu išvertė ant jos puodą karštos sriubos. Vėliau abu sutiko, jog tai atsitiko netyčia, tačiau vis viena dvi dienas pagret ji dėjosi ant krūtinės pieno ir alyvuogių aliejaus kompresus. Kai tik sugebėjo apsivilkti palaidinukę, nukūrė į kelionių agentūrą, pasiryžusi važiuoti namo, tačiau, belaukdama savo eilės ir sklaidydama turistinius bukletus, prisiminė tėvo pyktį ir tarė sau, kad nedrįsianti su juo susitikti. Davusi valią vaizduotei, ūmai persigalvojo ir nusipirko bilietą į Amsterdamą. Išvyko ramia sąžine, nė neatsisveikinusi su meilužiu; ketino palikti jam laišką, tačiau pamiršo, skubėdama krautis lagaminą. Išsivežė visus savo įrankius ir medžiagas, taipgi dvi skardines sutirštinto pieno kelionės sunkumams palengvinti.

Europa ją pakerėjo. Išvažinėjo ją skersai ir išilgai su kuprine ant pečių, be niekur nieko užsidirbdama pragyvenimui, mokė anglų kalbos, pardavinėjo savo dirbinius, kai spėdavo jų paga-

minti, o badui gresiant prašydavo Gregorį pagalbos. Nebuvo tokios katedros, tokios pilies, tokio muziejaus, kurių būtų neaplankiusi, kol pagaliau, viskuo persisotinusi, davė sau žodį niekada nekelti kojos į šias turizmo šventyklas, – kur kas maloniau, mėgaujantis gyvenimu, klaidžioti gatvėmis. Vieną vasarą, jai atvykus į Barseloną ir vos išlipus iš traukinio, ją apsupo būrys rėksmingų čigonių, kurios primygtinai siūlė išburti jai ateitį ir nusipirkti jų amuletų. Susižavėjusi ji nutarė, kad jai labiausiai tiktų toks gyvenimo stilius – ir ne vien juvelyrės amatui, bet ir aprangai. Vėliau pietų Ispanijoje ji pastebėjo maurų įtaką ir šiaurės Afrikos spalvas, kurias pamėgo per daug nesigilindama į jų niuansus. Apsigyveno pensione Gotų kvartale, kambarys buvo didelis, aukštomis ornamentuotomis lubomis, su didžiuliu rašomuoju stalu vidury, iš lauko į vidų neprasiskverbė nė menkiausias spindulėlis, tačiau be paliovos skambėjo gaili dūdelių melodija. Per kelias dienas ji pasisiuvo platų klostytą sijoną, labai panašų į tuos, kokius jaunystėje segėjo Olga, o ir ji pati, Peršingo aikštėje rodydama cirko triukus. Niekada gyvenime neatsižadėjo to stiliaus, vėliau ištobulino jį, kad būtų malonu taip rengtis, nė nenujausdama, jog ateityje kaip tik to stiliaus dėka pagarsės ir praturtės.

Išvažinėjusi visą Europą nuo Oslo iki Atėnų su visu labu kuprinėje ir beveik be pinigų, nutarė, kad jau gana bastytis, metas kur nors priglausti galvą. Buvo įsitikinusi, kad jai dera tik juvelyrės amatas, tačiau šioje srityje viešpatavo negailestinga konkurencija. Norint sulaukti sėkmės, neužteko vien savitų projektų, visų pirma reikėjo perprasti amato paslaptis. Barselona buvo ideali vieta tokiam dalykui. Ji ėmė lankyti įvairius kursus, mokytis tūkstantmečiais kaupto patyrimo, kol pagaliau pamažu surado savo stilių, tradicinio meno derinį su čigonų ornamentais ir Afrikos, Lotynų Amerikos, taipgi tuo metu

itin paplitusio Indijos meno atspindžiais. Ji visada būdavo pati savičiausia mokinė visoje klasėje, savo dirbinius išparduodavo taip greitai, kad vos spėdavo vykdyti užsakymus. Viskas klostėsi geriau, nei būtų galima tikėtis, kol ji susidūrė su japonu, irgi juvelyru, šiek tiek jaunesniu už save. Karmena tiekdavo savo dirbinius prestižinėms juvelyrinėms parduotuvėms, o jis pats nelabai sėkmingai prekiaudavo savaisiais gatvėse ir dėl to jautėsi pažemintas. Norėdama jį paguosti, ji vėl ėmė pardavinėti savo papuošalus gatvėse ta dingstimi, kad ten glūdi miesto dvasia. Jie apsigyveno drauge tamsiame Karmenos pensione. Labai greitai kultūrų skirtumas nusvėrė abipusę simpatiją, tačiau ji taip bijojo vienatvės, jog nepaisė akivaizdžių neatitikimo požymių. Japonas neatsisakė protėvių papročių: pirmas eidavo pro duris, laukdavo, kol ji jam patarnaus. Valandų valandas mirkdavo vonioje, prisileidęs karšto vandens, ir užleisdavo jai vietą tik tuomet, kai vanduo būdavo atvėsęs. Taip pat būdavo ir prie stalo, lovoje, su įrankiais ir medžiagomis; gatvėje jis eidavo pirmas, o ji sekdavo atsilikusi per du žingsnius. Jei būdavo saulėta, prekiauti eidavo jis, o ji dirbdavo tamsiame kambaryje, tačiau lietingą dieną jai tekdavo praleisti po atviru dangumi, nes mylimasis kaip tyčia sirgo reumatu, kuris paūmėdavo nuo drėgmės. Iš pradžių tos keistybės jai patiko, rytiečių kvailystės, šaipydavosi ji, tačiau, kentėjus jas kurį laiką, jai išseko kantrybė. Ir prasidėjo nesutarimai. Jis niekada neprarasdavo savitvardos, į priekaištus atsakydavo ilga ledine tyla, ji jausdavo aplink slogią tuštumą, tačiau jis bent jau neskaldė jai antausių ir nelaistė jos karšta sriuba. Galiausiai ji nusileido, bijodama likti viena, juo labiau kad žavėjosi japonu, jo ilgais juodais plaukais, smulkiu, raumeningu kūnu, keista tartimi ir tiksliais judesiais. Nedrąsiai prieidavo prie jo, pamurkdavo ir paprastai gana greit sušvelnindavo jo rūstį; jie susitaikydavo lovoje, kur jis būdavo nepra-

nokstamas. Iš įpročio jiedu gyveno kartu, tačiau vieną dieną Inmakuliada atsiuntė telegramą, pranešė apie Pedro Moraleso ligą, dėl Dievo meilės melsdama grįžti namo, nes tik ji viena galinti išgelbėti iš liūdesio gęstantį tėvą. Tuomet Karmena suprato, kaip karštai myli tą užsispyrusį senį, kaip trokšta prisiglausti prie jaukios motinos krūtinės ir vėl bent akimirkai tapti ana išlepinta dukrele. Pagalvojusi, kad išvyksta vien kelioms savaitėms, kuprinėn paskubomis susikrovė tik pačius reikalingiausius drabužius. Japonas palydėjo ją į oro uostą, palinkėjo sėkmės ir atsisveikino vos vos nusilenkdamas – žmonėse niekada jos nepaliesdavo.

Tiek kartų žvelgęs mirčiai į akis, patyriau gyvybės kainą. Išskyrus gyvybę, nieko brangesnio neturime. Chuano Chosė Moraleso gyvybė nė kiek ne brangesnė nei mano nužudytų žmonių, vis dėlto mirtys manęs neslegia, jos visada su manimi, lydi mane kiekviename žingsnyje. Žudyk arba būsi nužudytas, labai paprasta ir aišku, mano sąžinė švari, o gėda ir abejonės – tai jau kitos kategorijos sąvokos. Esu vienas laimingųjų, kurie gyvi ir sveiki grįžo iš fronto.

Grįžęs iš oro uosto niekam neskambinau, nuvažiavau tiesiai į motelį. San Fransiske buvo debesuota diena, pūtė atšiaurus stiprus vėjas, kaip paprastai pasitaiko vasarą, ir aš nutariau paskambinti Samantai tik saulei patekėjus, nežinia kodėl man šovė į galvą, jog oro sąlygos gali sušvelninti mūsų susitikimą, tiesą pasakius, mes atsisveikinome pasiryžę skirtis, nerašėme laiškų, ir tą dieną, kai paskambinau iš Havajų, neturėjome ką pasakyti vienas kitam. Jaučiausi nuvargęs, nenusiteikęs nei ginčytis, nei priekaištauti, o juo labiau jai ar kam nors kitam pasakoti apie karo potyrius fronte. Be abejo, norėjau pamatyti

Margaretą, tačiau gal duktė manęs nebepažins, tokio amžiaus vaikai per kelias dienas viską pamiršta, o ji nematė manęs keliolika mėnesių. Palikęs daiktus kambaryje, nuėjau ieškoti kavinės, buvau pasiilgęs geros kavos, pačios geriausios pasaulyje San Fransisko kavos. Ėjau per tą miesto sumaištį, kur tik retkarčiais šmėkšteli vandenynas, kyla ir leidžiasi tiesios gatvės, geometriškai nubrėžtos nekreipiant dėmesio į vienuolikos kalvų topografiją, ėjau ieškodamas pažįstamų kampelių, bet visur tvyrojo rūkas. Viskas man atrodė svetima, negalėjau pažinti nė vieno pastato, ir leidausi tai į vieną pusę, tai į kitą, pasiklydęs šiame kontrastų ir įvairių kvapų mieste, pakrikusiame kaip visi uostai ir vylingame kaip lengvabūdiška mergina. Niekaip negaliu suvokti, kodėl San Fransiskas atrodo toks elegantiškas. Juk įkūrė jį gauja greitai pralobti pasinešusių nutrūktgalvių aukso ieškotojų, prostitučių ir plėšikų. Kažkoks kinas nejučia užkliudė man petį, pašokau sugniaužtais kumščiais it skorpiono įgeltas, graibydamasis ginklo, kurio nebeturėjau. Vyriškis man nusišypsojo, nueidamas palinkėjo labos dienos, o aš likau kaip stabo ištiktas, jausdamas į save įsmeigtus žvilgsnius, nors, tiesą pasakius, niekas į mane nežiūrėjo, pro šalį skambčiodami dundėjo tramvajai, skubėjo mokiniai, sekretorės, amžini turistai, juodadarbiai meksikiečiai, azijiečiai prekybininkai, slampinėjo hipiai, juodaodės prostitutės su platinos spalvos perukais, susikabinę homoseksualai – visi kaip kino aktoriai, nutvieksti ryškios dirbtinės šviesos, o aš tuo tarpu stovėjau kitoje ekrano pusėje, nieko nesuprasdamas, nustumtas nuošalėn, per tūkstančius metų atstu. Vaikščiojau po italų kvartalą, po kinų kvartalą, gatvėmis, kur jūreiviai prekiauja svaigalais, narkotikais ir pornografija – didžiausia naujovė buvo pripučiama avis, – drauge su šventojo Kristoforo medalikėliais, apsaugančiais nuo nelaimių jūrose. Grįžau į motelį, išgėriau

migdomųjų ir atsipeikėjau tik po dvidešimties valandų, kai mane pažadino pro langą plieskianti saulė. Griebiau ragelį, norėdamas paskambinti Samantai, bet pamiršau savo namų telefono numerį ir nutariau palaukti, dar kelias dienas pasimėgauti vienatve, kad atsigautų kūnas ir dvasia, turėjau iš vidaus ir iš išorės nusiplauti visas nuodėmes ir kraupius prisiminimus. Jaučiausi apkrėstas, nešvarus, mirtinai pavargęs. Nepaskambinau nė Moralesams, reikėjo nedelsiant važiuoti į Los Andželą, bet man dar trūko jėgų, nebūčiau galėjęs kalbėti apie Chuaną Chosė, pažvelgti į akis Inmakuliadai ir Pedrui ir pareikšti, kad jų sūnus žuvo didvyrio mirtimi dėl tėvynės, atlikęs išpažintį ir nesikankindamas, net nesuvokdamas, kad miršta, nors iš tikrųjų merdėjo kaukdamas iš skausmo ir palaidota tik pusė jo kūno. Negalėčiau pasakyti jo paskutinių žodžių, skirtų ne jiems, jis suspaudė ranką kapelionui ir tarė: Prilaikyk mane, dvasiškasis tėve, krintu žemyn, prilaikyk, nes apačioje bedugnė. Visiškai kitaip nei filmuose, ir mirštame kitaip, ne švarutėliai, bet siaubo apimti, kraujo klane ir šūduose. Filmuose niekas iš tikrųjų nemiršta, kare niekas iš tikrųjų negyvena. Vietname įsivaizdavau, jog salėje netrukus užsidegs šviesos, neskubėdamas išeisiu, išgersiu kavos, ir viskas veikiai išdulkės iš galvos. Dabar, kai išmokau gyventi su atminties spragomis, jau nebandau įsikalbėti, kad gyvenimas – tai romanas, priimu jį pilną skausmo, tokį, koks yra.

Santykiai su seserimi atšalo, po to, kai gimė Margareta, nebesusitikome, nenorėjau skambinti nei jai, nei mamai – apie ką kalbėtume? Ji buvo nusiteikusi prieš karą, tvirtino, kad verčiau dezertyruoti nei žudyti, griebtis bet kokio smurto gėdinga ir niekšiška, prisimink, ką sakė Gandis, perspėjo ji, nevalia durtuvais diegti savo kultūros, šiame pasaulyje mums skirta mėgautis gyvenimu ir ugdyti teisingumą ir užuojautą. Vargšė moteris,

atitrūkusi nuo tikrovės, klaidžiojo *Begalinio Plano* tyrais, kliaudamasi mūsų tėvu, puspročiu, bet labai logiškai dėsčiusiu savo tiesas. Išvykau į Vietnamą neatsisveikinęs, nes nenorėjau jos įskaudinti, jai labiau rūpėjo principai nei mano saugumas. Ko gero, savotiškai mane mylėjo, tačiau mudu visada skyrė bedugnė. Ką man būtų pataręs tėvas? Niekada nebūtų pasiūlęs vykti į tremtį arba sėsti į kalėjimą, būtų nusivedęs mane į medžioklę ir tylų, žvarbų rytmetį, mums betykojant ančių, paplojęs per petį, ir mudu būtume be žodžių supratę vienas kitą, kaip kartais vyrams nutinka.

Tris dienas praleidau motelyje prie televizoriaus, atsinešęs kelias dėžes alaus ir kelis butelius viskio, paskiau pasiėmęs miegamąjį maišą, nuėjau į paplūdimį ir ten praleidau dvi savaites, spoksodamas į jūrą, rūkydamas žolę ir šnekučiuodamas su Chuano Chosė šmėkla. Vanduo buvo šaltas, bet vis dėlto plaukiojau, kol kraujas sustingdavo venose ir nutirpdavo smegenys – atmintis likdavo tuščia, švarutėlė. Jūra ten šilta, paplūdimiai knibžda kareivių, trys dienos žaidimų, alaus ir roko – atlygis už kelis kovų mėnesius. Dvi savaites su niekuo nepersitariau nė vienu žodžiu, tik suniurgzdavau, prašydamas picos arba mėsainio, regis, širdies gilumoje troškau grįžti į Vietnamą, fronte bent jau turėjau draugų ir užsiėmimą, čia buvau be draugų, vienišas, kaip dvasia be vietos. Civiliniame gyvenime niekas nekalbėjo karo žargonu, nebuvo tokio žodyno, kad galėčiau papasakoti savo potyrius mūšių laukuose, tačiau jeigu ir būtų buvęs, niekas nepageidautų klausytis mano pasakojimų, prastos naujienos niekam neįdomios. Tik tarp buvusių karių galėjai jaustis kaip namie ir kalbėtis apie tai, ko niekada nepasakytum civiliui, jie suprastų, kodėl tau nemalonu atverti širdį ir kodėl bijai prieiti arčiau, jie žino, kad fiziškai drąsiam būti kur kas lengviau nei dvasiškai, jie irgi neteko draugų, kuriuos mylėjo kaip brolius, ir

nutarė nieko taip karštai nemylėti, kad ateityje nereikėtų kęsti siaubingo skausmo. Pats to nesuvokdamas pamažu ėmiau ristis į bedugnę prarają, kur diduma randa galą, žavėtis smurtu, įsivaizduoti, jog niekad nepatirsiu tokių nepaprastų pojūčių, jog dabar mano gyvenimas bus pilkas ir tuščias.

Man regis, supratau paslaptį, kodėl karas niekada nesibaigia. Džoanos ir Sjuzenos manymu, karas – tai sinių patinų išradimas, kaip galima nusikratyti jaunų, nes jų nekenčia, bijo, nenori niekuo su jais dalytis, nei moterimis, nei valdžia, nei pinigais, žino, kad anksčiau ar vėliau jaunieji užims jų vietą, todėl siunčia juos mirti, nors tai jų sūnūs. Siniai vadovaujasi logika, na, o kodėl karan veržiasi jaunimas? Kodėl per pastaruosius tūkstančius metų nesumaištavo prieš tas apeigines skerdynes? Aš supratau kodėl. Be kraujo geismo ir pirmykščio kovos instinkto, esama dar kai ko, kas juos vilioja: malonumas. Tai suvokiau kalnuose. Nedrįstu balsu ištarti šio žodžio, kad neprisišaukčiau bėdos, tačiau kartoju patyliukais: malonumas, malonumas. Tai pats didžiausias malonumas, kokį įmanoma patirti, pasak žinovų, kur kas didesnis nei seksas, numalšintas troškulys, pirmoji atliepta meilė ar apreiškimas.

Tą naktį kalnuose buvau per plauką nuo mirties. Kulka pralėkė pro šalį, nubruoždama skruostą, ir užpakaly stovinčiam kareiviui kliudė tiesiai į kaktą. Baimė mane paralyžiavo, akimirką stovėjau sukaustytas siaubo, paskiau sąmonė ūmai pabudo, ir pašėlau karštligiškai šaudyti, rėkdamas ir keikdamasis, negebėdamas susitramdyti nei protauti, o kulkos švilpė aplink, plykščiojo sprogimų liepsnos ir griaudėdamas griuvo pasaulis. Karštis svilino kūną, smaugė dūmai, siaubingai trūko deguonies, išdegančio sulig kiekvienu ugnies žybsniu, nebeprisimenu, ar ilgai visa tai tęsėsi nei ką dariau ir kodėl, tik prisimenu, kad įvyko stebuklas ir aš likau gyvas, staiga nuslūgo adrenalinas,

skausmas perėmė visą kūną, toks juslinis, kraupus skausmas, visiškai nepanašus į kada nors patirtą malonumą, nepalyginti stipresnis už patį ilgiausią orgazmą, tai buvo toks malonumas, jog persmelkė kiekvieną kūno porą, kraujas virto sirupu, o kaulai smėliu, ir aš kritau į juodą prarają.

Beveik dvi savaites praleidau motelyje prie jūros, ir vieną naktį pabudau klykdamas. Sapnavau, kad auštant esu vienui vienas kalnuose, aplink tyso lavonai, ir matau pro tirštą rūką, kaip šlaitu artėja partizanų šešėliai. Slenka vis arčiau ir arčiau. Viskas vyksta labai lėtai ir tyliai, kaip nebyliame filme. Šaudau, jaučiu atatranką, skauda rankas, regiu šūvių žybsnius, bet negirdžiu jokio garso. Kulkos varpo priešus, bet jie nesustoja, partizanai permatomi, lyg nupiešti ant stiklo, artėja nenumaldomai, supa iš visų pusių. Išsižioju, noriu rėkti, tačiau siaubas sutraukia man vidurius, ir iš gerklės veržiasi ne balsas, o skaldyto ledo gabaliukai. Jau nebegalėjau užmigti – taip dunksėjo širdis. Atsikėliau, apsivilkau striukę ir išėjau pasivaikščioti po paplūdimį. Ką gi, gana virkauti, pareiškiau apyaušrio danguje sklandančioms žuvėdroms.

Karmena Morales nedrįso važiuoti tiesiai pas tėvus, nenumanydama, kaip ją pasitiks tėvas, kurio nebuvo mačiusi septynerius metus. Oro uoste sėdo į taksi ir nuvažiavo pas Rivzus. Važiuodama per savo priemiestį, stebėjosi permainomis: atrodė nebe toks skurdus, švaresnis, tvarkingesnis, daug mažesnis, nei buvo anksčiau. Permainos permainomis, bet, tiek metų praleidusi svetur, nejučia lygino jį su bekraščiais Meksiko priemiesčiais. Nusišypsojo pagalvojusi, kad daugel metų šios gatvės jai

atstojo visą pasaulį ir kad ji pabėgo iš čia kaip tremtinė, su ašaromis palikdama savo artimuosius ir gimtinę. Dabar jautėsi kaip svetimame mieste. Vairuotojas stebėdamasis spoksojo į jos atvaizdą priekiniame veidrodėlyje ir pagaliau nesusivaldęs paklausė, iš kur ji. Niekada nebuvo regėjęs moters tokiais margais sijonais, apsimausčiusios skambiomis apyrankėmis, nebuvo panaši į apsnūdusias hipes, vilkinčias panašiais drabužiais, nes iš pažiūros atrodė ryžtinga kaip verslininkė.

– Aš čigonė, – oriai pareiškė Karmena.

– O kur ta šalis?

– Mes, čigonai, negyvename vienoje šalyje, mūsų visur pilna.

– Jūs labai gražiai kalbate angliškai, – pagyrė vairuotojas.

Karmena tik vargais negalais rado Rivzų namelį, glūdintį po iškerojusiu gluosniu šalia piktžolėmis apėjusio darželio, ir taku pasuko per kiemą priebučio link. Atpažino vietą, kur Gregoris buvo nurodęs palaidoti *Oliverį* – jis norėjo, kad jo vaikystės draugo palaikai ilsėtųsi prie namų, užuot atsidūrę šiukšlyne kaip bet kokio nežinomo šuns. Norą Rivz aptiko įprastoje vietoje: priebutyje, tame pačiame išklerusiame pintiniame krėsle, sėdėjo žila senutė susuktais į kuodą plaukais, prisijuosusi prikyštę, tokią pat išblukusią kaip ji pati. Atrodė susitraukusi, mažesnė, tokios švelnios ir šiek tiek kvailokos išraiškos, lyg dvasia jau būtų atsisveikinusi su kūnu. Vargais negalais pasikėlusi mandagiai pasisveikino su Karmena, bet jos neatpažino.

– Čia aš, donja Nora, Karmena, Pedro ir Inmakuliados Moralesų duktė...

Senutei prireikė gal kokios minutės, kol painiame atminties žemėlapyje ji aptiko nelauktą viešnią: sužiuro išsižiojusi, negebėdama juodaplaukės mergaitės plonomis kasytėmis, kadaise

žaidusios su jos sūnumi, susieti su šia gražuole, tarytum pabėgusia iš kokio nors šeicho haremo. Galiausiai padavė ranką ir apkabino, visa drebėdama. Jiedvi atsisėdo, vaišinosi karšta arbata iš stiklinių, prisimindamos praeitį. Netrukus į vidų sugriuvo Džudės vaikai, grįžę iš mokyklos, keturi nenusakomo amžiaus padaužos, du rudaplaukiai, du meksikietiškų bruožų. Nora paaiškino, kad du pirmieji – Džudės, o kiti du – jos antrojo vyro. Senutė davė jiems pieno ir duonos su uogiene.

– Ar jie visi čia gyvena? – nustebusi paklausė Karmena.

– Ne. Aš prižiūriu juos po pamokų, o vakare ateina motina jų parsivesti.

Apie septintą pasirodė Džudė, ji irgi nepažino vaikystės dienų draugės. Karmena prisiminė, jog ji buvo stambaus sudėjimo, bet negalėjo įsivaizduoti, kad moteris galėtų būti tokia stora – netilpo nė viename krėsle ir tik vargais negalais išsipleikė ant priebučio laiptelių: atrodė, kad iškelti ją iš ten reikėtų keliamojo krano. Vis dėlto ji tiesiog švytėte švytėjo.

– Nemanyk, kad esu aptekusi lašiniais, – išdidžiai pareiškė ji. – Greit vėl gimdysiu.

Visi vaikai, tiek savi, tiek svetimi, atbėgo pas Džudę, o ji apkabinusi juos įprastu judesiu švelniai priglaudė prie putlaus kūno, apdalijo spurgomis, ir pati vieną po kitos kimšo į burną. Žiūrėdama, kaip ji žaidžia su vaikais, Karmena suprato, jog motinystė – įgimtas jos draugės pašaukimas, ir nejučia širdį jai sugnybė pavydas.

– Po vakarienės palydėsiu tave namo, bet pirmiausia paskambinkime donjai Inmakuliadai, kad paruoštų tėvą. Ar neturi padoresnių drabužių? Juk žinai, kad senukui nepatinka moterų keistenybės. Ar dabar tokia mada Europoje? – nė neketindama juokauti, paklausė Džudė.

Pedras Moralesas laukė dukters vilkėdamas eilute, pirkta sūnaus laidotuvėms, tačiau puošnesnis – pasirišęs raudoną kaklaraištį, su darželyje nuskintu gvazdiku atlape. Inmakuliada labai atsargiai pranešė jam naujieną, tikėdamasi pykčio protrūkio, ir baisiai nustebo, kai vyrui nušvito veidas, lyg jis būtų pajaunėjęs dvidešimčia metų.

– Nuvalyk man eilutę, motin, – tiek tepasakė ir, slėpdamas susijaudinimą, garsiai nusišnypštė į nosinę.

– Mergaitė, ko gero, bus labai pasikeitusi, Dieve duok jai sveikatos... – prašneko Inmakuliada.

– Nesirūpink, motin. Tegu ateina kad ir mėlynai nusidažiusi plaukus, vis viena ją pažinsiu.

Šiaip ar taip, nesitikėjo išvysti jos tokios, kokia po pusvalandžio įėjo į vidų, ir kaip Nora ir Džudė, net išsižiojo. Visų pirma jam pasirodė, kad ji gerokai paaugo, bet paskiau pastebėjo, kad ji avi aukštakulniais bateliais, o plaukai ant galvos sušiaušti per gerą sprindį. Buvo apsikarsčiusi tokia gausybe papuošalų, jog atrodė kaip pagonių stabas, akys juodai apvedžiotos, vilkėjo tokiais margais drabužiais, kad priminė turistinį Maroko plakatą, priklijuotą ant sienos „Trijų draugų“ bare. Šiaip ar taip, duktė jam pasirodė tikra gražuolė. Jiedu apsikabino ir apsiverkė, drauge apraudodami Chuaną Chosė ir septynerių metų išsiskyrimą. Paskiau ji įsitaisė šalia tėvo ir ėmė pasakoti kai kuriuos savo nuotykius, praleisdama tuos, kurie, jos manymu, galėtų jį papiktinti. Tuo metu Inmakuliada sukosi virtuvėje, be galo ir be krašto dėkodama Dievui, o Džudė, nepadėdama telefono ragelio, skambino visiems Moralesų artimiesiems, giminėms ir draugams, pasakodama, kad Karmena sugrįžo keista ir pasišiaušusi kaip čigonė, tačiau apskritai nė kiek nepasikeitusi, liepė atsivežti alaus ir gitaras, nes Inmakuliada kepanti *tacos* pobūviui.



Išvydus dukterį, Pedrui Moralesui pasitaisė nuotaika. Karmenos ir artimųjų spiriamas, pagaliau sutiko nueiti pas gydytoją, kuris nustatė įsisenėjusį diabetą. Mano giminėje niekas nėra sirgęs tokia liga, tai kažkokia amerikinė išmonė, nė neketinu badytis kas minutė kaip koks raupsuotasis, tas daktaras apskritai nežino, ką šneka, laboratorijose dažnai sumaišomi tyrimai ir pridaroma velniškų klaidų, niurzgė įsižeidęs ligonis, tačiau, Inmakuliados prigriebtas, gavo laikytis dietos ir laiku gerti vaistus. Verčiau kasdien su tavim riesiuos, kad tik nelikčiau našlė, sutramdyti kitą vyrą jau nebeturėčiau jėgų, pareiškė ji. Jam tokia mintis netgi neatėjo į galvą, kad žmonos širdyje kas nors galėtų jį pakeisti, ir sunerimęs nustojo spyriotis. Niekada neprisileido minties, kad serga, tačiau sutiko gydytis nenorėdamas ginčytis, pasak jo, „su ta beprote“.

Neilgai trukus Karmenai Morales priemiestyje pasidarė ankšta, o po kelių savaičių, pagyvenusi su tėvais, pareiškė dūstanti. Būdama toli nuo namų, ji idealizuodavo praeitį, gūdžiausios vienatvės akimirkomis ilgėdavosi motinos švelnumo, tėvo globos ir artimųjų, pamiršusi, kokioje prietaringoje aplinkoje gyveno. Kelerius metus klajojusi po pasaulį, mačiusi ir šilta, ir šalta, ji pasikeitė. Blaškėsi po namus it leopardas narve, šnarėdama sijonais, dzingsėdama apyrankėmis, nesitverdama savo kailyje. Gatvėje žmonės lydėdavo ją žvilgsniais, o vaikai pribėgdavo pačiupinėti jos pašvitų. Buvo neįmanoma nekreipti dėmesio į paskalas ir apkalbas, žiū, kaip rengiasi Moralesų jaunėlė, jos plaukai nuo amžių šukų nėra regėję, tikra hipė ar gatvinė, dievaži, kalbėjo žmonės. Tinkamo darbo taipgi negalėjo rasti, nenorėjo dirbti fabrike kaip Džudė Rivz, o priemiestyje nebuvo prekyvietės, kur galėtų pardavinėti savo

juvelyrinius dirbinius, moterys čia vertino paauksuotus papuošalus arba netikrus deimantus, nė viena nebūtų įsisegusi čiabuvių auskarų. Galvojo, kad būtų nesunku juos įpiršti miesto centre juvelyrinėms parduotuvėms, kur lankėsi aktorės, aukštuomenės damos ir turistai, tačiau tėvų namuose tarp keturių sienų nebūta nė menkiausio kūrybos akstino, seko visos idėjos ir nebuvo nė menkiausio noro dirbti. Klaidžiojo po kambarius, prislėgta porcelianinių statulėlių, šilkinių gėlių, giminės portretų, plastikiniais maišais apmautų tamsiai raudono aksomo sofų ir krėslų – Moralesų naujojo gyvenimo prabangos simbolių. Tos grožybės, motinos pasididžiavimas, kėlė siaubą: jai kur kas mielesni atrodė namai, kur kuklioje aplinkoje augo drauge su broliais ir seserimi. Nepakentė nei radijo, nei televizijos, dieną naktį transliuojančių melodramas ir tragedijas, visa gerkle reklamuojančių įvairias muilo rūšis, automobilius ir loterijas. Labiausiai erzino visuotinis polinkis nešioti paskalas, visi žinojo viską vieni apie kitus, nė plaukas negalėdavo nukristi nuo galvos, kad to neaptartų kaimynai. Užėjusi į svečius, ji jausdavosi kaip marsietė ir mėgaudavosi vien tėvui gaminamais motinos valgiais, dietiniais, bet nepraradusiais deramo skonio. Valandų valandas praleisdavo virtuvėje tarp rykų, gardžiuodamasi padažų ir prieskonių kvapais. Karmena nuobodžiavo, neturėdama kitokių pramogų, tik žaisdama šaškėmis su tėvu, padėdama atlikti namų ruošą ir sekmadieniais bendraudama su giminaičiais, ateinančiais pas juos pietų. Ji ketino grįžti į Ispaniją, betgi ten irgi jautėsi svetima, be to, atsidūrusi kitame pasaulio krašte, jau nebesiilgėjo savo mylimojo. Parašė jam kelis laiškus, paskambino, tačiau jis kalbėjo lediniu tonu. Nebegundoma jo raumeningo riešutmedžio spalvos kūno ir vešlių juodų plaukų, ji baisėdamasi prisimindavo šaltą vonią ir kitus pažeminimus ir bodėdavosi net pagalvoti apie grįžimą pas japoną. Olga jai

pasiūlė nuvažiuoti į Berklį, nes netrukus grįšiąs Gregoris Rivzas, jeigu jam būsianti palanki laimė, ir galbūt jai padėsiąs, be to, sprendžiant iš laikraščių, universiteto parkuose kiekvieną savaitę įvykstąs koks nors skandalas, taigi tokia savotiška moteris kaip ji ten turėtų jaustis kaip namie. Karmena sutiko, kad pabandyti verta. Paskambino savo mylimajam, kad atsiųstų jos santaupas ir juvelyro įrankius, jis pažadėjo atsiųsti, kai tik ištaikysiąs laiko; praslinko kelios savaitės, ji paskambino dar penkis kartus, tačiau, negavusi jokios žinios, suprato, kad jis tikriausiai labai užsiėmęs, ir liovėsi. Kaip ir kitais kartais, ryžosi rizikuoti ir leistis į kelionę su menkais ištekliais, tačiau, sužinojęs apie jos ketinimus, Pedras Moralesas, užuot priešinęsis, išrašė jai čekį ir apmokėjo kelionę. Jis džiaugėsi susigrąžinęs dukterį, tačiau nebuvo aklas ir graužėsi matydamas, kaip ji daužosi tarp keturių sienų nelyginant paukštelis pakirptais sparnais.

Berklyje Karmena Morales pražydo, lyg miestas būtų fonas jos grožiui išsiskleisti. Triukšmingose gatvėse niekas nekreipė dėmesio į jos apdarus ir papuošalus ir akiplėšiškai nešvilpavo, kaip gimtajame priemiestyje spoksodami į jos suknelės iškirptę. Ten ji susidūrė su iššūkiais, sužavėjusiais ją Europoje, ir ligi tol neregėta laisve. Patiko jai ir gamta aplink miestą – kalnai ir jūra. Apskaičiavo, kad, taupiai leisdama tėvo dovaną, tesėtų kelis mėnesius, tačiau nutarė ieškoti darbo, nes papuošalams gaminti turėjo įsigyti įrankius ir medžiagų. Gregoris Rivzas gal ir būtų pasiūlęs jai sofą savo namuose, tačiau iš Samantos nederėjo tikėtis tokio svetingumo. Nebuvo pažįstama su savo bičiulio žmona, bet neabejojo, kad ši nepasitiktų jos išskėstomis rankomis, juo labiau dabar, skirdamasi su vyru. Telefonu susitarė susitikti, nes norėjo pamatyti mažąją Margaretą, kurios nuotraukų buvo at-

siuntęs Gregoris, tačiau, kai atėjo, Samantos nebuvo namie, duris atidarė tokia grakšti ir trapi mergaitė, kokią sunku būtų įsivaizduoti esant Gregorio Rivzo ir jo sportiškos žmonos dukrelę. Palyginti su jos vienmečiais pusbroliais, ji atrodė keista mergytė, tobula žavios ir liūdnos moters miniatiūra. Margareta pakvietė Karmeną užeiti, perdėtai mandagiu tonu pasakiusi, kad mama žaidžianti tenisą ir netrukus grįšianti. Iš pradžių gana abejingai nužvelgė Karmenos apyrankes, paskiau atsisėdo ir nutilo susikeitusi kojas ir susidėjusi rankas ant kelių. Buvo bergždžia ištraukti iš jos bent žodį, tad jiedvi liko besėdinčios viena priešais kitą, nukreipusios žvilgsnį į šalį, kaip dvi nepažįstamos moterys laukiamajame. Galiausiai grįžo Samanta su rakete vienoje rankoje ir prancūzišku batonu kitoje ir, kaip Karmena ir tikėjosi, labai šaltai pasisveikino. Abi moterys atvirai apžiūrėjo viena kitą, jau susikūrusios viena kitos paveikslą iš Gregorio pasakojimų, ir atsiduso su palengvėjimu įsitikinusios, kad vaizduotės vaisius neturi nieko bendra su tikrove. Karmena tikėjosi išvysti kur kas gražesnę moterį, anaiptol nepanašią į smarkų vaikiną, pernelyg įdegusį saulėje. Įsivaizdavo, kokia ji atrodys po kelerių metų; gringės pašėlusiai greit sensta, tarė sau. Samanta savo ruožtu apsidžiaugė, jog Karmena vilki tokiais duksliais drabužiais, beje, jos akimis žiūrint, pasibaisėtinais, be jokios abejonės, dangstančiais kelis kilogramus lašinių, be to, buvo aišku, kad ji nesimankština ir veikiai taps storule matrona, meksikietės pašėlusiai greit vysta, tarė ji sau laiminga. Tą pačią akimirką abi suprato, kad niekada nesusidraugaus, ir vizitas neužsitęsė. Išėjusi Karmena apsidžiaugė, kad jos geriausias draugas skiriasi su šia teniso čempione, o Samanta pagalvojo, ar Gregoris grįžęs, jeigu apskritai grįšiąs, mylėsis su šia lašinine, tikriausiai abu jau daugel metų širdyje puoselėja tą svajonę. Na ir tegu, sumurmėjo, pati nesuvokdama, kodėl taip įsiuto apie tai pagalvojusi.

Karmena neturėjo tiek pinigų, kad galėtų ilgai gyventi motelyje, tad nutarė ieškotis darbo ir būsto. Atsisėdusi kavinėje netoli universiteto, ėmė sklaidyti laikraštį ir tarp begalės skelbimų apie holistinius masažus, kvapų terapijas, stebuklinguosius kristalus, varinius trikampius auros spalvai pagerinti ir kitokias naujoves, kuriomis būtų susižavėjusi Olga, aptiko įvairių darbo siūlymų. Skambino ir vienur, ir kitur, kol pagaliau su vienu restoranu susitarė, kad rytojaus dieną ateis su socialinio draudimo kortele ir rekomendaciniu laišku, tačiau ji neturėjo nei viena, nei kita. Kortelę įsigyti nebuvo sunku, ji tik susižinojo, kur reikia nueiti, užpildė formuliarą ir gavo atitinkamą numerį, tačiau protas nenešė, kaip galėtų prasimanyti laišką. Pagalvojo, kad Gregoris Rivzas neabejotinai parašytų, gaila, jog dabar jis taip toli, tačiau ir ši kliūtis nebuvo neįveikiama. Susirado rašomųjų mašinėlių nuomos punktą, parašė laišką, apibūdindama save kaip įgudusią vaikų auklėtoją, sąžiningą ir pareigingą tarnautoją, mandagiai aptarnaujančią klientus. Stilius atrodė šiek tiek išpūstas, tačiau, kaip pasakytų jos motina, iš akių ir iš širdies: Gregoriui nebūtina visko žinoti. Ji gerai prisiminė draugo parašą, ne veltui jie susirašinėjo kelerius metus. Rytojaus dieną nuėjo į sutartą vietą, restoranas buvo sename pastate, išpuoštas visokiais augalais ir česnakų pynėmis. Ją pasitiko žilstelėjusi linksmo veido moteris ilgomis plačiomis kelnėmis, įsispyrusi į pranciškonų vienuolių sandalus.

– Įdomu, – tarė, perskaičiusi rekomendacinį laišką. – Labai įdomu... Ar jūs pažįstate Gregorį Rivzą?

– Aš jam dirbau, – nukaito Karmena.

– Kaip man žinoma, jau daugiau kaip metai jis Vietname. Kaip jis galėjo vakar pasirašyti šį laišką?

Tai buvo Džoana, viena iš dviejų Gregorio draugių, laikančių vegetariško maisto restoraną, kur Gregoris dažnai eidavo

suvalgyti vegetarinio mėsainio ir ieškoti paguodos. Virpančiais keliais ir drebančiu balsu Karmena prisipažino apsimelavusi ir keliais žodžiais papasakojo apie savo draugystę su Rivzu.

– Puiku, iš karto matyti, kad esi ne žiopla, – nusijuokė Džoana. – Gregoris man kaip vaikas, nors dar nesu tokia sena, kad būčiau jo motina, kaip galėtum spręsti iš mano žilų plaukų. Prieš išvykdamas į karą, paskutinę naktį miegojo ant štai šitos sofos. Kokią kvailystę iškrėtė! Mudvi su Sjuzena nėrėmės iš kailio stengdamosi jį atkalbėti, bet viskas veltui. Tikiuosi, kad sugrįš toks, koks išvyko, būtų gaila, jeigu kas nors jam atsitiktų, visada man atrodė tikras vyras. Jeigu esi jo draugė, būsi ir mūsų draugė. Gali pradėti jau šiandien. Prisijuosk prikyštę, apsirišk galvą skarele, kad plaukų neprikristų klientams į valgius, ir eik į virtuvę – Sjuzena tau paaiškins, ką turėsi daryti.

Netrukus Karmena Morales ne tik aptarnaudavo lankytojus prie stalų, bet ir padėdavo virtuvėje, nes puikiai išmanė apie padažus ir prieskonius ir sugalvodavo naujų patiekalų valgiaraščiui paįvairinti. Ji susidraugavo su Džoana ir Sjuzena, jos išnuomojo jai mansardą savo namuose, gana erdvų kambarį, kuriame ji pasijuto kaip devintame danguje, kai tik buvo iškraustyti visi rakandai ir išvalytos visos pakampės. Pro du langus vėrėsi nuostabus vaizdas į įlanką ir kalvas, o pro stoglangį buvo galima stebėti žvaigždes. Dieną Karmena mėgavosi saulės šviesa, o vakare uždegdavo dvi dideles Viktorijos laikų stiliaus lempas, kurias nusipirko sendaikčių turguje. Restorane dirbo popiet ir vakarais, tad rytais turėjo daug laisvo laiko. Įsigijo įrankius ir medžiagų ir atliekamu laiku vėl ėmėsi juvelyrės amato, lengviau atsidususi, kad neprarado nei vaizduotės, nei noro dirbti. Pirmuosius auskarus padovanojo savo darbdavėms, bet pirmiausia reikėjo pradurti ausis, kad galėtų juos įsiverti; kurį laiką skaudėjo, bet vėliau apsipratusios išsiverdavo juos tik eidamos gulti.

Ir kaip pačios vėliau juokaudavo, nors jos, būdamos feministės, lygiuojasi į vyrus, vis dėlto linkusios auskarais paryškinti savo moterišką grožį. Karmeną jos laikė pačia geriausia pagalbininke, kokią kada nors buvo turėjusios, tačiau patarė jai nepalaidoti savo talento aptarnaujant lankytojus ir maišant puodus – ji turinti visa širdimi atsidėti juvelyrės darbui.

– Niekas kitas tau nedera. Kiekvienas žmogus gimsta turėdamas tik vieną Dievo dovaną, laimė tuomet jį aplanko, kai jis laiku tai suvokia, – kalbėdavo jos, kai visos trys susėsdavo gerti mangų arbatos ir prašnekdavo apie gyvenimą.

– Nesirūpinkite, aš laiminga, – atsakydavo Karmena, įsitikinusi, kad sako teisybę.

Širdis jai kuždėjo, kad visos bėdos liko praeityje ir dabar jos laukia gražiausi gyvenimo metai.

Grįžęs į gyvųjų pasaulį, Gregoris Rivzas surinko visus karo atminimus – nuotraukas, laiškus, muzikos įrašus, drabužius ir didvyrio medalį – ir, aplaistęs benzinu, sudegino. Išsaugojo tik nuspalvintą medinį drakoniuką, miestelio gyventojų dovaną, ir Chuano Chosė škaplierių. Ketino atiduoti jį Inmakuliadai Morales, kai tik sugebės nuvalyti sukrešėjusį kraują. Davė sau žodį nesielgti kaip diduma dvasiškai suluošintų veteranų, kurie laikosi įsikibę didingo savo gyvenimo laikotarpio, nesugebėdami prisitaikyti prie pilkos kasdienybės nei nusikratyti gausybės fronte įgytų įpročių. Jis neskaitė spaudos pranešimų, šalinosi gatvės protestų, kovos draugų, kurie grįžę telkėsi į draugijas, prisimindami frontą ir stengdamiesi atgaivinti Vietname užsimezgusią draugystę. Taipgi nenorėjo nieko girdėti apie tuos, kurie liko prikaustyti prie invalido vežimėlio arba išprotėjo, arba nusižudė. Pirmosiomis dienomis džiaugėsi kasdienio gyvenimo

malonumais: mėsainiu su bulvių traškučiais, karštu vandeniu duše, paklodėmis lovoje, patogiais civiliniais drabužiais, žmonių pašnekesiais gatvėje, savo kambaryje tvylančia tyla ir vienatve, tačiau veikiai suprato, kad vis viena neturės ramybės. Ne, niekuo nereikia džiaugtis, netgi tuo, kad išsaugojo gyvybę! Viskas liko praeityje, bet praeities neįmanoma pašalinti iš atminties. Dieną dar sugebėdavo pamiršti beveik viską, tačiau naktimis kamuodavo košmarai, visas paplūdęs prakaitu atsibusdavo nuo ginklų žvangesio, nuo tolydžio užgriūvančių kruvinai raudonų vaizdinių. Sapnavo parke pasiklydusį vaiką, sapnavo, kad tas vaikas – tai jis, tačiau dažniausiai sapnuodavo kalnus, kur šaudydavo į perregimus šešėlius. Siektelėdavo tablečių arba žolės, apgraibydavo naktinį staliuką, apdujęs uždegdavo šviesą, nesuvokdamas, kur atsidūręs. Viskį laikydavo virtuvėje, tad turėdavo laiko pagalvoti, prieš išgerdamas. Prasimanydavo visokiausių smulkių kliūčių, kad galėtų laikytis įžado: nė lašo, kol neapsirengiau ir ko nors neužkandau, negeriu neporinę dieną ir prieš saulei patekant, iš pradžių padarysiu dvidešimt pritūpimų ir išklausysiu visą koncertą. Taip stengdavosi nuvilkinti laiką, kol atidarys spintelę, kur stovi butelis, ir paprastai pajėgdavo susitvardyti, tačiau visiškai atsižadėti alkoholio nesiryžo, visada turėdavo pašonėje, kad, bėdai prispyrus, nereikėtų toli ieškoti. Kai pagaliau paskambino Samantai, nepasisakė, jog daugiau nei dvi savaites gyveno vos už dvidešimties mylių nuo namų; pamelavo, kad ką tik grįžo, ir paprašė atvažiuoti jo pasitikti į oro uostą, o ten laukė jos ką tik išsimaudęs, švariai nusiskutęs ir blaivas, persirengęs civiliniais drabužiais. Nustebo išvydęs, kad Margareta taip paaugo ir pagražėjo, atrodė nelyginant devynioliktо amžiaus dailininko piešta pasakų princesė, tamsiai mėlynomis akimis, šviesiaplaukė, keistokos trikampio formos, nepaprastai taisyklingų bruožų veido. Taipgi pastebėjo, kad žmona beveik

nepasikeitė, vilkėjo tomis pačiomis baltomis kelnėmis kaip ir tą dieną, kai matė ją paskutinį kartą. Margareta nė nešyptelėjusi padavė jam laibą rankutę, bet nesileido pabučiuojama. Laikėsi koketiškai, mėgdžiodama serialų aktores, ir vaikščiojo kraipydama mažytį užpakaliuką. Gregoris pasijuto nejaukiai, nesuvokdamas, kaip turėtų į ją žiūrėti: kaip į mergaitę, kokia ji iš tikrųjų buvo, ar kaip į nešvankią lemtingos moters parodiją, ir susigėdo, šiaip ar taip, gal Džudė sakė tiesą, gal nesveika tėvo prigimtis slypi jo kraujyje kaip giminės prakeikimas. Samanta gana šaltai pasisveikino, pasidžiaugė, kad jis taip puikiai atrodo, lieknesnis, bet tvirtesnis, įdegimas tau tinka, matyt, karas tau nebuvo toks pražūtingas, o ji, priešingai, labai prastai jaučiasi, gaila, bet turi prisipažinti, su pinigais visiškai striuka, išsibaigė visos santaupos, o iš kareivio algos išgyventi neįmanoma, kas be ko, ji nesiskundžia, supranta padėtį, tačiau ji nepratusi prie tokio vargo, o ir Margareta taipogi. Ne, ji nesiūlo jam vėl imtis vaikų priežiūros, sunkus ir nuobodus darbas, bet, antra vertus, argi ne jo pareiga rūpintis dukrele, ką? Sėsdama į automobilį, maloniai jam pranešė, kad viešbutyje užsakė jam kambarį, tačiau savo daiktus jis galįs palaikyti garaže, kol susirasiąs kokį nors būstą. Jeigu Gregoris dar turėjo šiokių tokių vilčių susitaikyti, tie keli žmonos žodžiai aiškiai parodė, kokia juodu skiria bedugnė. Samanta buvo mandagi kaip visada, nuostabiai tramdė jausmus ir galėjo kalbėti valandų valandas, nieko nepasakydama. Ji nieko neklausinėjo, nenorėjo veltis į nemalonias kalbas, valios pastangomis gebėjo gyventi vaizduotės pasaulyje, kuriame nėra vietos nei skausmui, nei bjaurasčiai. Ištikima savo principams, ji nepageidavo kalbėti nei apie karą, nei apie skyrybas, nei apie šeimos tragediją – apie visa tai, kas galėtų jai sutrukdyti įprastu laiku žaisti tenisą. Gregoris lengviau atsiduso pagalvojęs, kad jo žmona – tai lyg tuščias popieriaus lapas ir kad jo nekamuo-

tų jokie sąžinės priekaištai, jeigu jis pradėtų naują gyvenimą skyrium. Jiems bevažiuojant, jis bandė užmegzti pokalbį su Margareta, bet duktė nebuvo nusiteikusi jam nuolaidžiauti. Įsitaisiusi ant galinės sėdynės, kramtė raudonai lakuotus nagus, žaidė su plaukų sruoga ir grožėjosi savimi, žiūrėdama į priekinį veidrodėlį, atsakinėdama vienskiemeniais žodžiais į motinos klausimus, tačiau atkakliai tylėjo, kalbinama tėvo.

Jis išsinuomojo namą kitoje įlankos pusėje, susidomėjęs šalia esančia prieplauka, beje, kone visiškai apgriuvusia. Ketino vėliau įsigyti jachtą, trokšdamas veikiau pasipuikuoti nei plaukioti, nes kiekvienąsyk, išplaukdamas su Timočiu Duanu, vis labiau įsitikindavo, kad išlieti tiek prakaito verta nebent gelbėjant skęstantį žmogų, o ne irstantis savo malonumui. Tais pačiais sumetimais nusipirko poršė, tikėdamasis sužadinti vyrų pavydą ir patraukti moterų dėmesį. Automobilis simbolizuoja falą, nesuprantu, kodėl tavasis toks mažytis, striukas, plokščias, kretantis, nusišaipė Karmena, jį pamačiusi. Bent jau užteko blaivaus proto, kad neprisipirko baldų, prieš susirasdamas nuolatinį darbą, pasitenkino bokso ringo didumo lova, visa kam tinkamu stalu ir dviem kėdėmis. Įsikūręs išvyko į Los Andželą, kur nesilankė nuo to laiko, kai prieš kelerius metus buvo nuvežęs Margaretą parodyti Moralesams.

Nora Rivz pasitiko Gregorį be jokių ceremonijų, lyg jį būtų mačiusi vakar, pavaišino puodeliu arbatos ir papasakojo, kas nauja priemiestyje ir ką sužinojusi iš tėvo, kuris susisiekdavo su ja kartą per savaitę ir perduodavo, kaip sekasi anapus vykdyti *Begalinį Planą*. Nė neužsiminė apie karą, ir Gregoris pirmąsyk pastebėjo, kad motina nepaprastai panaši į Samantą, tokia pat šalta, vangi ir mandagi, tokia pat beviltiškai abejinga tikrovei, nors, kas dieną grumiantis su vargais negalais, būti abejingai jai buvo nelengva. Bėdoms spaudžiant, vien abejingumo neužteko,

reikėjo ir itin tvirtos valios. Džudę jis rado lovoje su naujagimiu, aplink žaidžiančių vaikų vidury. Paklode prisidengusi savo lašinius, atrodė nelyginant putli renesanso Madona. Susirūpinusi savo atžalomis, ji net nepasidomėjo, kaip jis laikosi: jeigu jau stovi priešais gyvas ir sveikas, vadinasi, viskas gerai, nėra ko klausinėti. Antrasis Džudės vyras buvo taksi savininkas, našlys, dviejų vaikų ir naujagimio tėvas. Žemaūgis, liesas, ilgais nukarusiais mongolų kario ūsais, gimęs Jungtinėse Amerikos Valstijose, jis buvo vienas tų meksikiečių, kurie, kad ir paženklinti ryškiu protėvių antspaudu, jau nebemoka gerai kalbėti ispaniškai. Palyginti su pirmuoju Džudės vyru, milžinu Džimu Morganu, atrodė tikras nusmurgėlis. Įdomu, pagalvojo Gregoris, ar šis žmogus myli Džudę, ar veikiau jos bijo, ir nejučia nusišypsojo, įsivaizdavęs juodu riejantis: vienu kirčiu suknežinti jam galvą Džudei būtų buvę ne ką sunkiau nei perskelti kiaušinį pusryčiams. Įdomu, kaipgi jie mylisi? – dingtelėjo sąmojinga mintis.

Moralesai sutiko Gregorį kaip niekas kitas, išskėstomis rankomis, apsikabino jį su ašaromis akyse. Gregoris buvo begalvojąs, kad jie verkia todėl, jog grįžo jis, o ne sūnus Chuanas Chosė, tačiau, išvydęs laime spindinčius jų veidus, išgujo iš širdies šią niekingą abejonę. Inmakuliada numovė nuo krėslo plastikinį užvalkalą, pasodino jį, ir abu Moralesai apibėrė klausimais apie karą. Davęs sau žodį niekada nekalbėti šia tema, nustebo susigriebęs, kad pasakoja viską, ko tik jie klausia. Tuomet suvokė, jog šis pokalbis – tai lyg ir šermenų pabaiga, jog pagaliau visi trys palydi Chuaną Chosė į paskutinę kelionę. Inmakuliada pamiršo uždegti šviesą ir patiekti vakarienę, nė vienas nepajudėjo iš vietos iki visiškai sutemo, ir tik tada Pedras nuėjo į virtuvę alaus. Likęs vienas su Inmakuliada, Gregoris nusikabino nuo kaklo škaplierių ir atidavė tokį, koks buvo: iš

pradžių ketinęs nuvalyti, vėliau atsisakė tos minties, baimindamasis, kad gali iširti, tačiau nepaaiškino, iš kur atsirado tamsios dėmės. Ji paėmė jį nežiūrėdama ir, pasikabinusi ant kaklo, pakišo po palaidine.

– Būtų nuodėmė išmesti į šiukšlyną, nes vyskupo pašventintas, tačiau, jeigu jau neapsaugojo mano sūnaus, vadinasi, niekam tikęs, – atsiduso ji.

Tuomet Gregoris papasakojo apie Chuano Chosė paskutines gyvenimo akimirkas. Susėdę vienas šalia kito ant kraupios raudonos sofos ir pirmąsyk prie pašalinio žmogaus susiėmę už rankų, tėvai drebėdami klausėsi istorijos, kurios Gregoris Rivzas buvo prisiekęs sau jiems nepasakoti, tačiau dabar jis negalėjo tylėti. Papasakojo, kad Chuanas Chosė garsėjo drąsa ir buvo vadinamas laimės kūdikiu, kaip per stebuklą susitiko su juo paplūdimyje ir jog būtų nežinia ką davęs, kad būtų galėjęs atsidurti šalia ir laikyti jį ant rankų, kai jis krito: Prilaikyk mane, dvasiškasis tėve, krintu žemyn, prilaikyk, nes apačioje bedugnė.

– Ar spėjo kreiptis į Dievą? – paklausė motina.

– Su juo buvo kapelionas.

– Ar labai kentėjo? – paklausė Pedras Moralesas.

– Nežinau, viskas įvyko labai greitai...

– Ar bijojo? Verkė? Šaukė?

– Ne, vyrai man sakė, kad mirė labai ramus.

– Ačiū Dievui, kad bent tu grįžai, – tarė Inmakuliada, ir tą akimirką dėkingumo banga sukrėtė Gregorį, jis pajuto, kad jam atleistos visos kaltės, kad jis išvaduotas nuo visų rūpesčių, apvalytas nuo pačių skaudžiausių prisiminimų. Tą naktį Moralesai neišleido jo į viešbutį, prašydami, kad jis pernakvotų jų namuose. Gulėdamas siauroje Chuano Chosė lovoje, naktinio staliuko stalčiuje Gregoris rado draugo mokyklinį sąsiuvinį, pieštuku prirašytą eilėraščių. Tai buvo meilės eilės.

Prieš išskrisdamas jis aplankė Olgą. Metai jos nepagailėjo, per tą laiką ji gerokai pasikeitė, nebeatrodė kaip anksčiau spalvinga it papūga, tapo nušiurusia ragana, tačiau žiniuonės ir aiškiaregės galia nėmaž neišblėso. Sulaukusi garbaus amžiaus, ji galutinai įsitikino žmonių kvailumu ir labiau kliovėsi savo raganavimu nei gydomosiomis žolelėmis, nes tasai labiau derėjo tokiems neregėtiems lengvatikiams. Pasak jos, kai žmonės įsikala ką nors sau į galvą, vaizduotė daro stebuklus. Jos būstą irgi nusiaubė laikas, jame viešpatavo dar didesnė netvarka nei kadaise, tik ne tokia įspūdinga, atrodė lyg kokio raganiaus krautuvėlė, pilnutėlė apdulkėjusių magijos reikmenų. Palubėje vis dar kabojo sudžiūvusios šakelės, žievės, šaknys, per ilga padaugėjo lentynų, prikrautų dėželių ir buteliukų, jau nebedvelkė pakistaniečių krautuvėlių smilkalais, kuriuos užgožė stipresni kvapai. Ant stiklainiukų margavo iškalbingi užrašai: Neužmirštuolė, Sėkmė, Nenugalimasis, Slaptas kerštas, Nežabota aistra, Nuo rūpesčių. Įgudusia akimi, reginčia tai, kas neregima, Olga iškart pastebėjo, kad Gregoris labai pasikeitęs: atsitvėręs neperžengiama siena, žvilgsnis griežtas, juokas šaižus ir nelinksmas, balsas šaltas, lūpų kampučiuose įsirėžusios raukšlelės, kurios plonesnių lūpų žmogui galėtų reikšti panieką, o jo veidui teikė veikiau pašaipią išraišką. Jis spinduliavo įsiutusio žvėries galia, tačiau po tuo kiautu Olga jautė palūžusios dvasios negalią. Numanė, jog dabar ne laikas pirštis su savo patarimais, nors kokie geri jie būtų, nes jis buvo užsisklendęs savyje, tad nutarė papasakoti apie save.

– Turiu daug priešų, Gregori, – prisipažino ji. – Stengiesi daryti gera, o žmonės tau atsimoka pavydu ir pagieža. Leidžia gandus, kad esu susidėjusi su velniu.

– Ko gero, kenkia verslui...

– Priešingai. Kol pasaulyje esama baimės ir sielvarto draskomų žmonių, be mano paslaugų niekas neapsieis, – atsakė

Olga, šelmiškai merkdama akį. – Beje, gal galėčiau tau kuo nors padėti?

– Abejoju, Olga. Mano negalių užkeikimais neišgydysi.

Moralesai davė Rivzui Karmenos adresą. Jis galvojo, kad ji tebėra Europoje, ir tiesiog negalėjo patikėti, jog gyvena už kelių žingsnių nuo jo namų. Jų pirmadieniniai pokalbiai telefonu nutrūko, o laiškai į Vietnamą eidavo labai ilgai, paskutinįsyk jos atviruką gavo iš Barselonos, tą, kur ji pasakojo apie mylimąjį japoną. Jam pasirodė labai keista, kad jo draugė apsistojo Džoanos ir Sjuzenos namuose: tikrovė kartais būdavo neįtikėtina kaip kvaili televizijos serialai, kuriuos kasdien žiūrėdavo Inmakuliada.

Per visą savo nuotykingą gyvenimą, ypač tada, kai, susiradęs kitą moterį, suvokdavo, jog vėl apsiriko, Gregoris Rivzas dažnai svarstydavo, kodėl jiedu su Karmena negalėtų tapti meilužiais. Kai pagaliau išdrįso paklausti, ji atsakė, kad tuo metu jis būtų gebėjęs atsiliepti tik į tam tikros rūšies jausmą, kuris galėtų atitikti jųdviejų polinkius. Tuomet jis dangstęsis cinizmo skraiste, kuri menkai jam praversdavusi, nes sulig menkiausiu dvelktelėjimu ji prasiskleisdavusi, duodama kelią gaivalams, tačiau ir to cinizmo pakakdavę jo širdžiai užgrūdinti.

– Tuo metu tave domino tik pinigai ir seksas, buvai kaip apsėstas. Galima kaltinti karą, jeigu nori, bet, man regis, būta kitų priežasčių, atlikusių nuo vaikystės, – sakė Karmena po daugelio metų, kai jiedu, ilgai klajoję labirintais, staiga vėl susidūrė akis į akį. – Keisčiausia, kad, įlindęs į tą kiautą, slapčia melsdavai pagalbos. Tačiau tuo metu aš dar nebuvau pasiruošusi tokiems santykiams, dar buvau nesubrendusi didelei meilei, kurios beviltiškai troškai.

Po apsilankymo pas Moralesus, vis prasimesdamas įvairiomis dingstimis, Gregoris tolydžio atidėliojo susitikimą su drauge. Jam buvo nedrąsu vėl su ja susitikti, baiminosi, kad jiedu bus labai pasikeitę ir nebeatpažins vienas kito ar – o tai dar baisiau – nebepatiks vienas kitam. Galiausiai, kai nebegalėjo prasimanyti jokių dingsčių, po dviejų savaičių nuėjo jos aplankyti. Panūdo padaryti jai staigmeną ir restorane pasirodė netikėtai, tačiau ten sužinojo, kad prieš kelias dienas ji išėjo iš darbo. Džoana ir Sjuzena pasitiko jį džiūgaudamos, apžiūrėjo nuo galvos iki kojų, norėdamos įsitikinti, kad jis sveikas, privaišino vegetariška lazanija ir meduoliais su riešutais ir galiausiai nurodė, kur jis galėtų rasti Karmeną. Jis pastebėjo, kad moterys labai pasikeitusios, įsivėrusios ryškius auskarus, pasikirpusios plaukus, o Džoana netgi pasiskaistinusi, sprendžiant iš neįprastai rausvų skruostų. Kvatodamos jos paaiškino, kad jau nebenori pintis plaukų į kasas kaip indėnės nei šukuotis kaip senų laikų močiutės, prie Tamaros auskarų labiau dera šis tas puošnesnio, tai nieko bloga, kas be ko, gana vėlai susiprato, bet tikisi pasivyti prarastą laiką. Galima būti feministe įsisegus į ausis tuos barškalus ir saikingai pasiskaistinus, nesistebėk, Gregai, mes neatsižadėjome savo principų, garbės žodis. Gregoris pasidomėjo, kas toji Tamara, ir tuomet jos viena per kitą leidosi pasakoti, jog Karmena pasikeitė vardą ir atsidėjo vien papuošalų gamybai, tad pasirinko stilių ir vardą, nes jos vardas jai pasirodė nelabai egzotiškas. Kiekvieną rytą ji eina į hipių gatvę ir ten, pasistačiusi staliuką, prekiauja savo dirbiniais. Norint gauti vietą, kas dieną tenka traukti burtus, taip išvengiama susirėmimų, anksčiau kildavusių tarp gatvės prekeivių, kurie kumščiais gindavo savo pamėgtą teritoriją. Geresnę vietą gauna tie, kurie anksti keliasi, tačiau ji labai drausminga, pasakojo Džoana ir Sjuzena, tad jis, be jokios abejonės, aptiks ją pirmajame gatvės

kampe, pačioje patogiausioje vietoje, kurios gviešiasi visi, nes ji šalia universiteto, prireikus galima greitai nubėgti į tualetą.

Ant šaligatvių abipus hipių gatvės rikiavosi prekeiviai ir smulkūs amatininkai, kurie užsidirbdavo kasdienės duonos kąsnį pardavinėdami savo dirbinius ir palaikydami gyvybę metafizinėmis iliuzijomis, politiniu naivumu ir narkotikais. Tarp jų bastėsi keli pamišėliai, nežinia kokios paslaptingos traukos privilioti. Vyriausybei sumažinus medicininių paslaugų finansavimą, liko be išteklių ir šiaip jau skurdžios psichiatrijos ligoninės, priverstos išvaryti ligonius į gatvę. Vasarą jie šiaip taip manydavosi iš labdaringų žmonių malonės, o žiemą juos vėl priglausdavo ligoninės, kad akių nebadytų gatvėse tysantys lavonai. Policija nekreipė dėmesio į tuos vargetas bepročius, jeigu jie ramiai elgdavosi. Vietiniai jų nebijojo, žiūrėjo kaip į senus pažįstamus ir duodavo pavalgyti, kai pamatydavo juos mirštant badu. Dažnai būdavo sunku atskirti juos nuo apkvaišusių hipių, tačiau kai kurie buvo gerai žinomi, netgi pagarsėję, kaip antai baleto šokėjas su perregimu triko ir skaisčiai raudonu puolusio arkangelo apsiaustu, kuris tyliai sukdavosi ant pirštų galų, gąsdindamas neatidžius praeivius. Vienas labiausiai pagarsėjusių buvo vargšas aiškiaregys, kuris burdavo ateitį iš savadarbių kortų ir be paliovos baisėdavosi pasaulio nuodėmėmis. Pakraupęs nuo tiekos blogio ir godumo, vieną dieną jis neištvėręs šaukštu išplėšė sau akis vidury gatvės. Jį išvežė greitoji pagalba, bet netrukus jis grįžo ramus ir šypsantis, nes neberegėjo žiaurios tikrovės. Kažkas pramušė skylutes jo kortose, kad galėtų jas skirti, ir jis toliau būrė likimą praeiviams, dabar jau pelnydamas daugiau dėmesio, nes buvo tapęs legenda. Toje minioje Gregoris leidosi ieškoti savo draugės, skindamasis kelią tarp šurmuliuojančių žmonių. Artėjo Kalėdos, ir triukšminga minia plūdo šaligatviais skubėdama kuo greičiau apsipirkti.

Kai pagaliau ją pastebėjo, ne iškart sugebėjo pripažinti, jog tai ta pati Karmena, kurią saugo atmintyje. Ji sėdėjo ant taburetės prie sulankstomo staliuko, ant kurio tviskėjo virtinėmis išrikiuoti jos dirbiniai. Palaidi plaukai dryksojo ant pečių, ji vilkėjo arabeskomis apkraštuotą odaliskos švarkelį ir keistą tamsią medvilninę suknelę, per liemenį susijuosusi nelyginant tuniką sidabrinių ir varinių monetų diržu, apsimausčiusi apyrankėmis. Ji aptarnavo dvi turistes, tikriausiai atvykusias iš arti pažiopsoti į televizijos išgarsintas Berklio baisenybes, ir nepastebėjo Gregorio. Jis atsistojo nuošaly ir, įsimaišęs tarp žmonių, ėmė slapčia ją stebėti. Per tas kelias minutes prisiminė visa, ką jiedu drauge patyrė, neramias paauglystės laikų svajones, jos įkvėptas apgaulias viltis, neabejodamas, kad ją mylėjo nuo tų tolimų laikų, kai tėvo mirties dieną miegojo vienoje lovoje. Ji atrodė labai pasikeitusi, labiau pasitikinti savimi, grakštesnių judesių, ryškesnių meksikietiškų bruožų, akys buvo tamsesnės, mostai platesni, juokas šelmiškesnis. Kelionėse sustiprėjo jos nuojauta, ji išmoko gudrauti, todėl ir pasikeitė vardą ir stilių. Tuo metu buvo paplitęs žodis „etninis" įvardyti daiktus, atkilusius iš šalių, kurių niekas negebėjo rasti žemėlapyje, ir Karmena ėmė sumaniai juo naudotis, suvokusi, kad šioje pasaulio dalyje niekas nesididžiuotų varganos meksikietės pagamintais papuošalais. Ant staliuko stovėjo lentelė su užrašu: *Tamara, etniniai papuošalai*. Stovėdamas nuošaly, Gregoris klausėsi, kaip ji tauškia su pirkėjais; kai ji pasisakė esanti čigonė, jie sudvejojo, baimindamiesi, kad ji gali juos apskaičiuoti. Ji kalbėjo su lengvu akcentu, kurio anksčiau neturėjo. Gregoris žinojo, kad ji neapsimeta, kad, ko gero, nebent juokais kalba su akcentu, beje, ir paslaptingą praeitį ji prasimanė veikiau išdaigaudama, nei kėslaudama apgauti žmones. Jeigu kas nors būtų jai priminęs, kad ji neteisėtų imigrantų iš Sakateko duktė, išvaryta iš namų, ji pati nustebtų.

Laiškuose ji pasakojo savo pasakišką gyvenimo istoriją, kurdama ją dalimis kaip televizijos serialą, ir jis ne kartą ją perspėjo, kad per daug neįsismagintų, nes, be paliovos kartodama savo pramanus, galų gale pati tuo patikės. Dabar, stovėdamas už kelių žingsnių, jis suvokė, kad ji tapo savo sukurto romano herojė ir kad Tamaros vardas geriausiai tinka vaizdingai blizgučių pardavėjai. Vienu tarpu, kilstelėjusi akis, ji pamatė Gregorį ir nesusitvardžiusi sukliko.

Jiedu stipriai apsikabino kaip seniai pasimetę vaikai ir, nejučia prigludę vienas prie kito, pagaliau pasibučiavo drebėdami iš aistros, kurią puoselėjo nuo tada, kai vaikystėje slapčia kūrė įvairias fantazijas. Karmena beregint susikrovė savo dirbinius, sulankstė stalą, sudėjo viską į vežimėlį, ir jie, neatplėšdami akių vienas nuo kito, nuskubėjo ten, kur galėtų mylėtis. Jie neturėjo laiko kalbėtis, tiesiog netvėrė iš nekantros, trokšdami kuo greičiau apčiupinėti, išglostyti vienas kitą, įsitikinti, jog jie abu tokie, kokius įsivaizdavo. Geisdama būti viena su Gregoriu, Karmena baiminosi, kad, grįžusi namo, neabejotinai susidurs su Džoana ir Sjuzena ir, nors ir kokios jos mandagios, negalės jų nusikratyti. Jis pagalvojo tą patį ir, nė neatsiklausęs draugės, nuvedė ją į vargingą motelį, patrauklų tik tuo, kad buvo arčiausia. Ten jie paskubomis nusirengė ir griuvo į lovą, apkvaišę nuo geismo, ištroškę vienas kito. Netardami nė žodžio, puolė vienas kitam į glėbį, šnopuodami sujaukė paklodes, patyrė aukščiausią palaimą ir, nuovargio įveikti, kelioms minutėms krito kaip į vandenį. Pabudusi pirma ir pasirėmusi alkūnėmis, Karmena sužiuro į vyriškį, su kuriuo kartu užaugo, ir vis dėlto dabar jis atrodė svetimas. Sapnavusi jį begalę naktų, dabar gulėjo šalia jo nuogo ir galėjo bet kada pabučiuoti. Kare jis užsigrūdino, buvo lieknesnis, raumeningesnis, po oda ryškėjo sausgyslės, tamprios kaip stygos, ant vienos kojos pūpsojo išsiraizgiusios

mėlynos venos, nelaimingo atsitikimo žymės, atlikusios nuo tų laikų, kai jis dirbo juodadarbiu. Net miegodamas jis atrodė budrus. Liūdnai pabučiavo jį: svajojo apie kitokį susitikimą, ne šias negailestingas grumtynes – atrodė, kad jie ne pasimylėjo, bet išžagino vienas kitą, ir liko nemalonios nuosėdos, lyg jie būtų nusidėję. Jai dingojosi, kad jis tik iš dalies su ja, kad jo dvasia nukilusi kitur, kad jis glamonėjo ne ją, bet nežinia kokią šmėklą, išnirusią iš praeities ar jo košmarų, jam trūko švelnumo, nuoširdumo, džiaugsmo, jis nekuždėjo jai į ausį, nevadino jos vardu, nežiūrėjo į akis. Ji taipgi elgėsi ne per geriausiai, nors nesuprato, ką darė bloga. Gregoris davė toną, ir viskas įvyko taip netikėtai, kad ji pasijuto tamsioje girioje ir dabar išnėrė iš ten įkaitusi, sudrėkusi, šiek tiek nuvargusi ir liūdna. Nelaimingos meilės atvejai nenuslopino jos įgimto švelnumo. Pasiruošusi sutikti jį išskėstomis rankomis, ji susidūrė su netikėtu nuo pat mažumės laukto draugo pasipriešinimu, tačiau, palaikiusi tai karo padariniu, neprarado vilties rasti plyšį jo kiaute ir prasismelkti iki jo dvasios. Pasilenkusi dar sykį jį pabučiavo, ir jis krūptelėjęs pabudo, pasiruošęs gintis, bet, išvydęs ją, nusišypsojo ir pirmąsyk pasirodė atsipalaidavęs. Apsikabinęs ją priglaudė prie krūtinės.

– Tu esi vienišas karys, Gregori, kaip tas filmų kaubojus.

– Kaip gyvas nesu jodinėjęs arkliu, Karmena.

Nežinia, ar teisingai spėjo draugė, ar gerai įžvelgė ateitį. Jo gyvenimą nulėmė vienatvė ir kova. Jį užplūdo bergždžiai slopinami prisiminimai ir apėmė baisus kartėlis, kurio negalėjo išlieti niekam nei juo labiau jai šią suartėjimo valandėlę. Jis augo kaip piktžolė namų kieme, nei laistoma, nei prižiūrima, kentė metafizines tėvo beprotystes, nedrumsčiamą motinos tylėjimą, atkaklią sesers pagiežą ir priemiesčio vaikų smurtą tik dėl savo odos spalvos ir tėvų keistenybių, amžinai draskomas

prieštaringų jausmų – jausmingos širdies ir kovinio įkarščio, tos nežabotos energijos, nuo kurios kaisdavo kraujas ir svaigdavo galva. Prigimtis ir žadino užuojautą, ir skatino smurtauti. Jis gyveno įkliuvęs į spąstus, skyrium nuo visų, nesiryždamas atsiduoti vienai kuriai iš tų dviejų priešingų galių, plėšomas į dvi nesutaikomas dalis, tarytum koks pleištas būtų įvarytas į vidų. Jautėsi pasmerktas vienatvei. Susitaikyk su tuo, Gregori, ir mesk viską iš galvos, žmogus gimsta, gyvena ir miršta vienas, kadaise ramindavo jį Sirusas, gyvenimas – tai kančia ir sumaištis, tačiau visų pirma tai vienatvė. Viskas paaiškinama filosofiškai, tačiau jeigu tau labiau prie širdies pasakos apie Rojaus Sodus, įsidėk į galvą, kad kaip tik ten buvo nubausta žmonija už tai, kad paragavo vaisiaus nuo gėrio ir blogio pažinimo medžio. Ši mintis Rivzo širdyje kurstė maišto ugnį, jis niekada neatsižadėjo vaikystės dienų iliuzijų, kai tikėjosi, kad baimė ir nerimas kada nors ims ir dings, lyg burtų lazdele mostelėjus. Tada, kai, nesuvokiamo siaubo apimtas, slėpdavosi sandėliuke už namo, įsivaizdavo, jog vieną gražią dieną atsibudęs pasijus išsivadavęs nuo to buko, vidurius graužiančio skausmo, svarbiausia – prisiderinti prie padorumo principų ir taisyklių. Vis dėlto nieko panašaus neįvyko. Atliko įšventinimo apeigas ir nuėjo visus etapus vyriškumo keliu, pats visko išmoko ir užsigrūdino, sukandęs dantis ištvėrė visus smūgius ir spyrius, tvirtai tikėdamas skelbiamu nepriklausomos, laisvos ir orios asmenybės mitu. Laikė save pavyzdingu piliečiu, mokančiu mokesčius ir pasiryžusiu ginti tėvynę, tačiau kažkur jo tykojo klastingi spąstai, ir, užuot gavęs pelnytą atlygį, įsmuko į akivarą. Negana atlikti pareigą ir prievolę, gyvenimas, nepasotinama kekšė, reikalavo vis daugiau pastangų ir ryžto. Vietname jis patyrė, kad, norint išgyventi, reikia nepaisyti jokių taisyklių, pasaulis skirtas drąsuoliams, ne skystablauzdžiams, tikrovėje niekšui sekasi kur kas

geriau nei didvyriui. Kare nebūna moralių sprendimų, nebūna nė nugalėtojų, visi malasi toje pačioje pralaimėjusiųjų makalynėje. Ir dabar, grįžus į civilių gyvenimą, jam atrodė, kad ir čia veikia tie patys dėsniai, tačiau jis buvo pasiryžęs nusikratyti to prakeikimo. Pasistengsiu užskristi šioje vištidėje ant aukščiausios laktos, nors ir turėčiau atsidurti aukščiau motinos, kasdien sakydavo jis, kai, skusdamasis vonios kambaryje, stebeilydavo į savo atvaizdą veidrodyje, pažiūrėsime, gal ilgai kartojus pavyks įveikti neviltį, prislegiančią kiekvieną rytą vos pabudus iš miego. Jis dar nebuvo pasiruošęs kalbėti apie tai su bet kuo, o juo labiau su Karmena. Jos plaukai kuteno jam lūpas, nuožmios sirenos kvapas dirgino jusles, ir jis vėl pasidavė pašokusiam meilės geismui. Užtrauktų užuolaidų prieblandoje išvydo, kaip rangosi jos kūnas, išgirdo juoką ir aimanas, pajuto, kaip saujose virpa krūtų speneliai, ir be galo trumpą akimirką tarėsi išsivadavęs nuo vienatvės prakeikimo, tačiau netrukus, kai spazmai sutraukė vidurius ir pašėlo plakti širdis, šios iliuzijos nebeliko, ir jis krito į visiškos palaimos bedugnę, pačią didžiausią ir kraštutinę vienatvę.

Jie apsirengė daug vėliau, kai, pasigedę šviežio oro ir kokio nors kitokio valgio nei viešbučio siūlomos atvėsusios picos su drungnu alumi, grįžo tikrovėn. Per tą laiką spėjo ir ramiai pasiglamonėti, ir prisiminti praeitį, ir baigti prieš daugel metų pradėtus telefoninius pokalbius, ir paminėti Chuaną Chosė, ir pasipasakoti apie sudužusias svajones, nevykusios meilės istorijas, neužbaigtus projektus, patirtus nuotykius ir bėdas. Karmena galutinai įsitikino, kad Gregoris pasikeitęs ne tik fiziškai, bet ir dvasiškai, tačiau tarė sau, jog ilgainiui blogi prisiminimai išdils ir jis vėl bus toks, koks buvo kadaise: puikus jausmingas ir linksmas draugas, su kuriuo kitados laimėdavo rokenrolo varžytuves, patikėtinis, brolis. Ne, jis niekada nebebus brolis,

pagalvojo su kartėliu. Galiausiai, dar geriau pažinę vienas kitą, jie apsirengė ir išėjo į gatvę, kambaryje palikę vežimėlį su visais papuošalais. Atsisėdo prie garuojančios kavos puodelių ir gruzdžių skrebučių ir, rausvoje saulėlydžio šviesoje pažvelgę vienas į kitą, pasijuto nei šiaip, nei taip. Negalėjo suvokti, kaip tarp jų atsirado šešėlis, tačiau pajuto, koks jis pražūtingas jų santykiams. Jie patenkino geismą, tačiau suartėti išties nesuartėjo, dvasiškai liko svetimi, širdyse neužgimė meilė, kuri, kaip jie įsivaizdavo, galėtų pakeisti jų gyvenimą. Pasisotinę ir apsirengę jie suprato, kokie skirtingi jų keliai, beveik niekas jų nesiejo, jie neturėjo nieko bendra – nei planų, nei vertybių. Kai Gregoris pareiškė, kad ketina tapti advokatu ir praturtėti, jai dingtelėjo mintis, jog jis juokauja, toks godumas jam visiškai netiko. Kurgi dingo visi idealai, įkvepiančios knygos ir Siruso paskaitos? Jis taip dažnai jai nusibosdavo tomis savo kalbomis, kai jie dar buvo paaugliai, ir ji šaipydavosi iš jų, norėdama jį paerzinti, bet ilgainiui pati persiėmė jo mintimis. Daugel metų laikė save lengvabūde, o jį – savo mokytoju, ir štai dabar pasijuto išduota. Gregoris savo ruožtu neturėjo kantrybės klausyti Karmenos nuomonės bet kuria svarbia tema, pradedant karu ir baigiant hipiais, jam atrodė, kad ši lepūnėlė, apsišaukusi menininke, paisto niekus, iš tikrųjų nieko neišmanydama. Jau vien iš to, kad ji džiaugiasi gatvėje prekiaudama blizgučiais ir ketina visą gyvenimą stumdyti vežimėlį ir gyventi po atviru dangumi tarp pamišėlių ir nevykėlių, buvo aišku, jog ji visiška nesubrendėlė.

– Esi tikras kapitalistas, – pasibaisėjo Karmena.

– O kas čia bloga? Tu nė trupučio neišmanai, kas yra kapitalistas! – atrėžė Gregoris, ir ji, negebėdama jam paaiškinti, kodėl jai sąla širdis, leidosi į samprotavimus, veikiau panašius į mažvaikio paistalus.

Jie buvo užsisakę viešbučio kambarį dviem paroms, tačiau, kai, nugrimzdę į savo mintis, tylomis išgėrė trečią puodelį kavos ir, sutemoms leidžiantis, valandėlę pasivaikščiojo gatvėmis, ji pareiškė, kad nori iš viešbučio pasiimti savo daiktus ir grįžti namo, nes turi daug neatidėliotino darbo. Tad Gregoriui Rivzui nė neprireikė prasimanyti dingsties. Atsisveikino, paskubomis pakštelėję vienas kitam į lūpas ir miglotai pažadėję netrukus susisiekti. Susitiko tik po dvejų metų, kai Karmena paskambino prašydama, kad padėtų sugrąžinti kūdikį iš kito pasaulio krašto.

Timotis Duanas pakvietė Gregorį Rivzą vakarienės į savo tėvų namus ir nejučia padėjo jam atsistoti ant kojų. Duanas kaip paprastai stipriai paspaudė draugui ranką, lyg tas būtų grįžęs iš trumpų atostogų, ir tik iš spindinčių akių buvo numanu, kaip džiaugiasi jį susitikęs, tačiau, kaip ir visi kiti, nenorėjo nieko girdėti apie karą. Gregoriui dingojosi, kad jis padarė kažką gėdinga – grįžti iš Vietnamo atrodė tolygu kaip išeiti iš kalėjimo atsėdėjus keliolika metų: žmonės dėdavosi, kad nieko ypatinga neatsitiko, būdavo perdėtai mandagūs arba visiškai nekreipdavo į jį dėmesio, kariams, atsidūrusiems už mūšio lauko, niekur nebuvo vietos. Vakarienė Duanų namuose buvo nuobodi ir oficiali. Duris atidarė žavi sena juodaodė prašmatnia apranga ir palydėjo jį svetainėn. Apstulbęs jis įsitikino, jog ten nėra nė centimetro sienų ar grindų, kur nebūtų paveikslų, gobelenų, skulptūrų, baldų, kilimų ir augalų – nė lopinėlio laisvos vietos, kur būtų galima pailsinti akis. Kur tik pažvelgsi, visur perlamutru inkrustuoti staliukai, papuošti aukso raižiniais, juodmedžio krėslai su šilkinėmis pagalvėlėmis, sidabriniai narveliai su paukščių iškamšomis, krištolų ir porcelianų kolekcija, kurios pasigodėtų kiekvienas muziejus. Jį pasitiko Timotis.

– Kokia prabanga! – užuot pasisveikinęs, nejučia sušuko Rivzas.

– Štai vienintelis šių namų pasididžiavimas. Prašom susipažinti su Bela Benedikta, – atsakė bičiulis, mostu rodydamas į tarnaitę, iš pažiūros veikiau panašią į afrikiečių skulptūrą.

Gregoris pagaliau pamatė bičiulio apkalbėtą tėvą, orų, pasipūtusį patriarchą, sulig kiekvienu žodžiu pabrėžiantį savo galią. Tas vakaras Gregorio atmintyje galėjo palikti nemalonų įspūdį, tačiau padėtį išgelbėjo orchidėjos, kurių dėka jam atsivėrė kelias į advokato karjerą. Draugužis Balčeskus kadaise įskiepijo jam nepagydomą aistrą botanikai, iš pradžių pasireiškusią rožėms, o vėliau aprėpusią ir kitus augalus. Tuose nuo meno kūrinių lūžtančiuose rūmuose jo dėmesį labiausiai patraukė Timočio motinos orchidėjos. Buvo jų tūkstančiai, įvairiausių formų ir atspalvių, vienos augo vazonuose, kitos svyrojo palubėje, vyniojosi medžių kamienais, tarytum neįžengiama giria vešėjo oranžerijoje, kur namų šeimininkė sukūrė nelyginant Amazonijos klimatą. Kol visi gėrė kavą, Gregoris išsmuko į oranžeriją pasigrožėti gėlėmis ir ten susidūrė su įspūdingo stoto senoliu šėtoniškais antakiais, taipgi nepaprastu gėlių mylėtoju. Jiedu įšneko apie augalus, stebėdamiesi vienas kito išmanymu. Senolis pasirodė besąs vienas garsiausių šalyje advokatų, aštuonkojis, savo čiuptuvais apglėbęs visus Vakarus, o sužinojęs, kad Rivzas ieško darbo, įteikė jam savo vizitinę kortelę ir pakvietė pokalbio. Po savaitės priėmė į savo kontorą.

Gregoris Rivzas buvo vienas iš šešiasdešimties advokatų, vienodai trokštančių sėkmės, bet nevienodai pasižyminčių ryžtingumu. Jiems vadovavo trys steigėjai, susikrovę milijonus iš svetimų nelaimių. Kontora buvo pačiame miesto centre, plieno ir stiklo dangoraižyje, užėmė tris aukštus, iš kur vėrėsi vaizdas į įlanką. Langai buvo aklinai uždaryti, viduje – kondicionuotas

oras, lubose įrengta nematoma šviesos sistema, teikianti amžinos poliarinės dienos įspūdį. Iš langų skaičiaus kabinete buvo galima spręsti apie advokato rangą. Pradėjęs dirbti, Rivzas gavo kabinetą be langų, o po septynerių metų išeidamas iš darbo paliko kampinį kabinetą su dviem langais, pro kuriuos buvo matyti dalis priešinio dangoraižio ir sklypelis dangaus, – tai rodė jo kilimą karjeros laiptais advokatų kontoroje ir socialinę padėtį. Be to, jo kabinete buvo keletas vazonų su gėlėmis ir prabangi angliška odinė sofa, stojiškai ištvėrusi visus išbandymus ir išlaikiusi savo orumą. Per tą sofą perkeliavo kelios kolegės ir nesuskaičiuojama gausybė sekretorių, draugių ir klienčių, jo dėka sėkmingai tvarkiusių nuobodžias paveldėjimo, draudimo ir mokesčių bylas. Neilgai trukus jį aplankė kontoros savininkas, tariamai norėdamas pasikalbėti apie labai retą paparčių rūšį, o vėliau keliskart pakvietė jį pietų. Iš šalies stebėdamas naują tarnautoją, jis įvertino jo energiją ir veiklumą ir netrukus, norėdamas patikrinti jo profesinius gebėjimus, patikėjo keletą sudėtingesnių bylų. Puiku, Rivzai, taip dirbk ir toliau, galbūt visai netikėtai tapsi mano kompanionu, retkarčiais paakstindavo jis Gregorį, įtariantį, kad tą patį jis žada ir kitiems darbuotojams, iš kurių per dvidešimt penkerius metus tik vienas kitas pasiekė tokią padėtį. Jis nesižavėjo tuščiomis viltimis, puikiai žinodamas, kad yra išnaudojamas, dirbo po dešimt ar penkiolika valandų per parą, tačiau nesiskundė, laikė tai būtina patirtimi, tikėdamasis vieną gražią dieną pakelti sparnus ir atidaryti savo kontorą. Įstatymai buvo biurokratinės painiavos tinklas, reikėjo įgyti įgūdžių, kad būtum voras, o ne musė; teisingumo sistema ilgainiui tapo tokia įstatymų painiava, kad jie visiškai neatitiko tų tikslų, kuriems buvo sukurti, ir, užuot padėję vykdyti teisingumą, vesdavo klystkeliais. Gregoris nebeturėjo tikslo ieškoti teisybės, bausti kaltininkus ir atlyginti nuostolius

nukentėjusiesiems, kaip buvo mokoma universitete, o trokšdavo bet kokiomis priemonėmis laimėti bylą: norėdamas pasiekti pergalę, turėjo išmanyti pačias niekingiausias teisininkų suktybes ir mokėti jomis naudotis. Buvo įprasta slėpti dokumentus, klaidinti liudytojus ir klastoti duomenis, o laimėdavo tik tie, kurie sugebėdavo viską atlikti mikliai ir nepastebimai. Įstatymas niekada nebausdavo klientų, išgalinčių apmokėti sąskaitas apsukriems kontoros advokatams. Gregorio gyvenimas pasuko tokia vaga, kad būtų išgąsdinęs ir jo motiną, ir Sirusą; advokatų kontoroje jis neteko didelės dalies ankstesnių iliuzijų, darbą laikydamas tik laikina karjeros pakopa. Nusikratė iliuzijų ir kitose gyvenimo srityse ir kur kas blaiviau ėmė žiūrėti į meilę ir šeimą. Skyrybos su Samanta pasibaigė be jokių nereikalingų ginčų, taikos sutartimi, kurią, gurkšnodami kjantį, sudarė italų restorane. Jokio bendro turto neturėjo, Gregoris sutiko mokėti alimentus ir padengti Margaretos išlaidas. Atsisveikindamas paklausė, ar galėtų išsivežti statines su rožėmis, per tiek laiko virtusiomis stagarais, nes laikė savo pareiga jas atgaivinti. Ji neprieštaravo ir pasiūlė taip pat išsigabenti medinį puskubilį, kuriame ketino gimdyti: gal panūsiąs jame auginti naminę giraitę. Iš pradžių Gregoris dukterį lankė kas savaitę, bet veikiai ėmė rodytis vis rečiau: mergaitė laukdavo tėvo susirašiusi tai, ką jis turėtų jai nupirkti, o kai jis patenkindavo jos užgaidas, ji nekreipdavo į jį dėmesio ir netgi atvirai rodydavo, kad jis jai trukdo. Nei su Džude, nei su motina nebendravo, gana ilgai neskambino Karmenai, pats sau teisindamasis, kad užsivertęs darbais.

Socialiniai santykiai – karjeros pagrindas, užmegzta draugystė atveria duris, tvirtino kolegos. Reikiamu metu privalai būti su reikiamais žmonėmis reikiamoje vietoje. Teisėjai priklausė tiems patiems klubams kaip ir advokatai, vėliau susitikdavo teismuose ir draugiškai sutardavo dėl nagrinėjamų bylų. Spor-

tą jis nelabai mėgo, tačiau prisivertė žaisti golfą, nes tai buvo puiki proga užmegzti pažintis. Kaip ir buvo numatęs, įsigijo jachtą, ketino nusipirkti baltą eilutę ir plaukioti su pavydžiais kolegomis ir pavydėtinomis damomis, nors nieko neišmanė nei apie vėjų užgaidas, nei apie buriavimą: kiekviena išvyka į įlanką baigdavosi tragedija, ir jachta likdavo riogsoti pakrantėje, apkibusi sutrešusiomis jūržolėmis, o stiebuose žuvėdros kraudavosi lizdus. Gregorio vaikystė prabėgo skurde, o paauglio metai nepritekliuose, jo idealas buvo kino filmai, įkvėpę jį gyventi kaip karaliui. Priemiesčio kino teatre jis žiūrėdavo filmus, kur vyrai vilkėjo smokingais, damos – brokato suknelėmis, o prie stalų, degant žvakėms, patarnaudavo tarnai su livrėjomis. Jį žavėjo tas menamas, Holivudo kino filmuose matytas pasaulis, neturintis nieko bendra su tikrove. Gal todėl jis įsimylėjo Samantą, įsivaizdavęs ją kaip garsenybę, kino aktorę, vaidinančią abejingą blondinę. Jis siūdinosi eilutes pas kiną, brangiausią miesto siuvėją, tą patį, kuris siuvo drabužius senoliui, orchidėjų mylėtojui, ir kitiems magnatams, pirkosi šilkinius marškinius ir auksinius segučius su savo inicialais. Siuvėjas pasirodė besąs puikus etiketo žinovas, patarė neavėti dviejų spalvų pusbačių, neryšėti kaklaraiščių su žirneliais, nevilkėti languotų kelnių ir apskritai atsisakyti netikusių pagundų, kol pagaliau Rivzas išsiugdė skonį ir išmoko rinktis drabužius. Jam taipgi pasisekė rasti puikią interjero žinovę, pamokiusią dekoruoti būstą. Iš pradžių jis pirko išsimokėtinai viską, kas tik krisdavo į akį, vadovaudamasis taisykle: kuo didesnis ir labiau išdailintas – tuo geriau, stengėsi aklai mėgdžioti Timočio Duano tėvų namų apystatą, manydamas, jog taip gyvena turtuoliai, tačiau, net ir įklimpęs į skolas, negalėjo sau leisti tokios prabangos. Tuomet ėmė kolekcionuoti naudotus senovinius baldus, krištolinius sietynus, vazas ir net du bronzinius žmogaus ūgio abisinus su turba-

nais ir riestanosiais batais. Jo būstas pamažu pradėjo panėšėti į turko krautuvėlę, bet tuo metu likimas pasiuntė jam jauną dizainerę, kuri ir išgelbėjo jį nuo visiško nuosmukio. Jiedu susipažino viename pobūvyje ir tą pačią naktį užmezgė aistringą romaną, trumpalaikį, bet labai pravartų Gregoriui, nes jis niekada nepamiršo tos moters pamokų. Ji įteigė jam, kad puikuotis prabanga prasčiokiška, – tokia mintis, priešinga meksikiečių priemiestyje viešpatavusiems principams, niekad nebuvo jam atėjusi į galvą, – ir beregint beveik be atžvalgos išpardavė visą apystatą, įskaitant abisinus, kuriuos už neregėtą kainą įpiršo Šv. Pranciškaus viešbučiui, ir jie ligi šiolei tebestovi ten prie baro durų. Paliko tik karališkąją lovą, statines su rožėmis ir daigynu paverstą gimdymo puskubilį. Per penkias savaites, kol truko romanas, iš pagrindų pakeitė būsto išvaizdą, pavertė jį paprastu gyvenamuoju namu, liepė baltai nudažyti sienas, o grindis užkloti smėlio spalvos kilimine danga, paskiau drauge su Gregoriu nuvažiavo į parduotuvę pirkti šiuolaikinių baldų. Pamokė jį trumpai drūtai: pirk mažiau, bet gerų, tokių, kad nerėžtų akių, kuo paprastesnių, o jeigu kils abejonė – verčiau nepirk. Dėl jos patarimų būstas tapo kaip vienuolynas ir toks išliko kelerius metus, kol šeimininkas vedė.

Rivzas niekada nepasakodavo apie savo potyrius Vietname, viena vertus, niekas nenorėjo jo klausytis, o svarbiausia – jis tikėjosi, kad, tylomis apeidamas karą, pasveiks nuo prisiminimų. Jis vyko į Vietnamą kupinas ryžto sekti didvyrių pėdomis ir ginti tėvynės siekių, o grįžo nugalėtas, nesuvokdamas, kodėl tėvynainiai turi žūti tūkstančiais svetimoje šalyje ir ramia sąžine žudyti kitus. Tuo metu karas, iš pradžių entuziastingai visuomenės remiamas, jau buvo tapęs nacionaliniu košmaru, ir vis daugiau taikos šalininkų priešinosi vyriausybės politikai. Niekas negalėjo suprasti, kas vyksta: šalis siunčia žmones

į kosmosą, bet nesugeba nutraukti to begalinio kraujo liejimo. Užuot sulaukę pagarbos ir susižavėjimo, kaip žadėta šauktiniams, kariai grįžę susidurdavo su žmonėmis, dar priešiškiau nusiteikusiais nei jų buvę priešai. Buvo pravardžiuojami žudikais, niekam nerūpėjo jų dvasinės kančios. Daugelis jų, narsiai ištvėrę karo sunkumus, palūžo grįžę, kai išvydo, kad tėvynėje jiems nebėra vietos.

– Čia nugalėtojų šalis, Gregai, ko jau ko, o pralaimėjimo niekas nedovanoja, – tarė jam Timotis Duanas. – Šiame kare svarbu ne dorovė ir ne teisingumas, niekam nerūpi, kiek žuvo mūsiškių, o juo labiau priešų, tiesiog mums žiauriai nesmagu, kad mes pralaimėjome ir turėjome nešdintis paspraudę uodegą.

– Čia labai mažai kas išmano, ką reiškia karas, Timai. Į mūsų šalį niekada nebuvo įsiveržęs priešas, mūsų niekas nėra bombardavęs, mes kariaujame jau ištisą šimtmetį, tačiau nuo pilietinio karo pabaigos savo krašte nesame girdėję nė vieno patrankos šūvio. Žmonės nė neįsivaizduoja, kaip atrodo degantis miestas. Jie greitai pakeistų nuomonę, jei pamatytų, kaip sprogstant bomboms žūsta jų vaikai, kaip jų namai virsta pelenais ir kad nebėra ko dėti į burną, – atšovė Rivzas, naudodamasis ta vienintele proga, kai jiedu su draugu prašneko apie karą.

Užuot bergždžiai verkšlenęs, Gregoris Rivzas sutelkė visas jėgas – kaip ir Vietname, kai pasiryžo žūtbūt išlikti gyvas, – gausybei kliūčių nuo kelio nušluoti. Nė per nago juodymą nepasitraukė nuo Havajų ligoninėje priimto sprendimo iškilti į viršūnes ir pasiekė savo tikslą: po kelerių metų, karui pasibaigus, buvo susikūręs laimės kūdikio įvaizdį ir žaidė savo likimu taip pat nutrūktgalviškai drąsiai kaip Karmena, žongliruodama penkiais mėsininko peiliais. Tada jau turėjo beveik viską, ko kadaise geidė, ir pinigų, ir moterų, ir šlovę, apie kurią niekada nė nesapnavo, tačiau jam vis buvo negana. Niekas negalėjo nė

įtarti, koks akmuo slegia jam pečius, nes iš pažiūros visiems atrodė savimi pasitikintis išpuikėlis ir akiplėša, visiems, išskyrus Karmeną, nuo kurios nieko negalėjo nuslėpti. Bet ir ji niekuo negalėjo jam padėti.

– Visa bėda, kad esi tarytum kovos su buliais arenoje, tik neturi toreadoro instinkto, – sakė ji.

Ko troškau iš moterų? Ligi šiol nesuprantu. Nesistengiau ieškoti giminingos sielos, kad jausčiausi visavertis, nei ko nors panašaus. Tuo metu dar nebuvau subrendęs tokiems apmąstymams, vaikiausi žemiškų dalykų. Iš savo draugių reikalaudavau to, ko pats nemokėjau įvardyti, o nieko negavęs – liūdėdavau. Kiekvieną buklesnio proto vyrą skyrybos, karas ir metai būtų pagydę nuo romantiškų paikiojimų, bet manęs nepaveikė. Apskritai visas moteris versdavau į lovą, geisdamas patenkinti gašlumo proveržį, negana to, dar pykdavau, kai jos neatsiliepdavo į mano jausmingos širdies balsą. Sumaištis, gryną gryniausia sumaištis. Kelis mėnesius jaučiausi nei šiaip, nei taip, po kiekvienos sueities mane apimdavo pašėlęs liūdesys, noras bėgti kuo greičiau ir kuo toliau. Su Karmena irgi atsitiko kažkas panašaus, ne veltui kelerius metus ji nenorėjo su manimi susitikti, tikriausiai nekentė manęs. Moterys – nepasotinami vorai, jeigu jų nenusikratysi, negalėsi jaustis savimi, turėsi amžinai joms pataikauti, perspėjo mane Timotis Duanas, kiekvieną savaitę vyrų klube aptariąs feminizmo vaginos grėsmę vyriškumui. Niekada nepaisiau jo kalbų, šiuo klausimu Timotis man ne autoritetas. Jaunystėje stigo ir drąsos, ir patyrimo pagal kokią nors sistemą medžioti mergas, bėgiodavau paskui jas pakvaišęs kaip šunytis ir nieko nepešdavau. Samantai buvau ištikimas iki tos nakties, kai teko nuvilkti braškių

ledų spalvos chalatą matematikos mokytojai, nors jos visiškai negeidžiau, tačiau anaiptol nesididžiuoju savo santuokine ištikimybe, kurios ji visiškai nevertino, priešingai, pavertė mane kvailiu, prisegė ragus. Nusimetęs vedybų jungą, panūdau pasinaudoti dorovinės revoliucijos laimėjimais: nebereikėjo griebtis senovinių širdies pavergimo strategijų, moterys nebebijojo nei Šėtono, nei apkalbų, nei atsitiktinio nėštumo, tad galėjau išbandyti, ko verta mano lova, ko vertos lovos gausybėje viešbučių ir netgi mano kabinete stovinčios sofos angliškos spyruoklės. Viršininkas šaltai mane perspėjo, kad nedelsiant išlėksiu iš darbo, jeigu tik pasiskųs bent viena bendradarbė. Neėmiau jo žodžių į galvą, tačiau man pasisekė: niekas manęs nepaskundė arba paprasčiausiai jo nepasiekė apkalbos. Kartą per savaitę mudu su Timočiu Duanu eidavome į vakarėlius pasiautėti, keisdavomės adresais, sudarydavome kandidačių sąrašus. Jam tai buvo sportas, man – tikras šėlimas. Timotis buvo išvaizdus, padorus ir turtingas, bet aš geriau šokau, grojau iš klausos įvairiais instrumentais ir mokėjau virti ir kepti, o moteris tokie dalykai traukia. Drauge mudu jautėmės neatremiami, tačiau, man regis, tokie buvome tik todėl, kad mus domino kiekybė, ne kokybė, čiupdavome bet kurią, sutikusią važiuoti su mumis, ir negaliu tvirtinti, jog buvome labai išrankūs. Kartą abu įsimylėjome vėjavaikę filipinietę, nukankinome ją išskirtiniu dėmesiu, rėždami apie ją sparną ir varžydamiesi, katras pirmas pavergs jos širdį, tačiau ji pralenkė mudu ir be jokių ceremonijų pareiškė, kad sutinka pasimylėti su abiem. Toks saliamoniškas sprendimas žlugo pačią pirmąją akimirką: negalėjome pakęsti tokios sumanios varžovės. Nuo tos nakties mudu dalydavomės merginomis taip kasdieniškai, kad, jeigu jos būtų perpratusios mūsų planus, niekada nebūtų sutikusios su mumis mylėtis. Savo užrašų knygelėje turėjau keliolikos

merginų adresus ir nuolat joms skambindavau, nė vienai nieko konkretaus nežadėdavau, bet man to nepakakdavo, vos pasitaikydavo įdomesnė, beregint puldavau įkandin ir taip pat greit pamesdavau. Man regis, turėjau viltį kada nors sutikti idealią gyvenimo draugę, kuri pateisintų mano paieškas, kaip gerdavau vyną, nors buvau jam alergiškas, vildamasis rasti sau tinkamą, ir vasarą keliaudavau po pasaulį, klajodamas iš vieno miesto į kitą, karštligiškai ieškodamas stebuklingos vietos, kur jausčiausi visiškai laimingas. Taip ieškojau be galo, be krašto, nesistengdamas pažinti savęs.

Tuo mano gyvenimo laikotarpiu lytinis aktyvumas prilygo karo įkarščiui, tai buvo savotiškas liguistas siekis užmegzti kontaktą, galų gale siaubingai mane išsekinantis. Tuomet nesupratau, jog kiekviena pažintis mane ko nors išmoko, jog nesuku ratų kaip aklas, o einu lėtai kylančia spirale. Brendau, dėdamas nežmoniškas pastangas, kaip man buvo pranašavusi Olga. Esi labai stiprus ir užsispyręs, neturėsi lengvo gyvenimo, patirsi daug sunkumų, perspėjo ji. Ji buvo mano pirmoji mokytoja, išmokė tokių dalykų, kurie vėliau turėjo didelės įtakos mano charakterio formavimuisi. Jos dėka, būdamas šešiolikos metų, ne tik išmokau erotinių žaidimų, bet ir gavau svarbiausią gyvenimo pamoką – vyro ir moters santykių pagrindą. Ji mane išmokė, kad tikroji meilė padeda žmonėms pažinti vienas kitą, atsiverti ir atsiduoti vienas kitam. Man pasisekė, tik nedaugeliui vyrų pasitaiko proga tai išmokti jaunystėje, tačiau aš nesugebėjau to įvertinti ir greit pamiršau tai, ko išmokau. Meilė – tai muzika, o seksas – vien priemonė, sakydavo man Olga, tačiau tik gyvenimo pusiaukelėje radau savo atramos tašką, todėl man taip sunkiai sekėsi mokytis muzikos. Užsispyręs ieškojau meilės ten, kur nebuvo lemta jos rasti, ir daugeliu atvejų, kai ji apsireikšdavo man prieš akis, negebėdavau jos pamatyti. Mano

meilės ryšiai būdavo audringi ir trumpi, nemokėjau atsiduoti moteriai nei jos pažinti. Tai suvokė Karmena tą vienintelį kartą, kai sugulėme į lovą, tačiau ir ji dar nebuvo patyrusi tikros meilės, buvo tokia pati neišmanėlė kaip ir aš, nė vienas mūsų negebėjome vesti vienas kito meilės keliu. Ji taipgi nebuvo pažinusi abipusio jausmo, meilužiai įžeisdavo ją arba pamesdavo, ji niekuo nepasitikėjo, o kai pabandė pasikliauti manimi, aš ją apgavau. Neabejoju, kad ji visa širdimi troško atsiduoti man ir siela, ir kūnu. Karmena – įgimta meilė, nuojauta, užuojauta, niekam nešykšti švelnumo, bet aš nebuvau tam pasiruošęs, o vėliau, kai bandžiau su ja suartėti, buvo jau per vėlu. Ne laikas trobą šluoti, kai svečiai už vartų, pasak donjos Inmakuliados, gyvenimas pilnas netikėtumų, ir, sprendžiant iš to, kas man ligi tol atsitiko, gal tai ir į gera. Tuo metu moterys – kaip ir drabužiai ar automobilis – buvo galios simbolis, jos keisdavo viena kitą ir dingdavo nepalikdamos pėdsako, tarytum ilga virtinė padūkusiai ir beprasmiškai šėlstančių jonvabalių. Galimas daiktas, ne viena mano draugė slapčia verkė, supratusi, kad nesugeba užmegzti su manimi pastovesnio ryšio, bet aš to nežinau, neturiu nė savo atsitiktinių meilužių sąrašo. Nenoriu prisiminti nė vienos iš tų savo nežaboto lytinio palaidumo laikų, bet jeigu ir pabandyčiau, man regis, atminties albume atsiskleistų vien tušti puslapiai.

Moralesai gavo laišką, kuris būtų galėjęs pakeisti Karmenos likimą, ir perskaitė jį jai telefonu: *Panele Karmena, patikiu jūsų globai sūnų, nes jūsų brolis Chuanas Chosė pageidavo, kad jis augtų Jungtinėse Amerikos Valstijose. Vaikas vardu Dajus Moralesas, metų ir devynių mėnesių, puikios sveikatos. Jums bus labai geras sūnus, o jūsų gerbiamiems tėvams – klusnus vaikaitis.*

Būkite maloni, atvažiuokite kuo greičiau jo pasiimti. Aš sergu ir nebeilgai gyvensiu. Pagarbiai – Tuja Nguyen.

– Ar žinojai, kad Chuanas Chosė ten turėjo žmoną? – paklausė Pedras Moralesas, ir iš jo balso buvo aišku, kad jis stengiasi išlaikyti ramybę, tuo tarpu Inmakuliada stovėjo virtuvėje, gniaužydama nosinę ir nežinodama, ar jai džiaugtis vaikaičiu, ar pritarti vyro įtarimams, jog tai galėtų būti apgaulė.

– Taip, ir žinojau, kad jis turi vaikelį, – pamelavo Karmena, greičiau nei per penkiolika sekundžių širdyje apsisprendusi įsivaikinti kūdikį.

– Neturime įrodymų, jog tai iš tikrųjų Chuano Chosė vaikas.

– Brolis man pranešė telefonu.

– Gal moteris jį apgavo. Nebe pirma moteris taip apmulkina kareivius. Visada aišku, kas yra kūdikio motina, o kas jo tėvas, niekas negali tikrai žinoti.

– Vadinasi, ir tu, tėti, negali būti tikras, kad aš tavo duktė.

– Neįžūlauk! Kodėl man nesakei, jeigu žinojai?

– Nenorėjau jūsų jaudinti. Maniau, kad niekada neišgirsime apie tą vaiką. Aš važiuosiu pasiimti mažylio Dajaus.

– Tai bus nelengva, Karmena. Negalėsi pervežti per sieną, paslėpusi krepšyje po salotomis, kaip kai kurie mūsų draugai meksikiečiai atsivežė savo vaikus.

– Aš pasistengsiu, tėti, gali neabejoti.

Ji beregint paskambino Gregoriui Rivzui, su kuriuo jau labai seniai nebuvo kalbėjusi, ir be jokių ceremonijų pranešė naujieną tokia susijaudinusi ir nudžiugusi, jog taps įmote, kad visiškai pamiršo parodyti bent menkiausią užuojautą Vietname mirštančiai moteriai ar paklausti draugą, kaip jam sekėsi visą tą laiką, kai jie nesimatė. Po šešių valandų jis pasiūlė jai susitikti ir viską aptarti, o tuo tarpu kai ką išsiaiškino ir sužinojo, kad Pedras

Moralesas sakė tiesą: įvežti kūdikį į Jungtines Valstijas nėra taip paprasta. Jie susitiko Džoanos ir Sjuzenos restorane, ilgainiui taip išgarsėjusiame, jog jis buvo įrašytas į turistinį vadovą. Maistas nebuvo pasikeitęs, tačiau vietoj česnakų pynių ant sienų kabojo feminisčių plakatai, judėjimo įžymybių nuotraukos su jų parašais, karikatūros, o garbės kampelyje ant šluotkočio kabojo ta pati garsioji liemenėlė, kurią prieš dvejus metus restorano savininkės pavertė savo skiriamuoju ženklu. Restoranas klestėjo, abi moterys kaip ir anksčiau palaikė kuo nuoširdžiausius santykius su lankytojais. Džoana turėjo romaną su garsiausiu miesto guru rumunu Balčeskum, kuris sakė pamokslus nebe gatvėse, bet savo akademijoje, o Sjuzena, iš tėvo paveldėjusi sklypelį žemės, augino organines daržoves ir laikė pulkelį laimingų vištų, kurios, užuot ankštame narve lesinamos cheminiais produktais, vaikščiojo laisvėje, kapnodamos tikrus grūdus iki to laiko, kol nupeštos atsidurdavo ant iešmo. Tame pačiame sklypelyje, naudodamasis hidroponinėmis technologijomis, Balčeskus augino marihuaną, graibstyte graibstomą visais metų laikais, o ypač prieš Kalėdas. Kai jie atsisėdo prie geriausio staliuko palei langą, žvelgiantį į vešliai žaliuojantį sodą, Karmena vėl pareiškė, kad norėtų įsivaikinti sūnėną, nors jai tektų visą gyvenimą sodinti ryžius pietryčių Azijoje. Savo vaikų niekada neturėsiu, o šis kūdikis lyg mano pagimdytas, nes jo gyslomis teka mūsų giminės kraujas, be to, mano moralinė pareiga pasirūpinti Chuano Chosė sūnumi ir jokia imigracijos tarnyba pasaulyje negalės man sutrukdyti, tarė ji. Gregoris jai kantriai paaiškino, kad gauti vizą nebūtų itin sudėtinga, tačiau kebliausia būsią tvarkyti reikalus įvaikinimo agentūroje, kuri imsianti nuodugniai tirti, ar ji galinti būti tinkama motina ir suteikti vaikui pastovų būstą.

– Jie pateiks tau aibę nemalonių klausimų. Jiems visai nepatiks, kad leidi dienas gatvėje tarp hipių, narkomanų, pami-

šėlių ir elgetų, kad neturi nei pastovių pajamų, nei medicininio ir socialinio draudimo, nei nuolatinio darbo. Kur šiuo metu gyveni?

– Na, šiuo metu nakvoju automobilyje, vieno draugo kieme. Nusipirkau keturiasdešimt devintųjų metų laidos geltoną kadilaką, tikrą relikviją, galėtum ateiti pasigrožėti.

– Puiku, įvaikinimo agentūra tikrai apsidžiaugs!

– Tik laikinai ten nakvoju, Gregai. Ieškau buto.

– Gal trūksta pinigų?

– Ne. Prekyba sekasi puikiausiai, uždirbau daugiau nei bet kas visoje gatvėje ir nedaug išleidžiu. Turiu šiokių tokių santaupų banke.

– Tai ko gyveni kaip valkata? Labai abejoju, kad tau leistų įsivaikinti kūdikį, Karmena.

– Ar negali manęs vadinti Tamara? Dabar toks mano vardas.

– Pasistengsiu, bet bus nelengva, tu man visada būsi Karmena. Be to, tavęs klaus, ar esi ištekėjusi, labiau pasitikima šeimomis.

– Ar žinai, kad amerikiečio ir vietnamietės vaikas ten šuns vietoje? Jiems nepatinka mūsų kraujas! Dajui bus kur kas geriau su manimi nei našlaičių prieglaudoje.

– Taip, bet ne mane turi įtikinėti. Tau reikės užpildyti formuliarus, atsakyti į klausimus ir įrodyti, jog tai tikrai tavo sūnėnas. Perspėju, kad tai gali užsitęsti kelis mėnesius, o gal net kelerius metus.

– Nevalia taip ilgai laukti, kaip tik todėl aš tau ir paskambinau, Gregori. Tu išmanai įstatymus.

– Bet negaliu daryti stebuklų.

– Prašau ne stebuklų, bet kelių nekaltų suktybių, kad nugalėtų teisybė.

Jie sudarė veiksmų planą. Karmena turi skirti dalį savo santaupų butui išsinuomoti padoriame kvartale, liautis prekiavusi gatvėje ir pamokyti draugus ir pažįstamus tinkamai atsakyti į klastingus pareigūnų klausimus. Ji paklausė Gregorį, ar jis vestų ją tuo atveju, jeigu iškiltų tokia būtinybė, tačiau jis juokdamasis patikino, kad įstatymai nėra tokie negailestingi ir, jeigu bus palankus likimas, nereikės taip toli eiti. Vietoj to pasisiūlė jai padėti pinigais, nes visa byla brangiai kainuosianti.

– Sakiau, kad turiu santaupų. Šiaip ar taip, ačiū.

– Tau tie pinigai pravers vaikui auginti, aišku, jeigu pavyks jį čionai atsivežti. Aš nupirksiu bilietus ir duosiu šiek tiek kelionei.

– Ar esi toks turtingas?

– Mano vienintelis turtas – skolos, bet visada galiu gauti paskolą, nesirūpink.

Po tris mėnesius užsitęsusių vargų valdžios įstaigose ir konsulatuose Gregoris palydėjo savo draugę į oro uostą. Norėdama suklaidinti biurokratus, Karmena pasidėjo savo čigoniškus pašvitus, apsivilko neišvaizdų kostiumėlį ir kukliai susišukavo plaukus, tik išsaugojo vienintelį savo ugningos prigimties požymį – juodai dažytus vokus, to nieku gyvu neketino atsisakyti. Atrodė mažesnė, vyresnė ir beveik negraži. Iškili krūtinė, tokia kerinti po čigoniškomis palaidinukėmis, dabar, vilkint tamsiu švarkeliu, pūpsojo atsikišusi kaip balkonas. Gregoris nejučia tarė sau, kad Karmenos susikurta egzotiška asmenybė gerokai prašoko originalą, ir davė sau žodį nebesiūlyti jai pakeisti stiliaus. Nebijok, kai tik gausiu vaiką, vėl būsiu tokia, kokia buvusi, nukaitusi pažadėjo Karmena. Pažvelgusi į veidrodį, negalėjo savęs pažinti. Lagaminėlyje ji vežėsi medinį drakoniuką, Gregorio padovanotą paskutinę akimirką: kad tau sektųsi, o tau turi pasisekti, tarė jis. Taip pat turėjo šūsnį dokumentų,

nežabotos vaizduotės vaisių, brolio Chuano Chosė nuotraukų ir laiškų, kuriais ketino pasinaudoti, nepaisydama padorumo taisyklių. Be to, Rivzas iš anksto susisiekė su Leo Galupiu, prašydamas jai padėti, nes buvo įsitikinęs, kad jo geras draugas turi begalę pažinčių ir nepripažįsta jokių kliūčių. Jis patarė Karmenai pasikliauti tuo maloniu italu iš Čikagos ir nepaisyti gandų, kad jis sukčius ir perėjūnas. Jam buvo prikišama, kad jis susikrovęs turtą juodojoje rinkoje, todėl ir negrįžtąs į Jungtines Amerikos Valstijas. Iš tiesų buvo kitaip: baigęs tarnybą kariuomenėje, jis liko Vietname ne tiek dėl lengvų pinigų, kiek dėl to, kad jam patiko suirutė ir netikrumas, jis buvo gimęs tokiam netikėtumų pilnam gyvenimui ir Vietname jautėsi kaip žuvis vandenyje. Pinigų jis neturėjo, buvo kilniaširdis plėšikas. Beprekiaudamas įstatymo paribyje, susikalė daug turto, tačiau nemažai išleido šelpdamas tolimus gimines, padėdamas nelaimėn pakliuvusiems draugams ir pakratydamas kišenę kiekvieną kartą, kai pastebėdavo ką nors vargstant. Karas suteikė jam galimybę lobti per nešvarius sandėrius ir, kita vertus, reikalavo remti devynias galybes užuojautos vertų žmonių. Jis gyveno sandėlyje, kur riogsojo dėžės su amerikietiškomis prekėmis, skirtomis vietnamiečiams, ir Rytų retenybėmis savo tėvynainiams, nuo ryklių pelekų impotencijai gydyti iki moterų plaukų perukams gaminti, nuo kiniškų miltelių saldiems sapnams sapnuoti iki auksinių ir dramblio kaulo senovinių dievukų statulėlių. Viename kampe stovėjo dujinė viryklė, ten jis gamino gardžius sicilietiškus patiekalus, kuriais ramino tėvynės ilgesį ir maitino keletą badmiriaujančių vaikų, tik jo dėka neiškeliaujančių anapus. Ištikimas Gregoriui Rivzui duotam žodžiui, su apvytusių gėlių puokšte oro uoste laukė Karmenos. Ne iš karto ją pažino, nes tikėjosi plazdančių sijonų, gausybės vėrinių ir apyrankių, o išvydo neišvaizdžią, ilgos kelionės ir karščio nu-

kamuotą damą. Ji taipgi sunkiai jį pažino, nes Gregoris buvo jį nupiešęs kaip tipišką mafiozą, o prieš akis jai pasirodė trubadūras, nužengęs iš senovinių paveikslų, tačiau jis laikė iškėlęs lentelę su užrašu TAMARA, ir taip jie susirado vienas kitą minioje. Nesijaudink, brangioji, dabar aš rūpinsiuos tavimi ir tavo reikalais, tarė bučiuodamas jai į abu skruostus. Tesėjo savo žodį. Melagingai prisiekė notarui, kad Tuja Nguyen neturi giminių, pats parašė tariamai Chuano Chosė laiškus apie sužadėtinės nėštumą, sumontavo nuotraukas, kuriose jie abu stovėjo apsikabinę įvairiose vietose, padirbo liudijimus ir antspaudus, sugebėjo permaldauti nepaperkamus valdininkus ir papirkti paperkamus, atliko visus reikalus taip mikliai, kaip žmogus, įpratęs žvejoti drumstame vandenyje. Buvo jis gražių manierų, išvaizdus ir linksmas, ryškių pietietiškų veido bruožų, vešliais juodais plaukais, supintais į trumpą kasytę. Karmena paprašė jį, kad, einant pirmą kartą pas Tują Nguyen, jis ją palydėtų, nes, taip ilgai laukus tos akimirkos, dabar, vien pagalvojus, kad pamatys kūdikį, jai linko kojos. Tuja nuomojosi kambarėlį dideliame name, kuris prieš karą priklausė turtingų prekybininkų šeimai, o dabar buvo išnuomotas dvidešimčiai įnamių. Jie tik vargais negalais rado ieškomą kambarį, smelkdamiesi pro žmonių šurmulį, dūkstančius vaikus, radijų ir televizorių bliovimą. Duris atidarė moters šešėlis skarele aprišta galva ir nenuspėjamos spalvos suknele. Iš pirmo žvilgsnio buvo aišku, kad Tuja Nguyen nemelavo – ji sunkiai sirgo. Tikriausiai apskritai buvo mažo ūgio, tačiau atrodė tiesiog sunykusi, lyg kaulai būtų ūmai sutrumpėję, bet oda nespėjusi susitraukti. Ji buvo nenuspėjamo amžiaus, nes iš veido panėšėjo į nukaršusią senutę, o iš kūno – į paauglę. Labai mandagiai su jais pasisveikino, atsiprašė dėl netvarkos kambaryje ir pasodino ant lovos, paskiau pasiūlė arbatos ir, nelaukdama atsakymo, užkaitė arbatinį ant viryklėlės,

stovinčios ant vienintelės kėdės. Kampe buvo matyti altorėlis su Chuano Chosė Moraleso nuotrauka ir aukomis: gėlėmis, vaisiais ir smilkalais. Tuoj atvesiu Dajų, pasakė ir išėjo lėtais žingsniais. Karmena jautė, kaip sunkiai dunksi širdis krūtinėje, ir drebėjo visu kūnu, nors kambaryje tvyrojo tokia tvanka, kad rasojo sienos, o kampuose vešėjo žali pelėsiai. Nujautęs, jog tai pati sunkiausia akimirka moters gyvenime, Leo Galupis buvo bepuoląs jos prilaikyti, tačiau nedrįso paliesti.

Dajus Moralesas įėjo į kambarį, įsikibęs motinai į ranką. Tai buvo tamsiaplaukis, liesas berniukas, dvejų metukų, palyginti didokas, pasišiaušusiais it šepetys plaukais, labai rimtu veidu; rytietišką kilmę liudijo tik įkypos akys ir vokai be blakstienų. Atrodė kaip du vandens lašai panašus į tokio pat amžiaus Chuaną Chosė, kurio nuotrauka kabojo Inmakuliados ir Pedro Moraleso namuose ant sienos, tik nesišypsojo. Karmena bandė atsistoti, bet, pristigusi jėgų, vėl klestelėjo ant lovos. Staiga jai dingtelėjo beprotiška mintis, jog tai tas pats kūdikis, prieš dešimt metų drauge su vaisiaus vandenimis šleptelėjęs Olgos virtuvėje, kūdikis, jai pažadėtas nuo amžių pradžios. Ūmai netekusi laiko nuovokos, išsigandusi tarė sau, ką veikia jos sūnelis šiame varganame būste. Tujai kažką pasakius, lyg sutraliavus, mažylis nedrąsiai žingtelėjo į priekį ir ištiesė rankutę Leo Galupiui. Tuja vėl pasakė kažką, sučiulbėjusi kaip paukštelis, ir jis pasigręžė į Karmeną, ketindamas ir su ja panašiai pasisveikinti, tačiau jų akys susitiko, ir jie sužiuro vienas į kitą, tarytum atpažindami po ilgo išsiskyrimo. Galiausiai ji ištiesė rankas, pakėlė jį ir apžargomis pasisodino ant kelių. Jis buvo lengvas kaip kačiukas. Sėdėjo ramiai, tylėdamas, pagarbiai žiūrėdamas į Karmeną.

– Dabar ji bus tavo mama, – angliškai tarė Tuja Nguyen ir pakartojo savo kalba, kad vaikas suprastų.

* * *

Karmena Morales praleido Vietname vienuolika savaičių, tvarkydama įvaikinimo reikalus ir laukdama Jungtinių Amerikos Valstijų vizos savo sūnėnui. Viskas galėjo baigtis daug greičiau, bet ji niekada to nesužinojo. Iš pradžių visu greičiu puolęs jai į pagalbą ir vieną po kitos sparčiai įveikdamas iš pažiūros nenugalimas kliūtis, Leo Galupis netikėtai įklimpo su dokumentais, ėmė atidėlioti galutinius sprendimus, taip painiai ir miglotai teisintis, kad jam pačiam buvo sunku paaiškinti, kodėl reikalai taip užsitęsė. Pragyvenimas mieste pasirodė kur kas brangesnis, nei ji įsivaizdavo, ir, mėnesiui nepraslinkus, Karmenai pritrūko pinigų. Gregoris Rivzas atsiuntė jai banko perlaidą, bet pinigai beregint išėjo kyšiams ir viešbučio sąskaitoms apmokėti, ir, kai ji jau ketino griebtis savo santaupų, atskubėjo pagalbon Galupis. Girdi, pradėjęs naują verslą su dramblio kaulu, ir pinigai nebetelpą kišenėse, ji neturinti jokios teisės atsisakyti pagalbos, juo labiau kad vargstanti dėl Chuano Chosė, jo geriausio ir mylimiausio draugo, su kuriuo jis nespėjęs atsisveikinti. Karmena įtarė, kad jis nebuvo nė girdėjęs apie jos brolį prieš tai, kai Gregoris paprašė jai padėti, tačiau tikrintis būtų buvę negražu. Ji neleido jam apmokėti viešbučio sąskaitos, tačiau sutiko persikelti į jo būstą, kad būtų mažiau išlaidų. Persikraustė su savo lagaminėliu ir kuprine, prikrauta karolių ir akmenukų, kurių prisipirko laisvalaikiu, taipgi ir mažyčių suakmenėjusių neolito gyvių ir vabzdžių, ketindama juos panaudoti segėms. Ji nė neįtarė, kad šis vyriškis, važinėjantis magnato automobiliu ir švaistantis pinigus į visas puses, galėtų gyventi būste, panašiame į uosto sandėlį, skrynių ir metalinių lentynų labirinte, kraute prikrautame visokiausių prekių. Vienu žvilgsniu apmetė žygio lovelę, šūsnis knygų, dėžes plokštelių ir įrašų, puikų grotuvą ir

nešiojamą televizorių su drabužių kabykla vietoj antenos. Galupis parodė jai virtuvę ir kitus būsto patogumus, supažindino su vaikais, kaip tik tuo metu atbėgusiais pavalgyti, perspėjo ją, kad neduotų jiems pinigų ir nepaliktų rankinuko ten, kur jį galėtų pasiekti jų graibštūs pirštai. Vidury tos sumaišties, primenančios lauko stovyklą, nepaprasta staigmena buvo vonios kambarys lentelėmis apkaltomis sienomis, su didele vonia, dideliais veidrodžiais ir raudonais minkštutėliais rankšluosčiais. Tai pats didžiausias turtas, pakliuvęs man į rankas, tiesiog neįsivaizduoji, kaip sunku gauti gerų rankšluosčių, glostydamas juos šypsojosi namų šeimininkas. Galiausiai nuvedė Karmeną į patį sandėlio galą, kur viena ant kitos sukrautomis dėžėmis buvo atitvėręs gana didoką plotą, o vietoj durų pastatęs įspūdingą širmą. Viduje Karmena išvydo plačią lovą po baltutėliu tinklu nuo uodų, stilingus juodo lako baldus su tapytais gervių ir vyšnių žiedų ornamentais, šilkinius kilimus, siuvinėta drobe uždengtas sienas ir mažyčius, iš ryžių popieriaus pagamintus žibintus, skleidžiančius jaukią šviesą. Leo Galupis įrengė jai kinų imperatorienės menę. Ten ji glaudėsi kelias savaites, toli nuo gatvės triukšmo ir karo griausmo. Kartais jai kildavo klausimas, kas sukrauta aplink tose mįslingose dėžėse, įsivaizduodama brangenybes, turinčias savo istoriją, ir jausdama ore plevenant tų daiktų dvasią. Gyveno patogiai, geroje draugijoje, tačiau graužiama neramaus laukimo.

– Kantrybės, kantrybės, – guodė ją Leo Galupis, pastebėjęs, kad ji puola į neviltį. – Įsivaizduok, kad jeigu Dajus būtų tavo vaikas, tau reikėtų jo laukti devynis mėnesius. Devynios savaitės – gryni niekai.

Ilgomis laisvalaikio valandomis, kai nelankydavo Tujos ir Dajaus, Karmena klaidžiodavo po prekyvietes, pirkdama medžiagų savo papuošalams, piešdama tos keistos kelionės įkvėp-

tus piešinius. Jai galvoje netilpo, kad tokio neregėto karo įkarštyje ji gali kaip turistė vaikščioti po prekyvietes. Nors tuo metu didžioji dalis amerikiečių kariuomenės jau buvo pasitraukusi iš šalies, karo veiksmai buvo pasiekę viršūnę. Vykdama į Vietnamą, ji vaizdavosi miestą kaip milžinišką karinę stovyklą, kur jai teks ieškoti sūnėno tarp kareivių ir tranšėjų, tačiau dabar ramiai sau vaikščiojo siauromis gatvelėmis margoje minioje, iš pažiūros nieko bendra neturinčioje su karu. Jei pakalbėtum su žmonėmis, tau susidarytų visiškai kitoks vaizdas, sakė jai Galupis, tačiau, nemokėdama kitos kalbos, išskyrus anglų, ji jautėsi labai vieniša. Nors ir neturėdama tokio tikslo, galų gale nutolo nuo tikrovės, rūpindamasi tik tuo, kas jai buvo svarbiausia: mažyliu Dajumi ir savo darbu. Jai atsivėrė kiti horizontai, Azija sudomino ją, persmelkė, pakerėjo. Ji suprato, kad menkai pažįsta pasaulį ir kad, norėdama pasiekti pripažinimą ir užsitikrinti ateitį, kaip buvo užsibrėžusi apsiimdama rūpintis Dajumi, kasmet turės keliauti į tolimus egzotiškus kraštus ieškoti retų medžiagų ir naujų idėjų.

– Aš tau siųsiu įvairių karoliukų, turiu daug pažinčių, galiu gauti visko, ko tik pageidausi, – pasisiūlė Galupis, nelabai suvokdamas Karmenos amato esmės, bet numanydamas jo komercines galimybes.

– Medžiagas aš turiu pati pasirinkti. Kiekvienas akmenukas, kiekviena kriauklė, kiekvienas medžio ar metalo gabaliukas man pakiša kokią nors mintį.

– Čia niekas nesidomėtų tuo, ką tu pieši. Nesu matęs nė vienos elegantiškos moters, kuri dabintųsi ausis kaulų atšaižomis ir plunksnomis.

– O pas mus dėl jų mušasi. Moterys pasiryžusios dvi dienas nevalgyti, kad tik galėtų nusipirkti tokius auskarus. Kuo brangiau juos parduodu, tuo labiau joms patinka.

– Svarbu, kad nenusižengi įstatymams, – nusijuokė Galupis.

Karmenai prailgo dienos, ją nukamavo karštis ir drėgmė. Garbios matronos kostiumėliu ji vilkėdavo tik būtiniausiu atveju, kitu laiku vaikščiodavo su paprasta medvilnine tunika, įsispyrusi į prekyvietėje pirktus kaimiškus sandalus. Didumą laiko praleisdavo sandėlyje skaitydama ir piešdama, ūžiant dideliems ventiliatoriams. Vakare pareidavo Galupis, nešinas krepšiais maisto, išsimaudydavo po dušu, persirengdavo, apsimaudavo puskelnes, uždėdavo plokštelę ir pradėdavo gaminti valgyti. Netrukus prigužėdavo svečių, subėgdavo beveik visi vaikai, šurmuliuodami ir juokdamiesi lakstydavo po sandėlį, o pavalgę visi išsiskirstydavo, nepasakę nei ačiū, nei sudie. Kartais Galupis pasikviesdavo draugų amerikiečių, karių arba korespondentų, visi ilgai vakarodavo gurkšnodami viskį ir rūkydami marihuaną. Niekas nesistebėdavo išvydęs Karmeną, lyg ji visada būtų gyvenusi su Galupiu. Retkarčiais jiedu eidavo į restoraną, o ištaikęs laiko, Galupis vežiodavo ją po miestą rodydamas kiekvieną kampelį, nuo margų varguomenės rajonų, kur virė tikras gyvenimas, iki europiečių ir amerikiečių gyvenamųjų kvartalų, kur namuose buvo kondicionuotas oras ir butelinis vanduo.

– Važiuojam tau nupirkti karalienės pašvitų, šiandien esame pakviesti vakarienės į ambasadą, – pareiškė jis vieną dieną.

Nuvežė ją į prabangiausią prekybos centrą ir paliko su pluoštu banknotų saujoje. Ji sutriko: tiek daug metų siūdinosi drabužius ir nė neįtarė, kad suknelė galėtų taip brangiai kainuoti. Atvažiavęs po trijų valandų, naujasis draugas rado ją sėdinčią ant laiptų su bateliais rankoje ir besikeikiančią iš nevilties.

– Kas atsitiko?

– Viskas siaubinga ir brangu. Dabar moterys plokščios kaip lentos. Mano arbūzai netelpa nė vienoje suknelėje, – suniurzgė ji, rodydama į krūtis.

– Malonu girdėti, – nusijuokė Galupis ir nuvežė ją į indų kvartalą, kur nupirko nuostabų, auksu kraštuotą arbūzų spalvos šilkinį sarį, Karmena be niekur nieko apsisiautė juo, jausdamasi kur kas smagiau nei su ankšta prancūziška suknele, skirta išsekusioms moterims.

Tą vakarą, atsidūrusi ambasados menėje, svečių minioje Karmena pastebėjo žmogų, kurį dažnai prisimindavo, nesitikėdama kada nors sutikti. Pražilęs, bet nė kiek nepasikeitęs iš veido, apsivilkęs smokingu, su viskio taure rankoje, su kažkuo šnekėjosi Tomas Kleitonas. Laikinai nutraukęs politikos žurnalisto karjerą, jis atvyko į Vietnamą rinkti medžiagos knygai. Tiesa, daugiau laiko praleisdavo pobūviuose ir klubuose nei fronte, tvirtai laikydamasis savo teiginio, kad tikrasis karas vyksta salonuose. Galėjo patekti visur, netgi ten, kur žurnalistai nepageidaujami, turėjo pažinčių ir vyriausiojoje karinėje vadovybėje, ir diplomatiniame korpuse, ir vyriausybėje, ir miesto aukštuomenėje, todėl beregint susidomėjo dar nematyta žavia moterimi. Iš tamsaus gymio, juodai apvedžiotų akių ir prašmatnaus sario nusprendė, kad ji iš Indijos. Pastebėjo, kad ir ji žiūri į jį, priėjo ištaikęs progą. Karmena padavė jam ranką ir prisistatė įprastu vardu: Tamara. Daugel kartų ji svarstė, ką darytų, jei pasitaikytų susitikti pirmąjį mylimąjį, taip lemtingai pakreipusį jos gyvenimą, tačiau niekada jai neateidavo į galvą mintis, kad nežinos, ką pasakyti. Ilgainiui išblėso pagieža, ir ji nustebo suvokusi, kad visiškai abejinga tam išpuikėliui, kurio nebegebėjo prisiminti nuogo. Pastebėjo, kad jis šnekasi su Galupiu, žvilgčiodamas į ją akies krašteliu, tikriausiai susidomėjęs, ir apstulbo prisiminusi, jog kadaise jo taip karštai geidė. Nepagalvojo, kaip ne kartą galvodavo būdama viena, koks būtų buvęs jų sūnus, nes dabar, išskyrus Dajų, negalėjo įsivaizduoti kitokio sūnaus. Lengvai atsiduso įsitikinusi, kad

jis jos nepažino, ir drauge nuoširdžiai apgailestavo, jog tiek daug laiko prarasta beapverkiant neatlieptą meilę.

– Niekada nesu jūsų čia matęs. Iš kur jūs? – grįžtelėjęs į ją, paklausė Tomas Kleitonas.

– Iš praeities, – atsakė Karmena ir nusisukusi nuėjo į balkoną pasigrožėti miestu, kuris žiburiavo apačioje, lyg karas būtų vykęs kitoje šalyje.

Grįžę namo, Karmena ir Leo Galupis atsisėdo po ventiliatoriumi ir, nedegdami šviesos, prieblandoje, vien gatvės žibintų skaidrinamoje, aptarė pobūvį. Jis pasiūlė jai vyno, bet ji paklausė, ar jis kartais neturi skardinės sutirštinto pieno. Peilio smaigaliu pradūrusi dvi skylutes, ji pasidėjo ant grindų keletą priegalvių ir, patogiai įsitaisiusi, ėmė čiulpti saldų tirštį, kritiškomis gyvenimo akimirkomis ne kartą pragiedrinusį nuotaiką. Galiausiai Galupis išdrįso paklausti apie Kleitoną, mat, pasak jo, per tą trumpą susitikimą pastebėjęs keistą jos elgesį. Tuomet Karmena nuosekliai, nepraleisdama nė menkiausios smulkmenos, papasakojo, kas jai kadaise nutiko, pirmą kartą prisipažino, ką patyrė Olgos virtuvėje, kaip kentėjo ir bijojo, kaip klejojo ligoninėje, ką ištvėrė skaistykloje, išpirkdama ne vien savo nuodėmę, kurios dalies jis nenorėjo prisiimti. Žodis po žodžio Karmena papasakojo Galupiui visą savo gyvenimą. Jau švito, kai ji, tarsi apsivalydama, atskleidė visas savo paslaptis, išliejo ilgai tramdytas ašaras ir suvokė, kaip gera atverti širdį patikimam draugui. Paskutinįsyk siurbtelėjusi sutirštinto pieno, žiovaudama išsitiesė ant grindų, palaužta nuovargio, paskiau palinko prie savo naujojo draugo ir švelniai pabučiavo jam į kaktą. Galupis griebė jai už riešo ir pabandė prisitraukti arčiau, bet Karmena pakreipė galvą, ir jo bučinys praslydo pro šalį.

– Negaliu, – tarė ji.

– Kodėl?

– Nes esu ne viena, dabar turiu sūnų.

Karmena Morales pakirdo auštant, ir jai pasidingojo, kad Leo Galupis žiūri į ją, stovėdamas prie širmos, tačiau dar nebuvo visai atsibudusi ir galbūt sapnavo. Ją kamavo tas pats košmaras, persekiojąs ją metų metus, tačiau šįkart ten nebuvo Tomo Kleitono, o vaikui, tiesiančiam į ją rankytes, ant galvos nebuvo užmautas popierinis maišelis: ji aiškiai matė Dajaus veido bruožus.

Karmena ir Leo Galupis priprato vienas prie kito, kaip seni sutuoktiniai ramiai ir jaukiai gyvendami po vienu stogu. Karmena pamažu įgudo prie motinystės, kas dieną eidavo su Dajumi vis toliau pasivaikščioti, išmoko kelis vietnamietiškus žodžius ir išmokė jį angliškų, papasakojo apie savo pomėgius, būgštavimus, artimuosius. Tuja nuvežė ją dviem dienoms paviešėti pas savo tėvus, kad tie galėtų atsisveikinti su vaikaičiu. Jie siūlėsi patys rūpintis vaikeliu, baisėdamiesi, kad jis atsidurs už jūrų marių, tačiau Tuja puikiai suprato, jog čia jos sūnelis visada būsiąs mišrūnas, pavainikis, antrarūšis, vargšas ir neturėsiąs jokių perspektyvų. Jam būsią nelengva pritapti ir Amerikoje, tačiau ten jo laukianti šviesesnė ateitis, nereikėsią dirbti žemės sklypelio, visos giminės turto. Leo Galupis siūlėsi juos lydėti, nes dabar esą ne tie laikai, kad dvi moterys su vaiku galėtų važinėti be apsaugos. Karmenai tai buvo dar vienas įrodymas, žinomas nuo pat vaikystės ir ne kartą Džoanos ir Sjuzenos patvirtintas, jog vyrai ir moterys gyvena toje pačioje vietoje ir tuo pačiu laiku, tačiau skirtinguose matmenyse. Ji gyveno per petį žvilgčiodama atgal, saugodamasi tikrų ir įsivaizduojamų pavojų, visada pasiruošusi gintis, triūsdama dukart sunkiau nei vyras, o pelnydama perpus mažiau. Tai, kas jiems atrodo paprasta ir neverta dėmesio, jai esti grėsmė,

reikalaujanti apskaičiavimų ir strategijos. Toks paprastas dalykas kaip išvyka į kaimą moteriai gali atrodyti kaip iššūkis likimui, pikta pagunda. Visa tai ji aptarė su Galupiu, ir jis didžiai nustebo, kad niekada anksčiau nebuvo apie tai pagalvojęs. Tujos tėvai buvo neturtingi ir nepatiklūs kaimiečiai, į svetimšalius žiūrėjo su neapykanta, nors duktė jiems ilgai viską aiškino. Ligonė geso akims bežiūrint, lyg būtų laikiusi vėžį atstu iki atvykstant Karmenai, tačiau, įsitikinusi, jog vaikas patenka į geras rankas, pasidavė nesipriešindama. Ramia širdimi atsisveikino su gyvenimu. Prieš mirtį stengėsi palengva nusišalinti nuo sūnaus, kad jis ilgainiui ją pamirštų, lyg jos nė būti nebuvę, tardama sau, jog taip jiems būsią lengviau išsiskirti. Švelniai išdėstė Karmenai savo mintį, ir ši nedrįso jai prieštarauti. Tuja dažnai prašydavo, kad ji išsivestų vaiką nakčiai: man šiandien negera, sakydavo, būtų ramiau likti vienai, tačiau, jiems išeinant, nusisukdavo į sieną slėpdama ašaras, o kai sūnus grįždavo, akys jai nušvisdavo. Vaikščioti beveik jau nebepajėgė, skausmas beveik nemalšo, bet ji nesiskundė. Atsisakė ligoninės vaistų, nuo kurių išsekdavo jėgos ir pykindavo, bet nė kiek nepalengvėdavo. Ji eidavo pas seną akupunktūros meistrą, Karmena kartais ją lydėdavo į tuos keistus seansus, į tamsų, cinamonais kvepiantį kambarėlį, kur jis gydydavo ligonius. Tuja atsiguldavo ant siauro demblio su šen bei ten ant sunykusio kūno styrančiomis adatomis ir snūduriuodavo užsimerkusi. Grįžus Karmena ją paguldydavo į lovą, paruošdavo pypkę su opijumi ir, pamačiusi, kad ji gvaibsta nuo narkotikų, vesdavosi vaiką valgyti ledų. Į pabaigą ligonė jau nesikėlė iš lovos, ir Dajus visiškai persikraustė į Galupio sandėlį, kur kartu su naująja motina miegojo plačioje kiniškoje lovoje. Italas pasamdė moterį mirštančiajai prižiūrėti ir kasdien vežiodavo ją automobiliu pas akupunktūros meistrą. Tuja Nguyen

vis nekantriau klausinėdavo, kaip sekasi tvarkyti dokumentus, trokšdama, kad Dajus gyvas ir sveikas kuo greičiau išvyktų į tėvo šalį, ir kiekviena uždelsta diena jai užduodavo širdį.

Vieną sekmadienį Karmena ir Galupis nuvežė vaiką atsisveikinti su motina. Pagaliau buvo įveiktos paskutinės kliūtys, Dajus buvo pripažintas teisėtu Karmenos Morales sūnumi, turėjo pasą ir vizą ir rytojaus dieną turėjo išskristi į Ameriką, o ten – suleisti savo šaknis. Jie paliko Tują su vaiku vieną kelioms minutėms. Dajus atsisėdo ant lovos krašto, nujausdamas, jog tai lemtinga akimirka, jog taip ir turi būti, nes po daugelio metų, kai moksliniuose žurnaluose buvo spausdinami pokalbiai su juo, naujuoju matematikos šviesuliu, jis man prisipažino, kad vienintelis gyvas vaikystės prisiminimas iš Vietnamo – išbalusi moteris degančiomis akimis, bučiuojanti jam į skruostą ir įteikianti geltoną paketėlį. Parodė jį man: ten buvo senas nuotraukų albumas, įvyniotas į šilkinę skarelę. Karmena ir Galupis laukė už durų, kol pagaliau ligonė juos pašaukė. Išvydo ją atsirėmusią į priegalvį, romiai šypsančią. Paskutinįsyk pabučiavusi vaiką, ženklu paprašė Galupį, kad jį išvestų. Karmena atsisėdo šalia ir paėmė moteriai už rankos, o skruostais jai riedėjo karštos ašaros.

– Ačiū tau, Tuja. Tu man padovanojai tai, ko labiausiai troškau gyvenime. Nesirūpink, Dajui būsiu gera mama, nė kiek ne blogesnė už tave, garbės žodis.

– Visi mes darom, ką galim, – švelniai tarė ji.

Truputį vėliau, kai Moralesų šeima šventė Dajaus atvykimą į Ameriką, Leo Galupis suruošė kuklias laidotuves ir palydėjo Tują Nguyen į paskutinę kelionę. Per tas vienuolika savaičių pasikeitė daugelio žmonių likimai, to neišvengė nė perėjūnas iš Čikagos, prieš kelias dienas pajutęs buką skausmą krūtinėje, ten, kur kitados plakė nerami pagyrūno ir vėjavaikio širdis.



Dajus buvo atgaivos vėjas Karmenos Morales gyvenime, ji pamiršo visas praeities meilės nesėkmes, piniginius sunkumus, vienatvę ir ateities baimę. Rytojus jos akims atrodė skaidrus ir giedras, lyg atsispindėjęs ekrane: ji pasiaukosianti šiam vaikui, padėsianti visame kame, vesianti už rankos gyvenimo keliu, kad nesukluptų užkliuvęs už kliūčių, saugosianti nuo visų įmanomų kančių, taipgi nuo ilgesio ir liūdesio.

– Man regis, pirmiausia dera pakrikštyti mažylį kiną, kad būtų mūsiškis, o ne mauras, – švenčiant vaiko atvykimą, pareiškė dvasiškasis tėvas Laragibelis, glausdamas jį prie savo plačios baskų valstiečio krūtinės, kurioje visada plakė jautri širdis, tik jaunystėje jis nedrįso jos rodyti žmonėms. Vis dėlto Karmena pasistengė atidėti krikštynas, nenorėdama varginti Dajaus visokiomis permainomis, o antra vertus, budizmas jai atrodė pagarbos vertas tikėjimas ir, galimas daiktas, dar pažangesnis nei krikščionybė.

Naujoji motina atliko visas būtiniausias įvaikinimo ceremonijas, pristatė sūnelį paeiliui visiems giminėms ir draugams, gyvenantiems priemiestyje, ir kantriai bandė jį mokyti tarti sunkiai ištariamus savo naujųjų senelių ir gausybės artimųjų vardus, tačiau Dajus, netardamas nė žodžio ir nepaleisdamas Karmenos rankos, išsigandęs žiūrėdavo į visus juodomis akimis. Nuvedė jį ir į kalėjimą aplankyti Olgos, apkaltintos verčiantis juodąja magija, norėdama klausti patarimo, gal ji žinanti, kaip reikėtų jį maitinti, nes, išvykęs iš Vietnamo, tik gėrė vaisių sultis, sulyso ir kiekvieną akimirką galėjo užgesti kaip žvakė. Karmena ir Inmakuliada neišmanė, ką daryti, vedė jį pas gydytoją, kuris, atlikęs visus tyrimus, pareiškė, kad vaikas sveikas kaip ridikas, ir prirašė jam vitaminų. Naujoji močiutė nėrėsi iš kailio,

gamindama meksikietiškus valgius su azijietišku prieskoniu, ir per jėgą girdė žuvų taukais, kuriais kadaise kankino savo šešis vaikus, tačiau niekas negelbėjo.

– Jis ilgisi motinos, – pareiškė Olga, vos tik jį išvydusi pro pasimatymų salės grotas.

– Vakar gavau žinią, kad ji mirė.

– Paaiškink jam, kad ji visada šalia jo, nors jis negali jos regėti.

– Jis dar per mažas, kad permanytų tokius dalykus, tokio amžiaus vaikai nesupranta abstrakčių sąvokų. Be to, nenoriu prigrūsti jam į galvą prietarų.

– Ak, vaikeli, tu nieko neišmanai, – atsiduso žiniuonė. – Mirusieji niekada neapleidžia gyvųjų.

Olga įsikūrė kalėjime taip mikliai, kaip kitados, klajodama sunkvežimiu, kiekvieno postovio metu įsitaisydavo, lyg ketindama ten gyventi iki mirties. Nelaisvė nė kiek nepaveikė jos geros prigimties, tik suteikė šiek tiek nepatogumų, labiausiai ją siutino neteisingi kaltinimai, ji niekada nesidomėjo juodąja magija, neduodančia jokio pelno, nepalyginti daugiau uždirbdavo padėdama klientams, užuot prakeikdama jų priešus. Ji nesibaimino dėl savo reputacijos, priešingai, buvo įsitikinusi, jog ši neteisybė tik pridės jai garbės, tačiau jaudinosi dėl savo kačių, patikėtų prižiūrėti kaimynei. Gregoris Rivzas ją nuramino, kad prisiekusieji nieku gyvu nepatikėtų, jog tariamo raganavimo apeigos galėtų kam nors pakenkti, tačiau turinti nieku gyvu neatskleisti savo tikrojo verslo, nes tuomet įstatymas bausiąs ją negailestingai. Ji nuolankiai sutiko atlikti bausmę, tačiau nuosaikumas nebuvo pagrindinis jos būdo bruožas, ir greičiau nei per savaitę savo kamerą pavertė konsultacijų kabinetu. Klientų jai netrūko. Kalinės mokėjo jai už viltingus patarimus, gydomuosius masažus, raminamosios hipnozės seansus, visagalius

talismanus ir ateities būrimą. Netrukus į ją ėmė kreiptis net kalėjimo prižiūrėtojai. Bičiuliai pamažu iš namų sunešė gydomąsias žoleles, buteliukus su įmagnetintu vandeniu, taro kortas ir paauksuotą gipsinį Budą. Sėdėdama savo kameroje, paverstoje rytietiška prekyviete, savo antgamtinės galios čiuptuvais galėjo pasiekti bet ką ir veiksmingai panaudoti savo kerus. Kalėjime ji buvo ne tik gerbiama, bet ir labiausiai lankoma, visas meksikiečių priemiestis voromis traukė pas ją į pasimatymų salę.

Baimindamasi, kad Dajus nenumirtų nuo išsekimo, Karmena nutarė paklausyti Olgos patarimo ir pusiau angliškai, pusiau vietnamietiškai, pusiau mimika paaiškino vaikui, kad jo mama persikėlė į kitą lygmenį, kur kūnas jai nebereikalingas: dabar ji tapusi mažyte perregima fėja ir saugo jį, sklandydama jam virš galvos. Ji pasinaudojo dvasiškojo tėvo Laragibelio pasakojimais apie angelą sargą. Pasak jo, prie kiekvieno žmogaus iš kairės stovi velnias, o iš dešinės – angelas, kuris yra trisdešimt trijų centimetrų, tiek, kiek metų Kristus gyveno žemėje, jis nuogas ir, dievaži, neturi sparnų, skraido varomas reaktyvinės jėgos, tai labiau atitinka dieviškąją judėjimo sistemą, nelabai išvaizdžią, bet kur kas patikimesnę nei paukščio sparnai, kaip aprašyta šventuosiuose raštuose. Nusenęs dorasis žmogus pasidarė dar didesnis keistuolis, taipgi sustiprėjo jo garsioji trečioji akis, būta nepaneigiamų liudijimų, kad jis matąs tamsoje, taip pat aiškiai suvokė, kas dedasi užpakaly jo, todėl per mišias niekas nedrįsdavo kuždėtis. Su neginčijamu moraliniu autoritetu jis vaizdžiai piešdavo velnius ir angelus, ir niekas, netgi Inmakuliada Morales, būdama labai pasenusių religinių pažiūrų, nesiryžo abejoti jo žodžiais. Pritrūkusi kalbos išteklių, Karmena nupiešė piešinį: pirmajame plane buvo Dajus, o aplink jį skraidė mažutė figūrėlė įkypomis Tujos Nguyen akimis su sraigtu ant galvos ir dūmų driekena iš paskos. Vaikas valandėlę žiūrėjo į piešinį,

paskiau gražiai sulankstė ir įsidėjo į Leo Galupio suklastotų nuotraukų albumą šalia savo tėvų, apsikabinusių tose vietose, kur jie niekada nė būti nebuvo. Beveik tuojau pat suvalgė pirmąjį amerikinį mėsainį.

Po savaitės susitikimų su giminėmis ir artimaisiais Karmena grįžo su sūneliu į Berklį, kur buvo įsirengusi savo lizdelį. Prieš išvykdama parsivežti Dajaus, išsinuomojo butą, apstatė šviesiais baldais ir pripirko devynias galybes žaislų. Butas buvo tik dviejų kambarių: vienas skirtas vaikui, kitame, savo miegamajame, įsirengė dirbtuvę. Jau nebepardavinėjo papuošalų gatvės kampe, bet atiduodavo į įvairias parduotuves. Vis dėlto pagunda prekiauti gatvėse buvo neįveikiama, savaitgaliais važiuodavo automobiliu į artimiausiuose miesteliuose vykstančias amatininkų muges. Taip ji gyveno daugelį metų, nepaisydama nepatogumų, dirbo nenuilsdama po aštuoniolika valandų per parą, maitinosi žemės riešutais ir šokoladu, miegojo automobilyje ir nesimaudė po dušu, tačiau, atsiradus vaikui, teko keisti gyvenimo būdą. Pardavė išklerusį geltonąjį kadilaką ir nusipirko tvirtą, erdvų furgoną, kur galėtų tilpti du miegamieji maišai, prireikus nakvoti toli nuo gyvenamų vietų. Jiedu visada būdavo drauge kaip kompanionai, Dajus padėdavo nešioti daiktus ir pastatyti staliuką, paskiau atsisėsdavo šalia ir žiūrėdavo, kaip ji aptarnauja klientus, arba žaisdavo, kai nusibosdavo, bėgiodavo po prekyvietę, o pavargęs užmigdavo ant žemės prie Karmenos kojų. Kadangi visose prekyvietėse visada susitikdavo tie patys amatininkai, beveik visiems Tamaros sūnus buvo pažįstamas, tad niekur kitur jis nesijausdavo toks saugus, kaip tuose sambūriuose, kur knibždėte knibždėjo vagių, girtuoklių ir narkomanų. Savaitės dienomis Karmena dirbdavo namie, o sūnelis niekur nuo jos nesitraukdavo. Ji mokė jį anglų kalbos, rodė pasaulį iš bibliotekos atsinešusi iliustruotų knygų, vesdavo pasivaikščioti

po miestą, į baseinus, parkus. Karmena ketino vesti jį į darželį, kai bus apsipratęs naujojoje tėvynėje, kad išmoktų bendrauti su savo bendraamžiais, tačiau kol kas jai siaubą kėlė netgi mintis, jog turėtų bent kelias valandas su juo išsiskirti. Ji išliejo jam visą švelnumą, susikaupusį per tuos metus, kai slapčia apraudojo savo nevaisingumą. Nė nenumanė, kaip dera auginti vaiką, ir neturėjo kantrybės skaityti vadovėlius, bet dėl to visai nesijaudino. Jiedu užmezgė nepertraukiamą ryšį, pagrįstą abipusiu supratimu ir gera nuotaika. Berniukas taip gražiai priprato žaisti tame pačiame kambaryje, kad statydavo pilis iš plastikinių kubelių ant to paties stalo, kur ji gamindavo plonyčius auksinius žiedus, įtverdama į juos mažyčius ikikolumbinio laikotarpio keraminius karoliukus. Vidurnaktį Dajus įlįsdavo pas Karmeną į lovą, ir jiedu apsikabinę miegodavo iki pat ryto. Po vienerių metų jis ėmė šypsotis, tačiau tomis retomis valandėlėmis, kai jie nebūdavo kartu, vaiko veidas vėl atrodydavo kaip bejausmė kaukė. Karmena be paliovos šnekėdavo su juo, per daug nesibaimindama, kad jis dar nekalba, kaip jis gali kalbėti, vargšelis, jei nemoka angliškai, o savo kalbą pamiršo, jis dabar kaip kurčnebylys, tačiau, kai turės ką sakyti, prakalbės, pirmadieniais aiškindavo ji telefonu Gregoriui. Ji neklydo. Kai jam suėjo ketveri ir nebeliko vilčių, kad jis ims kalbėti, Karmena, visų primygtinai skatinama, norom nenorom nuvedė jį pas specialistą, ir šis, kruopščiai jį ištyręs ir apžiūrėjęs, bet neišgavęs nė menkiausio artikuliuoto garso, patvirtino tai, ką Karmena jau seniai žinojo, kad vaikas nėra kurčias. Nutvėrusi Dajų už rankos, nusivedė į parką. Atsisėdusi ant suoliuko prie tvenkinio, kur plaukiojo antys, pareiškė, kad, jeigu reikės mokėti gydytojui, velniop nueis vasaros atostogos, nes tiesiog neužteks pinigų.

– Mudu su tavimi, Dajau, suprantame vienas kitą be žodžių, tačiau, gyvendamas šiame pasaulyje, turėsi bendrauti su

žmonėmis. Piešinukais neišsiversi. Pasistenk bent šiek tiek kalbėti, kad galėtume važiuoti atostogų, kitaip viskas nueis šuniui ant uodegos...

– Man nepatinka tas daktaras, mama, jis dvokia sojų padažu, – taisyklinga anglų kalba atsakė berniukas. Buvo numanu, kad šnekumu jis niekada nepasižymės, tačiau bent jau paaiškėjo, kad jis ne kurčnebylys.

Laisvalaikis Karmenai tapo tikra prabanga, ji nustojo lankytis pas draugus ir eiti į pasimatymus, į kuriuos visai neseniai taip džiugiai skubėdavo. Ligi šiolei meilė jai teikė daugiau skausmo nei malonių prisiminimų, nes, pasak Gregorio, ji rinkdavosi pačius prasčiausius kandidatus, lyg būtų galėjusi įsimylėti tik tuos, kurie ją skriausdavo. Ji buvo įsitikinusi, kad nesėkmių periodas jai pasibaigė, bet, šiaip ar taip, turėjo saugotis. Daugel metų Inmakuliada Morales meldė senmergių globėją šventąjį Antaną Padujietį rasti vyrą jos keistuolei dukteriai, kuri, ir trisdešimties sulaukusi, rodės, vis negalėjo ateiti į protą. Kadaise Karmena kaip apsėsta ieškojo deramo gyvenimo draugo: kai įsigeisdavo vyro, jos sapnai virsdavo virtine gašlių vaizdinių, ji ilgėdavosi aistringų glamonių, karšto kūno, stiprios rankos ant liemens, duslaus balso prie ausies, tačiau dabar jai reikėjo ne vien gyvenimo draugo, bet ir gero tėvo Dajui. Prisiminusi visus vyrus, šmėkštelėjusius jos gyvenime, ji pirmąsyk suvokė, kaip ant jų pyksta. Svarstydavo, ar leistųsi mušama vaikui matant ir ar sutiktų maudyti sūnelį atvėsusiame vandenyje, kuriuo jau prausėsi meilužis. Ji peržvelgė visus pastarųjų metų meilužius, griežtai įvertindama kiekvieną, ir nutarė, kad geriausia gyventi vieniems. Motinystė sutramdė jos dvasią, o kūno poreikiams tenkinti nusprendė sekti Gregorio pavyzdžiu ir apsiriboti atsitiktiniais santykiais. Ji negalėjo suvokti, kodėl prieš dešimt metų pritrūko drąsos gimdyti, kodėl pasidavė baimei ir

beprasmiškų tradicijų prietarams: juk palyginti nesunku būti vieniša motina, dabar tarė ji sau. Atsiradus naujoms priedermėms, ji kunkuliavo energija, pašoko noras dirbti, vis įdomesni piešiniai gimdavo ant jos stalo, idėjos ir egzotiškos medžiagos, atvežtos iš tolimų kraštų ir apdorotos žnyplėmis, lituokliu ir plokščiareplėmis, tapdavo žaviais dirbiniais. Ji keldavosi anksti galvoje jau turėdama projektą, šiek tiek pagulėdavo mėgaudamasi vaiko kvapu ir šiluma, paskiau lipdavo iš lovos, apsivilkdavo siuvinėto šilko chalatą, Leo Galupio dovaną, užvirindavo vandens mangų arbatai, uždegdavo stalines Viktorijos laikų stiliaus lempas ir, džiugaus ryžto pagauta, imdavosi savo įrankių. Retkarčiais žvilgtelėdavo į miegantį sūnelį ir nusišypsodavo patenkinta. Mano gyvenimas liejasi per kraštus, tardavo ji sau, niekada nesu buvusi tokia laiminga.

KETVIRTA DALIS

Žiūrėk, ko prašai, ar dangus gali tai suteikti, dažnai sakydavo Inmakuliada Morales, ir šis perspėjimas Gregoriui Rivzui išsipildė kaip likimo ironija. Per kelerius metus jis palengva įgyvendino visus užsibrėžtus planus ir vis dėlto nesitenkino tuo, kas pasiekta, liepsnodamas vidine ugnimi. Negalėjo sustoti nė akimirkos, darbai padėdavo nuslopinti vidinį nerimą, tačiau, kai pasitaikydavo kelios minutės laisvalaikio, ramybės ir tylumos, jam dingodavosi, kad iš vidaus jį degina liepsna, tokia kaitri, jog, rodės, jam nebūdinga, tikriausiai perduota nežaboto tėvo arba senelio arkliavagio, arba dievaižin kokių prosenelių, paženklintų tuo pačiu nerimasties antspaudu. Jis degė keliolikos protėvių kartų kurstytoje ugnyje. Vidinio poreikio varomas, jis tapo nugalėtojo įvaizdžiu kaip tik tuo metu, kai negailestingos sistemos mechanizmas galutinai sutraiškė hipių bukoliškąjį nuoširdumą ir amžinąjį naivumą. Niekas negalėjo jam prikišti netramdomos puikybės, nes šalyje jau artėjo nežaboto godumo epocha. Pralaimėtas karas skatino visus nuslėpti gėdą, atsigriebti kitomis priemonėmis. Apie tai nebuvo kalbama, tik daugiau nei po dešimties metų istorija ir menas išdrįso pažaboti laisvėn ištrūkusius negandos demonus. Karmena stebėjo, kaip pamažu žlunga gatvės prekyba, kuria vertėsi jos geriausi draugai, atsisveikino su amatininkais, išstumtais Taivanio standartiniais gaminiais prekiaujančių krautuvininkų, matė, kaip

vienas po kito dingsta vargšai pamišėliai, kaip, visuomenės pamiršti, jie miršta iš bado ar išklysta keliais po platųjį pasaulį. Vietoj jų pasirodė kiti pamišėliai, kur kas baisesni, prisiminimų siaubo nukamuoti karo veteranai. Maištingos nuotaikos nuėjo į praeitį, jų vietą užėmė konformizmo maras, užkrėsdamas net universiteto studentus. Gausėjo vargdienių ir plėšikų, gatvės knibždėjo elgetų, girtuoklių, prostitučių, narkotikų prekeivių, vagių. Pasaulis krinka akims bežiūrint, dejavo Karmena. Gregoris Rivzas, niekada nepripažinęs svaičiojimų, kad artėja Vandenio amžius, tariamos brolybės ir ramybės era, nesutiko su ja, remdamasis švytuoklės dėsniu. Permainos neturėjo jokio poveikio jo gyvenimui: aklai siekdamas gerovės, jis jau buvo pralenkęs materializmo proveržį, pasireiškusį devintajame dešimtmetyje. Puikavosi savo laimėjimais, o kolegos svarstė sau vieni, kaip jis sugeba nugriebti pelningiausias bylas ir iš kur semiasi pinigų, kad išgali lakstyti po pobūvius, atostogauti prie Viduržemio jūros ir vilkėti šilkiniais marškiniais. Niekas nenumanė, kad jis prasiskolinęs bankams ir išdarinėja nutrūktgalviškus triukus su kreditinėmis kortelėmis. Rivzas stengėsi negalvoti apie tai, kad anksčiau ar vėliau teks apmokėti sąskaitas, ir, išsibaigus pinigams, imdavo naują paskolą, bankui aiškindamas, jog, subankrutavęs ar atsidūręs kalėjime, nieku gyvu negalėsiąs atsiskaityti ir jog pinigas traukia pinigą kaip magnetas. Ateitimi nesirūpino, turėjo pernelyg daug rūpesčių dabarčiai sutvirtinti. Jis girdavosi, kad jo nekankina sąžinės priekaištai, kad niekada dar nesijautęs tok stiprus ir nepriklausomas, todėl nesuprato, kodėl jam neduoda ramybės noras bėgti nežinia kur. Gyveno vienas ir neturėjo jokių įsipareigojimų, išskyrus tuos, kuriuos prisiimdavo atsiliepdamas į širdies balsą. Nuo dukters jį skyrė tik pusvalandis kelio automobiliu, vis dėlto susitikdavo su ja vos dukart per metus: įsisodindavo ją į savo prašmatnų

sportinį automobilį, pasinešęs per keturias valandas duoti jai tai, kas susikaupė per pusę metų. Po kiekvieno susitikimo parveždavo ją namo užverstą dovanomis, labiau derančiomis koketiškai moteriai nei paauglei moksleivei, ir persivalgiusią ledų ir pyragaičių. Buvo neįmanoma pripratinti, kad vadintų jį tėčiu, nes, jos nuomone, daug patogiau yra kreiptis vardu „Gregori" į tą beveik nepažįstamą žmogų, kuris pasirodo jos gyvenime dukart per metus nelyginant koks nelaikšis Kalėdų Senelis. Beje, niekada nebuvo ištarusi ir žodžio „mama". Mokytoja kartą net buvo išsikvietusi Samantą paklausti, ar Samanta iš tikrųjų buvo įvaikinta, kai jos tikruosius tėvus žiauriai nužudė banditų gauja. Pasiūlė pasitarti su vaikų psichologu, tačiau motina nuvežė dukterį tik į pirmąją konsultaciją, nes gydomosios terapijos seansas sutapo su jos jogos užsiėmimais. Apsieisiu be patarėjų, niekas mums nenurodinės, mes patys puikiai žinome, kas esame, tik man smagu mulkinti mokytoją, o ji tikra kvailė, kuo ramiausiai, kaip jai buvo įprasta, teisinosi Margareta. Tėvai priėjo prie išvados, jog mergaitė – nepaprastai lakios vaizduotės ir be galo sąmojinga. Jie neėmė į galvą, kad naktimis ji kaip kūdikis šlapinasi į lovą, bet užtat leido jai rengtis kaip suaugusiai moteriai, dažytis nagus ir lūpas, ji nežaidė su vaikais ir vartydavo akis kaip paleistuvė. Išskyrus tai, kad būta rūpesčių kiekvieną vakarą mauti neperšlampamas kelnaites tokio amžiaus mergaitei, kai jau prasideda pirmos lytinio auklėjimo pamokos, tėvai vargo neturėjo, ji augo kaip paslaptinga, bekūnė būtybė, kurios pagrindinė dorybė – nekristi niekam į akis. Buvo taip lengva ją pamiršti, kad vieną sykį tėvas pajuokavo, jog mergaitė tikriausiai segi Olgos vėriniu, todėl yra nepastebima.

Septynerius metus išdirbęs advokatų kontoroje, Gregoris Rivzas įgijo būtiniausius amato įgūdžius ir ydas. Išskirdamas jį iš kitų advokatų, viršininkas mokydavo pagrindinių gudrybių.

Jis buvo vienas tų smulkmeniškų ir įkyrių žmonių, geidžiančių viską tvarkyti savo nuožiūra, nepakenčiamas tipas, tačiau puikus advokatas, viską pastebėdavo, turėjo medžioklinio šuns uoslę ir tokią neprilygstamą iškalbą, kad gebėdavo įtikinti visus tarėjus ir teisėjus. Jis išmokė Rivzą kruopščiai nagrinėti kiekvieną bylą, ieškoti kad ir pačių nereikšmingiausių trūkumų ir planuoti strategiją kaip generolui mūšio lauke.

– Tai lyg šachmatai: laimi tas, kas numato daugiau ėjimų. Reikia pulti kaip žvėriui, bet blaiviai mąstyti. Jeigu nustosi valdytis, baigta. Stenkis pažinti save, mokykis tvardytis, priešingu atveju niekada neiškilsi tarp geriausiųjų, Rivzai, – kartodavo jis. – Esi ganėtinai užsispyręs ir sumanus, bet, stojęs į grumtynes, imi aklai kulti kumščiais.

– Tą patį sakydavo dvasiškasis tėvas Laragibelis Lurdo Dievo Motinos bažnyčios šventoriuje.

– Kas?

– Mano bokso treneris.

Rivzas buvo atkaklus ir tvirtas, lengvai nepasiduodavo ir nepalūždavo, grumdavosi iš paskutiniųjų, tačiau nemokėjo valdyti savo aistrų. Viršininkui patiko jo energija, jaunystėje jis pats užtektinai jos turėjo ir ligi šiolei nesiskundė, todėl mokėjo įvertinti kitus. Taip pat gyrė Rivzą už tai, kad nesitenkina tuo, kas pasiekta, o tai buvo puikus veiksnys: reikėdavo tik pakišti jam panosėn morką, ir jis kurdavo kaip triušis. Jis nelabai stebėdavosi, kartais suvokęs, jog mokinys dedasi į galvą jo žinias ir jomis naudojasi, stengdamasis kilti karjeros laiptais. Jis irgi taip elgėsi karjeros pradžioje, skirtumas tik tas, kad neturėjo tokio pat išmanaus viršininko, kuris laiku jį sustabdytų. Tardamasis, kad gerai pažįsta žmonių būdą, neabejojo, jog sugebės išlaikyti Rivzą kumštyje ir neribotą laiką išnaudoti jį savo labui – tai lyg arklį jodyti: duodi jam laisvę, kad leistųsi šuoliais, gerai nu-

vargini, o kai tik jis ima riesti sprandą, patrauki pavadį ir pažaboji, kad suprastų, kas šeimininkas. Nebe pirmą kartą taip darė ir kaip paprastai pasiekdavo gerų rezultatų. Tik labai retai pajusdavo pagundą atsiremti į to jauno, tokio panašaus į jį patį, advokato ranką: atrodė kaip sūnus, kurio visada troško. Sukūręs nedidelę imperiją, dabar, jau artėdamas prie aštuoniasdešimties, svarstė, kas galėtų ją paveldėti. Nebe daug malonumų liko mėgautis, kūnas nebeklausė vaizduotės akstinų, nebegebėjo gardžiuotis įmantriais patiekalais, vėliau nesikamuodamas nuo vidurių skausmų, o skaudžiausia tema buvo moterys. Jis žiūrėjo į Rivzą su pavydu ir podraug tėvišku supratimu, tačiau nebuvo jausmingas senučiukas ir neketino įduoti kam nors į rankas bent dalelytės savo galių. Labai didžiavosi tuo, kad gimė akmenine širdimi, kaip atsakydavo tiems, kurie, prašydami malonės, užsimena apie jo taurumą. Nė menkiausias simpatijos spindulėlis negalėjo prasiveržti pro nepramušamą jo savanaudiškumo ir gobšumo kiautą. Mokantis be galo sunkaus godumo amato, jis buvo neprilygstamas mokytojas.

Timotis Duanas niekada neatleido tėvui už tai, kad šis, davęs jam gyvybę, nepasimirė bent jau vidutinio amžiaus būdamas, bet, priešingai, savo puikia sveikata ir bjauriu būdu gadino jam gyvenimą. Erzindamas tėvą, iškrėtė devynias galybes kiaulysčių, tačiau visada stengdavosi, kad senis viską sužinotų, ir taip praslinko penkiasdešimt metų nuožmios neapykantos, apnuodijusios ramų ir gerą gyvenimą. Kartais jį gelbėdavo priešgyniavimo dvasia, pavyzdžiui, tada, kai nutarė išsisukti nuo karinės tarnybos tik todėl, kad tėvas rėmė karą, – ir anaiptol ne iš patriotizmo, o ekonominiais sumetimais, nes turėjo ginklų gamyklų akcijų, tačiau apskritai maištingumas atsisukdavo prieš jį patį ir

skeldavo jam antausį. Trokšdamas sužlugdyti tėvo norą įkurti dinastiją, jis nutarė niekada nevesti ir neturėti vaikų, nors keletą kartų buvo tikrai įsimylėjęs. Drauge su juo turėjo išnykti ir taip nekenčiamas giminės vardas, tiesa, Airijoje būta Duanų atšakos, bet apie juos niekas nenorėjo kalbėti ir prisiminti savo skurdžių ištakų. Išprusęs ir išsiauklėjęs, elegantiškas, kaip ir pridera gimusiems ant siuvinėtų paklodžių, jis turėjo nenugalimą potraukį į menus ir dvasiškai buvo jiems artimas, todėl turėjo begalę draugų, tačiau nuo tėvo slėpė tas dorybes ir, erzindamas jį, elgdavosi kaip paskutinis storžievis. Kai senis Duanas surengdavo pobūvį visuomenės grietinėlei, jis ateidavo nekviestas, vedinas kokia prastos šlovės moterimi, pasiruošęs nusižengti gero elgesio taisyklėms. Tėvas košdavo pro dantis, kad nenori jo matyti akyse, o motina, priešingai, slapčia jį globojo, nebijodama susilaukti vyro nemalonės. Eik pasitarti su psichiatru, sūnau, gal padės tau išsigydyti charakterio ydas, dažnai jam siūlydavo, tačiau Timotis atremdavo, kad be ydų nebūtų nė charakterio. Jis gyveno varganai ne todėl, kad trūko išteklių: tiesiog jam patiko kankinio dalia. Jis turėjo būstą pačioje prabangiausioje miesto dalyje, visą senovinio namo aukštą, apstatytą šiuolaikiniais baldais ir strategiškai įtaisytais veidrodžiais, ir naudojosi renta, paskirta iki gyvenimo pabaigos, paskutine senelio dovana. Kadangi jam nieko netrūko, kuo mažiausiai rūpinosi pinigais ir šaipėsi iš visokių fondų, kuriuos tėvas įsteigė ne tik vengdamas mokėti mokesčius, bet ir norėdamas, kad jam liktų kuo mažiau turto. Jį be perstojo gundė demonai, skatindami grimzti į nuodėmes: nors dygėjosi jomis, tačiau nesišalindavo jų, trokšdamas užgauti tėvą, kartu suvokdamas, kad jos stumia jį į pražūtį. Ištisas dienas jis praleisdavo patologijos laboratorijoje, šlykštėdamasis žmogaus organizmo silpnumu ir begaliniais skausmo ir kūno irimo deriniais, tačiau drauge žavėdamasis mokslo

galimybėmis. Nors niekada to nepripažindavo, ten atgaudavo dvasios ramybę. Įsigilinęs į kokios nors nesveikos ląstelės tyrimą, paprastai palikdavo rentgeno nuotraukas, mėgintuvėlius ir lazerius tik vėlai vakare skaudamais sprando ir nugaros raumenimis, tačiau patenkintas. Tas jausmas užgesdavo, vos tik jis atsidurdavo gatvėje: užkūręs automobilio variklį, susigriebdavo, kad neturi kur važiuoti, niekas niekur jo nelaukia, ir tuomet vėl imdavo savęs neapkęsti. Trankydavosi po blogiausios šlovės barus, kur mirtinai pasigerdavo, įsiveldavo į muštynes su jūreiviais ir dažniausiai atsidurdavo greitosios pagalbos ligoninėje, tualetuose tyčiodavosi iš homoseksualų, o paskiau pabėgdavo, per plauką išvengdamas nemalonumų, kurių pats trokšdavo prisišaukti, parsiveždavo namo prostitučių, norėdamas nusipirkti mirtinos ligos pavojumi pagardintą pasišlykštėtiną malonumą. Jis ritosi nuožulniąja plokštuma baimės ir palaimos kupina širdimi, keikdamas Dievą ir šaukdamasis mirties. Po dviejų tokio nuopuolio savaičių imdavo graužti sąžinė, ir jis sustodavo drebėdamas prie bedugnės krašto. Tuomet prisiekdavo negerti nė lašo alkoholio, užsidarydavo namie kaip atsiskyrėlis, skaitydavo mėgstamiausius autorius ir, iki paryčių klausydamasis džiazo, darydavosi kraujo tyrimus, širdies gilumoje geisdamas pastebėti negalios požymių – bausmės už savo nuodėmes. Paskiau prasidėdavo ramybės laikotarpis, jis eidavo į koncertus, teatrą, kaip pavyzdingas sūnus lankydavo motiną ir vėl prisimindavo kantrias „sužadėtines“, kurios laukdavo jo, tikėdamosi kada nors jį perauklėti. Vienui vienas ilgam išvykdavo į kalnus, vildamasis, vėjui siaudžiant, išgirsti jį šaukiančio Dievo balsą. Tais laimės ir nelaimės laikotarpiais mielai susitikdavo tik su Gregoriu Rivzu, kuris dažnai išgelbėdavo jį iš įvairių bėdų ir padėdavo vėl atsistoti ant kojų. Duanas nesistengė slėpti savo pakriko gyvenimo, netgi priešingai, mėgaudavosi išpūsdamas niekšybes,

kad pelnytų sūnaus palaidūno šlovę. Vis dėlto kruopščiai slėpė tą savo gyvenimo dalį, apie kurią mažai kas numanydavo. Ciniškai tyčiodamasis iš kilnių tikslų, jis aukodavo pinigų įvairiems idealistiniams projektams, tačiau reikalaudavo išsaugoti paslaptyje jo vardą. Dalį savo pajamų skirdavo skurstantiems, kuriuos matydavo aplink, ir geriems darbams tolimose šalyse, pradedant badaujančiais vaikais ir baigiant politiniais kaliniais. Priešingai, nei tikėjosi pasirinkdamas mediciną, darbas tarp lavonų išugdė užuojautą gyviesiems; jį domino visi kenčiantieji, tačiau jis neskirdavo jokio dėmesio išnykstančioms gyvūnų rūšims, naikinamiems miškams ar užterštiems vandenims. Iš viso to negailestingai tyčiodavosi, kaip šaipydavosi iš rasių, religijų ir moterų, nes tuomet buvo įprasta vaikytis visokių madų, o svarbiausia – didžiausią malonumą jausdavo savo elgesiu keldamas aplinkinių pasipiktinimą. Jį siutindavo žmonių veidmainystė, kai jie verkšlendavo dėl tunų tinklan pakliuvusio delfino, bet abejingai praeidavo pro likimo valiai paliktus pavargėlius, dėdamiesi, kad jų nepastebi. Koks sušiktas tas mūsų pasaulis, toks buvo jo mėgstamiausias posakis.

– Aš žinau, ko tau reikia: moters, kuri atrodytų saldi kaip cukrus, bet būtų geležinės valios, ji griebtų tau už pakarpos ir išgelbėtų tave nuo tavęs paties. Supažindinsiu tave su Karmena Morales, – tarė jam Gregoris Rivzas vieną dieną, kai galutinai suprato, kad draugė nebeprieinama ir galės mylėti ją nebent kaip brolis.

– Per vėlu, Gregai. Dabar galiu bendrauti tik su kekšėmis, – šįkart be lašelio sarkazmo atsakė Timotis Duanas.

Šenona pasirodė Rivzo gyvenime kaip gaivaus oro dvelksmas. Nors jau kelerius metus jis kopė karjeros laiptais, tačiau, ne-

paisant pasiektų laimėjimų, jam atrodė, kad nepajudėjo iš vietos, kaip atsitinka blogame sapne. Apsukriai kaip burtininkas jis manipuliavo skolomis, lengvabūdiškomis kelionėmis, neregėtais pokyliais, beprotiška darbotvarke ir begale moterų, ir kiekvieną dieną vis labiau dingojosi, jog sulig menkiausiu riktu viskas sugrius su tokiu trenksmu lyg per žemės drebėjimą. Jis turėjo daugiau bylų, nei būtų galėjęs išnagrinėti, daugiau skolų, nei būtų galėjęs išmokėti, daugiau meilužių, nei būtų galėjęs patenkinti. Turėdamas gerą atmintį, toje painiavoje atsekdavo kiekvieną giją, laimė saugojo nuo klaidingų žingsnių, o būdamas geros sveikatos, nebijojo nusibaigti nuo išsekimo kaip nuvarytas nešulinis gyvulys. Šenona pasirodė vieną pirmadienio rytą balta nelyginant vestuvine suknele, kvepianti gėlėmis, šypsanti tokia šypsena, kokios niekada neregėta jo firmos pastate iš stiklo ir plieno. Ji buvo dvidešimt dvejų, tačiau dėl vaikiškų manierų ir nepaprasto žaismingumo atrodė jaunesnė. Sekretore dar nebuvo dirbusi. Buvo dirbusi pardavėja keliose parduotuvėse, restorano padavėja, mėginusi dainuoti, tačiau, kaip pareiškė žaviu jaunutės lepūnėlės balsu, visi tie darbai neturi perspektyvos. Pakerėtas jos spindulingo linksmumo ir susidomėjęs tokia gausybe jaunos merginos darbų, paklausė, ką gera jai žadąs sėdėjimas prie marmurinio stalo ir telefono ragelio kilnojimas, ir ji mįslingai atsakė, kad bent jau susipažinsianti su reikiamais žmonėmis. Rivzas beregint įsirašė ją į savo knygelę ir tą pačią savaitę pakvietė į diskoteką. Ji sutiko su ramiu besiilsinčios liūtės pasitikėjimu savimi: man patinka pagyvenę žmonės, pareiškė šypsodama, ir jis nesuprato, ką ji turi galvoje, nes buvo pripratęs prie jaunų merginų ir nekreipė dėmesio į amžiaus skirtumą. Vis dėlto netrukus pasijuto atsidūręs prie juos skiriančios kartų prarajos, tačiau buvo jau per vėlu trauktis. Šenona buvo šiuolaikinė mergina. Pėsčia pabėgo

iš namų, iš atkampaus Džordžijos miestelio, gelbėdamasi nuo ūmaus tėvo ir motinos, skaistalais dangstančios mėlynes. Už kelių mylių nuo miestelio, begalinėje kelio juostoje išvydęs fantastišką reginį, ją įsisodino į kabiną sunkvežimio vairuotojas, ir po gausybės nuotykių ji atvyko į San Fransiską. Žavėdama žmones savo naivumu ir vėjavaikiškumu, ji skrajojo virš pilkos kasdienybės; prieš ją vėrėsi visos durys ir traukėsi į šalis kliūtys, jos žalsvų akių spindesys tramdė moteris ir kerėjo vyrus. Iš pažiūros atrodė, kad ji nesuvokia savo galios; ji ėjo per gyvenimą lengvai kaip dangaus dvasia, amžinai stebėdamasi, kad jai taip sekasi. Būdama nepastovaus būdo, ji blaškėsi jaunatviškai puldama nuo vieno dalyko prie kito, neimdama į galvą žmonių rūpesčių ir sielvarto, nesijaudindama dėl dabarties ir juo labiau dėl ateities. Įgudusi mikliai nusikratyti prisiminimų, ji išmetė iš galvos nemalonias vaikystės scenas, paauglystės vargus ir skurdą, neištikimus meilužius, patenkinusius savo gašlumą ir palikusius ją likimo malonei, ir tą neginčytiną faktą, kad ji neturi jokio turto. Nemokėdama taupyti ir lakstydama iš vieno darbo į kitą, ji vos sudūrė galą su galu, tačiau nelaikė savęs vargše, nes, ko nors prireikus, turėdavo tik paprašyti: nestigo pakerėtų gerbėjų, pasiruošusių patenkinti kiekvieną jos užgaidą. Ji nebuvo nei piktavalė, nei iškrypėlė, kad naudotųsi vyrais, tiesiog jai neateidavo į galvą, kad jie galėtų būti skirti kam nors kitam. Jai nebuvo pažįstamas nei meilės ilgesys, nei koks kitas gilesnis jausmas; ji pasidžiaugdavo su kiekvienu meilužiu, kol išblėsdavo pirminis įkarštis, bet, greit pasibodėjusi, eidavo sau, nejausdama nė menkiausio gailesčio paliktam vyrui. Pasmerkdavo meilužius pavydo ir nevilties kančioms nieko negalvodama, nes jai pačiai tokios kančios buvo nežinomos; pamesta ji nesiguosdama iškart pasukdavo kitu keliu – pasaulyje buvo neišsenkama laisvų vyrų atsarga. Atleisk, juk žinai, kad aš kaip

artišokas: vienas lapelis tam, kitas kitam, bet širdis priklauso tau, tarė ji rimtu veidu Gregoriui Rivzui po dvejų pažinties metų, kai, nė neketindama teisintis, tvarstė jam krumplius, sužeistus daužant snukį vienam iš daugelio jos gerbėjų. Nuo pirmo pasimatymo buvo aišku, katras stipresnis. Rivzas buvo nugalėtas jo paties valdose, nepadėjo nei sukauptas patyrimas, nei suvedžiotojo pagyros. Krito beregint, įveiktas ne tiek naujosios sekretorės kūno žavesio – tokių gražuolių jau buvo matęs, – kiek jos nuoširdumo ir netramdomo juoko. Vieną naktį rimtai sunerimęs pagalvojo, kaip galėtų nuo jos pačios išgelbėti šią žavią būtybę, kuriai, jo galva, gresia daugybė pavojų ir nemalonumų, ir palaikė savo pareiga ją globoti.

– Nežinia, kodėl likimas man ją pakišo ant kelio, – aiškinosi jis Karmenai. – Pagal mano tėvo *Begalinį Planą* nieko neįvyksta atsitiktinai. Tai merginai aš reikalingas.

Karmena nieko negalėjo nujausti, nes jos nuojautos antenos buvo nukreiptos į Dajų, o tomis dienomis siuvo jam vieno iš Trijų Karalių drabužį, kuriuo jis turėsiąs vilkėti mokykloje per Kalėdų vaidinimą. Petimi prispaudusi prie ausies telefono ragelį, ji klijavo plunksnas prie smaragdų spalvos turbano, akylai stebint sūneliui.

– Tikiuosi, kad ji ne vegetarė, – pridūrė išsiblaškiusi.

Nebuvo. Šenona gardžiai šveisdavo sultingus naujojo meilužio kepsnius su tokiu užkrečiamu ir nepasotinamu apetitu, kad atrodydavo tikras stebuklas, jog geba suvalgyti tiek maisto ir išlaikyti liekną figūrą. Be to, ir gerdavo iki žemės graibstymo. Po antros taurės imdavo žibėti akys, ir angeliškoji būtybė tapdavo paleistuve. Tuo metu Rivzas nelabai suvokė, katra iš tų dviejų asmenybių jį labiau žavi: ar skaistuolė sekretorė su krakmolyta palaidinuke, pirmadienį atsisėdanti prie marmurinio stalo, ar nuoga nežabota bakchantė sekmadieniais. Ji ke-

rėjo jį kaip moteris, ir jis nenuilsdamas tyrė ją kaip geografas. Jie matydavosi kas dieną darbe, ten dėdavosi abejingi vienas kitam, keldami visiems įtarimą, nes jis garsėjo kaip mergišius, o ji – savo koketiškumu. Ne vieną naktį per savaitę jie praleisdavo be saiko šėldami, aistrą sutapatindami su meile, o kartais darbe užsirakindavo kokiame nors kabinete ir, nesibaimindami, jog gali būti užklupti, paskubomis kaip paaugliai pasimylėdavo kampe stačiomis. Rivzas pametė galvą kaip niekad, gal ir Šenona įsimylėjo, bet jai tas žodis ne kažin ką reiškė. Jam prasidėjo toks pat laikotarpis, kokį jis išgyveno jaunystėje, kai, išsiveržus hormonams kaip ugnikalniui, sekiodavo paskui pirmą pasitaikiusią mergiotę, tik dabar visą savo aistrą nukreipdavo į vieną asmenį. Jis negalėjo išguiti jos iš galvos, tolydžio vis atsistodavo nuo stalo, kad galėtų bent iš tolo pasižiūrėti į ją, pavyduliaudamas visiems vyrams apskritai ir kolegoms, netgi seniui, orchidėjų mylėtojui, kuris taipgi dažnai stabtelėdavo prie jaunos sekretorės, ko gero, sugundytas minties įsigyti dar vieną trofėjų, tačiau, bijodamas apsijuokti, beregint susitramdydavo, prisiminęs savo amžiaus galimybes. Kiekvienas, praeidamas pro sekretorės stalą, stabtelėdavo, sužavėtas kerinčios Šenonos šypsenos. Jeigu kurį vakarą ji nenorėdavo niekur eiti, Gregoris tuojau pat įsivaizduodavo ją kito vyro glėbyje ir vien nuo tos minties kraustydavosi iš proto. Apipildavo ją pačiomis beprasmiškiausiomis dovanomis, trokšdamas apstulbinti, nes nė neįtarė, jog ji visiškai nevertina ranka tapytų rusiškų dėžučių, miniatiūrinių japoniškų medžių nei tikrų perlų auskarų ir verčiau norėtų odinių kelnių, kad galėtų trankytis motociklu su savo bendraamžiais. Suvokdamas, kad įsimylėjėliai turi domėtis tais pačiais dalykais, bandė ją sužavėti tuo, ką pats mėgo. Kai pirmąsyk nusivedė ją į operą, ją apstulbino elegantiški publikos drabužiai, o kai pakilo uždanga, pagalvojo, jog tai hu-

moristinis spektaklis. Ištvėrė iki trečios dalies, tačiau, išvydusi, kaip geiša apsirengusi storulė peiliu bando persipjauti pilvą, o jos sūnus tuo tarpu viena ranka mosuoja Japonijos vėliava ir kita – Jungtinių Amerikos Valstijų, prapliupo taip kvatoti, jog nutilo orkestras, ir jiems teko išeiti iš salės.

Rugpjūtį jis nuvažiavo su ja Italijon. Ji dar nebuvo išdirbusi vienerių metų ir negalėjo prašyti atostogų, bet tai nebuvo kliūtis – ji tiesiog išėjo iš darbo, reklamos agentūroje gavusi pasiūlymą dirbti modeliu. Gregoris visą kelionę kankinosi, iš anksto graužiamas pavydo, kad visi galės žurnale matyti jos nuotraukas, bet nedrįso leistis į kalbas, bijodamas pasirodyti urviniu žmogumi. Neprasitarė apie tai nė Karmenai, nes ši būtų iš jo išsityčiojusi. Jiems bevaikščiojant gėlėtais takais Komo ežero pakrante, jis nematė nei skaidraus vandenų veidrodžio, nei kalvose išsimėčiusių geltonų namelių, apakintas savo draugės neprilygstamo žavesio, ir tuomet jam atėjo mintis, kaip galėtų ją išsaugoti. Pasiūlė jai gyventi drauge: jai nereikėsią dirbti, galėsianti studijuoti universitete, juk ji protinga ir lakios vaizduotės. Argi jai nepatiktų studijuoti? Tik ne dabar, prapliupo juoku Šenona, spėjusi išgerti kelias taures vyno, bet ji pagalvosianti. Tą vakarą Rivzas puolė prie telefono, ketindamas iš kitapus vandenyno papasakoti Karmenai naujieną. Draugė su Dajumi buvo išvykusi į Tolimuosius Rytus.

Bela Benedikt nežinojo, kiek jai metų iš tikrųjų, ir nenorėjo sužinoti. Bėgant metams, kaulai tapo pažeidžiamesni, patamsėjo deginto cukraus spalvos oda, daugiau panėšėdama į šokoladą, tačiau neišblėso jos didelių it topazai akių spindesys, neišvėso karštis pilvo apačioje. Kartais naktimis sapnuodavo vyrą, kurį vienintelį mylėjo savo gyvenime, ir pabusdavo sudrėkusi nuo

geismo. Tikriausiai esu vienintelė tokia geidulinga senutė pasaulyje, atleisk man, Jėzau, mąstydavo ji nė kiek nesigėdydama, veikiau slapčia didžiuodamasi. Gėda buvo žiūrėti į veidrodį, matyti, kad kūnas, kitados buvęs kaip jaunos kumelaitės, primena sudriskusį maišą; jeigu vyras dabar mane išvystų, tardavo sau, nusisuktų išsigandęs. Niekad jai neatėjo mintis, kad, jeigu būtų buvęs gyvas, irgi nebūtų išvengęs laiko dantų, nebebūtų smagus ir tvirtas vyriškis, sugundęs ją, penkiolikmetę. Tačiau Bela negalėjo lepintis lovoje, minėdama praeitį, nei virkauti dėl prarasto grožio, stovėdama prieš veidrodį: kiekvieną rytą keldavosi auštant ir skubėdavo į darbą, išskyrus sekmadienius, kai eidavo į bažnyčią ir turgų. Pastaraisiais metais neturėjo nė valandėlės laisvo laiko, nes, vos baigusi darbą, lėkdavo namo prižiūrėti sūnaus. Iš pradžių vėl vadino jį kūdikėliu kaip tais laikais, kai maitino krūtimi ir liūliavo dainuodama lopšines. Nevadink manęs taip, mama, draugai iš manęs juoksis, prašydavo jis, nors, tiesą pasakius, draugų nebeliko, visų neteko, kaip neteko darbo, žmonos, vaikų ir atminties. Vargšas kūdikėli, dūsaudavo Bela Benedikt, tačiau ne tiek užjausdama jį, kiek jam pavydėdama: nesitikėjo mirti dar kelerius metus, o kol ji gyva – jam nėra ko baimintis. Žingsnis po žingsnio, diena po dienos – toks buvo jos šūkis: neverta bijoti nežinomos ateities. Jos senelis, vergas nuo Misisipės, sakydavo: praeitis – vienintelis mūsų turtas, iš jos galime semtis gyvenimo išminties ir patyrimo, dabartis – iliuzija, nes akimirksniu tampa praeitimi, o ateitis – tamsus tunelis, nematomas, ir nežinia, ar jo esama, nes kiekvieną valandėlę mus gali ištikti mirtis. Bela tarnavo Timočio tėvams tiek daug metų, kad buvo sunku įsivaizduoti, kaip atrodė namai, kai jos čia nebuvo. Kai ją pasamdė, ji buvo pasakiška gražuolė, viena tų juodaodžių lieknaliemenių moterų, kurios vaikščioja lyg plaukdamos.

– Tekėk už manęs, – sakydavo jai Timotis, kai ji vaišindavo jį blyneliais, vieninteliu skanėstu, kokį mokėjo gaminti. – Tu tokia graži, kad galėtum būti kino žvaigždė, užuot tarnavusi mano motinai.

– Vieninteliai juodaodžiai filmuose – juodai nudažyti baltieji, – juokdavosi Bela.

Ji buvo dar labai jauna, kai jos kelyje pasitaikė griausmingai kvatojantis valkata, išsiilgęs paunksnės, kur galėtų atsisėsti ir pailsėti. Jiedu įsimylėjo vienas kitą iš pirmo žvilgsnio tokia karšta meile, kuri būtų galėjusi pakeisti klimatą ir sumaišyti metų laikus, ir pradėjo Kingą Benediktą, turėjusį gyventi du gyvenimus, kaip išbūrė Olga tą vienintelį kartą, kai Antrojo pasaulinio karo metais jis įsėdo į dulkėtu keliu dundantį *Begalinio Plano* sunkvežimį. Kingui gimus, po kelių dienų Bela pamiršo devynis mėnesius po širdimi nešiojusi kūdikį ir ištvėrusi gimdymo kančias ir vėl ėmė vaikytis vyrą po visus sodybos užkampius. Mylėdavosi menstruacijų kraujo klane tvarte tarp karvių, kukurūzų lauke klykiant paukščiams ir klėtyje, aplink ropojant skorpionams. Kai mažylis Kingas mokėsi drebančiomis kojytėmis žengti pirmuosius žingsnius, meilės išsekintas tėvas, bijodamas pražudyti sielą ir netekti vyriškumo tarp nepasotinamos gašlūnės kojų, pabėgo, atminimui nusikirpęs kuokštelį miegančios Belos plaukų. Tokio nežaboto jodymosi įkarštyje Bela nepaisė Baptistų bažnyčios pastoriaus raginimų Viešpaties akyse užmegzti šventąjį ryšį. Įrašas parapijos knygoje Belai neturėjo reikšmės, ji laikė save ištekėjusia. Vėliau visą savo gyvenimą ji šaukėsi meilužio pavarde ir daugeliui vyriškių, ištisą pusšimtį metų besilepinusių jos glėbyje, sakėsi, kad vyras trumpai išvykęs. Ilgainiui, bekartodama tuos žodžius, pati jais patikėjo, todėl ir siuto, žiūrėdama į save nuogą veidrodyje: jeigu nepaskubėsi, rasi tik kaulų maišą, ragindavo ji dingusio meilu-

žio atminimą. Vieną sausio rytą miestą perkošė negailestingas jūros vėjas. Bela Benedikt apsivilko turkio spalvos suknelę, užsidėjo skrybėlaitę, apsiavė to paties atspalvio batelius ir apsimovė tokias pat pirštinaites, kaip paprastai rengdavosi sekmadieniais ir švenčių dienomis. Buvo įsidėmėjusi, kad karalienė Izabelė visada dėvi vienspalvius drabužius, ir tol nenurimo, kol įsigijo kai ką panašaus. Timotis Duanas laukė, automobiliu atvažiavęs prie kuklaus namelio, kur ji gyveno.

– Juk negyvensi su saule, Bela. Kas atsitiks tavo sūnui, kai tavęs nebebus? – kartą klausė jis Belos.

– Kingas bus nebe pirmas keturiolikmetis, priverstas rūpintis savimi.

– Jam ne keturiolika, o penkiasdešimt treji.

– Sprendžiant iš to, ką sugeba, jam ne daugiau kaip keturiolika.

– Kas be ko, tai ir turiu galvoje. Jis niekada nesubręs.

– O gal ir subręs...

– Kai turėsit pinigų, bus lengviau verstis, nesispyriok, moterie.

– Jau sakiau, Timai, nieko neįmanoma padaryti. Draudimo kompanijos advokatas aiškiai mums pareiškė, kad mes neturime jokios teisės. Iš geros valios žada duoti mums dešimt tūkstančių dolerių, bet ne dabar, dar reikia sutvarkyti daug reikalų.

– Nelabai išmanau tuos dalykus, bet turiu draugą, jis galėtų mums patarti.

Gregoris Rivzas priėmė juos džiunglėmis paverstame kabinete – tiek ten stovėjo vazonų su augalais. Bela įžengė iškilmingai, apsirengusi kaip karalienė, atsisėdo ant išmankytos odinės sofos ir ėmė dėstyti keistą savo sūnaus Kingo Benedikto bylą. Įdėmiai klausydamasis, Rivzas bandė atminties

užkaboriuose atgaivinti vardą, skambantį nelyginant praeities aidas. Neįmanoma pamiršti tokio skambaus vardo, kur būčiau galėjęs jį girdėti, svarstė jis. Kingas – pavyzdingas krikščionis, tuo metu pasakojo moteriškė, tačiau Dievas pašykštėjo jam lengvo gyvenimo. Visada kentėme vargą ir gyvenimo pradžioje keliaudavome iš vienos vietos į kitą, ieškodami darbo, atsisveikindami su draugais ir lankydami vis kitą mokyklą. Kingas augo baimindamasis, kad motina kada nors dings su nauju gerbėju, o jį paliks nežinomame miestelyje, vienui vieną išnuomotame kambaryje. Buvo jis liūdnas, nedrąsus vaikinas, dveji karo metai Ramiojo vandenyno pietuose nepridėjo drąsos. Grįžęs jis vedė, susilaukė vaikų ir pelnėsi duonos kąsnį kaip statybų darbininkas. Paskiau jo santuokinis gyvenimas pakrypo kreiva vaga, žmona ėmė grasinti jį paliksianti, vaikai vadino jį vargo paukščiu. Bela pastebėjo, kad jis kaip nesavas, labai liūdnas, ir ėmė baimintis, kad nepradėtų vėl gerti, kaip nutikdavo anksčiau, bėdoms prispaudus, reikalai klostėsi vis prasčiau, kol pagaliau viskas baigėsi nelaime. Kingas Benediktas dirbo antrame aukšte, staiga griuvo pastoliai, jis krito žemyn ir stipriai prisitrenkė. Kelias sekundes gulėjo apdujęs, paskiau vargais negalais pasikėlė, tikriausiai nebuvo susižalojęs, bet vis dėlto buvo nuvežtas į ligoninę, ten greitosiomis apžiūrėtas ir paleistas namo. Kai tik nustojo skaudėti galvą ir jis atgavo žadą, paaiškėjo, kad nesuvokia, kur esąs, neatpažįsta artimųjų, tariasi grįžęs į vaikystę. Motina pastebėjo, kad jo atmintis siekia tik keturiolika metų, o paskiau atsiveria bedugnė praraja. Gydytojai patikrino jį iš vidaus, apžiūrėjo iš visų pusių, kaišiojo zondus kur tik įmanoma, veikė smegenis elektra, kamantinėjo ištisas savaites, hipnotizavo, fotografavo jo sielą, bet nesuprato, kodėl jis taip tragiškai nieko nesugeba prisiminti. Nepastebėjo jokio organų pažeidimo. Jis ėmė elgtis kaip iš-

dykęs paauglys, nevykusiai melavo savo vaikams, laikydamas juos žaidimų draugais, mulkino žmoną, manydamas, jog tai jo motina. Nepažino Belos Benedikt, prisiminė ją jauną ir labai gražią, tačiau pastaraisiais mėnesiais tiesiog priskreto prie nepažįstamos senutės kaip prie vienintelio išganymo, tik ji galėjo jį apsaugoti šiame klaidžiame pasaulyje. Artimieji ir draugai netikėjo, kad jis prarado atmintį, tardami, jog tai veikiau koks kvailas pokštas, ir neilgai trukus liovėsi jo atminties užkaboriuose ieškoję bent šešėlio sąmonės. Netikėjo juo ir draudimo kompanija, kaltino jį, kad jis paprasčiausias sukčius, apgaudinėja norėdamas gauti pensiją ir praleisti visą gyvenimą kaip neįgalus, nors iš tikrųjų tik susimušė galvą, ir tiek. Kiekvieną-syk, kai žmona išeidavo iš namų, Kingas jausdavosi apleistas, o kai ji ėmė nakčiai vedžiotis meilužį, Bela Benedikt nutarė, kad metas įsikišti, ir parsivedė sūnų į namus. Visus tuos mėnesius labai atidžiai jį sekė, bet nepastebėjo nė menkiausio požymio, kad jis ką nors prisimintų iš vėlesnio nei iki keturiolikos metų gyvenimo. Kingas pamažu nusiramino, motina neturėjo jokių rūpesčių, džiaugėsi, kad jis gyvena drauge, tik stebėjosi kai kuriomis jo keistenybėmis: jis sakėsi girdįs balsus ir regįs angelus, tačiau jiedu veikiai priprato prie tų neapčiuopiamų jo vaizduotės padarų, o gydytojai apie juos nieko nenorėjo žinoti. Timotis Duanas turėjo ligoninės išduotas sveikatos pažymas ir draudimo kompanijos advokatų laiškus. Rivzas permetė juos akimis, jausdamas, kaip jį išmuša karštis: gerai pažįstamas ir pats maloniausias profesinis pojūtis prieš grumtynes, jam patiko painios bylos, iššūkiai, susirėmimai.

– Jei ketinate kreiptis į teismą, paskubėkite, nes, vieneriems metams praslinkus po nelaimingo atsitikimo, bus per vėlu.

– Betgi tuomet jie neduos man dešimties tūkstančių dolerių!

– Pareiškusi ieškinį, galite laimėti daugiau, ponia Benedikt. Galimas daiktas, jie pasiūlė jums pinigų norėdami laimėti laiko, kad jūs prarastumėte teisę paduoti juos į teismą.

Moteris išsigandusi sutiko: dešimt tūkstančių dolerių buvo daugiau, nei ji sugebėjo sunkiai dirbdama sutaupyti per visą gyvenimą, tačiau šis žmogus jai kėlė pasitikėjimą, antra vertus, Timotis Duanas sakė teisybę, ji turi apsaugoti sūnų nuo varganos ateities. Tą pačią popietę Rivzas pateikė bylą viršininkui, springdamas iš susijaudinimo papasakojo apie juodaodę gražuolę ir garbaus amžiaus sūnų, per nelaimingą atsitikimą grįžusį į paauglystę: įsivaizduojate, jeigu laimėtume, pasikeistų tų vargšų gyvenimas, tačiau išvydo, kaip šėtoniški antakiai kilstelėjo beveik iki pat plaukų ir jį pervėrė ironiškas žvilgsnis. Negaišk laiko niekams, Gregori, neverta kišti nagų į tą mėšlą, tarė jis ir paaiškino, kad tikimybė laimėti labai menka, teks kelerius metus atlikinėti tyrimus, samdyti dešimtis ekspertų, įdėti daug darbo, ir viskas nueis perniek: jeigu smegenys nepažeistos, joks teismas nepatikės, kad ieškovas neteko atminties. Rivzą apėmė neviltis: pernelyg ilgai jis klauso kitų nurodymų, kas dieną vis labiau nerado ramybės, jautėsi nusivylęs darbu. Dabar, galutinai supratęs, kad niekada nepavyks išsikovoti nepriklausomybės, pasinaudojo senio, orchidėjų mylėtojo, atkirčiu ir išrėžė jau ne kartą repetuotą atsisveikinimo kalbą. Kai grįžo namo, Šenona, gulėdama ant grindų, žiūrėjo televizorių. Pabučiavo ją nerimo ir išdidumo kupina širdimi.

– Išėjau iš firmos. Nuo šiol pats sau esu ponas.

– Tokį įvykį būtina atšvęsti! – sušuko ji. – Ta pačia proga, Gregai, siūlau tostą už kūdikį.

– Kokį kūdikį?

– Tą, kurio laukiame, – nusijuokė Šenona, įsipildama vyno iš šalia stovinčio butelio.

* * *

Išsiskyrusi su antru vyru, Džudė Rivz liko ne tik su savo, bet ir jo vaikais, sugyventais su pirmąja žmona. Ilgainiui jų santuoka tapo košmaru, pykčio ir muštynių maratonu, kurį vyras visada pralaimėdavo. Atėjus galutinių skyrybų metui, netgi nebūta tokios tikimybės, kad tėvas galėtų pasiimti vaikus, Džudė taip karštai mylėjo tuodu tamsaus gymio išdykėlius, kad niekas nė neprisiminė, jog jie ne jos. Ji išgyveno viena vos kelis mėnesius. Vieną karštą šeštadienį nuvažiavusi su vaikais į paplūdimį, susipažino su augalotu veterinaru iš šiaurės Kalifornijos, automobiliu su kelionine priekaba klajojančiu po kraštą su trim vaikais ir kale. Kalei paralyžiavo užpakalines kojas, kai ją partrenkė automobilis, tačiau veterinaras, užuot pagal savo profesijos reikalavimus išlydėjęs ją į geresnį pasaulį, pagamino pasturgaliui pavalkus, kuriuos prilaikydavo vaikai, jai bėgant priešakinėmis kojomis. Džudės vaikai susidomėjo, išvydę neįgalią kalę džiugiai lojant ir nardant tarp bangų. Taip jie susipažino. Džudė, vos telpanti dryžuotame maudymosi kostiumėlyje, rijo ledus vieną porciją po kitos. Veterinaras spoksojo į ją žavėdamasis ir podraug baisėdamasis tokia gausybe nuogo kūno, tačiau netrukus, užmezgęs pokalbį, susidraugavo, nustojo kreipti dėmesį į jos išvaizdą ir saulėlydžiu pakvietė vakarienės. Abi šeimos baigė dieną šlemšdamos picas ir mėsainius.

Veterinaras grįžo su vaikais namo į Napos slėnį, o Džudė nuo tos dienos nesiliovė jo šauktis mintyse. Po pirmojo vyro – Džimo Morgano – ji nesutiko nė vieno, gebančio sutramdyti ją tiek lovoje, tiek grumtynėse. Džimas Morganas išėjo iš kalėjimo, paleistas anksčiau už pavyzdingą elgesį, ir, nepaisydamas, kad tuo metu ji buvo ištekėjusi už ūsuoto nusmurgėlio, paskambino jai ir prisipažino, jog nebūta nė vienos dienos, kad jis nebūtų

jos prisiminęs meilės kupina širdimi. Tačiau ji jau traukė kitais keliais. Be to, Morganas buvo prisiplakęs prie krikščionių fundamentalistų sektos, o jai, iš motinos perėmusiai pakantų bahajų tikėjimą, buvo nesuvokiamas jų fanatizmas, tad ji nenorėjo jo matyti net viena likusi. Mintimis siunčiamos Džudės žinutės, skriedamos per kalnus ir bekraščius vynuogynus, galop pasiekė veterinarą, ir jis atvažiavo jos aplankyti. Jie praleido medaus savaitę drauge su visais vaikais ir močiute Nora, tuo metu visiškai Džudės išlaikoma. Prieš trisdešimt metų Čarlzo Rivzo pirkta trobelė buvo vėl virtusi tokia pat griuvena, kokia buvo kadaise. Termitai, dulkės ir laikas įveikė medines sienas, o Nora nė piršto nepajudino, kad apsaugotų namą nuo pražūties. Vieną popietę Džudė, atėjusi jos aplankyti su savo antruoju vyru, aptiko senutę sėdint krėsle po gluosniu, nes įgriuvo priebučio stogas – neišlaikė sutrešę stulpai.

– Ką gi, ponia, teks kraustytis pas mus, – pasiūlė žentas.

– Ačiū, vaikeli, negaliu. Ar įsivaizduoji, kaip sutriks Dieviškųjų mokslų daktaras, ketvirtadienį čia manęs neradęs?

– Ką čia šneka tavo mama?

– Ji tiki, kad ketvirtadieniais ją lanko mano tėvo dvasia, todėl niekada nenorėjo palikti šio namo, – paaiškino jam Džudė.

– Nieko baisaus, ponia. Mes paliksime jam naują jūsų adresą, – patarė Džudės vyras.

Niekam neatėjo į galvą tokia paprasta mintis. Nora pasikėlė, gražiu mokytojos braižu užrašė adresą, pasiėmė perlų karolius, išsaugotus per tieką vargo metų, dėžutę su senomis nuotraukomis, kelis vyro pieštus paveikslus ir kuo ramiausiai įlipo į dukters automobilį. Džudė įkėlė į bagažinę pintą krėslą, nes motinai jo galėjo prireikti, užrakino duris pakabinama spyna, ir jie nuvažiavo, nė negrįžtelėdami atgal. Čarlzas Rivzas, matyt, rado raštelį, kaip rasdavo vėliau kiekvieną kartą, kai jo žmona

keldavosi kitur, nes nepraleido nė vieno pasimatymo, o ir Nora laikėsi įsikibusi su anuo pasauliu siejančio geltono siūlo, kuriuo parištas kabojo apelsinas. Tais metais, kai Gregoris vedė Šenoną, jo sesuo gyveno su veterinaru, motina ir būriu įvairaus amžiaus ir gymio vaikų skirtingomis pavardėmis, laukėsi aštuntojo ir sakėsi esanti įsimylėjusi. Dabar jos gyvenimas buvo nelengvas: pusė namo buvo skirta gyvulių klinikai, teko kęsti niekad nesibaigiančias sergančių gyvūnų virtines, dvokė kreolinu, vaikai grūmėsi kaip žvėrys, o Nora Rivz tuo metu, kai kitos senutės provaikaičiams mezga kojinytes, grįžusi jaunystėn, gyveno gailestingame vaizduotės pasaulyje. Šiaip ar taip, Džudė pirmąsyk gyvenime jautėsi laiminga, pagaliau turėjo patikimą draugą ir galėjo darbuotis tik namie. Vyras kepdavo kalnus kepsnių visai genčiai maitinti ir urmu pirkdavo šokoladinių sausainių. Nepaisant nėštumo, gero maisto ir neprilygstamo apetito, Džudė pradėjo pamažu liesėti ir, po gimdymo praslinkus keliems mėnesiams, buvo ne ką sunkesnė nei mergystės metais. Į brolio vestuves atvyko plevendama šviesiais šydais, su dailia šiaudine skrybėlaite ant galvos, su trečiu vyru už parankės, septyniais šventiškai išpuoštais vaikais ir aštuntu glėbyje, su motina, vilkinčia moksleivės suknele, ir paralyžiuota kale, vedama už pavalkų, tačiau išsišiepusia, kaip šiepiasi laimingi gyvūnai.

– Pasisveikink su teta Džude ir močiute Nora, – liepė Gregoris Margaretai, kuri tuo metu buvo vienuolikos, bet nedidukė, nors laikėsi kaip subrendusi moteris. Niekada negirdėjusi nei apie lašininę storulę, nei apie suvaikėjusią senučiukę su kaspinu, įrištu į plaukus, mergaitė pagalvojo, kad tai tiesiog kvailas vaidinimas. Tėvo sąmojis jai pasirodė nevykęs.

Panūdęs iškelti meksikietiškas vestuves, jaunasis Misijų kvartale užsisakė mariačių orkestrą, o maistą gamino Rozmari, viena jo buvusių meilužių, žavi moteris, kuri nė kiek nepyko dėl

vestuvių, nes niekada neketino už jo tekėti. Parašiusi kelias kulinarijos knygas, ji vertėsi ruošdama pokylius: su savo padavėjų būriu kuo lengviausiai surengdavo ir meksikietišką fiestą, ir pietus japonų verslininkams, ir prancūzišką vakarienę. Šenona, pokylio karalienė, puošnia baltutėle muslino suknele, rodė stebuklus šokdama pasodoblį, bolero ir koridą, kol, pagaliau apsvaigusi nuo gausybės taurių, gavo eiti pailsėti. Gregoris Rivzas ir Timotis Duanas visą naktį kaip senais laikais su Karmena šoko džiterbagą ir rokenrolą, o Dajus, netekęs žado, stebėjosi niekada neregėtu motinos elgesiu.

– Tas vaikas kaip du vandens lašai panašus į Chuaną Chosė, – tarė Gregoris.

– Ne, jis panašus į mane, – atrėmė Karmena.

Ji neseniai grįžo iš kelionės po Tailandą, Balį ir Indiją naujausių sumanymų pilna galva ir parsivežė visą krovinį medžiagų. Negebėdama patenkinti paklausos, išsinuomojo patalpas ir pasamdė kelias pabėgėles vietnamietes, išmokiusi jas pagalbinių darbų. Tuo metu, kai Dajus būdavo mokykloje, turėdavo užtektinai laiko, kad galėtų netrukdoma tyloje piešti dirbinių modelius, pagal kuriuos pagalbininkės vėliau gamindavo papuošalus. Ji pasigyrė Gregoriui, kad ketina atidaryti savo parduotuvę, kai tik sutaupys pinigų ir sugebės tvirtai atsistoti ant kojų.

– Ne taip reikia dirbti. Tebemąstai kaip kaimietė. Imk paskolą, Karmena, neįmanoma verslo pradėti nesiskolinant.

– Kiek kartų tavęs prašau vadinti mane Tamara?

– Supažindinsiu tave su savo bankininku.

– Nenoriu baigti kaip tu, Gregori. Nė per šimtą metų neišbrisi iš skolų.

Tai buvo tiesa. Pažįstamas bankininkas suteikė dar vieną paskolą Gregoriui, kad jis galėtų atidaryti savo kontorą, tačiau nesiskundė, nes palūkanos tais metais šalyje pasiekė dar ne-

regėtas aukštumas, reikėjo tik džiaugtis tokiais kaip Gregoris Rivzas, ne tiek jau daug buvo mokių klientų. Tokia padėtis negalėjo ilgai tęstis, ekspertai kalbėjo, kad krizės atveju prezidentas pralaimės rinkimus, jis geras žmogus, bet silpnas ir per daug liberalus: tai dvi didžiausios ydos, neatleistinos tokiam asmeniui šiuo metu.

Įsirengęs kontorą antrame aukšte virš kinų restorano, Gregoris užsiprašė ant lango stiklo didelėmis auksinėmis raidėmis užrašyti: Gregoris Rivzas, advokatas, kaip buvo matęs filmuose apie seklius. Šis užrašas jam reiškė pergalę. Aišku kaip dieną, kad esi prasčiokas, žmogau, niekada nesu matęs nieko banalesnio, pareiškė Timotis Duanas, tačiau Karmenai užrašas patiko, ir ji nutarė pasidaryti tokį pat savo parduotuvėje, tik raitytomis raidėmis. Kontora užėmė visą pastato aukštą pačiame San Fransisko centre, buvo atskiras liftas ir atsarginis išėjimas, vėliau labai pravertęs ne vieną kartą. Tą pačią dieną, kai Rivzas įsikėlė į pastatą, atėjo pasisveikinti restorano savininkas, kilęs iš Honkongo, lydimas sūnaus, žemaūgio, trumparegio, labai mandagaus jaunuolio, kuris buvo geologas iš profesijos, bet neturėjo nė menkiausio potraukio į mineralus ir akmenis ir domėjosi tik skaičiais. Buvo jis vardu Maikas Tongas, į Jungtines Amerikos Valstijas atvyko labai jaunas, kai tėvas su visa šeima persikėlė į naują tėvynę. Kinas paklausė, ar ponui advokatui nereikia sąskaitininko buhalterijos knygoms tvarkyti, ir Gregoris paaiškino, kad šiuo metu turi tik vieną klientą, tad neišgali mokėti atlyginimo, tačiau galėtų pasitelkti kelioms valandoms per savaitę. Jis nė neįtarė, kad Maikas Tongas bus ištikimiausias pagalbininkas ir apsaugos jį nuo nevilties ir bankroto. Tuo metu meksikiečių darbuotojų tolydžio daugėjo. Po trisdešimties metų baltieji šio-

je šalyje bus mažuma, skelbė Timotis Duanas. Rivzas ketino pasinaudoti savo patirtimi priemiestyje, kur užaugo, ir ten rasti sau klientų, nes visur viešpatavo negailestinga konkurencija, trys ketvirtadaliai viso pasaulio advokatų darbavosi Jungtinėse Amerikos Valstijose – vienas advokatas trims šimtams septyniasdešimčiai žmonių. Svarbiausia buvo tai, kad jis puoselėjo mintį padėti nužemintiesiems, kaip niekas kitas galėjo suprasti meksikiečių imigrantų lūkesčius, nes jis taip pat, kaip ir tie vadinamieji *šlapnugariai*, kurį laiką dirbo neteisėtai. Jam reikėjo sekretorės, kuri puikiai mokėtų abi kalbas, ir Karmena pasiūlė susisiekti su tokia Tina Feibič, atitinkančia tuos reikalavimus. Kandidatė pasirodė kontoroje, kai dar nebuvo jokių baldų, išskyrus anglišką odinę sofą, daugelio jo pergalių liudininkę, ir dešimtis vazonų su augalais, visi dokumentai ir bylos mėtėsi ant grindų. Šiaip ne taip prasiskynusi kelią per tą netvarką, moteriškė atsisėdo ant dėžės su knygomis. Gregoris išvydo malonią mandagią ponią, kuri puikiai kalbėjo ispaniškai, žiūrėdama į jį nepermanomu žvilgsniu romiomis it veršelio akimis. Gregoris iškart pasijuto kaip namie, ji spinduliavo ramybę, kurios jam taip trūko. Jis pasikliovė instinktu, tad, vos žvilgtelėjęs į ją, nebeskaitė rekomendacinių laiškų ir per daug neklausinėjo. Atsisveikindama ji nusiėmė akinius ir šypsodama droviai paklausė: ar manęs nebeatpažįsti? Kilstelėjęs akis, Gregoris įdėmiau pasižiūrėjo į ją. Tai buvo Ernestina Pereda, šelmė voveraitė, erotinių žaidimų mėgėja mokyklos tualete, rujojanti vilkė paauglystės metais, išgelbėjusi jį nuo gašlos kančių, kai jis degė hormonų audros liepsnose, greitos meilės specialistė, plūstanti atgailos ašaromis, šventoji Ernestina, tapusi nuosaikia matrona. Turėjusi devynias galybes meilužių, jau brandaus amžiaus ištekėjo už telefonų bendrovės tarnautojo, vaikų nesusilaukė, o ir nenorėjo jų, esu laiminga su vyru, pridūrė, rodydama nuotrauką

to paties pono Feibičo, tokio paprasto, niekuo neypatingo vyriškio, kad, žvilgtelėjęs į jį, po minutės neįsimintum jo veido. Gregoris Rivzas stovėjo su nuotrauka rankoje, nudūręs žvilgsnį į grindis, nežinodamas, ką sakyti.

– Aš esu gera sekretorė, – sukuždėjo ji rausdama.

– Mudu abu galime nepatogiai jaustis, Ernestina.

– Jūs neturėsite pagrindo manimi skųstis, pone Rivzai.

– Vadink mane Gregoriu.

– Ne, verčiau pradėkime viską iš naujo. Praeitis nebeturi reikšmės, – pridūrė ji ir ėmė pasakoti, kaip pasikeitė jos gyvenimas, kai ji susipažino su vyru, tik iš pažiūros geraširdžiu, bet iš tikrųjų jis – kaip ugnikalnis, nepasotinamas ir ištikimas meilužis, pagaliau patenkinęs jos meilės troškulį. Iš audringo gyvenimo liko tik miglotas prisiminimas – iš dalies todėl, kad praeitis jai neberūpi, jai gana dabartinės laimės.

– Šiaip ar taip, jūsų niekada nepamirštu, nes jūs vienintelis man nežadėjote to, ko negalėjote tesėti, – tarė ji.

– Rytoj laukiu jūsų, Tina, aštuntą valandą ryto, – nusišypsojo Gregoris, spausdamas jai ranką.

Gražų pokštą man iškrėtei, pareiškė jis vėliau Karmenai telefonu, o ji, žinodama slaptus ir nuodėmingus bičiulio santykius su Ernestina Pereda, patikino, kad tai anaiptol ne pokštas, ji iš tiesų įsitikinusi, jog rado jam idealią sekretorę. Ir neklydo: Tina Feibič ir Maikas Tongas vėliau tapo pačiais tvirčiausiais netvarios Gregorio Rivzo advokato kontoros ramsčiais. Karmena taipgi patarė jam siūlyti savo paslaugas per televizijos laidas ispanų kalba, kai rodomi serialai, prisiminusi ekrano užburtą motiną, kuri labiau jaudindavosi dėl pramanytų personažų nei dėl savo artimųjų likimo. Jiedu patys netikėjo, kad skelbimai sulauks tokio dėmesio. Per kiekvieną melodramos pertraukėlę pasirodydavo mėlynakis Gregoris Rivzas dailia eilute, gar-

baus anglosakso profesionalo įvaizdis, tačiau, kai išsižiodavo siūlydamas savo paslaugas, prašnekdavo skambia priemiesčio ispanų kalba, laidą žiūrinčių meksikiečių tartimi. Juo galima pasikliauti, nutardavo potencialūs klientai, jis mūsiškis, tik kitokio gymio. Netrukus jį atpažindavo restoranų padavėjai, taksi vairuotojai, statybų darbininkai, kiekvienas tamsaus gymio juodadarbis, pasitaikęs jo kelyje. Kai atidarė savo kontorą, turėjo tik vieną klientą – Kingą Benediktą, o po mėnesio jų atsirado tiek, jog jis nutarė ieškotis partnerio.

– Gal padėjėjo, tik nieku gyvu ne partnerio, – tarė Maikas Tongas, kuris, pasamdytas kelioms valandoms per savaitę, kontoroje praleisdavo ištisas dienas.

Po dvejų metų kontoroje jau dirbo šeši advokatai, viena registratorė ir trys sekretorės. Rivzas turėjo klientų visoje Kalifornijoje, dažniau gaudavo skraidyti nei važinėti automobiliu, tvarkė reikalus pelnydamas krūvas pinigų ir dar daugiau jų išleisdamas. Tuo metu Maikas Tongas didumą savo gyvenimo leido kambarėlyje, prigrioztame senų bylų, popierių, sąskaitybos knygų, banko dokumentų, be to, ten stovėjo kopijavimo mašina, kavos aparatas, šluotos, paketai su tualetiniu popieriumi, dėžės vienkartinių puodelių – visą tą turtą jis saugojo nenuleisdamas akių. Kiti šaipydavosi iš kino apdairumo, sakydavo, kad, slapčia atsėlinęs naktį, jis traukia iš šiukšlių dėžės popierinius puodelius ir išplovęs deda atgal į dėžę, kad būtų galima juos panaudoti kitą dieną, tačiau Maikas Tongas darbuodavosi savo skaitytuvais, nekreipdamas nė menkiausio dėmesio į pašaipas.

Pilka kasdienybė ir monogamijos priedermės iš pradžių prislėgė Šenoną, jai atrodė, kad ji dusdama ropoja per kopas bekrašte dykuma, kas žingsnis palikdama savo jaunystės draiskanas.

Prigeso skardus juokas, jos didžiausias žavesys, ir labiau išryškėjo tingumas. Ji siaubingai nuobodžiavo, apgaulaus saugumo pojūčio prirakinta prie vyro, juo labiau kad pastojo, motinos patarta, jog taip geriausia pririšti Gregorį Rivzą. Savaime suprantama, ji norėjo ištekėti, bet anaiptol ne savanaudiškais sumetimais, o todėl, kad tikrai jį mylėjo. Šalia jo pirmąsyk ji pasijuto saugi. Kaip gerai, dukrele, labai greitai Rivzas pralobs, nors jau ir dabar, kaip girdėjau, pinigais aptekęs, kurstė ją motina. Šenona neturėjo jokių išskaičiavimų, pinigais itin nesidomėjo, todėl nepaisė artimųjų patarimų nugriebti kuo stambesnę žuvį, kad galėtų gyventi lyg karalienė, kaip ir dera tokiai gražuolei. Antra vertus, jai kėlė siaubą mintis, kad reikės užsidirbti pragyvenimą, eiti į darbą ir tenkintis mažu, jau bandė taip gyventi, tačiau pasibodėjo. Su turtingu vyru nebūtų jokių bėdų, tačiau ji nepagalvojo, kokią kainą tektų sumokėti. Dabar ji jautėsi įkalinta tarp keturių sienų, pririšta prie įsčiose bręstančios gyvybės. Pirmosiomis savaitėmis stūmė laiką degindamasi prieplaukoje prie jachtos vaiduoklio, tačiau netrukus įkalbėjo Gregorį keltis kitur, ir prabėgo keli mėnesiai beieškant jos svajonių namo. Nerado to, ko ieškojo, ir nemokėjo deramai įsirengti to, kurį įsigijo. Pagal katalogą paskubomis pirko baldus ir reikmenis, o atvežtus sustatė kaip pakliūva. Slampinėjo po užgrioztus kambarius, telefonu plepėdama su draugėmis, tyčia skambindavo buvusiems meilužiams pačiu netinkamiausiu laiku, kuždėdavo visokiausias nešvankybes, gašlindama juos ir pati gašlindamasi iki išprotėjimo. Jai žūtbūtinai reikėdavo koketuoti, priešingu atveju pasaulis jai aptemdavo, kaip ir pristigus alkoholio. Iš dyko buvimo gėrė vis daugiau, kol pagaliau persigėrė kaip tėvas. Pirmaisiais mėnesiais, kol dar nebuvo aiškiai pastebimas nėštumas, ateidavo į vyro kontorą, rūkydavo, užsikėlusi kojas ant kokio jaunesnio advokato stalo, ir mėgaudamasi žiūrėda-

vo, kaip tas jaudinasi. Tikriausiai nė nebūtų pastebėjusi Maiko Tongo, jeigu jis, abejingas jos kerams, keldamas aklą pagiežą, nebūtų mandagiai laikęsis atstu, kaip paprastai laikomasi su pagyvenusia moterimi, juo labiau kad kinas sąskaitininkas jai apribojo kreditinių kortelių limitą ir tramdydavo viršininką, kai šis, pataikaudamas jos įgeidžiams, imdavo švaistyti pinigus. Jai nepatiko ir Timotis Duanas: kartą pakvietė jį pietų, prasimetusi dingstimi, kad nori pasitarti dėl pobūvio vyro gimtadienio proga, tačiau šis atėjo drauge su austrų turiste, kuriai tą savaitę asistavo, ir apsimetė nepastebįs, jog Šenona nepalyginti gražesnė ir nusiteikusi tolesniems žingsniams. Nenuleisk akių nuo žmonos, perspėjo Duanas Gregorį rytojaus dieną, tačiau, kai šis, grįžęs namo, ketino pareikalauti ją pasiaiškinti, nieko iš to neišėjo, nes rado ją virtuvėje tysančią ant grindų, o kai pabandė pajudinti, ji apsivėmė. Pykina nuo nėštumo, teisinosi ji, bet dvokė alkoholiu. Jis nuvedė ją į lovą ir vėliau, matydamas ją miegant ant rausvų paklodžių, tarė sau, kad ji jauna ir naivi ir kad turbūt Duanas, senas cinikas, klaidingai suprato jos nekaltą kvietimą. Vis dėlto negalėjo ilgai savęs apgaudinėti, artimiausiais mėnesiais pastebėjo, kad santykiai eina prastyn, kaip kadaise nutiko su Samanta, tačiau pagalvojo, jog su Šenona jį sieja daug kas bendra, kur kas daugiau nei su pirmąja žmona, tad nusigriebė tos minties ir nusiramino. Mudu, tarė sau, bent jau mėgstame skaniai pavalgyti ir pasiutiškai pašėlti lovoje. Kaip ir jis, Šenona buvo neramaus būdo, linkusi į nuotykius, džiaugėsi kelionėmis, pirkiniais, pobūviais. Kada nors prieisite liepto galą, kartą perspėjo jį Karmena, judu su žmona turite daug tų pačių būdo trūkumų, tačiau jis jai nepritarė. Gal, priešingai, panašūs būdo bruožai padės pamatą tvirtai santuokai, tačiau neilgai trukus išvėso pirmųjų pasimatymų aistra, o pelenuose, nors ir kaip juos žarstant, nesužibėjo meilė. Gregoris vis dar aklai žavėjosi

Šenonos jaunyste, linksmumu ir grožiu, tačiau buvo pernelyg užsiėmęs darbe ir negalėjo skirti laiko šeimai. Tuo tarpu ji degė nekantra nelyginant išlepinta paauglė. Nei jis, nei ji nesirūpino laivu, kuriuo plaukė, tad buvo daugiau nei keista, kad, pagaliau jam nuskendus, jiedu taip niršo vienas ant kito.

Gregorio žavėjimasis Šenona labai greitai nuslūgo, tačiau jis pats to nepastebėjo, nes nėštumo mėnesiais ėmė ją švelniai globoti, jausdamas jai kažką panašaus lyg į ekstazę, lyg į užuojautą. Gimdymo skyriuje buvo šalia, laikė už rankos, šluostė prakaitą, ramino, o gydytojai tuo tarpu triūsė, negailestingai plieskiant lempoms. Kraujo tvaikas atgaivino karo prisiminimus, ir vėl jam iškilo prieš akis vaikinas iš Kanzaso, taip dažnai sapne meldžiantis nepalikti jo vieno. Sąrėmių metu liepiama stumti Šenona mėšlungiškai kabinosi į jį, ir tomis akimirkomis Gregoriui atrodė, kad jis ją myli. Jis mylėjo vaikus ir džiaugėsi, jog vėlei bus tėvas, šįkart visiškai kitoks, davė sau žodį, ne toks svetimas, koks buvo Margaretai. Troško pirmas kūdikį supažindinti su pasauliu, ir ištiesė rankas, kai tik pamatė galvytę. Pakėlęs atkišo naujagimį motinai, bet negalėjo ištarti nė žodžio, nes iš susijaudinimo atėmė žadą. Vėliau jis ne kartą prisimindavo tą akimirką, vienintelę visiškos laimės akimirką šalia tos moters, tačiau ši palaimos prošvaistė išblėso per kelias dienas. Šenona nesidomėjo motinos vaidmeniu, kaip anksčiau žmonos ir namų šeimininkės pareigomis, ir kai tik sugebėjo apsimauti mergystės dienų aptemptus džinsus, iškart pabandė ištrūkti iš santuokos žabangų. Pirmas jos meilužis buvo gydytojas, priėmęs kūdikį, netrukus jų radosi ir daugiau, o vyras, apsikrovęs darbais, nė nematė to, kas badė akis. Šenona keitėsi prisitaikydama prie kiekvieno naujo meilužio, tai pasirodydavo su pusmetine šukuosena ir juodais nėriniais papuoštais apatiniais, tai po dviejų savaičių nukišdavo prancūziškus keliaraiščius į patį stalčiaus dugną, nes jau būdavo

įsižiūrėjusi kaimyną rašytoją, ir tuomet Gregoris ją aptikdavo be makiažo, su jo liemene ir akiniais vėžlenos aptaisais, skaitančią Jungą. O mažylis Deividas augo aptvarėlyje, irzlus, amžinai apsižliumbęs ir toks aikštingas, kad netgi motina jo šalindavosi.

Vieną dieną Tina paraudusi papasakojo savo viršininkui mačiusi vieną firmos advokatą bučiuojantis su Šenona automobilių aikštelėje, atsiprašau, pone Rivzai, kad kišuosi ne į savo reikalus, bet laikau savo pareiga jums pranešti, pridūrė ji drebančiu balsu. Gregoriui kraujas mušė į galvą, jis griebė advokatą už atlapų ir pasiuto kulti kumščiais, tam pavyko ištrūkti ir įšokti į liftą, tačiau Gregoris trūkčiagalviais nubildėjo tarnybiniais laiptais ir, pasivijęs gatvėje, sukėlė tokį skandalą, kad teko įsikišti policijai, ir visi atsidūrė nuovadoje, tarp jų ir Maikas Tongas, kuris, grįždamas iš pašto, pamatė advokatą tysant ant šaligatvio su sukruvinta nosimi ir netyčia tapo muštynių pabaigos liudytoju. Tą vakarą Šenona bandė teisintis, tvirtindama, kad taip atsitiko jai padauginus išgerti, bet visa tai esą niekai, ji mylinti tik Gregorį. Kai jis ėmė kamantinėti, kurį velnią ji veikusi automobilių aikštelėje, ji šoko dievagotis, kad advokatą sutiko atsitiktinai ir jie draugiškai pasibučiavo.

– Sensti, Gregori, tavo pažiūros atgyvenusios, – baigė ji.

– Matyt, man lemta ragus segėti! – suriaumojo Rivzas ir išbėgo, trenkęs durimis.

Jis nakvojo motelyje, kol galiausiai Šenona jį surado ir puolė melsti, kad grįžtų namo, prisiekdama meilę ir tikindama, jog šalia jo jaučiasi saugi ir globojama, tik labai sutrikusi, ašarojo ji. Širdies gilumoje Gregoris jos laukė. Visą naktį nesumerkė akių, pavydo kamuojamas, įsivaizdavo beprasmiško susidorojimo ir neįmanomų sprendimų versijas. Apsimetė, kad siunta, nors iš tikrųjų nebepyko, tik norėjo ją pažeminti, ir grįžo pas Šenoną, kaip vėliau mėnesiais išėjęs grįždavo ne kartą.

* * *

Margareta dingo iš motinos namų, kai buvo trylikos. Samanta paskambino man po dviejų dienų, pagalvojusi, kad duktė neturi kur eiti ir netrukus sugrįš, kad nėra ko per daug rūpintis, tokio amžiaus vaikai visada krečia kvailystes, tai nieko nauja, juk žinai, kad Margareta gera mergaitė, jokių bėdų nebūna, ramino ji mane. Mane visada stebino jos gebėjimas nepaisyti tikrovės, lygiai toks pat kaip mano motinos. Beregint paskambinau į policiją, buvo surengtos paieškos, visuose įlankos miestuose iškabinėjome skelbimus, skambinome į radiją ir televiziją. Nuėjęs į mokyklą sužinojau, kad jau kelis mėnesius ji nelanko pamokų, motina neatsakė nei į laiškus, nei į telefonu siunčiamas žinutes. Mano duktė buvo pati prasčiausia mokinė, neturėjo draugių, nesportavo, praleido daug pamokų, o galiausiai visai liovėsi lankiusi mokyklą. Bandžiau klausinėti jos klasės draugus, bet jie menkai ką žinojo arba nenorėjo nieko sakyti, man regis, jos nemėgo, viena mergaitė pasakė, kad ji pikta ir šiurkšti, man galvoje netilpo, kad ji galėtų tokia būti, visada ją įsivaizdavau kaip senų laikų damą, svetainėje gurkšnojančią arbatą. Pasikalbėjęs su kaimynais, sužinojau, kad ji dažnai bėgdavo iš namų naktimis, kartais jos atvažiuodavo koks nors tipas motociklu, tačiau beveik visada grįždavo vis kitokiu automobiliu. Samanta pareiškė, kad tai tiesiog pikti liežuviai, ji nepastebėjusi nieko bloga. Kaip ji galėjo pastebėti, kad Margaretos nėra namie, jei niekada jos nepastebėdavo, kai ji būdavo šalia, pagalvojau. Nuotraukoje, parodytoje per televiziją, Margareta atrodė gražutė ir nekalta, tačiau, kai nejučia prisiminiau jos maivymąsi, man į galvą atėjo visokių baisybių. Pasaulyje pilna iškrypėlių, kartą pasakė man policininkas, kai parke dingo vienas man patikėtas vaikas. Buvo tikra kančia bėgioti po policijos komisariatus, ligonines, laikraščių redakcijas.

– Šiuo atveju labiau tiktų kreiptis į šventąjį Judą Tadą, globėją, kurio šaukiamasi atsidūrus beviltiškoje padėtyje, kai jau nebėra kitos vilties, – visiškai rimtai patarė man Timotis Duanas, kai įpuoliau pas jį į laboratoriją ieškodamas pagalbos. – Eik į Dominikonų bažnyčią, įkišk dvidešimt dolerių į šventojo aukų dėžutę ir uždek žvakę.

– Kuoktelėjai, Timai.

– Taip, bet dabar tai neturi reikšmės. Iš dvylikos metų, praleistų dvasinėje kolegijoje, man išliko tik sąžinės sąskaita ir nepaneigiamas tikėjimas šventuoju Judu. Nepakenks, jei pabandysi.

– Daktaras Duanas sako teisybę, nepakenks, visada galima pabandyti. Aš eisiu su jumis, – sužinojusi, kas atsitiko, mandagiai pasisiūlė sekretorė.

Taip atsidūriau bažnyčioje, kaip tais laikais, kai patarnavau dvasiškajam tėvui Laragibeliui per jo laikomas mišias, klūpodamas uždegiau žvakę, o šalia stovėjo nepamirštama Ernestina Pereda.

Tą patį vakarą kažkas telefonu man pranešė viename bare matęs labai panašią į Margaretą, tik gerokai labiau subrendusią merginą. Nuvažiavau tenai su dviem policininkais, ir ten aptikome Margaretą aptemptomis kelnėmis, aukštakulniais bateliais, tirštai nusidažiusią vaikišką veidelį, iš pažiūros tikrą moterį. Išvydusi mane, puolė bėgti, o kai pagavome, apsikabino mane verkdama ir pirmą kartą pavadino tėčiu. Patikrinus sveikatą, paaiškėjo, kad serga venerine liga, o rankos subadytos adatomis. Kai nuvežėme ją į privačią kliniką ir pabandžiau su ja kalbėtis palatoje, vyrišku balsu pažėrė virtinę tokių keiksmažodžių, kokių nebuvau girdėjęs nei priemiestyje, kur augau, nei tarnaudamas kariuomenėje. Išplėšusi lašinės adatą, lūpų pieštuku ėmė rašinėti ant sienos visokiausias šlykštybes, sudraskė

priegalvį, išsvaidė viską, kas pakliuvo po ranka. Trys slaugytojos tik vargais negalais ją sutramdė ir suleido raminamųjų. Rytojaus dieną su Samanta atėję jos aplankyti, radome ramią ir šypsančią lovoje, švarutėliu veidu, kaspinu surištais plaukais, tarp mano kontoros tarnautojų atsiųstų gėlių, šokolado dėžučių ir pliušinių meškiukų. Iš vakarykštės Šėtono apsėstos būtybės nebeliko ne žymės. Paklausta, kodėl taip negražiai elgėsi, apsipylė atgailos ašaromis: nesuvokianti, kas atsitiko, prisipažino ji, niekad to nėra dariusi, blogi draugai išvedę iš kelio, bet mums nesą ko jaudintis, ji suprantanti, koks pavojus jai gresiąs, nebesusidėsianti su tais nenaudėliais, o pasibadžiusi tik dėl įdomumo, daugiau to nedarysianti, prisiekė ji.

– Viskas gerai. Tik atneškit man magnetofoną, noriu muzikos pasiklausyti, – paprašė ji.

– Kokios muzikos norėtum? – paklausė motina, taisydama jai priegalvius.

– Draugas man atnešė mėgstamiausių dainų, – atsakė apsnūdusi. – O dabar eikite, noriu miego, jaučiuosi truputį pavargusi.

Atsisveikindama paprašė, kad atneštume cigarečių, tik be filtro. Nustebau išgirdęs, jog ji rūko, bet prisiminiau, kad, jos metų būdamas, irgi buvau susimeistravęs pypkę; šiaip ar taip, palyginti su kitomis dukters ydomis, šiek tiek nikotino man atrodė grynas niekis. Pagalvojau, kad neverta kalbėti apie rūkymo žalą plaučiams, kai ji galėjo mirti, padauginusi heroino. Kai atėjau vakare, jos nebebuvo. Ji apmulkino budinčią slaugytoją, apsirengė tais pačiais prostitutės drabužiais, su kuriais buvo atvežta į ligoninę, ir išrūko. Valydama palatą, slaugė rado po čiužiniu vienkartinį švirkštą, roko muzikos įrašą ir išnaudotus lūpų dažus. Taip netekau Margaretos – vėliau esu lankęs ją kalėjime ir ligoninėje, – bet tuomet to dar nežinojau, tik po devynerių metų su ja atsisveikinau, devynerių metų tuščių

vilčių, beprasmių paieškų, veidmainiškų atgailavimų, begalės pabėgimų, išdavysčių, niekšybių, įtarimų ir pažeminimų, kol pagaliau širdies gilumoje susitaikiau su mintimi, kad padėti jai neįmanoma.

Pirmoji Tamaros parduotuvė atsirado pačiame Berklio centre, tarp knygyno ir grožio salono, dvidešimt penkių kvadratinių metrų, su nedidele vitrina ir siauromis durimis, kurių niekas nė nebūtų pastebėjęs, jeigu Karmena nebūtų pasinaudojusi Olgos puošimo metodu, tik viską darė atvirkščiai. Žiniuonės būstas buvo išdabintas ir išmargintas nelyginant operos pagoda, todėl ryškiai skyrėsi pilkos ir skurdžios meksikiečių priemiesčio architektūros fone. Karmenos krautuvėlė buvo tarp įspūdingų parduotuvių, kinų restoranų su piktai išsišiepusiais drakonais ir meksikiečių užeigų, papuoštų gipsiniais kaktusais, indų krautuvėlių, suvenyrų kioskų ir spalvingų pornografijos prekybos centrų su neoniniais skelbimais, vaizduojančiais neregėtomis pozomis aktą atliekančias nuogas poras. Greta tokių varžovų buvo sunku prisivilioti pirkėjus, tačiau ji viską nudažė baltai, virš durų įrengė tokios pat spalvos stogelį ir įtaisė ryškias lempas, kad parduotuvė atrodytų kaip laboratorija. Papuošalus išdėliojo ant pažerto smėlio ir skaidraus kvarco gabalėlių, idant dar labiau į akis kristų jų savitumas ir brangios medžiagos. Viename kampe pakabino kelis čigonių sijonus, tokius pačius, kokiais pati segėjo pastaraisiais metais, vienintelius ryškius akcentus baltame kaip sniegas fone. Ore tvyrojo silpnas prieskonių kvapas, tyliai skambėjo monotoniškos rytiečių melodijos.

– Netrukus turėsiu diržėlių, rankinių ir skarelių, – didžiuodamasi aiškino Karmena Gregoriui, surengusi pobūvį parduotuvės atidarymo proga. – Didelio pasirinkimo nebus, tačiau

pirkėjos galės prisiderinti priedus, tad iš mano parduotuvės galės išeiti apsirengusios nuo galvos iki kojų.

– Vargu ar sulauksi daug pirkėjų tiems savo pašvitams, – nusišaipė Gregoris, įsitikinęs, kad tik nevisprotės galėtų puoštis jo draugės dirbiniais, tačiau po kelių minučių gavo atsiimti savo žodžius, kai Šenona paprašė nupirkti kelis „etninius" auskarus, kurie jam pasirodė nepateisinamai brangūs, ir kai netrukus išvydo savo draugę Džoaną, įsikibusią Balčeskui į parankę, segint iš tų margų skiaučių pasiūtą čigonišką sijoną. Moterys tikrai nenuspėjamos, sumurmėjo jis.

Karmena Morales tvarkėsi savo parduotuvėje kaip apdairi ūkininkė. Kiekvieną savaitę suvesdavo sąskaitas, dalį pajamų skirdama gamybai, dalį mokesčiams ir savo gana kukliems poreikiams tenkinti, o likutį – santaupoms. Ištikimosios vietnamietės gamino papuošalus pagal jos piešinius, o kelios meksikietės savo namuose siuvo drabužius pagal jos nurodymus ir siuntė juos paštu. Ji pati rinkdavosi medžiagas ir kartą per metus vykdavo apsipirkti į Aziją arba šiaurės Afriką, leisdamasi į pavojingas keliones, kurios būtų įvariusios baimės ne tokioms ryžtingoms moterims, tačiau ji nė negalvodavo apie kokią nors grėsmę gyvybei, nes negalėjo nė įsivaizduoti, kad pasaulyje galėtų pasitaikyti blogų žmonių. Ji galėdavo išvykti tik per vasaros atostogas drauge su Dajumi, kuris ilgainiui priprato prie tų nuotykingų kelionių traukiniais, džipais, asilais arba pėsčiomis per atkampius kaimus Tailando džiunglėse, klajoklių piemenų stovyklas Atlaso kalnuose ar Indijos milijoninių miestų skurdžius priemiesčius. Liesas, tamsaus gymio vaikinukas nesiskųsdavo nei prastu maistu, nei nešvariu vandeniu, nei uodais, nei nuovargiu, nei pragarišku karščiu, buvo atsparus kaip fakyras visiems nepritekliams. Ramus ir atidus, jis išmoko visų keturių aritmetikos veiksmų, žaisdamas su karoliukais, ir dar dešimties

metų nesulaukęs atskleidė matematikos dėsnius, kuriuos bergždžiai bandė išaiškinti motinai ir mokytojai. Vėliau, kai išryškėjo jo nepaprastas polinkis į skaičius, universiteto dėstytojai, išklausę jį, nustatė, jog jis išmano trigonometrijos pagrindus. Jis visur vežiodavosi metalinę šachmatų lentą su įmagnetintomis figūromis ir, kratydamasis traukiniuose, įsispraudęs tarp gausybės keleivių, narvų su gyvuliais, apirusių kartoninių dėžių ir krepšių su maisto produktais, lyg niekur nieko sąžiningai žaisdavo pats su savimi. Jie retai nakvodavo viešbučiuose, dažniausiai apsistodavo svetingų žmonių trobelėse, kartais važiuodavo nedideliais gyvenamaisiais furgonais arba samdydavosi vedlį ir tuomet tekdavo įsikurti nakčiai po atviru dangumi.

Įsitikinęs, kad motinai niekas nebaisu, Dajus jausdavosi saugus šalia jos šilto šono, gulėdamas ant demblio, pakloto tiesiai ant žemės, arba hamake po tinklu nuo uodų, grėsmingai ūkiant naktiniams paukščiams ir aplink tyliai slankiojant žvėrims, dvelkiant svaigiems tręšančių augalų ir magnolijų kvapams. Drauge su ja patyrė devynias galybes įvairiausių nuotykių, ir tik labai retai, kai pastebėdavo ją išsigandus, smilktelėdavo baimė, tačiau tais atvejais prisimindavo savo tikrąją motiną, moterį juodomis įkypomis akimis, kuri, reaktyvinės jėgos varoma, skraido virš galvos, saugodama nuo visų bėdų. Kartą vienoje Maroko prekyvietėje Dajus paleido Karmenos ranką, norėdamas pasigrožėti kreivais durklais, sukištais į spaustiniais piešiniais padabintas odines makštis. Krautuvininkas, skarmaluotas kraugerys, griebė jį už pakarpos ir iškėlęs trenkė per ausį, tačiau smogti antrąsyk nespėjo – Karmena puolė jį kaip įniršusi liūtė, riaumodama, išskėtusi nagus, taikydamasi kąsti. Dajus išvydo, kaip motina raičiojasi žeme sukibusi su arabu, plevėsuodama drykstančiais sijonais tarp išvartytų krepšių ir išmėtytų prekių, kvatojant aplink apstojusiems žiopliams. Gavusi kumščiu

į veidą, Karmena apdujo, tačiau, pašėlusio pykčio apimta, atsipeikėjo ir, arabui nespėjus susivokti, ištraukė vieną tų kreivų durklų. Tuo metu įsikišo policija, nuginklavo Karmeną ir išgelbėjo krautuvininką nuo neišvengiamo dūrio, o vyrai, apstoję ratu, pasakojo, kaip prasidėjo muštynės, klykdami ir keikdamiesi visa kuo apkaltino svetimšalę. Karmena ir Dajus atsidūrė už grotų tarp piktadarių, bet tie nedrįso jiems nieko daryti, matydami grėsmingai žėrinčias moters akis. Jų gelbėti atskubėjo Jungtinių Amerikos Valstijų konsulas, o vėliau atsisveikindamas patarė nebekelti kojos į šią šalį. Pasimatysime kitais metais, atsakė Karmena, tačiau negalėjo nusišypsoti, nes skruostas buvo ištinęs, o lūpa kiaurai prakirsta. Iš tų kelionių jie grįždavo su pilnomis dėžėmis įvairiausių lobių: karoliukų, koralų, senovinio stiklo ir metalo, pusbrangių akmenų, mažyčių statulėlių iš dramblio kaulo, nuostabių kriauklių, nežinomų žvėrių ilčių ir nagų, nuo ledynmečio atlikusių suakmenėjusių lapų ir vabalų. Be to, parsiveždavo siuvinėtų audinių ir ornamentuotos odos dirželiams ar rankinėms papuošti, išblukusių per ilga kaspinų sijonams, sagų ir sagčių, aptiktų kokiame nors užkampyje. Tuo metu Karmena jau nebedirbo namie. Visus savo lobius laikė dirbtuvėje, surūšiuotus pagal medžiagą ir spalvas ir sudėtus į skaidrias plastikines dėžutes, ten praleisdavo užsidariusi valandų valandas, piešdavo modelius, tikrindavo sąskaitas, kaldavo metalus, kantriai pjaustydavo ir gludindavo juos sulig vaizduotės užgaidomis. Tuomet papūtė nauji mados vėjai, susidomėta astrologiniais simboliais, mėnuliais ir žvaigždėmis, laimę lemiančiais kristalais, afrikiečių papuošalais, segėta arba skirtingais auskarais abiejose ausyse, arba tik vienu – virtine suvertų brangakmenių ir sidabrinių monetų, kol pagaliau persisotinta tomis naujovėmis. Ilgainiui jai sustiprėjo pasitikėjimas savimi, šiek tiek sugriežtėjo veido bruožai,

tačiau išliko linksmas būdas ir nė kiek nesumažėjo polinkis į nuotykius. Reikalus tvarkė kaip tikra profesionalė, tačiau smagindavosi iš visos širdies, kai tik atitrūkdavo nuo darbo. Nemokėjo susireikšminti. Vienodai žiūrėjo ir į dabartinį savo verslą, ir į tuos laikus, kai tėvų namuose gamino blizgučius ir pardavinėjo juos meksikiečių priemiestyje, arba, apsitaisiusi margais sijonais, žongliravo Peršingo aikštėje. Visa tai atrodė jai malonus žaidimas, ir keli papildomi nuliai banko sąskaitoje neturėjo nė mažiausio poveikio jos žaismingam būdui. Ją pirmą nustebino sėkminga prekyba: ji tiesiog negalėjo patikėti, kad žmonės pasiruošę mokėti didelius pinigus už papuošalus, kuriuos sukūrė pramogos dėlei, vaizduotės polėkio pagauta. Neveikė jos būdo nei gyvenimo rūpesčiai, nei sėkmės vilionės, ji buvo, kaip buvusi, miela, nuoširdi, patikli ir dosni. Bekeliaudama ji suprato, kiek daug kančių ir skausmo patiria žmonija ir kokia ji laiminga, palyginti su kitais. Verslas jai netrukdė užjausti žmonių, nuo pat pradžių stengėsi sukurti kuo geresnes darbo sąlygas skriaudžiamiesiems ir nužemintiesiems, o vėliau, plečiantis gamybai, įdarbino daug vargšų meksikiečių, pabėgėlių iš Azijos ir Centrinės Amerikos, neįgaliųjų ir net keletą protiškai atsilikusių, kuriems patikėjo prižiūrėti sodą ir daržą, tad Gregoris draugės įmonę vadino „Tamaros prieglauda“. Ji leido laiką ir pinigus mokydama amato ir anglų kalbos savo darbuotojus, daugiausia ką tik atvykusius į Jungtines Amerikos Valstijas ir savo šalyje patyrusius nenusakomus vargus. Nuoširdžios labdaros skatinama, ji ėmėsi laiką pranokusios vadybos strategijos: įsteigė nemokamą valgyklą, darbo metu paleido raminamąją muziką su gamtos garsais, parūpino patogias kėdes, įvedė privalomas poilsio pertraukas ir gamybinės mankštos valandėles po kruopštaus darbo renkant papuošalus nuvargusiems raumenims atpalaiduoti ir suteikė dar

daugiau visokių lengvatų, o darbuotojai atsidėkodami triūsė su stebėtinu kruopštumu.

Bekeliaudama Karmena suprato, kad pasaulis priklauso ir priklausys ne vien baltiesiems, todėl puikavosi savo tamsiu gymiu ir meksikietiškais veido bruožais. Jos išdidi laikysena daug ką apgaudavo, ji atrodė aukštesnė ir jaunesnė, juo labiau kad, apsisegusi čigoniškais sijonais ir apsimausčiusi skimbčiojančiomis apyrankėmis, vaikščiodavo taip pasitikėdama savimi, jog niekas nesureikšmindavo to, kad ji žemo ūgio, pernelyg iškilios krūtinės, kad jos liemuo gitaros formos, veidas paženklintas pirmųjų raukšlelių, o plaukuose – sidabrinės gijos. Mokykloje kilus varžytuvėms, kieno mama gražiausia, Dajus laimėjo pirmą vietą.

– Mama, ar tu niekada netekėsi? – kartą paklausė jis.

– Žinoma, kai tu suaugsi, ištekėsiu už tavęs.

– Kai aš suaugsiu, tu būsi labai sena, – paaiškino Dajus, daugiausia reikšmės teikęs skaičiams.

– Tuomet turėsi surasti man tokį pat seneliuką, – nusijuokė Karmena, ir jos atmintyje šmėkštelėjo Leo Galupio veidas, toks, kokį dažnai prisimindavo visus tuos metus ir kokį išvydo pirmą kartą Saigono oro uoste, kur jis laukė jos su apvytusių gėlių puokšte. Įdomu, pagalvojo ji, ar jis mane prisimena, ir nutarė kurią nors dieną pasitikrinti, nes Dajus augo greitai ir veikiai puikiausiai išsivers ir be jos. Kita vertus, jai pabodo atsitiktiniai meilužiai; trokšdama darnos ir grožio aplink, ji rinkdavosi jaunesnius partnerius, tačiau ilgainiui vis labiau pasigesdavo tikrų jausmų.

Tuo metu, kai jos draugas Gregoris ėjo plačiais keliais, vis giliau klimpdamas į skolas ir užsikraudamas naujų rūpesčių, ji gyveno kaip darbininkė, tačiau pelnydama vis daugiau pinigų ir šlovės. Netrukus Tamaros vardas tapo savito stiliaus simboliu

ir aukščiausios kokybės ženklu. Pati to nesiekdama, ji nejučia ėmė rengti mados parodas ir skaityti paskaitas kaip profesionalė, nors širdyje rimtai nežiūrėjo į visa tai. Vieną gražią dieną kas nors pastebės, kad aš nieko neišmanau, juk aš tik mulkinu žmones, dėdamasi visažine, – teisinosi ji Gregoriui, kai imta rašyti apie ją moterų ir meno žurnaluose, verslo apžvalgose liaupsinti ją kaip spartaus vystymosi įmonės pavyzdį. Po kelerių metų, kai įvairiose sostinėse veikė jos firmos filialai ir jos žinioje dirbo beveik du šimtai žmonių, neskaitant komivojažerių, kurie, keliaudami po žemynus, siūlė jos prekes pačioms prabangiausioms parduotuvėms, o buhalterijos skyrius užėmė visą fabriko aukštą, ji vis dar kratydavosi ant mulo per džiungles arba ant kupranugario per dykumas, pirkdama medžiagas, ir kukliai gyveno su sūnumi kaip gyvenusi, ne iš šykštumo, bet tiesiog nenumanydama, kad galima naudotis kur kas didesniais patogumais.

Kingas Benediktas visų labiausiai troško turėti geležinkelį ir motinos svetainėje paleisti elektrinį traukinį. Jau padarė geležinkelio stotį ir visą miestelį iš medinių trinkelių, išpjaustė kartoninius medžius, nuo vienos sienos iki kitos pertvėrė kambarį tikra sankasa su tuneliais ir kalvomis. Trūko tik traukinio, Bela pažadėjo, kad pirmiausia jį ir nusipirks, kai tik gaus draudimo pinigus. Jis jautėsi niekam nereikalingas ir mėšlungiškai laikėsi įsikibęs tos moters ilgu kaklu ir geltonomis akimis, tvirtinančios, kad ji – jo motina, tos vienintelės gairės nežinios jūroje. Po nelaimingo atsitikimo jo galvoje tvyrojo ūkas, keturiasdešimt metų akimoju išdilo iš atminties, kai jis trenkėsi pakaušiu į žemę. Prisiminė savo motiną jauną ir gražią: kaip ji būtų galėjusi tapti tokia darbo ir amžiaus nualinta sene? Kas iš tiesų yra

Bela? Kad tik nupirktų jam traukinį!.. Jis suvokė, kad jau nedera žaisti kaip vaikui, bet, tiesą pasakius, jo nedomino reikalai, dėl kurių iš proto kraustėsi vyrai. Ištisomis valandomis jis spoksojo į televizorių, stebuklingą išradimą, apie kurį anksčiau nieko nenumanė, o kai matydavo ekrane karštai bučiuojantis, pabusdavo nerimas, sutraukdavo vidurius, bet, laimė, neilgam. Jį labiau domino elektrinių traukinių katalogas nei žurnalai su nuogomis moterimis, kuriuos jam piršdavo gatvės kampe kioskininkas. Kartais matydavo save iš tolo, lyg būtų sėdėjęs kino teatre ir žiūrėjęs į savo veidą ekrane, į save, negailestingų aplinkybių auką. Savęs neatpažindavo. Motina aiškindavo, kad jam atsitiko nelaimė ir jis prarado atmintį; ne, jis nebuvo kvailas, suprato, kad jam ne keturiolika. Ilgai spoksodavo į veidrodį neatpažindamas senio, žvelgiančio į jį iš kitos pusės; stengdavosi prisiminti, kas pasikeitė nuo to laiko, kai įvyko nelaimė, kaip galėjo jis taip suvargti ir susenti. Jis nesuvokė, kaip išslinko plaukai, kaip priaugo svorio, kaip susivijo raukšlės, kur dingo du dantys, kodėl skauda sąnarius, kai jis meta kamuolį, kodėl dūsta, kai tik bando bėgti aukštyn laiptais, ir kodėl negali skaityti be akinių. Negalėdavo prisiminti, kad būtų pirkęs akinius. Štai dabar jis sėdi prie didelio stalo erdviame kabinete, pilname augalų ir knygų, tarp dviejų vyrų, beriančių jam klausimus, kartais tokius sunkius, kad jis nemoka atsakyti, o sekretorė barškina kiekvieną žodį rašomąja mašinėle. Kas buvo prezidentas tais metais, kai jūs vedėte? Motina liepdavo jam kasdien eiti į biblioteką skaityti senų laikraščių, kad sužinotų, kas vyko pasaulyje per pastaruosius keturiasdešimt metų, išsivadėjusius iš atminties. Abstrakčius duomenis perprasti kur kas paprasčiau nei kasdienio vartojimo prietaisus, pavyzdžiui, mikrobangų krosnelę ir kitokius paslaptingus reikmenis. Kingas žinojo visų prezidentų vardus, svarbiausių beisbolo rungtynių rezultatus, kada vyko

skrydžiai į Mėnulį, karai, kada buvo nužudytas Džonas Kenedis ir Martinas Liuteris Kingas, tačiau nė nenumanė, kur tuo metu buvo, ir galėjo prisiekti, kad niekada nebuvo vedęs. Vakare motina pasakodavo jam apie jo gyvenimą, įsitikinusi, jog, tolydžio kartojant tuos pačius dalykus, išsisklaidys užmiršties ūkai, tačiau tie privalomieji atminties lavinimo pratimai Kingui buvo begalinė kančia ir nuobodybė. Jam sunku būdavo patikėti, kad jo gyvenimas buvo toks nereikšmingas, kad jis nieko ypatinga nepadarė, jaunystėje neturėjo jokių svajonių. Jam būdavo skaudu, jog tiek laiko iššvaistyta veltui narstant tuos beprasmius dalykus, tačiau drauge ir džiaugėsi, kad likimas padovanojo tokią galimybę. Ateitis atrodė ne užpakaly žiojinti juoda kiaurymė, kaip sakydavo motina, bet švarus sąsiuvinis prieš akis. Galėjo prirašyti, kas tik šauna į galvą, dar sykį peržvelgti nugyventus metus. Patirti daug nuotykių, rasti lobių, atlikti žygdarbių, keliauti į Afriką ieškoti savo šaknų, niekada nevesti ir nesenti. Jeigu tik galėtų prisiminti savo klaidas ir laimėjimus... Troško elektrinio traukinio, tai buvo ne akimirkos užgaida, bet senas noras, vaikystės svajonė. Kai pasisakė Rivzui, šis nusišypsojo, pažvelgęs į jį šviesiomis akimis, ir prisipažino, kad irgi puoselėjęs tą svajonę, bet ji niekada neišsipildžiusi. Negali būti, jeigu turi pinigų tokiai kontorai su auksinėmis raidėmis išrašinėtais langais, vadinasi, galėtų nusipirkti ir traukinį, gal netgi du, jeigu norėtų, tarė sau Kingas Benediktas, tačiau nedrįso balsu to pasakyti, negalėjo pasirodyti netašytas. Kodėl motina pasirinko baltąjį advokatą? Juk tiek kartų jam kalė į galvą, kad niekada nepasitikėtų baltaisiais? Dabar kitas vyriškis virtinėmis klojo nuotraukas ant stalo, prašydamas rodyti pažįstamus veidus, bet nebuvo nė vieno pažįstamo, išskyrus palangėje sėdinčią gražuolę pusiau apšviestu veidu, tikriausiai motiną, nors atrodė visiškai nepanaši į dabartinę senę. Paskiau ėmė kaišioti žurnalus su

nuotraukomis, kad atpažintų miestus ir kraštus, bet visi buvo jam nematyti. O kas čia? Prisimeni šią medvilnės plantaciją ir sunkvežimį? Negalėjo prisiminti, bet beveik neabejojo buvęs tokioje kaip ši vietovėje. Kur tai, mama? – buvo beklausiąs, bet baisus skausmas pervėrė smilkinius ir viskas apsivertė aukštyn kojomis. Iškėlė rankas, bandydamas apsaugoti galvą, puolė bėgti, pašokęs ant kojų, bet smuko kaip pakirstas ant grindų.

– Ar jums bloga, pone Benediktai? Pone Benediktai!..

Balsas atsklido iš tolių toliausių. Paskiau pajuto motinos ranką ant kaktos, apkabino ją per liemenį ir įsikniaubė į krūtinę apdujęs – atrodė, jog kažkas kūju tvatina jam per smegenis, burna prisipildė seilių, jis sudrebėjo visu kūnu, jausdamas, jog tuoj apsivems.

Praslinko ištisi metai, kol Gregoris Rivzas pagaliau susitaikė su mintimi, kad nebėra prasmės kovoti dėl santuokos, įvykusios per klaidą, ir dar vieneri, kol nutarė skirtis, nes nenorėjo palikti Deivido ir buvo sunku pripažinti dar vieną nesėkmę.

– Tu pats kaltas, Šenona čia niekuo dėta, – išrėžė Karmena. – Nė viena moteris nesugebės apsaugoti tavęs nuo bėdų, Gregai. Tu pats nesuvoki, ko ieškai. Tu nemyli savęs, kaipgi galėtum mylėti ką nors kitą?

– Remiesi savo patyrimu, ar ne? – nusišaipė jis.

– Na, bent jau aš nesu tekėjusi du kartus!

– Beprotiškai brangiai kainuos, – ėmė aimanuoti Maikas Tongas, vos sužinojęs, kad viršininkas ketina vėl skirtis.

Rivzas laikinai persikėlė pas Timotį Duaną. Po triukšmingo barnio, kai jiedu su žmona aprėkė vienas kitą ir išvadino bjauriais žodžiais, o Šenona sviedė jam į galvą butelį, jis susikrovė drabužius į du lagaminus ir išėjo, prisiekęs, kad šįkart tikrai ne-

begrįš. Įgriuvo pas draugą per iškilmingus pietus, į kuriuos šis buvo pakvietęs du kolegas su žmonomis. Įžengęs į valgomąjį, dramatiškai metė lagaminus ant grindų.

– Štai kas beliko iš Gregorio Rivzo, – pareiškė liūdnu balsu.

– Galiu pavaišinti grybų sriuba, – nėmaž nesusijaudinęs, atsiliepė Timotis.

Vėliau, kai jiedu liko vieni, pasiūlė apsistoti svečių kambaryje ir pagyrė, jog pačiu laiku ryžosi atsikratyti tos nusususios avies.

– Man kaip tik trūksta draugo – nusibodo vienam trankytis, – pridūrė.

– Nieko neišeis, man nesiseka su moterimis.

– Nepaistyk kvailysčių, Gregai. Gyvename kaip rojuje. Ir ne tik todėl, kad aplink pilna gražuolių, svarbiausia, jog neturime varžovų. Mudu, ko gero, esame vieninteliai paskutiniai nevedę San Fransisko heteroseksualai.

– Tie statistiniai duomenys ligi šiol man nelabai pravertė...

Likusi su Deividu, Šenona persikėlė į namą ant kalvos su vaizdu į įlanką. Gregoris grįžo į tuščius namus, kur nebebuvo baldų, bet stovėjo, kaip stovėjusios, statinės su rožėmis. Palaužtas ir apimtas apgauto vyro pagiežos, jis užsidarė savo kiaute, neskubėdamas vietoj to, kas prarasta, ieškoti ko nors naujo: tušti kambariai jam atrodė labai tinkama aplinka tokios dvasinės būklės žmogui. Kai pagieža žmonai virto geismu jai atkeršyti, bandė atgauti širdį su meilužėmis, kaip tai darė anksčiau, bet susivokė, jog, užuot radęs paguodą, tik dar labiau įsiunta, ir, be to, sutrinka dienotvarkė. Jis pasinėrė į darbą, o grįžęs namo tik palaistydavo gėles, neturėdamas nei laiko, nei noro apsikrauti namų rūpesčiais.

Šenona savo ruožtu jautėsi ne ką geriau. Iš perkraustymo firmos furgono iškeltos dėžės liko stovėti jos naujojo namo sve-

tainėje, jai vos užteko jėgų sustatyti lovas ir išimti kai kuriuos virtuvės reikmenis, tuo tarpu suirutė ir netvarka aplink kasdien vis labiau didėjo. Ji negebėjo susitvarkyti su Deividu. Pasirodo, vaikas turėjo nežmoniškų galių, jam reikėjo ne auklės, o žvėrių tramdytojos; būdamas pernelyg aktyvus, jis elgėsi kaip laukinis. Neišsilaikė nė viename darželyje, kur bandyta jį palikti bent kelioms valandoms per dieną; jis taip dūkdavo, kad motina turėdavo nenuleisti nuo jo akių, nes, vos nukreipus žvilgsnį į šalį, galėdavo įvykti baisi nelaimė. Jis anksti išmoko atkreipti į save dėmesį sulaikydamas kvapą ir taip įsimiklino, kad iš burnos jam verždavosi putos, akys stodavosi stulpu ir jis krisdavo, konvulsijų tampomas, kiekvieną kartą, kai tik nebūdavo tenkinama menkiausia jo užgaida. Jis nenorėdavo valytis dantų, neimdavo į rankas šaukšto, valgydavo laižydamas ant grindų išverstą maistą, su kitais vaikais palikti jo būdavo neįmanoma, nes puldavo kandžiotis, nei su suaugusiais, nes imdavo taip spiegti, kad net ir labiausiai užsigrūdinusiam vyrui neišlaikydavo nervai. Šenona nuleido rankas, kai tik vaikas pradėjo šliaužioti, o kadangi tai įvyko tada, kai kilo didžiausi nesutarimai su vyru, įniko į džiną, ieškodama širdžiai paguodos. Tuo metu, kai tėvas, apsikrovęs darbais, važinėdavo su reikalais ir beveik nesirodydavo namie, o motina mėgavosi alkoholiu ir meilužiais, kai abu tėvai kariavo kaip nesutaikomi priešai, mažojo Deivido širdyje kaupėsi akla apleisto vaiko pagieža. Skyrybos bent nutraukė tas nuožmias kasdienes grumtynes, alinusias visą šeimą, tarp visų ir tarnaitę meksikietę, kuri kas mielą dieną ateidavo tvarkyti namų ir prižiūrėti vaiko, kol pagaliau tarė sau, kad geriau badmiriauti gatvėje nei kentėti tame beprotnamyje. Jos pabėgimas Šenonai buvo kur kas skaudesnis smūgis nei išsiskyrimas su Gregoriu. Nuo tos valandėlės ji pasijuto visų pamesta ir net nemėgino palaikyti švaros ir tvarkos, ir namai, ir jos gyveni-

mas pakriko, visur nugulė dulkės, aplink mėtėsi nešvarios lėkštės ir neskalbti drabužiai, neapmokėtos sąskaitos, sugedę ūkio reikmenys, kaupėsi darbai, kurių ji stengėsi nepaisyti. Tokioje sumaištyje ji pradėjo išsiskyrusios moters gyvenimą, numojusi ranka į motinos ir namų šeimininkės pareigas, atsisakiusi bet kokių mėginimų padoriai gyventi, pralaimėjusi prieš stodama į mūšį, nors dar turėjo užtektinai jėgų gelbėtis iš sudužusio laivo – iš pradžių vogčiomis pabėgdavo vienai kitai valandėlei, paskiau ištisoms valandoms, o galiausiai suvisam.

Rivzas gyveno tuščiame name, prieplaukoje trūnijant jachtai, statinėse vystant rožių krūmams. Ne pati geriausia išeitis vienišam vyrui, kaip sakė visi, tačiau nuomojamame bute jaustųsi kaip įkalintas, jam reikėjo daugiau erdvės atsipalaiduoti ir duoti valią dvasiai. Jis dirbo po šešiolika valandų per parą, miegojo mažiau nei penkias valandas ir kiekvienąsyk prie valgio išgerdavo butelį vyno. Laimė, kad nerūkai, tad nemirsi nuo plaučių vėžio, paguodė jį Timotis Duanas. Kontora atrodė veikiau panaši į pinigų fabriką, bet iš tikrųjų vos galus su galais tesudūrė, tik buhalteris kinas darė stebuklus, apmokėdamas skubiausias sąskaitas. Maikas Tongas bergždžiai stengėsi išdėstyti viršininkui sąskaitybos pradmenis, kad jis peržiūrėtų kruvinus debito stulpelius buhalterijos knygose ir suvoktų, jog jo buhalteris žongliruoja it lyno akrobatas užrištomis akimis. Nesijaudink, žmogau, susitvarkysime, čia tau ne Kinija, čia visada laukia pergalė, šioje šalyje laimi narsuoliai, o apdairieji visad prakiša, ramino jį Rivzas. Apsižvalgęs matė, kad jis ne vienintelis laikosi tos nuomonės, visa šalis, nesiskaitydama su išlaidomis, švaistė pinigus kaip apkvaitusi, apkurtusi nuo griausmingos patriotinės propagandos, siekiančios vienintelio tikslo – pakelti dvasią po pralaimėto karo kartėlio. Gregoris žygiavo dundant epochos būgnams, stengdamasis neklausyti, ką širdies gilumoje

jam šnabžda ilgaplaukis intelektualas Sirusas su savo slaptosiomis enciklopedijomis, tėvas su dresuotu smaugliu, siaubo apimti kruvini kareiviai ir gausybė kitų šmėklų, smerkiančių jo elgesį. Tokio savanaudiškumo, tokios korupcijos ir puikybės neregėta nuo Romos imperijos laikų, dažnai sakydavo Timotis Duanas. Karmenos perspėtas, kad gali įkliūti į godumo spąstus, Gregoris jai priminė, jog ji pati dar vaikystėje davė jam pirmąją kapitalizmo pamoką, pasiūliusi uždarbiauti ne meksikiečių priemiestyje, bet turtuolių kvartale. Tavo dėka perėjau į kitą gatvės pusę ir įsitikinau, jog ten kur kas lengviau gyventi: geriau būti turtingam, bet jei negali būti turtingas, bent jau dėkis tokiu, tarė jis. Karmenos nuomone, tos draugo pagyros nelabai derinosi su kitais jo būdo bruožais, pavyzdžiui, per ilgus pirmadienio pokalbius vis labiau ryškėjo jo polinkis ginti vien vargdienius, tik nieku gyvu ne įmones ar draudimo kompanijas, kurios neabejotinai duotų daugiau pelno.

– Tu kažką painioji, Gregai. Sakai, kad tau rūpi pinigai, o aptarnauji išimtinai vien skurdžius.

– Kaip ir aš, kuo puikiausiai žinai, kad meksikiečiai niekada nebuvo turtingi.

– Be abejo. Iš tokių klientų niekada nepasipelnysi. Šiaip ar taip, man džiugu, kad esi toks pat jausmingas mulkis, koks buvai anksčiau, už tai tave myliu. Visada rūpiniesi kitais, protas neneša, kaip tau nepristinga jėgų.

Šis būdo bruožas nebuvo toks akivaizdus, kai Rivzas buvo tik sudėtingo svetimos advokatų kontoros mechanizmo sraigtelis, tačiau išryškėjo, kai jis pradėjo savo verslą. Jis negebėdavo užtrenkti durų prieš nosį pagalbos ieškančiajam tiek darbe, tiek asmeniniame gyvenime. Pas jį virtinėmis traukdavo likimo nuskriaustieji, ir jis vos spėdavo juos aptarnauti. Ernestina Pereda versdavosi per galvą, stengdamasi, kad tą pačią dieną jis priimtų

kuo daugiau klientų, kurie dažnai tapdavo draugais, pasitaikydavo ir tokių atvejų, kai jo namuose prisiglausdavo pastogės netekę žmonės. Vietoj honoraro jam užtekdavo dėkingo žvilgsnio, tačiau kartais jį ištikdavo baisios nesėkmės. Jis nemokėjo laiku perprasti sukčių, o kai vėliau bandydavo jų nusikratyti, jie rodydavo nagus, prikišdami jam visokiausias negeroves. Būkite atsargus, jie gali mus paduoti į teismą apkaltinę nesąžiningumu, perspėdavo Maikas Tongas, matydamas, jog viršininkas pernelyg pasitiki klientais, tarp kurių pasitaikydavo niekšų, naudos sumetimais piktnaudžiaujančių teisingumu: vieni, jau ne kartą teisti, padirbėdavo kelis mėnesius, paskiau pasistengdavo, kad juos išmestų iš darbo, ir reikalaudavo kompensacijos, kiti tyčia susižalodavo ir bandydavo prisiteisti draudimo išmokų. Rivzas taip pat dažnai suklysdavo priimdamas naujus darbuotojus, diduma jų būdavo priklausomi nuo alkoholio, vienas kitas – užkietėję lošėjai, kurie pralošdavo ne tik savo pinigus, bet ir vogdavo iš kontoros, o vienas sirgo chroniška depresija ir du kartus bandė tualete persipjauti venas. Tik po daugelio metų jis susivokė, kad savo elgesiu prisivilioja įvairių neurotikų. Sekretorės neilgai ištverdavo tokioje aplinkoje, kai kurios pabėgdavo po dviejų mėnesių. Maikas Tongas ir Tina Feibič buvo vieninteliai patikimi žmonės tame nepritapėlių balagane. Karmenos akimis žiūrint, tai, kad jos draugas ligi šiol išsilaikė nesužlugęs, bylojo apie jo neginčijamą stiprybę, tačiau Timotis Duanas tvirtino, jog šis stebuklas – tiesiog grynas atsitiktinumas.

Jis užlipo į kontorą tarnybiniais laiptais, nenorėdamas laukiamajame susidurti su klientais. Ant rašomojo stalo kūpsojo kalnas popierių, ant grindų taipgi gulėjo šūsnys dokumentų ir parankinių knygų, ant sofos mėtėsi liemenė ir kelios dėžutės su

varpeliais ir stikliniais elniais. Netvarka aplink kasdien didėjo, grasindamasi įtraukti ir jį patį. Nusivilkdamas apsiaustą, permetė akimis vazonus su augalais ir itin susirūpino gelstančiais papарčiais. Jam nespėjus nė paskambinti, įėjo Tina su paruošta dienotvarke rankoje.

– Reikėtų sutvarkyti šildymą, man visi augalai pražus.

– Šiandien vienuoliktą valandą turite pateikti raštišką parodymą ir nepamirškite, kad popiet reikės nueiti į teismą. Ar galėčiau šiek tiek čia patvarkyti? Atsiprašau, pone Rivzai, bet čia tikras šiukšlynas.

– Gerai, tik prašom neliesti Benedikto archyvo, dabar prie jo dirbu. Parašykite į Kalėdų klubą, kad liautųsi man siuntę visokį šlamštą. Ar negalėtumėte man atnešti aspirino?

– Man regis, jums reikėtų dviejų tablečių. Jūsų sesuo Džudė skambino kelis kartus, matyt, kažkas neatidėliotina, – išeidama pridūrė Tina.

Rivzas griebė ragelį ir paskambino seseriai, ir ši keliais žodžiais paaiškino, kad anksti rytą atlėkė Šenona ir, palikusi Deividą, nežinia kur iškeliavo.

– Kuo greičiau atvažiuok pasiimti sūnaus, neketinu prižiūrėti šito pabaisos, man gana savo vaikų ir mamos. Ar žinai, kad mūvi sauskelnes?

– Deividas?

– Mama. Matau, kad ir apie savo sūnelį nieko nežinai.

– Džude, reikėtų ją apgyvendinti senelių pensione.

– Aišku, tai pati lengviausia išeitis – išmesti kaip nuavėtus batus, tikriausiai taip ir padarytum, tik ne aš. Ji manimi rūpinosi, kai buvau maža, padėjo auginti vaikus, visada būdavo pasiruošusi man pagelbėti. Kaip tau galėjo ateiti tokia mintis į galvą – įgrūsti ją į pensioną! Tau ji tik nereikalinga senė, bet aš ją myliu ir tikiuosi, kad ji mirs ant mano rankų, o ne nuspirta

į pašalį kaip šuo. Būk malonus ir per vieną valandą atvažiuok atsiimti sūnaus.

– Negaliu, Džude, manęs laukia trys klientai.

– Tuomet perduosiu jį policijai. Nespėjo dar kojų apšilti, o jau įkišo katę į skalbinių džiovintuvą ir apkarpė plaukus močiutei, – stengdamasi isteriškai nerėkti, atrėžė Džudė.

– Ar Šenona nesakė, kada grįš?

– Ne. Pareiškė, kad turi teisę tvarkytis, kaip išmano, ar kažką panašaus. Dvokė alkoholiu, vos tvardėsi, visai nervai pakrikę, aš jos nekaltinu, vargšė moteriškė savo gyvenimo nesugeba susitvarkyti, kur ji susitvarkys su sūnumi!

– Tai ką gi mums daryti?

– Nežinau, ką tu darysi. Reikėjo anksčiau pagalvoti. Kuriems galams prisidarai vaikų, jei neketini jais rūpintis? Ar jau to negana, kad turi dukterį narkomanę? Gal nori, kad ir Deividas nueitų sesers keliais? Lauksiu vieną valandą, jei neatvažiuosi, perduosiu jį policijai, galėsi atsiimti iš ten, – užbaigė Džudė ir trenkė ragelį.

Rivzas paskambino Tinai ir paprašė atšaukti visus tą dieną numatytus susitikimus. Ji pasivijo Gregą prie durų su skėčiu rankoje, jau besivelkantį apsiaustą, įsitikinusi, jog tokią valandėlę galėtų būti reikalinga viršininkui.

– Ką pasakytum apie moterį, pametančią ketverių metukų sūnelį, Tina? – paskubomis paklausė Rivzas sekretorės.

– Tą patį, ką pasakyčiau apie tėvą, pametusį trejų metukų vaiką, – atrėžė tokiu tonu, kokiu niekada nedrįsdavo jam atsakyti, ir sulig šiais žodžiais baigė pokalbį. Visą kelią jiedu tylėjo, klausydamiesi koncerto per radiją ir stengdamiesi tramdyti įsišėlusią vaizduotę. Iš Deivido buvo galima visko tikėtis.

Džudė laukė, sukrovusi sūnėno daiktus, o šis, persirengęs kareiviu, zujo po kiemą, mėtydamas akmenis į paralyžiuotą

kalę. Tina išskleidė savo milžinišką skėtį ir ėmė sukti jį kaip karuselę, bandydama prisivilioti Deividą. Rivzas puolė gaudyti sūnaus, bet šis sviedė į jį akmenį ir nukūrė vartelių link. Nespėjo pabėgti. Tina mikliai kaip cirko artistė suskleidė skėtį ir su rankena patraukė už kojos, o kai šis virto kniūbsčias, griebė jį už pakarpos, čiupo į glėbį ir, šypsodama kaip paprastai, įgrūdo į automobilį. Visą kelią laikė jį apkabinusi, neleisdama nė krustelėti. Tą popietę Rivzas atėjo į teismą kaip niekada karingai nusiteikęs, o sekretorė laukė jo automobilyje, sekdama Deividui pasakas, vaišindama bulvių traškučiais ir retkarčiais nusukdama ausį.

Taip prasidėjo Gregorio gyvenimas su sūnumi. Jis nebuvo pasiruošęs tokiai staigmenai, o jo dienotvarkėje nebuvo numatytas laikas vaikui, juo labiau tokiam neklaužadai. Deividas buvo toks nenuspėjamas, kad nė valandėlės nebuvo įmanoma palikti jo vieno; naktį įsiropšdavo pas tėvą į lovą ir miegodavo įsikibęs į ranką. Pirmosiomis dienomis Gregoris turėjo jį visur vežiotis, nes dar buvo per mažas, kad liktų vienas namie, ir niekas nenorėjo jo prižiūrėti, net Džudė, nors iš prigimties labai mylėjo vaikus, be to, brolis siūlė jai dosniai atsilyginti. Jei per kelias minutes jis spėjo nukirpti močiutei plaukus, per valandą nurėžtų jai galvą, atsakė Džudė į brolio prašymą. Rivzo namuose ir automobilyje mėtėsi žaislai, sušvinkęs maistas, kramtomosios gumos atliekos, krūvos nešvarių drabužių. Neturėdamas kitos išeities, jis vežiojosi sūnų į darbą, kur tarnautojai iš pradžių bandė su juo žaisti, bet netrukus nukratė rankas ir atvirai prisipažino, kad jo nemėgsta. Deividas šokinėjo per rašomuosius stalus, kimšosi į burną sąvaržėles ir spjaudė jas ant dokumentų, išjunginėjo kompiuterius, užtvindė tualetą, plėšė telefono laidus ir tol važinėjo liftu, kol jis įstrigo. Sekretorės patartas, Gregoris jam prižiūrėti pasisamdė nelegalę imigrantę

iš Salvadoro, tačiau moteris ištvėrė tik keturias dienas. Ji buvo pirmoji iš galybės auklių, kurios perėjo per namus, nepalikdamos pėdsakų. Nieko neimk į galvą, aš, tavimi dėta, gerai iššperčiau jam kailį, ir tiek, telefonu patarė Karmena, nors ir neturėjo progos to išbandyti, augindama Dajų. Rivzas nutarė pasikalbėti su vaikų psichologu, kuris pasiūlė leisti sūnų į specializuotą mokyklą vaikams, turintiems emocijų, elgesio ir socialinės raidos sutrikimų, prirašė raminamųjų vaistų ir patarė nedelsiant pradėti gydymą, nes, pasak jo, emocinės žaizdos, atsivėrusios ankstyvaisiais vaikystės metais, palieka gilius randus.

– Be to, patarčiau ir jums neatsisakyti psichologinės terapijos, kuri jums labiau reikalinga nei Deividui. Jeigu neišspręsite savo bėdų, negalėsite padėti sūnui, – pridūrė, tačiau Rivzas griežtai atmetė jo patarimą. Jis užaugo tokioje aplinkoje, kur tokie klausimai apskritai nebuvo svarstomi, ir tuo metu dar tikėjo, kad vyrai patys turi rasti išeitį.

Gregoriui Rivzui tai buvo sunkūs metai. Patys sunkiausi tavo gyvenime, dabar jau nėra ko bijoti, nes ateityje neturėsi tiek vargo, – vėliau tvirtino jam Olga, drauge stengdamasi įtikinti, kad jos kristalai turi galią įveikti blogą likimą. Rivzą persekiojo nelaimės, ir jo įprastas gyvenimas pašlijo. Vieną rytą į kabinetą atėjo persimainęs Maikas Tongas ir pranešė, kad jie prasiskolinę bankui daugiau, nei gebėtų sumokėti, kad palūkanos baigiančios pasmaugti firmą, o ką jau kalbėti apie skyrybų išlaidas. Moterys, su kuriomis jis užmegzdavo romaną, dingdavo viena po kitos, kai tik pamatydavo Deividą, nė viena neturėjo tokio tvirto būdo, kad, gyvendamos su meilužiu, gebėtų tverti tą nežabotą padaužą. Jau ne pirmą kartą Rivzą spaudė bėdos, bet dabar dar reikėjo rūpintis vaiku. Rytą vos spėdavo aptvarkyti

namus, paruošti pusryčius, išklausyti žinias, numatyti pietus, aprengti vaiką ir, kai tik suveikdavo raminamieji vaistai, nuvežti jį į mokyklą, o paskiau lėkdavo į darbą. Tos keturiasdešimties minučių kelionės per visą parą buvo vienintelė ramybės valandėlė. Skriedamas pro iškilius Aukso Vartų tilto bokštus, panašius į aukštas raudonu laku dengtas kinų varpines, į tamsų, pramoginių jachtų ir žvejybos laivų raižomą įlankos veidrodį, į priešais dunksančius San Fransisko dangoraižius, prisimindavo tėvą, vadinusį miestą pačiu gražiausiu pasaulyje. Klausydavosi muzikos, stengdamasis vyti šalin visas mintis, tačiau tai būdavo neįmanoma, nes prieš akis mirgėdavo begalinis einamųjų reikalų sąrašas. Tina suplanuodavo kuo anksčiau visus susitikimus su klientais, kad ketvirtą valandą jis galėtų atsiimti Deividą. Dokumentus veždavosi namo, tikėdamasis vakare juos peržiūrėti, bet nespėdavo: niekad neįsivaizdavo, kad vaikui reikėtų skirti tiek dėmesio, kad jis galėtų kelti tokį triukšmą ir užimti tiek vietos. Pirmą kartą jam pagailo Šenonos, ir jis pagaliau suprato, kodėl ji pabėgo. Be kita ko, vaikas laikė namuose visokių gyvūnėlių, tad tekdavo plauti akvariumą, šerti žiurkes, valyti papūgų narvelius ir vedžioti šunį, geltoną aviganį, pavadintą *Oliveriu*, pirmojo Gregorio draugo vardu.

– Pats kaltas. Kuriems galams tau reikėjo supirkti tą zoologijos sodą? – atšovė Karmena, kai jis pasiskundė.

– Reikėjo anksčiau pasakyti, dabar jau po laiko.

– Priešingai! Šunį kam nors padovanok, išleisk paukščius ir žiurkes, o žuvytes išversk į įlanką. Visiems bus geriau.

Ant kartoninių dėžių, Rivzui atstojančių naktinį staliuką, augo šūsnys dokumentų. Teko atsisakyti kelionių ir kituose miestuose gyvenančių klientų bylas paskirstyti bendradarbiams, kurie kartais, būdami neblaivūs arba sirgdami pagiriomis, pridarydavo klaidų ir nuostolių. Teko atsisveikinti su dalykiniais

pietumis, golfo partijomis, opera, šokiais su moterimis pagal sąrašą ir naktiniais žygiais su Timočiu Duanu, negalėdavo net nueiti į kiną, palikęs vaiką vieną. Negalėjo žiūrėti nė vaizdajuosčių, nes Deividas pripažindavo tik filmus apie pabaisas ir nežabotą smurtą: kuo daugiau kraujo, tuo labiau jam patikdavo. Pasišlykštėjęs žudymais, kankinimais, zombiais, vilkolakiais ir klastingais ateiviais, Gregoris bandė jį pratinti prie muzikinių komedijų ir animacinių filmų, tačiau veikiai abu jais pasibodėjo. Buvo neįmanoma kviestis draugų į namus, Deividas nieko nepakęsdavo, kiekvieną, kas prieidavo prie tėvo, laikydavo didžiausia grėsme sau ir keldavo tokias siaubingas pavydo scenas, kad svečiai kuo skubiau išeidavo. Kartais, kai tekdavo išeiti į kokį pobūvį ar pasimatymą su žavia mergina, vargais negalais rasdavo auklę kelioms valandoms, tačiau, kai grįždavo, namai visada būdavo apversti aukštyn kojomis, lyg būtų prasiautęs uraganas, o auklė arba apsiverkusi, arba nervų priepuolio ištikta. Kantrybės ir ištvermės užtekdavo tik Kingui Benediktui, kuris pasirodė besąs neprilygstamas vaikų auklėtojas ir ne ką mažiau nei Deividas žavėjosi tais žaidimais ir siaubo filmais, sugrįžęs į tolimą praeitį ir toks pat suluošintas kaip ir tas vaikas. Palikęs juos vienus, Gregoris visada nerimaudavo ir skubėdavo namo, įsivaizduodamas, kad ten įvyko devynios galybės nelaimių. Savaitgalius skirdavo išimtinai sūnui, tvarkydavo namus, važiuodavo apsipirkti, taisydavo tai, kas sugadinta, keisdavo paklotę žiurkėms ir plaudavo akvariumą, kur žuvys paprastai plaukiodavo apkvaišusios paviršiuje, nes Deividas mėtydavo į jį kas tik pakliūva po ranka. Iki pat vėlyvos nakties jam neduodavo ramybės skolos, nesumokėti mokesčiai ir baimė įkliūti į keblią padėtį, nes nepasitikėjo savo advokatais, o ir pats ne visas bylas kruopščiai išnagrinėdavo. Visa bėda, kad, pritrūkus pinigų, buvo priverstas atsisakyti profesinio draudimo, išgąsdindamas Maiką

Tongą, kuris išpranašavo krūvą visokiausių finansinių nelaimių, tvirtindamas, jog dirbti šioje srityje be tokios garantijos kaip draudimas – gryniausia savižudybė. Rivzui stigo pinigų, jėgų ir laiko, jis jautėsi nuvargęs, troško bent trupučio vienatvės ir tylos, mažų mažiausia savaitės atostogų kur nors pajūryje, tačiau keliauti su Deividu buvo neįmanoma. Padovanok jį kokiai nors laboratorijai, jie visada ieško tokių vaikų tyrimams, patarė Timotis Duanas, kuris irgi nustojo lankytis draugo namuose, bijodamas akis į akį susidurti su berniūkščiu. Gregoriui ūžė galva kaip pačiomis baisiausiomis karo dienomis; nelaimės griuvo viena po kitos, jis ėmė be saiko gerti, be to, kankino alergijos, smaugė dusulys, lyg plaučiai būtų prikimšti vatos. Alkoholis sukeldavo trumpą euforiją, o paskui vėl puldavo į nežmonišką depresiją, rytą atsibusdavo išmuštas raudonomis dėmėmis, užtinusiomis akimis, spengiančia galva. Pirmą kartą gyvenime pajuto, kad nebeturi jėgų, nors ligi šiol šaipydavosi iš kaliforniečių fanatizmo išlaikyti formą, manydamas, kad sveikata – tai lyg odos spalva, nesikeičia nuo pat gimimo, ir apskritai apie tai neverta nė kalbėti. Niekada nesijaudino nei dėl cholesterolio, nei dėl rafinuoto cukraus, nei dėl riebalų, nerūpėjo jam nei sveikas maistas, nei skaidulinės medžiagos, nepripažino nei apsauginių kremų nuo saulės, nei sveikatingo bėgiojimo, nebent kartais tekdavo kur nors skubiai nulėkti. Gyveno įsitikinęs, kad niekada neturės laiko sirgti ir mirs ne nuo senatvės, o ištiktas staigios mirties.

Kai pirmą kartą sumažėjo domėjimasis moterimis, truputį sunerimo, bet drauge nudžiugo: pabūgo, jog netenka vyriškumo, tačiau, kita vertus, pagalvojo, kad bus lengviau gyventi, išsivadavus nuo tos priklausomybės. Rečiau skirdavo pasimatymus, apsiribodamas skubotais susitikimais vidurdienį, nes popiet turėdavo grįžti namo su Deividu. Lytinį poreikį tenkindavo ne-

delsdamas, kaip alkį ir miegą, buvo ne iš tų, kurie mėgaujasi ilgais žaidimais: geismo apimtas, jis tiesiog eidavo iš proto.

– Pasidariau per daug išrankus. Turbūt amžius veikia, – pasiskundė jis Karmenai.

– Pats laikas. Protas nenešа, kaip vyras, puikiai išmanantis drabužius, muziką, knygas, vaikščiojantis į geriausius restoranus, perkantis geriausius vynus, keliaujantis pirmąja klase ir apsistojantis prabangiuose viešbučiuose, gali tampytis su tokiomis šavalkomis.

– Nepersūdyk, kai kurios visai pakenčiamos, – bandė teisintis, tačiau širdies gilumoje pritarė draugei, šioje srityje buvo dar gana neišprusęs. Vienintelis malonumas, kuriuo galėjo mėgautis neskubėdamas, stengdamasis kuo ilgiau jį pratęsti, buvo muzika. Nemigos naktimis, kai pritrūkdavo kantrybės skaityti, gulėdavo lovoje, spoksodamas į tamsą, ir klausydavosi koncertų.

Kovo pradžioje nuo plaučių uždegimo mirė Nora Rivz. Galbūt merdėjo daugiau nei keturiasdešimt metų, niekas to nežinojo. Paskutiniaisiais metais jos protas klaidžiojo vingiuotais dvasiniais takais, o kad nepasiklystų, ji laikydavo rankoje neregimą *Begalinio Plano* apelsiną. Džudė melsdavo ją, kur nors išeinant, palikti apelsiną namie, kad žmonės nepagalvotų, jog motina vaikščioja su ištiesta ranka, prašydama išmaldos. Nora tarėsi esanti septyniolikos metų, gyvenanti baltuose rūmuose, kur pas ją ateina Čarlzas Rivzas gerti arbatos – su kaubojaus skrybėle, dresuotu smaugliu ir krepšiu, prikrautu įrankių pasauliui taisyti, toks, koks nuolat ją lankydavo kiekvieną ketvirtadienį nuo tos dienos, kai kadaise greitosios pagalbos automobilis išvežė jį į kitą pasaulį. Mirtis ėmė nenumaldomai artėti, kai ėmė be perstojo krėsti karštis, ir senutę, išklydusią į sutemų pasaulį, Džudė su vyru nuvežė į ligoninę. Gulėjo ten

dvi savaites tokia silpna, jog atrodė, kad jos kūnas, lengvutis it pūkas, netrukus ims sklandyti, tačiau Gregoris buvo įsitikinęs, kad motina dar pagyvens. Atnešė į palatą grotuvą, kad ji galėtų klausytis mėgstamiausių operų, ir pastebėjo, kad pagal muzikos ritmą ji po paklode vos vos judina kojas ir kažkas panašaus į vaikišką šypseną šmėkščioja jos lūpomis: neginčijamas įrodymas, kad ji iškeliauti nė neketina.

– Jeigu ji dar mėgaujasi muzika, vadinasi, nemiršta.

– Nepuoselėk tuščių vilčių, Gregai. Ji nei valgo, nei šneka, beveik nebekvėpuoja, – atrėmė Džudė.

– Ji tiesiog vedžioja mus už nosies. Pamatysi, rytoj kuo puikiausiai jausis, – atsakė jis, negalėdamas pamiršti motinos tokios, kokia ji buvo jauna.

Tačiau anksti rytą, gavęs žinią iš ligoninės, drauge su seserimi beregint atsidūrė prie lovos, kurioje gulėjo lengvutis nenuspėjamo amžiaus moters kūnas. Motina sulaukė beveik aštuoniasdešimties, tačiau jau seniai atsisveikino su aplinkiniu pasauliu, palengva grimzdama į palaimingą pamišimą, palengvinusį jai skausmingą gyvenimą, tačiau nepaveikusį nei jos gerų manierų, nei švelnios dvasios. Sendama Nora Rivz palengva tolo į kitą laiką ir vietą, kol pagaliau susitaikė su užmirštimi. Gyvenimo pabaigoje tarėsi esanti Uralo kunigaikštytė ir, dainuodama operų arijas, klaidžiojo po užburtos pilies šviesias menes. Jau labai seniai ji pripažindavo tik Džudę, kartais palaikydama ją savo senele ir kalbindama ją rusiškai. Grįžo į įsivaizduojamą jaunystę, kur nebūta nei pareigų, nei kančių, kur galima ramiai klausytis muzikos ir skaityti knygas. Skaitydavo mėgaudamasi spausdintomis begalinėmis dvidešimt keturių raidžių kombinacijomis, tačiau neįsimindavo sakinių ir nesuvokdavo turinio: lygiai taip pat susidomėjusi sklaidydavo tiek klasikinį romaną, tiek elektros įtaiso naudojimosi taisykles. Ilgainiui taip susi-

traukė, kad panėšėjo į permatomą lėlę, tačiau vaizduotės susikurtų stebuklingų kosmetikos priemonių, o gal paprasčiausiai mirties nekaltybės dėka atgavo per tokį ilgą gyvenimą prarastą skaistumą ir mirdama atrodė tokia, kokią ją prisiminė Gregoris iš vaikystės dienų, kai ji pasakodavo jam apie dangaus žvaigždynus. Niekas neįstengė sunaikinti tos grožio iliuzijos – nei kelias savaites užsitęsęs karščiavimas, nei ilgas badavimas, nei žirklėmis vaikaičio iškarpyti plaukai, kurie jau nebežadėjo ataugti. Siela paliko kūną romiai ir tyliai, Džudei belaikant motinos ranką. Vaikai palaidojo ją be raudų ir ašarų, lietui lyjant. Džudė susidėjo į rankinę visą jos turtą: dvi sudėvėtas sukneles, skardinę dėžutę su dokumentais, liudijančiais jos gyvenimą šioje žemėje, du Čarlzo Rivzo tapytus paveikslus ir pageltusių perlų vėrinį. Gregoris pasiėmė tik kelias nuotraukas.

Vakare, išmaudęs Deividą ir vargais negalais jį užmigdęs, Gregoris pašėrė gyvūnus ir palesino paukščius, sumetė nešvarius drabužius į skalbimo mašiną, surankiojo visur išmėtytus žaislus ir sugrūdo juos į spintą, išnešė šiukšles į garažą, išvalė virtuvę, sudėjo į lentynas knygas, iš kurių vaikas statė tvirtovę, ir galiausiai liko vienui vienas savo miegamajame su lagaminėliu dokumentų, juos turėjo paruošti rytojaus dienai. Paleido Malerio simfoniją, įsipylė baltojo vyno ir atsisėdo ant lovos, vienintelio baldo tame kambaryje. Buvo jau vidurnaktis, reikėjo mažų mažiausiai dviejų valandų nagrinėjamai bylai išnarplioti, tačiau jam stigo jėgų. Staigiai išmaukė taurę vyno, įsipylė dar vieną, o paskiau dar, kol išbaigė butelį. Prisileido į vonią vandens, nusirengė ir apžiūrėjo save veidrodyje – tvirtą sprandą, plačius pečius, raumeningas kojas. Buvo taip pripratęs prie to, jog kūnas veikia kaip tikslus mechanizmas, kad negalėjo įsivaizduoti savęs sergančio. Tik dusyk buvo priverstas gulėti lovoje: kai trūko kojų venos ir kai atsidūrė ligoninėje Havajuose, bet tiedu

atvejai beveik išdilo iš atminties. Sąmoningai nepaisė pavojaus signalų: alergijos, galvos skausmo, nuovargio ir nemigos. Perbraukęs ranka per plaukus, įsitikino, kad jie ne tik pražilę, bet ir išslinkę. Prisiminė, kad Kingas Benediktas juodu batų tepalu dažosi galvą, stengdamasis nuslėpti plikę, nėmaž nederančią jam, kaip jis vaizdavosi, keturiolikmečiui. Įdėmiai apsižiūrėjo, bandydamas įžvelgti panašumo į motiną, ir pastebėjo, kad tik rankų ir kojų pirštai tokie pat laibi ir ilgi, o visa kita paveldėta iš tėvo. Margareta buvo panaši į savo senelę: trikampis veidas išsišovusiais skruostikauliais, angeliškas žvilgsnis, švelnūs judesiai. Kas jos laukia? Paskutinįsyk matė ją kalėjime. Iš gatvės į kalėjimą, iš kalėjimo į gatvę, krytis po kryčio, toks buvo jos gyvenimas, pirmąsyk pabėgus iš Samantos namų. Buvo dar visai jauna, bet perėjusi visus pragaro ratus ir panėšėjo į grėsmingai pulti pasiruošusią kobrą. Nepaisydamas neginčijamų faktų, bandė įsivaizduoti, kad po nuodėmingu kiautu dar išliko tyrumo požymių. Dingtelėjo mintis, kad galbūt, kaip Nora Rivz pasikeitė mirties akivaizdoje, taip ir Margareta gali išsigelbėti nuo žūties ir stebuklingai prisikelti iš pelenų. Jo motina laikėsi kelis dešimtmečius, atspari šios žemės sunkiems išbandymams, ir, jo įsitikinimu, karste pavirs ūku, tapdama neprieinama darbščiosioms lavonų kirmėlėms. Taip pat apsisaugos ir jo duktė; galbūt begalinės kančios, nuvedusios ją taip toli nuopuolių keliu, dar nespėjo sunaikinti įgimto grožio ir užtektų veiksmingos organizmo valymo procedūros, vienos iš tų, kurias taiko Olga, ir karštos vonios, plaušinės ir muilo, kad ji taptų švari švarutėlė, be menkiausių badymosi žymių, be įdrėskimų, subraižymų, mėlynių, baltutėle oda, tviskančiais dantimis, sveikais plaukais ir amžinai tyra, nuodėmės nesutepta širdimi.

Jam ėmė svaigti galva, akis aptraukė migla. Jis įlipo į vonią mėgaudamasis karštu vandeniu, stengdamasis atpalaiduoti

mėšlungio sutrauktus raumenis ir nieko negalvoti, tačiau galvoje beprotišku greičiu sukosi šios dienos įvykiai: motinos mirties įforminimas ligoninėje, trumpos gedulingos apeigos, vienišos laidotuvės ir vienintelis spalvingas akcentas – didelės puokštės raudonų gvazdikų, kuriuos jis nupirko ramindamas sąžinę, kad šitiek metų ja nesirūpino. Prisiminė lietų, užsispyrusiai tylinčią Džudę, nepraliejusią nė vienos ašaros, nesmagią nuotaiką ir įspūdį, jog mirtis – tai lyg kažkas nepadoraus, vienintelis Noros Rivz išsišokimas ir nusižengimas gražioms manieroms. Važiuodamas į kapines, galvojo apie kontoroje susikrovusius darbus, apie tai, kad turi arba nutraukti Kingo Benedikto bylą, arba pagaliau eiti į teismą, rizikuodamas pralaimėti: nelyginant skalikas iššniukštinėjo menkiausius pėdsakus, tačiau neaptiko nieko konkretaus, ko galėtų įsikibti. Jis be galo užjautė savo klientą, tarytum paklusnų vaiką senoviniu penkiasdešimtmečio vyro apdaru, tačiau ypačiai žavėjosi Bela Benedikt, nuostabia moterimi, nusipelniusia nusimesti vargo naštą. Jos labui turėjo užbėgti už akių priešiškos pusės advokatų užmačioms ir sutriuškinti juos jų pačių teritorijoje, laimi ne tas, kas teisus, o tas, kuris geriau kovoja, taip jį iškart pamokė senis, orchidėjų mylėtojas. Jis supyko ant savęs, kad mintimis nukrypo į šalį tokią valandą, kai motinos kūnas dar nespėjo atvėsti. Prisiminė paskutinius Noros Rivz gyvenimo metus, kuriuos ji praleido kaip protiškai atsilikusi mažametė, ūmios ir nekantrios Džudės prižiūrima, ganoma tarsi dar vienas vaikas aštuonių jos atžalų būryje. Ką gi, sesuo bent jau buvo kartu, o jis, priešingai, visada ieškodavo dingsčių, kad tik išvengtų susitikimo, tenkindavosi vien tuo, jog prireikus apmokėdavo sąskaitas ir kelis kartus per metus užsukdavo jos aplankyti. Jam būdavo nesmagu, kad motina jo neatpažįsta, kad jos atmintis neišsaugojo sūnaus, vardu Gregoris; jautėsi motinos nubaustas senatviniu užmar-

šumu, lyg užmirštis būtų paprasčiausia dingstis, kuria prasimetus būtų lengviau galutinai išstumti jį iš širdies. Jis visada įtarė, kad motina jo nemyli ir bando nusikratyti, tai veda į našlaičių prieglaudą, tai atiduoda ūkininkams, anaiptol ne skurdo verčiama, bet tiesiog būdama jam abejinga. Vanduo buvo per karštas, kūnas degte degė, tvinksėjo smilkiniai, dingtelėjo mintis, kad būtų ne pro šalį išgerti dar vieną taurę, tad, apsisiautęs rankšluosčiu, išlipo iš vonios, nuėjo į virtuvę butelio ir pakeliui išjungė šildymą, nes trūko oro. Užmetė akį į Deivido kambarį ir įsitikino, kad vaikas ramiai miega savo vigvamo prieangyje. Įsipylė dar vieną taurę baltojo vyno ir atsisėdo ant lovos; plokštelė pasibaigė, ir dabar jis galėjo mėgautis tyla, palaima, kuria labai retai galėjo džiaugtis gyvendamas su sūnumi. Vėl netikėtai atmintyje iškilo motina, atkakliai įsibrovė kaip paprastai kažką kuždėdama, bandydama kažką pasakyti, ir jis susigriebė, kad jos nepažįsta, kad ji – lyg svetima jam. Vaikystėje labai ją mylėjo, bet vėliau jų keliai išsiskyrė, ir kartais net atrodė, jog jos nekenčia, ypač pačiais sunkiausiais metais, kai ji įsitaisė savo pintiniame krėsle, bejėgiškai susitaikiusi su skurdu ir likimu, o jis tuo metu gatvėje manėsi pragyvenimą. Jis peržiūrėjo senas nuotraukas, tarytum svetimos, bet podraug ir artimos jam praeities pageltusias atplaišas, ir bandė iš nuotrupų sudėlioti šios nuolankios ir mandagios senutės paveikslą. Negalėjo įsivaizduoti jos senos, priešingai, atminties akimis regėjo ją jauną, su suknele nėrinių apykaklaite, į kuodą sušukuotais plaukais, stovinčią dulkėto miestelio pakraštyje, regėjo ir save, ištįsusį taisyklingų veido bruožų paauglį mėlynomis akimis ir didele burna; užpakaly du vyrai žagino juodaodę mergaitę, jis klykė, o jie šaipėsi iš jo, tačiau mergaitė ištrūko iš siaubingo glėbio ir pasirodė šalia Noros Rivz, ir Nora Rivz padavė jai *Begalinio Plano* skrajutę. Paskiau regėjo motiną ilgais žingsniais einant

tuščiu keliu: ji – priekyje, o jis stengiasi ją prisivyti, tačiau kuo labiau jis skuba, tuo labiau atsilieka, motinos siluetas vis mažėja ir nyksta horizonte, asfaltas įkaitęs, minkštas, limpa prie kojų, jam pritrūksta jėgų, nuovargio pakirstas jis parkrinta, ropoja žeme, dusdamas nuo karščio. Jam nežmoniškai pagailo to vaiko, pagailo savęs. Mama, pirmąsyk mintyse pašaukė jis, paskiau suriko, ir padriki vaizdai išryškėjo, miglotos linijos tapo aiškiais teptuko potėpiais, ir prieš akis kaip gyva stojo tikroji Nora Rivz ir šypsodama ištiesė rankas. Jis bandė atsistoti ir apkabinti, nors niekada nebuvo jos apkabinęs, bet negalėjo pajudėti ir liko besėdįs kartodamas: mama, mama, o kambarį pamažu užtvindė ryški šviesa, ir vienas po kito ėjo svečiai: Sirusas, Chuanas Chosė Moralesas, vedinas Tuja Nguyen, vaikinas iš Kanzaso, miręs ant jo rankų, kareiviai pamėlusiais veidais, Martinesas be menkiausios buvusio akiplėšiškumo žymės, bet išsipustęs kaip dabita, ir tokia gausybė bežadžių būtybių, kad miegamajame nebeliko vietos. Gregoris Rivzas gėrėjosi Noros šypsena, kurios jam taip trūko vaikystėje ir bergždžiai ilgėjosi suaugęs. Sėdėjo nejudėdamas sustojusio laiko tyloje, kol visi mirusieji vorele palengva dingo iš kambario. Paskutinioji išėjo motina: traukėsi atbula, kol išnyko sienoje, palikdama visą meilę, kurios nemokėjo išreikšti, nors niekada širdy jos nestokojo.

Kai visi dingo ir jis liko vienas, kažkas sprogo jo esybės gelmėje, siaubingas skausmas pervėrė krūtinę ir bangomis pasklido po visą kūną, degindamas, draskydamas, laužydamas kaulus ir plėšdamas odą, jis nebeįstengė tvardytis, buvo jau nebe jis, bet ta nepakeliama kančia, sumaitota medūza, tyžtanti po visą miegamąjį, užpildanti visą erdvę vientisa kraujuojančia žaizda. Vėl pabandė atsistoti, tačiau pritrūko jėgų net rankai pajudinti, sulinko ir be žado susmuko ant kelių, ieties kiaurai perverta krūtine. Keletą minučių tysojo paslikas ant grindų, atvira

burna vos gaudydamas kvapą, pašėlusiai tvinksint smilkiniams. Blaiviu protu suvokė, kas atsitiko, ir suprato, kad būtina šauktis pagalbos, kitaip mirs vietoje, tačiau negebėjo prieiti prie telefono nei surikti; susirietė kaip naujagimis drebėdamas ir stengdamasis prisiminti tai, ką buvo skaitęs apie širdies smūgį. Dingtelėjo mintis, ar ilgai tesės, ir akimoju pasibaisėjo ta mintimi, bet paskiau pagalvojo, kaip būtų ramu nebegyventi, nebekovoti su šešėliais, neberopoti keliu įkandin tolstančios moters, ir kaip vaikystėje, kai su šunimi slėpdavosi lapės oloje, pasidavė nebūties pagundai. Skausmas palengva nuslūgo, drauge nusinešdamas dalį siaubingo nuovargio. Rivzui pasidingojo, kad kadaise jis jau buvo patyręs kažką panašaus. Vėl įkvėpė oro, apsičiupinėjo krūtinę trokšdamas įsitikinti, jog ten kažkas tebeplaka, ne, širdis dar neplyšo. Pirmąsyk nuo karo metų apsiverkė, iš tolimos praeities gelmių prasiveržė rauda, gal net iš to laiko, kai dar nebuvo gimęs, pastaraisiais metais slopintas ašarų srautas, veržlus ir nesutramdomas. Verkė prisimindamas vaikystę, kai gyveno visų apleistas, grumtynes ir pralaimėjimus, kuriuos bergždžiai stengėsi paversti pergalėmis, neapmokėtas skolas ir išdavystes, patirtas per visą gyvenimą, motinos netektį ir pernelyg vėlai suvoktą jos meilę. Išvydo Margaretą, krintančią į bedugnę, ir bandė ją sulaikyti, tačiau ji išsprūdo iš rankų. Sukuždėjo Deivido vardą, Deivido, tokio pažeidžiamo ir taip sunkiai sužaloto, svarstydamas, kodėl jo vaikai paženklinti tuo negandos antspaudu, kodėl jiems gyvenimas toks sunkus, gal drauge su genais perdavė jiems prakeikimą, o gal jiems lemta išpirkti jo nuodėmes. Verkė prisimindamas savo klaidas ir išsvajotą meilę, kurios nesitikėjo sutikti, tėvą, mirusį tarytum prieš kelis šimtmečius, seserį Džudę, skaudžių prisiminimų įkaitę, Olgą, ženklintomis kortomis apgavikiškai buriančią ateitį, ir jos klientus, nei nevykėlius, nei sukčius, bet tokias

pat aukas kaip Kingas Benediktas ir tokius pat nelaimingus, juodaodžius, meksikiečius, nelegalus, vargšus, atstumtuosius ir paniekintuosius, ateinančius prašyti pagalbos į Stebuklų Dvarą, kuriuo tapo jo kontora, liejo ašaras prisimindamas karą, kovos draugus, sukištus į plastikinius maišus, Chuaną Chosė Moralesą, dvylikametes mergaites, parsiduodančias kareiviams, šimtą žuvusiųjų kalnuose... Kai pagaliau suprato, jog iš tikrųjų verkia savęs, atsimerkė ir pagaliau kaktomuša susidūrė su pabaisa, buvo priverstas pažvelgti jai į akis ir pamatė, kad tas žvėris, visada tykojęs jį pulti iš pasalų, žvėris, kurio alsavimą į sprandą visada jautė, tai jo paties vienatvės baimė, persekiojanti jį nuo pat vaikystės, kai jis drebėdamas užsidarydavo sandėliuke. Kančia sukaustė jį lemtingais gniaužtais, įsismelkė pro burną, ausis, akis, poras, persmelkė visą kūną, o jis tuo tarpu kuždėjo: noriu gyventi, noriu gyventi...

Tuo metu sučirškė telefonas, išplėšdamas jį iš transo būsenos. Praslinko ištisa amžinybė, kol jis atpažino skambutį, suprato, kur esąs ir kas atsitiko, susivokė, kad guli ant grindų nuogas, apsišlapinęs, apsivėmęs, pasruvęs ašaromis, girtas, išsigandęs. Telefonas primygtinai čirškė tarytum iš kito lygmens, kol pagaliau jis, vargais negalais prišliaužęs, pakėlė ragelį.

– Gregai? Čia Tamara. Šiandien tu man neskambinai... Juk pirmadienis...

– Atvažiuok, Karmena, būk gera, atvažiuok, – suvapėjo jis.

Po pusvalandžio ji jau buvo šalia, neleistinu greičiu atlėkusi iš Berklio. Jis atidarė duris, apdujęs, susisupęs į rankšluostį, padrikais žodžiais bandydamas paaiškinti, kur skauda, štai čia, krūtinę, galvą, nugarą, visur. Karmena padėjo jam apsivilkti chalatą, griebė į glėbį miegantį Deividą, pasodino abu į automobilį ir nukūrė į artimiausią ligoninę, ir po kelių minučių Gregoris Rivzas jau gulėjo lovoje su deguonies kauke, prijungtas prie lašinės.

– Ar tėtis mirs? – paklausė Deividas.

– Mirs, jei nemiegosi, – piktai atsiliepė Karmena.

Ji sėdėjo laukiamajame šalia miegančio vaiko iki pat ryto, kol kardiologas pranešė, kad pavojus nebegresia: tai buvęs ne širdies smūgis, bet baimės priepuolis, ligonis galįs grįžti namo, tačiau privalo nueiti pas savo gydytoją, pasitikrinti sveikatą, gal netgi pasitarti su psichiatru, nes nusišnekąs. Kai jie sugrįžo, Karmena padėjo jam nusimaudyti po dušu ir atsigulti, padarė kavos, aprengė Deividą ir nuvežė jį į mokyklą. Paskiau paskambino Tinai Feibič ir paaiškino, kad viršininkas šiandien prastai jaučiasi ir negalės ateiti į darbą, grįžo atgal prie savo draugo ir atsisėdo prie lovos. Gregoris jautėsi nusikamavęs ir apsvaigęs nuo raminamųjų, tačiau jau ramiai kvėpavo ir net norėjo valgyti.

– Kas atsitiko? – paklausė Karmena.

– Mama mirė.

– Kodėl man nepaskambinai?

– Viskas įvyko labai greitai, nenorėjau niekam trukdyti, be to, niekuo nebūtum galėjusi padėti.

Ir ėmė padrikai pasakoti, kas atsitiko, ištisiniu žodžių srautu išliejo prisiminimus, vaizdinius, baimę ir nerimą, visą savo gyvenimą, paklydimus ir vienatvę, laikydamas ranką tai moteriai, kuri buvo daugiau nei sesuo, tikroji sena meilė, draugė, bičiulė, jo esybės slėpinys, tokia artima ir tokia skirtinga nuo jo, savitoji tamsaus gymio Karmena, narsioji ir išmintingoji Karmena, penkių šimtų metų indėnų ir ispanų bendro palikimo paveldėtoja, blaivaus anglosaksų proto, dėl visų tų savybių tvirtai žengianti per pasaulį.

– Ar prisimeni, kaip vaikystėje šuoliais dumdavau skersai bėgių prieš pat traukinį? Taip išsivadavau nuo mirties baimės ir daug metų jos nė neprisiminiau, tačiau dabar vėl grįžo ankstes-

ni baubai, ir aš ėmiau bijoti. Jaučiuosi įkliuvęs į spąstus, niekada nebaigsiu išsimokėti skolų bankams, duktė – nepagydoma narkomanė, artimiausius penkiolika metų turėsiu kariauti su Deividu. Mano gyvenimas – gryna nelaimė, aš žuvęs.

– Tokių dalykų kaip laimė ir nelaimė nebūna, Gregai, visa tai gringų prasimanymas. Žmogus gyvena, ir tiek, po truputį, diena dienon stengiasi gyventi kuo geriau, tai lyg kelionė be tikslo, svarbiausia – eiti savo keliu. Dabar tau metas stabtelėti. Tad ko blaškaisi? Močiutė visad sakydavo, kad nevalia bėgti lyg akis išdegus.

– Tavo močiutė buvo kuoktelėjusi, Karmena.

– Ne visada, kartais būdavo visų protingiausia.

– Aš įklimpęs iki ausų ir vienišas kaip vilkas.

– Atsispirk nuo dugno, liuoktelėk ir vėl iškilsi į paviršių. Krizė – geras dalykas, tai vienintelė proga augti ir siekti permainų.

– Pažvelk į mane: matai, koks esu. Jau kad nesiseka man, tai nesiseka, net su vaikais. Esu kaip Pizos bokštas, Karmena, nuo ašies nukrypęs, todėl viskas man kreivai šleivai išeina.

– Kas tau sakė, kad gyventi lengva? Visada tenka kentėti ir nertis iš kailio. Susiimk ir atsitiesk, jeigu manai, kad pakrypai ne į tą pusę. Klausyk, Gregai, nebūk mazgotė... Liaukis verkšlenęs ir nusibrauk ašaras. Tu pripratai mėtyti pėdas, betgi negali visą gyvenimą bėgti, kada nors reikia sustoti ir pažvelgti sau į akis. Nors ir kaip suktumeis, nuo savęs nepabėgsi.

Gregoris nejučia prisiminė tėvą: amžinas klajoklis, jis bastėsi po pasaulį, keliavo iš vienos šalies į kitą, svajodamas pasiekti horizontą, nusigauti iki vaivorykštės galo ir ten rasti tai, kuo čia jam nelemta džiaugtis. Šioje šalyje bekraštės platybės, yra kur pabėgti, palaidoti praeitį ir pradėti naują gyvenimą tiek kartų, kiek širdis geidžia, nusikračius visų nuodėmių ir ilgesio, vieni

niekai nukirsti šaknis ir atsistoti ant naujų kojų, rytojus – tuščias lapas. Toks jo likimas: nepasėda, amžinas klajūnas, tačiau tokio gyvenimo išdava – vienatvė.

– Juk jau esu tau sakęs, Karmena: senstu.

– Visi mes senstame. Man patinka raukšlės.

Jis pasižiūrėjo į ją iš arti, pirmąsyk įdėmiai, pastebėjo, jog ji nebe jauna, ir apsidžiaugė, kad ji nesistengia nuslėpti pasikeitusių veido bruožų, įsirėžusių išgyvenimo žymių nei žilų gijų, juodų plaukų puošmenos. Pečiai palinkę į priekį, krūtys nusvirusios, tačiau ji buvo ta pati Karmena, Tamara, ištikima savo stiliui, plačiais sijonais, įsispyrusi į sandalus, įsisegusi didelius auskarus, apsimausčiusi apyrankėmis. Įsivaizdavo, kad nuoga ji tikriausiai atrodytų kaip šlapia katė, bet, šiaip ar taip, buvo graži, kur kas gražesnė nei vaikystėje, kai buvo putli išdykėlė su dantų kabėmis, arba paauglystėje, pati žaviausia mokyklos mergina, arba jau suaugusi, kai, visiškai subrendusi, su japonu vaikščiojo po Barselonos gotiškąjį kvartalą. Jis nusišypsojo jai, ji atsakė tuo pačiu; neperskiriami nuo mažens, jiedu žiūrėjo vienas į kitą nuoširdaus jausmo sklidinomis akimis. Gregoris apkabino ją per pečius ir švelniai pabučiavo į lūpas.

– Aš tave myliu, – sukuždėjo suvokdamas, kokie lėkšti jo žodžiai, bet tai buvo gryna tiesa. – Kaip tu manai, ar mudu būtume gera pora?

– Ne.

– Ar nenorėtum pasimylėti?

– Ko gero, ne. Turbūt turiu asmenybės problemų, – nusijuokė ji. – Pailsėk ir pasistenk numigti. Maikas Tongas parveš Deividą iš mokyklos ir pabus su tavimi kelias dienas. Aš grįšiu vakare, turiu tau staigmeną.

Staigmena buvo Deizė, smagi juodaodė gražuolė, devyniasdešimt kilogramų gyvo svorio, blizganti kaip šokoladas.

Kilusi iš Dominikos, pėsčia perėjo pusę Meksikos, paskiau, pasiryžusi manytis pragyvenimą šiaurėje, drauge su aštuoniolika pabėgėlių kirto sieną, pasislėpusi arbūzų prikrautame sunkvežimyje dvigubu dugnu. Deizė turėjo pakeisti Gregorio ir Deivido gyvenimą. Ji ėmė prižiūrėti vaiką nesiskųsdama ir nesivaipydama, taip pat stojiškai ir ramiai, kaip kentė vargus praeityje. Nemokėjo angliškai nė žodžio, tad jos darbdaviui teko vertėjo vaidmuo. Deizės naudojamas vaikų auklėjimo metodas davė gerų rezultatų, nors, žinoma, tai buvo ne jos vienos nuopelnas: Deividu rūpinosi brangiai apmokamas būrys mokytojų, gydytojų ir psichologų. Ji nepasitikėjo visais tais šiuolaikiniais prasimanymais, net neišmoko ispaniškai tarti žodžio „hiperaktyvus". Buvo įsitikinusi, kad viso to darkymosi priežastis labai paprasta: pienburnis tiesiog velnio apsėstas, pasak jos, taip dažnai atsitinka, ji pati mačiusi daug žmonių, tokio likimo ištiktų, tačiau tai išgydoma daug paprasčiau nei įprasta sloga, bet kuriam krikščioniui tai įmanoma. Nuo pat pirmos dienos ji ėmėsi guiti Deividą apsėdusius demonus, sumaniai derindama vudu apeigas, maldas į savo garbinamus šventuosius, gardžius Karibų salyno valgius, lepinimą ir skambius antausius, kurių nešykštėdavo tėvui nematant, tačiau vaikas nedrįsdavo skųstis, nes gyvenimas be Deizės jam atrodė nepakenčiamas. Su pavydėtina kantrybe moteris ryžosi jį prisijaukinti. Išvydusi, kad jis ima šiauštis tarsi ežys, pasiruošęs sienomis lipti, apkabindavo jį savo putliomis rankomis, kaip motina priglausdavo prie krūtinės ir imdavo kasyti galvą, tol skambiu balsu dainuodama savo saulėtų kraštų dainas, kol jis pagaliau nusiramindavo. Galų gale vaikas pajuto, kaip jam gera šalia Deizės, kvepiančios ananasais ir cukrumi, amžinai tokios linksmos, kvatoklės, balsingos, nesuprasdamas nė žodžio, pamėgo jos begalines istorijas apie šventuosius ir burtininkus,

kuriomis užliūliuodavo jį, paguldžiusi į lovą. Sulaukęs esminės pagalbos kasdieniame gyvenime, Gregoris Rivzas pradėjo lėtą, skausmingą kelionę savęspi.

Ištisus metus kiekvieną naktį Gregoris Rivzas bijojo mirti. Vaikui užmigus, namie pagaliau įsivyraudavo ramybė, ir Gregoris, likęs vienas, pajusdavo artėjant galą. Užrakindavo miegamojo duris, kad netyčia jo neužkluptų atsibudęs Deividas – nenorėjo jo gąsdinti, paskiau nesipriešindamas pasiduodavo kančiai, skirtingai nuo miglotos ankstesnės baimės, prie kurios buvo daugiau ar mažiau pripratęs. Dieną viskas būdavo gerai, jausdavosi stiprus ir pilnas energijos, ryžtingai spręsdavo visus reikalus, vadovaudavo kontorai, tvarkydavo namus, rūpindavosi sūnumi, ir kartais net kildavo mintis, kad viskas klostosi gerai, tačiau, kai tik nakčia likdavo vienui vienas, vėl apimdavo nesuvokiamas siaubas. Pasijusdavo lyg atsidūręs palatoje minkštomis sienomis, pamišėlių izoliatoriuje, kur bergždžia rėkti ar daužyti pertvaras, nieko negirdėti, jokio atgarsio, vien slogi tuštuma. Jis nežinojo, kaip vadinasi toks slogutis, kai žmogų kamuoja abejonės, nerimas, sąžinės priekaištai, visiškos vienatvės ir apleistumo pojūtis, tad galų gale ėmė vadinti tai tiesiog baubu. Keturiasdešimt metų bandė iš to šaipytis, bet galiausiai suprato, kad baubas niekada neduos jam ramybės, kol nebus įveiktas atviroje kovoje. Kentėti sukandus dantis kaip aną naktį kalnuose jam atrodė vienintelė įmanoma strategija, kovojant su negailestingu priešu, kuris kankino gniuždydamas krūtinę, kūju daužydamas smilkinius, degindamas skrandį, ragino kuo skubiau dumti už horizonto ir dingti ten, kur niekas negalėtų jo pasiekti, netgi jo paties prisiminimai. Kartais, jau rytui auštant, jis vis dar tupėdavo susigūžęs it užguitas žvėris, kartais užmig-

davo išsekęs po kelių valandų žūtbūtinės kovos ir pabusdavo nuo košmarų apsipylęs prakaitu, tačiau nieko neprisimindavo. Ne sykį pritrūkdavo oro, lyg granata būtų sprogusi krūtinėje, tačiau tie požymiai buvo gerai žinomi, ir jis laukdavo, kol viskas praeis, stengdamasis nepasiduoti nevilčiai, kad iš tikrųjų nenumirtų. Ligi tol gyveno mulkindamas save magijos triukais, tačiau atėjo metas kentėti sukandus dantis ir viltis, jog jam skirta peržengti tą slenkstį ir kada nors prisikelti gyvam ir sveikam. Ši viltis teikė jam jėgų toliau eiti savo keliu: matė šviesą tunelio gale, svarbiausia – ištverti sunkų žygį ir pasiekti tikslą.

Jis atsispyrė pagundai ramintis alkoholiu, nes nuojauta sakė, kad, griebiantis bet kokių slopinamųjų priemonių, užsitęs gydymasis arkliškomis vaistų dozėmis. Kai išsekdavo jėgos, valios pastangomis bandydavo įsivaizduoti motiną, tokią, kokia jam apsireikšdavo po mirties – ištiestomis rankomis ir meilia šypsena, ir pasidarydavo gera, nors jis suvokė, jog tik apgaudinėja save, jog ta meilingoji motina – tiesiog jo vaizduotės vaisius. Neieškojo jis nė moterų, nors ir nevengė atsitiktinių santykių, retkarčiais, kai pasitaikydavo kuri, linkusi žengti pirmą žingsnį, atsipalaiduodavo kelioms valandoms, tačiau stengėsi neįkliūti į romantiškų fantazijų pinkles, suvokdamas, kad niekas negebės jo išgelbėti, kad turi kliautis savo jėgomis. Buvusi meilužė Rozmari, kulinarijos knygų autorė, dažnai kviesdavosi jį pasivaišinti naujais patiekalais ir kartais paglamonėdavo, ne tiek geismo, kiek geros širdies vedama, ir galiausiai jie pasimylėdavo – šiaip sau, malonumo dėlei. Maikas Tongas, vis dar įsikibęs į savo neregėtus skaitytuvus, nors kontoroje buvo puiki šiuolaikinė kompiuterinė įranga, negebėjo išaiškinti savo viršininkui visų raudonomis kripėmis išmargintų buhalterinių knygų paslapčių, tačiau bent jau įdiegė finansinio apdairumo pradmenis. Būkite malonus, sutvarkykite savo sąskaitas, kitaip

iki ausų įklimpsime į mėšlą, pagarbiai maldaudavo kinas sąskaitininkas, kaip paprastai šypsodamasis, mandagiai linkčiodamas ir nervingai traškindamas sunertus pirštus. Jis stengėsi mokytis anglų kalbos, mėgdžiodamas didžiai gerbiamą viršininką, bet prastai suvokdamas kai kurių žodžių prasmę. Tongas sakė teisybę: būtina sutvarkyti ne tik sąskaitas, bet ir visą gyvenimą, kitaip viskas nueis velniop. Jo valtis perdėm leidžia vandenį, visų skylių pirštais neužkamšysi. Rivzas įsitikino, kad visada galima kliautis geriausiais draugais – Timočiu Duanu ir Karmena Morales, kurie priprato prie to, jog jis valandų valandas užsispyręs tyli ir nesako nė žodžio, tačiau kiekvieną savaitę būtinai jam paskambindavo arba atvažiuodavo aplankyti, nors jo draugija būdavo ne iš maloniausiųjų. Tu nepakenčiamas, nenori niekur su manim važiuoti, kas tau atsitiko, pasidarei toks nuobodus, skųsdavosi Timotis Duanas, bet ir jam ilgainiui įkyrėjo palaidas gyvenimas. Pernelyg kliaudamasis airiams įgimta stiprybe, nualino organizmą ir nebegebėjo kaip paprastai ūžauti savaitgaliais, tolydžio slegiamas nuodėmių ir sąžinės priekaištų naštos. Matydamas, jog Rivzas nenori kalbėti apie savo bėdas, iš dalies pats nesuprasdamas, kas per velnias į jį įlindo, smilktelėjus išganingai minčiai į galvą, beveik jėga nuvežė jį pas gydytoją Mingą O'Brajen, prieš tai išgavęs žodį, kad nebandys jos suvedžioti. Duanas susipažino su psichiatre per paskaitą apie mumijas, kurios nuėjo pasiklausyti norėdamas įsitikinti, ar senovės Egipto balzamavimo technika turi ką nors bendra su šiuolaikine patologija, o ji – norėdama pažiūrėti, kokie bepročiai gali domėtis tokia tema. Jie susitiko per pertrauką eilėje prie kavos. Ji paskersakiavo į suluošintą Partenono statulą, degančią pypkę per tris žingsnius nuo užrašo, draudžiančio rūkyti, o Duanas įsispoksojo į ją, tardamas sau, kad ši juodaplaukė smulkutė moteris skvarbiomis akimis

tikriausiai turi kiniško kraujo. Iš tiesų jos tėvai gyveno Taivane. Keturiolikmetę išsiuntė į Ameriką pas menkai pažįstamus tėvynainius, išrūpinę jai turistinę vizą ir griežtai prisakę mokytis, siekti karjeros ir niekada nesiskųsti, nes, nors ir kas jai nutiktų, ten jos likimas būsiąs nepalyginti geresnis nei gimtojoje šalyje. Per vienerius metus mergina taip puikiai prisitaikė prie amerikinio gyvenimo būdo, jog sugalvojo parašyti laišką vienam senatoriui, liaupsindama Amerikos privalumus ir prašydama ilgalaikės vizos. Per kvailą atsitiktinumą politikas kolekcionavo Mingų dinastijos laikų porceliano dirbinius, beregint atkreipė dėmesį į merginos pavardę ir, šilto jausmo paskatintas, sutvarkė jai popierius. O'Brajen pavardę įsigijo jaunystėje ištekėjusi už vyro, su kuriuo išgyveno dešimt mėnesių, o prieš skirdamasi prisiekė kol gyva niekada nebetekėsianti. Įsižiūrėjęs į ją, Duanas pastebėjo kuklų gydytojos grožį, o kai jiedu išsikalbėjo apie mumijas ir perėjo prie kitų temų, jis susivokė, jog pirmąsyk per daugelį metų pagaliau susižavėjo viena moterimi. Nesulaukę paskaitos pabaigos, jie nuvažiavo į pajūrio restoraną, ir po pirmo butelio Timotis Duanas susigriebė bedeklamuojąs Brechto monologą. Gydytoja kalbėjo mažai, bet atidžiai į jį žiūrėjo. Kai jis bandė parsivežti ją į savo būstą, Minga mandagiai atsiprašė ir laikėsi to nusistatymo kelis mėnesius, vis labiau kurstydama liepsną nelaimingo dūsautojo širdyje. Tuo metu, kai pagaliau jie ėmė gyventi drauge, Timotis Duanas jau buvo paguldytas ant abiejų menčių.

– Niekada nebuvau sutikęs tokios žavios moters, atrodo kaip dramblio kaulo statulėlė, bet tokia išprususi, jog, dieną naktį beklausydamas, negalėčiau atsiklausyti... Man regis, aš jai patinku, bet niekaip nesuprantu, kodėl ji manęs neprisileidžia.

– O aš maniau, kad tave domina tik kekšės.

– Su ja būtų visiškai kitaip, garbės žodis.

– Ar žinai, Gregai, kaip gebu su juo ištverti? Pasisėmusi kinų kantrybės... Beje, man patinka neurotikai, o Timas – vienas didžiausių, pasitaikiusių mano praktikoje, – po kelerių metų, šelmiškai mirktelėjusi, aiškino Minga O'Brajen Rivzui, kramsnodama sūrį virtuvėje, kur šeimininkavo drauge su Duanu. Tačiau tai atsitiko daug vėliau.

Po ilgų abejonių pagaliau įstengiau įveikti mintį, kad vyrams nedera kalbėti apie savo silpnybes ir bėdas, – prietarą, įsišaknijusį mano sąmonėje nuo to laiko, kai gyvenau meksikiečių priemiestyje, kur jis laikomas viena pagrindinių vyriškumo savybių. Atsidūriau kabinete, kur viskas atrodė suderinta: paveikslai, spalvos ir krištolinėje vazoje pamerkta viena vienintelė tobula rožė. Tikriausiai visa tai turėjo ramiai nuteikti pacientus ir įkvėpti jiems pasitikėjimą, tačiau aš sėdėjau kaip ant žarijų, jaučiau, kaip pamažu drėksta marškiniai, keikdamas save, kad paklausiau Timočio patarimo. Visad buvau įsitikinęs, kad didžiausia kvailystė mokėti specialistui už valandas, juo labiau jei neįmanoma pasverti rezultatų. Aplinkybės mane privertė mokėti pinigus už tokias paslaugas Deividui, kuris neišsiverstų be tokio pobūdžio pagalbos, tačiau nesitikėjau, jog man pačiam galėtų jų prireikti. Kita vertus, iš pirmo žvilgsnio man pasidingojo, kad Minga O'Brajen atvykusi iš kitos planetų sistemos ir mes neturime nieko bendra: mane apgavo jos tarytum lėlės veidas, ir galvon smilktelėjo tokios mintys, kurių šiandien man gėda. Pagalvojau, kad ji negebėtų nė įsivaizduoti mano klaidžių likimo vingių: ką ji galėtų žinoti apie kovą dėl būvio skurdžiame priemiestyje, apie mano nelaimingąją dukterį Margaretą, apie nesuskaitomas aukštos įtampos iškrovoms amžinai pasmerkto Deivido bėdas, apie mano skolas, buvusias

žmonas, virtinę atsitiktinių meilužių, apie mano kovas su klientais ir mano kontoros advokatais, žmonėmis, piktnaudžiaujančiais mano pasitikėjimu, apie skausmą krūtinėje, nemigą ir kasnakt slegiančią mirties baimę. Juo labiau apie karą. Daug metų stengiausi vengti veteranų terapijos centrų, baisėdamasis, kad man tektų atvirai pasakoti prakeiktus prisiminimus, prisipažinti, jog bijau ateities, buvau įsitikinęs, kad nedera pliaukšti apie tą praeities tarpsnį, tarp vyrų apie tai nekalbama, juo labiau dabar nesiruošiu atverti širdies tai nedrumsčiamos ramybės poniai.

– Papasakokite man kokį nors dažnai pasikartojantį sapną, – paprašė Minga O'Brajen.

Kad tu prasmegtum! Atsirado, matai, sijonuotasis Froidas, dingtelėjo mintis, tačiau po gana ilgos pauzės paskaičiavau, kiek man turėtų kainuoti kiekviena tylėjimo minutė, ir, nieko įdomesnio neprisiminęs, papasakojau sapną apie atsitikimą kalnuose. Prisipažįstu, pradėjau gana ironišku tonu, susikeitęs kojas, stebėdamas ją moteris vertinti įgudusia akimi, o jų daug buvau matęs ir tuo metu vis dar vertinau jas pagal dešimties balų sistemą, gydytoja pusė velnio, tariau sau, mažų mažiausiai duočiau jai septynis. Vis dėlto, bepasakojant slogutį, mane pamažu sukaustė ta pati siaubinga baimė, kurią jaučiau sapnuodamas, regėjau artėjant priešus juodais drabužiais, šimtus priešų, atsargių, grėsmingų, kiaurai permatomų, regėjau kritusius draugus tarytum raudonus potėpius gūdžiai pilko kraštovaizdžio fone, žibančias it jonvabaliai kulkas, kurios kiaurai varpė puolikus, nepajėgdamos jų sustabdyti, ir, man regis, veidą išmušė prakaitas, ėmė drebėti rankos, stipriai gniaužiančios ginklą, ašaros temdė akis taikant į tirštą rūką, aš dusau, stengdamasis įkvėpti oro, bet jis virto smėliu. Mane grąžino tikrovėn Minga O'Brajen, purtydama už pečių, ir štai vėl atsidūriau ramiame

kabinete priešais rytietiškų veido bruožų moterį, griežtu, išmintingu žvilgsniu kiaurai pervėrusią man sielą.

– Įsižiūrėk į savo priešą, Gregori. Pažvelk jam į veidą ir pasakyk, kas jis toks.

Bandžiau jai paklusti, tačiau, išskyrus šešėlius, rūke nieko nemačiau. Ji dar sykį įsakė man žiūrėti, siluetai pamažu ėmė ryškėti, ir tuomet pamačiau tą, kuris buvo arčiausia, ir apstulbęs supratau, kad žiūriu į veidrodį.

– Dieve mano... vienas jų panašus į mane!

– Na, o kiti? Įsižiūrėk į kitus! Kas jie tokie?

– Irgi panašūs į mane... Visi kaip du vandens lašai... Visi mano veidu!

Praslinko gera valandėlė, spėjau nusišluostyti prakaitą ir šiek tiek atsigauti. Gydytoja žiūrėjo į mane įbedusi juodas akis, dvi bedugnes prarajas, į kurias smigo siaubo sukaustytas mano žvilgsnis.

– Dabar, kai pamatei savo priešo veidą, gali lengvai jį pažinti, žinai, kas jis toks ir kur yra. Niekada tavęs nebekamuos šis slogutis, nes dabar žinosi, su kuo kariauji, – tarė ji tokiu valdingu tonu, jog aš nė kiek nesuabejojau jos žodžiais.

Neilgai trukus išėjau iš kabineto, jausdamasis truputį juokingai, nes keliai drebėjo ir negalėjau atsisveikinti su gydytoja – negebėjau atgauti žado. Grįžau po mėnesio, įsitikinęs, kad slogutis nesikartoja, ir pagaliau susitaikiau su mintimi, jog man reikalinga jos pagalba. Ji manęs laukė.

– Negaliu pasiūlyti stebuklingų vaistų. Stengsiuos būti šalia ir padėti įveikti didžiausias kliūtis, tačiau pagrindinį darbą turėsi daryti pats. Tai labai ilgas kelias, gali užsitęsti kelerius metus, daugelis jį pradeda, tačiau retas kuris nueina iki galo, nes tai

labai skausmingas procesas. Nėra greitų nei amžinų sprendimų, tik sukaupęs kantrybę ir jėgas, gali pasiekti rezultatų.

Penkerius metus Minga O'Brajen vykdė savo pažadą, kiekvieną antradienį laukdavo manęs rami, išmintinga, tarp savo dailių paveikslų ir gyvų gėlių, pasiruošusi manęs išklausyti. Kiekvieną kartą, kai bandydavau išsisukinėti ir leistis užuolankomis, sustabdydavo mane ir liepdavo dar kartą atidžiai pažiūrėti į žemėlapį. Kai susidurdavau su neįveikiama kliūtimi, man rodydavo, kaip turėčiau ją nugalėti pamažu, neskubėdamas, kad galėčiau eiti toliau. Panašiai mokė grumtis su demonais – su kiekvienu skyrium. Lydėjo mane žingsnis po žingsnio kelyje į praeitį, tokią tolimą, jog prisiminiau gimimo siaubą ir susitaikymą su vienatve, kuriai buvau pasmerktas tą pačią akimirką, kai Olga žirklėmis mane atskyrė nuo mamos. Ji padėjo man pakelti naštą visų patirtų kančių, pradedant ankstyva tėvo, vienintelio vaikystės dienų ramsčio, mirtimi ir mamos beviltišku bėgimu nuo tikrovės, vargšės mamos, taip anksti gyvenimo palaužtos ir išklydusios nenuspėjamais keliais, kuriais negalėjau jos lydėti, iki visiškai nesenų Samantos, Šenonos ir daugelio kitų išdavysčių. Minga O'Brajen nurodė man klaidas, tą patį visą gyvenimą nuolat atsikartojantį scenarijų, ir perspėjo mane, kad turėčiau omeny, jog krizė paprastai atsinaujina. Jos padedamas, pagaliau galėjau įvardyti savo kančią, suvokti ją ir valdyti, žinodamas, kad ji visada pasireikš vienokiu ar kitokiu pavidalu, nes tai mano būties dalis, ir kai įsisąmoninau šią mintį, mano nerimas stebuklingai sumažėjo. Dingo kasnakt kamavusi mirties baimė, ir galėjau ramiai būti vienas, nedrebėdamas iš siaubo. Po kurio laiko pajutau, kaip man gera grįžti namo, žaisti su šuneliu, gamintis mudviem valgį, o vėlai vakare, kai viskas nurimsta, skaityti ir klausytis muzikos. Pirmąkart galėjau mėgautis tyla ir neįkainojama vienatve. Minga O'Brajen padėjo

man, suklupusiam ant kelių, atsistoti, apmąstyti savo silpnybes ir ribas, naudotis savo jėgomis, išmokė nusimesti nuo pečių sunkią naštą. Nekaltink savęs dėl visko, kartą pasakė ji, ir aš nusijuokiau, nes tą patį anksčiau buvau girdėjęs iš Karmenos, regis, turiu polinkį viskuo kaltinti save... Juk ne aš pripratinau Margaretą prie kvaišalų, ji pati badėsi, būtų buvę bergždžia ją maldauti, barti, mokėti užstatą, kad išleistų ją iš kalėjimo, paguldyti į psichiatrijos ligoninę ar skųsti policijai, daug kartų viską bandžiau, bet duktė pasirinko tą skaistyklą ir nepaisė nei mano pastangų, nei meilės. Tavo pareiga išauklėti Deividą, pasakė man Minga O'Brajen, bet neaukok savo gyvenimo, pataikaudamas jo įgeidžiams ir trokšdamas taip atsiteisti už meilę, kurios nesuteikei Margaretai, nes užsiauginsi pabaisą. Mudu drauge eilutė po eilutės peržiūrėjome niekingą mano užrašų knygelę, ir man pasidarė gėda įsitikinus, kad toje telefonų virtinėje beveik visos meilužės buvo to paties pero: savanaudės, negebančios atsakyti į tikrą jausmą. Taip pat aiškiai suvokiau, kad su kitokiomis moterimis, tokiomis kaip Karmena ar Rozmari, ir negalėjau užmegzti nuoširdžių santykių, nes nemokėjau atsiduoti visa esybe nei atsiliepti į tikrą jausmą, niekada neturėdamas nė menkiausio supratimo apie abipusę meilę. Olga mane mokė, kad seksas – vien priemonė, o meilė – muzika, bet aš laiku neišmokau tos pamokos, perpratau ją tik dabar, gyvenimo pusiaukelėje, tačiau, man regis, geriau vėliau negu niekad. Suvokiau, kad nebejaučiu pagiežos motinai, kaip maniau, ir dabar prisimenu ją kupinas geros valios, kurios nemokėjome parodyti vienas kitam, kai ji dar buvo gyva. Jau nesistengiu įsivaizduoti Noros Rivz pagal savo įgeidžius, šiaip ar taip, žmogus susikuria tokią praeitį, kokios trokšta, o atmintyje spiečiasi gausybė vaizduotės vaisių. Manding, jos nemirtinga dvasia visada su manimi – kaip Tuja Nguyen angelo su reaktyviniu varikliu pavidalu

Dajui virš galvos, ši mintis man teikia jėgų. Nustojau kaltinti ir Samantą, ir Šenoną dėl mūsų nesėkmių, juk pats jas pasirinkau gyvenimo draugėmis; esminė priežastis glūdi manyje, mano asmenybės giluminiuose kloduose, kur dygsta senų seniausiai pasėta vienatvės sėkla. Vieną po kitos išnagrinėjau visas pažintis, įskaitant santykius su vaikais, draugais ir bendradarbiais, ir vieną antradienį man lyg akys nušvito: visą gyvenimą rinkausi silpnavalius žmones, puoselėdamas viltį, kad mainais į globą sulauksiu meilės ar bent dėkingumo, tačiau pasekmės buvo pražūtingos: kuo daugiau duodavau, tuo daugiau pykčio užsitraukdavau. Mane vertino tik stiprios asmenybės: Karmena, Timotis, Maikas, Tina.

– Niekas nedėkoja žmogui, atėmusiam valią, – paaiškino man Minga O'Brajen. – Tu negali rūpintis kitais be galo, ateina toks metas, kai tau nusibosta, o žmonės, palikti likimo malonei, jaučiasi nuskriausti ir, savaime suprantama, ima tavęs nekęsti. Taip atsitiko ir tavo žmonoms, ir kai kuriems draugams, ir klientams, ir kone beveik visiems bendradarbiams, ir panašiai gali atsitikti Deividui.

Sunkiausia buvo pakelti pirmąsias permainas, nes, vos išklibus mano sukrypusio gyvenimo pamatams, visas pastatas susvyravo ir virto griuvėsiais.

Antradienį popiet, kai Gregoris Rivzas posėdžiavo su draudimo kompanijos advokatais, spręsdamas Kingo Benedikto bylą, Tina Feibič gavo žinią telefonu ir iš pradžių nesiryžo jam trukdyti, tačiau nepažįstamasis kalbėjo tokiu primygtiniu tonu, kad ji suprato, jog nevalia delsti. Ir gerai padarė, nes išgelbėjo gyvybę Margaretai, bent jau tuo metu. Atvažiuokit nedelsdamas į Ričmondo viešbutį, įtaigiai paliepė nepažįstamasis ir, nė nepri-

sistatęs Gregoriui, padėjo ragelį. Kingas Benediktas laukiamajame sklaidė paveiksluotą knygelę ir, išvydęs jį išbėgant iš kabineto ir pasivijęs prie lifto, spėjo paklausti, kur jis taip skuba.

– Jums vienam važiuoti ten negalima, juo labiau tokiu automobiliu, – tarė jis ir, nelaukdamas atsako, nudūmė įkandin.

Po keturiasdešimt penkių minučių jie atsidūrė apšnerkštoje gatvelėje tarp apleistų namų. Važiuojant pačiu skurdžiausiu miesto rajonu, vis labiau aiškėjo, kad Benediktas sakė teisybę: aplink nebuvo matyti nė vieno baltojo. Tarpduriuose, prie barų ir gatvių kampuose stoviniuojantys būreliai dykų jaunuolių grūmojo kumščiais ir keikėsi jiems pavymui. Kai kurios gatvės buvo be pavadinimų, ir Rivzas pasiklydo, nedrįsdamas atidaryti langelio ir paklausti adreso – baiminosi, kad jį gali apspjaudyti ar apmėtyti akmenimis. Laimė, Kingas Benediktas nieko nebijojo, liepė jam sustoti, ramiai išlipo, paklausinėjo vieną kitą žmogų ir grįžęs mostu pasisveikino su būriu paauglių, kurie, apstoję automobilį, vaipėsi ir spardė buferius. Taip jie rado Margaretą. Įėję į apleistą motelį, ėmė kumščiais daužyti į devinto kambario duris, kol pagaliau išlindo skustagalvis juodaodis su penkiais smeigtukais ausyje, vienas iš tų, kurių Rivzas niekada nebūtų norėjęs išvysti šalia dukters, ir, jam nespėjus nė susivokti, geležiniais gniaužtais suspaudęs ranką, nuvedė prie lovos, kurioje gulėjo mergina.

– Regis, miršta, – tarė.

Tai buvo atsitiktinis klientas, pirmas tą dieną, už keletą dolerių nusipirkęs teisę greitosiomis išdulkinti šią tame kvartale visiems gerai pažįstamą kūtvėlą, niekas ten prie jos nekibo, nors ji ir buvo baltoji: patyrusi visokį įmanomą smurtą, ji buvo abejinga bet kokiam skausmui. Tačiau, kai vienu grybšniu nuplėšė nuo jos suknelę ir pakėlė, ketindamas pritrėkšti prie čiužinio, susivokė laikąs rankose sulaužytą lėlę, karščiu degančią išdvasą.

Pakratė ją, tikėdamasis pažadinti iš narkotinio kvaitulio, tačiau jos galva bejėgiškai nusviro, akys stovėjo stulpu, vokai vos praviri, iš burnos tįso geltonos seilės. Šlerva, nusikeikė juodaodis ir buvo besprunkąs, palikęs ją tysoti, kol kas nors jo neužtiko ir neapkaltino ją nužudžius, tačiau, kai paguldė ant lovos, jam taip sugėlė širdį, kad nepajėgė užgniaužti užuojautos, akimoju prasiveržusios pro smurtu paženklinto kasdienio gyvenimo luobą, pasilenkė prie merginos, ėmė ją kalbinti, bandė duoti vandens, apžiūrėjo iš visų pusių, ar nesužeista, apčiupinėjo ir pamatė, kad jos kūnas dega karščiu. Mergina laikinai gyveno tame prišnerkštame kambaryje, ant grindų mėtėsi tušti buteliai, nuorūkos, švirkštai, sušvinkusios picos liekanos, tiek šiukšlių, kad sunku įsivaizduoti. Ant stalo tarp kosmetikos priemonių gulėjo plastikinis rankinukas; išvertė jį, pats nesuvokdamas, ko ieško, rado raktą, cigarečių, heroino dozę, piniginę su trim doleriais ir advokato vizitinę kortelę. Nė neketino skambinti į policiją, tačiau, dingtelėjus minčiai, kad, matyt, ne veltui nešiojasi tą kortelę, nubėgęs iš telefono automato gatvės kampe paskambino Rivzui, nė nenumanydamas, kad kalba su tos varganos prostitutės, mirštančios ant nuogo čiužinio, tėvu. Davęs žinią, nuėjo į barą išgerti alaus, pasiryžęs viską pamiršti ir, policijai pasirodžius, nešti muilą, tačiau širdis sakyte sakė, kad mergina jo šaukiasi, tarė sau, jog niekam nemalonu mirti vienišam, nieko neprarasiąs kelias minutes pabuvęs su mirštančiąja, be to, pasiimsiąs tuos kelis dolerius ir narkotikus, kurių vis viena jai neprireiksią. Grįžo į devintą kambarį nešinas dar viena skardine alaus ir popierine stikline su trupintu ledu; nė nespėjo iškraustyti piniginės, vis bandė duoti merginai vandens, dėjo ledus ant kaktos ir šaltu vandeniu drėkino marškinėlius, kad kūnas bent kiek atvėstų, o per tą laiką į motelį atvažiavo Rivzas.

– Ką gi, einu, – sumišo jis, išvydęs baltąjį pilka eilute, su kaklaraiščiu, lyg iš dangaus nukritusį, bet stabtelėjo prie slenksčio pažiopsoti.

– Kas atsitiko? Kur telefonas? Kas jūs toks? – paklausė Rivzas ir, nusivilkęs švarką, užklojo nuogą dukterį.

– Aš čia niekuo dėtas, netgi jos nepažįstu. O kas jūs toks?

– Jos tėvas. Ačiū, kad paskambinote, – ir jam nutrūko balsas.

– Velniava...Tikra velniava... Leiskit, aš jums padėsiu.

Juodaodis paėmė Margaretą ant rankų, lyg ji būtų naujagimė, ir nunešė prie automobilio, kur laukė Kingas Benediktas, saugodamas jį nuo vagių. Rivzas nulėkė visu greičiu į ligoninę, pro ašaras beveik nematydamas kelio, tuo tarpu duktė vos gaudė kvapą susirietusi ant kelių Kingui, niūniuojančiam jai senovines vergų dainas, kuriomis kadaise liūliuodavo jį motina. Mergina nešini, jie įpuolė į greitosios pagalbos skyrių. Po dviejų valandų Rivzui buvo leista nueiti pas ją į intensyviojo gydymo skyrių: ji gulėjo nukryžiuota lovoje su deguonies kauke, prijungta prie kelių lašinių. Budintis gydytojas pranešė pirminę diagnozę: infekcija apėmusi visą kūną ir ypač paveikusi širdį. Kol kas nieko negalime žadėti, pridūrė jis, gal pavyktų išgelbėti didelėmis antibiotikų dozėmis, be to, būtina keisti gyvenimo būdą. Iš vėlesnių tyrimų paaiškėjo, kad Margaretos organizmas visiškai nusidėvėjęs, vidiniai organai narkotikų pažeisti, venos perdėm subadytos, dantys išklibę, oda nuėjusi žvynais, kuokštais slenka plaukai. Dėl gausybės abortų be perstojo kraujuoja, serga venerinėmis ligomis. Nepaisant visų negalių, pritemdytoje palatoje užmerktomis akimis gulinti mergina atrodė kaip miegantis angelas, skaisti, be menkiausio nešlovės požymio. Apgaulė ilgai nesitęsė, netrukus tėvas įsitikino, į kokią siaubingą bedugnę ji įkrito. Gydytojai bandė ją gydyti nuo visų

priklausomybių, tačiau ji geso agonijos traukulių tampoma. Prirašė jai metadoną ir kramtomąją gumą su nikotinu, tačiau vis viena turėjo laikyti pririštą, kad neišgertų spirito žaizdoms dezinfekuoti ir nevogtų barbitūratų. Per visą tą laiką Gregoris Rivzas nesugebėjo susisiekti su Samanta, klajojančia po Indiją su apsišaukėliu šventuoju. Netekęs vilties, bėgo prašyti Mingos O'Brajen pagalbos, nors, tiesą pasakius, nebetikėjo, kad pavyktų išplėšti Margaretą iš prakeikto likimo nagų. Vos ligonė atsigavo po baisiausių krizės dienų, ją ėmė lankyti gydytoja O'Brajen ir, užsidariusi palatoje, kalbėdavosi su ja ištisomis valandomis. Popiet atvažiavęs ligoninėn, Gregoris Rivzas rasdavo dukterį, sielvartaujančią dėl savo nelaimingo gyvenimo, drebančiomis rankomis, paklaikusiomis akimis. Atsisėsdavo šalia, trokšdamas priglausti prie savęs, bet nedrįsdavo jos paliesti, sėdėdavo tylėdamas ir klausydavosi begalinių priekaištų ir pasibaisėtinų išpažinčių. Taip sužinojo apie kraupius dukters kančių kelius. Bandė iškamantinėti, kaip ji atsidūrė toje Golgotoje, kodėl jos gyvenimą taip sudarkė kažkoks nesuvokiamas įsiūtis ir šėtoniškas geismas vienatvės, bet ji nieko negalėjo atsakyti. Kartais šniurkščiodama kartodavo: myliu tave, tėti, tačiau po valandėlės puldavo jį klykdama, išliedama susikaupusią pagiežą ir kaltindama dėl visų savo nelaimių.

– Pažvelk į mane, išsigimėli tu, pažvelk! – Ir, vienu grybšniu nutraukusi nuo savęs paklodę, išsižergdavo, verkdama iš pykčio ir beprotiškai kvatodama. – Ar nori žinoti, kaip užsidirbu pragyvenimą, kai tu važinėji po Europą ir perki papuošalus savo meilužėms, o motina medituoja, sėdėdama lotoso poza? Ar nori žinoti, ką man daro girtuokliai, elgetos, pederastai, sifilitikai? Tiesa, nėra ko tau pasakoti, esi užtektinai išsivalkiojęs su kekšėmis, tu moki mums pinigus, kad išdarinėtume kiaulystes, kurių nė viena moteris tau nedarytų už dyką...

Minga O'Brajen bandė paaiškinti Margaretai, kokia ateitis jos laukia, kad suvoktų tokį akivaizdų dalyką, jog savo jėgomis nesugebėsianti išsigelbėti, reikalingas ilgas gydymas, tačiau tai buvo lyg žaidimas kreivų veidrodžių kambaryje. Mergina dėdavosi, kad klausosi, ir dievagodavosi pasibjaurėjusi gėdingu gyvenimu, tačiau, vos atsistojusi ant kojų, vogčiomis išsėlindavo į koridorių prie telefono ir prašydavo draugelių atnešti į ligoninę heroino. Kartais visiškai palūždavo, baisėdamasi savimi, išsamiai pasakodavo savo ilgo nuopuolio istoriją, o galiausiai kankindavosi, sąžinės graužiama. Tėvas pasiūlė apmokėti reabilitacijos programą privačioje klinikoje, ir ji pagaliau sutiko, prisipažinusi nugalėta. Minga visą rytą tvarkė priėmimo formalumus, o Gregoris nuvažiavo pirkti bilietų, ketindamas kitą dieną pats nuvežti ją į Kalifornijos pietus. Tą naktį Margareta pavogė kitos ligonės drabužius ir pabėgo, nepalikdama pėdsakų.

– Ji dar neišsigydė nuo infekcijos, tik dingo grėsmingiausi požymiai. Jeigu nutrauks gydymą antibiotikais, tikrai mirs, – abejingu tonu pareiškė gydytojas, pripratęs prie įvairių nelaimingų atsitikimų ir nejautęs nė menkiausios užuojautos narkomanams.

– Neieškok jos, Gregori. Galų gale turi suvokti, kad niekuo nebegali jai padėti, – patarė Minga O'Brajen, matydama nusiminusį tėvą. – Duok jai ramybę, tegu pati tvarkosi gyvenimą.

Tuo tarpu artėjo Kingo Benedikto bylos nagrinėjimo diena. Draudimo kompanija griežtai atsisakė mokėti draudimo išmoką, tvirtindama, kad klientas tik apsimeta netekęs atminties. Stengdamiesi įrodyti, jog nelaimingo atsitikimo metu nebūta sveikatos sutrikdymo, advokatai privertė jį atlikti žeminantį bendrą ir psichikos sveikatos patikrinimą, ištisas savaites kvotė apie men-

kiausias nelaimes, nutikusias nuo mažumės iki pastarųjų dienų, klausinėjo apie senas beisbolo komandas, kamantinėjo, kokie šokiai šokta tūkstantis devyni šimtai keturiasdešimt pirmaisiais ir kurią dieną prasidėjo karas Europoje. Taip pat paleido jo pėdomis seklius, kurie stebėjo jį ištisus mėnesius, tikėdamiesi nutverti meluojant. Benediktas nuoširdžiai atsakinėjo į begalinius klausimus, nenorėdamas, kad jie laikytų jį neišmanėliu, tačiau, išskyrus kai kuriuos dalykus, išlikusius atmintyje kasdien beskaitant bibliotekoje, visa kita slypėjo tirštoje nežinios migloje. Apie ateitį mes nieko neišmanome, gal jos apskritai nėra; prieš akis turime tik praeitį, dažnai kartodavo jam motina, tačiau iš savo praeities jis nieko negalėjo išpešti, viską gaubė klastinga tamsa, prarijusi keturiasdešimt jo gyvenimo metų. Gregorį Rivzą, pernelyg geros atminties kamuojamą, stebino kliento tragedija. Jis irgi kamantinėdavo Benediktą, tačiau anaiptol ne pričiupti jį trokšdamas, tiesiog jam buvo įdomu, kaip jaučiasi žmogus, kai jam pasitaiko proga nubraukti praeitį ir pradėti naują gyvenimą. Jau ketverius metus jis bendravo su Kingu, klausėsi jo vaikiškų svajonių ir didžių siekių, matydamas, kad jis žingsnis po žingsnio eina savo paties pramintu taku nelyginant žmogus, tolydžio sapnuojantis tą patį sapną. Eidamas pėda pėdon tuo pačiu keliu, Kingas nelabai pasikeitė, vakarais lankė vidurinę mokyklą, mokėsi prastai kaip ir vaikystėje, galiausiai metė mokslą, po kelerių metų, kai pagal protą subrendo iki septyniolikos, ėmė vaikščioti po kariuomenės telkimo punktus, melsdamas jį paimti tarnybon, tačiau visur gavo neigiamą atsakymą. Prisižiūrėjęs filmų apie karą ir susižavėjęs karių žygdarbiais, galiausiai nusipirko kareivišką uniformą širdžiai paguosti.

– Po kelerių metų ves merginą, panašią į pirmąją žmoną, ir susilauks dviejų vaikų, ne ką geresnių už mano nenaudėlius vaikaičius, – su kartėliu atsiduso Bela Benedikt.

– Sunku patikėti, kad žmogus gali antrąsyk užsigauti į tą patį akmenį, – atsakė Gregoris Rivzas, slapčia pradėjęs kelionę į praeitį ir dažnokai svarstęs, kas būtų atsitikę, jeigu būtų pasielgęs taip, o ne anaip.

– Dukart negyvensi, o ir dviejų likimų nelemta turėti. Gyvenime nebūna juodraščių, – atrėmė ji.

– Nieko panašaus, ponia Benedikt, aš pats bandau pradėti naują gyvenimą. Galima pakeisti kryptį ir ištaisyti juodraštį.

– Ką nugyvenai, to neištaisysi. Galima pakreipti į gera tai, kas laukia priešaky, tačiau praeities pakeisti neįmanoma.

– Atseit, neįmanoma ištaisyti klaidų, ar ne? Vadinasi, mano dukteriai Margaretai nėra ko tikėtis, nors ji eina tik dvidešimtus?

– Tikėtis galima, tačiau ji niekada nebesusigrąžins tų dvidešimties prarastų metų.

– Baisu pagalvoti. Vadinasi, kiekvienas žingsnis – tai mūsų gyvenimo istorijos puslapis, mes niekada nenusikratysime savo norų, minčių ir darbų. Kitaip sakant, esame praeitis. Mano tėvas skelbė, kad nė vienas mūsų poelgis nelieka be pasekmių, kad dvasinėje visatos sandaroje turime prisiimti atsakomybę, mokė, kad už visa tai, ką darome, bus atsiteista, anksčiau ar vėliau gausime atlygį ir už blogus darbus, ir už gerus.

– Tas žmogus buvo išmintingas.

– Jis buvo kuoktelėjęs ir mirė ne savo proto. Jo teorijos buvo gryna painiava, aš niekada jų nepermaniau.

– Tačiau, regis, jis pripažino tikrąsias vertybes.

– Pats jis nesilaikė savo skelbiamų principų, Bela. Pasak mano sesers, jis buvo girtuoklis ir iškrypėlis, stengdavosi pajungti visus savo valiai, sugriovė mums gyvenimą, ypač jai. Tačiau tai buvo stiprus žmogus. Šalia jo man visada būdavo gera, išsaugojau apie jį pačius geriausius prisiminimus.

– Manding, išmokė jus eiti geru keliu.

– Stengėsi, bet per anksti mirė. Mano gyvenimo kelias buvo labai vingiuotas.

Vėliau, aptardamas visa tai su gydytoja Minga O'Brajen, taipgi papasakojo apie savo klientą, ir ji kelis kartus jį pertraukė, gilindamasi į smulkmenas, nors paprastai atidžiai klausydavosi ir retai įsiterpdavo. Ar Kingas Benediktas patyrė didelį spaudimą? Kaip praslinko jo vaikystė? Ar jis buvo ramus ir kantrus, ar veikiau nepastovaus būdo? Ir galiausiai pareiškė, jog toks atminties netekimas pasitaiko labai retai, ji skaičiusi tik apie vieną kitą atvejį. Paėmusi nuo lentynos knygą, padavė Gregoriui.

– Pasklaidyk. Galimas daiktas, vaikystėje tavo klientas patyrė labai stiprų sukrėtimą arba tokį pat stiprų smūgį, koks ištiko per nelaimingą atsitikimą. Pasikartojus panašiam potyriui, atgijusi praeitis pasirodė tokia nepakenčiama, kad užblokavo atmintį.

– Nemanau, kad kas nors panašaus būtų atsitikę.

– Tikriausiai įvyko kažkas skausminga ar grėsminga, ko jis nenori prisiminti. Paklausk jo motinos.

Gregoris Rivzas skaitė visą naktį ir per pusryčius suprato, ką turėjo galvoje Minga O'Brajen. Prisiminė, jog vieną sykį kabinete per apklausą, prašomas atpažinti žurnale nuotraukas, Kingas Benediktas apalpo, o Bela ėmė keistai elgtis. Ji laukė už durų, tačiau, išgirdusi sumaištį, įbėgo į vidų, išvydo sūnų gulintį ant grindų, pasilenkė jo pakelti, tuo metu pamatė žurnalą, atskleistą ant stalo, ir nejučia delnu užspaudė Kingui burną. Paskiau neleido jo klausinėti, taksi išsivežė namo ir nuo tos dienos reikalavo į visas apklausas kviesti ir ją. Rivzas pagalvojo, kad ji rūpinasi sūnaus sveikata, tačiau dabar jį apniko abejonės. Pamatęs šviesą tunelio gale, susijaudino ir nuvažiavo į Timočio Duano tėvų namus pasikalbėti su Bela Benedikt. Ji

kaip tik buvo bebaigianti šveisti stalo sidabrą ir ketino išeiti, kai vyresnysis liokajus jai pranešė apie svečią, bet tuo metu advokatas įsiveržė į virtuvę. Mums reikia pasikalbėti, tarė jis ir griebė Belai už rankos, jai nespėjus nei prijuostės nusirišti, nei rankų nusiplauti. Kai jiedu atsidūrė jo kabinete, paaiškino, kad netrukus jos sūnaus ateitį nulems vienui vienas dalykas, laimėsianti toji pusė, kuri sugebės pateikti tvirčiausius įrodymus ir įtikinti teismą, jog Kingas neapsimeta. Ligi vakar dienos jis baiminęsis pralaimėjimo, tačiau, jeigu ji padėsianti, jis galėtų pakreipti bylą reikiama linkme. Jis persakė jai Mingos O'Brajen žodžius ir paprašė papasakoti, kas Kingui Benediktui atsitiko vaikystėje.

– Kaip aš galėčiau prisiminti tai, kas atsitiko taip seniai?

– Neabejoju, kad jums bus nesunku prisiminti, nes niekada nepamiršote to, kas atsitiko, ponia Benedikt, – tarė jis ir, atskleidęs bylą, pakišo jai panosėn žurnalą, šitaip sukrėtusį jos sūnų. – Ką jums sako ši sodyba?

– Nieko.

– Ar Kingas kada nors yra buvęs su jumis panašioje vietoje?

– Daug kur esame buvę, nuolat klajojome iš vienos vietos į kitą, ieškodami darbo. Kartais rinkdavome medvilnę panašiose vietose.

– Kingas tada buvo keturiolikos, ar ne?

– Galbūt, nepamenu.

– Būkite maloni, nieko nuo manęs neslėpkite, mes neturime daug laiko. Aš noriu jums padėti, ponia, žaidžiame vienoje komandoje, aš nesu jūsų priešas.

Bela Benedikt tylėjo su įžeisto orumo išraiška žiūrėdama į nuotrauką, o Gregoris Rivzas susižavėjęs nenuleido nuo jos akių, tardamas sau, kad jaunystėje tikriausiai buvo gražuolė ir, jeigu būtų gimusi kitais laikais ar kitokiomis aplinkybėmis, ti-

kriausiai būtų ištekėjusi už visagalio magnato, kuris vedžiotųsi už parankės šią juodąją panterą, ir niekas nedrįstų nė užsiminti apie jos rasę.

– Ką gi, pone Rivzai, atsidūrėme akligatvyje, – pagaliau tarė ji atsidususi. – Jeigu ir toliau tylėsiu, kaip tylėjau keturiasdešimt metų, mano sūnelis ir susens be cento kišenėje, bejėgis ir niekam nereikalingas. Jeigu pasakysiu, kas atsitiko, sėsiu į kalėjimą, o jis liks vienas.

– Gal yra ir kita išeitis. Jei papasakosite man kaip savo advokatui, viskas išliks paslaptyje štai čia, tarp keturių sienų, duodu jums žodį.

– Vadinasi, manęs neišduosite?

– Ne.

– Tuomet prašau būti mano advokatu, nes, šiaip ar taip, man jo prireiks, – apsisprendė ji, ilgokai patylėjusi. – Tai buvo, kaip sakoma, būtinosios ginties atvejis. Tačiau kas manimi patikėtų? Vargšė juodaodė, atsitiktinai atsidūrusi nuožmiausių rasistų gyvenamoje Teksaso vietovėje, klaidžiojau su sūneliu griebdamasi bet kokio darbo, turėjau tik lagaminėlį su drabužiais ir dvi darbščias rankas. Tuo metu man baisiai skaudėdavo galvą. Riedavausi su visais nei iš šio, nei iš to, bėdos kibo prie manęs kaip musės prie musgaudžio. Niekad neužsibūdavau vienoje vietoje, visada kas nors atsitikdavo, ir mums tekdavo keliauti toliau. Nustebau, kad plantatorius priėmė mane į darbą, kiti darbininkai buvo vyrai ir beveik visi meksikiečiai, klajūnai, tačiau buvo pats medvilnės rinkimo metas, ir, man regis, trūko darbo rankų. Šeimininkas negalėjo manęs apgyvendinti bendrame būste su vyrais, todėl mudu su sūneliu įkurdino purvinoje lūšnoje, gana toli, pačiame plantacijos pakraštyje, rytą atvažiuodavo sunkvežimiu mūsų paimti, o po darbo parveždavo. Darbas buvo neblogas, tačiau teko visko patirti, garbės žodis. Aš ne iš

reikliųjų, bet žinau, ko noriu, o svarbiausia man – kad vaikas būtų pavalgęs. Kas čia tokio sugulti su kokiu vyru? Dešimt ar dvidešimt minučių, ir baigta, ir išmeti viską iš galvos. Tačiau jis buvo iš tų, kurie negali kaip visi, pirmiausia turėdavo paleisti kumščius į darbą, ir, kol nepamatydavo kraujo, negalėdavo atlikti lytinio akto. Kas būtų pagalvojęs? Iš pažiūros atrodė geras vyras, darbininkai jį gerbė, mokėjo pinigus nenusukdamas nė cento, sekmadieniais eidavo į bažnyčią, pavyzdingas ūkininkas. Keliskart ištvėriau plakama ir vadinama juoda šlykštyne ir dar bjauriau, ne jis pirmas toks pasitaikė, buvau daugmaž pripratusi, kuri moteris negauna į kailį? Tą sekmadienį sūnelis nubėgo žaisti beisbolo, ir šeimininkas atvažiavo sunkvežimiu; buvau viena ir iškart supratau, ko nori, be to, dvokė alkoholiu. Neprisimenu, kaip viskas atsitiko, pone Rivzai, jis nusijuosė diržą ir įniko žiauriai čaižyti, regis, klykiau, ir tuomet atbėgo sūnelis, puolė tarp mūsų, bet tas niekšas, smogęs kumščiu, nubloškė jį į šalį. Jis trenkėsi pakaušiu į stalo kampą. Pamačiau, kaip be sąmonės susmuko ant aslos, nutvėriau beisbolo lazdą ir tvojau niekšui per galvą. Tik vieną kartą, bet iš visos širdies, ir nudėjau vietoje. Kai sūnelis atsimerkė, nuploviau kraują, žaizda buvo gili, bet negalėjau vežti į ligoninę, kur mane būtų ėmę klausinėti, sustabdžiau kraują šaltu vandeniu ir aprišau galvą. Įverčiau šeimininko kūną į sunkvežimį, apdangsčiau maišais, paskiau pavažiavau toliau nuo lūšnelės. Palaukusi nakties, nuvažiavau už dvidešimties mylių, už plantacijos ribų, ir ten nustūmiau nuo skardžio. Niekas nieko nesužinojo. Ėjau penkias valandas, kol grįžau namo. Prisimenu, kad paskiau užmigau ramia sąžine, o rytą atsistojau prie durų ir, lyg nieko nebūtų atsitikę, ėmiau laukti, kol kas nors mane nuveš į darbą. Su sūneliu niekad apie tai neužsiminėme. Policija rado kūną ir pamanė, kad, padauginęs išgerti, apsivertė su sunkvežimiu. Apklausinėjo darbinin-

kus, tačiau, jeigu kas nors ir buvo ką matęs, manęs neišdavė. Tuo viskas ir baigėsi. Netrukus mudu su sūneliu iškeliavome kitur ir niekad Teksasan kojos nekėlėme. Tai, pone Rivzai, koks likimas, praslinko keturiasdešimt metų, ir toji šmėkla vėl kėsinasi sugriauti mano gyvenimą.

– Ar jūsų negraužia sąžinė? – paklausė Rivzas, prisimindamas tuos, kurių žūtis slėgė jo sąžinę.

– Ačiū Dievui, nė kiek. Tas žmogus pats ieškojo mirties.

– Mano draugė Karmena, nepaprastai blaivaus proto moteris, kartą man pasakė, kad nebūtina išpažinti to, ko niekas neklausia...

– Betgi bus teismas, pone Rivzai.

– Ar Kingas tebeturi tą randą?

– Taip, ir labai bjaurų, nes niekas nesusiuvo žaizdos.

– Pranešime, kad keturiolikos metų persikirto galvą atsitrenkęs į stalą, tačiau, manding, visos istorijos pasakoti nebūtina. Jeigu rasiu ekspertą, kuris sugebėtų susieti pirmąjį susižeidimą su nelaimingu atsitikimu statyboje, turbūt galėsime susitarti be teismo, ponia Benedikt.

Per teisėjo ir abiejų šalių advokatų pasitarimą Minga O'Brajen paliudijo, kad Kingą Benediktą ištikusi psichogeninė amnezija ir kad, sprendžiant iš gydymo eigos, jis niekada nepasveiks. Paaiškino, jog visi Kingo praeities potyriai atitinka įprastus tokiais atvejais negalios požymius: sunki vaikystė ir jaunystė, paauglio metais – stiprus galvos sumušimas, prieš nelaimingą atsitikimą – neigiamas aplinkos poveikis ir polinkis į depresiją. Krisdamas nuo pastolių, patyrė traumą, panašią į ankstesniąją, jo protas grįžo į atitinkamą būvį ir nugrimzdo į užmirštį, tarsi gindamasis nuo apninkančių košmarų. Draudimo kompanijos advokatai stengėsi iš paskutiniųjų užginčyti diagnozę, tačiau visos jų pastangos sudužo į tvirtus argumen-

tus: gydytoja buvo paruošusi pusmetrinį tokių pat atvejų sąrašą. Kita vertus, draudimo kompanijos samdyti sekliai sugebėjo pateikti nebent tas įtariamojo nuotraukas, kur jis leidžia elektrinį traukinį, skaito nuotykių knygeles ir, persirengęs kareiviu, žaidžia karą. Teisėja, tokio pat tvirto būdo moteris kaip ir Minga O'Brajen, nusivedė ieškovus į kitą kambarį ir patarė jiems verčiau neatidėliojant išmokėti reikalaujamą sumą, nes, jeigu byla atsidursianti teisme, jie prarasią kur kas daugiau. Remdamasi savo ilga patirtimi, pareiškė ji, neabejoju, kad prisiekusieji tarėjai bus palankesni vargšui ir jo atsidavusiai motinai, o ir aš, jais dėta, irgi būčiau tos pačios nuomonės. Dvi dienas pasvyravę, advokatai nusileido. Švęsdamas pergalę, Gregoris Rivzas nuvežė Belą, Kingą ir sūnų Deividą į Disneilandą ir pakliuvo į stebuklingą kalbančių žvėrelių, naktį nubaidančių šviesų, fizikos dėsnių ir laiko paslapčių nepaisančių mechanizmų pasaulį. Kai grįžo, pagelbėjo Belai kaime nusipirkti kuklų namelį, o likusius draudimo kompanijos išmokėtus pinigus padėjo į banką, kad jiedviem su Kingu ganėtų išteklių visam gyvenimui.

Nustojęs domėtis kompiuteriu, Dajus ėmė pirktis losjoną po skutimosi ir liūdnai žiūrėtis į veidrodį. Karmena Morales nutarė nusivesti jį į restoraną pasikalbėti, kaip buvo pratusi susitikti su širdies draugais, prireikus aptarti būtiniausius reikalus. Ilgainiui jų santykiai pasidarė sudėtingesni, atvėso kadais artimai sieję jausmai, nors jie vis dar buvo geriausi draugai. Dajus buvo tamsaus gymio, panašus į tėvą, tačiau labiau susikaupęs ir oresnis. Nepaveldėjo nė trupučio nei Chuano Chosė polinkio į nuotykius, nei audringo Karmenos būdo; pernelyg rimtas pagal amžių, daugiau domėjosi savo vidiniu pasauliu. Kai jam suėjo ketveri ar penkeri metai, pasireiškė neįprasti matemati-

niai gabumai, ir nuo to laiko visi laikė jį vunderkindu, išskyrus įmotę. Mokytojos vedėsi jį į įvairias televizijos programas ir konkursus, kur jis išspręsdavo didumą uždavinių. Taip laimėjo įvairių premijų, kartą net motociklą, nors buvo per jaunas ir neturėjo teisės važinėti. Buvo toks išdidus, jog ėmė baimė, kad gali visai išpuikti, tačiau Karmena jį tramdė, per atostogas liepdama dirbti savo fabrike, idant nuo mažens išmoktų užsidirbti pragyvenimą ir bendrauti su darbininkais. Ji taip pat stengėsi žadinti jam žinių troškimą ir norą pažinti kitas kultūras. Penkiolikos metų Dajus jau lankėsi Rytuose, Afrikoje ir kai kuriose Lotynų Amerikos šalyse, truputį mokėjo ispaniškai ir vietnamietiškai, tvarkė motinos verslo sąskaitybos knygas, turėjo savo banko sąskaitą ir kelių universitetų pasiūlymus ateityje naudotis jų stipendijomis. Tuo metu, kai visoje šalyje vyko diskusijos apie jaunimo vertybių krizę ir ištisą nemokšų ir nevykėlių kartą išauginusios auklėjimo sistemos krachą, Dajus stropiai mokėsi, dirbo, o laisvalaikiu lindėdavo bibliotekoje ir žaisdavo kompiuteriu. Savo kambaryje buvo įsirengęs altorėlį su Leo Galupio padirbta nuotrauka – motina ir tėvu, stovinčiais prie medinio kryžiaus, mažytę fajansinę Budos statulėlę ir žurnalo iškarpą su erdvėlaivio užfiksuotu Žemės vaizdu. Bendrauti nemėgo, daugiausia laiko praleisdavo vienas, ir ligi tol Karmena buvo vienintelė didžiausioji jo draugė. Į pavasario pabaigą tas mandagus berniukas, patenkintas savo gyvenimu ir vienišiaus likimu, netikėtai pasikeitė. Pradėjo ištisas valandas gražintis, rengtis, kalbėti ir vaikščioti mėgdžiodamas roko dainininkus, dingdavo iš namų nederamu laiku ir nerdavosi iš kailio, stengdamasis prisiderinti prie vaikinų draugijos, kurią anksčiau niekino. Visiškai nustojo domėtis matematika, trokšdamas tapti tokiu kaip visi, ir todėl dar labiau skyrėsi nuo savo draugų. Išvydusi, kaip Dajus

stengiasi suglostyti savo neklusnius plaukus apipurkšdamas juos laku ir dantų pasta užtepti spuogus, kaip sukinėjasi prie telefono, Karmena suprato, kad baigiasi idiliškas gyvenimas su sūnumi, ir užsidegė pavydu, kurio nedrįso išpažinti nė Gregoriui Rivzui pirmadieniais per įprastus pokalbius. Tuo metu ji turėjo Tamaros parduotuvių tinklą visame pasaulyje ir gausybę tarnautojų, pati Karmena tik piešdavo naujus modelius ir garsindavo savo kompaniją. Nusipirko medinį namą Berklio kalvose tarp šimtamečių medžių ir gyveno ten su sūnumi ir motina. Pedras Moralesas buvo miręs prieš kelerius metus. Nujausdamas artėjančią mirtį, atsisakė dirbtinai pratęsti gyvenimą: baiminosi, kad ligoninės sąskaitos nuskurdins šeimą, ir žmona atsidurs gatvėje. Visą gyvenimą jis dirbo, kad vaikai išeitų į žmones, ir nenorėjo jų skriausti, išmušus paskutinei valandai. Jis didžiavosi savo vaikais, ypač Karmena ir savo vaikaičiu Dajumi, jo akimis žiūrint, tikra sūnaus Chuano Chosė reinkarnacija. Iškeliavo į kitą pasaulį sutvarkęs visus reikalus ir įsitikinęs, kad atliko savo priedermę šioje žemėje. Inmakuliada nesitraukė nuo vyro iki paskutinio atodūsio, o paskiau guodė sielvarto palaužtus vaikus, marčias ir vaikaičius. Po patriarcho mirties šeima nesuiro, nes Inmakuliada išsaugojo tvirtai užmegztus meilės ir savitarpio pagalbos saitus. Po laidotuvių ji nutarė kurį laiką pagyventi pas Karmeną ir per kelias savaites išdalijo visus daiktus ir pardavė namą. Daug metų ji stengėsi iš visų jėgų įsigyti baldų ir gražių daiktų, gerovės liudytojų, tačiau, mirus vyrui, turtas jai neteko prasmės. Vieną gyvenimo pusę kaupi daiktus, o kitą pusę jų nusikratai, sakė ji. Išlaikė tik lovą, kurioje pusę šimtmečio miegojo su Pedru Moralesu, pasiryžusi kada nors joje mirti. Apskritai ji menkai pasikeitė, atrodė, lyg būtų nustojusi senti, sulaukusi nenuspėjamo amžiaus, indėnų rasės stiprybė tarytum saugojo organizmą nuo

karšaties ir atmintį nuo užmiršties, kaip niekada buvo blaivaus proto, mikli ir darbšti, nepripažįstanti nei nuovargio, nei nuosilpio, nei negalių. Persikėlusi pas Karmeną, iškart energingai ėmėsi apyvokos: sunkiomis sąlygomis išauginus šešis vaikus skurdžiame priemiestyje, jai nebuvo jokio vargo tvarkytis namuose su visais patogumais. Sunkiausia buvo uždrausti skalbti rankomis arba plakti baltymus, Inmakuliada niekada nemėgo sėdėti rankas sudėjusi, iš dyko buvimo ligos apninka, teisindavosi ji, kai duktė užtikdavo ją ant kopėčių plaunant langus arba visomis keturiomis spendžiant spąstus meškėnams, visu būriu apsigyvenusiems po namu. Gamino meksikietiškus valgius Dajui ir sau, nes Karmena laikėsi dietos, keldavosi auštant ir eidavo į daržą laistyti daržovių ir prieskoninių žolių, tvarkydavo namus, virdavo ir skalbdavo, pati paskutinė atsiguldavo į lovą, telefonu pasišnekėjusi su vaikais, gyvenančiais skirtinguose šalies miestuose: buvo iš tų motinų, kurios seka kiekvieną savo atžalų žingsnį. Pernelyg įsisenėjęs buvo įprotis visiems patarnauti, kad senatvėje galėtų jo atsikratyti, tačiau pati pirmoji juokdavosi iš savo pomėgio amžinai suktis po namus. Prieš daugelį metų slapčia džiaugėsi, kad Karmena grįžo iš kelionių po pasaulį kaip „emancipuota gringė“, kaip niurgzdavo Pedras Moralesas. Ji be galo džiaugėsi, kad duktė uždirba daugiau už brolius: tai buvo jai lyg atlygis už tai, jog visą gyvenimą buvo priversta lankstytis vyrams. Karmena išmokė motiną naudotis šiuolaikiniais prietaisais, pirko tortilijas, supakuotas į plastikinius maišelius, atidarė jai banko sąskaitą ir įteikė kortelę, kurią ji saugojo taip pat pagarbiai kaip maldaknygę. Inmakuliada pirmoji pajuto, kad Dajus kenčia dėl neatlieptos meilės, ir pasakė apie tai dukteriai.

– Išklok man viską tiesiai šviesiai, – įsakė Karmena berniukui, kai jiedu atsisėdo restorane prie staliuko.

Dajus bandė neigti, tačiau išsidavė nejučia sutrikęs ir susigėdęs, o kadangi buvo tamsaus gymio, iš gėdos jo veidas sodriai nurausdavo. Motina neleido jam išsisukti, ir, patiekus desertą, jam neliko kitos išeities kaip prisipažinti, ir jis, skanaudamas šokoladinį tortą ir muistydamasis krėsle, pasiguodė, kad negali nei miegoti, nei mokytis, nei galvoti, nei gyventi, valandų valandas sėdi prie telefono, laukia ir nesulaukia skambučio, ką gi man daryti, mama, aišku, kad ji žiūri į mane iš aukšto, nes aš ne baltasis ir nežaidžiu futbolo, kam man reikėjo gimti, ko važiavai manęs į Vietnamą ir išauginai kitokį nei visi, nežinau nė vienos roko grupės, esu vienintelis toks idiotas, kuris azijiečių nevadina „gelčiais“, o juodaodžių „juodžiais“, man vieninteliam rūpi ozono skylės, elgetos gatvėse ir karas Nikaragvoje. Esu vienintelis politiškai korektiškas visoje sušiktoje mokykloje, visiems į tai nusišvilpt, mama, gyvenimas – grynas šūdas, ir jeigu Karena šiandien man nepaskambins, garbės žodis, užšoksiu ant savo motociklo ir nulėksiu nuo skardžio, nes negaliu be jos gyventi. Karmena Morales nutraukė jo šneką skeldama tokį antausį, kad ezoterinėje vegetarinio restorano tyloje jis pokštelėjo kaip durų trenksmas. Anksčiau niekada nė pirštu nebuvo jo palietusi. Dajus griebėsi už žando toks nustebęs, jog graudi litanija užgeso lūpose.

– Nebedrįsk man grasinti, kad nusižudysi! Girdi?

– Taip žmonės sako, mama!

– Kad daugiau negirdėčiau tokių žodžių net juokais! Tu privalai išgyventi visą gyvenimą, nors ir kaip skaudu būtų. O dabar pasakyk man, kas toji nenaudėlė, kuri leidžia sau prabangą nekreipti dėmesio į mano sūnų?

Tai buvo bendraklasė, kaip ir visos mokinės iki ausų įsimylėjusi mokyklos futbolo komandos kapitoną, su kuriuo Dajus

nė iš tolo negalėjo varžytis. Rytojaus dieną Karmena nuvežė sūnų į mokyklą, norėdama pamatyti mergaitę, ir išvydo blondinę peroksidu nubalintais plaukais ir lėlės veideliu, vos įžiūrimu už išpūsto kramtomosios gumos burbulo. Lengvai atsiduso, neabejodama, kad Dajus pasveiks nuo meilės kančių ir greit susiras ką nors įdomesnio, o jeigu taip neatsitiktų, vis viena nepavyktų niekuo jam padėti: neįmanoma apsaugoti jo nuo skaudžių potyrių, kaip bandydavo apsaugoti mažą. Vėliau ji suprato, kad lengvai atsiduso ne vien dėl to, jog Karena nedaro jokio įspūdžio ir Dajus tikriausiai amžinai dėl jos nesikamuos. Svarbiausia, ji suvokė, kad sūnus nori gyventi savarankiškai. Pirmą kartą per trylika metų jiems gyvenant drauge, ji galėjo galvoti apie save kaip apie atskirą, nepriklausomą asmenybę, ligi tol Dajus buvo jos priedėlis, o ji – jo, jiedu buvo, pasak Inmakuliados, širdimis suaugę Siamo dvyniai. Tą pavakarę motina aptiko ją besėdinčią virtuvėje prie puodelio mangų arbatos, įsistebeilijusią į tamsius paskutinių saulės spindulių nušviestų medžių šešėlius.

– Mama, ar labai sena tau atrodau?

– Senesnė nei pernai, bet jaunesnė nei ateinančiais metais, jei Dievas leis jų sulaukti, – atsakė Inmakuliada.

– Ar žinai, kad netrukus būsiu močiutė? Kaip greit bėga laikas!

– Tavo amžiaus moteriai laikas bėga labai greitai, dukrele, nors ir galvoji, kad gyvensi amžinai. O mano amžiuje dienos tirpsta kaip druska vandenyje, nespėju nė susigriebti, kaip slenka valandos.

– Kaip tu manai, ar kas dar galėtų mane įsimylėti?

– Verčiau pagalvok, ar pati sugebėtum įsimylėti. Tik mylėdama ką nors gali būti laiminga.

– Nė kiek neabejoju, kad sugebėčiau.

– Labai džiugu, nes veikiai mirsiu, o Dajus susikurs savo šeimą, tai savaime suprantama. Juk negali likti viena. Man jau nusibodo tau kartoti, kad pagaliau imtum ir ištekėtum.

– Už ko, mama?

– Už Gregorio, jis šimtąkart geresnis už visus tavo gerbėjus, kiek jų pažinojau, ką čia jau šnekėsiu, be abejo, pati geriau žinai. Labai menkai išmanai apie vyrus!

– Gregoris mano brolis. Būtų kraujomaiša, jeigu už jo ištekėčiau!

– Gaila. Tuomet susirask savo amžiaus vyriškį, nesuprantu, kodėl gaudai jaunesnius už save.

– Gerai sakai, mama... – atsakė Karmena ir šelmiškai nusišypsojo, sukeldama nerimą motinai.

Po trijų savaičių pranešė namiškiams vykstanti į Romą ieškotis vyro. Pasisamdžiusi privatų seklį, aptiko Leo Galupį plačiajame pasaulyje, o tai buvo gana lengva, nes jo pavardė didžiosiomis raidėmis buvo įrašyta Čikagos miesto telefonų knygoje. Karui pasibaigus, sugrįžo ten, iš kur išvyko, toks pat neturtingas, netekęs visų įtartinais sandėriais uždirbtų pinigų, tačiau sukaupęs didelę patirtį. Ilgus metus prekiaudamas Azijoje, išlavino estetinį skonį, išmoko vertinti meną ir užmezgė gerus ryšius, tad galėjo sukurti savo išsvajotą firmą. Atidarė rytietiškų meno dirbinių galeriją ir sulaukė tokio pasisekimo, kad po dešimties metų įkūrė vieną filialą Niujorke, o kitą – Romoje, kur gyveno didžiąją metų dalį. Seklys pranešė Karmenai, kad Galupis tebėra nevedęs, ir parodė pluoštą nuotraukų, darytų su teleobjektyvu: vyriškis balta eilute eina gatve, lipa į automobilį, valgo ledus Ispanijos aikštėje ant laiptų, toje pačioje vietoje, kur ji dažnai sėdėdavo, kai važiuodavo į Romą tikrinti Tamaros parduotuvių. Išvydus Galupį, Karmenai suspurdėjo širdis. Per visus tuos

metus buvo primiršusi jo veido bruožus, tiesą pasakius, retai jį ir prisimindavo, tačiau tos nelabai ryškios nuotraukos pažadino ilgesį, ji suvokė slaptoje atminties kertelėje išsaugojusi jo paveikslą. Nevalia delsti, nutarė ji, prieš akis daug darbo. Prasidėjo įtemptos dienos, pareikalavusios daug nervų, ji ėmė ruoštis kelionei, kuri iš esmės skyrėsi nuo visų kitų, žūtbūtiniam žygiui, kaip paaiškino motinai, kai ši užklupo ją prie krūvos drabužių, išverstų iš spintų tiesiai ant grindų, matuojantis sukneles, apimtą puošimosi karštligės. Sutvarkiusi visus reikalus fabrike ir namie, pasitikrino sveikatą, nusidažė žilstelėjusius plaukus ir prisipirko šilkinių apatinių drabužių. Negailestingu žvilgsniu apžiūrėjo save stovėdama priešais didelį veidrodį vonios kambaryje, perskaičiavo visas raukšles ir apgailestavo niekada nedariusi mankštos, piktnaudžiavusi sutirštintu pienu ir ilgus metus nesilaikiusi dietos. Gnaibydama rankas ir kojas, įsitikino, kad jos nebe tokios standžios kaip anksčiau, bandė įtraukti pilvą, tačiau trukdė riebalai, apžiūrėjo nuo darbo su metalais sušiurkštėjusius pirštus ir sunkias, tarytum svetimas krūtis. Buvo nebe tokia, kokią paskutinįsyk ją matė Leo Galupis, tačiau nutarė, kad jos kerų „inventorius“ ne toks jau prastas, bent jau venos neiššokusios ir pilvas neišmargintas strijų, tarsi pamiršusi, kad ji ne Dajaus motina ir niekada nėra gimdžiusi. Viską gerai apgalvojusi, nuėjo papietauti su Gregoriu Rivzu, su kuriuo nenorėjo kalbėtis galutinai neapsisprendusi, bijodama, kad jis neišvadintų jos beprote. Iš pradžių nedrąsiai, paskiau vis labiau įsijausdama, papasakojo, ką sužinojusi apie Galupį, ir parodė nuotraukas. Ir čia jos laukė staigmena: jos draugas nė kiek nenustebo išgirdęs apie jos netikėtą kelionę į Europą ir mintį pasipiršti vyriškiui, su kuriuo nesimatė daugiau nei dešimt metų ir niekada nekalbėjo apie meilę. Visa tai labai atitiko Karmenos būdą, todėl jis tik paklausė, kodėl anksčiau ši mintis jai neatėjusi į galvą.

– Buvau labai užsiėmusi Dajaus auklėjimu, tačiau dabar sūnus jau didelis ir aš jam nebereikalinga.

– O jeigu nepasisektų?

– Gerai viską ištirsiu, prieš ką nors pasirašydama. Dėl to gali būti ramus... Tik štai, Gregai, ar aš jam patiksiu? Jau gerokai pasenau...

– Pasižiūrėk į nuotraukas, kvaišele. Ir jam metai nepraėjo pro šalį, – tarė Rivzas, kišdamas jai panosėn nuotraukas, ir tuomet ji pirmąsyk pastebėjo, kad Leo Galupio plaukai nebe tokie vešlūs, o ir svorio tikriausiai priaugęs. Nusijuokė apsidžiaugusi ir nutarė, kad neverta nei rašyti jam laiško, nei skambinti, kaip ketino iš pradžių, – nuvažiuosianti kaip niekur nieko pasitikrinti, ar jos neapgauna vaizduotė, ir tada iškart įsitikinsianti, ar turi prasmės jos fantastiškas sumanymas.

Po trijų dienų Karmena Morales įėjo į meno galeriją Romoje, atvažiavusi tiesiai iš oro uosto ir palikusi lagaminus taksi automobilyje. Įėjo, širdyje melsdama Dievą, kad Leo Galupis būtų ten, ir bent vieną kartą jos maldos buvo išklausytos. Jai įėjus į vidų, Leo Galupis, apsivilkęs glamžyto lino kelnėmis ir marškiniais, basomis įsispyręs į sandalus, aptarė būsimo katalogo projektą su jaunuoliu tokiais pat nelygintais drabužiais. Atsidūrusi tarp indiškų kilimų, kiniškų dramblio kaulo statulėlių, Nepalo medinių drožinių, japoniškų porceliano ir bronzos dirbinių, Karmena su savo plačiais čigoniškais sijonais ir tviskančiomis sendinto sidabro apyrankėmis atrodė kaip vienas iš gausybės eksponatų. Ją išvydus, katalogas iškrito jam iš rankų, ir jis sustingo, įsistebeilijęs į ją nelyginant į ne kartą sapnuotą šmėklą. Jai dingtelėjo mintis, kad jis – kaip ji ir galvojo – tikriausiai jos neatpažino.

– Aš – Tamara... Ar prisimeni mane?

Ir nedrąsiai žengtelėjo jo link.

– Kaip galėčiau neprisiminti!

Ir, suspaudęs jai ranką, keliskart smarkiai pakratė, kol pagaliau susivokė, kaip nevykusiai pasitinka, ir stipriai ją apkabino.

– Atvažiavau tavęs paklausti, ar nenorėtum manęs vesti? – išlemeno Karmena, vos gaudydama kvapą, nes visiškai ne taip buvo suplanavusi, ir jau iškeikė save, kad pirmaisiais savo žodžiais viską sugadino.

– Nežinau, – tik tiek susizgribo atsakyti Galupis, vos atgavęs žadą, ir jiedu sužiuro vienas į kitą, negalėdami atsižiūrėti, o jaunuolis dingo netaręs nė žodžio.

– Gal esi įsimylėjęs? – suvapėjo ji, vis kvailiau jausdamasi, tačiau negalėdama prisiminti nuosekliai apgalvotos strategijos.

– Regis, šiuo metu ne.

– Gal esi homoseksualas?

– Ne.

– Gal nueitume išgerti kavos? Jaučiuosi šiek tiek pavargusi po tokios ilgos kelionės...

Leo Galupis išsivedė ją į gatvę, ir ten skaisti vasaros saulė, žmonių šurmulys ir eismas grąžino juos į tikrovę. Būdami galerijoje, jie grįžo į Saigono laikus ir vėl atsidūrė jai įrengtoje kinų imperatorienės menėje, kur ne vieną naktį pro bambukinės sienelės plyšius žiūrėdavo į ją miegančią. Kai tuomet jie atsisveikino, Galupis pirmąsyk per savo klajūnišką gyvenimą pajuto, kaip sugnybo jam širdį vienatvė, tačiau nenorėjo to pripažinti ir nuslopino tą jausmą atkakliu abejingumu, stačia galva puldamas į verslo reikalus ir keliones. Ilgainiui nugalėjo pagundą parašyti laišką, o vėliau susitaikė su švelnia širdgėla, apimančia jį kiekvieną kartą, kai ją prisimindavo. Jos paveikslas saugojo jį nuo meilės nuotykių, užtverdamas kelią romantiškiems polėkiams. Dar visai jaunas būdamas, jis nutarė su niekuo nesusieti savo likimo, nebuvo linkęs kurti šeimos, laikytis ilgų įsiparei-

gojimų, labiau mėgo vienatvę, negalėdamas pakęsti vedybinio gyvenimo rutinos ir reikalavimų. Kelis kartus nusikratė pernelyg įsitvirtinusių santykių, paaiškinęs nusiminusiai draugei, kad negali jos mylėti, nes jo širdyje nėra vietos kitai moteriai, išskyrus vienintelę, vardu Tamara. Tolydžio kartodamas tą patį pasiteisinimą, galiausiai pats įsiteigė šią mintį, tragiškai nulėmusią jo likimą. Savo jausmų itin kruopščiai niekada nenagrinėjo, nes mylėjo laisvę, o Tamara buvo tik šmėkla, itin pravarti prireikus nutraukti įkyrėjusius santykius. Ir tada, kai jau buvo įsitikinęs, kad širdis niekada neapsals iš meilės, ji atėjo atsiskaityti už visą melą, kurio daugelį metų nešykštėjo kitoms moterims. Jam tiesiog protas nenešė, kad ji vos prieš pusvalandį įėjo į parduotuvę ir kaip niekur nieko paprašė ją vesti. Dabar, sėdėdamas šalia, nedrįso į ją pakelti akių, tačiau jauste jautė, kaip ji, nė kiek nesislėpdama, įžūliai jį apžiūri.

– Atsiprašau, Leo, aš nesiruošiu tavęs remti prie sienos, viskas išėjo kitaip, nei buvau numačiusi.

– O ką gi tu buvai numačiusi?

– Ketinau tave sugundyti, net nusipirkau juodus naktinius marškinius su nėrinukais.

– Tau neprireiks tiek stengtis, – nusijuokė Galupis. – Važiuosime pas mane namo, nusimaudysi ir pamiegosi, nes vos laikaisi ant kojų. Paskiau pasikalbėsime.

– Puiku, bent turėsi laiko pagalvoti, – be šešėlio ironijos atsidususi tarė Karmena.

Galupis gyveno senoviniame rūme, padalytame į kelis butus. Jo butas turėjo tik vieną langą į gatvę, visi kiti žvelgė į apleistą sodelį, kur čiurleno fontanas ir augo vijokliai, vyniodamiesi ant apdaužytų, žaliu laiko apnašu apsitraukusių statulų. Vėliau, terasoje mėgaudamiesi baltuoju vynu ir grožėdamiesi mėnesienos užlietu sodeliu, atvėrė vienas kitam širdį. Abu patyrė be

skaičiaus meilės nuotykių ir nesėkmių, vaikščiojo klystkeliais ir ne kartą griebėsi mylinčioms širdims pražūtingos apgaulės. Buvo gera kalbėtis apie savo potyrius ir jausmus be jokių slaptų minčių ir strategijų, atvirai ir nuoširdžiai. Trumpai drūtai išdėstė savo gyvenimą, prisipažino, ko tikisi ateityje, ir galutinai įsitikino, kad niekur nedingo kadaise jų širdis sujungusi alchemijos galia ir jai atgaivinti pakaktų tik trupučio geros valios.

– Prieš kelias savaites nė negalvojau tekėti, Leo.

– O kodėl prisiminei mane?

– Kad negalėjau tavęs pamiršti, tu man patinki, ir, ko gero, jau senų seniausiai aš irgi tau patinku. Iš visų vyrų, kuriuos pažįstu, tik du norėčiau matyti šalia, kai būna liūdna.

– O kas antras?

– Gregoris Rivzas, bet jis meilei dar nepasiruošęs, o aš neturiu laiko laukti.

– Kokią meilę turi galvoje?

– Visišką meilę, be jokių nuolaidų. Ieškau gyvenimo draugo, kuris mane mylėtų, būtų ištikimas, nemeluotų, gerbtų mano darbą ir turėtų humoro jausmą. Žinau, kad daug noriu, bet siūlau daugmaž tą patį ir, be to, sutikčiau gyventi ten, kur tu pageidautum, aišku, jeigu priimtum mamą ir sūnų ir leistum man pakeliauti. Aš sveika, užsidirbu pragyvenimą ir niekada nepuolu į neviltį.

– Tai lyg sutartis.

– Tai ir yra sutartis. Ar turi vaikų?

– Ne, kiek man žinoma, bet mano mama – italė. Bus bėdos, jai dar nepatiko nė viena moteris, kurią bandžiau jai pristatyti.

– Nemoku virti nei kepti ir lovoje nesu itin išradinga, tačiau namie visi sako, kad su manimi malonu gyventi – svarbiausia todėl, kad mažai po akių maišausi, daugiausia laiko praleidžiu savo dirbtuvėje. Per daug netrukdau...

– Aš, priešingai, nelabai sugyvenamas.

– O jei pasistengtum?

Jie pasibučiavo pirmą kartą, iš pradžių nedrąsiai, paskiau susidomėję, o netrukus – pagauti aistros, susikaupusios per daugelį metų besistengiant atsitiktiniais santykiais numaldyti meilės poreikį. Leo Galupis nusivedė nenuspėjamąją sužadėtinę į miegamąjį, kambarį aukštomis, nimfų freskomis papuoštomis lubomis, su plačia lova, apkrauta senovinių gobelenų pagalvėlėmis. Karmenai svaigo galva, ji buvo lyg apdujusi, nesuvokė, ar pavargusi nuo kelionės, ar apkvaitusi nuo kelių taurių vyno, tačiau jai buvo vis viena, ji atsidavė tam svaiguliui, neturėdama jėgų gundyti Leo Galupio juodais nėriniais papuoštais naktiniais marškiniais nei gudrybėmis, išmoktomis besimylint su meilužiais. Ją kerėjo jo kvapas, sveiko vyro kvapas, grynas, be jokių priemaišų, aštrokas, kaip šviežios duonos, ir ji įsikniaubė jam į kaklą, uosdama kaip skalikas, aptikęs žvėries pėdas. Kvapai ilgiausiai išlikdavo atmintyje, ilgiau nei kiti prisiminimai, ir tą akimirką jai iškilo prieš akis naktis Saigone, kai jie buvo taip arti vienas kito, kad įsiminė jo kvapą nė nesuvokdama, jog išsaugos jį visus tuos metus. Bandė atsegti jam marškinius, bet sagos strigo pernelyg siaurose skylutėse, ir nekantraudama paprašė, kad jis pats nusirengtų.

Iš tolių toliausių plaukė styginių muzika, tūkstantmečiu Indijos juslingumu pripildydama romėnišką kambarį, užtvindytą mėnesienos ir švelnaus sodo jazminų kvapo. Daug metų ji mylėjosi su stipriais jaunuoliais, o dabar pirštais glostė kiek sulinkusius pečius, aukštą kaktą ir išretėjusius plaukus. Širdį užplūdo meilė tam įtrenkusiam į metus vyrui, ir nejučia galvon dingtelėjo mintis, kiek per gyvenimą jis išvaikščiojo kelių ir mylėjo moterų, bet tučtuojau atsidavė palaimai – nieko negalvoti jo glėbyje. Pajuto, kaip jo rankos nuvelka palaidinukę ir platų sijoną, nuauna

sandalus ir neryžtingai stabteli ties apyrankėmis. Ji niekada jų nenusimaudavo, tai buvo jos paskutiniai šarvai, tačiau dabar tarė sau, kad atėjo metas nusirengti nuogai, ir, atsisėdusi ant lovos, nutraukė jas vieną po kitos. Jos tyliai nukrito ant kilimo. Leo Galupis apibėrė ją tiriamaisiais bučiniais, glamonėdamas įgudusiais pirštais, išlaižė vis dar standžius speniukus, ausų kriaukleles ir šlaunis ties tarpriečiu, kur kūnas virpėjo nuo menkiausio prisilietimo, o jai tuo tarpu vis labiau trūko oro, dusdama ji vos gaudė kvapą, vinksėjo klubais ir vaitojo, jausdama, kaip nepakenčiamai dega pilvo apačia, kol pagaliau neištvėrusi apvertė jį aukštielninką ir apsižergė kaip pergalingoji amazonė, suspaudė keliais ir pritrėškė prie lovos tarp išblaškytų pagalvėlių. Gal dėl nuovargio, o gal per skubėjimą jai nesisekė, ji raitėsi kaip gyvatė stengdamasi jį priimti, sudrėkusi nuo malonumo ir suprakaitavusi nuo vasaros karščio, ir galiausiai juokdamasi sukniubo ant jo, prislėgdama dosnia krūtų palaima, apskleidė jį siūbtelėjusia plaukų vilnimi, ispaniškai aiškindama, ką jam dera daryti, nors ispaniškai jis nesuprato nė žodžio. Jie gulėjo apsikabinę, kvatodami, bučiuodamiesi ir skirtingomis kalbomis kuždėdami kvailystes, ir kai pagaliau, taip jiems bepaikiojant, geismas paėmė viršų, Leo Galupis neskubėdamas tvirtai ir ryžtingai prasiskynė kelią, sulig kiekvienu postoviu jos palaukdamas ir palengva vesdamas į toliausius sodus, kur davė jai valią, kol ji pasijuto krintanti į tamsos prarają ir palaimingas sprogimas sukrėtė visą kūną. Paskiau atėjo jo eilė, o ji tuo metu glamonėjo jį dėkinga už pilnutinį orgazmą, pasiektą be jokių pastangų. Galiausiai jie užmigo, susiviję rankomis ir kojomis. Vėliau įsitikino, kad jiems gera dviese, kad abu miega ant to paties šono, kad abu nerūko, kad abiem patinka tos pačios knygos, tie patys filmai ir valgiai, kad abu balsuoja už tą pačią politinę partiją, kad abu nemėgsta sporto ir kasmet keliauja į egzotiškus pasaulio kampelius.

– Kažin, Tamara, ar būsiu geras vyras, – kartą ėmė teisintis Leo Galupis, jiems besėdint vienoje Veneto gatvės *tratorijoje*. – Aš klajūnas, nenustygstu vienoje vietoje.

– Kaip tik tai man ir patinka, aš irgi tokia. Tačiau esame tokio amžiaus, kad dabar mudviem praverstų truputis ramybės.

– Baisu!

– Meilei reikia laiko... Nereikalauju atsakyti nedelsiant, galime palaukti iki ryto, – nusijuokė ji.

– Tu čia niekuo dėta: jei kada nors nutarsiu vesti, pasipiršiu tik tau vienai, garbės žodis.

– Tai jau šis tas.

– Ar nebūtų geriau likti meilužiais?

– Tai visai kas kita. Aš neturiu laiko eksperimentuoti. Pageidauju ilgalaikės sutarties, man būtų maloniau naktimis miegoti apsikabinus nuolatinį gyvenimo draugą. Gal manai, kad apkeliavau pusę pasaulio, norėdama tau pasiūlyti būti meilužiais? Juk bus taip gera senti drauge, pamatysi, – nenusileido Karmena.

– Koks siaubas! – sušuko Galupis, ne juokais perbalęs.

Kartą per savaitę atsisėsti ramiame Mingos O'Brajen kabinete, pasipasakoti apie save ir apmąstyti savo veiksmus man buvo nepatirtas dalykas. Iš pradžių būdavo sunku atsipalaiduoti, tačiau ji veikiai pelnė mano pasitikėjimą, ir mudu pamažu vieną po kito atidarėme užantspauduotus mano praeities skyrelius. Pirmąsyk papasakojau jai apie tai, kas atsitiko sandėliuke su šluotomis, kai Martinesas mane išprievartavo, ir po tos išpažinties jau galėjau atskleisti didžiausius savo gyvenimo slėpinius. Antri metai buvo baisiausi, po kiekvieno seanso išeidavau smaugiamas ašarų, Minga nemelavo sakydama, kad tai skaus-

mingas procesas, kelis kartus buvau benuleidžiąs rankas. Laimė, ištvėriau. Peržvelgęs pastaruosius penkerius metus, supratau savo gyvenimo scenarijų ir ėmiausi žygių jam pakeisti, ilgainiui išmokau valdyti savo impulsus ir staigiai sustoti, atsidūręs per plauką nuo ankstesnių savo klaidų. Mano šeiminis gyvenimas ir toliau buvo košmaras, nieko gera nesugebėjau padaryti, Margareta buvo dingusi iš mano akiračio, tad visas jėgas nukreipiau į Deivido auklėjimą. Iki tol naudojau sistemą, Mingos pavadintą lošimo automatu – sūnus visada galų gale laimėdavo, tik turėdavo be perstojo spaudyti mygtuką, tikėdamasis kada nors išlošti stambiausią sumą. Jis ko nors prašydavo, aš neduodavau, tuomet įnikdavo zyzti, kol galiausiai man neišlaikydavo nervai, įveikdavo tiesiog išsekindamas mane. Buvo neįmanoma nubrėžti jam ribų, nes aš pats vaikystėje jų nepaisydavau, augau gatvėje ir buvau įsitikinęs, jog žmogus pats mokosi gyventi, mokosi iš klaidų. Man skiepyta drausmė ir vertybės, kai tėvas dar buvo gyvas, sakoma, kad pirmieji penkeri ar šešeri metai nulemia vaiko asmenybės formavimąsi, be to, turėjau pats rūpintis savimi, dirbti ir pelnytis duonos kąsnį. Mano vaikai, priešingai, augo kaip laukiniai, neprižiūrimi, nejausdami tikros meilės, tačiau nieko nestokodami. Stengiausi pinigais išlyginti skriaudą, kurią dariau neskirdamas jiems deramo dėmesio. Pražūtingas požiūris.

Svarbiausia, kad sugebėjau palengvinti naštą, užsikrautą ant pečių, ir pertvarkyti kontoros darbą. Buvo neįmanoma perauklėti kai kurių darbuotojų, tad teko juos atleisti: ne mano pareiga padėti jiems nusikratyti ydų, iš savo kišenės mokėti už jų klaidas ir gelbėti juos iš bėdos. Kodėl turėjau amžinai pakęsti girtuoklius? Kodėl prie manęs lipo neurotikai ir nevykėliai? Teko susirūpinti šiuo savo asmenybės bruožu ir griebtis gynybos: kontoros išlaikymas prašoko pajamas, didžiąją pelno

dalį uždirbdavau aš, tačiau visada vaikščiodavau tuščiomis kišenėmis, o kreditinės kortelės dažniausiai būdavo užblokuotos. Mano bičiulis Maikas Tongas metų metus nerdavosi iš kailio rikiuodamas skaičius, o Tina tiesiog įkyrėdavo perspėdama, kad kai kurie advokatai ne tik deramai neaptarnauja klientų, bet kartais slapčia nagrinėja bylas, honorarus pasisavina, o man tenka apmokėti jų asmenines išlaidas, telefonų pokalbius, restoranų sąskaitas ir net dovanas meilužėms. Aš tiesiog nekreipdavau į tai dėmesio, iki ausų įsmukęs į savo bėdas. Buvau įsitikinęs, kad niekas negali man pakenkti, kad visada sugebėsiu susitvarkyti, įveikdavau visas kliūtis, nesužlugau dėl neapmokėtų sąskaitų ir niekingų suktybių, bet galiausiai ši našta ėmė mane slėgti. Kurį laiką dar kamavausi, draskomas abejonių ir sąžinės priekaištų, kol Maikas Tongas su savo skaitytuvais, o Minga O'Brajen patarimais padėjo man nusikratyti visų tranų ir uždaryti filialus kituose miestuose. Išlaikiau Tiną, Maiką ir jauną advokatę, protingą ir sąžiningą, išnuomojau dalį patalpų profesionalų porai, stengdamasis užkamšyti biudžeto skyles ir gauti papildomų pajamų išlaidoms padengti. Tuomet įsitikinau, kad pelningiau ir maloniau dirbti su nedidele komanda; laikydamas vadžias rankose, galėjau daugiau laiko skirti profesijos iššūkiams, užuot švaistęs jėgas nereikšmingų dalykų tvarkymui. Be to, užmezgiau tvirtesnius ryšius su klientais, o tai darbe man teikia didžiausią malonumą. Pertvarkydamas kontoros darbą, pasikeičiau ir aš pats, nusikračiau daugelio nereikalingų dalykų, kurie man tik trukdydavo, atsisakiau prašmatnių ispaniškų cigarų, išties visiškai mečiau rūkyti, nustojau gerti alkoholį ir taip išsigydžiau nuo visų alergijų. Knygelė su meilužių sąrašu liko dūlėti kažkur stalčiuje, ir daugiau neėmiau jos į rankas. Pristigus pinigų, man nieko kita nebeliko, kaip gyventi kukliau, tad visokie siautėjimai liko praeityje, juo labiau kad turėjau daug

darbo, rūpinausi Deivido auklėjimu ir gebėjau atsispirti Timočio Duano gundymams. Nereikia manyti, kad ėmiau gyventi kaip atsiskyrėlis, nieko panašaus, manding, niekada neatsižadėsiu savo polinkio mėgautis gyvenimo malonumais.

– Puiku, jeigu nesusimanysite dar sykį vesti, per trejus metus išmokėsime visas skolas, – paskelbė man Maikas Tongas, kai pajamos pirmąsyk prašoko išlaidas.

Tais metais pardaviau namą pajūryje ir galutinai atsiskaičiau su Šenona, kuri, vos gavusi paskutinį čekį, iškeliavo kur akys mato, pasiryžusi pradėti naują gyvenimą kuo toliau nuo Kalifornijos. Įsivaizdavau, kaip, pamažu dingdama tolumoje, ji rūksta greitkeliu, tuo pačiu, kuriuo atėjo kitados: tik tuomet ėjo pėsčiomis, o dabar važiavo prabangiu automobiliu. Po kelių mėnesių pamačiau jos nuotrauką žurnale, kur, plačiai šypsodama, reklamavo kažkokią kosmetiką; tik įdėmiau įsižiūrėjęs, ją pažinau: atrodė kur kas gražesnė nei tada, kai gyvenome kartu. Iškirpau ir parnešiau Deividui, jis prismeigė ją ant sienos. Labai miglotai įsivaizdavo motiną kaip linksmą gražuolę, kuri, kartais pasirodžiusi, apiberdavo jį bučiniais ir nuvesdavo į kiną, melodingu balsu kalbėdavo telefonu, o dabar dar iš reklamos žvelgė ir žavus veidas. Jos gimimo dienai padėjau jam sukalti medinę dėžutę, kur jis dėdavo mokyklinius piešinius, o paskiau siųsdavo jai paštu, – Šenona jam buvo pasakų fėja, princesė su džinsais, retkarčiais aplankanti jį kaip lengvas vėjelis. Vis dėlto kasdieniame gyvenime ji buvo tuščia vieta, tikroji motina buvo Deizė, kuri šlakstydavo jam plaukus demonus nuvaikančiu šventintu vandeniu ir sėdėdavo šalia, kai jis pabusdavo rytą ir užmigdavo vakare.

– Aš pasiilgau mamos, – tarė jis vieną dieną.

– Ji toli išvykusi ir greit negrįš. Ji tavęs ilgisi, tačiau dirba ir gyvena kitame mieste. Ji garsi manekenė.

– Kur ji išvykusi?

– Nežinau, bet tikriausiai greit tau parašys.

– Ji manęs nemyli, todėl ir išvažiavo.

– Labai myli, Deividai, bet gyvenimas be galo sudėtingas. Kurį laiką jos nematysi, ir tiek.

– Man rodos, mama mirė, o tu man meluoji.

– Tikra teisybė, garbės žodis. Argi nematei jos nuotraukos žurnale?

– Prisiek.

– Prisiekiu.

– Prisiek, kad niekados nevesi.

– Negaliu, sūneli. Aš tau sakiau, kad gyvenimas be galo sudėtingas.

Kelias dienas tylus ir susikaupęs jis valandų valandas sėdėdavo prie lango ir žiūrėdavo į jūrą; tai buvo jam neįprasta, visada dūkdavo, keldamas pragarišką triukšmą, tačiau netrukus puolė ruoštis atostogoms. Pažadėjau, kad važiuosime iškylauti į kalnus, pasiimsime *Oliverį*, nupirksiu jam šautuvą antims medžioti. Šenona vėl tapo jam tuo, kuo buvo visada: širdžiai miela šmėkla.

Tų pačių metų pabaigoje buvau apkaltintas aplaidžiai atlikęs advokato pareigas, tačiau šis kaltinimas man pasirodė toks nepagrįstas, kad nė kiek dėl to nesusijaudinau. Skundą pateikė buvęs klientas, užkietėjęs girtuoklis, kuriam mano firma atstovavo prieš kelerius metus. Važiuodamas tolimųjų reisų autobusu į Oregoną, jis padaugino išgerti ir pusiaukelėje, baltosios karštinės ištiktas, įsivaizdavo, kad jį persekioja pabaisos. Protui aptemus, išsitraukė peilį, puolė keleivius, du sužeidė, o trečio per stebuklą vos nenužudė: ašmenys įsmigo į kaklą per kelis milimetrus nuo jungo venos. Kelių drąsių keleivių padedamas, vairuotojas nuginklavo girtuoklį, išlaipino iš autobuso ir nu-

skubėjo į artimiausią ligoninę, kur iškėlė kraujuojančius sužeistuosius. Nusikaltėlis pasislėpė, ir policija nesugebėjo jo pagauti, tačiau po kelių dienų greitkelyje jis sustabdė sunkvežimį. Tai įvyko žiemą, jis nušalo kojas, ir teko jas amputuoti. Išėjęs iš kalėjimo, kur atliko bausmę, ėmė ieškoti advokato, kuris apsiimtų jam atstovauti sprendžiant ginčą su autobusų kompanija, palikusia jį negyvenamoje vietovėje. Mano firma sutiko jam padėti: tuo metu priimdavome visus, kas tik belsdavosi į duris. Trys peiliu sužeisti keleiviai – teisėtas pagrindas išlaipinti tą pašlemėką iš autobuso, pareiškė vairuotojas, duodamas parodymus, pats kaltas, kad nušalo kojas, slapstydamasis nuo policijos, ko norėjo, tą ir gavo. Nepaisant viso to, sugebėjome susitarti, kad jam būtų išmokėta padori suma, nes kompanijai buvo daug naudingiau atsipirkti išmoka, negu stoti prieš teismą. Iššvaistęs pinigus, mūsų klientas kreipėsi į kitą advokatą, kuris užuodė galimybę pasipelnyti apkaltindamas mane aplaidžiai atlikus savo pareigas. Aš nebuvau apsidraudęs, jeigu pralaimėčiau bylą, man būtų galas, tačiau nė neįsivaizdavau, kad galėtų atsitikti toks dalykas, joks teismas pasaulyje nebūtų pateisinęs nusikaltėlio. Maikas Tongas nesutiko; jo nuomone, jeigu būtų pareikštas ieškinys vairuotojui, prisiekusieji tarėjai mūru už jį stotų, kiekvienas, atsidūręs keleivių ar aukų kailyje, balsuotų prieš girtuoklį, tačiau dabar atsakovas buvau aš.

– Vienoje pusėje prisiekusieji matys nelaimingą luošį su ramentais, o kitoje – advokatą su šilkiniu kaklaraiščiu. Prieš jus bus nusiteikę visi prisiekusieji tarėjai, pone Rivzai, žmonės nekenčia advokatų. Be to, mums reikės pasisamdyti gynėją, o iš kur gausime pinigų? – atsiduso mano sąskaitininkas ir, kaip paprastai atidėjęs į šalį visus etiketo reikalavimus, paėmė už rankos, nusivedė į savo kambarėlį ir parodė knygose išrikiuotus neginčijamus skaičių stulpelius.

Maikas neklydo. Po trijų mėnesių prisiekusieji tarėjai pareiškė, kad vairuotojas neturėjo teisės išlaipinti keleivio iš autobuso ir kad mano firma neapgynė kliento interesų, kai su autobusų kompanija sudarė taikos sutartį, užuot patraukusi ją atsakomybėn. Ši nutartis, sukėlusi nuostabą teisingumo pasaulyje, man buvo mirties nuosprendis. Jau keleri metai, kai vos laikiausi prie bedugnės krašto, o dabar turėjau nugarmėti tiesiai į prarają. Išmokėti tokią sumą galėčiau nebent savo kieme aptikęs Frensio Dreiko užkastą lobį. Išgirdęs nutartį, nepatikliai nusijuokiau, tačiau labai greitai susidarė tokia rimta padėtis, kad juokauti nebeliko nė menkiausio noro: per kelias valandas turėjau imtis ryžtingų priemonių. Pasikviečiau Tiną ir Maiką, padėkojau už sąžiningą ilgametį darbą ir paaiškinau, kad privalau skelbti savo firmos bankrotą ir uždaryti kontorą, tačiau pažadėjau, jog ateityje, jeigu tik pasisektų vėl atsistoti ant kojų, tikrai priimsiu juos į darbą. Tina nepaguodžiamai apsiverkė, tačiau Maikas neleido nė menkiausiam susijaudinimo požymiui pasirodyti savo abejingame azijiečio veide. Galite mumis pasikliauti, tiek tepasakė ir užsidarė savo kambarėlyje sąskaitybos knygų tvarkyti.

Visas tas be galo užsitęsusias savaites petys į petį su savo gynėju nuožmiai grūmiausi dėl menkiausios smulkmenos; tai buvo didžios įtampos metas, tačiau, kai viskas pasibaigė, pats tuo netikėdamas, šaltakraujiškai susitaikiau su nutartimi. Man atrodė, kad jau esu patyręs kažką panašaus, vėl atsidūriau akligatvyje, kaip kadaise ne kartą buvo atsitikę meksikiečių kvartale. Prisiminiau beprotiškas lenktynes, kai sprukdavau nuo Martineso gaujos, neabejodamas, kad jie mane nudės, jeigu tik pasivys, ir vis dėlto ligi šiolei tebesu gyvas. Taipgi gyvas ir sveikas ištrūkau iš begalės susirėmimų Vietname, kur kiti užmerkė akis, išsaugojau gyvybę kalnuose, nors buvo lemta žūti. Spyriai mokykloje ir rūsčios karo pamokos mane išmokė gintis ir prie-

šintis, žinojau, kad nevalia kliautis tuščiomis viltimis nei išleisti iš akių įvykių santykio: palyginti su tuo, ką patyriau praeityje, dabar mano kelyje buvo tik menkos kliūtys, gyvenimas plaukė savo vaga. Man dingtelėjo mintis pakeisti kryptį, nes advokato profesijoje pernelyg daug tamsių dėmių, be to, kilo abejonė, ar sugebėsiu išlaikyti rankoje kardą, žudydamas save be reikalo. Ligi šiolei kartais svarstau šį klausimą ir nerandu atsakymo: ko gero, sunku įsivaizduoti gyvenimą be kovos.

Sekmadienį jau buvau apsisprendęs uždaryti kontorą. Be kita ko, ketinau vykti į kurią nors Lotynų Amerikos šalį: jaučiuosi tvirtai susijęs su šia pasaulio dalimi, man patinka kalbėti ispaniškai. Planavau važiuoti į kokį miestelį, kur būtų paprasčiau gyventi, kur galėčiau įsilieti į bendruomenę ir daryti ką nors gera žmonėms, kaip dariau kadaise Vietnamo miestelyje, bet vėliau nusprendžiau, jog tai būtų bėgimas. Karmena ir Minga sako teisybę: nuo savęs nepabėgsi. Taipgi galvojau apsigyventi kaime. Savaitė atostogų, kurią praleidome su Deividu ir šunimi iškylaudami, medžiodami antis ir žvejodami, man pasirodė labai svarbi ir padėjo atskleisti kai kuriuos dar nežinomus savo charakterio bruožus. Gamtos prieglobstyje vėl atradau vaikystės dienų ramybę, tą dvasios ramybę, kurios netekau, kai, tėvui susirgus, apsigyvenome mieste. Vėliau mano gyvenimas prisipildė triukšmo, begalinio triukšmo, ir aš taip pripratau prie to nepaliaujamo ūžesio galvoje, kad ilgainiui pamiršau, kaip gera mėgautis tikrąja tyluma. Guldamas miegoti tiesiai ant žemės, žvaigždėms šviečiant, prisiminiau tuos nepakartojamus, išties laimingus laikus, kai su visa šeimyna keliaudavome sunkvežimiu. Prisiminiau pirmąsyk patyręs palaimą, kai ketverių metų šlapinausi, stovėdamas ant skardžio po auksinės vakaro žaros nutvieksту didingu dangaus skliautu. Trokšdamas išmatuoti atkariautą bekraštę erdvę, surikau savo vardą virš ežero, ir kalnų

aidas grąžino jį man tyrą ir skaistų. Tos dienos gryname ore be galo pravertė ir Deividui, jo paspartintas brendimas tarytum įėjo į vėžes, nė sykio neteko su juo susibarti, jis grįžo į mokyklą kuo geriausios nuotaikos ir paskiau du mėnesius nepridarė jokių šunybių. Nepalyginti geriau jaustumės, jeigu ištrūktume iš tos aplinkos, kur kasdienio gyvenimo įtampa tiesiog nepakenčiama, tačiau, tiesą pasakius, nelabai įsivaizduoju save žemdirbiu arba eiguliu. Kam save mulkinti?.. Gal kada nors vėliau... arba niekada. Man patinka bendrauti su žmonėmis, trokštu būti kam nors naudingas, netikiu, kad pajėgčiau ilgai gyventi kaip atsiskyrėlis. Žinai, ten, tame užkampyje, ir susipažinau su tavimi. Karmena man padovanojo tavo antrąjį romaną, ir aš perskaičiau jį per tas atostogas, nė neįsivaizduodamas, jog kada nors su tavimi susitiksiu ir atliksiu šią ilgą išpažintį. Ar būčiau galėjęs pagalvoti, jog mudu kartu aplankysime meksikiečių priemiestį, kur užaugau? Per pastaruosius keturiasdešimt su kaupu metų man niekad neatėjo mintis ten grįžti, ir jeigu nebūtum manęs prirėmusi, niekad nebūčiau dar kartą išvydęs lūšnelės, jau apgriuvusios, bet dar tebestovinčios, nei gluosnio, niekieno neprižiūrimo, bet tebevešinčio, nei aplink išaugusio šiukšlyno. Jei nebūtum manęs ten nuvežusi, nebūčiau atgavęs manęs laukiančios sudūlėjusios lentelės su užrašu BEGALINIS PLANAS, pusiau nusitrynusiu, bet tokiu pat iškalbingu. Matai, kiek kelio turėjau nueiti, kad galėčiau grįžti ir įsitikinti, jog nėra begalinio plano, yra tik kova dėl būvio, kaip tau esu sakęs. Gal žmogus ir turi kokį planą, atsakei man, tačiau jis toks išblukęs, jog sunku ką nors įskaityti, todėl ir sukame ratu, o kartais ir pasiklystame.

Buvau tikras, kad neberasiu nei automobilio, nei namo, vienintelio savo turto, kad man liko tik skolos, prie kurių jau esu pripratęs. Apskritai dabar viskas priklausė nuo teisėjų ir advokatų, kurie pirmadienį turėjo nelyginant piranijos pulti mano

palaikus. Ta mintis mane siutino, bet nė kiek nebaugino. Nuo septynerių metų amžiaus pelniausi duonos kąsnį kuo įmanydamas, buvau tikras, kad ir toliau sugebėsiu kaip nors verstis. Labiausiai man rūpėjo tarnautojai, galima sakyti, mano tikroji šeima, tačiau neabejojau, jog ir Maikas, ir Tina lengvai susiras kitą darbą, o Karmena tikriausiai pasiims Deizę, nes donja Inmakuliada jau tokio amžiaus, kad viena nebeišgalės eiti namų apyvokos. Vėlai vakare užsukau pas Timotį ir Mingą papasakoti, kas atsitiko. Prieš pusę metų baigiau gydymosi kursą, ir dabar mudu su Minga buvome geriausi draugai, ir ne vien todėl, kad ilgai bendravome jos kabinete – ji gyveno su Timu, tapusiu kitu žmogumi, kai juos suvedė likimas, ko gero, numatęs, kad jai skirta savo išmintimi sutvarkyti jo gyvenimą. Minga buvo stebuklingas balzamas mano amžinai kančių apniktam bičiuliui. Per pastaruosius penkerius skausmingus savižinos metus perėjau visą savo potyrių ratą, ir, kai pasiekiau tikslą ir vėl atsidūriau išeities taške, ji pareiškė, kad daugiau niekuo nebegali man padėti. Pasakė, jog nuo šiol prasideda svarbiausias mano gydymosi tarpsnis ir toliau turiu gydytis pats, jog esu kaip luošys, kuris, išmokytas vaikščioti, stropiai mankštindamasis, sulig kiekvienu žingsniu pratinasi išlaikyti pusiausvyrą ir tvirtai stovėti ant kojų. Jos kantrybės ir mano pastangų dėka sugebėjome išsklaidyti kraupią miglą, tvindžiusią mano gyvenimo pradžią. Jos vedamas, įžengiau į patalpą, pristatytą sugedusių mašinų ir neužbaigtų mechanizmų, į tą pačią, apie kurią taip dažnai kalbėdavo tėvas, šiek tiek ją aptvarkiau, iškuopiau šiukšles, priveržiau atšokusias dalis, ištaisiau trūkumus ir užbaigiau tai, kas dar nebuvo iki galo padaryta. Prieš akis buvo dar daug darbo, bet dabar jau galėjau tvarkytis pats vienas. Žinojau, kad mano kelionė šiame pasaulyje visada panėšės į siurrealistinį gobeleną su gausybe nukarusių gijų, tačiau bent jau galėsiu įžiūrėti piešinį.

– Šįkart visiškai mane sudirbo. Bankai nebeduoda paskolos, ir aš nebegaliu išmokėti skolų. Liko vienintelė išeitis – paskelbti bankrotą, – pareiškiau savo draugams.

– Pagrindinės vertybės nuo šios krizės nenukentėjo, Gregai, prarandi tik materialines gėrybes, o visa kita lieka nepaliesta, – atsakė Minga ir kaip paprastai buvo teisi.

– Manding, teks viską pradėti iš naujo, – iškošiau, nežinia ko džiaugdamasis.

Gyvenimas – likimo ironija. Kai pamačiau yrant savo šeimą ir atsisakiau geros dalies pažinčių, nustojo kamuoti vienatvė. Vėliau, kai sugriuvo mano kontoros kortų namelis ir susivokiau žlugęs, pirmąsyk pasijutau išties saugus ir tikras savimi. Ir kaip tik dabar, kai nustojau ieškoti gyvenimo draugės, pasirodei tu ir rožes sodinti pripratinai sode. Supratau, kad iš tiesų pinigai manęs niekad nedomino, nors galvojau priešingai, kad Havajų ligoninėje užsibrėžti siekiai krautis turtus buvo klaidingi ir kad širdies gilumoje visada tai jaučiau. Niekada nesididžiavau savo tariamais laimėjimais, tiesą pasakius, man niekad nedavė ramybės nuojauta, kad manęs laukia nesėkmė. Šiaip ar taip, praslinko ištisa amžinybė, kol pagaliau susitaikiau su mintimi, kad tuo labiau būsiu pažeidžiamas, kuo daugiau turto susikrausiu, nes gyvenu tokioje aplinkoje, kur viešpatauja priešinga nuomonė. Tik nepaprastai blaivaus proto žmogus, toks kaip Karmena, neįkliūva į šiuos spąstus. Aš buvau kitoks, tad man teko nugrimzti iki pat dugno, kad galėčiau tai suvokti. Nelaimės akimirką, kai likau plikas kaip tilvikas, suvokiau, kad nepalūžau, kad tiesiog esu laisvas. Supratau, kad svarbiausia buvo ne išgyventi ar pelnyti sėkmę, kaip įsivaizdavau anksčiau, bet rasti savo dvasią, įklimpusią vaikystės lakiuosiuose smėlynuose. Suradęs ją supratau, kad visada turėjau tą galią, kurios siekdamas bergždžiai iššvaisčiau tiek pastangų. Ir tik tuomet pajutau pir-

mąjį ramybės dvelksmą, kai, geros valios vedamas, susitaikiau su savimi. Ko gero, kaip tik tuo metu ir pažinau save iš tikrųjų. Ir pagaliau tapau savo likimo šeimininku.

Kai pirmadienį atėjau į kontorą nusiteikęs viską užbaigti, ant rašomojo stalo radau puokštę raudonų rožių ir mane pasitiko, it sąmokslininkai šypsodami vienas kitam, Tina Feibič ir Maikas Tongas, laukiantys manęs iš pat ankstaus ryto.

– Frensio Dreiko lobių neradome, bet gavome paskolą, – pranešė sąskaitininkas, maigydamas kaklaraištį kaip paprastai, kai būdavo susijaudinęs.

– Ką čia paistai, žmogau?

– Aš ryžausi paskambinti jūsų draugei Karmenai Morales į Romą. Ji mums pažadėjo apvalią sumą. Be to, mano dėdė bankininkas linkęs mums suteikti paskolą. Galime pradėti derybas. Jei paskelbsime bankrotą, anie nieko negaus, tad jiems pravarčiau pakantrauti ir duoti mums laisvę.

– Negaliu suteikti jokios garantijos.

– Kinams užtenka garbės žodžio. Karmena sako, kad jūs rėmėte ją finansiškai nuo to laiko, kai judu buvote šešerių, taigi dabar ji tik grąžina skolą.

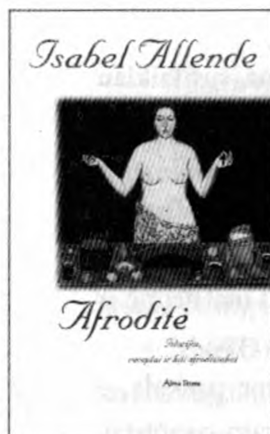
– Na, o kaip kitos skolos, Maikai?

– Jau esame prie jų pripratę: dar vienas dryžis tigrui nepakenks.

– Vadinasi, galime kovoti toliau? – nusišypsojau įsitikinęs, jog šįkart bus mano viršus.

Visa kita tu jau žinai, nes gyvename kartu. Tą vakarą, kai susipažinome, paprašei, kad papasakočiau savo gyvenimą. Gana ilgas, perspėjau. Nesvarbu, turiu daug laiko, atsakei, nė nesuvokdama, kokią bėdą užsikrauni ant pečių, prisiimdama tą begalinį planą.

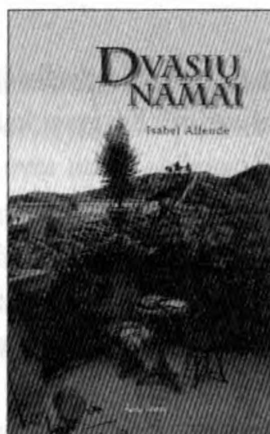
ISABEL ALLENDE IŠLEISTOS KNYGOS



AFRODITĖ
„Alma littera", 1999 m.



FORTŪNOS DUKTĖ
„Alma littera", 1999 m.



DVASIŲ NAMAI
„Alma littera", 2000 m.



PORTRETAS SEPIJA
„Alma littera", 2004 m.



ZORO JAUNYSTĖ
„Alma littera", 2005 m.



ŽVĖRIŲ MIESTAS
„Alma littera", 2005 m.



AUKSINIO DRAKONO KARALYSTĖ
„Alma littera", 2005 m.



PIGMĖJŲ GIRIA
„Alma littera", 2005 m.



EVA LUNA
„Alma littera", 2006 m.



INESĖ
„Alma littera", 2007 m.



APIE MEILĘ IR ŠEŠĖLIUS
„Alma littera", 2008 m.



VISOS MŪSŲ DIENOS
„Alma littera", 2008 m.



PAULA
„Alma littera", 2009 m.



SALA PO VANDENYNU
„Alma littera", 2010 m.



MANO IŠGALVOTA ŠALIS
„Alma littera", 2011 m.

Allende, Isabel

Al-142 Begalinis planas : romanas / Isabel Allende ; iš ispanų kalbos vertė Valdas V. Petrauskas. – Vilnius : Alma littera, 2011. – 432 p.

ISBN 978-609-01-0164-3

Įžymiosios Lotynų Amerikos rašytojos Isabel Allende (Izabelės Aljendės) romanas „Begalinis Planas“ – tai pirmoji knyga, kurioje autorė perkelia veiksmą į Šiaurės Ameriką, o savo veikėjais pasirenka vietinius žmones. Tai kerintis, sukrečiantis pasakojimas apie žmogų, kuris ilgus jaunystės ir brandos metus ieško meilės ir vietos gyvenime. I. Allende piešia herojaus vaikystėje patirtą skurdą ir vienatvę, gaujų susirėmimus Los Andželo priemiestyje, Vietname išgyventą siaubą, įtemptą advokato darbą San Fransiske – ištisą virtinę negandų, kurios galų gale baigiasi laimingai.

UDK 821.134.2(83)-31

Isabel Allende

BEGALINIS PLANAS

Romanas

Iš ispanų kalbos vertė *Valdas V. Petrauskas*

Redaktorės *Nijolė A. Petrauskienė, Marijona Treigienė*
Korektorė *Indrė Petrėtytė*
Viršelio dailininkė *Jūratė Šatūnienė*
Maketavo *Jurga Morkūnienė*

Tiražas 3000 egz.
Išleido leidykla „Alma littera“, Ulonų g. 2, LT-08245, Vilnius
Interneto svetainė: www.almalittera.lt
Spaudė UAB BALTO print/Logotipas,
Utenos g. 41A, LT-08217 Vilnius

Ryškus ir be galo spalvingas Isabelės Allendės pasakojimas apie keistuolio pamokslininko sūnų Gregorijų Rivzą, kurio akimis atskleidžiamas pusės šimtmečio Šiaurės Amerikos visuomenės gyvenimas.

Gregorijaus šeima, pasirinkusi klajoklišką gyvenimo būdą, spaudžiasi ankštame sunkvežimio kėbule, kol sušlubavus tėvo sveikatai šeima įsikuria Los Andželo pakraštyje „ispanakalbių" rajone. Prisiglaudę bičiulių namuose Rivzų vaikai pirmąkart pradeda lankyti mokyklą ir bendrauti su vietos emigrantų vaikais.

Motinos abejingumo ir tėvo ligos vedamas Gregorijus greitai susipažįsta su gatvės gyvenimu ir joje pelnosi duoną. Patyręs sunkią vaikystę, jis skinasi sau kelią margame Kalifornijos „ispanakalbių" pasaulyje. Įsisavindamas gyvenimo pamokas Gregoris Rivzas nueina erškėčiuotą kelią – grumiasi prieš socialinę neteisybę, rasizmą, Vietnamo karą, nepasotinamo godulio apimto pasaulio materializmą...

